Nikolai Mihailovici Novikov

Rugăciunea lui Iisus: o experiență de două milenii. Volumul 1

Sursă

- epub
- pdf
- Original: 7 MB

Puteți achiziționa o versiune tipărită a acestei serii din magazinul online:
„ Sinopsis ”.

Volumul 1 • Volumul 2 • Volumul 3 • Volumul 4 (1)

Învățăturile Sfinților Părinți și ale asceților despre evlavie din antichitate până în zilele noastre: o trecere în revistă a literaturii ascetice

Recenzori:

Egumenul Petru (Pigol) , candidat la teologie,

Arhipreotul Alexandru Zadornov, candidat la teologie, prorector pentru activități științifice și teologice la Academia Teologică din Moscova.

Redactor : Novikova G.V.

Conţinut

Observații introductive

Către cititor

De la autor

BazaÎnființarea lui DumnezeuParadisul faceÎn numele FiuluiRegatul MilostiviriiCoroana VirtuțilorCunoaștere și ignoranțăIgnoranța este pedepsibilăCauzele accidentuluiCalea care duce la viațăCultura Spiritului*Misterul MisterelorRaționamentDușmanul nostru este însuși diavolulCucerește lumeaArta Căii de MijlocViață și vieți*Cunoașterea de sine*Spirit pocăit*Jertfa mântuitoare *a Sfântului Simeon Noul Teolog*Sufletul rugăciuniiAutoreproșul *Sfântului Ignațiu al Caucazului*Nu sunt nimicPământ și cenușăMartiriu*Smerenia Sfinților*Întoarcerea la Neant. *Sfântul Iosif Isihastul*Calea trece prin iadFără milă față de tine însuțiMintea în iadMarea Știință. *Sfântul Siluan Athonitul.*În mâinile Tale, DoamneEl este obligat să ne ajute.**Disponibilitate**Inimă și buzeMăsuri de precauțieDupă moarteReducerea decalajului*Vino în tine însuți*Mod de viațăÎnceputul cazuluiMănăstire în inimăMănăstirea Optina din Moscova, *Dreptul Alexei al Moscovei*Iată, acum este ziua mântuirii.*Ieromărturisitorul Luca al Crimeii,* care a iubit suferințaSingurătate interioarăÎn mijlocul agitațieiObturator fără obturatorGranița lumiiTăcerea interioară *de Sfântul Paisie Athonitul*Rugăciunea în mijlocul lumiiÎntreaga lume este un templuGăsirea tăcerii*Umbra lumii***Imaginea**

cărăriiCalea cea mai înaltăGenealogia isihasmuluiCălugărul este o lucrare a Duhului SfântFervoare apostolicăDoi pași către un singur obiectivNavlositorii sunt destul de respectabiliIstoria mitului Deșertul MirMănăstire în lumePe pământ grecescPe pământ rusescPace și SchemăO ispravă în lume. *Schema-Abatesa Antonia (Sukhikh)*În subteranA suferi în slăbiciuneDacă va exista din nou persecuțieRenunțarea la lumeFilosofia ascezei *de sfințitul mucenic Hilarion din Vereya*În rangurile inferioarePrin inspirația DuhuluiIsprava căsătoriei**Mentor**După chipul lui HristosFericit este cel care găsește un consilierRevelație și raționamentLocația sufletuluiApropierea de idealBătrânii rușiCriza Spiritului Sărăcirea isprăviiNu prin mijloace obișnuiteCultul farmeculuiSeveritate bunăÎngrijire pastorală spiritualăRăzboinici singuraticiAles prin HarCalea de MijlocViața după sfaturile *Sfântului Teofan Zăvorâtul*Dumnezeu nu judecă de două oriPăstor și turmăFață înaltăExperiență prețioasăPreotul pocăitAscetism pastoral**Rugăciunea lui Iisus**Notificare preliminară din partea autorului tratatuluiSfaturi pentru cititor**Despre Rugăciunea lui Iisus**PrefaţăRugăciunea lui IisusArma principalăEsența acțiuniiMama VirtuțilorRugăciune verbalăDobândirea unei abilitățiViața exterioarăEconomisirea profituluiRugăciune inteligentăGrad activEducație prin harCu și fără bătrânRugăciunea InimiiGrad activÎn cadrul puterilor umaneÎn locul secret al inimiiCele mai înalte grade ale rugăciuniiRugăciune auto-mișcatăRugăciune purăRugăciunea vizualăComentariile autorului la tratatul „Despre Rugăciunea lui Iisus”1. Regula: abordări și metode (până la p. 711)2. Ascetism: abținere de la orice (până la p. 716)3. Intenție: gajarea unui cadou postum (p. 717)4. Pseudo-rugăciune: jocuri ale imaginației (până la p. 722)5. Trei perioade: ascensiunea spre divinizare (până la p. 723)6. Atenție: laringe și buze (până la p. 738)7. Castitatea: minte, rațiune și inimă (până la p. 740)8. Ispite: *Unde nu exista frică* (p. 743)9. Locul inimii: părtășie în Duh (până la p. 748)10. Farmecul: rugăciunea nu este vinovată de el (până la p. 749)11. Participiu: Valoarea nu stă în frecvență (până la p. 751)12. Sobrietate: purificarea inimii (până la p. 755)13. Regula: cantitate și viteză (până la p. 757)P.S. Pentru a evita „apropierea inamicului”**Informații biografice despre autorul notelor celulareAnexă: Despre seria de cărți „Calea acțiunilor inteligente”**

Monografia în patru volume „Rugăciunea lui Iisus: Experiența a două milenii” este o lucrare de cercetare fundamentală, parte a proiectului editorial al lui Nikolai Novikov „Calea practicii mentale”. Această lucrare examinează diverse aspecte ale practicii rugăciunii în tradiția ortodoxă și oferă o imagine de ansamblu analitică asupra moștenirii patristice și a scrierilor asceților. Examinează probleme precum învățătura isihasmului despre lupta interioară a tăcerii sacre, legile dezvoltării spirituale și principiile care călăuzesc scrierile patristice. O atenție deosebită este acordată practicii trecerii de la rugăciunea verbală la rugăciunea minții și a inimii. Primele două volume sunt dedicate unor probleme mai generale, colectând instrucțiunile și reflecțiile pastorilor și asceților, păstrate de Tradiție din cele mai vechi timpuri, în comparație cu învățăturile Părinților timpului nostru. Al treilea volum detaliază și

dezvoltă teme direct legate de practica rugăciunii. Al patrulea introduce fundamentele antropologiei ortodoxe și metoda psihofizică a isihaștilor. Aici discutăm despre arta gestionării atenției și a conectării minții cu inima, tehnici artistice de rugăciune și elementele de bază ale artei sobrietății.

„Dacă cineva nu se unește cu Domnul Isus aici pe pământ, niciodată nu se va uni cu El.”

Venerabilul Simeon Noul Teolog

„Dobândirea rugăciunii interioare este esențială. Fără ea, nu se poate intra în Împărăția Cerurilor.”

Venerabilul Barsanuphius al Optinei

„Fără rugăciune neîncetată nu te poți apropia de Dumnezeu.”

Venerabilul Isaac Sirianul

„Ce ar trebui să caute cineva mai mult decât orice? Să i se dea puterea de a rămâne neîncetat în rugăciune.”

Venerabilul Isaac Sirianul

„Fără o rugăciune mentală activă, nimeni nu poate evita lucrarea patimilor și acceptarea gândurilor rele, pentru care va fi chinuit în ceasul morții și va da răspuns la Judecata de Apoi.”

Venerabilul Paisius al Moldovei (Velichkovsky)

„Activitatea trupească – rugăciunea exterioară – nu este nimic mai mult decât o frunză; cea interioară – rugăciunea mentală – este rodul și, după cumplita vorbă a Domnului, orice pom care nu aduce rod, adică activitate mentală, este tăiat și aruncat în foc.”

Venerabilul Avva Agaton

„ Rugăciunea exterioară nu este suficientă. Dumnezeu ascultă mintea și, prin urmare, acei călugări care nu combină rugăciunea exterioară cu cea interioară nu sunt călugări, ci jar negru.”

Venerabilul Serafim de Sarov

„Dacă lucrarea interioară după Dumnezeu nu ajută omul, atunci în zadar se ocupă el de lucrurile exterioare.”

Venerabilul Varsanufie cel Mare

„Fără o adevărată practică mentală, monahismul este un trup fără suflet. Cel care nu se înalță în duhul la Ierusalimul mistic în timpul vieții sale pământești nu poate fi sigur, nici după plecarea sufletului său din trup, că i se va permite intrarea în Ierusalimul ceresc.”

Sfântul Ignațiu al Caucazului (Brianchaninov)

„Orice persoană care nu vrea să se unească cu Dumnezeu prin rugăciune este despărțită de Dumnezeu.”

Venerabilul Nil al Sinaiului

„Nimeni nu este atât de plăcut lui Dumnezeu ca cel care practică corect rugăciunea minții și a inimii.”

Sfântul Teofan Pustnicul

Observații introductive

Scopul vieții creștine este dobândirea harului Duhului Sfânt și, potrivit Sfântului Serafim de Sarov , rugăciunea contribuie cel mai mult la aceasta. Viața sufletului creștin ar trebui să fie concentrată în rugăciune. Dispoziția față de rugăciune și simțul nevoii acesteia reflectă gradul de creștere spirituală al unui creștin. Gradul de constanță și profunzimea cufundării în rugăciune mărturisesc măsura în care un creștin este încă mort și măsura în care este deja viu. Rugăciunea călăuzește fluxul gândurilor unui creștin; rugăciunea răsună în bătăile inimii sale și îi umple respirația. Prin rugăciunea neîncetată, așa cum învață Sfântul Grigorie Sinaitul , se respectă „cea mai mare poruncă strămoșească a pomenirii lui Dumnezeu”, pentru încălcarea căreia „oamenii au pierit”, dar prin împlinirea căreia „oamenii pot fi mântuiți”. [Prin] rugăciune, omul cheamă pe Fiul lui Dumnezeu; în rugăciune, el cade înaintea Izvorului nesecat al oricărei puteri și al milei atotcuprinzătoare, care dăruiește și hrănește viața creată. Înnoită prin rugăciune prin harul lui Dumnezeu, o persoană dobândește capacitatea de a-și vedea căderea, de a-și recunoaște cu acuitate limitele și insignifianța, inevitabile fără ajutorul divin, și de a începe să se întristeze, înțelegând adevăratul sens al cuvintelor Mântuitorului: „ *Fără Mine nu puteți face nimic* ” . Smerenia dă naștere la o întristare plină de pocăință și, astfel, o îndeamnă pe persoană să ceară din toată inima iertare de la Tatăl său. Astfel, prin rugăciunea dătătoare de viață, se pregătește mântuirea sufletului.

Timp de două mii de ani, părinții și strămoșii noștri au mers pe această cale, atingând sfințenia. Ne-au lăsat moștenire prețioasa lor experiență. Bogata moștenire a generațiilor anterioare - învățătura binecuvântată despre rugăciune - este păstrată ca o relicvă sacră în numeroase cărți antice. Esența și principiile acestei învățături rămân neschimbate, dar sfinții părinți și-au exprimat învățăturile într-un limbaj inteligibil și accesibil, în primul rând, contemporanilor lor. Prin urmare, este atât de important să studiem experiența asceților care au trăit cu puțin timp înaintea noastră și, prin urmare, ne-au fost apropiați prin mentalitatea și psihologia lor. Apelarea la literatura ascetică este datoria fiecărui creștin. Vibranța și eficacitatea rugăciunii, așa cum spune un sfânt din secolul al XX-lea, „depind nu numai de puritatea inimii, ci și de învățătură și iluminare”. Creșterea spirituală este legată de studiul științei spirituale, în timp ce ignoranța religioasă ne transformă în simpli „executori de ritualuri”, a căror soartă „rămâne

dezbinarea” și pentru care legătura rugătoare este de neatins nici între noi, nici cu [cerul] .

Cărțile din seria „Calea Făcerii Inteligente” oferă oportunitatea de a explora acest subiect extrem de complex în contextul învățăturii patristice și de a înțelege însăși esența subiectului. Caracteristicile compoziționale ale acestei publicații permit cititorului, transcendând mental granițele temporale și teritoriale, să se cufunde în lumea scrierilor patristice, comparând și înțelegând învățăturile asceților din diferite epoci. Cititorul se află astfel într-un spațiu transcendental, unde domnește spiritul unei vieți angelice, o viață de rugăciune. Acesta este domeniul în care este posibilă o întâlnire reală între scriitor și cititor și, astfel, adevărata unitate este atinsă prin rugăciune în Hristos.

Egumenul Petru (Pigol), candidat la teologie

Către cititor

Dragi frați și surori!

Această carte oferă o oportunitate de a explora comoara gândirii patristice. Aici găsim o învățătură atent selectată, profund gândită și prezentată temeinic despre practica rugăciunii cu mintea și inima. Meritele acestei lucrări vor fi pe deplin apreciate de cei care sunt deja stabiliți pe calea rugăciunii și se străduiesc să progreseze în continuare. În același timp, ea va oferi și un ajutor neprețuit celor care abia își încep practica rugăciunii.

Una dintre caracteristicile remarcabile ale cărții este că oferă oportunitatea de a vedea dezvoltarea gândirii patristice în retrospectivă și, alături de învățăturile părinților antici, introduce perspectiva modernă asupra aceluiași subiect atât a compatrioților noștri, cât și a celor mai proeminenți reprezentanți ai tradiției grecești.

Oricine este interesat de acest subiect, interesat de practica inteligentă, de arta sublimă, rafinată și complexă, ar avea nevoie de ani de zile pentru a găsi tot materialul uneori dificil de găsit adunat aici sub o singură copertă. Mai mult, cartea nu se limitează la tema rugăciunii în sine; perspectiva sa este mult mai largă. Cititorului i se oferă o bază pentru înțelegerea esenței vieții spirituale în ansamblu. Autorul introduce cele mai importante întrebări care determină nu numai gradul de succes în rugăciune, ci și mântuirea noastră în general.

Fie ca binecuvântarea lui Dumnezeu să revină asupra acestei lucrări.

Arhipreotul Gheorghe Breev ,

rector al Bisericii Nașterii Domnului

Sfânta Maică a lui Dumnezeu din Krylatskoye,

confesor al diecezei de Moscova

De la autor

„Rugăciunea lui Iisus: Experiența a două milenii”, volum în patru volume, parte a seriei noastre „Calea practicii mentale”, conține o varietate de materiale legate direct sau indirect de practica rugăciunii. Prezintă o prezentare generală a scrierilor sfinților părinți, pastorilor și asceților din diferite epoci, până în prezent, și include instrucțiuni, reflecții și sfaturi practice de la practicanți experimentați ai rugăciunii.

Primele două volume sunt dedicate unor probleme mai generale, în timp ce al treilea detaliază și dezvoltă teme legate direct de practica rugăciunii. Acestea includ: principii de îndrumare din scrierile patristice; modele de dezvoltare spirituală; stăpânirea abilității rugăciunii verbale și trecerea la rugăciunea minții și a inimii. Al patrulea volum introduce fundamentele antropologiei și metoda psihofizică a isihaștilor. Acesta discută arta de a direcționa atenția și de a conecta mintea cu inima, practica folosirii tehnicilor artistice și metoda sobrietății, precum și multe alte aspecte ale vieții de rugăciune.

Proiectul seriei prevede publicarea unei serii de cărți care, luate împreună, constituie un fel de enciclopedie despre rugăciune, de natură universală și accesibilă unei game largi de cititori: atât creștinii nevoiți să muncească în lume, cât și cei pe care Domnul i-a făcut capabili să se lepede de lume. Autoarea își vede scopul, printre altele, de a oferi cititorilor un material divers, util atât pentru începători, cât și pentru cei deja experimentați în practica minții și a inimii, familiarizați cu elementele de bază ale isihiei elementare.

Sperăm că aceste cărți vor servi drept resursă pentru creștinii de toate vârstele și din toate mediile. Informații despre publicațiile incluse în seria „Calea practicii inteligente” sunt incluse în Anexa [4.] Seria a fost compilată folosind aproximativ două mii de surse literare5 [.] din care a fost selectat materialul necesar, organizat tematic și comentat. Acest lucru ar trebui să faciliteze semnificativ căutarea informațiilor necesare și să ofere asistență celor care nu își pot permite să dedice mai mulți ani studiului în bibliotecă.

Cititorul trebuie să fie conștient de faptul că cărțile din seria „Calea practicii inteligente” nu trebuie considerate un ghid practic pentru rugăciune. Scopul seriei este pur educativ și de popularizare. Scopul nostru este de a atrage atenția creștinilor pioși asupra literaturii spirituale, de a inspira studiul moștenirii patristice și de a înclina cititorul spre practica interioară, ajutând astfel la aprofundarea vieții lor de rugăciune și la realizarea unei demersuri personale fezabile. Cuvintele părinților din vechime adunate aici, combinate cu comentarii ale asceților recenți și ale autorilor contemporani, oferă material pentru reflecție și analiză. Gama largă de opinii prezentate ne permite să identificăm asemănările și diferențele dintre abordările individuale ale rugăciunii. Se crede că diversitatea opiniilor și recomandărilor, atunci când sunt comparate, va ajuta cititorul atent să ajungă independent la concluziile necesare și să obțină beneficii practice.

***

Lucrul la cărțile din seria „Calea Acțiunii Inteligente” a început în 1997 cu binecuvântarea Arhimandritului Kirill (Pavlov) . Autorul este profund recunoscător tuturor celor al căror sprijin rugător a contribuit la realizarea acestui proiect și, mai presus de toate, memorabilului Mitropolit-Șemăn Pitirim (Nechayev) , Arhimandriților Kirill (Pavlov), Ioan (Krestyankin) și Daniil (Voronin), Protopopului Gheorghe Breyev și Stareței-Șemăn Antonia (Sukhikh). Ne exprimăm recunoștința față de Arhimandritul-Șemăn Iliy (Nozdrin) și Egumenul Petru (Pigol), precum și față de toți cei care, prin interesul lor sincer față de subiect, prin bunăvoința lor și prin rugăciunile lor, au contribuit în mod invizibil la proiectul nostru.

Nikolai Novikov

***

Note

1

Grigore Sinaitul, Sf. Creații. M., 1999. P. 12.

2

Ioan 15:5 .

3

Serafim (Cichagov) , Sfințit mucenic. Discurs la Consiliul Local al Bisericii Ortodoxe Ruse, 1917–1918 // *Andronik [Nikolsky], Arhiepiscop* . Cum ar trebui să trăiască și să se comporte poporul rus. Moscova, 2003. P. 65.

4

Vezi p. 923.

5

Vă rugăm să rețineți că referințele enumerate în referințele paginilor sunt abreviate; detalii complete sunt furnizate în Bibliografie. Vezi p. 859.

Cuvintele explicative ale autorului sunt date între paranteze pătrate.

Puntele de suspensie din ghilimele indică abrevierile pe care le-am folosit.

Citatele din Sfânta Scriptură sunt scrise cu caractere italice. Restul textelor și citatelor scrise cu caractere italice și îngroșate aparțin autorului. Citatele îngroșate din scrierile Sfântului Siluan Athonitul sunt realizate de Arhimandritul Sofronie (Saharov), conform primei ediții a cărții (*Sofronie, Ieromonah.* Părintele Siluan. Paris, 1952).

Baza

Înființarea lui Dumnezeu

Epigraful la tratatul Sfântului Simeon Noul Teolog „Despre cele trei forme de atenție și rugăciune” [6] este un scurt imn scris de sfânt și intitulat de traducător „Calea spre contemplarea luminii divine”. Și noi repetăm aceste cuvinte ale Sfântului Simeon ca un cuvânt de rămas bun pentru cititorul nostru:

„Cine vrea să vadă acea lumină trebuie să păzească în inimă următoarele: să se păzească de patimile trupești și de necurățiile necuviincioase, de înjurături și de orice mânie și indignare, de distragere a atenției și de ranchiună și să nu judece deloc oamenii, ci să fie în gândurile și în inima sa curat de necurățiile trupești, blând, smerit, calm, sincer și fiu al păcii, abținându-se de la mâncare și băutură și neîncetat ocupat cu rugăciunea; iar începutul și sfârșitul în toate acestea trebuie să fie capul virtuților - dragostea” [7] .

Paradisul face

Rugăciunea noetică este la fel de veche ca omul; Sfinții Părinți asociază originea ei cu timpul petrecut de om în Paradis: „După mărturia sinceră a înțeleptului, venerabilului și purtătorului de Dumnezeu părintelui nostru, Nil, Postitorul Sinaiului, chiar în Paradis, Dumnezeu Însuși i-a dat omului cel întâi creat rugăciune noetică divină , potrivită celor desăvârșiți.” [8] Într-adevăr, nu putea fi altfel, întrucât Adam, înainte de căderea sa, se afla în comuniune directă cu Dumnezeu, cu alte cuvinte, într-o stare contemplativă, care este cea mai înaltă formă de rugăciune noetică din inimă. Rugăciunea noetică și cea din inimă sunt poruncite omului atât în Vechiul, cât și în Noul Testament. Mântuitorul, răspunzând la cea mai importantă întrebare pentru o ființă umană: *ce* trebuie *să facă cineva pentru a moșteni viața veșnică* ?, indică împlinirea poruncii iubirii de Dumnezeu ca o condiție necesară pentru mântuirea în veșnicie, o condiție pe care *se bazează întreaga lege și profeții* . [9] Este evident că împlinirea acestei porunci, cea mai înaltă dintre toate, care cere iubire *din toată inima* și *cugetul* , nu se poate realiza decât prin rugăciunea minții și a inimii, „prin care cel ce se roagă este despărțit de toată creația și, în întregime, cu toată ființa sa, tinde spre Dumnezeu”. Prin intermediul unei astfel de rugăciuni „mintea, inima, sufletul și trupul, până acum dezmembrate de păcat”, pot, legate prin har „într-una în Domnul”, să fie restaurate la integritatea lor . [10] În afara acestei unități, iubirea totală față de Dumnezeu și iubirea dezinteresată față de aproapele, poruncite de aceeași lege supremă, rămân de neatins, întrucât legământul lui Dumnezeu nu are deloc în vedere iubirea noastră *spirituală* , pasională, care este caracteristică fiecărui om în starea sa veche. Prin gura evangheliștilor, Domnul ne-a poruncit iubirea *spirituală* .

Vorbim despre iubire *cu toată puterea* , adică cu toate puterile sufletului uman, despre o stare în care toate cele trei tipuri fundamentale de energie vitală - gândirea, sentimentul și voința - sunt îndreptate către Dumnezeu. [11] Și o astfel de interacțiune armonioasă a forțelor interne este posibilă doar într-un suflet vindecat de decrepitudine, transformat prin har. Această renaștere radicală a firii

noastre se realizează prin curățarea de patimi și o restructurare completă a acțiunii puterilor sufletului, întrucât în starea sa originară sufletul, care este „tripartit și contemplat în trei puteri: intelectuală, iritabilă și doritoare”, este bolnav, afectat de o afecțiune înnăscută . [12] Aceasta este moștenirea noastră involuntară, o consecință a căderii strămoșilor noștri. Singurul spital capabil să vindece o persoană, după cum știm, este Biserica , unde transformarea noastră se realizează prin participarea la sacramente și împlinirea virtuților poruncite de Dumnezeu . [13] Totuși, chiar și aceste mijloace se dovedesc a fi zadarnice atunci când o persoană le practică doar *extern* , formal, atunci când acționează după chipul fariseilor mustrați atât de aspru de Hristos. Învățătura Noului Testament ne dezvăluie că fiecare virtute în plenitudinea sa este realizată doar prin efort *interior* , a cărui esență este activitatea interioară sau mentală (noerav pràxi") [14] .

Practica spirituală a rugăciunii sincere și cu mintea în sine, cunoscută sub numele de metoda sacră a sobrietății și rugăciunii sau, pur și simplu, acțiunea mentală, este subiectul căruia îi este dedicată întreaga noastră serie de cărți.

Conceptul de *activitate mentală* este direct legat de soarta primului om și, prin intermediul lui, de soarta întregii umanități. La creație, Adam a primit de la Dumnezeu capacitatea *de contemplare* - posibilitatea comuniunii directe cu Dumnezeu. Acest dar suprem a fost pierdut în Cădere, dar nu complet - capacitatea de contemplare poate fi restaurată prin procesul de transformare a sufletului.

Mai mult, dobândirea ei este recunoscută de Sfinții Părinți ca o condiție prealabilă necesară pentru dobândirea *binecuvântărilor depline ale* Împărăției Cerurilor, care, în esența sa, este locuirea sufletului în Dumnezeu, **contemplarea lui Dumnezeu** - comuniunea cu Dumnezeu, cunoașterea lui Dumnezeu . [15] Iar activitatea mintală se dovedește a fi acel mijloc practic unic, de neînlocuit, care aduce daruri duble: pe de o parte, este un fel de armă, sabia cu două tăișuri a sobrietății și a rugăciunii, cu care se duce *războiul* minții (pavlh), purificând și vindecând sufletul, redându-i capacitatea de comuniune cu Dumnezeu; pe de altă parte, este un fel de instrument prin care duhul uman este introdus, sub influența harului, în comuniune directă cu Duhul lui Dumnezeu.

Din cele spuse, rolul cheie al rugăciunii cu mintea și inima în lucrarea mântuirii noastre este deja clar. Această înțelegere va fi și mai pe deplin înțeleasă de cei care doresc să aprofundeze învățăturile asceticii ortodoxe. Rugăciunea mentală, mai eficientă decât alte demersuri ascetice, duce la curățirea inimii de patimi și, în același timp, este cea mai directă cale către dobândirea harului. Evident, fără curăția inimii, precum și fără ajutorul harului, este imposibil să speri la împlinirea poruncilor lui Dumnezeu și, prin urmare, însăși posibilitatea mântuirii sufletului este pusă la îndoială. Ca să nu mai vorbim de creșterea spirituală ulterioară, de dobândirea sfintei depășiri, de darul rugăciunii pline de har și de comuniunea contemplativă cu Dumnezeu - toate acestea nu pot fi atinse fără practicarea rugăciunii cu mintea și inima.

Neroditatea asceticismului exterior, neinspirat de rugăciunea din inimă, este atestată de Evanghelie și confirmată de experiența seculară a sfinților. *Împărăția lui Dumnezeu* este zidită [în] *noi* , ceea ce înseamnă că orice realizare reală în acest domeniu este rezultatul unei lupte *interioare* . Patima, conform învățăturii patristice, are două dimensiuni - externă și interioară - și, în consecință, lupta celor care caută mântuirea trebuie să fie [dublă] .

Viața bisericească în ascultare, faptele bune după porunci și o înfrânare ascetică cuprinzătoare în lupta cu patimile vor aduce beneficii spirituale doar atunci când această activitate externă este sfințită prin activitate interioară, mentală. Altfel, toate roadele bune ale eforturilor externe vor fi inevitabil jefuite, căci un suflet neînarmat nu-și poate păstra moștenirea. Numai cu sabia rugăciunii din inimă este posibil să se ducă un război nevăzut și să se facă mintea „pură și puternică pentru luptă", astfel încât să se „lupte cu demonii pentru toată puterea sufletului". [18] Numai așa este posibil să se păstreze harul împărtășit în sacramentul Sfintelor Taine și să se păstreze puritatea inimii câștigată în lupta spirituală altruistă.

De aceea, Domnul așteaptă de la noi nu doar post, închinăciuni și privegheri, nu doar stat în picioare la slujbe și citind rânduielile, nu doar ascultare și milostenie, ci mai presus de toate, o jertfă lăuntrică - o inimă purificată prin sobrietate. Căci o abundență de lupte exterioare, împreună cu o lipsă de puritate interioară, o face pe persoană neputincioasă în a atrage și a păstra Duhul Mângâierii .

În numele Fiului

Principalul instrument al practicii mentale este **Rugăciunea lui Iisus** , o rugăciune scurtă care conține numele lui Iisus Hristos, un tip de rugăciune monosilabică [20] sau cu un singur gând [21] , adică o frază scurtă formată din mai multe cuvinte, destinată de obicei repetării constante. Cea mai simplă și mai veche formulă a rugăciunii monosilabice este „Doamne, miluiește-mă" (Kuvrie e*levhson), alături de care au existat diverse variante, de exemplu, rugăciunea vameșului împrumutată din textul Evangheliei: *Dumnezeule, ai milă de mine, păcătosul* [22] sau versurile psalmului: *Dumnezeule, fii aproape să-mi ajuți* și *Doamne, grăbește-te să mă ajuți* [23.] 24 [Cu] toate acestea, epoca Noului Testament este marcată de o tranziție aproape completă la practica Rugăciunii lui Iisus. Există mai multe motive pentru aceasta și, în primul rând, semnificația unui apel personal către Mântuitorul pe nume [25.] Dintre cele mai arhaice forme ale Rugăciunii lui Iisus, două sunt cele mai frecvente: „Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă" și „Doamne Iisuse Hristoase, ajută-mă", uneori cu unele adăugiri. Până în secolul al VI-lea, adăugarea cuvintelor „Dumnezeul nostru" sau „Fiul lui Dumnezeu" la membrul din mijloc al primei formule a devenit larg răspândită. Un text antic din secolul al IV-lea conține următoarea afirmație a celebrei ascete și adepta Sfântului Anton cel Mare, Fericita Amma Teodora: „Învățătura secretă este rugăciunea neîncetată în minte: Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă! Fiul lui Dumnezeu, ajută-mă." [26] Formula completă a Rugăciunii lui Iisus (Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă) se găsește în textul din secolul al V-lea „Omilie despre Avva Filimon", inclusă în Filocalie.

Scuritatea Rugăciunii lui Iisus este una dintre cele mai importante caracteristici ale sale, oferind numeroase avantaje față de alte texte de rugăciune. Doar o scurtă frază de rugăciune poate servi ca mijloc eficient de trecere de la rugăciunea verbală la cea mentală. Alcătuită din opt până la cinci cuvinte, și chiar mai scurtă pentru practicanții experimentați, Rugăciunea lui Iisus permite urmarea poruncii profetice: „ *Cuvintele voastre să fie puține* ” . O astfel de rugăciune este imediat înțeleasă de minte, iar acesta este exact ceea ce este necesar atunci când se învață rugăciunea mentală.

Multitudinea de imagini imprimate în textele liturgice, psalmi, canoane sau acatiste generează inevitabil un lanț de asociații, evocând mișcări de gândire și sentiment îndreptate atât spre exterior, cât și spre exterior. Același lucru se întâmplă și atunci când se exprimă cereri și dorințe în propriile rugăciuni lungi. Rugăciunea lui Iisus , în schimb, datorită conciziei sale, conduce de la exterior la interior, ajutând pe cineva să se adune și să aprofundeze. Mintea, nedistrată de o multitudine de imagini, încetează să-și mai disipeze energiile. Concentrându-se asupra unui singur gând, se ascuțește și pătrunde tot mai adânc în inimă.

Cea mai semnificativă calitate a Rugăciunii lui Iisus i-a adus denumirea de *„rugăciune circulară ”* sau *„rugăciune circulară ”*. 28 Numai practicarea mintală și sinceră a unei astfel de rugăciuni permite unei persoane să se înalțe la o stare supranaturală de comuniune directă și reală cu Dumnezeu, acordându-i capacitatea de a se „uni cu Dumnezeu” sau, cu alte cuvinte, „de a se înălța la Dumnezeu prin sine însuși”. 29 În procesul unei astfel de rugăciuni, atunci când mintea se unește cu inima, energia minții se reunește cu principiul său esențial. Aceasta înseamnă că spiritul uman este complet colectat în sine, iar aceasta este starea în care spiritul uman este capabil de contact cu Duhul lui Dumnezeu.

Să observăm, de asemenea, că numai în acest fel dobândim capacitatea de a împlini porunca rugăciunii neîncetate - *în orice moment .* 30 Toate acestea sunt de neatins cu *o* concentrare liniară a energiei minții, care, spre deosebire de concentrarea circulară, este inerentă rugăciunii verbale obișnuite. Acesta este motivul pentru care o persoană căreia îi lipsește rugăciunea minții și a inimii este lipsită de oportunitatea comuniunii directe cu Dumnezeu: odată cu înstrăinarea minții de spirit, nu există mijloace pentru o legătură vie cu Duhul lui Dumnezeu.

Rugăciunea lui Iisus, ca practică spirituală, a apărut în timpul vieții pământești a Domnului, apoi, în secolele al III-lea și al IV-lea, s-a dezvoltat în monahismul timpuriu și, în final, în cadrul isihasmului clasic, a dobândit pentru creștinii ortodocși semnificația fundamentului luptei interioare. În tradiția rusă, această practică isihastă a fost adoptată de la începutul creștinizării Rusiei și a fost numită isprava *sobrietății sacre* sau *a tăcerii* sacre .

Cele mai vechi informații despre Rugăciunea lui Iisus se găsesc în Noul Testament; imaginea sa ne este învățată pentru prima dată de orbii Evangheliei - Ierihonul și cei doi orbi galileeni: *Iisuse, Fiul lui David, miluiește-mă* ; *Miluiește-ne pe noi, Iisuse, Fiul lui David* 33. Sfinții Părinți atribuie cu siguranță nașterea Rugăciunii lui Iisus „timpurilor Evangheliei, din care provine învățătura secretă” 34. 35 Multe mărturii asigură că rugăciunea în numele Domnului Iisus Hristos era o practică integrantă în timpurile apostolice 36. „Apostolii

cunoșteau deja în parte puterea numelui lui Iisus: vindecau cu el boli incurabile... În numele Domnului Iisus săvârșeau semne uimitoare” [37.] Rugăciunea lui Iisus, așa cum mărturisește Sfânta Tradiție a Bisericii, este asociată cu titlul de Purtător de Dumnezeu al unuia dintre primii martiri ai lui Hristos - Ierarhia mucenic Ignatie al Antiohiei .

Temeiul teologic al Rugăciunii lui Iisus este însăși învățătura Mântuitorului, exprimată în ultimele ore ale vieții Sale pământești și exprimată în porunca: „ *Cereți în Numele Meu* ”. Promisiunea divină: *„Dacă cereți ceva în Numele Meu, voi face”* [și] revelația că *fără Mine nu puteți face nimic* indică în mod clar că rugăciunea trebuie să-L invoce pe Domnul Iisus Hristos pe nume. „Tatăl nostru” a fost singura rugăciune dată omenirii de către Mântuitor, dar aceasta a fost în timpul lucrărilor Sale pământești. După răscumpărarea omenirii, Rugăciunea lui Iisus are întâietate față de Rugăciunea Domnească. Aceasta rezultă din cuvintele lui Hristos despre cunoașterea Tatălui, care aparține exclusiv Fiului și este acordată numai celor cărora *Fiul voiește să* [-l] descopere , ceea ce ne obligă *să cerem în Numele Lui* . Adică, accesul la cunoașterea Tatălui Ceresc și apropierea de Tatăl sunt posibile numai prin Fiul, care Însuși îi aduce la Tatăl pe cei pe care îi vrea El. Aceasta explică și necesitatea insistenței noastre poruncite și a rugăciunii neîncetate către Iisus Hristos, confirmând seriozitatea cererii noastre și fermitatea intenției noastre ca Fiul *să dorească să* ni-L descopere pe Tatăl. Porunca rugăciunii neîncetate, atât directă, cât și indirectă, este dată în numeroase pasaje din Sfânta Scriptură.40 Găsim justificare pentru rugăciunea mentală în învățătura Noului Testament despre gândurile *rele care emană din inimă,* [41 care] îndeamnă la purificarea interioară a sufletului. Toate aceste principii indică nevoia urgentă a creștinului de a stăpâni rugăciunea mentală. Cuvântul Evangheliei, care ne călăuzește pe calea spre mântuire, a cărui esență se găsește în cuvintele lui Iisus: „ *Eu sunt calea* ”, implică și calea rugăciunii mentale. Spunând: *„Eu sunt calea* ”, Domnul răspunde la întrebarea apostolului: „ *Cum putem cunoaște calea?”* Și apoi explică: *„Nimeni nu vine la Tatăl decât prin Mine* ” - reafirmând astfel că există *o* singură cale adevărată: prin crucea Lui și prin rugăciunea în numele Lui.

Vedem că Rugăciunea lui Iisus „este o instituție divină”, predată nu nici măcar printr-un profet, apostol sau înger, ci „de către Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu Însuși” și în momentul cel mai crucial: „după Cina cea de Taină”, înainte de înălțarea Sa pe Cruce. Împreună cu alte „porunci și testamente sublime și definitive, Domnul Iisus Hristos a instituit rugăciunea în numele Său, oferind această metodă de rugăciune ca un dar nou, neobișnuit, un dar de o valoare incomensurabilă”. Iar apostolii împlinesc ceea ce „a fost învățat și poruncit” și „întărit prin repetiție și confirmare dublă”. Dacă nu găsim detalii despre acest subiect în Scriptură, este „doar pentru că această rugăciune era în uz comun”.

În cele din urmă, prevalența străveche a „Rugăciunii lui Iisus” este clar evidentă din decretul Bisericii care poruncește analfabeților să înlocuiască toate rugăciunile cu Rugăciunea lui Iisus.” [43] Biserica cunoaște puterea acestui nume: „Dacă cereți ceva Tatălui Ceresc sau faceți ceva în numele Domnului nostru Iisus Hristos, atunci Tatăl Ceresc, în numele Fiului Său iubit, vă dăruiește totul în Duhul

Sfânt.” Cu condiția, desigur, ca „să împliniți poruncile Lui”. Atunci, cu adevărat: „unde numele lui Dumnezeu este folosit cu credință, acolo El creează putere: căci însuși numele lui Dumnezeu este putere. ” [44]

Regatul Milostivirii

Toate rugăciunile și cererile sufletului omenesc sunt exprimate în Rugăciunea lui Iisus într-un singur cuvânt scurt: *miluiește* . Amploarea acestui concept, precum și profunzimea conținutului său teologic, sunt extraordinare. Implorarea pentru milă cuprinde două cereri fundamentale: iertarea și mântuirea. Prima este pocăința, fără de care a doua - pentru singurul lucru necesar - este imposibilă . [45] Un strigăt conștient pentru milă poate fi făcut doar de cel care a înțeles deja *ce înseamnă: „Milă voiesc, nu jertfă”,* care, neîndrăznind *să-și ridice ochii spre cer* , ci doar bătându-se în piept, repetă: *„Dumnezeule! Fii milostiv față de mine, păcătosul ”.* [46] Această implorare pentru milă reflectă o înțelegere smerită a imposibilității de a obține mântuirea prin efort personal și mărturisește imposibilitatea de a te baza pe propriile merite.

Numai *mila* poate mântui o persoană condamnată la moarte prin căderea strămoșilor săi, atunci când Dumnezeu , în *mila* Sa , iartă și mântuiește. Prin urmare, un om condamnat nu are de ales decât să implore milă, confirmând sinceritatea cererilor sale cu roadele pocăinței. Ce înseamnă a *avea milă* ?

„Aceasta este conștiința omului despre propria sa distrugere” și, în același timp, un sentiment de milă divină atotiertătoare, fără de care „nu există speranță de mântuire pentru cei pierduți. Mila lui Dumnezeu nu este altceva decât harul Duhului Atotsfânt”. Cuvântul „ *pominui* ” înseamnă: „Ai milă, Doamne, de starea mea jalnică... pune harul Tău în mine prin Duhul Învățător; întărește-mă cu Duhul puterii Tale... trimite-mi duhul castității... dăruiește-mi duhul fricii Tale... sădește dragoste pentru Tine în inima mea... dăruiește-mi pacea Ta... dăruiește-mi duhul blândeții... dăruiește-mi duhul smereniei... *ai milă de mine, păcătosul* [47] ” [48] . Este imposibil „să exprimi mai corect și mai clar dorința și cererea unui suflet sărman și păcătos decât cu aceste cuvinte: *miluiește-mă* ”. „Orice alt cuvânt nu ar fi suficient de complet”, iar aceste cuvinte „descriu nu numai dorința de a primi iertarea păcatelor de dragul fricii, ci sunt și un strigăt sincer de iubire filială, nădăjduind în mila lui Dumnezeu și conștient cu umilință de propria neputință” [49] .

„Miluiește ” – acest cuvânt din rugăciune devine un concept larg, cuprinzând toate nuanțele experiențelor sufletului în timp ce se întoarce către Dumnezeu. Concizia sa nu sărăcește, ci mai degrabă încurajează un sens mai bogat, lărgind în mod natural gama sentimentelor. Acest singur cuvânt ne permite să exprimăm o multitudine de cereri diverse, să exprimăm pocăință și recunoștință, să cerem mijlocire și mijlocire pentru alții și să ne revărsăm tristețea și jalea pentru noi înșine și pentru întreaga lume suferindă.

Ai milă — adică fii bun cu mine, cruță-mă și arată-mi mila Ta, Tu, care ai spus: *Milă voiesc, nu jertfă .* [50] Atâta timp cât ne temem de mânia, condamnarea și pedeapsa lui Dumnezeu, suntem legați de relații legaliste. Dar pe măsură ce

creștem în duh, cerem pur și simplu: dăruiește-mi dragostea Ta, Doamne, și nu mă lăsa să plec *într-o țară îndepărtată* . [51] Cerând milă de la Dumnezeu, parcă spunem: Doamne, nu pot *merita* nimic , dar în dragostea Ta, iartă-mă. Dă-mi timp și putere pentru pocăință, lasă-mă să cresc *până la măsura staturii depline a lui Hristos.* [52] Ajută-mă să trăiesc după poruncile Tale și să discern cu sensibilitate voia Ta. Vindecă-mi decăderea, *aproape de distrugere* , reînnoiește-mă și transformă-mă, fă-mă întreg și sfințește-mă, ca să pot deveni o parte vie, un membru deplin al Sfântului Trup al lui Hristos. Al doilea cuvânt al rugăciunii, *„ Ai milă de mine”,* este, de asemenea, plin de un sens ascuns: „Ce profunzime în cuvântul *«eu* !»” Căci nu vorbește numai despre *mine* , ci și despre toți cei care au primit cetățenia Împărăției lui Hristos, în Sfânta Biserică”, căci toți ei constituie o parte a Trupului Meu și a Lui – [Trupul] nostru .

„Doamne, miluiește!” este una dintre cele mai des auzite rugăciuni, atât în biserică, cât și în rugăciunea de acasă, întotdeauna și peste tot. Combinarea acestor cuvinte este atât de familiară încât sensul lor este gata să ne scape. „De ce atunci, în timp ce preotul cere rugăciune pentru multe și felurite lucruri, credincioșii prezenți se roagă doar pentru milă”, răspunzând la toate exclamațiile cu acest singur cuvânt împreună cu cântătorii? Pentru că această rugăciune „cuprinde atât mulțumire, cât și spovedanie. Mai mult, a cere milă de la Dumnezeu înseamnă a căuta Împărăția Lui... și nu numai ea, ci și tot ce avem nevoie în cadrul ei; de aceea, această singură rugăciune este suficientă, având puterea de a mijloci pentru toți împreună”.

De unde este evident că mila lui Dumnezeu semnifică Împărăția? Din aceasta, că *cei milostivi* , *spune* Hristos, *vor căpăta milă* ; și mai departe, adică pe cei milostivi, El spune: *moșteniți Împărăția care v-a fost pregătită* . [55] Cel care, prin faptele sale de milă, este socotit vrednic de mila lui Dumnezeu, va fi convins că aceasta constă în acordarea Împărăției, căci cel vrednic „nu mai este rob, ci fiu”, iar fiii sunt moștenitori nu numai ai Împărăției, ci și mai mult – ai Însuși Stăpânului Împărăției – *împreună-moștenitori cu Hristos* . [56] „Astfel, a-I cere lui Hristos milă înseamnă a-I cere să dobândești Împărăția. ” [57]

Rugăciunea, în esență, „este respirația sufletului care trăiește cu Dumnezeu”. Dar suntem noi capabili, știm cum să „respirăm rugăciune”? Nu întotdeauna. „Dacă o persoană nu simte în sine principiile vieții spirituale, viața spiritului, atunci trăiește doar o viață animalică, sufletească, fără contact cu lumea spiritului; spiritul din el pare înghețat, nu respiră”. Pentru o astfel de ființă, asemănătoare unor fiare fără simț, „devine, ca să spunem așa, natural să se simtă doar un animal”. [58] Compararea omului cu animalele fără cuvinte nu este neobișnuită printre asceți, iar „sfinții părinți învață că mintea care s-a îndepărtat de Dumnezeu devine fie bestială, fie asemănătoare unei fiare”. [59] Aceasta nu este o exagerare. Omul a fost creat de Dumnezeu pentru comuniunea cu Dumnezeu, astfel încât prin El să se poată înălța la îndumnezeire, să-și atingă destinul final, devenind *zeu* [60] prin har.

Capacitatea de comuniune cu Dumnezeu este dată oamenilor ca o calitate esențială și este una dintre diferențele fundamentale dintre natura lor și cea a

animalelor. După ce această capacitate a fost afectată în Cădere, fiecare urmaș al lui Adam, la intrarea în această lume, are ca sarcină principală restaurarea acestei capacități - învățarea rugăciunii, fără de care nu se pot realiza pe deplin ca ființe umane, ființe create pentru îndumnezeirea naturii lor, de dragul vieții veșnice și binecuvântate în Dumnezeu. Judecați singuri: este corect, așadar, să acordăm unei ființe care trăiește fără rugăciune nobilul titlu de om?

Coroana Virtuților

Dacă uitarea rugăciunii reduce mintea omenească la o stare bestială, atunci, „dimpotrivă, prin rugăciune, mai ales rugăciunea mentală , [61] mintea devine dumnezeiască și este iluminată de strălucirea divină". Și de aceasta „depinde mântuirea omului", întrucât strălucirea harului divin în lucrarea minții și a inimii purifică atât mintea, cât și inima - „apropie sufletul de Dumnezeu și îl unește cu El. Și când o persoană este cu Dumnezeu, nu se abate de la calea morală, pentru că îi urmărește fiecare pas". Căci „diavolul, în ciuda precauției noastre, nu încetează niciodată să ne pândească", sperând să ne prindă într-un moment de slăbiciune, un moment de relaxare a atenției, a gândirii și a voinței.

Prin urmare, „o condiție absolut esențială" este să ne înarmem cu Rugăciunea lui Iisus neîncetată. Oricât de viclean ar fi diavolul, el „este învins prin rugăciune și sobrietate". La aceasta ne îndeamnă Părinții din toate timpurile: „Nu încetați nici o clipă Rugăciunea lui Iisus... Chemați-L neîncetat pe Hristos în ajutor... Este imposibil să ne apropiem sau să atingem un fier înroșit, așa că demonii... arși de focul divin, nu se apropie de suflet", în care rugăciunea mentală răsună de căldura inimii . [62] „Cel pe care Îl chemăm ne întinde mâna Lui ajutătoare" [63] de fiecare dată când strigăm către El din inimă; de aceea, dintre toate eforturile noastre, „acordăm cea mai mare atenție rugăciunii, căci prin ea se stabilește legătura noastră cu Dumnezeu, iar această legătură trebuie să fie constantă " . [64]

Un exemplu minunat al unei astfel de practici a fost arătat în secolul nostru de Sfântul Iosif Isihastul , care „petrecea ore întregi în rugăciunea inimii. Când obosea, se odihnea în contemplare, apoi se întorcea la rugăciunea inimii . Se ruga până la șapte sau opt ore încontinuu" și așa mai departe ani de zile. Rugăciunea mintală a inimii, spre deosebire de formele mai simple de rugăciune, posedă proprietatea vindecătoare de a curăța sufletul de patimi. „Treptat, în conversația rugăciunii cu Dumnezeu, o persoană se desăvârșește lăuntric. Inima se purifică continuu." „Dedicând ani rugăciunii, sfinții părinți au atins stări înalte. Au intrat în contemplare, în extaz, asemenea Apostolului Pavel " , gustând din roadele rugăciunii mintale - „marea iubire față de Dumnezeu și captivitatea minții în contemplare". În viața duhovnicească, totul este determinat de lucrarea interioară: „numai cu ajutorul rugăciunii mintale o persoană atinge detașarea", fără nicio ispravă exterioară, „în niciun alt mod nu este posibil să se atingă detașarea", să dobândească darurile contemplării și îndumnezeirii.

Prin urmare, în viața unui creștin, „rugăciunea este cea mai importantă și puternică forță care regenerează pe cel care se roagă și îi dăruiește sănătate trupească și spirituală". Alungarea completă a oricărui gând demonic și curățirea cu adevărată a sufletului este posibilă „numai prin rugăciune... Nimic nu ajută o

persoană să lupte împotriva patimilor și să le învingă mai mult decât rugăciunea mentală neîncetată”, realizată prin aducerea minții în inimă . [66]

Timp de secole, asceții isihasmului au predicat despre proprietățile miraculoase ale rugăciunii mentale a inimii. „Este absolut imposibil”, relatează un manuscris din secolul al XIX-lea, „ca o persoană să alunge și să șteargă din inimă sugestiile diavolului prin orice alte mijloace decât rugăciunea sinceră și plină de căință. Dacă o neglijează, riscă moartea spirituală”. Tocmai aceasta și numai această „formă de rugăciune alungă din inimile noastre și distruge patimile și demonii care luptă împotriva noastră prin patimile noastre”. Astfel, „pentru a se elibera de patimi și a le eradica din inimă, trebuie să dobândim rugăciunea mentală în inimă. Căci dacă rugăciunea mentală nu locuiește în locul din care emană patimile, patimile nu vor fi smulse. Și dacă patimile nu sunt smulse, demonii nu se vor îndepărta de noi înșine”. Această „lucrare spirituală a rugăciunii mentale și inimă este coroana tuturor virtuților și cea mai puternică forță din sufletul tău și, fără ea, nimeni nu va putea vedea lucrurile nevăzute și spirituale”, prin urmare, îndrăznește și străduiește-te - „roagă-te mental și neîncetat lui Hristos din inimă până când te doare”.

Roadele rugăciunii adevărate sunt supranaturale. „Când voi, iubiților, vă rugați neîncetat în adâncul ființei voastre cu această rugăciune din inimă, cu duioșie, când săvârșiți neîncetat rugăciunea mentală în taina inimii voastre”, atunci îngerii înșiși lucrează alături de voi. Ei „sunt plini de evlavie față de omul a cărui inimă este neîncetat ocupată cu rugăciunea și îl păzesc nevătămat de orice păcat, pentru că este iubit de Dumnezeu, așa cum El Însuși L-a iubit pe Dumnezeu din toată inima sa”. Dacă vei sădi „în inima ta rugăciunea care este numele lui Hristos, îngerii nu numai că te vor onora... ci îți vor deveni și prieteni de nedespărțit de-a lungul vieții tale. Te vor însoți în mod invizibil... Noaptea te vor proteja *de teroarea nopții* , iar ziua – *de o săgeată zburătoare .* [67] În timpul lucrului tău, te vor ajuta în mod miraculos și te vor întări. În timpul conversației, te vor învăța să răspunzi cu înțelepciune la întrebări... În timpul rugăciunii, ei, plini de bucurie, vor sta și se vor ruga cu tine, implorându-L pe Cel Atotputernic pentru tine. În pericol, ei vor deveni mângâierea și mântuirea ta neașteptată. ” [68]

„Rugăciunea este în esență acțiunea lui Dumnezeu în noi” [69] , prin urmare, „capul oricărei vieți pioase și culmea tuturor faptelor bune este rămânerea neîncetată în rugăciune” [70] . „Sfântă, mare și mântuitoare de suflete este isprava rugăciunii. Este principala și prima dintre isprăvile monahale. Toate celelalte isprăvi sunt subordonate acestei isprăvi; ele sunt întreprinse pentru ca isprava rugăciunii să fie îndeplinită cu mai mult succes, pentru ca roadele rugăciunii să fie mai abundente” [71] .

„Adevărata rugăciune este întotdeauna o luptă cu moartea și o negare a morții. Adevărata rugăciune este întotdeauna o luptă pentru viață și afirmarea vieții”, ea „învinge frica și groaza morții”. Și dacă nu, atunci „să știi: rugăciunea ta nu a fost adevărată”. Dacă după rugăciune simți indiferență față de moarte, atunci „rugăciunea ta este adevărată”. Când simți „dorința de a te uni cu viața adevărată cât mai repede posibil, să știi: rugăciunea ta a fost victorioasă”. Așa

este rugăciunea lui Hristos: „înainte de a se urca pe Cruce, Mântuitorul învinsese deja moartea când S-a rugat în Grădina Ghetsimani”.

Rugăciunea din Ghetsimani este singurul exemplu de rugăciune perfectă și victorioasă revelată vreodată și lăsată moștenire rasei umane” [72] .

„Rugăciunea noastră dezvăluie un anumit grad de perfecțiune morală. Prin rugăciune, se poate descoperi măsura staturii oricărei persoane”. Mai mult, este un indicator al pregătirii noastre pentru mântuire. Potrivit Sfântului Ioan Scărarul , este „o judecată înaintea Judecății de Apoi ” [.73]

„Rugăciunea intelectuală este practica neîncetată a cetelor îngerești. Este pâinea, viața și limbajul comunicării acestor ființe netrupești, o expresie a iubirii lor față de Dumnezeu. Tot așa, călugării asceți, ducând o viață egală cu îngerii, își aprind iubirea față de Dumnezeu prin practica constantă a rugăciunii intelectuale.” Ce ar fi lumea fără rugăciune? „O inimă fără rugăciune este ca o pungă de plastic, care, sub greutatea ei, se rupe repede și este aruncată.”

„Pentru Numele Tău, Doamne, dă-mi viață ”, [a] *spus* regele David. Omul trăiește doar în rugăciune. „Fie că buzele se mișcă sau nu, singurul lucru care contează este că un strigăt izbucnește din adâncuri, ca un vuiet puternic, un cutremur care cutremură cerurile.” Astfel, în cele din urmă, Îl constrângem pe Dumnezeu să răspundă: „ *De ce strigi către Mine?”* [75] Strigătul nostru trebuie să fie „atât de puternic încât aproape să-ți rupă pieptul. Asta vrea Domnul de la noi. ” [76]

Cunoaștere și ignoranță

Ignoranța este pedepsibilă

„Cât de nemăsurată este nenorocirea noastră dacă nu știm să ne rugăm!... Este destul de evident că o persoană care nu a învățat să se roage este, de fapt, nefericită. Nu are ocazia să trăiască viața pe deplin. Chiar și devenind călugăr, va fi totuși un om pământesc, nu unul ceresc.” Nu va putea niciodată „să devină precum îngerii fără să stăpânească regulile rugăciunii.” Groaza este că, dacă „nu știu să mă rog, atunci nu fac nimic. Și totul se termină catastrofal, adică în autodistrugere.” Așa cum nu există „om fără suflet, tot așa nu poate exista cineva care să trăiască în Hristos fără rugăciune” [77.] Prin urmare, cu adevărat, „cine știe să se roage este deja mântuit” [78.] „Rugăciunea este un mare dar al lui Dumnezeu, dar este dată numai celor care își întind mâinile către Dumnezeu pentru ea”, celor care o caută, a căror inimă este însetată, celor care strigă în sufletul lor: Doamne! învață-ne să [ne] *rugăm* [79.] 80

Frivolitatea unor creștini este uimitoare. Ar părea evident că orice sarcină sau meșteșug necesită învățare: cititul, cântatul, condusul... Dar, dintr-un anumit motiv, mulți presupun că rugăciunea poate fi învățată pur și simplu, fără alfabet, fără școlarizare, fără cunoștințe teoretice sau pregătire specializată. Și aceasta în ciuda faptului că probabil nu există un singur ascet al evlaviei care să nu fi repetat: rugăciunea este știința științelor și arta artelor - adică o sarcină nu numai mai importantă, ci și nu mai puțin complexă decât alte științe și arte.

„Fără rugăciune neîncetată”, spune marele învățător al tăcerii, „nu te poți apropia de Dumnezeu.” [81]. И это не гипербола. Молитва – средство богообщения, но далеко не всякая. Только *истинная* молитва приводит к реальной встрече с Творцом, встрече необходимой, без нее как войдем в Его Царство, которое есть полное слияние с Ним? О каком слиянии с Богом можно помыслить, если мы не способны даже к общению с Ним? Если в молитве нет встречи с Богом, она теряется свой смысл, не исполнив своего назначения; это еще не молитва, но только упражнение. «Вступившего в истинный молитвенный подвиг руководствует Сам Бог»[82], – сказано, подчеркнем, о вступившем именно в подвиг *истинный*, то есть не искаженный отклонениями в заблуждения, а потому и доставляющий благодать Божественного руководства. Но это означает, что водительству свыше предшествовало верное руководство через наставника или через отеческие писания, что человек получил благие знания и сумел разумно ими воспользоваться.

Ce este rugăciunea *adevărată* ? Unde este linia dincolo de care încep autoamăgirea și iluzia? Îl întâlnesc cu adevărat pe Dumnezeu Însuși în rugăciune sau doar pe mine însumi, cufundat ca întotdeauna într-un dialog interior nesfârșit? Gândurile care îmi stau în inimă în rugăciune vin de la Dumnezeu sau sunt doar sugestii pasionale care ies din subconștient? Sau poate sunt trimise de demoni? Starea pe care o confund cu rugăciunea este doar o contemplare pioasă, poate vise fantastice sau doar o excitare emoțională? Cum putem discerne dacă rugăciunea noastră s-a transformat în opusul ei, dacă a degenerat într-o stare de meditație, o practică asemănătoare acceselor de exaltare trăite de catolici sau comunicării demonice trăite de ocultiști?

S-a spus că „fără a avea conceptele corecte despre natura sa intelectuală, adică despre sine, despre propriul suflet, nu se poate îndeplini corect munca intelectuală și nici nu se poate perfecționa corect în munca rugăciunii. Munca *intelectuală* poate fi binecuvântată și reușită doar atunci când avem un concept clar și corect despre *esența sa intelectuală* ” [.83] Fără a distinge mintea de intelect și esența intelectuală a sufletului de energia minții, este posibil să se realizeze unificarea minții cu inima în rugăciunea mintală-inimă fără greșeală? Și fără a cunoaște începuturile și limitele principalelor perioade ale vieții spirituale, cum se poate determina măsura propriei stări interioare, cum se poate înțelege: ce sarcină să-și stabilească la un moment dat și unde să-și îndrepte eforturile? [84]

Trebuie să vă reamintesc de numeroasele frustrări cauzate de incapacitatea de a-și controla atenția, de o concepție greșită despre *locul inimii* sau *de tehnicile artistice?* O abordare spontană, intuitivă este ineficientă în domeniul practicii mentale. S-a spus că până când „puterile naturale ale sufletului nu sunt purificate”, „nu avem nicio modalitate de a împlini voința lui Dumnezeu ” [.85]

Dar cum putem începe să purificăm partea pasională din noi înșine *când* suntem ignoranți în ceea ce privește fundamentele antropologiei patristice și nu înțelegem legile interacțiunii dintre cele trei forțe fundamentale ale sufletului? La urma urmei, „din ignoranța a ceea ce vorbim acum, mulți creștini, în ciuda

luptelor în fapte măreț e, rămân totuș i slabi ș i bolnavi ș i, se dovedeș te, trudesc în zadar. Mulț i mor necorectaț i ș i nevindecaț i ș i *acolo* , desigur, trebuie să experimenteze focul condamnării veș nice . ” [86]

Câte întrebări apar din ambiguitatea despre ce constituie chipul ș i ce constituie asemănarea lui Dumnezeu în om? Ș i câte probleme ș i nenorociri autentice sunt generate de confuzia conceptelor *de ipostas* ș i *esență* , atunci când, în teoretizare, diferențele ș i raporturile dintre *persoană* ș i *natură sunt imprecis definite. Lipsa de claritate în aceste întrebări a dat naș tere la numeroase învățături eretice: de la Eunomius* (secolul IV) până la Antipalamiț i (secolul XIV) ș i a dus la o multitudine de alte erori.87

Confuzia apare ș i între concepte precum personalitate ș i individualitate. „Ceea ce numim în mod obiș nuit *personal* denotă *individualitate* . Suntem obiș nuiț i să considerăm aceste două expresii - personalitate ș i individ - ca fiind aproape sinonime; le folosim în egală măsură pentru a exprima acelaș i lucru.” Cu toate acestea, aceste concepte au semnificaț ii destul de opuse. Ș i aici, „confuzia dintre personalitate ș i natură” este evidentă. O astfel de lipsă de discriminare este „caracteristică umanității decăzute”. Incapacitatea de a distinge între aceste concepte este consecința unui fel de boală spirituală, care în literatura ascetică este desemnată prin termenul „individualitate ” . [88]

De fapt, toate cunoș tințele necesare pot fi dobândite din scrierile Sfinț ilor Părinț i, ale căror „minț i au fost luminate de harul lui Dumnezeu”, scriind într-o stare de iluminare spirituală. „Mulț i Sfinț i Părinț i au scris despre rugăciunea mintală ș i cea din inimă, exprimându-ș i gândurile teologic, ridicând rugăciunea la premise cristologice ș i antropologice, analizând natura sufletului, legătura minț ii cu inima ș i răspândirea acț iunilor harului în trup.” Ei au înț eles profund natura „contemplaț iei mintale, acț iunea puterilor sufletului, necesitatea unirii compoziț iei sale tripartite ș i multe alte probleme ale sufletului ș i vieț ii în Duhul Sfânt.” Sfinț ii Părinț i, fiind învățători înzestraț i cu har, au combinat „educaț ia teologică ș i seculară cu o bogată iluminare a energiilor necreate. Ei s-au adresat întregii Biserici, în cadrul căreia există întotdeauna minț i contemplative prin fire, căutând analiza ș i justificarea teologică. ” [89]

Unii cred că e mai bine să te rogi „în simplitate”, fără să te gândeș ti prea mult, fără îndemnuri inutile care nu pot decât să deruteze. Principalul lucru, spun ei, *este să simț i* nevoia să suspini către Dumnezeu din tot sufletul, din toată inima. Mulț i pastori predică că simplitatea este suficientă pentru o adevărată convertire la Dumnezeu - este suficient să ai un sentiment din inimă. Dar nu este atât de simplu.

Oricine este familiarizat cu elementele de bază ale asceticismului ortodox înț elege că inima, ca sediu al sentimentelor, poate emite energii de diferite calități. Ea conț ine atât energie senzuală pasională, cât ș i forț ă spirituală, parț ial purificată ș i transformată în Botez. Atunci când noi, *în simplitate* , identificându-ne cu experiențele noastre de zi cu zi, ne întoarcem către Dumnezeu cu o revărsare de sentimente, ne trezim natura emoț ională.

Și, întrucât senzualitatea noastră este departe de a fi pură, noi, desigur, cu cele mai bune intenții, vom cădea într-o stare de visare, nu lipsită de pasiuni, imaginându-ne diverse situații, familia și prietenii noștri, sau pe Domnul, sau pe sfinți. Astfel de stări sunt adesea confundate cu rugăciunea autentică din cauza lipsei de experiență, dar, în realitate, aceste experiențe sunt ceea ce se numește rugăciune *de visare* . Până când nu vom atinge detașarea, inima va emana sentimente impure, amestecate cu pasiune și, prin urmare, manifestarea lor în rugăciune, ca fiind indezirabilă, este exprimată în termeni care au o conotație negativă - senzualitate, emotivitate, febrilitate. A te ruga cu adevărat, mai degrabă decât a visa, necesită cu totul altceva; nu trebuie *doar* să simțim, ci să trezim sentiment *spiritual* .

Pentru a face acest lucru, trebuie să stăpânești mintea și să fii capabil să-ți îndrepți atenția. De obicei, energia noastră mentală, în funcție de direcția atenției noastre, este fie îndreptată spre exterior, către un obiect de percepție sau comunicare, fie localizată în cap, în domeniul intelectului. În rugăciunea *adevărată* , atenția minții este adunată în inimă, concentrată într-un punct specific, cunoscut în ascetism drept **„locul inimii** [”] *. Apoi, în timp, energia mentală se unește cu spiritul* uman și, formând un singur întreg, tinde spre Duhul lui Dumnezeu. De aici își are originea rugăciunea adevărată - rugăciunea *în duh și adevăr* [·] Numai în astfel de condiții, numai într-o astfel de stare de conștiință și suflet, devine posibilă comuniunea reală cu Dumnezeu - legătura **spiritului cu Duhul** . Prin urmare, pentru cei care doresc să stăpânească rugăciunea activă a minții și a inimii și să dobândească rugăciunea plină de har, nu este suficient să simtă pur și simplu; ei trebuie să învețe **arta** acțiunii mentale.

Pe de altă parte, cineva care nu este înclinat să caute isihia interioară, care nu se străduiește să obțină detașarea sau atingerea îndumnezeirii, care nu caută să realizeze întregul potențial al naturii umane dăruite de Dumnezeu pentru a împlini planul Creatorului pentru creația Sa - acesta se poate, desigur, mulțumi cu cea mai simplă practică, rămânând pentru totdeauna în limitele rugăciunii verbale. Totuși, trebuie menționat că o astfel de abordare *simplă* nu este lipsită de riscuri. În acest caz, persoana neinformată este foarte vulnerabilă, riscând în orice moment să cadă într-una dintre numeroasele forme de autoamăgire, pe care este puțin probabil să le recunoască.

Va observa cineva care începe să-L invoce pe Dumnezeu cu simplitate cum imaginația se alătură rugăciunii sale, va înțelege unde îl va duce aceasta și va putea corecta situația la timp? Simplitatea în cele mai bune manifestări ale sale - precum încrederea și spontaneitatea - beneficiază de îndrumarea constantă a unui bătrân plin de har, a unui mentor experimentat în rugăciune. Altfel, cu simplitatea noastră, nu facem decât să ne înarmăm adversarul, în timp ce cunoașterea ascetică ar deveni propria noastră armă. Când o persoană acționează la întâmplare, spontan, ignorând învățătura, când se roagă așa cum îi dictează natura, se echilibrează întotdeauna pe o linie fină, riscând să alunece în abisul seducției.

Desigur, simplitatea, ignoranța sau chiar nepăsarea nu ne duc întotdeauna la dezastru. Majoritatea creștinilor, după cum știm, se opresc la cel mai elementar nivel verbal al rugăciunii. Da, se poate trăi fără rău chiar și cu o astfel de rugăciune. Dar nu trebuie să uităm învățătura Noului Testament, unde promisiunea că *oricine cheamă Numele Domnului va fi mântuit* este însoțită de o clarificare a tipului de invocație la care se face referire: *„ Dacă Îl mărturisești pe Isus ca Domn nu numai cu buzele tale* , ci și cu *inima ta* - dacă te rogi în felul acesta, *vei fi mântuit* ”. Aici este dată o imagine a rugăciunii *cu inima* , adică a rugăciunii minții și a inimii, despre care Hristos a spus mai devreme: „ *Degeaba Mi se închină ei* când se roagă *numai cu buzele, dar inima lor este departe de Mine* ” .

Și totuși, căile spre mântuire sunt variate. Pentru unii, desigur, rugăciunea verbală poate fi suficientă pentru a salva sufletul, căci moartea unui martir sau o boală gravă pot smulge rugăciunea adevărată din inimă în ultimul moment al vieții; suferința intensă și șocurile profunde deschid involuntar inimile, îndemnând chiar și sufletele împietrite la pocăință . [93] Așa cum căile spre mântuire pe pământ variază în gradul de apropiere a unui creștin de Dumnezeu, tot așa variază și gradul de apropiere de Creator în veșnicie, unde, după cum se spune, *există multe locuințe* . Cu cât este mai mare maturitatea spirituală a celor drepți, cu atât sunt mai luminoase cămările *din casa Tatălui* pe care le moștenesc . [94] Desigur, destinul lor este ceresc pentru toți, dar, așa cum a spus Însuși Domnul, El „va avea milă” doar de unii, în timp ce alții în Împărăția Cerurilor „vor fi prietenii Lui”. [95] Iar aceștia din urmă sunt cei care au cultivat virtuțile la potențialul lor maxim.

Să ne amintim de revelația acordată bătrânului pustnic de pe Muntele Athos, după mulți ani de rugăciune pentru mântuirea sufletelor care piereau în afara ascezei. Bătrânul era nedumerit: dacă chiar și acei creștini care își petrecuseră întreaga viață „într-o mare ignoranță”, neglijând nobilele străduințe spirituale, puteau fi mântuiți în lume, atunci „de ce suferim atât de mult în fiecare zi?”. Care era rostul luptei aspre, de o viață, a călugărilor, de ce decenii de privațiuni crude și auto-mortificare? Și atunci Domnul, apărându-i-se brusc bătrânului, i-a dat un răspuns exhaustiv: „Cei care suferă pentru porunca Mea vor fi prietenii Mei în Împărăția Cerurilor, iar Eu voi avea milă doar de ceilalți ” .

La toate acestea, trebuie adăugat că dintre cei care trăiesc în simplitate și rămân la nivelul verbal al rugăciunii, doar cei care se află sub învelișul protector al unei profunde smerenii se găsesc în relativă siguranță. Dacă, însă, cineva își imaginează a fi un fel de „făcător”, un căutător al „spiritualității” sau începe să demonstreze zel în asceza exterioară, așa-numita *trupească* [97]], atunci se expune riscului foarte real discutat mai sus. Sfinții avertizează: „Va fi în pericol extrem de suferință”. [98]]

Adevărul este că rugăciunea verbală, dacă nu este transformată în rugăciune mentală, tinde să se dezvolte în două direcții fără ieșire, cunoscute sub numele de rugăciune *visătoare* și rugăciune *mentală* . Ambele căi sunt asociate cu autoamăgirea și sunt pline de amenințarea unor distorsiuni grave ale vieții

spirituale.99 [Să] repetăm că doar într-un singur caz nici ignoranța, nici simplitatea nu sunt în siguranță - în prezența unui îndrumător plin de har și în ascultarea deplină de el. Astfel, părintele Alexei Mechev și-a îndemnat copiii doar „ să se roage Rugăciunea lui Iisus *în simplitate* ”. Dar ei erau copiii unui sfânt.

Nimeni nu este imun la greșeală. Cei de la care învățăm, a căror sfințenie o venerăm, nu au putut evita greșelile și erorile în timpul lor. De exemplu, Sfântul Siluan Athonitul , care a primit de timpuriu darurile înalte ale harului, dar inițial nu avea suficiente cunoștințe și îndrumare adecvată, a fost expus unui risc serios. În acea vreme, bătrânului „i-au lipsit călăuzitori experimentați și, prin urmare, a urmat calea greșită și ar fi putut pieri în amăgire, dacă nu ar fi fost mila specială a lui Dumnezeu”. [100] Viețile sfinților asceți sunt pline de astfel de fapte și, prin urmare, propriile lor evaluări sunt stricte: ignoranța spirituală merită condamnare, în timp ce răul real ar trebui recunoscut ca „lipsă de prudență și lipsă de cunoaștere de sine”. [101] „Ignoranța este un mare rău. Nu-și cunoaște propria ignoranță. Gândind să facă bine, ignoranța săvârșește răul ” . [102]

Sărăcirea spirituală a societății creștine începe cu o desconsiderare a învățăturilor patristice; este întotdeauna asociată cu o îndepărtare de tradiție. Prin urmare, fiecare declin al spiritualității este întotdeauna însoțit de o neînțelegere și uitare a căii practicii intelectuale - „pentru că nu au studiat-o”, pentru că „nu s-au angajat deloc în ea”. La rândul său, lipsa practicii și lipsa cererii de învățătură duc la dispariția mentorilor. Atunci trebuie să ne îndreptăm către tradiția patristică: „când dobândirea fără efort a oricărei cunoștințe spirituale de la o persoană este rară, trebuie să căutăm orice astfel de cunoștințe în cărți”. [103] Altfel, așa cum s-a întâmplat adesea în istoria noastră, „majoritatea monahilor” s-au dovedit a fi needucați, ignoranți în ceea ce privește legile „științei monastice”. Și din aceasta apar greșeli dezastruoase, atunci când prematur „caută să dezvăluie în ei înșiși acțiunile pline de har”, fără a fi pregătit „inima pentru primirea Divinului ” . [104]

Aceasta este o ignoranță elementară, o lipsă de conștientizare a legilor dezvoltării spirituale. „Rugăciunea lui Iisus funcționează treptat: mai întâi, acționează numai asupra minții, aducând-o într-o stare de liniște și atenție, apoi începe să pătrundă în inimă, trezind-o din somnul morții.” În timp, „începe treptat să acționeze în toate mădularele sufletului și trupului, alungând păcatul de pretutindeni , distrugând pretutindeni stăpânirea, influența și otrava demonilor . ” [105]

Între timp, departe de toată lumea înțelege că rugăciunea *spirituală* începe să acționeze într-o persoană abia după ce aceasta începe să împlinească pe deplin voia lui Dumnezeu. Până atunci, rugăciunea este doar *activă* ”, iar oricine își imaginează că a dobândit deja darurile harului se înșală amarnic. „Dacă lucrarea neterminată a minții trupești este luată drept spirituală, atunci aceasta este o înșelăciune și un vai” [106.] Muncile perioadei active și „întreaga luptă cu patimile în general trebuie să se dezvolte constant și sistematic, în conformitate cu cursul dezvoltării patimii”. Mai mult, dacă o patimă se naște dintr-un gând și este

întruchipată în acțiune externă, atunci lupta cu ea se desfășoară într-o ordine diferită, mai complexă: în prima etapă, lupta, precedată de ascetism, „începe cu distrugerea manifestărilor exterioare ale răului în trup și se termină cu o luptă interioară cu gândurile” [107] ; în a doua, totul începe cu o luptă mentală, cu sobrietatea minții și a inimii, împiedicând patima să se dezvolte în manifestări carnale. Firește, o astfel de strategie de luptă presupune anumite cunoștințe teoretice.

„Cea mai mare durere este ignoranța spirituală”, [108] ea devine cauza rătăcirii fără rod în căutări inițiate de sine. Ignoranța duce la cel mai rău lucru - la pierderea ireversibilă a rațiunii. Pe calea spirituală, un pas în lateral - la stânga sau la dreapta - și o persoană este pierdută, în timp ce inamicul o împinge înainte sau înapoi, încercând să o arunce în cădere. Ignoranța ascunde de obicei lenea sau mândria spirituală. Ambele sunt periculoase.

Însă suntem avertizați de sfinți cu privire la îndatoririle și responsabilitățile noastre: „Aveți mari și viteji învățători în evlavie: Ioan Gură de Aur , Grigore Teologul , Vasile cel Mare , Efrem Sirul , Ioan Scărmănacul și alții. De aceea, dacă vă neglijați studiile, veți fi chinuiți la Judecata de Apoi mult mai aspru decât frații voștri care nu au avut astfel de învățători” [109] .

Ignoranța este reprobabilă și pedepsibilă: dacă chiar și „păgânii sunt condamnați pentru ignoranță [110] , cu atât mai mult vor fi condamnați creștinii care, fiind în sânul Bisericii lui Hristos, nu cunosc adevărata învățătură a evlaviei creștine, pentru că nu au avut grijă să o învețe unde și cum trebuie, din neglijență și dispreț față de o lucrare atât de mare săvârșită pentru noi de Fiul lui Dumnezeu” [111] .

Mentorii au lăsat în urmă scrierile lor, învățându-ne să evităm greșelile și să ne păzim de ignoranță și prezumție. „Cei care practică rugăciunea mintală, stăruind în ascultare, asceză, smerenie și post, consultând sfinții părinți” prin scrierile lor, „și părinții duhovnicești purtători de Dumnezeu”, atunci când îi au — „primesc rodul mântuitor din rugăciunea mintală”.

Însă cei nepregătiți și cei extrem de mândri înnebunesc. Pentru astfel de oameni, Rugăciunea lui Iisus „le amețește rațiunea, le întunecă sufletul, le orbește inima și îi dă în mâinile unei minți depravate. Și când devin astfel nebuni... nu mai pot asculta pe nimeni sau cere sfaturi. Căci Satana, care a intrat în ei din cauza aroganței lor, îi învață pe ale sale... iar alții li se par înșelați . ” [112]

Ignoranța este tocmai cauza răspândirii multor învățături eretice. Printre ignoranți se găsesc două extreme: unii cred că „știu totul”, în timp ce alții, dimpotrivă, „nu vor să știe nimic”. Primii sunt convinși că nu au nevoie de învățătură; totul le este clar. Ei înțeleg Scriptura „în felul lor” și se aventurează cu nesăbuință să o interpreteze. Dar „a-ți inventa propriile conjecturi este o cursă periculoasă și o prăpastie adâncă”. Aici, adevărul este „reinterpretat cu cuvinte viclene pentru a-i corupe pe cei simpli”. *Litera ucide, dar duhul dă viață* - [113] - găsim multe în Sfânta Scriptură „care nu trebuie înțelese literal, ci mai degrabă că roadele Duhului ascunse înăuntru trebuie căutate cu mare prudență:

asta înseamnă - *duhul dă viață* . Dacă nu rațonează, ci o ia literal, atunci *litera ucide* , iar oamenii cad în diverse erezii". În Scriptură, „sunt pasaje al căror înțeles ne este ascuns și ascuns: Dumnezeu a făcut aceasta spre binele nostru, ca să nu fim supuși unei condamnări mai mari pentru crime necunoscute. Căci cel căruia i s-a dat priceperea, dar nu se străduiește, așa cum au făcut sfinții noștri părinți din vechime, în post și rugăciune, în castitate și smerenie - un astfel de om, ca nevrednic, este alungat din harul Duhului Sfânt cu o interdicție, precum Saul din împărăție" - acela este incapabil să înțeleagă adevăratul înțeles al Scripturii. Dacă suntem smeriți, atunci „cu multă trudă și rugăciune vom căuta ceea ce dorim, vom citi o dată, de două ori și de multe ori" - până când vom dobândi priceperea. Sfântul Ioan Gură de Aur a spus: „Ține minte ce este clar, dar citește de multe ori ce este de neînțeles și obscur; și dacă nici măcar citind de multe ori nu poți înțelege, mergi la un om înțelept, mergi la un învățător . " [114]

A doua extremă a ignoranței este preferința de a rămâne în ignoranță, determinată fie de lenea mentală, fie de un sentiment distructiv de autosuficiență. Aceasta se referă la cei care „nu știu și nu vor să știe " .[115]

Se spune despre ei: „ignoranța Scripturii a dus la o viață coruptă, a născut erezii și a făcut lucrurile cerești pământești", în timp ce „ Dumnezeu, iubitorul de oameni , ne-a dat cărți pentru ca noi, instruiți de ele, să nu fim seduși de eretici josnici". Prin urmare, „toți creștinii ortodocși ar trebui să se străduiască ca Domnul să lumineze, să instruiască și să învețe" [116.] Ceea ce, dacă nu ignoranța, a devenit motivul răspândirii în Rusia, la sfârșitul secolului al XV-lea, a uneia dintre cele mai distructive invenții ale lui Satana - erezia iudaizanților [117] .

Învățătura falsă ne-a fost adusă din Occident și numai datorită „ignoranței și lipsei de educație spirituală a unei părți semnificative a populației ruse a putut această mișcare să pătrundă în straturile largi ale maselor" [118] .

Cauzele accidentului

Procesele apostaziei au fost observate de minți perspicace cu mult înainte de Revoluție, iar la începutul secolelor al XIX-lea și al XX-lea, cei mai buni reprezentanți ai gândirii spirituale ruse au prevăzut clar catastrofa Revoluției și consecințele iminente ale acesteia. Se scrisese suficient la acea vreme despre criza conștiinței de sine ortodoxe și se vorbise chiar mai mult de la amvon. Se spusese mult „despre prăbușirea iminentă a Rusiei din cauza pierderii fundamentelor spirituale și naționale". [119] Predicile sfinților noștri păstori, pline de durere și anxietate, răsunau puternic, pline de durere și anxietate: Teofan Pușcatul , Ioan de Kronstadt , Andronic de Perm , Ioan de Vostorgov ... Era clar „cât de necesară este educația religioasă", fără de care eram inevitabil sortiți „să suferim spiritual de instabilitatea religioasă și morală care ne înconjoară" și „să coborâm la sălbăticie religioasă completă și la perversiunea sau chiar uciderea sentimentului religios".

Cei care nu înțeleg aceste adevăruri, „sentimentul lor religios nedezvoltat i-a transformat în niște sălbatici desăvârșiți în acest domeniu, atât de împietriți spiritual încât erau incapabili să înțeleagă culmile vieții creștine". [120] Fără a lua în

considerare aceste motive, este imposibil să înțelegem motivele profunde ale prăbușirii Rusiei ortodoxe monarhice. Fără aceasta, este, de asemenea, imposibil să înțelegem realitatea de astăzi, care în multe privințe seamănă cu perioada premergătoare prăbușirii sale. Ignoranța religioasă duce la deteriorarea vieții de rugăciune ca atare, iar consecința este decăderea spirituală. Acest lucru a fost, fără îndoială, observat la începutul secolului al XX-lea: „pastorul unește enoriașii în rugăciune, dar, din moment ce rugăciunea depinde nu numai de puritatea inimii, ci și de învățătură și iluminare” - iar în rândul poporului rus, „mulți sunt lipsiți de cunoștințe și de elementele fundamentale ale credinței și sunt doar executori ai ritualurilor - unitatea rugăciunii cu pastorii și între ei în biserici nu are loc. Scopul principal nu este atins; ceea ce rămâne este *dezbinarea* ” [121] și, prin urmare, o sărăcire generală a spiritualității.

Este evident că „un om senzual, carnal privește lumea și o vede aproape ca un animal nerezonabil”, o astfel de persoană „citește Cartea Sfântă și vede în ea doar litera”, iar când se roagă, „parcurge mecanic rugăciunile cu mintea sa, nu le pătrunde spiritul și nu cunoaște arta *închinării în duh și adevăr* [122] ”. A venit vremea – și aceasta, observăm, a fost scrisă în 1860 – când „și trupul domnește în educația oamenilor. Uitați-vă, învață ei în instituțiile [de învățământ] cea mai importantă chestiune creștină a rugăciunii, învață ei să-L vadă pe Dumnezeu? ... Oamenii au căzut în necredință pentru că au pierdut complet spiritul rugăciunii ... pe scurt: pentru că nu se roagă. Prințul *acestei lumi* [123] are puterea de a acționa în inimile unor astfel de oameni: el este stăpân printre ei” [124] . Și astfel, o jumătate de secol mai târziu, s-a ajuns la punctul în care „ Sfintele Scripturi , cărțile liturgice și scrierile patristice sunt neglijate și se citesc aproape doar cărți și ziare seculare; ca urmare, credința și evlavia sunt în declin; guvernul liberal a învățat de la Lev Tolstoi tot felul de necredință și blasfemie și se complace în presa, care pute a toată murdăria patimilor”. Dar, la timpul potrivit, „toată lumea va da socoteală lui Dumnezeu - toți cei indulgenți ” . [125]

Până la sfârșitul secolului al XIX-lea, societatea educată devenise practic înstrăinată de Biserică, iar motivele acestui dezastru au fost parțial faptul că „am separat știința de credință, contrar testamentului singurului nostru învățător, Hristos, și al apostolilor Săi, care ne-au învățat, cu credință și curăție a inimii, să fim înțelepți ca șerpii în toate mișcările gândirii și ale vieții și să nu fim copii la minte” .[126] După cum s-a recunoscut încă din 1891, „ajungând să credem în progresul mecanic al umanității, am cedat erorii că poporul nostru, cerând încă instrucțiune, ar alege adevărul pentru sine din mulțimea gândurilor comunicate lor, contradictorii și false”, în loc să aibă încredere în învățătorii iluminați de învățătura lui Hristos. „Am pierdut din vedere faptul că exemplele rele dăunează oamenilor mai mult decât gândurile false și am uitat ce respectare strictă a moralei publice aveau strămoșii noștri pre-petrini ” .[127]

„De ce regatul rus, atât de mare, odinioară atât de puternic, puternic și glorios, a devenit acum atât de slăbit, slăbit, distrus și zdruncinat?” Motivele pentru aceasta erau evidente la începutul secolului al XX-lea: „Pentru că a abandonat temelia fermă și de nezdruncinat a adevăratei credințe, iar majoritatea intelectualității s-a îndepărtat de Dumnezeu... De aceea, regatul nostru se

clatină... se clatină, este aproape de prăbușire... din cauza ateismului și a anarhiei.” Și câte regate anterior mari au fost șterse de pe fața pământului fără urmă „din cauza necredinței și a fărădelegii...” [128] .

Cu două luni înainte de moartea sa, părintele Ioan de Kronstadt scria în jurnalul său: „Doamne... adu autoritățile la înțelepciune... Doamne, fă să se ridice țarul adormit, care a încetat să-și mai exercite autoritatea; dăruiește-i curaj, înțelepciune, previziune... Patria pământească suferă pentru păcatele țarului și ale poporului, pentru lipsa de credință și miopia țarului, pentru complicitatea sa cu necredința și blasfemia lui Lev Tolstoi și a întregii așa-zise lumi educate de miniștri, funcționari, ofițeri și tineri studenți. Rugați-vă lui Dumnezeu cu lacrimi de sânge pentru necredința și corupția generală a Rusiei... Tristețe pentru faptul... că inima voastră este departe de Dumnezeu. ” [129]

În timpul uneia dintre ultimele sale slujbe în curtea Mănăstirii Leușinski din Sankt Petersburg, părintele Ioan nu a mai vorbit, ci, ridicând mâinile, a strigat de la amvon: „Pocăiți-vă, pocăiți-vă, se apropie o vreme cumplită, atât de cumplită încât nici nu vă puteți imagina!” [130]

O minte luminată de har înțelege clar ce se întâmplă. Încă din 1903, părintele Ioan a profețit: „Este deja aproape vremea când poporul va fi împărțit în partide, fratele se va ridica împotriva fratelui, fiul împotriva tatălui și tatăl împotriva fiului și mult sânge se va vărsa pe pământul rusesc. O parte din poporul rus va fi alungat din granițele Rusiei.” [131] După evenimentele din 1905, sfântul avertizează: „Ține-te tare, Rusia... Dacă te îndepărtezi de credința ta, așa cum mulți intelectuali s-au îndepărtat deja de ea, atunci nu vei mai fi Rusia sau Sfânta Rusie, ci o gloată de tot felul de necredincioși care se străduiesc să se extermine unii pe alții. Adu-ți aminte de cuvintele lui Hristos către evreii necredincioși: *Împărăția lui Dumnezeu va fi luată de la voi...* [132]

Și ce am deveni noi, rușii, fără țar? Dușmanii noștri ar încerca curând să distrugă chiar numele Rusiei” și „fără el, Rusia nu este Rusia”. [133] „Un suflet împietrit în păcate de tot felul”, spune părintele Ioan în 1907, „nu cedează ușor curățirii și vindecării, ci doar cu mare constrângere și numai printr-o lungă experiență de răbdare și suferință stăpânește virtutea și începe să-L iubească cu ardoare pe Dumnezeu, de care era străin, învățând tot felul de păcate trupești. Acesta este scopul necazurilor și durerilor pe care ni le trimite Dumnezeu în această viață. Sunt necesare atât pentru indivizi, cât și pentru o întreagă națiune afundată în răutate și viciu. Poporul rus și alte triburi care locuiesc în Rusia sunt profund corupte; creuzetul ispitei și al nenorocirilor este necesar pentru toți, iar Domnul, care nu vrea ca nimeni să piară, arde pe toți în acest creuzet ” . [134]

Eram sortiți să fim convinși de adevărul premonițiilor și profețiilor strămoșilor noștri nu atât de îndepărtați.

Când în rândul oamenilor începe să predomine o viziune asupra lumii în care se pierde înțelegerea sacrificiului ca fiind cea mai înaltă valoare spirituală, aceasta este un vestitor al catastrofei. Și o catastrofă nu numai pentru individ, ci pentru comunități întregi. Aceasta este rădăcina tragediei rusești. Odată cu începutul

secolului al XX-lea, rușii „care se numeau creștini au început să se îndepărteze tot mai mult de idealul creștin”: ei „au înțeles din ce în ce mai mult legătura organică dintre mântuirea sufletelor lor și suferința care purifică sufletul”. Dorința de a se instala mai confortabil în această viață a devenit din ce în ce mai răspândită, iar *lumea* despre care se vorbește în Sfânta Scriptură [135] a început să fie înțeleasă exclusiv ca fiind spirituală și chiar, într-un mod de-a dreptul protestant, ca confort material. Toate acestea au dus la pierderea înțelegerii de către creștini a adevăratului sens al existenței ca *o umblare înaintea lui Dumnezeu* [136] , dând preferință legilor *acestei lumi* [137.] În exterior, oamenii au continuat să trăiască în cadrul Bisericii, dar, în esență, nu mai trăiau fără ea.

Voința poporului rus cedase atât de complet ispitelor acestei lumi, încât era înclinat în mod deschis să aleagă *calea lungă.138 Aceasta amenința o apostazie în masă de la Hristos, de la calea spre mântuire. Și apoi Domnul a coborât pentru a-* [i] întoarce pe creștinii căldicei la Sine, pentru a-i întoarce pe calea martiriului. „Părea că îi zguduie, amintindu-le din nou de Sine”, amintindu-le că mântuirea sufletului pentru viața veșnică este calea spovedaniei, a sacrificiului. În ceea ce privește veșnicia, în categoriile Împărăției Cerurilor, un singur lucru devine esențial: „A trăit un creștin cu Dumnezeu, a devenit duhovnic sau, fiind botezat în moartea lui Hristos, fie că a fost laic, preot sau episcop, a rămas doar o persoană inteligentă, educată, sensibilă din punct de vedere psihologic” - o persoană care acționează nu în adorarea lui Hristos, nu cu unicul gând la mântuirea sufletului, ci care acționează din considerații pământești, spirituale, din câștig pământesc, trecător.

În lumina stării înaintea Domnului, contează un singur lucru: „în ce măsură atenția interioară a unei persoane este îndreptată spre Dumnezeu, în ce măsură o persoană este gata să sacrifice diverse pasiuni... chiar și viața însăși” [139] .

Calea care duce la viață

A fost odată o vreme, în epoca Sinoadelor Ecumenice, când „dezbaterile teologice erau purtate chiar și pe străzi și în piețe; setea de teologie pătrundea întreaga viață a unui creștin”. Teologia și cunoașterea religioasă nu erau apanajul câtorva aleși, iar viața „conform poruncilor lui Hristos nu se limita la un cerc restrâns de asceți, așa cum este astăzi. Toată lumea nu era doar interesată de teologie, ci o trăia ” . [140]

Nu și astăzi. În ultima vreme, „accelerarea colosală a ritmului vieții creează o supraîncărcare în viața emoțională și intelectuală a omului și duce la consecințe paradoxale”. Pe de o parte, un volum de informații fără precedent și în continuă creștere devine disponibil; pe de altă parte, o masă de oameni a apărut și continuă să crească „cu abilități cognitive diminuate, cu o pierdere a interesului pentru valorile autentice - religie, cultură, știință și artă. Există o degradare clară a omului, o trecere la nivelul instinctelor și reflexelor primitive”. [141] Ignoranța asceticismului și lipsa de experiență spirituală duc la denigrarea, dacă nu chiar blasfemia, a teologiei isihasmului și a practicii activității mentale chiar și în cercurile pastorale și monastice. „Mulți, din cauza ignoranței, consideră calea părinților zadarnică și, din cauza lipsei de discernământ, o numesc calea iluziei...

Și toți cei care o urmează sunt numiți amăgiți... Mare este ignoranța și nebunia celor care spun asta”. Problema este că în epoca noastră, aproape „nu există învățători care să posede experiență practică”.

Dar când nu există călăuză, bătrânii moderni repetă sfatul străvechi: „să urmați cu credință calea părinților”, studiindu-le lucrările. „Atunci veți avea mulți tovarăși și nu vă veți teme de amăgire”. Trebuie să studiați „întregul corp al cuvintelor și faptelor sfinților părinți”, dar în același timp „să lăsați loc de îndoială” în corectitudinea înțelegerii învățăturilor lor și să consultați întotdeauna „un ascet mai desăvârșit ” . [142]

Omul modern este vizibil slăbit în comparație cu strămoșii săi. Majoritatea dintre noi suntem nepotriviți pentru cerințe spirituale înalte: abstinență adevărată, slujbe prelungite – adică complete, statutare. Nu suntem pregătiți pentru ascultare adevărată sau pentru reguli riguroase de chilie care necesită veghere, nu putem suporta cerințele stricte ale disciplinei bisericești penitențiale și interne și așa mai departe. În astfel de circumstanțe, rolul literaturii hagiografice și ascetice este crucial: trebuie să avem în față o imagine a înaltei evlavii și a realizărilor spirituale ale strămoșilor noștri, chiar dacă acestea sunt copleșitoare pentru noi; trebuie să înțelegem adevăratele norme statutare de cult, chiar dacă acestea sunt dincolo de capacitățile noastre. Avem nevoie de o îndrumare care să ne depășească capacitățile actuale; apoi, recunoscându-ne propriile slăbiciuni, suntem ținuți în smerenie și, în același timp, primim stimulentul de a ne strădui în sus.

O reducere a cerințelor duce la automulțumire și la automulțumire și nu oferă imboldul pentru creștere. Acest lucru este deosebit de important în ceea ce privește practica mentală. Fără abilitatea de a te „împinge” constant pe tine însuți, este dificil să te aștepți la progres în Rugăciunea lui Iisus. În perioada activă, creșterea se realizează prin auto-constrângere persistentă: „Prin constrângere... pune toată puterea ta în rugăciunea inimii... Cu constrângere, roagă-te până când Domnul va locui în inima ta... Prin constrângerea rugăciunii din inimă, acest Nume Divin al lui Hristos este scris înăuntru... Diavolul nu îndrăznește să intre într-o inimă înfierbântată de rugăciune sub constrângere . ” [143]

Repere nu numai că ajută la stabilirea direcției, ci și inspiră, generând un zel sănătos de a-i imita pe sfinți cât mai bine posibil. „Îmi doresc”, spune ascetul, „să învăț despre ceva mai perfect: despre ceva care depășește măsura mea. Dar aceasta nu pentru că pretind ceva mai înalt decât mine însumi - nu, ci pentru că mi se pare necesar să percep cumva o stea călăuzitoare pentru a mă verifica dacă sunt pe calea cea bună... Aș vrea să am în duhul meu o viziune asupra adevăratului criteriu, chiar unul extrem de înalt, pentru a nu mă baza pe puținul pe care l-am știut până în acest ceas.” [144] În același timp, cititul ascunde întotdeauna o sursă de ispită. La începători, multe erori și căderi apar pentru că o persoană, încălcând ordinea corectă, neglijează pregătirea și, „citind undeva despre cele mai perfecte și înțelegând ceea ce se citește intelectual, începe să

tindă spre acea perfecțiune prin mijloace nelegiuite” [145] , adică la momentul nepotrivit. El crede că poate întinde mâna și culege singur fructul.

În schimb, este nevoie de răbdare și smerenie, iar apoi roadele, sub influența harului, ajung în mod natural în mâinile cuiva. Entuziasmul nesăbuit este întotdeauna alimentat de diavol, cu atât mai ușor „să atragă pe cineva spre distrugere oferindu-i virtuți nefiresc de înalte”. Adesea, un novice nu reușește să „aplice corect cărțile la situația sa, ci este inevitabil dus de val”. De exemplu, apare o „dorință puternică de a se retrage într-un deșert pustiu”. Cel căruia îi lipsește discernământul „nu se conformează realității” și poate „căuta în zadar un câmp de ascetism” care este nepotrivit maturității sale spirituale . [146]

Astăzi, nu putem căuta cunoaștere ascetică fără cărți, dar această problemă capătă o dimensiune specială în epoca noastră de pluralism spiritual. Pe rafturile magazinelor bisericești, alături de lucrările Sfinților Părinți, vedem scrierile celor care s-au străduit să le denatureze și să le distrugă învățăturile. Între timp, nu toată lumea este pregătită să recunoască înlocuirea cunoașterii adevărate cu cunoașterea falsă. „Învățătura falsă nu se oprește în fața nicio ficțiune, nicio înșelăciune, pentru a da fabulelor sale aparența adevărului și, prin urmare, a otrăvi mai ușor sufletul”, avertizează Sfântul Ignațiu al Caucazului. Și „un singur gând care conține o formă de blasfemie, subtilă și complet imperceptibilă pentru cei ignoranți, poate distruge sufletul”. Și „experiența dovedește consecințele dezastruoase ale lecturii fără discernământ”. Aceste cuvinte ale sfântului ne amintesc de nevoia de a învăța să discernem, cel puțin în termenii cei mai generali, duhul pierzării.

Este dificil să te aștepți la succes în munca intelectuală fără familiarizarea cu teoria. Asceza ortodoxă este o „disciplină precisă”, „știința experienței spirituale” patristică. [147] Fiecare știință necesită o prezentare sistematică și, prin urmare, o învățătură. Luați, de exemplu, unul dintre părinții isihasmului, Sfântul Grigorie Sinaitul . „El și-a redus învățătura despre isihie la un sistem complex și detaliat, care arată ascetului calea către cele mai înalte etape ale creșterii spirituale - contemplarea și îndumnezeirea.” „Punctul central în întregul sistem al Sfântului Grigorie este învățătura despre contemplare.” El a învățat „într-o formă condensată tot ceea ce asceza crease înaintea lui, atât teoretic, cât și practic.” Sau, așa cum spune Sfântul Nil din Sora : „Acest fericit Grigorie a îmbrățișat scrierile tuturor părinților spirituali. ” [148 . 149] Această imagine de ansamblu permite cuiva să vadă clar obiectivele viitoare. Acest lucru este important, deoarece ajută la evitarea blocării într-un singur loc, a împotmolirii în detalii și a rătăcirii de la calea îngustă care duce la țintă. Chiar și o mică abatere este plină de *o mare cădere .* [150] Evident, oricine se abate de la traseu riscă să nu ajungă niciodată la „destinație”. Astfel, „dacă sufletul nostru în timpul rugăciunii pornește pe o cale șerpuitoare, nu va ajunge niciodată la Dumnezeu și va fi ca un barcagiu care nu face altceva decât să vâslească, dar ajunge să se învârtă în jurul aceluiași loc ” . [151]

Părinții au spus că „viața monahală este știința științelor, o știință divină. Aceasta se aplică tuturor eforturilor monahale, în special rugăciunii”. Așa cum „fiecare

știință are începutul ei, propriul ei proces treptat în învățarea cunoașterii”, tot așa „în studiul rugăciunii există propria ei ordine, propriul ei sistem”. Iar „consecința practicii dezordonate în rugăciune” este rătăcirea în pustiul iluziei. Cauza obișnuită a acestui lucru este nerăbdarea și zelul excesiv al personajelor îndrăznețe. „Mulți, simțind înclinația și zelul pentru strădania spirituală”, abordează sarcina „priceput și frivol. Se dedică ei cu tot zelul și ardoarea, cu toată nechibzuința”, fără să realizeze că aici „este nevoie de cea mai sigură îndrumare, este nevoie de cea mai mare prudență și precauție ”. [152] *o cale îngustă* , ci și *o cale care duce la viață* [153] ”, căci tocmai pe această cale se atinge scopul pentru care Dumnezeu a creat ființele umane. „Atingerea depărtării, sfințirii sau, ceea ce este același lucru, a perfecțiunii creștine **fără dobândirea rugăciunii mentale este imposibilă** : toți Părinții sunt de acord în această privință”; de la ei am moștenit această foarte secretă „cunoaștere a căii spre perfecțiune” [154.] Pe de altă parte, necunoașterea teoriei duce la tragedie: „S-a observat că foarte mulți, necunoscând ordinea creșterii spirituale a unui creștin... se îndepărtează de Dumnezeu... Deși nu există rețete generale pentru viața în Dumnezeu, există câteva principii de bază pe care trebuie să le avem în conștiința noastră pentru a ne putea urma calea cu rațiune - pentru a nu deveni victime ale ignoranței” [155] .

Străvechea adresă patristică adresată călugărilor chemați la tăcere ni se aplică într-o oarecare măsură – suntem îndreptățiți să o considerăm o edificare adresată tuturor celor care doresc să pornească pe calea rugăciunii: „Dacă dorești, frate, să ajungi la viața nestricăcioasă în zilele tale scurte, atunci intrarea ta în tăcere să fie cu prudență. Explorează această practică... aprofundează, aprofundează, străduiește-te și străduiește-te, împreună cu toți sfinții, să înțelegi profunzimea și înălțimea acestei vieți”. Pe calea spirituală, stabilirea clară a obiectivelor este esențială. Un creștin „de-a lungul călătoriei sale își îndreaptă privirea interioară spre scopul pe care și l-a propus să îl atingă”. Aceasta „întărește mintea pentru a îndura dificultățile sarcinii”, atenuând poverile și „pericolele crude întâlnite pe parcurs”. Cel care de la bun început nu și-a definit clar „acest scop în lucrarea viitoare, acționează cu nechibzuință, ca unul care se luptă cu aerul” [156] .

Cultura Spiritului

„Cei care în zilele noastre apocaliptice s-au întors la Dumnezeu și la Biserică nu cunosc și nu pot cunoaște Ortodoxia, nenumăratele ei bogății și adâncimile incomensurabile” [157] – aceasta se spunea în 1928, când încă mai rămăseseră mulți purtători vii ai tradiției. Ce se poate spune în vremea noastră? Avem și mai urgent nevoie de cunoștințe în domeniul doctrinei și cultului, nu numai pentru pastori, ci pentru fiecare creștin, mai ales având în vedere influențele renovaționiste care pătrund la diferite niveluri. Dar chiar și în îndepărtații ani 1920, era deja evident că creștinii „au uitat cum să înțeleagă limbajul divin al imnurilor bisericești... să înțeleagă sensul picturii icoanelor. Toate acestea sunt ascunse, de neînțeles, străine auzului și vederii noastre. Obișnuiți cu realismul itineranților și al academismului, nu mai înțelegem adevărata frumusețe a imaginilor nepământene ale icoanelor noastre și revelațiile divine din altă

lume” [158.] Crescuți cu poezia modernă a decadenței [159] , nu înțelegem poezia bisericească, sensul ei profund, inexprimabil.”

Dacă slujbele bisericești au fost odată o școală nu doar pentru evlavie, ci și pentru adevărurile credinței, astăzi „nu înțelegem bogatul conținut interior al teologiei noastre liturgice. Cultul a încetat să mai fie o sursă de cunoaștere divină pentru noi. Ne-am întors la Biserică, dar nu înțelegem ce se cântă în biserică... Inteligența care a ajuns la credință și la Biserică” are nevoie „de o interpretare a ceea ce se întâmplă în biserică, în viața plină de har a Bisericii. Trebuie să ne dezvăluim cultul ca o sursă de cunoaștere divină. ” [160]

Unul dintre semnele ignoranței noastre spirituale este că am uitat cum să „citim” icoanele, care au fost percepute din punct de vedere istoric ca „Evanghelia pentru analfabeți”, așa cum spuneau Sfinții Părinți. Din secolele al XIV-lea până în al XVII-lea, orice țăran rus putea descifra conținutul unei icoane; acum, însă, doar specialiștii pot face acest lucru. Nu mai „cunoaștem limbajul iconografiei, semnificația simbolurilor prin care icoana vorbește omului”. Dar aceasta este o consecință a unei probleme mai semnificative: „nu suntem instruiți în teoria și practica cunoașterii lui Dumnezeu, nu suntem angajați în procesul prin care omul ajunge să-L cunoască pe Dumnezeu și atinge comuniunea cu Dumnezeu” - [adică] suntem străini *de practica intelectuală* care duce la contemplare. Cât despre icoană, scopul ei nu este unidimensional. Dacă la început este chemată să educe și să lumineze, apoi mai târziu promovează gestionarea atenției, ajută la intrarea într-o stare de rugăciune - astfel încât în spirit se poate retrage de pe pământ, înălțându-se spre cerul mental, urmând porunca isihaștilor: cel care dorește să învețe Divinul „trebuie să se retragă din lume” [162] .

Diverse aspecte ale vieții religioase bizantine și ale învățăturii bisericești au fost adoptate în mod natural și organic în Rusia în primele secole de creștinare. Am avut condiții favorabile pentru „progresul în înțelepciunea cărților”, iar cei care erau „saturați de înțelepciunea cărților și de harul care se află în interior” posedau toate cunoștințele necesare. „Sistemul educațional oriental, în special cel rus, a fost fundamental diferit de cel occidental până în secolul al XVII-lea . [163] Gramatica, limbile, teologia, precum și toate formele de artă, atât cântul, cât și pictura, erau studiate **fără întrerupere de la rugăciune** și de la munca spirituală creștină.” Aceasta este principala caracteristică și diferența fundamentală a sistemului educațional rus antic, al cărui fundament era spiritualitatea și, prin urmare, procesul cognitiv în sine era fertilizat cu ajutorul harului lui Dumnezeu. „Rugăciunea și închinarea erau tocmai principalele surse de cunoaștere.”

„Acest lucru l-a condus pe student la o liniște spirituală interioară și la o viziune holistică asupra lumii și, de asemenea, l-a ajutat să-și concentreze toate energiile spirituale și fizice asupra atingerii scopului principal al vieții creștine - unirea cu Dumnezeu.” [164] Prin urmare, nu trebuie să fim surprinși de profunzimea, tăria și puterea creativă a cunoștințelor dobândite cu ajutorul lui Dumnezeu. „Toată lumea știe că religia creștină, educația religioasă creștină, este puternică și, mai

mult decât orice altceva, contribuie la dezvoltarea conceptelor abstracte în om, a celor mai înalte, chiar și în sens științific, principii ale vieții . ” [165]

Este caracteristic faptul că „oamenii Rusiei Antice își găseau satisfacție pentru toate nevoile spirituale în închinare”. Toate „adevărurile doctrinare și morale erau asimilate prin slujba bisericească, care le confereau și un sentiment de apropiere de Dumnezeu”, ducând la „armonie interioară”. Interesant este că termenul slav „ *pravoslavie” (pravoslavie)* , la fel ca și cuvântul grecesc „ *ortodoxie ” (orthodoxia* [1] , mărturisește faptul că pentru creștinii antici, importanța primordială nu era pur și simplu o înțelegere corectă a lui Dumnezeu, ci **glorificarea** corectă a lui Dumnezeu - adică *acțiunea* - iar o astfel de acțiune, desigur, presupune experiența comuniunii rugătoare cu Dumnezeu. Acest lucru subliniază faptul că conceptele corecte și chiar credința singură sunt insuficiente pentru un creștin, căci *credința, fără acțiune, este moartă în* [sine] .

În Rusia moscovită, cultul „ocupa un loc central în viața spirituală”, de unde și atenția accentuată și respectarea strictă a normelor rituale și statutare. Acesta este motivul pentru care „denaturarea ritualului era considerată inacceptabilă”. Înțelegerea noastră despre propriul nostru trecut istoric este foarte distorsionată din mai multe motive. Astfel, „contrar credinței răspândite că moscoviții aveau un nivel cultural scăzut, faptele mărturisesc alfabetizarea și dragostea de lectură pe scară largă în rândul lor. Viețile sfinților, un model de imitație, erau o lectură preferată acasă. Mănăstirile serveau drept centre de educație, multe dintre ele posedând biblioteci extinse.”

Cea mai importantă trăsătură care distingea statul moscovit și Rusia pre-petrina în general de Petru cel Mare și Rusia imperială era „ **unitatea morală a societății** . Credința, obiceiurile și modul de viață al boierului și țăranului din secolul al XVI-lea erau aceleași. Exista o diferență în nivelul de trai, dar aceasta era cantitativă, nu calitativă, și abia odată cu reformele lui Petru cel Mare s-a format o prăpastie între clasele superioare și cele inferioare. ” [168]

Educația în Rusia antică a fost dezvoltată „într-o asemenea măsură încât chiar și acum ni se pare uimitoare”. [169] Într-adevăr, „unii dintre prinții apanaj din secolele al XII-lea și al XIII-lea posedau deja biblioteci al căror număr mare de volume cu greu putea fi egalat de biblioteca pariziană, prima din Occident la acea vreme”. Mulți dintre prinți „vorbeau greaca și latina la fel de fluent ca rusa, iar unii cunoșteau și alte limbi europene”.

Unele monumente din secolul al XV-lea [menționează] traduceri rusești ale unor „opere grecești care nu numai că erau necunoscute Europei, dar chiar pierdute în Grecia însăși după declinul acesteia și abia recent și cu mare dificultate au putut fi descoperite în comorile nesortate ale Muntelui Athos”. În chiliile călugărilor ruși, „adesea în adâncul pădurilor, se studiau traduceri slave ale celor mai profunde scrieri ale Părinților Bisericii, «pline de cele mai înalte speculații teologice și filozofice». Sfinții Părinți greci «erau traduși, citiți și copiați» în mănăstirile noastre, care se aflau și ele «în contact viu, constant cu oamenii».

Educația rusă era atât de răspândită, dezvoltată, adânc și ferm înrădăcinată încât chiar și la mijlocul secolului al XIX-lea, când „mănăstirile noastre au încetat să mai fie centrul iluminismului” și „întreaga parte gânditoare a poporului, prin educația și conceptele sale, s-a abătut semnificativ” sau chiar s-a separat complet de tradiție, „viața rusă, creată conform conceptelor educației anterioare și impregnată de acestea, a supraviețuit” și a păstrat „principiile creștine pure”. Aceasta a fost o consecință a faptului că „mintea rusă nativă” a fost formată și hrănită sub influența învățăturilor Sfinților Părinți ai Bisericii.

„Nemărginitul „pământ rusesc, chiar și în timpul divizării sale în mici principate, s-a recunoscut întotdeauna ca un singur corp viu” – nu atât prin unitatea limbii sale, cât prin unitatea spiritului său în Hristos. Întreaga vastă întindere a Rusiei era „acoperită, ca și cum ar fi fost o singură rețea continuă”, cu nenumărate mănăstiri, schituri și chilii, pătrunse de „fire de comuniune spirituală”. Din aceste surse se hrănea spiritul poporului, din ele curgea lumina cunoașterii și emana „concepte morale, comunitare și juridice”.

Rusia pre-petrină „nu a strălucit nici prin invenții artistice, nici științifice, neavând timpul să se dezvolte în acest sens într-un mod original”. În același timp, au evitat adoptarea realizărilor străine, care purtau cu ele un spirit străin creștinismului. Spre deosebire de Occident, „temelia noastră educațională se afla în Biserica noastră”, unde, „prin adâncirea în sensul sublim al cultului bisericesc”, studiind catehismul, cărțile spirituale și liturgice, înțelegând sensul rugăciunilor bisericești și al Sfintei Scripturi , am dobândit acele cunoștințe care sunt „cele mai importante pentru om”. Realizarea culminante, care cuprinde întregul sistem, a fost experiența personală a rugăciunii, „căci întreaga esență a cunoașterii religioase nu constă în dogmă, nu în simbolism”, ci în asimilarea existențială a „vieții spirituale a Bisericii ” .

Monumentele istorice mărturisesc culmile extraordinare ale evlaviei în rândul strămoșilor noștri. Viața monahală „a apărut printre noi aproape simultan cu Botezul Rusiei” și, așa cum era obișnuit de la început, laicii au fost întotdeauna „călăuziți în viață de preceptele călugărilor”, în timp ce modul lor de viață a fost modelat după modelul monahal - „firea lor puternică și caracterul lor puternic au îndurat cu statornicie luptele monahale, până în ultimul ceas al vieții lor”, în timp ce cei care duceau o viață ascetică „erau nenumărați în toate clasele sociale”. Credința a fost exprimată emoționant printre țăranii din satele noastre: „ei înșiși locuiau în colibe acoperite cu paie și podele de pământ, în timp ce bisericile lor se înălțau ca niște palate. Ei înșiși foloseau vase de lemn și lut în viața lor de zi cu zi, iar vasele pentru Preasfânta Taină Euharistică erau făcute din argint și aur”.

Imaginea Sfintei Rusii i-a uimit pe străinii care vizitau pământurile noastre în secolul al XVII-lea. „Pe fiecare stradă se aflau capele, cu icoane înrămate și lumânări aprinse”; laicii combinau viața de zi cu zi cu asceza autentică, „mulți mergeau la biserică în fiecare zi; orășenii și negustorii din orașe participau zilnic la liturghia timpurie... Participarea zilnică la biserică făcea chiar parte din eticheta curții.” Țarul Alexei Mihailovici „a participat la slujbele bisericești timp de patru ore în timpul Postului Mare , făcând 1.500 de închinare”.

Urmând regula monahală, strămoșii noștri, pe lângă biserică, se rugau mult acasă: „Întreaga familie și slujitorii se adunau, se aprindeau lămpi și lumânări și se ardea tămâie. Stăpânul citea cu voce tare rugăciunile de dimineață, uneori utrenia și orele; cei care puteau cânta le cântau... În ciuda dificultății laicilor de a urma regulile de rugăciune conținute în Psaltire, ei se străduiau să le respecte cu stăruință. Fiecare persoană ortodoxă rusă citea sau asculta *zilnic* întreaga Psaltire ; mulți făceau până la 1.200 de închinăciuni zilnic cu Rugăciunea lui Iisus... Mai mult, citeau rugăciuni în permanență în timp ce își făceau treaba, pentru a nu fi distrași de gânduri deșarte.”

Poporul rus din Rusia Antică se distingea printr-o abstinența deosebit de strictă în timpul Postului Mare și în timpul posturilor impuse din cauza calamităților sociale sau naționale. În timpul Postului Mare, laicii „se hrăneau cu ridichi, varză și hrean” și mâncau mâncare gătită doar sâmbăta și duminica. „Cei mai pioși posteau mai aspru pentru păcatele lor; mâncau doar o bucată de pâine după-amiaza, înmuiată în cenușă. Dar călugării, spre deosebire de laici, mențineau o viață strictă: ori de câte ori posteau, mâncau doar o bucată de pâine și apă pe zi.” [172] Era obișnuit ca laicii să întreprindă isprava abstinerii pe viață de la carne și pește. „Practicile indulgente nu erau permise în Rusia Antică, iar oficialii de rang înalt erau modele de abstinența strictă. Țarul Alexei Mihailovici postea luni, miercuri și vineri în fiecare săptămână a Postului Mare, iar în celelalte zile lua doar masa. În timpul calamităților publice, Biserica impunea tuturor un post de trei zile, fără a face excepție pentru copii.

Un nivel general ridicat de evlavie nu înseamnă, desigur, că strămoșii noștri au fost complet ireproșabili în viața morală. Firește, „pe lângă virtuțile nobile, ei aveau și multe neajunsuri”. Dar ceea ce este incontestabil este că „pe cât de mult au păcătuit grav strămoșii noștri, ei știau și cum să se pocăiască”. Un spirit pocăit „era o caracteristică distinctivă a poporului rus. Pocăința lor era sinceră și profundă ” . [173]

Este crucial să înțelegem că a existat o vreme când strămoșii noștri au dobândit toate elementele de bază ale culturii spirituale și educației teologice în Biserică, în templu, în timpul slujbelor divine, iar corul și amvonul bisericii au înlocuit școlile teologice. Astfel, timp de secole, în „experiența vie a Bisericii, s-a cultivat o evlavie puternică și s-a dezvoltat o viziune ortodoxă asupra lumii”. [174] „Din timpuri imemoriale, copilul rus a învățat să citească din Cartea Orelor și din Psaltire. Comparând cuvintele și expresiile rugăciunilor și psalmilor, auzite de multe ori în biserică, rezonând în sufletul său cu întruchiparea lor vizuală, literală, el, independent, ca prin Duhul Sfânt, a stabilit relații sunet-literă. Și, în mod neașteptat, pentru el și părinții săi, și-a dat seama brusc că putea citi nu numai texte familiare, ci și necunoscute. Acest lucru a cultivat o atitudine respectuoasă față de literă, față de cuvântul tipărit, ca ceva sublim, dat de Dumnezeu și purtând reflectarea Cuvântului lui Dumnezeu. Nu este o coincidență faptul că «scribii ruși antici credeau că nivelul de alfabetizare era determinat de nivelul de erudiție» și că «lecturile preferate ale poporului rus erau viețile sfinților și Filocalia».”

Chiar mai târziu, în ciuda reformelor lui Petru I, „învățătura tradițională a copiilor să citească a urmat aceeași cale”, iar „ortografia rusă a păstrat cea mai strânsă legătură cu limba slavă bisericească până la reforma din 1918” [175] .

În vremurile străvechi, nu exista o prăpastie nefirească între sfera cotidiană și cea spirituală. Astfel, întreaga viață de zi cu zi a unei persoane în secolul al XVI-lea și mai târziu „era pătrunsă de spiritul bisericesc și de prescripțiile lui Domostroi [176] ”. Drept urmare, „ordinea vieții de zi cu zi s-a dovedit a fi aproape ritualică, chiar și pregătirea mâncării era aproape o taină bisericească, ascultarea era aproape monahală, dragostea pentru casă și administrarea acesteia erau un adevărat serviciu religios” [177.] În același timp, existau oportunități pentru obținerea unei educații temeinice. Conform istoricilor, la acea vreme, „pe lângă cărțile Sfintei Scripturi, traducerile Părinților Bisericii, anale și cronici, existau în circulație o mare varietate de cărți traduse și colecții de tot felul; așa-numitele «Azbukovnikuri» - enciclopedii întregi ale cunoașterii vremii respective - aveau o valoare educațională deosebită; «conțineau articole de filosofie, teologie, științe naturale, istorie, interpretarea cuvintelor străine și o multitudine de alte informații necesare» [178.] Abecedarul, Cartea de Oră și Psaltirea erau «baza întregii instruiri școlare, a întregii educații ulterioare», iar demnitatea și forța acestui «curs de instruire inițială erau evidente» [179] .

Particularitățile sufletului rusesc sunt legate de surse profunde care au hrănit și modelat structura vieții rusești timp de secole. „Cultura noastră populară este exclusiv **o cultură a spiritului** ... din care perspectivă sunt evaluate toate viețile pământești și activitatea umană. Este o realizare morală, o pregătire pentru o viață spirituală înaltă dincolo de mormânt, în Împărăția lui Dumnezeu... Tot ce este pur exterior are un sens și o semnificație secundară și incidentală... Lumea spirituală este cel mai important lucru pentru rusul obișnuit. Orice altceva este doar o inevitabilitate pe calea către scopul principal.”

Și pentru aceasta, se retrage în pustietatea pădurii, îndurând orice greutăți și privațiuni, zelos pentru abstinența și purificarea sufletului său. În căutarea mângâierii și încurajării spirituale, a iluminării și a convingerii mântuitoare a sufletului, „merge la bătrâni și pustnici, la părinți duhovnicești severi și instructivi, la îndrumători înțelepți în viață și vindecători ai vieții”. De aceea, și „poporul antic iubește pelerinajele îndepărtate și anevoioase, slujbele bisericești lungi și viguroase”. Sufletul unui rus nu poate rămâne fără toate acestea - „fără mângâierea credinței, fără experiențe spirituale... infuzând sens nu pământesc, ci ceresc în toată viața... cu care toate necazurile și dificultățile sunt nesemnificative ” . [180]

Misterul Misterelor

Creșterea spirituală necesită o cunoaștere aprofundată a liturghiei, dar înainte de a o aprofunda, trebuie să avem cel puțin o înțelegere rudimentară a acesteia. În zilele noastre, în timpul slujbelor, se observă adesea cum, la exclamația „Catehumeni, plecați-vă capetele Domnului”, unii enoriași obișnuiți își plecă capetele, declarându-se astfel nebotezați.181 [Totuși] , după următoarea exclamație „Toți cei catehumeni, plecați-vă”, niciunul dintre ei, desigur, nu părăsește

biserica, demonstrând astfel o inconsecvență evidentă. Înțeleg acești oameni pentru ce se roagă, la ce participă? Poate că este o mică neînțelegere, dar este alarmantă și grăitoare: ani de zile, enoriașii nu s-au obosit să se intereseze **despre sensul** acțiunilor lor, al propriei lor rugăciuni. Însă exclamațiile menționate anterior sunt precedate de litania „pentru catehumeni”, care explică pe deplin esența problemei: „Credincioșilor, să ne rugăm pentru catehumeni”, ne îndeamnă ei, „ca Domnul... să-i unească cu Sfânta Sa... Biserică”. În sens spiritual, problema este și mai serioasă; nu există fleacuri aici. Cei care, plecându-și capetele, nu știu dacă sunt credincioși sau catehumeni, să înțeleagă că aceasta nu este o înclinare goală, că preotul în acest moment se roagă pentru ei, plecându-și capetele, pentru ca ei să fie învredniciți de Botez și să devină membri ai Bisericii: „Doamne... privește spre slujitorii Tăi, catehumenii, care și-au plecat gâturile înaintea Ta... unește-i cu Sfânta Ta... Biserică... numără-i printre turma Ta aleasă. ” [182] [183] .

Acesta este cel mai simplu exemplu, dar tocmai acest lucru este nedumerit: dacă enoriașii nu cunosc sensul celei mai simple litanii, atunci ce semnificație li se atribuie altor momente mai complexe ale slujbei, ce sens li se investește, care este nivelul general de înțelegere a riturilor sacre bisericești?

Ce putem spune despre indiferența față de normele statutare sacre, când, de exemplu, nu numai laicii ignoranți, ci și pastorii și călugării neglijează ritul canonic de abolire temporară a închinarilor și a îngenuncherilor ? [184] Totuși, astfel de restricții nu sunt doar o formalitate externă. Sfântul Vasile cel Mare atribuie „neîngenuncherea” în anumite momente normelor „vieții sacramentale și liturgice a Bisericii ” . [185]

Totul în ritualul ortodox poartă o profundă semnificație teologică și ascetică, atingând misterioasa interacțiune interioară dintre suflet și trup. Întrucât nu numai mintea, ci „întreaga ființă sufletească și trupească a unei persoane participă la slujba divină”, caracterul adecvat al fiecărei mișcări este esențial. De aici și limbajul simbolic special al gesturilor, pe care „Biserica l-a încorporat în slujba divină ca parte organică a rugăciunii”. Aceasta include plecăciunile și îngenuncherile - „un limbaj tăcut în care cuvintele sunt înlocuite de mișcare” [186] Prin urmare, îndeplinirea semnificativă a acțiunilor rituale și respectarea strictă a ritului canonic sunt atât de importante.187

Încălcarea ritului metaniei este departe de a fi banală. Nu este acesta un semn al emasculării vieții bisericești, al apariției unui cult al ritualismului, atunci când riturile sunt transformate în „acțiuni exterioare lipsite de sens” sau, mai rău, când li se conferă o semnificație pseudo-ritualică ‘ superstițioasă? Părinții avertizează că, „fără a aprofunda cunoștințele în acest domeniu, o persoană poate cădea cu ușurință într-un obicei amorțitor și devastator”. Pentru a împiedica degenerarea vieții spirituale într-un ritual lipsit de sens, „este necesar să creștem constant în cunoașterea lui Dumnezeu și să nu permitem ca liturghia să devină un detaliu al vieții noastre pioase. Tocmai pentru că a devenit *o liturghie în loc de o liturghie* , am trăit cu toții o criză profundă ” .

O bisericească profundă ne permite să abordăm practica minții. Creșterea spirituală și succesul în rugăciune sunt de neconceput fără o implicare deplină în cercul slujbelor bisericești, fără a fi înrădăcinați în viața liturgică și fără o participare constantă la sacramentele Bisericii. Aceasta necesită muncă și un anumit grad de cunoștințe. Cu greu vom putea „cu o gură și o inimă să-L slăvim și să-L lăudăm” pe Dumnezeu dacă nu suntem familiarizați cu riturile slujbelor și dacă nu suntem familiarizați cu normele statutare. Un creștin care neglijează studierea statutelor se privează de spiritualitate. „Cultul este cea mai importantă componentă a Sfintei Tradiții a Bisericii, iar o persoană ortodoxă, de fapt, se deosebește de un protestant prin faptul că nu se mulțumește doar cu Sfânta Scriptură.” Cei care nu cunosc Tradiția se găsesc în afara Tradiției, fără de care nu există Biserică. Sfântul Serafim de Sarov și Drepții au insistat asupra studiului cultului. Ioan de Kronstadt și alți sfinți părinți.

Liturgia, ca orice rugăciune bisericească, este o întreprindere comunitară . Toți cei care se îndreaptă spre biserică pentru o slujbă sunt chemați să recunoască faptul că vor *concelebra . Puterea Bisericii constă în sinodalitate, care se manifestă prin faptul* că „fiecare dintre noi, pe cât putem, concelebrează împreună cu preotul”. Dar este posibil să concelebrăm fără să înțelegem sensul slujbei? Instrucțiunea despre slujba conștientă este dată și în Scriptură: *Cântați Dumnezeului nostru... cântați cu pricepere.192* „Și pentru a cânta lui Dumnezeu cu pricepere, trebuie să cunoaștem și să simțim slujba divină ” .193

A fost odată ca niciodată, „printr-un cult fervent, solemn și respectuos, toată Rusia noastră Antică a fost hrănită în credință și creștinism, când educația școlară era slabă, iar condițiile de viață erau departe de a fi propice iluminării”. 194 În epoca Rusiei Moscovite, „viața liturgică era centrul religiozității” și modela conștiința dogmatică a poporului. Laicul moscovit era bine versat în succesiunea „slujbelor îndelungate, cu care devenise intim conectat” și înțelegea bine sensul rugăciunilor și ritualurilor. Credinciosul rus antic iubea și prețuia cel mai mult în cult conținutul imnurilor bisericești, bogăția retorică a poveștilor sacre și înțelepciunea strictă a hrisoavelor bisericești. „Putea, spre uimirea grecilor, să stea ore întregi de priveghi, cât o noapte întreagă, cufundat în frumusețea verbală a stihirelor, canoanelor sau a vieților sfinților zilei. În cult, sufletul său își găsea plenitudinea și unitatea viziunii sale asupra lumii”. Între zidurile „vechilor mănăstiri rusești găsim toate începuturile culturii ruse. În afara lor nu o putem nici înțelege, nici explica” 195 .

În Bizanț și în timpul „perioadei de glorie a Sfintei Rusii”, oamenii erau cu adevărat păzitori vii ai evlaviei... Chiar și în cei mai dificili ani ai existenței lor istorice, în ciuda tuturor dificultăților dezvoltării lor culturale, oamenii... și-au construit viața în Biserică.” Cultura spirituală și alfabetizarea teologică au fost dobândite „în biserică, în slujbele divine, în teologia liturgică ca experiență vie a Bisericii. Nu existau seminarii, academii sau facultăți teologice.” Laicii și călugării au înțeles învățătura lui Hristos „din stihire, canoane, sedalioane, prologuri și din Meneia Chetyi. „Corul și amvonul bisericii au înlocuit apoi catedra profesorală.” În timpul Privegherii de Toată Noaptea, Utreniei și Completorii, „pe sunetele anticelor cântări znamenny și grecești, și nu ale unor rulade și solo-uri de

concert, a fost hrănită o evlavie puternică, solidă și de nezdruncinat [și] s-a dezvoltat o viziune ortodoxă asupra lumii, întruchipată în viață.” Dar nu și acum... Expresiile liturgice obscure și vorbirea figurativă a vechilor călugări au fost uitate, înstrăinate; „stăm și nu înțelegem, ascultăm și nu pricepem... Nici măcar nu putem înțelege sensul închinării noastre . ”

Însăși esența vieții bisericești este conținută în sacramente - prin ele, „renașterea și îndumnezeirea naturii umane devin accesibile tuturor oamenilor”. Nici purificarea de patimi, nici unirea cu Dumnezeu nu sunt realizabile „fără harul sacramentelor și rugăciunea neîncetată”. Aici rezidă misterul interconectării dintre spirit și materie: „sacramentele sunt mijloace create care transmit harul divin necreat. Omul, ca ființă creată, are nevoie de aceste mijloace create pentru a dobândi harul necreat al Duhului Sfânt”, dar dincolo de vălul materialității, trebuie să discernem spiritual „Dumnezeirea ascunsă din interior”.

Când, în timpul existenței pământești, o persoană este hrănită continuu de energia plină de har a sacramentelor, care îi pătrunde întreaga ființă, când continuă să trăiască în ascetism și în conformitate cu voia Dătătorului de har, atunci prin aceasta intră în contact cu Dumnezeu și, treptat, prin puterea Duhului Sfânt, atinge asemănarea cu Dumnezeu - îndumnezeirea. „Suntem învățați de Însuși Trupul răstignit al lui Hristos... suntem hrăniți de El și învățăm să ne împărtășim virtuților și suferințelor Sale, pentru a trăi cu El și a domni împreună cu El pentru totdeauna.” Ni se arată clar calea iubirii, pe care „El Însuși, din dragoste pentru noi, Și-a dat viața pentru noi, arătându-ne calea smereniei... calea ascultării... calea care ne dăruiește viața veșnică prin mortificarea patimilor. ” [198]

Participarea constantă la sacramentele Bisericii și respectarea activă a poruncilor constituie împreună taina vieții creștine. Nu toată lumea este capabilă să primească harul îndumnezeitor în aceeași măsură; gradul de apropiere de Dumnezeu este determinat de puritatea inimii. Deși omul se împărtășește din viața lui Hristos și din nestricăciunea Lui, el continuă totuși să trăiască într-un trup muritor și rămâne supus patimilor și, prin urmare, pierde în mod repetat darurile harului dăruite cu atâta generozitate tuturor. Comuniunea noastră actuală, instabilă, este doar o garanție a unei viitoare uniri complete cu Creatorul; căci acum, datorită slăbiciunii și nevredniciei noastre, trebuie să menținem comuniunea constantă cu El prin sfințenia [sacramentelor] .

Esența cultului liturgic este că, participând la el cu credință și concentrare profundă, îl găsim pe Domnul Întrupat „locuind în noi și suntem umpluți de harul divin dăruit de El”. [200] Și „ce împodobește universul dacă nu ritul bisericesc, care îmbrățișează atât lucrurile cerești, cât și pe cele pământești?” [201] Liturgia este o școală a vieții spirituale. O experiență conștientă și sinceră a riturilor bisericești este cheia creșterii spirituale. Dacă am înțelege pe deplin „ce comoară liturgică posedăm! Și dacă am intra într-un spirit de rugăciune nu așa cum își dorește fiecare persoană sau «după dispoziția sa», ci așa cum ne călăuzește Biserica, atunci am putea nu numai să învățăm adevărata viață spirituală, ci și să atingem culmile ei trăind în lume”. [202] „Cultul nostru conține o expunere completă și

detaliată a tuturor dogmelor”. Dacă oamenii ar înțelege slujba, nici măcar nu ar avea nevoie de învățătura catehismului, știind incomparabil mai mult, căci fiecare adevăr de credință ar fi asimilat prin rugăciune, „luminând atât mintea, cât și inima” [203] .

Cultul ortodox este impregnat de adevăruri dogmatice și este structurat în așa fel încât un creștin pe deplin implicat poate învăța teologie înaltă din „imnografie însăși”. Dacă o persoană este atentă în timpul slujbei, „ciclul liturgic devine un curs de teologie pentru ea; o percepe împreună cu rugăciunea, adică din adâncul inimii sale. O persoană care trăiește după ritmurile Bisericii devine una cu ea”. [204] În același timp, participarea deplină și implicarea profundă în slujbă necesită o anumită pregătire rugătoare. Slujba „există ca cea mai înaltă manifestare a rugăciunii noastre și punctul de plecare pentru rugăciunea continuă. Numai cel care se roagă și își păstrează numele lui Isus pe buze înainte de a merge la biserică poate spune că participă pe deplin la liturghie, că înțelege totul”. [205] Atunci priveghiul de toată noaptea poate deveni „cel mai bun învățător al Rugăciunii lui Iisus ”. [206] [207] .

Serviciul divin este un tărâm al misticului, unde „un creștin poate trăi cu adevărat în Hristos cu toți sfinții, înălțându-se în lumea spirituală, ca și cum ar coborî asupra noastră”. La urma urmei, „toate rugăciunile și imnurile sunt creația unor oameni înțelepți de Dumnezeu care și-au petrecut viața în rugăciune și luptă spirituală, mulțumindu-I Domnului și revărsându-și sufletele evlavioase și devotate lui Dumnezeu în aceste creații”. Prin urmare, atunci când ne rugăm „cu rugăciunile lor sfinte, prin buzele lor, împreună cu sufletele lor”, același Duh al lui Dumnezeu care umbrește sufletele lor sfinte coboară asupra noastră. În adâncurile serviciului nostru divin se află o „sursă nesecată de învățătură” plină de har – poate fi „instruire chiar și fără predică ” . [208] Mult depinde de dispoziția spirituală a celebrantului. „Când sufletul său este plin de o concentrare rugătoare și respectuoasă, când, prin urmare, fiecare detaliu, atât în compoziția, cât și în ritualul serviciului divin, îi este drag ca sacru”, atunci „duhul rugăciunii este cel mai bine exprimat în forme exterioare, contribuind la o dispoziție rugătoare elevată a sufletului. Atunci serviciul divin îi unește pe toți, îi înalță pe toți, îi umple pe toți cu îndrăzneală rugătoare... și conduce sufletul într-o premoniție a Împărăției Divine.” Așa a slujit Părintele Ioan de Kronstadt, experimentând cu întreaga sa ființă conținutul spiritual al rugăciunilor și imnurilor, „contemplând în ele ca fiind vii pe sfinții pe care aceste imnuri îi glorifică” și ridicând pe toți „la același triumf al rugăciunii”. Aceasta „creează în persoană un sentiment de filiație cu Dumnezeu, reverență, devotament față de Dumnezeu... făcându-l un creștin conștient și ferm . ” [209]

În tradiția patristică, participarea insuficientă la slujbe era înțeleasă ca o stare păcătoasă: „păcatul neparticipării la slujbe” se manifestă cel mai adesea „sub forma indisciplinei bisericești” - în primul rând, o „lipsă de dragoste pentru cult”. Persoanele lipsite de o educație bisericească și de o viață ortodoxă tradițională încă din copilărie au adesea o înțelegere slabă a faptului că Biserica este euharistică, că nu există Biserică sau viață bisericească fără comuniune frecventă și regulată. Datoria pastorului este de a chema și a îndruma spre

„renașterea vieții euharistice, trezirea conștiinței și a sentimentului euharistic ” . [210]

În serviciile divine se află „adâncurile adevărurilor dogmatice, cele mai mari revelații ale lui Dumnezeu”, iar „poruncile morale sunt ascunse în stihire, tropare, canoane și sinaxare”. Dar trebuie să ne apropiem de „aceste depozitare ale Duhului Adevărului” nu cu standardele logicii umane, ci „cu simțul unei credințe speciale, smerite”. Viața bisericească „este inaccesibilă rațiunii; este viață în Duh” și este înțeleasă prin percepție spirituală. În domeniul ascezei personale, în intensul efort al spiritului, sfinții lui Dumnezeu au hrănit roadele creativității lor imnografice. Astfel, „Dogmatica Sfântului Ioan Damaschin , cântată la Vecernie, conțin plinătatea învățăturii Bisericii. Prin ele, mai bine decât prin tratatele dogmatice învățate ale teologilor de salon, se înțelege sensul ascuns al misterului divin al Întrupării”. Astfel de texte au fost compuse prin luptă ascetică. În ascetism strict, post și rugăciune profundă, părinții au dobândit iluminare spirituală.

„Cântecele care izvorăsc din adâncul inimii monahale nu mai sunt simple cuvinte”, ci sunt cuvinte ale unei realități diferite, conținutul lor fiind „plinătatea divin inspirată a cunoașterii bisericești”. Părinții s-au pregătit în mod similar pentru isprava iconografică și au creat „sisteme filozofice întregi, dogme întregi în culori”. Prin urmare, icoana „nu mai este artă, ci o realitate diferită”. Roadele veșnic vii ale creativității patristice sunt păstrate în versiunile canonului iconografic, în Mineeh, Octoih și Triod. Tot ce este necesar pentru mântuirea sufletului poate fi auzit în slujbele divine, unde „întreaga noastră viziune asupra lumii este concentrată cel mai vital”, unde „Biserica își trăiește cu rugăciune cele mai secrete gânduri ” .

Rutina liturgică este plină de imnuri pline de semnificație, împletite cu lecturi din Vechiul și Noul Testament, cu învățături de la Sfinții Părinți, colecții ascetice și literatură hagiografică, constituind o sursă inepuizabilă de cunoaștere teologică. Textele Octoihului, în special dogmatica - adică imnurile Maicii Domnului despre „și acum” și „Doamne, am strigat” duminicile - dezvăluie „cele mai bogate gânduri despre dogma întrupării Fiului lui Dumnezeu, ispășirea, pururea fecioria și altele”. Ele oferă „material excelent pentru studiul controverselor trinitare, hristologice și mariologice”. Aceste imnuri, prin buzele unor poeți inspirați, expun aceleași învățături dogmatice ale Bisericii așa cum se găsesc în tratatele teologice și în crezurile simbolice. Antifoanele gradate ale slujbelor săptămânale oferă un material nu mai puțin bogat despre doctrina Duhului Sfânt. În Triodul Postului Mare găsim cele mai importante imnuri care vorbesc despre nașterea păcatului în noi, despre lupta cu el, despre post, rugăciune și alte tipuri de ascetism.

Trebnikul este o comoară teologică de antropologie, demonologie și cosmologie. Aceste caracteristici ale cultului ortodox au contribuit la iluminarea teologică a Bizanțului și Moscovei antice, chiar înainte de existența seminariilor și academiilor. Cu toate acestea, sub influența raționalismului occidental, a început un proces de emasculare: „odată cu scurtarea slujbelor, abolirea lecturilor

instructive din statute și, cel mai important, săvârșirea lipsită de gust și analfabetism a slujbelor”, a început să „își piardă sensul edificator”, dobândind în mintea oamenilor o *semnificație în primul rând* ritualică .

Ritul liturgic al Bisericii noastre este „un edificiu monumental, construit de oameni din diferite secole și țări. O atitudine respectuoasă față de trecutul istoric al Bisericii a imprimat, încă de la început, un conservatorism asupra lucrării constructorilor”. Dar, inevitabil, „unele lucruri s-au degradat și s-au prăbușit, altele au fost reconstruite, iar altele au fost restaurate și îmbunătățite. Drept urmare, avem în fața noastră un monument de o valoare ecleziastică și istorică excepțională ” . [213]

Astăzi, „milioane de oameni din întreaga lume sunt hrăniți spiritual prin cultul ortodox” și mulți vin la Ortodoxie „tocmai prin tradiția liturgică”, găsind în ea „o legătură cu credința apostolică din primele secole ale creștinismului”. Sarcina noastră este mare - „să păstrăm cultul”, să-l păstrăm „ca o mărturie vie a credinței”.

Aceasta necesită cunoașterea istoriei sale, a educației teologice și a luptei ascetice, al cărei nucleu este rugăciunea bisericească . Biserica Rusă a dobândit o experiență bogată și, în același timp, unică, adesea tragică, de-a lungul a secolelor, care a ridicat-o la culmile maturității spirituale. Prin urmare, „tocmai teologia rusă, liturgiștii ruși și ierarhia rusă poartă o responsabilitate specială în chestiune” de păstrare a tradiției liturgice ortodoxe . [214]

Raţionament

Dușmanul nostru este însuși diavolul

Judecata sănătoasă este capacitatea de a evalua și de a lua în considerare cu exactitate particularitățile momentului prezent. În timp ce visăm la condiții favorabile pentru munca spirituală, nu ar trebui să tânjim după trecut și să presupunem că mântuirea era mai convenabilă în alte vremuri. O astfel de ispită pândește adesea. Unii cred că absența unei monarhii împiedică mântuirea, în timp ce altora le lipsesc riturile primilor creștini din epoca apostolică. Dorința de a recupera ceea ce a trecut, speranța de a restaura oportunitățile pierdute și condițiile externe pentru a găsi mântuirea de problemele de astăzi - toate acestea sunt zadarnice și, dacă persistă, se apropie de nebunie. Aceasta nu este atât o iluzie naivă, cât o capcană diabolică, momelită de impulsurile pasiunilor noastre ascunse - nevoia de a justifica inerția noastră spirituală, lenea și inacțiunea criminală.

De asemenea, este necesar să luăm cu prudență cuvintele Sfântului Serafim de Sarov, care spune că creștinilor le lipsește din ce în ce mai mult hotărârea. Aceasta nu înseamnă că lucrurile erau mai ușoare în trecut. Dacă strămoșii noștri aveau o hotărâre mai mare, atunci și cerințele care li se puneau creșteau, iar atacul ispitelor interioare, stârnite de vrăjmaș cu permisiunea lui Dumnezeu, era mai puternic. Cunoscând aceste modele, Sfinții Părinți afirmă că oricine „astăzi, ascultându-L pe Hristos, care Îl cheamă zilnic în Sfintele Evanghelii și proclamă

voia binecuvântatului Său Tată, nu-L ascultă cu frică și cutremur și nu păzește ceea ce poruncește El, nu ar fi crezut în El nici dacă ar fi trăit *atunci* , L-ar fi văzut pe Hristos Însuși și ar fi ascultat învățătura Lui". Mai mult decât atât, există motive de teamă – „dacă nu cumva ar începe să-L hulească și să-L calomnieze", devenind asemenea celor care Îl răstigniseră [215] .

„Secolul al XIX-lea nu poate fi transformat în al IV-lea sau al V-lea, iar provincia Vologda în Tebaidă." Și este oare nevoie de asta - „Nu sunt oare ideile de ortodoxie și moralitate deja moderne? Sunt ele de domeniul trecutului?" În toate necazurile noastre, „nu timpul este de vină, ci gândurile neortodoxe și imorale răspândite de anumiți oameni." [216] Ceea ce este necesar este o percepție rațională a realității. Nimeni nu are avantaje exterioare în materie de mântuire. Mântuitorul, care a dat viață fiecărui suflet, se adresează *tuturor - le-a spus tuturor: dacă cineva vrea... să-Mi urmeze* . [217]

Toată lumea este chemată și nimeni nu este lipsit de Dumnezeu. El a stabilit [cea] *mai înaltă dreptate* , ceea ce înseamnă că fiecare are [propria] *cruce* și [propria] *cale* - propriul său grad de dificultate și propriul timp de chemare - unii sunt angajați *dimineața devreme* , în timp ce alții sunt lucrători [la] *ceasul al unsprezecelea* . Circumstanțele fiecăruia sunt diferite, dar lucrează împreună oricând și în orice loc pentru a realiza singurul lucru *necesar : „Iată, acum este vremea potrivită, iată, acum este ziua mântuirii* " . În ceea ce privește mântuirea, circumstanțele exterioare corespund întotdeauna dispoziției interioare a fiecărui suflet și fiecăruia i se va cere să facă cât mai mult posibil . [Și] cel mai important, fiecare poate primi întotdeauna ajutorul proporțional al lui Dumnezeu, dacă ar fi nevoie. Prin urmare, comparând diferite epoci, căi și destine, analizând anumite condiții ale isprăvii, dorim mai întâi să înțelegem mai clar timpul nostru, să găsim căi către dobândirea harului îndumnezeitor care sunt accesibile slăbiciunii noastre.

În ultimul secol, ritmul vieții s-a accelerat disproporționat, iar densitatea informațiilor pe care le percepem a crescut. Chiar și în copilărie, conștiința noastră este bombardată cu un flux de informații care depășește cu mult ceea ce o persoană din secolul al XIX-lea a absorbit de-a lungul întregii sale vieți. Având în vedere că imaginile vizuale sunt cele mai bogate în informații, putem spune cu siguranță că strămoșii noștri nu ar fi avut suficient timp în viața lor pentru a vedea ceea ce școlarii noștri văd într-o săptămână prin intermediul televizorului și al video-urilor, privind printr-un microscop electronic sau un telescop, zburând în jurul fiecărui continent, aflându-se în spațiul cosmic, sub apă, în jungle, pe locurile de război, în dezastre naturale și așa mai departe. În același timp, mintea supraîncărcată, care alunecă la suprafață în ritmul clipurilor video, este lipsită de acele avantaje prețioase de care se bucurau strămoșii noștri - nedistrași de distrageri externe și inutile, puteau să se adâncească în autocunoaștere cu rugăciune.

Toate condițiile exterioare ale vieții urbane moderne sunt menite să capteze, să absoarbă sau să distragă atenția unei persoane. Între timp, a fi implicat în ceea ce se întâmplă în jurul nostru este exact opusul a ceea ce este necesar pentru o

stare de rugăciune - adică o stare de concentrare maximă, de imersiune în viața interioară. Mediul din jurul unei persoane devine deschis ostil atunci când, așa cum se întâmplă acum, se cultivă în mod deschis propaganda desfrâului, a violenței și a ocultului și se impune incitarea cu forța a celor mai josnice pasiuni, ceea ce are, fără îndoială, un efect distructiv asupra sufletului.

„Dacă o persoană trăiește în mijlocul ispitelor, în mijlocul unor exemple grave de răutate și depravare, într-o atmosferă de pasiuni nestăpânite, dacă trăiește într-o atmosferă de prostie și vulgaritate, atunci această atmosferă nu poate decât să-i infecteze psihicul. Zi de zi, el respiră acest aer otrăvitor, care mișună de germenii răutății. Și sufletul nefericit se infectează și devine el însuși un lăcaș al răului.” [224] Vedem că în timpul nostru, „lăcomia excesivă pentru bunuri materiale și un ritm de viață nefiresc impus omului de civilizația tehnocratică au devenit cauza unui stres profund, a oboselii și a bolilor, atât fizice, cât și mentale . ” [225]

Astăzi, devenim martori fără să știm ai unui alt proces sinistru. Bolșevicii erau odată obsedați de ideea unei revoluții *mondiale* , iar acum aceasta se desfășoară chiar sub ochii noștri. De la mijlocul secolului al XX-lea, a început crearea rețelelor digitale globale, devenind fundamentul tehnologic *al* societății informaționale în rețea. Sarcina principală urmărită de netocrația modernă [este] organizarea structurilor de rețea la diferite niveluri, formând în cele din urmă o singură **rețea globală** . Când această rețea va reuși să încurce complet întreaga umanitate, vor fi realizate condițiile necesare pentru domnia Anticristului. Principiului netocratic de organizare i se opune singurul principiu din lume care este absolut în afara controlului său - **Ierarhia cu** [H] majusculă , „unica Sfântă, Catolică și Apostolică” Ierarhie care formează Trupul mistic, al cărui cap este Hristos. O astfel de Ierarhie este obiectiv invincibilă: *porțile iadului nu o vor birui* niciodată , căci Hristos a *cucerit deja* [lumea] . Prin urmare, cei care au devenit părtași la această victorie, care au devenit părtași la Ierarhia lui Hristos, care au fost altoiți în Viță, nu sunt supuși vrăjmașului și sunt invincibili.

Pânzele de vicleșuguri anticreștine sunt țesute de forțele omului și ale diavolului; ele sunt doar interacțiunea *dintre creaturi* . O astfel de unire este complet neputincioasă în fața puterii de o natură diferită, dobândită de om în unire cu Creatorul său, o putere care operează simultan în două lumi: *cea necreată și cea creată* . Numai printr-o astfel de putere necreată se poate obține adevărata victorie asupra răului care a copleșit creația. Unitatea în Hristos se bazează pe Paharul Euharistic comun și pe rugăciunea conciliară, care îi leagă pe creștini prin harul divin necreat, prin comuniunea cu Duhul Sfânt. Acesta este principiul mistic care transformă *organizația umană în organismul* divino-uman viu al Bisericii.

Forțele militante ale iadului au la dispoziție un singur lucru: să smulgă din organismul unit și să devoreze membrii individuali slăbiți și pe moarte ai Trupului lui Hristos. Acest lucru este posibil atunci când reușesc să zguduie, să distorsioneze sau chiar să distrugă credința într-un suflet încă fragil. Acesta este scopul mașinațiunilor diavolului, iar slujitorii săi lucrează în acest sens: copii spirituali și sclavi devotați care i-au dăruit sufletele. Dar am fost avertizați

dinainte despre toate acestea: *Păcătoșii mi-au întins o cursă* . Din adâncurile Vechiului Testament, profeții avertizează: *Luați seama să nu cădeți în cursă; cel rău dorește să prindă în plasa răului; cel rău îl devorează pe cel mai drept decât el... Îi atrage pe toți cu un cârlig, îi prinde în plasa sa... și de aceea se bucură și triumfă; cei ce caută sufletul meu întind curse... și plănuiesc răul toată ziua;* dar *ei sunt rușinați și* sunt ei înșiși *încurcați în plasă* . [229]

„Rețeaua este un produs al dezintegrării Ierarhiei, care și-a pierdut legătura cu Dumnezeu.” Prin urmare, „scopul rețelei este de a încurca și de a deruta sufletul, astfel încât acesta să înceteze să discearnă și să vadă unicul Adevăr.” În acest sens, principala „sarcină a rețelei este de a transforma Ierarhia, care are un singur centru vertical în sus, într-o formațiune orizontală cu multe celule ierarhice mici.” [230] Acest lucru este servit de ideologia pluralismului și relativismului231 ‧ practica minciunilor și substituțiilor totale. Toate acestea sunt necesare pentru a eroda ideea de unitate în Hristos și a distruge verticala ierarhică care leagă sufletul cu Cerul și îl hrănește cu harul divin. În acest scop, ei se străduiesc să înlocuiască verticala „singură Sfântă Catolică” cu o multitudine de „conexiuni verticale” private și un sistem de „conexiuni orizontale” corporative, așa cum propun unele „proiecte ” moderne.232

Aceasta este o tehnică binecunoscută și bine stabilită: „multiplicitatea ca principiu general al gândirii este introdusă activ în conștiința poporului nostru, corupând-o din interior. Aceasta este o încercare de a înlocui conștiința ierarhică cu una interconectată, caracterizată prin policentrism și recunoașterea mai multor standarde în loc de unul singur, care este Adevărul . ” [233]

Toate subtilitățile *adversarului* nostru , *mincinosul din vremuri* imemoriale , sunt construite exclusiv pe înșelăciune, caracteristică *slujitorilor înșelători ai Bisericii* ‧ O vigilență sensibilă este necesară astăzi în legătură cu noile traduceri ale Sfinților Părinți și, în special, cu textele patristice nou descoperite și diverse comentarii la acestea. Câmpul *bătăliei* universale se află în domeniul spiritual-mental, iar vigilența spirituală este necesară . Mintea, neluminată de har, se încurcă ușor în mrejele acesteia. *Vegheați, fiți treji, rugați-vă* ‧ poruncește Hristos. „Dorința mea este ca gândul smerit să ne ajute să fim prudenți”, ne învață sfinții. „Rugați-vă. Fiți întotdeauna și în toate lucrurile prudenți în viață”, avertizează bătrânii.

O prudență deosebită este necesară astăzi în ceea ce privește diversele proiecte de salvare a Rusiei, al căror scop ascuns ar putea fi distrugerea viziunii ierarhice tradiționale asupra lumii bazate pe Evanghelie și înlocuirea acesteia cu un principiu de rețea mai „progresiv” al „conexiunilor orizontale” inerente structurilor sinagogii *satanice.240* Tocmai acesta va fi promovat de anumiți intelectuali „cu gândire conservatoare” în încercarea de a-i seduce pe creștini cu idei de „elitism” patriotic sau spiritual.

Totuși, creștinii au fost avertizați despre toate acestea încă de la începutul erei creștine: „ *Vă trimit ca pe oi în mijlocul lupilor* și *veți fi urâți de toți* ”. 241 Prin urmare, nu există niciun motiv de descurajare. Mai degrabă, există o sarcină: să căutăm în această lume neprietenoasă calea mântuitoare a muncii interioare, capabilă să conducă din orice întuneric la lumină, până la poalele Taborului.

Condițiile de viață nu pot decât să afecteze starea psihicului și a conștiinței. Lupta cu gândurile este probabil oarecum diferită astăzi față de cum era, să zicem, acum o mie de ani. Prin urmare, citirea Părinților din vechime ar trebui să fie deosebit de atentă, iar ghidarea după scrierile lor necesită reflecție, ținând cont de starea reală a minților și sufletelor noastre. Suntem chemați să fim înțelepți în a discerne spiritul vremurilor, în a recunoaște tehnicile și metodele adecvate, înțelegând că există fundamente care rămân păstrate neclintit de-a lungul secolelor, dar, în același timp, atât în viața exterioară, cât și în cea interioară, există și lucruri care se schimbă inevitabil. Urmând preceptele marilor învățători ai Bisericii, este potrivit să „privim creștinismul din două perspective”: în primul rând, ca un depozitar de nezdruncinat al fundamentelor credinței și, în al doilea rând, ca întruchiparea sa vie în minți și inimile „credincioșilor din fiecare epocă și generație”.

Noi raportăm tradiția sacră păstrată de Tradiție și Scriptură la particularitățile epocii noastre, „aprobând orice adevăr și respingând orice eroare”. Dacă, însă, „studiem literalmente legile credinței scrise odinioară”, fără o astfel de corelație, atunci „învățătura creștină rămâne literă moartă pentru noi ” [242]

În vremurile străvechi, pe vremea eroilor spirituali, când predomina spiritul asceticismului, chiar și cei nepăsători erau involuntar „atrași de curgerea generală a binelui”. Astăzi, însă, „dacă o persoană dorește să trăiască cinstit și spiritual”, are nevoie de un efort puternic pentru a persevera, altfel „curentul lumesc îl va mătura”. De aceea, atunci când un creștin, „trăind în lume, se luptă și își păstrează viața în curățenie, acest lucru nu este de mică valoare” în ochii lui Dumnezeu. Cei drepți, deși rari și singuratici, rămân întotdeauna; „în orice timp dificil, nu toți sunt atrași de rău. Dumnezeu păstrează aluatul pentru generațiile viitoare”. Domnul ia în considerare circumstanțele specifice; El „va ține cont atât de particularitățile epocii noastre, cât și de condițiile în care suntem forțați să trăim și ne va trage la răspundere în consecință”.

Astăzi, pe măsură ce semnele vremurilor din urmă devin din ce în ce mai pronunțate , puterea globală *a întunericului* se intensifică , iar *povara lanțurilor devine tot mai grea* devine din ce în ce mai dificil să facem alegerea corectă sub această opresiune. Dar este și cu atât mai responsabil - la urma urmei, noi alegem de cine suntem: „fie de partea lui Hristos, fie de partea diavolului”. Și dacă în timpul ocupației germane „deveniai erou când nu salutai un german”, acum „devenii erou când nu-l saluți pe diavol”. Răsplata noastră cerească va fi mare „pentru că acum dușmanul nostru... este însuși diavolul ” .

Cucerește lumea

Arhimandritul Sofronie de Essex, a cărui viață s-a întins pe tot parcursul secolului al XX-lea, a recunoscut că astăzi, mai mult ca niciodată, creștinilor le este dificil să lupte „pentru viața lor spirituală în tulburarea generală a cărei întuneric a acoperit pământul”. În vremea noastră, obstacolele în calea implicării în munca interioară și a stăpânirii rugăciunii mentale cresc considerabil. „Oamenii moderni devin din ce în ce mai puțin capabili tocmai de acest tip de rugăciune” [245] Părintele explică acest fenomen prin „intensificarea activității

intelectuale a oamenilor. Mințile noastre sunt într-o agitație aproape constantă din cauza mulțimii de impresii de tot felul care ne ajung pe parcursul zilei: vizibile și audibile”. Implicarea constantă în viața publică „implică mintea și sentimentele noastre în cursul evenimentelor mondiale”, atât de mult încât „în orice moment întregul pământ știe, mai mult sau mai puțin, despre toate evenimentele, a căror mare majoritate sunt criminale și sumbre”. În astfel de condiții, este imposibil „să obținem acea pace a sufletului și acea echilibrism a inimii care sunt atât de necesare pentru rugăciune”. Găsirea unor condiții normale pentru rugăciune devine din ce în ce mai dificilă, iar „eliberarea de această dependență” înseamnă *cucerirea lumii .* [246] Totuși, spiritul raționalismului cuprinde din ce în ce mai mult umanitatea, iar dezunitatea, confruntarea, o atmosferă de „tensiune, ură” și o serie neîncetată de „uciderи reciproce, războaie și crime” domnesc în lume.

În acest context, creștinii adesea nu cunosc cele mai fundamentale principii ale vieții spirituale. Mulți nici măcar nu înțeleg că fiecare cuvânt al lui Hristos „a venit în această lume de sus; aparține tărâmului altor dimensiuni și poate fi asimilat doar prin rugăciune lungă și mult lacrimă. Fără aceasta, va rămâne pentru totdeauna de neînțeles pentru om, indiferent cât de «educat» ar fi, chiar și teologic”. Ca o consecință a tuturor condițiilor vieții moderne, se dezvoltă o stare mentală deteriorată și noțiuni distorsionate despre valorile spirituale.

„Ceea ce călugării au realizat prin decenii de plâns, oamenii moderni se așteaptă să obțină într-o perioadă scurtă de timp și, uneori, în câteva ore de conversație «teologică» plăcută.” [247] Timpul nostru dă naștere la deformări spirituale: „astăzi în lume oamenii vor să muncească puțin și să câștige mulți bani”, exact aceeași „stare de spirit a cuprins mulți dintre cei care încearcă să trăiască o viață spirituală. Ei vor să atingă sfințenia fără a depune niciun efort . ” [248]

„Avem multe motive să credem că istoria omenirii pe pământ se confruntă cu pericolul sfârșitului său”, spunea preotul Sofronie (Saharov), în vârstă de 97 de ani, în ultimul an al vieții sale pământești . „Suntem zdrobiți de suferințele care ne atârnă din afară... Lumea din jurul nostru a făcut progrese colosale în sens tehnic, dar nu și în ceea ce privește cultura inimii. În sens creștin - o inimă deschisă suferinței întregii omeniri.” Rusia a fost supusă „celor mai nebunești persecuții împotriva creștinilor”, o persecuție care a devastat complet viața bisericească. Și de când, timp de aproape un secol, „oamenii au fost separați de adevărata învățătură” și de experiența seculară a Bisericii, „există acum o mare confuzie în conștiința acestor oameni... O persecuție de o cruzime fără egal a distrus cultura în Rusia: cultura ascetică și cultura teologică. Trei generații au fost private de orice oportunitate de a fi educate în Biserică.”

Dar chiar și în prima jumătate a secolului al XX-lea, situația de pe Athos era cu totul diferită. Deși „erau foarte puțini oameni educați acolo... totuși, fiind puțin informați despre treburile lumii, se rugau pentru întreaga lume”. Printre acești „oameni cu un spirit mare” se numărau starețul Misail ، prezbiterul Siluan și mulți alți părinți duhovnicești și călugări simpli .

Dar să privim lucrurile cu sobrietate. Adevărații contemplativi, capabili să-L vadă pe Dumnezeu *așa cum este,* [251] care au tot dreptul să spună despre ei înșiși: „Am văzut Adevărata Lumină”, [252] au fost întotdeauna și vor fi întotdeauna și vor rămâne până la sfârșitul timpurilor, în ciuda faptului că fiecare epocă își naște inevitabil scepticii, gata să repete: „acum nu este momentul”, „suntem prea slabi”, „acest lucru nu ne este dat”... Îndoielile de acest fel sunt, în esență, păcătoase, deoarece încearcă să diminueze puterea harului divin, iar spiritul înșelăciunii inerent în ele dezvăluie imediat inspiratorul acestor idei. De aceea, Sfinții Părinți îi mustră atât de aspru pe acei tulburători care consideră că este imposibil ca contemporanii lor să dobândească același har al contemplării care era disponibil asceților din antichitate. Sfântul Grigorie Palama și Sfântul Simeon îi numesc cu indignare pe acești oameni luptători împotriva lui Dumnezeu, eretici și anticriști . [253] În mod similar, Sfântul Serafim a predicat în cuvânt și faptă că harul este acum același ca odinioară și, prin urmare, se poate trăi „precum părinții din vechime”. [254] Fiecare secol confirmă acest adevăr, dezvăluind mereu noi zeloți ai acestei realizări măreț. Iar secolul trecut ne-a îmbogățit cu un întreg Sinod de Martiri și Mărturisitori.

Dovezile contemporanilor nu lasă nicio îndoială că, chiar și „în vremurile noastre corupte și lipsite de spiritualitate, când lumea suspină sub puterea forțelor demonice, iar în creștinism însuși predomină duhul amorțitor al căldicelii”, este încă „posibil să dobândești un har similar harului asceților antici: de-ar fi o hotărâre arzătoare și o voință fermă” [255] .

Aceste cuvinte au fost rostite despre Starețul Schema-Abate Sava (Ostapenko) , dar s-ar putea aplica în egală măsură și unor asceți recenți precum Siluan Athonitul , Paisie Athonitul , Serafim de Glinsky (Amelin) și Ioan (Krestyankin), Sofronie de Essex și Nicodim de Karulia , Serafim de Platinsky (Rosa) și Iosif Isihastul cu cei cinci ucenici ai săi și, bineînțeles, multor alții. Este vorba despre o întreagă mulțime de bătrâni și prezbiteri ruși veneraț, precum și de asceți necunoscuți, care au săvârșit isprava rugăciunii pe fiecare continent al acestei lumi ostile.

În același timp, suntem forțați să recunoaștem că forțele răului sunt acum atât de organizate și puternice și că „condițiile vieții lumii s-au schimbat atât de mult”, încât devine evident: „Părinții din vechime au stat deasupra noastră nu numai în domeniul rugăciunii mentale”, ci ne-au depășit și „în starea lor generală de spirit”. Evident, suntem mai puțin capabili de tipurile de muncă ascetică, practica isihastă posedată de „părinții și bunicii noștri”. Dar suntem încă capabili, *într-o anumită* măsură. Harul divin dăruit nouă rămâne același, iar puterea sa este la fel de inepuizabilă. Schimbările se produc cu adevărat în distribuția eforturilor noastre. Este nevoie de prea multă energie pentru a depăși propriile noastre slăbiciuni progresive și, în același timp, pentru a depăși obstacolele fără precedent ridicate de o lume în care, *din cauza creșterii fărădelegii, dragostea* se răcește catastrofal . [256] Datorită unei astfel de cheltuieli de energie, înălțimea muncii ascetice este diminuată în mod natural, iar profunzimea contemplării accesibile omului este limitată. Și dacă nu avem dreptul să spunem „că Domnul în vremea noastră se presupune că acționează

diferit față de cum a acționat înainte” [257] , atunci avem dreptul să afirmăm altceva: „în condițiile lumii moderne, rugăciunea necesită un curaj supraomenesc”. De aceea, a rămâne ferm astăzi „în rugăciune nedistrată înseamnă victorie pe toate nivelurile” [existenței258] .

Arta Căii de Mijloc

Capacitatea de a menține o cale rezonabilă, de mijloc, a fost întotdeauna înțeleasă ca un dar prețios de la Dumnezeu; această abilitate a fost lăudată de Părinți ca una dintre cele mai înalte virtuți. Fundamentul unor astfel de opinii este înrădăcinat în Scriptură: *Așa vorbește Domnul: «Stați pe căi, luați aminte și întrebați care sunt cărările vechi, care este calea cea bună și umblați pe ea și veți găsi odihnă pentru sufletele voastre... Vedeți să faceți așa cum v-a poruncit Domnul Dumnezeul vostru: nu vă abateți nici la dreapta, nici la stânga, pe calea pe care v-a poruncit-o Domnul Dumnezeul vostru, ca să trăiți și să vă meargă bine... Să umblăm pe calea împărătească 259.* [Progresul] cu succes pe calea spirituală depinde de prudență - arta de a menține echilibrul în direcția *împărătească* , de mijloc. Simțul proporției și al rațiunii trebuie contrastat cu tendința noastră irepresibilă spre extreme, cu nevoia de a simplifica fenomene complexe, cu multiple fațete, pline de nuanțe.

„ Rațiunea voastră să fie cu cei ce pricep... Nu faceți nimic fără rațiune ” [au învățat profeții. „Orice faptă trebuie să fie precedată de rațiune”, învață Sfinții Părinți. „Fără rațiune, chiar și o faptă bună se transformă în rău din cauza unui comportament nepotrivit și nestăpânit. Dar când rațiunea hotărăște timpul și măsura binelui, atunci există un profit minunat.” [Mai mult] , „rațiunea este mult mai valoroasă decât proorocia. Prevederea și proorocia sunt de folos Bisericii și o zidesc parțial. Rațiunea, însă, zidește și desăvârșește în primul rând pe cel care posedă acest dar, iar apoi poate fi de folos tuturor celorlalți.” [Prin urmare] , „mai mult decât orice altceva, avem nevoie de rațiune spirituală și trebuie să o cerem lui Dumnezeu cu sudoarea frunții noastre... să cerem ca ni se dea cunoaștere spirituală cu rațiune.” Fără aceasta, chiar și „ceea ce ochii noștri văd ca fiind bun este de fapt rău și întors pe dos. Și unde vedem miere, acolo este de fapt otravă” [263] .

Trei virtuți sunt numite fundamentale: *smerenia* , *dragostea* și *discernământul* desăvârșit , care „îi călăuzește cu succes pe cei care îl urmează și îi poartă în siguranță peste marea gândurilor. Și tu trebuie să cauți acest discernământ de la Dumnezeu și să-L implori să ți-l acorde”. Acest lucru este necesar mai ales la începători, „pentru a-ți putea determina cu exactitate starea și a întreprinde lupte adecvate”. Este deosebit de important ca „discernământul să te salveze de pericolul de a urma un lup în loc de un păstor, sau de a te alătura unei turme care suferă de o boală sau pasiune spirituală, sau de a rămâne singur în singurătate prematur - ca să nu cazi în fălcile lupului distrugător de suflete al diavolului ” . [264]

Se știe că „dacă cineva nu raționează... oamenii cad în diverse erezii” [265.] Iar darul raționamentului nu poate fi înlocuit de înțelepciunea înnăscută, deoarece „inteligența este una, raționamentul este alta. Raționamentul spiritual este cel

mai înalt dar și nu se dă imediat. O persoană poate fi foarte inteligentă, dar în același timp nu va avea darul raționamentului” [266] .

Așadar, „în ceea ce privește orice faptă, dacă o faci fără reflecție și cercetare, să știi că este zadarnică”, chiar dacă a fost „cuviincioasă, pentru că Dumnezeu socotește dreptatea după prudență”, prin urmare, rațiunea este mai presus de orice altă virtute [267] .

Acest lucru este valabil mai ales pentru un subiect atât de subtil precum practica mentală. „Rugăciunea interioară este cea mai înaltă, cea mai dificilă și cea mai tristă ispravă, necesitând atât abnegație completă, cât și corectitudine a gândirii. Altfel, tatăl minciunii, deghizat într-un înger strălucitor, se apropie de inimă cu o încântare prefăcută. Simțind acest lucru și venerandu-l ca har divin, o persoană este confirmată în iluzia sa și începe să-i arate roadele cu anumite semne de nebunie.” [268] Aici duce raționamentul neexperimentat.

Același lucru este valabil și pentru ascetism: „Adu-ți aminte că calmul și prudența în viața spirituală sunt cele mai importante lucruri. Această prudență este necesară atât în faptele de virtute, cât și, mai ales, atunci când apar pasiunile.” [269] Dar chiar și cele mai „bune și nobile fapte trebuie săvârșite cu prudență, la momentul potrivit și în măsura potrivită... Se pare că este mai ușor să procedăm cu o măsură de mijloc, căci și Scriptura mărturisește că calea de mijloc este infailibilă.” [270] Prin urmare, „trebuie să ne străduim să săvârșim faptele bune cu prudență, pentru ca înțelepciunea și voința noastră să nu le ia înaintea. ” [271]

Caritatea necesită și o abordare rezonabilă. „Cine are doar ceea ce este absolut necesar pentru sine să nu cheltuiască pe pomană... Totul trebuie făcut cu discernământ, iar cumpătarea este o chestiune de discernământ... A da pomană sau orice altceva peste puterile cuiva este neînțelept, deoarece ulterior îl duce pe cel care face la confuzie, deznădejde și murmur. Este bine, ca văduva din Evanghelie, să dai celor nevoiași, dar dacă o persoană face bine peste puterile sale, nu poate suporta. Și Dumnezeu cere ceea ce este în puterea omului.” Chiar și o virtute aparent incontestabilă precum compasiunea poate să nu fie întotdeauna potrivită. Un tânăr călugăr l-a rugat pe Sfântul Ioan Profetul să judece dacă acționează corect simpatizând cu durerea altuia și dacă simpatia pentru un frate aflat în boală sau război l-ar putea distrage de la amintirea propriilor păcate. Și mai departe: „Ar trebui să-mi amintesc de el în rugăciune, când eu însumi sunt în necazuri și păcate și mai mari, în timp ce fratele acela mă întreabă despre asta?” Raționamentul sfântului poate părea oarecum neașteptat: „Cuvintele părinților, «nimeni să nu se ducă, după ce și-a lăsat mortul, să plângă pe altul», se referă la tineri, căci este firesc ca cei desăvârșiți să aibă milă de aproapele lor. Dacă un tânăr arată milă de altul, aceasta este o batjocură a demonilor, căci îl consideră fără minte bolnav și în nevoie și crede despre sine că face o faptă bună; este mult mai benefic pentru el să nu-i pese deloc de celălalt. Și dacă își amintește de el în inima sa sau aude despre el de la alții, să spună: «Dumnezeu să aibă milă de mine și de el!...» Dacă cineva îți spune: «Roagă-te pentru mine», atunci și de dragul poruncii, spune: «Doamne! iartă-ne pe noi»

sau: «Dumnezeule! ajută-ne pe noi» sau: «Acoperă-ne pe noi în această privință»... Dar a avea milă de cineva, chiar și din dragoste, nu ai ajuns încă la această măsură” [272] .

Cele mai aparent sacre sentimente, precum sacrificiul de sine și dragostea față de aproapele, care constituie esența celor mai înalte porunci ale creștinismului, nu exclud o abordare semnificativă, rațională spiritual a problemei. Nu orice sacrificiu este acceptabil. Chiar și a-ți da viața pentru aproapele nu este o faptă evlavioasă atunci când este săvârșită cu nesăbuință. Astfel, mulți care au fost dornici să sufere martiriul pentru Hristos, dar le-au înțeles greșit limitele, nu au primit binecuvântarea lui Dumnezeu pentru aceasta și au fost împiedicați de Hristos de la nesăbuință. „Dacă îți iubești prietenul după Dumnezeu și el este în pericol de a-și mântui sufletul sau de a-și pierde averea, atunci încearcă să-l ajuți după puterile tale, dacă nu vezi niciun rău spiritual în aceasta”. „Dacă vătămarea spirituală este iminentă, evitați-o și nu vă amestecați în această problemă, lăsați-o în seama lui Dumnezeu și rugați-vă Lui să vă ajute aproapele, iar El este suficient de puternic să facă pentru noi ceea ce este de folos pentru el... Căci Dumnezeu , după cum spun Părinții, nu vrea ca omul să facă ceva peste puterile sale. Dacă vedeți pe cineva înecându-se într-un râu, ei spun, nu-i dați mâna, ca nu cumva să vă tragă cu el în jos și să vă înece astfel cu el; ci dă-i toiagul și apoi, dacă îl puteți scoate, bine și bine; dar dacă nu, atunci lăsați-vă toiagul în mâinile lui și veți fi mântuiți. ” [273]

Chiar și credința, care transcende cunoașterea și rațiunea, nu ar trebui să desființeze bunul simț, altfel s-ar putea întâmpla ceea ce s-a întâmplat odată în America, când „un grup de indieni au acceptat creștinismul și au fost botezați”. Inspirați de cunoștința lor despre viețile sfinților ortodocși, indienii nou botezați, plini de simplitate și credință sinceră, „întorcându-se acasă, s-au gândit să traverseze râul mergând pe apă. Și în năvala credinței lor, au pășit pe apă și s-au înecat cu toții ” . [274]

Nu există nicio modalitate de a ne proteja de orice obstacol și ispită posibilă. Vom discuta multe mai târziu, pentru a preveni greșelile, dar aș dori să menționez o problemă acum. Aceasta este autoamăgirea cu privire la acțiunea harului. În astfel de cazuri, mândria și visarea pot da naștere la tot felul de noțiuni iluzorii despre propriile realizări. Cineva, de exemplu, ar putea crede că a dobândit deja harul rugăciunii neîncetate a inimii. Discutând un astfel de caz, Starețul Efrem de Glinsk explică: „Aceasta este o iluzie. Adevărata Rugăciune a inimii lui Iisus, plină de har, este un dar foarte rar al lui Dumnezeu, iar cei care posedă acest dar sunt în afara lumii, ascunși... De obicei, ceea ce este confundat cu rugăciunea inimii plină de har este pur și simplu rostirea cuvintelor cu atenție, cu mintea în inimă.” Aceasta este, în principiu, accesibilă tuturor în perioada activă, dar când această abilitate este considerată un dar al celui mai înalt har, atunci aceasta este deja „lingușire demonică subtilă” [275] .

Cu alte cuvinte, rugăciunea activă a minții și a inimii, caracterizată prin mișcarea de sine, este considerată în mod eronat rugăciunea neîncetată, plină de har, caracteristică contemplativilor. Mișcarea de sine activă este un fenomen natural,

dar subliniem încă o dată că implică un nivel de har complet diferit față de rugăciunea neîncetată din perioada contemplativă. Mișcarea de sine în rugăciunea activă a inimii apare destul de natural, indicând faptul că activitatea mentală devine un mod de viață. Dar o astfel de rugăciune este încă departe de cea generată și mișcată de acțiunea suverană a Duhului Sfânt.

Harul care sfințește rugăciunea, în ambele cazuri, este trimis doar la discreția lui Dumnezeu și nu este în niciun caz posibil să fie „generat” prin exercitarea puterilor mintale sau a altor eforturi umane.

Chiar și cu cele mai bune intenții, o persoană poate rătăci în eroare, cedând autoamăgirii. Acest lucru se întâmplă mai ales atunci când străduința pentru un scop nobil se bazează pe aroganță sau este otrăvită de vanitate și mândrie. Iar dușmanul spiritual ajută întotdeauna o persoană să devină confuză. Principala amenințare aici este înșelăciunea, confundând manifestarea propriei puteri cu un act de har, interpretând fizicul ca fiind spiritual: de exemplu, dacă încălzirea fizică în timpul rugăciunii este considerată căldura harului. În realitate, după cum știm, o persoană nu poate obține rezultate spirituale prin propriile eforturi; eforturile sale au valoare doar ca expresie a propriei voințe libere.

Adevăratele schimbări și realizări se produc prin puterea harului lui Dumnezeu. Pe de altă parte, suntem avertizați constant să nu confundăm rezultatele propriilor noastre acțiuni cu daruri ale harului, căci aceasta este autoamăgire, în esență prelest. Dar dacă există vreo realizare, atunci înseamnă că harul a fost la lucru... Deci de ce prelest? Pentru a evita să ne încurcăm în contradicții, suntem chemați să stăpânim arta căii de mijloc, găsind armonie chiar și în ceea ce pare paradoxal. Aici, echilibrându-ne pe o linie fină, trebuie să găsim un echilibru rezonabil între înțelegerea că nu pot face nimic fără har și înțelegerea că rodul efortului uman nu poate fi confundat cu un dar al harului, chiar dacă a fost primit cu ajutorul harului.

Viață și vieți

Particularitățile timpului nostru trebuie luate în considerare nu doar atunci când citim cărți, ci și atunci când le scriem. Găsirea unor mijloace expresive pentru biografii, predici și conversații necesită o reflecție considerabilă, având în vedere percepțiile unice ale cititorilor și ascultătorilor moderni. Dificultăți serioase apar, de exemplu, în domeniul hagiografiei moderne, unde cercetătorii s-au confruntat recent cu sarcina de a compila un întreg corpus de vieți ale unor sfinți recent glorificați.

„Două principii principale pot fi identificate în scrierea textelor hagiografice”, notează protopopul Oleg Mitrov [276.] „Primul este *prologul* , când hagiograful, urmând tradiția martiriilor antice, prezintă în mod imparțial doar faptele din viața sfântului. Al doilea principiu este publicistic, sau *auctorial* , caracteristic timpurilor ulterioare. Aici, compilatorul hagiografiei încearcă să înțeleagă independent evenimentele, să le ofere propria evaluare și, în absența faptelor, decide să facă propriile presupuneri. Adesea, pe această cale, scriitorul se lasă dus de psihologism excesiv și de înfrumusețare literară.” Diversele genuri ale

literaturii hagiografice, de regulă, corespundeau spiritului timpurilor lor. Povestirile rare ale martirilor din primele secole se bazau în întregime pe acte proconsulare autentice. După sfârșitul persecuțiilor, acestea au fost înlocuite în secolul al IV-lea de „Viețile Părinților”, cu descrieri ale vieții lor sfinte și edificarea în virtuțile creștine.

„În vremurile ulterioare, și mai ales în perioada iconoclastă... o abordare retorică a început să predomine în hagiografie... În această tradiție, s-a acordat mult mai puțină atenție istoriei faptice, preferință fiind acordată «laudei» sfântului, iar viața însăși a fost dominată de retorica generală.” A apărut un șablon literar, transmis de la o viață la alta. „Ficțiunea era permisă. Viața a devenit mai degrabă o predică moralizatoare în ziua de sărbătoare a sfântului decât o narațiune a biografiei sale reale.”

În Biserica Rusă, hagiografia este reprezentată de diverse genuri. Cele mai vechi vieți ale Sfinților Boris și Gleb, Teodosie al Peșterilor , compilate de Sfântul Nestor, și multe altele se disting prin concizie; seamănă cu *prologuri în memoria sfântului* și sunt scrise într-un limbaj simplu și concis. Cea mai răspândită înainte de Revoluție, Mineul Sfântului Dimitrie de Rostov, aparține tradiției retorice. „Viețile compilate în acest gen au provocat critici serioase din partea scriitorilor și istoricilor bisericești atât înainte de Revoluția din 1917, cât și astăzi.”

Această întrebare a devenit deosebit de presantă recent: „Glorificarea generală a sfinților noi martiri și mărturisitori ai Rusiei la Sinodul Episcopilor din anul 2000 și pregătirile pentru această glorificare au pus Bisericii sarcina de a compila viețile sfinților nou glorificați”. Astăzi, „în urma rupturii din Tradiția Bisericii cauzată de persecuțiile din secolul al XX-lea, ne confruntăm cu întrebarea: la ce tradiții hagiografice ar trebui să ne întoarcem? Evident, alegerea trebuie să fie ghidată de principii soteriologice. La urma urmei, viețile sfinților sunt scrise în cele din urmă tocmai pentru a-i ajuta pe creștini în lucrarea mântuirii, pentru a oferi un exemplu edificator și pentru a-i inspira la fapte eroice. Pe baza acestui principiu, se poate concluziona că în zilele noastre este mai potrivit să ne îndreptăm către un model istoric, bazat pe prologuri”. Este imposibil să nu luăm în considerare „particularitățile percepției omului modern”, iar acestea „sunt de așa natură încât un text informativ bazat pe fapte este mai ușor asimilat de minte și chiar de inimă decât retorica pioasă”.

Mai mult, „imitația artificială a stilului altei epoci” introduce involuntar o tentă de falsitate, în detrimentul autenticității.

Principala diferență dintre *un prolog* și scrisoarea *unui autor* este că, în primul, „identitatea scriitorului este, cum ar spune, ascunsă cititorilor; hagiograful doar adună fapte și le prezintă, asemenea unui cronicar”. Pe de altă parte, „în abordarea unui autor, viața conține reflecțiile autorului, reflectând starea sa spirituală, iar dacă totul nu este bine în această stare, există pericolul de a infecta numeroși cititori cu afecțiunile sale spirituale”. Subiectivitatea autorului poate duce la inexactități factuale și interpretări greșite ale evenimentelor.

„Un gen care permite înlocuirea faptelor cu conjecturi, chiar și din cele mai pioase motive, oferă motive pentru a acuza creștinii de minciună. Genul trebuie să fie adecvat contextului istoric în care trăim.” Jurnalismul este util atunci când „cea mai mare parte a faptelor despre o epocă nu numai că au fost descoperite și studiate de istorici, dar au devenit și cunoscute publicului. Apoi, pe baza unor fapte larg cunoscute, un scriitor își poate exprima propria opinie.”

În vremea noastră, când accesul la arhive a fost oarecum deschis și abia am început să studiem faptele documentare , orice impunere a propriului punct de vedere este inacceptabilă. Aceasta duce la o distorsionare a realității. Când se trece de la fapte la opinii și presupuneri personale, este ușor să cădem în visări și să ne aflăm în afara limitelor realității istorice bisericești. Până când documentele de arhivă nu sunt introduse în circulația științifică, există întotdeauna pericolul denaturării istoriei. În ultimul deceniu, publiciști și istorici fără scrupule au publicat un număr mare de cărți și articole pe anumite probleme de istorie bisericească, bazate nu pe fapte, ci pe dovezi extrem de dubioase, adesea falsificate în mod deliberat.

Ca urmare a acestei abordări lipsite de scrupule și neștiințifice, comunitatea bisericească în general a fost practic forțată să accepte opinii diferite cu privire la episoade individuale din istoria Bisericii Ortodoxe Ruse. Și este absolut inacceptabil ca astfel de metode moderne de relații publice să fie folosite pentru a exercita presiune asupra clerului și a obține canonizarea cuiva .[279]

Aprofundând starea spirituală a poporului rus și a culturii sale, se poate observa că „continuăm să trăim o tragedie teribilă din cauza îndepărtării de viața noastră națională naturală”. Astăzi, „procesul de universalizare a culturii conform standardelor occidentale a devenit total”, iar principala problemă este „absența unei viziuni ortodoxe asupra lumii și a unei conștiințe de sine naționale în rândul majorității covârșitoare a oamenilor, deși încă persistă un oarecare instinct național. Între timp, „fără conștiință de sine națională, nicio renaștere și nicio reformă nu sunt posibile”.

Cea mai importantă sarcină de astăzi „revine preoților, profesorilor, în special celor din domeniul științelor umaniste, cercetătorilor și publiciștilor – o revenire la orientările naționale în educația tinerilor”. Ce „exemple pot fi folosite pentru a modela viziunea națională asupra lumii a omului modern”?

Evident, există mai mult decât suficiente exemple în istoria Rusiei. „Ca să nu mai vorbim de epoca pre-petrinară, atât de bogată în exemple de viață spirituală elevată și dragoste pentru patrie, putem lua în considerare și exemple din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, când numeroși gânditori, poeți, scriitori și asceți ortodocși au trecut de la o obsesie față de Occident și ideile sale la o viziune națională asupra lumii.”

Întrucât acești oameni au primit o educație europeană, este de înțeles că au început cu liberul gânditor, voltaireismul și mai târziu hegelianismul. Dar, treptat, au ajuns la conștientizarea faptului că „acesta era un punct mort, un drum spre nicăieri, că era imposibil să construiască pe acest bagaj și s-au întors la cultura

națională, la studiul istoriei rusești, al cronicilor și al scrierilor Sfinților Părinți. A fost un drum dificil, care necesita un mare efort intelectual și forță morală, dar a fost străbătut de Karamzin, Pușkin, Gogol, Dostoievski, întreaga galaxie a slavofililor, Danilevski, Tihomirov și mulți alții. Operele lor, după această întoarcere acasă, sunt o comoară neprețuită a poporului rus, către care ar trebui să se îndrepte toți cei care doresc renașterea Rusiei".

Dacă o astfel de convertire nu are loc, atunci, așa cum a prezis N. Ia Danilevsky280 ، boala *europenizării* , „după ce a secat sursa originală a spiritului național", va priva „viața istorică a poporului rus de forța sa creatoare interioară" și, în consecință, însăși existența sa va deveni complet „inutilă, superfluă; căci tot ceea ce este lipsit de conținut interior constituie doar gunoi istoric, care este colectat și aruncat în foc în ziua judecății istorice281 " 282 .

Cunoașterea de sine

Spirit pocăit

Experiența asceților sugerează că autocunoașterea este rodul isihiei. Adâncirea în sine are loc în tăcere. Un duh pașnic îl pregătește pe om pentru vizita harului; acesta coboară asupra unui suflet cufundat într-o stare de tăcere mentală, rugătoare. Și apoi, „Duhul Sfânt, odată cu venirea Sa, luminează inima ca o rază", permițând discernerea unor pepite de adevăr. În această lumină, omul începe să-și recunoască propria sărăcie și goliciunea. „Înțeleg profunzimea ignoranței și uitării mele de Dumnezeu în viața mea", spune ascetul într-o mărturisire penitențială. „La urma urmei, când strig și strig: «Dumnezeul meu, Dumnezeul meu!», nu Îl chem cu adevărat pe Dumnezeu, ci sunt interesat doar de mine: mă rog pentru că Evanghelia îmi poruncește să fac asta, pentru că părintele meu mi-o cere, pentru că acum am nevoie de ea... Nu-mi amintesc de Dumnezeu și nu-L cunosc. De ce?" „Pasiunile mele Îl ascund de mine... Inima mea este încuiată, ca cu un zăvor, de pasiunile mele... Încep să înțeleg că sunt îmbrățișat de ele... că nu-L cunosc pe Dumnezeu!" În lumina cunoașterii de sine, se înțelege cât de „adesea ne ascundem în spatele egoismului nostru, de a ne cunoaște pe noi înșine și de a iubi pe Dumnezeu", și se dezvăluie gradul de murdărire a propriului *sine* , care este greu de recunoscut ca fiind al său din cauza murdăriei sale respingătoare. Dar trebuie.

Este necesar să recunoști toată această murdărie din tine pentru a o expulza. „Acest lucru nu se întâmplă prin una sau două spovedanii... Este o alegere de viață" și numai „lăsând totul și eliberându-te de tot" este posibil să „obții unirea cu lumina harului divin " . 283

Natura rugăciunii, esența isprăvii pocăinței, este adesea dezvăluită în cuvinte foarte scurte. Din frazele rostite de asceți, înțelegem că aceștia consideră rugăciunea un instrument de autocunoaștere. „Fiecare dintre noi poate dobândi rugăciunea interioară - un mijloc de comuniune cu Domnul... Imersiunea în noi înșine și explorarea lumii noastre interioare ne oferă oportunitatea de a înțelege misterul omului, de a simți bucuria autocunoașterii și de a vărsa lacrimi amare de pocăință pentru căderea noastră și slăbiciunea voinței noastre... Aceasta este

rugăciunea: pocăință constantă, o invocație neîncetată a milei divine.” [284] Și acesta este cel mai important lucru; Domnul Însuși împlinește restul, orânduind destinul nostru - „contribuțiile umane la lucrarea mântuirii noastre constau doar din conștientizarea păcătoșeniei și din slabele eforturi de a scăpa de ea . ” [285]

Rugăciunea îi servește creștinului atât ca armă de război, cât și ca instrument de muncă. „Lucrul constant asupra inimii în lupta împotriva păcatului duce la recunoașterea păcătoșeniei sale absolute... a slăbiciunii și neputinței absolute. Rugăciunea lui Iisus, atunci când este practicată în acest fel, devine lucrarea inimii, respirația sufletului, spiritul vieții... Și, rămânând în singurătate, rezervând timp liber pentru rugăciune și reflectând asupra propriilor gânduri, nu trebuie să fugim de noi înșine sau să căutăm calea către Domnul în afara inimii noastre.” În inimă se află „cauza păcatelor noastre și în ea se află și cauza căinței”, iar prin ea se află calea noastră către mântuire. Dacă o persoană se agață cu toată puterea de numele Dumnezeului său, fără să-l lase niciodată să plece din inima sa, atunci „chiar și iadul însuși este neputincios să zguduie un suflet credincios și smerit . ”

Experiența de două mii de ani a Bisericii ne convinge că adevărata pocăință este mai mult decât o simplă înțelegere a stării de decădere; aceasta este posibilă în afara creștinismului. Pocăința se naște dintr-o „conștientizare profund rațională, liberă, personală... a propriei vinovății” - vinovăție personală în fața Persoanei lui Dumnezeu răstignită pentru noi. „Învățătura sfinților asceți și Părinți ai Bisericii este pătrunsă de conștientizarea faptului că ori de câte ori o persoană se roagă lui Dumnezeu fără a fi păcătoasă, rugăciunea sa nu ajunge la Tronul lui Dumnezeu”. Lupta cu anumite patimi se poartă și în afara creștinismului; mulți necreștini încearcă să depășească anumite vicii, dar „le lipsește înțelegerea esenței profunde a păcatului - mândria”. Și, din moment ce rădăcina răului rămâne neatinsă, „tragedia istoriei continuă să crească”.

Dar stăpânesc oare creștinii înșiși arta autocunoașterii prin pocăință? Nu este atât de simplu pe cât își imaginează mulți. La urma urmei, „fiecare mișcare, chiar și trecătoare, a inimii sau a gândului lasă o urmă în suma totală a vieții noastre. Să presupunem că în timpul întregii mele existențe pământești, un gând rău, de exemplu, de crimă, mi-a traversat inima o singură dată. Și acest singur gând va rămâne o pată întunecată pe trupul vieții mele, dacă nu este alungat printr-o autocondamnare prin pocăință... Însăși posibilitatea unei astfel de mișcări a duhului meu este un indicator al stării mele păcătoase. Și cine poate fi absolut sigur că este dincolo de puterea ideilor pasionale care îl vizitează? Și unde este garanția că momentul în care un gând rău mă atinge nu se va transforma în veșnicie”, din moment ce orice moment al vieții mele ar putea fi ultimul. Prin urmare, starea cea mai potrivită pentru noi este să ne jelim cu pocăință, când *păcatul meu este mereu în fața mea .* [288] Dar „jelirea spirituală este prin natura sa cu totul diferită de jelirea sufletului”. Este legată de gândul constant la Dumnezeu în durerea dureroasă a despărțirii de El. Plânsul pătimaș, spiritual, ucide trupul, stingându-i vitalitatea, în timp ce plânsul spiritual curăță omul de patimile morții și, prin urmare, îl înviorează.” Să știm că atunci când amărăciunea plânsului de pocăință se transformă, în timp, în căldura unor lacrimi

liniștite, inspirate de dragostea lui Dumnezeu, „acesta este un semn că rugăciunea noastră a fost ascultată și că, prin acțiunea ei, suntem conduși într-o viață nouă, deja nestricăcioasă. ” [289]

Ne-am obișnuit cu faptul că termenul rusesc *pentru pocăință* sună ca „regret pentru ceea ce s-a făcut... Amărăciunea față de ireparabilitate ocupă un loc central aici”, sugerând ceva „pasiv și negativ”. Grecescul metavnoia, pe de altă parte, transmite nu atât tristețe pentru ceea ce s-a făcut, cât „un apel la o nouă acțiune, opusul a ceea ce a dus la păcat”. Înseamnă literal „o schimbare în gândire” și este interpretat în sens larg ca „o schimbare în viață și acțiuni”. Aici, principiul este „activ, creativ”. Termenul nostru sună ca „ *a se îndepărta de rău* ”, în timp ce în greacă „ *a crea binele* ” . Acesta este avantajul celui din urmă, căci aici, ca și în predica Apostolului Pavel, apelul la pocăință „dobândește caracterul nu numai al regretului pentru ceea ce s-a făcut”, ci poartă în sine spiritul „creării unei fapte noi, bune, pozitive ” . [291]

Se pare că un spirit pocăit ar putea fi îmbogățit și adâncit dacă ar absorbi ambele componente. Tocmai într-o astfel de sinteză trebuie să se nască o adevărată rugăciune de pocăință. Atunci poate fi eficientă, atunci poate fi ascultată de Dumnezeu, pentru că se transformă într-un impuls autentic de pocăință, al cărui model ni l-au predat locuitorii din Ninive.

Căci cum s-au pocăit ei atunci, în Ninive? Toți s-au pocăit. Poporul s-a pocăit: *Și au vestit un post și s-au îmbrăcat în sac, de la cel mai mare până la cel mai mic.* Împăratul Ninivei s-a pocăit: *Și s-a sculat de pe scaunul său de domnie, și-a lepădat hainele împărătești, s-a îmbrăcat în sac și a șezut pe cenușă și a poruncit... ca nici omul, nici fiara, nici bou, nici oaie să nu mănânce nimic, nici să nu meargă la pascut, nici să nu bea apă și ca oamenii și fiarele să fie acoperite cu sac și să strige tare către Dumnezeu și ca fiecare să se întoarcă de la calea lui cea rea și de la silnicia care era în mâinile lui. O astfel de pocăință este acceptabilă Domnului: Și Dumnezeu a văzut faptele lor, că s-au întors de la calea lor cea rea și Dumnezeu S-a pocăit de nenorocirea pe care spusese că o va aduce peste ei și nu a adus* [o] .

Jertfa mântuitoare *a Sfântului Simeon Noul Teolog*

Zidul de cetate pe calea pocăinței este mândria. Este un monstru și rădăcina patimilor, principala boală a sufletului și însăși esența firii lui Satan. Mândria, conform învățăturii marelui isihast, Sfântul Simeon Noul Teolog , „se naște în sufletul omenesc din necunoașterea de sine”. Cel care nu înțelege ce este cu adevărat cade într-o părere falsă, exagerată despre sine. Aceasta este asemănătoare unei boli grave, căci mândria „crește odată cu vârsta” și progresează, treptat „devenind nechibzuit [și] fără minte... Și când cineva își pierde mințile din cauza mândriei sale, atunci devine un instrument al diavolului în toate cuvintele și faptele sale și devine un dușman al lui Dumnezeu”.

Din acest motiv, „fiecare persoană trebuie învățată încă din copilărie, înainte de a învăța orice altceva, să **se cunoască pe sine** - din ce este alcătuită, ce este și cum își va sfârși viața”. Este de o importanță vitală „ca fiecare persoană să știe

că nu este *nimic* . Dumnezeu Atotputernicul Însuși nu poate mântui pe nimeni care nu știe că nu este nimic”. Prin urmare, fiecare „trebuie învățat să se cunoască pe sine, astfel încât, cunoscându-se pe sine, să poată fi umil”.

Numai recunoscând propria nimicnicie o persoană poate „aduce o inimă smerită și smerită lui Dumnezeu”. Aceasta este singura *jertfă adusă lui Dumnezeu* pe care *Dumnezeu nu o va disprețui* ci o va accepta, „știind că omul nu are nimic al său pe care să-l-l poată aduce”. Prin acest mijloc au fost mântuiți „toți regii, nobilii, nobilii, cei umili, înțelepții, cei needucați, bogații, săracii, cerșetorii, hoții, infractorii, extorcatorii, desfrânații, ucigașii și tot felul de păcătoși... Și cei mai drepți, cei sfinți și cei curați cu inima... Cea mai mare ispravă a martiriului și toate celelalte jertfe sunt aprinse de focul acestei jertfe - *smerenia inimii* ... Boala, întristarea, greutățile, căderea însăși, patimile sufletului și trupului - toate acestea se întâmplă pentru ca fiecare persoană temătoare de Dumnezeu să poată oferi această jertfă lui Dumnezeu”.

Și „chiar dacă cineva își împarte toate bunurile săracilor, postește, privegheză, doarme pe pământul gol, se roagă zi și noapte, dar nu cere de la Dumnezeu să dobândească o inimă smerită și smerită – nu va primi niciun beneficiu din osteneala sa”. Până când smerenia unui creștin nu va deveni „ca o calitate naturală”, el nu va primi nimic de la Hristos. Dumnezeu Însuși nu-l poate ajuta în niciun fel, căci „un astfel de om nu-L cunoaște nici pe Dumnezeu, nici pe sine însuși”. Și de aceea, Sfântul Simeon ne strigă cu disperare: „O, frații și părinții mei! Vă implor, fiecare dintre noi să se străduiască... căci cel care nu s-a cunoscut mai întâi pe sine însuși nu poate cunoaște în niciun fel ceva duhovnicesc și dumnezeiesc”.

Întrucât este clar că „smerenia este recunoașterea și conștientizarea propriei slăbiciuni omenești”, trebuie înțeles și că „aceasta vine numai din iluminarea trimisă de sus de Hristos Domnul”. Sursa „smereniei este mintea, luminată de harul lui Hristos și cu ajutorul acestei lumini divine, văzându-și clar propria slăbiciune” și nu există altă „cale de a se cunoaște pe sine și de a-și recunoaște slăbiciunea”. Dar fiecare lucru are timpul său: „nimeni nu poate primi darurile Duhului fără blândețe și smerenie” și numai „când sufletul este purificat prin lacrimi, în conformitate cu pocăința sa manifestă și împlinirea poruncilor, atunci o persoană este considerată vrednică prin harul Duhului să-și recunoască starea”. Și numai „atunci, după o curățire temeinică și îndelungată a inimii și înrădăcinarea unei smerenii profunde, începe, puțin câte puțin... să înțeleagă lucrurile despre Dumnezeu și lucrurile divine”. Dumnezeu nu acordă dobândirea harului celor mândri, din motivul evident: „ca să nu cadă în judecata diavolului”. Să nu-și facă mai mult rău decât le poate face Satana lor. „Căci dacă nu dobândesc virtuți, vor fi condamnați ca nevirtuoși; dar dacă le dobândesc prin harul Duhului Sfânt și devin mândri... ca și cum le-ar fi primit nu de la Dumnezeu de sus, ci din propriile lor munci și eforturi, vor fi condamnați împreună cu diavolul.” Așadar, fiecare să „creadă că harul Duhului Atotsfânt locuiește în el și împlinește toate virtuțile, și nu el însuși. O astfel de persoană este cu adevărat și pe bună dreptate numită o persoană duhovnicească, deoarece Duhul Sfânt lucrează în toate lucrurile din el.”

Discursurile Sfântului Simeon nu sunt moralizatoare abstracte, ci o introducere în principiile școlii superioare a isihasmului. Învățătura sa din această secțiune pune temelia pe care se bazează scara spirituală ce duce la înălțimile contemplării. Cel care înțelege „că a fost creat din nimic și că a intrat în această lume gol îl va cunoaște și pe Creatorul său”. Atunci va putea să se teamă și să-L iubească numai pe El și va putea să-I slujească numai pe El, „convins din cunoașterea de sine că este străin de toate lucrurile pământești”. Nu este o măsură mică, iar cel care „înțelege toate acestea” este sortit să plângă din inimă și cu sufletul „nu numai pentru sine, ci și pentru toți cei apropiați”.

Când dobândești înțelegere „și ajungi să te cunoști pe tine însuți și starea ta”, atunci „vei începe cu tot sufletul tău să socotești ca fiind incomparabil mai presus de tine însuți nu numai oamenii pioși și virtuoși, ci orice persoană în general, mare și mic, drepți și păcătoși, chiar și pe cei care păcătuiesc pe față. Și să-ți fie acesta un semn clar că ai primit iertarea tuturor păcatelor tale”. Adevărata și sfânta smerenie se găsește la acest nivel, iar primul dar dat celui care a ajuns la acest nivel este acela că el consideră că dintre toți oamenii, nimeni nu este mai păcătos și mai neînsemnat decât el și că, cu toată simțirea sufletului său, cu convingere deplină, se consideră singur păcătos și crede că singurul trebuie să piară și să fie dat chinurilor veșnice. Și „cu cât cineva se simte mai sărac și mai josnic dintre toți oamenii în simțirea sufletului, cu atât devine mai întâi și mai sus dintre toți oamenii, așa cum definește Domnul și Dumnezeul nostru: *Cine vrea să fie mai mare între voi, să fie slujitorul vostru ”.* [296] După cum vedem, o astfel de stare nu se naște din propriile noastre eforturi sfâșietoare, nu din eforturi spirituale sau din planuri mentale, ci este un dar milostiv al lui Dumnezeu, trimis numai prin voința Sa.

Oricât de simple ar fi aceste idei, ele sunt departe de a fi accesibile tuturor. Conform legii spirituale, *omul firesc nu acceptă ceea ce vine de la Duh* - pur și simplu este incapabil *și nu poate înțelege acele concepte care au o natură diferită, deoarece acestea trebuie judecate spiritual .* [297] Și apoi, „cei care sunt stăpâniți de patimi - când aud că un om perfect după Dumnezeu se consideră necurat mai mult decât orice om, orice animal și orice fiară și că el, fiind dezonorat, se bucură când este batjocorit, binecuvântează și laudă când este persecutat, îndură și cu lacrimi și durere se roagă lui Dumnezeu pentru vrăjmașii săi - ei nu cred toate acestea.” Mai mult, omul firesc *consideră această nebunie* . [298]

„Dar tu, iubitul meu copil și frate, străduiește-te” ca să dobândești adevărata smerenie plină de har. Și nu spune niciodată: „Mie îmi este imposibil”, ca să nu păcătuiești înaintea lui Dumnezeu. Cuvintele Sale nu sunt mincinoase; El nu cere nimic peste puterile cuiva: „Hristos a stabilit poruncile Sale pentru toți și nu a stabilit nimic anume pentru monahi sau laici.”

Până când nu vom fi dobândit darul binecuvântat al cunoașterii de sine și al smereniei naturale de sine, ni se potrivesc *munca și boala .* [299] Să ne constrângem la isprava abnegației, pentru a depăși propria noastră decrepitudine: „Noi, credincioșii, trebuie să-i privim pe toți credincioșii ca pe Unul

singur și să credem că Hristos este în fiecare dintre ei și să-i tratăm pe fiecare cu atâta dragoste încât să fim gata să ne dăm viața pentru el. Nu trebuie niciodată să vorbim despre nimeni sau să credem că este rău, ci să-i vedem pe toți ca fiind buni". Când „vezi pe cineva copleșit de patimi, să nu-l urăști pe fratele tău, ci patimile care se luptă împotriva lui și, dacă vezi pe cineva stăpânit de pofte și dorințe, să-l compătimești și mai mult, ca să nu cazi tu însuți în ispită, ca unul sub puterea materiei nestatornice și nestatornice " . [300]

Sufletul rugăciunii

Oricine dorește să învețe practica minții trebuie mai întâi să fie capabil să-și păstreze conștiința: este potrivit să „faci toate faptele tale cu conștiință curată, ca înaintea feței lui Dumnezeu". [301] Întrucât pacea sufletului, purificată prin pocăință, este o stare fără de care rugăciunea se pierde, este necesară o purificare constantă. La urma urmei, pe această cale, nu numai răutatea sau ostilitatea, ci și cea mai mică reproșă sau insultă care rănește sufletul aproapelui, devin un obstacol serios. Potrivit Părinților, un cuvânt poate răni mai sensibil decât o piatră aruncată asupra unui om . [302] Hristos, de fapt, „a garantat pentru noi cu condiția pocăinței: cine respinge pocăința, îl respinge pe Mântuitorul". [303] Prin urmare, „pocăința trebuie să fie sufletul rugăciunii; fără ea, este moartă, duhoarea părerilor mândre și înșelătoare. Pocăința este singura ușă prin care cineva poate găsi pășune mântuitoare în Domnul". Dar „cine a neglijat pocăința este străin de tot binele" [304] .

„Calea spre perfecțiune este calea către recunoașterea faptului că sunt *sărac, orb și gol ."* [305] Viziunea propriei depravări și, împreună cu ea, „căința duhului sau boala și tristețea din cauza impurității cuiva, revărsate înaintea lui Dumnezeu" - aceasta este „pocăința neîncetată". Și este esențial: „sentimentele de pocăință sunt semnele distinctive ale adevăratului ascetism. Cel care se abate de la ele și le evită s-a rătăcit de la cale." [306] Prin urmare, se spune din cele mai vechi timpuri că „chiar dacă am fi putut trece prin multe dintre cele mai înalte isprăvi, acestea nu sunt adevărate și fără rod dacă nu avem un sentiment dureros de pocăință în timpul lor . " [307]

Înainte de pocăință, orice virtute este neputincioasă: când „faptele bune ale firii decăzute sunt străine de pocăință", atunci ele „duc la înfumurare și cer în mod eronat mântuirea ca o răsplată legitimă". [308] „Prin faptele bune ale firii, fără pocăință, nu putem face nimic vrednic de mila lui Dumnezeu". [309] Pe de altă parte, dacă rugăciunea noastră este impregnată de un sentiment de pocăință și este sfințită de plânsul spiritual, atunci „amăgirea nu acționează niciodată asupra noastră". [310] Dumnezeu se pogoară la noi pur și simplu pentru „dispoziția sufletului, dispus la pocăință". Cel care rămâne constant într-o astfel de stare „este mântuit pentru că se silesc" la pocăință, „chiar dacă a fost supus unor păcate; acest lucru este promis de Domnul în Evanghelii". Dimpotrivă, suntem condamnați „pentru că nu vrem să ne pocăim". *311* [Ce] , credeți că *galileenii care au suferit până la moarte au fost cei mai păcătoși dintre toți?.. Nu* , spune Însuși Adevărul *, dar dacă nu vă pocăiți, veți pieri cu toții în același fel* [312] .

Însuși „temelia rugăciunii constă în faptul că omul este o ființă decăzută”. El este mânat de o nostalgie subconștientă, o dorință „de a obține acea fericire pe care a pierdut-o” - și de aceea se roagă. Natura, distorsionată de patimi, nu și-a pierdut memoria misterioasă și, prin urmare, caută paradisul. Dar dacă „rugăciunea nu este animată de pocăință, atunci nu își îndeplinește scopul, atunci Dumnezeu nu o favorizează”. Prin urmare, până când sufletul nu se înalță în camera nupțială [a] *Mielului* , rugăciunea să fie „o plângere constantă împotriva păcatului care te violează”, căci harul divin necesar vindecării noastre îi transformă „doar pe cei care se recunosc bolnavi” și „adevărata recunoaștere a bolii cuiva este demonstrată prin sârguința și constanta perseverare în pocăință”. Trebuie să înțelegem că „durerea de a gândi la păcate este un dar onorabil de la Dumnezeu” și „cel care o poartă în sânul său” posedă o comoară sacră care „înlocuiește toate isprăvile trupești, atunci când lipsește puterea de a le îndeplini”. Doar un corp tânăr și „puternic” este necesar pentru a lucra în rugăciune, fără de care „inima nu va fi smerită”. În orice caz, „sentimentul de pocăință îl protejează pe cel care se roagă de toate vicleșugurile diavolului: diavolul fuge de asceții care emană parfumul smereniei ce se naște în inimile celor pocăiți”.

În special „în practica Rugăciunii lui Iisus și în rugăciune în general, se păstrează pe deplin și cu credință forma smereniei numită *plâns* . Plânsul este un sentiment profund de pocăință, o întristare mântuitoare pentru păcătoșenia și diversele și numeroasele slăbiciuni ale omului. Plânsul este *un duh smerit, o inimă smerită și smerită* , pe care *Dumnezeu nu o va disprețui ”.* [314] Aceasta este „singura jertfă pe care Dumnezeu o acceptă din partea duhului uman căzut” și, în același timp, „smerenia este singurul altar pe care oamenilor li se permite să aducă jertfe de rugăciune lui Dumnezeu”, de pe care sunt acceptați de Dumnezeu. Prin urmare, „aduceți Domnului în rugăciunile voastre bolboroseala unui copil, gândul simplu al unui copil”, dar nu elocvență, nu aroganță. „Un copil își exprimă toate dorințele prin plâns: și rugăciunea ta să fie întotdeauna însoțită de plâns. Nu numai în cuvintele rugăciunii, ci și în tăcerea rugătoare, dorința ta de pocăință și împăcare cu Dumnezeu, nevoia ta extremă de mila lui Dumnezeu, să fie exprimată prin plâns. Să renunțăm la orice pretenție la orice sublim: la plăcerile spirituale, la toate stările de rugăciune înalte, ca fiind nedemne de ele și incapabile de ele. Este imposibil să cânți *cântecul Domnului într-o țară străină* într-o inimă dominată de patimi. Dacă auzim o invitație de a o cânta, să știm cu siguranță că invitația nu vine de la nimeni, ci de la cei *care ne-au captivat* . Căci ceea ce se potrivește unui captiv și unui rătăcitor *pe râurile Babilonului* [315] - aici se poate și se trebuie doar să plângi [316.] ”

În viața pământească, ne învață tradiția patristică, pocăința nu are sfârșit. Chiar și cei care au atins contemplarea înaltă și îmblânzirea patimilor nu trebuie să-și piardă vigilența. Chiar și un ascet care s-a abținut de mult de la păcatele evidente are nevoie de plânsul de pocăință al unei inimi smerite. De ce se întâmplă asta?

Pentru că nu există o armă mai bună pe pământ. Vrăjmașul nu se retrage niciodată nici de la păcătoși, nici de la sfinți până la sfârșitul vieții pământești.

Iată ce se spune: „Întrucât diavolul se luptă *mereu* cu tine și te ispitește, așa și tu, gemeți mereu către Hristos”. O inimă care geme și *un duh smerit* atrag inevitabil harul lui Dumnezeu – aceasta este legea duhului. Prezența harului va proteja și apăra întotdeauna: „Așa cum omul se teme să atingă un fier încins și scânteietor, așa diavolul se teme de o inimă frântă”. De aceea, Părinții au poruncit tuturor să mențină plânsul de pocăință până la mormânt: „Cu o inimă smerită, împotriviți-vă mereu cu putere mincinosului Satan, pentru ca capul său cel rău să fie zdrobit ” .

Autoreproșul *Sfântului Ignațiu al Caucazului*

Părinții au recunoscut întotdeauna *auto-reproșul* ca principalul sprijin pentru munca interioară care duce la dobândirea smereniei . „Toate rugăciunile Bisericii Ortodoxe sunt pline de gânduri smerite de auto-condamnare”, notează Sfântul Ignațiu, un ascet care el însuși s-a concentrat constant asupra acestei teme, un mentor care „a poruncit ca această virtute să fie temelia tuturor strădaniilor monahale”, așa cum se arată în textul slujbei dedicate sfântului însuși. Această temă este dezvoltată temeinic în scrierile sale.

„Autoreproșul este o practică mentală, care se opune și contracarează calitatea dureroasă a naturii decăzute, conform căreia toți oamenii, chiar și cei mai vădiți păcătoși, încearcă să pară drepți și să-și dovedească dreptatea cu ajutorul tot felul de trucuri. Autoreproșul este o violență împotriva naturii decăzute, așa cum rugăciunea și alte isprăvi monahale servesc drept violență împotriva ei”, prin care *Împărăția Cerurilor este* constrânsă .

„Autoreproșul este acuzația de sine pentru păcătoșenie, atât comună tuturor oamenilor, cât și proprie. Este util să ne amintim și să numărăm încălcările Legii lui Dumnezeu, cu excepția căderilor și a piedicilor desfrânării, a căror rememorare detaliată a fost interzisă de Părinți, deoarece reînnoiește într-o persoană simțul păcatului și bucuria de a-l... Autoreproșul are acea calitate specială, extrem de benefică, misterioasă, că trezește în memoria cuiva chiar și acele păcate care au fost complet uitate sau cărora nu li s-a acordat nicio atenție.” Trebuie să dedicăm „o parte din timpul nostru zilnic exercitării autoreproșului”, pentru a ne convinge de propria păcătoșenie, în ciuda naturii noastre decăzute, care refuză absolut să o creadă.

Când auto-reproșul devine un obicei, atunci, când ne lovește o anumită tristețe, „obiceiul își face imediat efectul, iar tristețea este acceptată ca meritată”. Dacă, dimpotrivă, nu avem obiceiul de a ne condamna pe noi înșine, atunci, spune Sfântul Avva Dorotei , aceasta este principala cauză a întregii noastre confuzii. „Din aceasta izvorăște toată tulburarea; din acest motiv, nu găsim niciodată pace”.

De aceea auzim de la sfinți: „Cu adevărat, dacă omul împlinește nenumărate virtuți, dar nu reușește să urmeze această cale, nu va înceta niciodată să se ofenseze și să jignească, stricându-și astfel toate ostenelile.” Cu adevărat, dacă cineva se examinează pe sine și conștiința sa cu frică de Dumnezeu, se va „găsi vinovat în orice fel”. În cele din urmă, „mustrarea de sine, ajungând la plinătatea

ei, eradică complet răutatea din inimă, dezrădăcinând complet răutatea și ipocrizia, care continuă să locuiască în inimă atâta timp cât autojustificarea își găsește un loc acolo”.

Să observăm că „autoreproșul, atunci când este practicat pentru prima dată, are caracterul unui mecanism inconștient, adică este rostit de limbă fără nicio simpatie anume din partea inimii”. Totuși, în timp, inima va răspunde și, odată cu experiența, autoreproșul va răsuna din suflet. Atunci „ne va ascunde neajunsurile și păcatele altora... va oferi o rugăciune atentă și tandră... Prin autoreproș, isihastul îi va vedea pe toți oamenii ca sfinți și îngeri, iar pe sine ca fiind cel mai păcătos dintre păcătoși și se va cufunda, ca într-un abis, într-o tandrețe constantă... Un lucru minunat! Începând să ne reproșăm mecanic, cu forța, obținem în cele din urmă „o autocondamnare atât de convingătoare” încât cu ajutorul ei îndurăm nu numai necazurile obișnuite, ci și cele mai mari calamități.

„Ispitele nu mai au o asemenea putere... devin mai ușoare, chiar dacă erau deja dificile. Pe măsură ce cineva progresează, sufletul devine mai puternic și capătă puterea de a îndura cu răbdare ceea ce se întâmplă.” De unde vine această proprietate miraculoasă? Este bine știut: această putere este dată de „smerenia adâncită în inimă ” . [320]

Astfel, o persoană, zdrobită de auto-reproșuri și plină de smerenie, se recunoaște în sine, își înțelege propria insignifianță și își dă seama de valoarea extrem de mică a virtuților sale. Dar acesta nu este sfârșitul călătoriei. Cunoașterea de sine, completă în plenitudinea ei, adevărată în sens spiritual, se realizează numai atunci când, „eliberat de trup, sufletul intră în viața naturală, veșnică”. Aici – dincolo de pragul existenței muritoare – se dezvăluie „cunoașterea de sine perfectă, conștientizarea completă a tot ceea ce este trecut și prezent” într-o perspectivă atemporală, o stare pe care „foarte puțini pe pământ o ating, chiar și prin cea mai riguroasă și atentă autoobservare”.

Aici, întreaga esență a vieții pământești trecute, toate gândurile și faptele, sunt inevitabil realizate - acum „ca temelie a vieții de apoi, binecuvântate sau respinse”. Această „cunoaștere de sine a vieții de apoi”, devenită o parte integrantă a fiecărui suflet în noua viață, va determina și starea conștiinței - pacea ei sau, acum, autocondamnarea fără sfârșit - și astfel „va umple acea viață fie cu fericire veșnică, fie cu ocară veșnică, în care nu mai poate exista nici măcar o umbră de pace”, căci adevărata pace se găsește acolo unde nu există nici ocară, nici ocară . [321]

Nu sunt nimic

Pământ și cenușă

În cea mai directă cerere a lui Dumnezeu adresată nouă, nu se menționează postul, nici milostenia, nici măcar rugăciunea: *învățați de la Mine, căci Eu sunt blând și smerit cu inima* [322.] Domnul ne cere un singur lucru și îl explică prin profetul Său: *la acesta voi privi: la cel smerit și smerit cu duhul și la cel care tremură înaintea cuvântului Meu* [323.] Suntem chemați de Mântuitorul la o stare

asemănătoare cu Dumnezeu: „blândețea este o astfel de dispoziție a duhului, combinată cu prudența, ca să nu irite pe nimeni cu nimic și să nu fie iritat de nimic”. Cu aceste cuvinte, Sfântul Filaret al Moscovei face ecou Sfântului Ioan Scărarul: „Blândețea este o dispoziție neschimbată a minții, care rămâne aceeași atât în cinste, cât și în necinste”; și, în același timp, blândețea constă în „a te ruga pentru aproapele tău fără jenă și cu sinceritate atunci când ești insultat ” . [324] *Începutul păcatului este mândria* , spune Scriptura, dar așa cum *murirea* este *înghițită de viață* , tot așa prin manifestarea blândeții și a smereniei duhul mândru al sufletului este nimicit, însuși *tatăl minciunii este alungat* [325] .

Corectarea inimii umane începe cu autocondamnarea, mai ales atunci când ești martor la căderea aproapelui. Aceeași lege a fost respectată de-a lungul istoriei: „Cine este strict cu sine însuși este îngăduitor cu aproapele său; și cine este îngăduitor cu sine însuși este strict cu aproapele său”. [326] Nu ar trebui să ne lăsăm „amăgiți de aparenta bunătate a inimilor noastre. Până când nu ne punem mai jos decât cei mai înfocați păcătoși în fața scaunului de judecată al propriei noastre conștiințe, până când nu ne întristăm de căderea aproapelui nostru ca și cum ar fi a noastră, nu facem decât să suprimăm și să ascundem pasiunea, dar suntem departe de a o fi mortificat ” . [327]

„ Fraților! ”, strigă apostolul, *„ dacă aproapele vostru a păcătuit, corectați* -l numai *cu blândețe* ; și aduceți-vă aminte: *cine se consideră pe sine ceva, nefiind* ***nimic*** *, se înșeală pe sine. ”* [328] Sfinții nu au fost înșelați; îndemnând la isprava smereniei, părinții antici se adresează simultan lor înșiși, și nouă, și fiecărui creștin: „Ești tu, om alcătuit din carne și sânge, *țărână și cenușă* ” [329] și vai! «Deloc implicat în nimic bun, ci pură necurăție, te gândești prea mult la tine și te lauzi?... Atribuind tot binele Domnului, iar răul slăbiciunii tale!... Un suflet care Îl iubește pe Dumnezeu, chiar dacă face tot binele, de obicei atribuie fiecare faptă nu sieși, ci lui Dumnezeu... Îi este cel mai plăcut Lui dacă un suflet care a înțeles bine relația lucrurilor, tot ceea ce face bine, în care se ostenește pentru Dumnezeu, pe care îl înțelege și îl cunoaște, Îi atribuie Lui și Îi atribuie totul” [330] .

Aceasta este învățătura Apostolului Pavel, vorbind despre sufletele luminate de cunoașterea lui Iisus Hristos: *Avem această comoară în vase de lut, pentru ca puterea cea nemărginită să fie de la Dumnezeu și nu de la noi* [331] *.*

„Smerenia constă în a te considera praf și cenușă... Cel care dorește să dobândească adevărata smerenie nu trebuie sub nicio formă să se considere nimic... Să te consideri nimic... A te considera nimic înseamnă a nu te compara cu nimeni și a nu spune despre fapta ta bună: «și am făcut aceasta»... Ferește-te de aroganță, ca să nu pierzi totul... Domnul a spus: Dacă vrea cineva să vină după Mine, să se lepede de sine și să - *și ia crucea* [332.] A se lepăda de sine și a-și lua crucea înseamnă a-ți tăia voința în toate și a te considera nimic... Trei lucruri sunt întotdeauna victorioase: a te mustra pe tine însuți, a-ți lăsa voința în urmă și a te considera mai prejos decât toată făptura” [333.] Aceeași temă este dezvoltată de Sfântul Diadoh : „Un adevărat ascet al lui Hristos rămâne neîncetat într-o dorință atât de arzătoare ca Dumnezeu să fie glorificat în el, încât el însuși

rămâne ca și cum nu ar exista. O astfel de persoană nu știe ce este și nu simte plăcere nici măcar în lauda verbală; dar cu o dorință puternică de smerenie, nici măcar nu se gândește la propria sa valoare." „Dacă ar fi cu putință", a instruit pustnicul athonit și bătrânul rugător Neofit [334] , „să-ți imaginezi cea mai rea și mai josnică persoană, atunci nu te poți considera nu numai mai bun decât el, ci nici măcar vrednic să-i săruți picioarele. Dumnezeu nu vrea nimic mai mult de la noi decât smerenia" [335.] Prin urmare, „dacă te smerești mereu, îți va aduce un mare folos. Mustră-te constant și nu te justifica niciodată. Aceasta înseamnă: în orice ispită și în orice problemă, consideră-l pe fratele tău drept și spune că tu greșești mereu. Aceasta se numește smerenie" [336] .

Conform cuvântului Domnului și al apostolilor Săi, numai cel care și-a recunoscut nimicnicia spirituală va fi *binecuvântat* în Împărăția Cerurilor. Dar chiar și acum, pe pământ, tocmai prin intermediul unor astfel de oameni care și-au recunoscut slăbiciunea *acționează puterea lui Dumnezeu* [în] plenitudinea sa : „Să cadă sufletul în umilință înaintea lui Dumnezeu, să se reducă la nimic în inima sa. Atunci harul atotputernic va crea totul în el din acest nimic. Cel care, în umilință deplină, se pune în mâna lui Dumnezeu... devine puternic prin puterea Lui . [”]

Cunoașterea de sine este inseparabilă de condamnarea de sine, care împiedică dureros calea spre perfecțiunea spirituală. „Toate binecuvântările se nasc în om din cunoașterea propriei sale slăbiciuni... Cel care și-a simțit păcatele este mai bun decât cel care învie morții cu rugăciunea sa... Cel care a petrecut un ceas suspinând pentru sufletul său este mai bun decât cel care aduce beneficii întregii lumi... Cel căruia i s-a dat să se vadă pe sine este mai bun decât cel căruia i s-a dat să vadă îngeri... Omul drept care nu și-a recunoscut slăbiciunea are faptele sale ca pe muchie de brici și nu este deloc departe de cădere... Cel care nu-și cunoaște slăbiciunea duce smerenia, iar cel căruia îi lipsește nu a atins perfecțiunea." Prin urmare, întristarea ispitelor este inevitabilă pe calea celor desăvârșiți. „Nimeni nu-și poate îndrepta faptele fără smerenie sau nu-și poate veni în fire fără ispite și fără îndemn nimeni nu atinge smerenia . " [339]

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, tânărul preot Ioan Sergiev din Kronstadt, purtând un dialog sincer cu sine însuși, a notat în jurnalul său ceea ce a reușit să descopere și să testeze în practică: „Punctul de plecare al rugăciunii trebuie să fie întotdeauna conștientizarea nenorocirii tale, a sărăciei, a mizeriei și a orbirii tale... Amintește-ți că nu ești nimic mai mult decât produsul umezelii expirate și smerește-te... Pentru a te aduce la cel mai profund sentiment de smerenie, în timpul rugăciunii și în toate celelalte momente, transformă-te mental într-o sămânță nesemnificativă din care ai crescut și în țărâna pământească în care te vei dezintegra într-o zi... Nu uita în timpul rugăciunii să cazi în adâncurile nesemnificației tale... Nu ai nimic al tău în sufletul, trupul sau în jurul tău și ai doar ceea ce dă Dumnezeu... ești în tine însuți nenorocit, și sărac, și lipsit de *orice, și orb, și gol* ... [340] Doamne! Dă-mi să-mi amintesc mai des că Tu m-ai adus în această lume din nimic și mi-ai dat tot ce am" [341] .

„Cel care se consideră cu adevărat rău este bun, abia începe să fie bun" [342] - aceasta a spus Episcopul Inochentie (Solochin) [343.] Iar viitorul sfânt

mucenic Andronic (Nikolski) , la tunderea sa în monahism, a primit următoarea îndrumare de la un venerabil ierarh: „Gândește-te că stai deasupra unui abis sau atârni deasupra lui pe o frânghie întinsă de sus și strigi cu voce tare după ajutor Autorului mântuirii noastre” [344.] Și reflecția unui alt bătrân: „Chiar dacă cineva împlinește isprăvile Sfântului Serafim de Sarov”, tot nu va deveni Sfântul Serafim, „pentru că nu va putea primi astfel de daruri ale Duhului Sfânt fără să-și facă rău - sunt distructive dacă sunt primite prematur și nu după măsura cuiva. Întregul secret al mântuirii constă în smerenie, dar puțini oameni îl înțeleg - este nevoie de multă muncă pentru a-l înțelege: să înțelegi că ești un păcătos și să dorești doar pocăință și iertare” [345] .

Iată reflecțiile contemporanilor noștri. „Domnul m-a luat asupra Sa; de îndată ce va înceta să mă sfințească cu razele Sale, mă voi ofili... Cine sunt eu, intrând în slava și sfințenia lui Dumnezeu? Nimeni... Prin noi înșine, nu suntem capabili de nimic... Esența mea este nimicul, neexistența... Așadar, trebuie să-mi înțeleg nimicul... Conștientizarea nimicului meu vine ca urmare a cunoașterii lui Dumnezeu, a sfințeniei Sale, a incomprehensibilității măreției Sale... văzând slava și măreția Lui, începi să-ți observi propriul nimic” [346] .

„Creația în sine este zero, un nimic complet; a fost creată din nimic... Nu are putere de existență: continuă să existe datorită energiei divine... Noi, ființele create, îngeri și oameni, vom trăi în veșnicie, nu pentru că avem puterea veșniciei în noi, ci pentru că este voința lui Dumnezeu, care ne iubește. În noi înșine, nu suntem nimic. Nu avem nici cea mai mică energie vitală în noi, nu există nicio putere independentă de existență în natura noastră; ceea ce ne animă vine în întregime de la Dumnezeu - nu există nimic al nostru în ea [347.] Suntem țărâna pământului și, când am uitat acest lucru, Dumnezeu, în mila Sa, ne-a permis să ne întoarcem la ceea ce suntem, pentru ca să devenim umili și să știm prin experiență că nu suntem nimic” [348] .

Umilul călugăr Vasili (Rosliakov), a cărui viață s-a sfârșit la Optina în dimineața de Paște din 1993, a reflectat și el asupra smereniei. Pe penultima pagină a jurnalului ieromonahului ucis Vasili, printre ultimele însemnări, se poate citi: „ Pimen cel Mare a spus: «Probabil, copii, unde este Satana, acolo voi fi și eu». Nu numai că a crezut, dar a simțit. Domnul permite cuiva să vadă o inimă care îi calomniază pe frați, pe Domnul, întreaga lume zi și noapte, și atunci vezi imposibilitatea absolută a autocorecției, infinitatea căderii, abisul iadului. Atunci îți dai seama clar că acolo unde este Satana, acolo vei fi și tu. Dar aceasta este conștiință, acesta este un gând. Și pentru Pimen cel Mare , este un sentiment. Este pământ și cer. Prin urmare, tu doar îți plângi păcătoșenia, în timp ce Cel Mare varsă lacrimi neîncetate. Sufletul său simte cu adevărat chinurile iadului; le cunoaște . ”

Un alt jurnal. Începutul tragicului secol XX. Semnele căii purtătoare de patimi care urmează devin din ce în ce mai clare. Împărăteasa Alexandra Feodorovna scrie: „Suntem cel mai aproape de Dumnezeu atunci când ne considerăm cei mai nevrednici. Și Îi suntem cel mai plăcuți atunci când ne smerim și ne pocăim până la țărână și cenușă... Bucuria mântuirii se naște din tristețea pocăinței. Cenușa

marilor calamități fertilizează solul vieților omenești, iar virtuțile cresc din abundență din ea... Puterea îndumnezeirii stă în lepădarea de sine. Cel mai periculos păcat în care pot cădea creștinii activi, chibzuiți și foarte utili este mândria spirituală... Să nu ne mirăm, așadar, că... după ce am experimentat cea mai mare milă, ni se trimite o încercare, ca să nu pierdem smerenia . ”

„Atâta timp cât nu există smerenie în suflet... mântuirea este departe de ea”, spune Episcopul Tadeu, un sfânt care el însuși s-a smerit până la moarte, chiar până la moarte de martir, în ajunul revoluției „O persoană se poate întoarce către Dumnezeu din toată inima sa doar atunci când își recunoaște neajunsurile, neputința sa completă de a le îndrepta fără Dumnezeu.” Și „numai cel care și-a recunoscut și a simțit toată slăbiciunea și toată nevoia sa de comuniune cu Dumnezeu, adică cel care s-a smerit profund, îl poate iubi pe Dumnezeu din toată inima sa . ”

La sfârșitul călătoriei sale confesionale, întorcându-se din exil, Episcopul Beniamin [353] a împărtășit cu cei dragi: „Experiența vieții, știți, duce în cele din urmă la convingerea vie că nu suntem doar *nimic* , ci fără Dumnezeu – *un nimic gol* ... Toate gândurile, sentimentele, cuvintele și acțiunile noastre ar trebui să izvorască tocmai dintr-un astfel de sentiment. Și din moment ce un astfel de sentiment apare în noi doar ocazional, atunci suntem *un nimic sfâșiat* , golit de Dumnezeu. De aceea, înainte de începerea fiecărei zile, este necesar să ne rugăm Domnului ca El să pună pecetea puterii Sale pe tot ceea ce gândim, spunem și facem... O astfel de rugăciune ar trebui să fie primul strigăt al unui suflet bolnav către Dumnezeu, prima rugăciune pentru ajutor de sus... Puterea lui Dumnezeu se apropie de tine atunci când citești rugăciuni... un element ceresc îți invadează sufletul... Cât de mult avem nevoie de Dumnezeu în fiecare clipă. ” [354]

Smerenia se caută prin rugăciune smerită și este acordată numai de Dumnezeu. „Probabil încerci să devii smerit pe cont propriu, prin propriile tale eforturi”, a spus Starețul Inochentie de Zosima. „Dar eșuezi. Predă-te voinței lui Dumnezeu, predă-te complet ei, conștient de slăbiciunea ta absolută, și te va învăța smerenia, te va învăța să umbli mereu înaintea lui Dumnezeu cu frică și cutremur, să-L simți mereu pe Domnul nostru în inima ta.” Roagă-te cu smerenie pentru smerenie: „Vezi, Doamne, că fără Tine nu sunt nimic. Totul în mine este slab, doar viciile și patimile mele sunt puternice, învățându-mă să mă împotrivesc voinței Tale atotbune. Învață-mă să mă supun voinței Tale. În mâinile marii Tale milostiviri îmi încredințez sufletul și trupul, sentimentele și cuvintele mele și mișcările sufletului meu ”

Martiriu

Astăzi, oamenii raționali, reflectând asupra tragediei Rusiei din secolul al XX-lea, acordă o atenție deosebită faptului că isprava martiriului, care dezvăluie măreția spirituală a omului și care este o manifestare miraculoasă a ajutorului lui Dumnezeu, se bazează pe calitatea sufletului uman de smerenie. „Majoritatea pastorilor și laicilor calomniați, umiliți și torturați fizic și moral ai Bisericii Ortodoxe Ruse și-au negat vinovăția și nu au depus mărturie mincinoasă

împotriva lor înșiși, a aproapelui lor sau a Bisericii... Un martir nu este pur și simplu o persoană curajoasă și puternică. Moartea unui martir este rodul vieții spirituale pe care un creștin a dus-o până în acel moment; este rodul iubirii față de Hristos și al unei smerenii care îl face pe un creștin, nebazându-se pe propriile puteri, să se încreadă numai în Dumnezeu.” Abia atunci se împlinește promisiunea Mântuitorului: „ *Când vă vor da în mâna lui, nu vă îngrijorați cum sau ce veți vorbi... căci nu voi vorbiți, ci Duhul Tatălui vostru vorbește în voi.* ” [356] Preocuparea cu privire la modul de a răspunde înseamnă încercarea de a acționa independent, bazându-se pe propriile puteri. Însuși Duhul Sfânt îi învață pe cei capabili să se predea complet Domnului ce să spună și ce să facă, inspirându-i cu puterea Sa. Și atunci o persoană săvârșește acțiuni care depășesc capacitățile sale omenești; atunci „o nerecunoaștere a vinovăției, consemnată în protocolul interogatoriului acuzatului, mărturisește prezența Duhului lui Dumnezeu în martir sau mărturisitor ” . [357]

Dar de ce este întemeiată această ispravă umană și această minune divină pe virtutea smereniei? De ce este smerenia tocmai necesară pentru a îndura suferința? S-ar părea că isprava unui martir necesită, mai presus de toate, putere, curaj și statornicie. Răspunsul la această întrebare se găsește în reflecțiile Arhimandritului Damaschin ‘ un cercetător căruia îi datorăm reconstrucția documentară a istoriei persecuției din secolul al XX-lea. În mod remarcabil, opera părintelui Damaschin în acest domeniu se extinde dincolo de limitele cercetării științifice și istorice și pătrunde adânc în domeniul spiritualității. Acesta este rodul suferinței personale a călugărului-cărturar: el nu numai că a studiat viețile martirilor pentru credință, dar soarta fiecăruia dintre ei i-a pătruns inima.

Un studiu atent al istoriei persecuției Bisericii dezvăluie de ce nu toată lumea a putut îndura chinurile și torturile. Cei care nu au reușit să învingă mândria și să se smerească au eșuat. Mândria este o forță incompatibilă cu harul, ceva complet inacceptabil pentru Dumnezeu. Domnul Se îndepărtează de o astfel de persoană. Dacă mândria triumfă în sufletul unui duhovnic într-un moment critic, harul îl va părăsi, iar ajutorul lui Dumnezeu se va retrage.

Este imposibil ca o astfel de persoană să reziste încercărilor serioase bazându-se pe propriile puteri. Pe de altă parte, prin înăbușirea mândriei, atragem harul. Smerindu-ne, cu sprijinul lui Dumnezeu, o persoană devine invulnerabilă chiar și în fața diavolului. Acțiunea acestor legi spirituale poate fi urmărită clar în persecuțiile din vremurile recente - este suficient să ne întoarcem, de exemplu, la viața sfântului mucenic Tadeu de Tver . [359] Întreaga experiență spirituală a episcopului, care a precedat încercările sale de pe cruce, a fost hrănită de o profundă smerenie, motiv pentru care a putut fi încununată cu roadele martiriului și sfințeniei. Când un astfel de om s-a aflat în condițiile dure ale închisorii, a fost imediat susținut și întărit de un har divin intens.

Evident, din momentul în care o persoană arestată cădea sub puterea unor oameni trădători, răuvoitori și cruzi, nu i se mai putea baza pe propria forță, rațiune sau curaj. Persecutorii erau slujitorii direcți ai diavolului însuși, oameni

care își predaseră sufletele voinței sale rele și, prin urmare, prin intermediul lor, Satan putea influența pe cei persecutați. O persoană aflată în închisoare devenea complet neajutorată în fața presiunii spirituale directe a forțelor răului, pe care diavolul o exercita prin slujitorii săi. Forța cea mai copleșitoare nu era atât presiunea fizică, cât teroarea demonică emanată de acești oameni. Și nu oamenii în sine erau atât de înspăimântători, ci ceea ce stătea în spatele lor.

În astfel de circumstanțe, dacă prizonierul își înțelegea cu adevărat adevărata situație, în mod firesc nu avea de ales decât să se supună. O persoană care înțelege că îi lipsește puterea de a rezista forțelor iadului se întoarce cu toată ființa sa exclusiv către Dumnezeu. Și atunci primește întărire. Harul Duhului Sfânt coboară, locuiește în suflet și îl face capabil să îndure acolo unde numai puterea omenească ar fi imposibilă. Se produce o minune divină.

Martirii care au rămas rezistenți s-au smerit în fața persecutorilor lor, nu, desigur, în sensul de a ceda și de a se supune anchetatorilor lor. Smerenia s-a manifestat diferit. În mintea martirului, sub amenințarea reală a morții, întreaga lor viață a început să fie percepută într-o lumină nouă. A apărut un sentiment al neterminării vieții lor, un sentiment accentuat al propriei păcătoșenii, o recunoaștere sinceră a nevredniciei și a lipsei de merit pentru orice binecuvântări în viața viitoare. În auto-reproșuri pline de pocăință, au abandonat totul și pe toți, nemaiagățându-se de nimic pământesc, neașteptând nimic în această viață, nimic nu conta pentru ei în afară de credință, în afară de Hristos. Și atunci au devenit pregătiți pentru martiriu.

Chiar și atunci era calm. Dacă o persoană abandona totul în afară de Hristos, atunci dușmanii săi se retrăgeau din fața lui, pentru că devenea, într-un fel, invulnerabil în fața lor. Astfel de oameni nu puteau fi înfrânți, iar ancheta era neputincioasă împotriva lor. Acesta este fenomenul în care, la fel ca în vremurile străvechi, tortura nu era complet insensibilă față de astfel de oameni. Domnul a stabilit o anumită limită a ceea ce o persoană putea îndura. Dincolo de aceasta, chinul își pierdea puterea.

În închisoare, unui creștin i se cerea să săvârșească un act eroic, o spiritualitate înaltă, pe care se aștepta ca acesta să o fi cultivat până în acel moment. Dacă umilința lipsea în acel moment, Duhul Sfânt, nelocuind niciodată într-un astfel de suflet, nu-l putea întări nici măcar atunci. Persoana se trezea abandonată, lăsată în voia propriilor istorii, singură cu puterea monstruoasă a răului. Cekiștii înțelegeau foarte bine cu cine aveau de-a face. Nu cu rațiunea lor umană, desigur, ci cu ajutorul puterii demonice, înțelegeau la nivel spiritual cine le stătea în față. Dacă vedeau slăbiciune la o persoană - nu doar umană, ci în mod specific spirituală, adică semne de mândrie - începeau să o preseze.

Și atunci omul a devenit confuz. El credea că, negociind cu ei, ar putea câștiga timp și, prin unele manevre, ar putea câștiga istovitoarea bătălie investigativă, care uneori dura luni de zile, alteori peste un an. Dar un astfel de om se înșela. Oricine încerca să-l păcălească pe un astfel de dușman, fără să se bazeze pe ajutorul lui Dumnezeu, încercând să facă ceva pe cont propriu, era sortit eșecului și inevitabil [pierdut] .

Smerenia Sfinților

Se poate înțelege nedumerirea celor care, familiarizându-se cu hagiografiile și literatura ascetică, descoperă o calitate misterioasă inerentă sfinților: asceții, cei care, prin virtutea purității lor, s-au apropiat deja de Dumnezeu, dar în același timp recunosc clar imensitatea propriei nenorociri, se condamnă fără milă și consideră chinurile iadului ca fiind meritate. Într-adevăr, poate părea ciudat - cum pot oamenii cu o viață sfântă, care trăiesc în dreptate desăvârșită și, prin urmare, sunt deosebit de perspicace, văzând realitatea fără distorsiune - să se vadă în același timp ca „cei mai răi dintre toți păcătoșii”?

Fiind o ființă angelică, învingând patimile, strălucind de puritate și posedând cele mai înalte daruri ale harului - este oare posibil, fără a fi nesincer, să te simți cel mai rău dintre frații tăi și să plângi pentru propria distrugere? Mai mult, astfel de luminatori ai harului, de regulă, reușesc să-i venereze pe oamenii slabi și necredincioși din jurul lor ca fiind drepți și sfinți. Ce îi motivează? Sunt ei sinceri în toate acestea?

Răspunsurile pot fi găsite chiar în sfinți și asceți. De exemplu, parțial, în câteva cuvinte dintr-o scrisoare a unui mare bătrân: „Știți că Dumnezeu călăuzește fiecare suflet credincios la mântuire, așa cum numai El Însuși știe, și de aceea nici cei care se înalță la perfecțiune nu își pot vedea propria perfecțiune și, prin urmare, sunt adesea chinuiți de îndoieli cu privire la mântuirea lor.” [361] Prin mila lui Dumnezeu, nu totul este revelat nici măcar celor înțelepți și clarvăzători - propria lor sfințenie este ascunsă de sfinți. Așa își păstorește Domnul copiii, păzindu-i și păzindu-i cu grijă, permițând, pentru a evita înșelăciunea, ca oamenii să rămână ignoranți cu privire la virtuțile lor inerente.

Însă este util să știm că nu doar sfinții sunt protejați în acest fel — adevăratele dobândiri spirituale rămân ascunse chiar și de cei mai obișnuiți creștini: dacă cineva progresează în viața spirituală și în ce măsură — „nu este permis să se observe acest lucru... Această ignoranță ține pe cineva în frică și reînnoiește constant zelul, asigurând că încă nu s-a făcut nimic și că, prin urmare, trebuie să o luăm de la capăt. A o lua de la capăt — aceasta este legea vieții spirituale.” [362] Există și alte motive. Adesea, „Dumnezeu nu ne descoperă urâțenia sufletului nostru până când nu găsește în noi suficientă credință și speranță, astfel încât să nu fim zdrobiți de vederea propriilor noastre păcate.” Domnul așteaptă până când vede în noi „destulă tărie a spiritului pentru a ne permite să vedem clar”, până când este convins că „suntem deja capabili să acționăm. ” [363]

Totuși, principalul motiv pentru conștiința de sine „inversată” a sfinților se află în altă parte. Adevărul este că este obiectivă. „Cei drepți sunt adesea supuși unor păcate subtile și, întrucât se observă pe ei înșiși foarte atent, se recunosc ca păcătoși mult mai mult decât toți oamenii în general; mai mult, datorită purității minții lor, își văd propria *nesemnificație* mult mai clar decât ceilalți oameni .” Ei contemplă clar natura lor umană, care nu conține *nimic* bun în afară de chipul lui Dumnezeu, dăruit pe nedrept. Propria lor natură, umană, este doar țărână stricăcioasă, creată din nimic și moștenirea slăbiciunilor firii stricate în Adam .

„Pe aceste motive, ei asimilează un sentiment de pocăință și de jale mult mai mult decât frații lor, care acordă puțină atenție sieși” [364.] „Cine plânge pentru sine nu vede dacă altul plânge și dacă a căzut; și nu-i va judeca pe alții” [365] . Percepția unei persoane aflate într-o ispravă este neobișnuit de accentuată, de unde și următoarele afirmații: „Măreția lui Dumnezeu ne cufundă pe noi, monahii, în pocăință în fiecare minut, și nu doar zilnic” [366] .

Cei drepți îi percep pe cei din jurul lor altfel decât îi percepem noi. „Dacă am avea dragoste, această dragoste ar acoperi orice păcat, așa cum fac sfinții, văzând neajunsurile omenești. Căci sunt sfinții orbi și nu văd păcatul? Și cine urăște păcatul la fel de mult ca sfinții? Totuși, ei nu urăsc păcătosul, nici nu-l condamnă, nici nu se îndepărtează de el, ci îl simpatizează, îl întristează, îl mustră, îl mângâie, îl vindecă ca pe un membru bolnav și fac totul pentru a-l mântui... Sfinții, cu răbdare și dragoste, își atrag fratele... Așa cum o mamă cu un fiu diform nu numai că nu-l disprețuiește și nu se îndepărtează de el, ci îl și împodobește cu dragoste și tot ceea ce face este spre mângâierea lui. Tot așa, sfinții acoperă, împodobesc și ajută întotdeauna, pentru ca, în timp, păcătosul să fie îndreptat.” Și prin aceasta ei înșiși reușesc să „reușească mai mult în dragostea lui Hristos” [367] .

Așa cum este benefic să ne ascundem neprihănirea sau să acoperim slăbiciunile aproapelui, este la fel de necesar ca un creștin să-și vadă propria păcătoșenie. Dar cauza obișnuită a ignoranței noastre este întunericul minții și al inimii. Abia atunci când Dumnezeu își revarsă lumina în sufletele noastre începem să vedem. Totuși, nu suntem întotdeauna vrednici de o astfel de iluminare - ea trebuie câștigată prin credincioșia noastră: demonstrând fermitatea intenției și depunând eforturi pentru a depăși propria decrepitudine. Pocăința necesită atât determinare, cât și altruism. A-ți vedea propria păcătoșenie se dovedește a fi o sarcină dificilă, mai ales atunci când, după ce te-ai adâncit în viața bisericească, nu mai comiți de obicei păcate evidente și grave. Atunci lucrarea pocăinței trece la un plan diferit, mai subtil.

Viețile noastre sunt de obicei extrem de superficiale; nu ating adâncimile spirituale, nici măcar nu se apropie de acele limite dincolo de care se deschide *inima profundă* și totuși abia acolo se găsește începutul rugăciunii adevărate, spirituale. Gândurile noastre alunecă superficial, sentimentele noastre se clatină superficial, pocăința nu este nici profundă, nici profundă; sufletul unei persoane care trăiește extern, spiritual, este superficial. Rugăciunea noastră este sortită să fie la fel de superficială. Dar isihia se odihnește în adâncuri. Acolo, adânc în sine, în adâncurile sinelui, cel care caută lucrarea minții și a inimii se străduiește să întâlnească pe Dumnezeu - cel care știe că comuniunea cu Dumnezeu nu se dobândește *în curtea din afară , căci a fost dată limbii , ci în tabernacolul* dinăuntru , *numit Sfânta Sfintelor* , unde *Împărăția lui Dumnezeu se revelează în* noi . [368] Prin urmare, superficialitatea nu este pur și simplu o slăbiciune a sufletului, ci o stare nefirească și păcătoasă. O astfel de persoană este „ca o bucată de lemn care s-a ghemuit în jurul propriului gol interior” [369] .

„Dar ce se întâmplă cu voi – nu vă considerați păcătoși, mari păcătoși? Nu vă simțiți și nu vă amintiți păcatele? Dar dacă nu-L iubiți pe Dumnezeu din toată inima voastră – nu este acesta un mare păcat și iubiți altceva decât Dumnezeu? Dacă nu aveți credință și speranță vie, sinceră în inimă – nu este acesta un mare păcat ? Nu este nesimțirea în sine un păcat – o blasfemie împotriva lui Dumnezeu? *Dacă spunem că nu avem păcat* … [370] Am văzut astfel de nesimțiri la spovedanie care au stat în picioare și nu au spus nimic, ca și cum n-ar fi comis nimic criminal.” [371] „Doamne!”, a scris sfântul făcător de minuni în jurnalul său cu două luni înainte de moartea sa. „Păcătuiesc neîncetat înaintea Ta și înaintea oamenilor prin lipsa iubirii vii și lucrătoare, prin iubire de sine, poftă, răutate, invidie, mândrie, ipocrizie, împietrire a inimii, zgârcenie, egoism, nerăbdare, cârtire, lene, lipsă de credință, uneori îndoială, neascultare, dispreț, gânduri pofticioase și mișcări carnale. Omul cel bătrân încă trăiește și domnește în mine, iar eu, cel nevrednic, sunt robul Tău, vrednic de toată osânda . ” [372]

Exemplul sfântului arată că, dacă noi, asemenea lui, nu ne judecăm pe noi înșine, dacă nu vedem constant aceleași păcate în noi înșine, atunci nu ne-am apropiat încă de cunoașterea de sine. Dacă suntem atât de neatenți și inconștienți de ceea ce ni se întâmplă, atunci avem o idee complet falsă despre noi înșine, ne aflăm într-o stare de înșelăciune. Această idee este confirmată de cei care au crescut *în oameni desăvârșiți* , care, dobândind harul contemplării, au ajuns *la măsura... staturii lui Hristos .* [373] Să-i ascultăm.

Cu cât te apropii mai mult de Dumnezeu prin împlinirea sfintelor Sale porunci, cu atât te vezi mai îndepărtat de El. Și cu cât inima ta este mai purificată prin rugăciune și mintea ta este luminată de lacrimi mereu curgătoare, cu atât pari mai păcătos și desfrânat. Dar de ce, înainte de curățirea inimii tale și iluminarea minții tale, nu te vedeai ca atare? În primul rând, pentru că nu știai ce sunt îngerii, Dumnezeu Însuși și raiul. Dar acum, când inima ta a contemplat aceste taine... te vezi atât de nevrednic și desfrânat pentru că te-ai convins de curăția extremă pe care o posedă îngerii divini și de frumusețea și curăția de neînțeles și inexprimabil pe care o posedă Domnul... Când atingi măsura rugăciunii desăvârșite, mânia dispare de la sine și, în locul ei, domnește în tine cea mai dulce pace a lui Hristos.

Atunci ura și dușmănia împotriva aproapelui tău nu au loc în inima ta, pentru că acolo domnesc compasiunea și cea mai miloasă dragoste pentru fratele tău. De aceea, te întristezi pentru fratele tău mai mult decât se întristează el însuși. Atunci nu știi ce este condamnarea, căci Dumnezeu a deschis în tine ochii inteligenți ai inimii, cu care vezi doar slăbiciunea sufletului tău, neajunsurile tale naturale și datoriile tale înaintea lui Dumnezeu. Acest dar te protejează de condamnarea fraților tăi... Toți sfinții au posedat acest dar. De aceea, unul s-a numit și s-a considerat desfrânat și libertin, deși nu era. Altul s-a numit și s-a considerat barbar și câine. Un al treilea a spus că este primul și cel mai important dintre toți păcătoșii de pe pământ. „ [374]

O persoană care a atins contemplarea, transformată prin rugăciunea contemplativă, percepe realitatea dintr-o perspectivă inversă, iconografică.

Aceasta este inversată deoarece îl întoarce pe sfântul văzător al misterelor - de la o imagine distorsionată a lumii, văzută *slab printr-o sticlă* [1] la contemplarea reală a adevărului. El „își simte propria nimicnicie absolută și se plasează sub orice creatură”. Dacă contemplatorul luminii necreate „este întrebat ce părere are despre sine după atâtea binecuvântate vizite divine”, atunci „el însuși nu poate găsi nimic demn în sine și vrea, dacă este posibil, să nu se compare cu nicio altă creatură, ci să se ascundă și să devină necunoscut oamenilor, ca și cum ar fi inexistent ” [2]

***

Smerenia sfinților este inimitabilă, așa cum este și sfințenia însăși și poate fi exprimată pe deplin doar în limbajul Scripturii, când regele David mărturisește: *„Sunt un vierme și nu un om”,* iar prin Avraam profețește: „ *Sunt țărână și cenușă ”.* [377] Remarcabil, de exemplu, este faptul că marea carte Scara a fost scrisă din ascultare, dar nicidecum din voința autorului. Starețul Ioan de la Mănăstirea Sinai, după patruzeci de ani de luptă ascetică în deșert, era un bătrân venerat de aproape optzeci de ani când a primit o scrisoare de la un alt om sfânt, Ioan de Raithu, rugându-l să alcătuiască un ghid pentru asceza spirituală. Din ascultare și cu frică sinceră, „supunându-se celor care poruncesc”, viitorul Climac a fost nevoit să fie de acord. În răspunsul său, el scrie: „Tu, părinte minunat, ar fi trebuit să întrebi despre asta și să înveți asta de la cei care cunosc bine această chestiune; dar eu sunt încă la rangul de studenți” [378] .

Se știe că Sfântul Filaret al Moscovei nu s-a sfiit să caute lecții și îndrumare de la persoane umile și neînsemnate, multe dintre ele fiindu-i inferioare în toate privințele. Într-o scrisoare a sfântului către rectorul Academiei Teologice din Moscova, găsim următoarele rânduri: „Ne putem minuna de înțelepciunea oamenilor de astăzi. După ce am slujit treizeci de ani ca episcop, simt în unele cazuri nevoia să mă consult cu protopopii, ucenicii ucenicilor mei, dar ei nu consideră acest lucru necesar... Aș dori doar ca acest gând smerit să ne ajute să fim prudenți.” [379] Și cât de strict era cu sine însuși marele bătrân, Sfântul Paisie al Moldovei, un traducător remarcabil de opere patristice, este evident din faptul că, deși era critic față de traducerile sale și precaut în a le distribui pe scară largă, el credea sincer că acestea erau „în toate privințele tăcute și imperfecte”. [380] Sfântul Nectarie al Optinei a refuzat să se considere în mod serios un bătrân. El spunea despre sine: „Sunt un nou venit, învăț, mi-am pierdut orice simț al scopului. Cum aș putea fi moștenitorul foștilor bătrâni? Ei aveau pâini întregi de har, dar eu am doar o felie.” Iar celor care îi cereau sfaturi, uneori răspundea: „Întrebați-l pe Ștefan, îngrijitorul meu de chilie, despre asta [2] el mă poate sfătui mai bine decât mine; este perspicace [2] ”

Firea sfinților din vechime poate fi judecată după exemplul supremei jertfe de sine de care a dat dovadă Sfântul Paulin. [383] După ce și-a împărțit toate bunurile săracilor, nu a mai avut nimic de dat unei văduve sărace pentru a o ajuta să-și răscumpere fiul din sclavie. Sfântul s-a oferit apoi ei pentru a fi vândut ca sclav în locul fiului ei. După ce l-a eliberat pe tânăr din sclavie, el însuși a rămas în locul său mult timp, îndeplinind sarcini umile.

Un alt om drept s-a remarcat prin smerenie extremă și o rară jertfă de sine în folosul altora - Sfântul Serapion . S-a vândut ca sclav pentru douăzeci de monede unui bufon grec pentru a-l converti la creștinism. Apoi a trăit în post constant, mâncând doar puțină apă și pâine și își petrecea nopțile în rugăciune cu lacrimi. Prin exemplul său, l-a adus în cele din urmă pe stăpânul său la credința în Hristos. După ce întreaga familie a fost botezată, Serapion a returnat cele douăzeci de monede și a plecat. Mai târziu, deja bătrân, Serapion s-a vândut a doua oară ca sclav unui guvernator maniheist al orașului. Doi ani mai târziu, bătrânul sclav l-a convins pe stăpânul său să renunțe la erezie, iar întreaga familie s-a alăturat Sfintei Biserici. După ce a returnat banii pe care îi primise de la stăpânii săi, Serapion a pornit în alte călătorii.

Iată un alt exemplu dintr-o biografie, mai apropiată de vremea noastră. Făcătorul de minuni grec Arsenius din Farasa din Cappadocia, în anul 385 , vindecător sfânt și clarvăzător, și-a dedicat întreaga viață slujirii oamenilor de rând. Aparentele minuni săvârșite de Părintele Arsenius i-au determinat involuntar pe oameni să-l venereze ca sfânt. Acest lucru l-a plasat pe bătrân într-o poziție dificilă, forțându-l să caute modalități de a-și ascunde darurile divine. Mai presus de toate, se temea de gloria omenească. Singura soluție era să recurgă din când în când la nechibzuință. „Ca să nu fie considerat blând, se prefăcea amărăciune. Ca să nu fie considerat postitor, se prefăcea lăcomie.”

Și a făcut aproape același lucru. Totuși, adesea, când părintele Arsenie încerca să simuleze iritarea, nu reușea prea bine; ochii lui, strălucind de dragoste, îl trădau. Totuși, încerca să-i convingă pe oameni că era un păcătos, împovărat de multe patimi. Prefera să pară nebun, dar să-și ascundă sfințenia, să mențină pacea și să-și continue munca ascetică, care era prea greu de înțeles pentru oamenii obișnuiți.

A încercat să pară deosebit de sever față de femeile care îl venerau, afișând diverse comportamente ciudate care le descurajau pe cele care doreau să arate vreo grijă. „Dacă aș fi vrut ca femeile să aibă grijă de mine”, a spus bătrânul, „aș fi devenit preot căsătorit, iar soția mea ar fi făcut treaba. Un călugăr îngrijit de femei nu este călugăr.” Părintelui Arsenie i s-a oferit în repetate rânduri rangul episcopal; Patriarhul Ierusalimului a recurs chiar și la persuasiune. Cu toate acestea, bătrânul a refuzat cu încăpățânare, invocând firea sa iritabilă. Iar celor cărora le-a confesat, le-a explicat: „Nu pot deveni episcop pentru că mă tem de mândrie. Cu cât munții sunt mai înalți, cu atât se adună mai mulți nori de furtună acolo.” A preferat un sac de cerșetor în locul unui sackos de episcop, ascunzând Împărăția lui Dumnezeu care strălucea în sufletul său .

Bătrânul grec Ieronim din Egina se străduia să adore Providența lui Dumnezeu. Când acest sfânt pastor și-a pierdut brațul în explozia unei grenade, el, fără încetare să-i mulțumească lui Dumnezeu, a exclamat rugându-se: „Doamne, nu aveam nimic când m-am născut. Tu m-ai creat și mi-ai dat totul... Dacă aceasta este benefică pentru sufletul meu, atunci ia-mi și celălalt braț . ”

Iată doar un detaliu din viața unui martir modern. Arhipreotul Piotr Suhonosov, ucis de bandiți ceceni în 1999, este amintit pentru predicile inspirate pe care le

ținea și care îi impresionau pe enoriași. Ascultătorii „erau involuntar pătrunși de spiritul său de pocăință și erau impresionați de puterea interioară care emana din preot. Cuvintele sale răsunau întotdeauna cu un adevăr incoruptibil, lipsit de orice superfluitate și ajungeau direct la inima omului”. În același timp, părintele Piotr, temându-se de laudele publice, încerca din răsputeri să ascundă faptul că vorbea din inspirație. Din modestie, „punea în fața lui o carte bisericească deschisă și se prefăcea că citește din ea ” .

Smerenia sfinților, pe care au dat-o dovadă în viața lor, a rămas neschimbată la moartea lor. Astfel, Sfântul Nil din Sora , murind, a scris un testament ucenicilor săi, refuzând să-i îngăduie să fie înmormântat conform obiceiului creștin, considerându-se nevrednic de aceasta: „Eu, nevrednic de dragii mei domni și frați, care sunt de aceeași înfățișare cu mine, mă rog: după moartea mea, aruncați trupul meu în pustiu, ca fiarele și păsările să-l mănânce, căci am păcătuit foarte mult împotriva lui Dumnezeu și sunt nevrednic de înmormântare . ”

În același spirit, Sfântul Alexandru de Svir le-a poruncit fraților săi ' pregătindu-se pentru plecarea sa: „Iubiții mei frați, vă rog să faceți aceasta: legați trupul meu păcătos până la picioare și trageți-l în desișul de mușchi și, după ce ați săpat în mușchi, călcați-l în picioare.” Stareţul Iosaf Pustnicul scrie o altă scrisoare pe patul de moarte ucenicul său: „Roagă-l pe Părintele Ziditor și pe frați... să îngroape trupul meu biet la porțile de pe drum, fără greș, pentru ca oamenii și animalele să poată trece și să treacă prin sicriul meu toată ziua , deși sufletul meu biet ar primi puțină mângâiere de la Dumnezeu printr-o astfel de umilință, deoarece nu există mântuire pentru mine de faptele mele . ”

Smerenia sfinților se extinde dincolo de granițele acestei lumi pământești, dincolo de limitele acestei vieți. Astfel, Sfântul Nil cel Fără Mir din Athos, trăind ca un pustnic într-o peșteră inaccesibilă altora și fugind cu zel de „slava omenească din timpul vieții, nu a dorit-o nici după moarte. De aceea, pe patul de moarte, a jurat că nimeni nu va îndrăzni să-i dezgroape rămășițele, așa cum se obișnuiește pe Sfântul Munte, unde oasele morților sunt descoperite după trei ani”.

Dar Domnul Însuși l-a glorificat apoi pe drept cu un șuvoi de mir nemaiauzit de abundent din mormântul său. Această minune nemaiauzită a devenit cunoscută în întreaga lume ortodoxă, iar corăbiile s-au adunat în număr mare la Athos pentru a „scoate mir din șuvoiul miraculos”. Sfântul, însă, a rămas sătul de slava pământească, iar Domnul, la cererea sa, a întrerupt curgerea minunată a harului de la moaștele sale și „apoi mirul s-a uscat ” .

Sfântul Teofil, Mir-Ivăzătorul, a lucrat la Muntele Athos în secolul al XVI-lea. Smerit de-a lungul vieții sale, Sfântul Teofil nu a dorit venerarea oamenilor nici măcar după moarte. Pregătindu-se pentru plecarea sa în veșnicie, l-a chemat pe ucenicul său Isaac să-i anunțe ultimele dorințe și i-a dat această poruncă: să nu-și anunțe moartea atunci când își predă duhul lui Dumnezeu și să nu cheme preoți să-i facă înmormântarea obișnuită. I-a poruncit lui Isaac să-i lege picioarele cu o frânghie și să-i arunce trupul. Ucenicul ascultător a îndeplinit întocmai dorințele sfântului bătrân. După moartea sa, legând frânghia de picioare, a dus

moaștele sale în pădure. Între timp, vestea morții sfântului s-a răspândit în tot Sfântul Munte; o mare adunare de călugări s-a adunat - toți dorind să-i venereze mormântul și să primească binecuvântarea celui plecat. Dar ucenicul credincios și-a păstrat secretul.

După îndelungi căutări, călugării de la Mănăstirea Iviron și Mănăstirea Pantocrator au descoperit sfintele moaște ale lui Teofil în pădure și, luându-le cu ei, le-au păzit, ascunzându-le de toată lumea. Când acest secret a fost în cele din urmă dezvăluit, Macarie, episcopul Erissei, a sosit pe Sfântul Munte și i-a adunat pe stareții athoniți pentru cinstirea sfintelor moaște. Apoi le-au mutat solemn în biserica chilie a Sfântului Vasile, unde Sfântul Teofil trăise odinioară în tăcere, și din acel moment „au început să emane mir parfumat ca mărturie a vieții sale plăcute lui Dumnezeu [”] .

A fost o întâmplare pe vremea noastră când un călugăr, căutând un loc pentru a-și construi o chilie lângă Schitul Sfintei Ana, a început să sape și a găsit scheletul unui corp întreg. Locul era înmiresmat. Firește, a vrut să le spună fraților săi că a găsit o astfel de comoară. Dar în vis, sfântul, cel ale cărui oase se aflau, i s-a arătat și i-a spus: „Lasă-mă în pace unde sunt și nu spune nimănui nimic. Înainte de a muri , spune că mi-ai găsit trupul înmiresmat. Nimic altceva. Nici nu vei spune nimănui unde m-ai găsit.”

„Sfinții se ascund”, spune Starețul Efrem de Katounakia , „și nu doresc slavă aici pe pământ”. „Chiar dacă văd îngeri, nu vă vor spune. Mulți bătrâni s-au arătat abia după moarte”. [397] După cum mărturisește Sfântul Paisie Athonitul, a existat o apariție postumă a Sfântului Siluan Athonitul, care l-a vizitat pe pustnicul rus Tihon de Kaliagra. Aceasta s-a întâmplat când Părintele Sofronie (Saharov) a publicat pentru prima dată biografia Starețului Siluan. Însuși Starețul i s-a arătat atunci Părintelui Tihon cu aceste cuvinte: „Acest fericit Părinte Sofronie a scris multe laude despre mine. Nu aș vrea asta”. De aceea, astfel de oameni devin sfinți; Dumnezeu îi slăvește pe cei care fug de slava omenească . [398] Însuși Starețul Tihon menționat anterior, un ascet plin de har și purtător de duh, [399] nu a ratat niciodată ocazia de a sublinia importanța smereniei. El a vorbit despre el astfel: „Un om smerit are mai mult har decât mulți oameni. În fiecare dimineață, Dumnezeu binecuvântează lumea cu o mână, dar când vede un om smerit, îl binecuvântează cu ambele mâini. Da, copilul meu, cel care are cea mai multă smerenie este cel mai mare dintre toți. ” [400]

Întoarcerea la Neant. *Sfântul Iosif Isihastul*

„Întoarcerea în neant” – aceasta este tema recurentă în scrierile și scrisorile bătrânului Iosif. [401] Acestea răsună de cuvintele unui om care a atins culmile cunoașterii de sine. Începutul tuturor lucrurilor este să recunoști că ești nimic, zero, căci totul a venit din nimic: *El a vorbit și a fost... El a poruncit și a fost creat* . [402] El a vorbit și pământul s-a făcut; El a luat lut și a creat omul. Aceasta este esența ta, esența noastră a tuturor – pământ și terci. Creatorul ți-a suflat duhul vieții și ai devenit o ființă umană rațională. Dar nu uita că rădăcina ta este pământ, temelia ta este țărână. Compoziția ta este lut creat de Dumnezeu, iar forța ta vitală este suflarea lui Dumnezeu. Totul este al lui Dumnezeu; tu însuți

ești nimic. *Ce ai ce nu ai primit?* [403] Cunoaște-te pe tine însuți că ești nimic și ai răbdare în ispite, ca să fii eliberat de ele și să devii un zeu prin har, căci tu ești suflarea lui Dumnezeu. Ai răbdare în toate lucrurile până la moarte. Fie că ești tânăr sau ai îmbătrânit în luptele tale, dacă nu ai răbdare până la moarte, faptele tale vor fi considerate ca niște zdrențe înaintea lui Dumnezeu.

A coborî în neant este o înălțime și o urcare. Nu a-ți crește aripi, ci a deveni pământ, a fi călcat pe el. Din nimic ai devenit pământ – aceasta este originea ta. Nu uita de unde ai venit. Ești lut. *Pământ ești și în pământ te vei întoarce.* [404] Nu te înălța. Ești terci. Meriți să fii folosit ca tencuială, dacă este nevoie. Nu cârti, nu te mânia, nu defăima un alt lut, căci cu toții suntem născuți din țărână și cu toții păcătuim. Lutul se ridică deasupra lutului, lutul domnește peste lut, lutul se imaginează mai înțelept, mai puternic, mai bogat, mai nobil, mai cinstit înaintea lutului – îmbogățit de nebunie și de ignoranța propriei naturi.

Nu spune pur și simplu: „Sunt un păcătos”, nu rosti cuvinte deșarte de smerenie, ci fă-te gunoi, astfel încât să calce peste tine – dacă vrei ca Hristos să te viziteze. Lasă-ți inima să se înmoaie, să se închine ca vata și să se închine înaintea celor cu care vorbești. Oamenii umblă pe pământ, calcă pământul în picioare și îl calcă în picioare. Fă-te cadavru, astfel încât toți să calce peste tine. Fă-te pământ. Bate, bate, urăște-te ca pe un dușman aprig, urăște-l cu ură deplină. Căci dacă nu-l învingi, te va învinge și el. Fii curajos și nu-l compătimești.

Ai învățat că ești de lut, sărac și gol. Acum cere-I Celui care este capabil să-ți recreeze natura și să te îmbogățească. Și dacă El îți dă, mult sau puțin, arată respect Binefăcătorului tău și nu-ți însuși ce e al altuia ca fiind al tău. *Ce ai ce n-ai primit? Și dacă ai primit, de ce te lauzi?* [405] Cunoaște-ți, suflet smerit, Binefăcătorul tău și nu-ți însuși ce e al altuia - al lui Dumnezeu - ca fiind propria ta realizare. Cunoaște-ți, nefericitule, propria ta ființă, recunoaște-ți originea. Nu uita că ești un străin aici și totul este al altcuiva. Și dacă Dumnezeu, binefăcătorul tău, ți-a dat ceva, răsplătește-I cu conștiință curată: „Ce e al Tău, ce e al Tău”. Orice lucru bun își are originea în Dumnezeu. Un gând nu devine bun decât dacă vine de la Dumnezeu, nici rău decât dacă vine de la diavol. Orice bine gândești, spui sau faci este darul lui Dumnezeu; noi nu avem nimic al nostru. „Orice dar desăvârșit este de sus, coborând de la Tine, Tatăl luminilor . ” [406]

Dacă măcar crezi că ai făcut ceva bun fără Dumnezeu, harul se retrage imediat, astfel încât să-ți recunoști propria slăbiciune. Aceasta este prima lecție pentru cei care doresc să dobândească harul, astfel încât acesta să rămână pentru totdeauna. Așa se dobândește cunoașterea și din ea vine smerenia. Atunci, nu cu vorbe deșarte de smerenie, ci stând pe o temelie solidă, știi: Eu sunt pământ, eu sunt lut, eu sunt țărână. Scopul tău este să pui harul în mișcare. Și când acesta lucrează, asta este tot. Hristos nu îți cere mult să-ți dăruiești darurile Sale sfinte; recunoaște pur și simplu că, dacă ai ceva bun, este al Lui. Și ai milă de cei care nu-l au. Nu-i condamna pentru ceea ce nu au, pentru că sunt păcătoși, răi, ticăloși, vorbăreți, hoți, desfrânați și mincinoși. Dacă stăpânești aceasta, nu vei putea niciodată condamna pe nimeni, chiar dacă îi vezi păcătuind de moarte. Te

gândești imediat: „Nu are harul Tău, Hristoase al meu, și de aceea păcătuiește. Dacă mă părăsești, voi face și mai rău. Dacă stau în picioare, este pentru că mă ții. Fratele meu este orb și sărac, așa că dă-i bogăție. Dă-i ochi ca să vadă.”

Dacă ceri dreptate atunci când aproapele tău greșește, când te dezonorează, te insultă, te lovește, te alungă sau îți atentează la viață, atunci tu însuți vei fi nedrept, considerându-l vinovat sau judecându-l cu părtinire. Îi ceri ceea ce Dumnezeu nu i-a dat. Dacă înțelegi acest lucru, toată lumea va fi nevinovată față de tine, doar tu însuți vei fi de vină. Cel care vede mai bine și este puțin mai luminat ar trebui să-și ierte și să-și compătimească aproapele.

Omul drept, chiar dacă cade de o mie de ori, nu-și pierde îndrăzneala. Se ridică din nou și își adună puterile, iar Domnul îi numără victoriile. Dar în secret, ca să nu devină arogant, își expune eșecurile suferinței și smereniei sale. Când războinicul trece prin taberele vrăjmașe, Domnul începe să-i descopere treptat că este victorios și începe să-l răsplătească deschis. Astfel este încercat războinicul lui Hristos, astfel este desăvârșit. Fiți plini de curaj, fiți tari în Domnul și nu vă slăbiți disponibilitatea, ci cereți și strigați neîncetat, indiferent dacă primiți sau [nu] ceea ce cereți .

Prin insuflarea unui suflet în trupul nostru muritor, Dătătorul de Viață l-a înzestrat pe om cu chipul Său Divin și cu asemănarea Sa. [Chipul] lui Dumnezeu ne este dat ca *prim dar* și îl primim gratuit, dar asemănarea lui Dumnezeu se câștigă prin luptă ascetică. Asceții pot dobândi și alte daruri: *al doilea dar* este mântuirea, *al treilea dar* este perfecțiunea sau îndumnezeirea. Străduiți-vă să dobândiți acestea, și nu lucruri stricăcioase, aur sau case, nu putere sau slavă. Să știți că cel care păstrează doar primul dar nu posedă asemănarea lui Dumnezeu. Și dacă își întinerește și mai mult sufletul, atunci întunecă și chipul lui Dumnezeu din sine și se condamnă la întunericul [iadului] .

Cum poate o persoană să răspundă primului dar al lui Dumnezeu, neavând nimic al său, fiind *săracă, oarbă și goală* ? [410] Există o singură cale: cu recunoștință, cu rostirea „Ceea ce este al Tău”, [411] înapoind ceea ce a primit de la Creator - întregul său suflet, întreaga sa viață, o dedică lui Dumnezeu, așezându-le pe altarul slujirii altruiste. Acesta este răspunsul la chemarea proclamată zilnic în întreaga lume creștină în litanii: „Să ne încredințăm întreaga viață lui Hristos Dumnezeul nostru”. O astfel de dăruire de sine, dorința sacrificială de a-i mulțumi Creatorului, constituie esența asceticii creștine și numai printr-o astfel de ascetism poate omul să atingă cele mai înalte daruri de la Dumnezeu: mântuirea sufletului și îndumnezeirea lui.

Calea trece prin iad

Fără milă față de tine însuți

Fiecare dintre noi rostește în fiecare noapte cuvintele înfricoșătoare ale rugăciunii: „Sunt vrednic de orice osândă și chin”. [Ne] dăm seama că repetăm cuvintele sfântului duhovnic, care odată i-au izbucnit de pe buze cu un suspin din inimă? „Nu Ți-am făcut nimic bun sau plăcut”, s-a rugat un alt ascet. „Sunt un fiu

vrednic al iadului. Așadar, dacă sunt condamnat la chinuri veșnice, mi se cuvine pe bună dreptate". O [astfel] de recunoaștere poate fi permisă de cel care a atins adevărata cunoaștere de sine. La fel ca și recunoașterea unui alt adevăr: „Calea către Împărăția Cerurilor trece prin iad", a spus Starețul Sofronie din Essex, care a suferit pentru a dobândi această cunoaștere.

Sfinții Părinți, după ce au experimentat și au stăpânit calea pocăinței, ne-au lăsat testamentul lor: „Acum, în timpul vieții tale pământești, coboară-te adesea în iad cu mintea ta, ca să nu cobori acolo pentru totdeauna cu sufletul și trupul." [414] Acestea nu sunt simple imagini imnografice. Astfel de testamente trebuie văzute ca nimic mai puțin decât o referință la o practică ascetică concretă. Părinții ne oferă metode de luptă interioară, testate în lupta pe moarte: „Străduiește-te să dobândești rugăciunea curată, unită cu un sentiment de pocăință și tânguire, cu amintirea morții, a judecății lui Dumnezeu, a temnițelor cumplite ale iadului, în care arde focul veșnic și este prezent întunericul veșnic: o astfel de rugăciune, unită cu o astfel de amintire, este o meditație infailibilă, excelentă și foarte folositoare sufletului despre Dumnezeu ." [415]

De aceea, „toți sfinții au pus conștientizarea și mărturisirea propriei păcătoșenii la temelia rugăciunii". Ei învață: „O înțelegere profundă și precisă a căderii omului este extrem de importantă pentru un devotat al lui Hristos. Numai din această înțelegere, ca și cum ar veni din iad, poate el, cu rugăciune, cu adevărată căință a duhului, să strige către Domnul... Sfințenia omului depinde de conștientizarea și mărturisirea acestei păcătoșenii." [416] Însuși Duhul Sfânt „este Învățătorul smereniei; după ce a intrat în inimă, El oftează cu suspine de negrăit și arată omului nesemnificația dreptății sale, așa cum spune Isaia: *Toată dreptatea noastră este ca haina femeii unei desfrânate* . " [417] Și „cu cât este mai multă lumină în inima noastră, cu atât sunt mai clar vizibile păcatele noastre", continuă pastorii secolului nostru predica părinților antici. „ Macarie cel Mare se considera vrednic de Gheena aprinsă. „Și trebuie să ne vedem pe noi înșine ca păcătoși, vrednici de iad, și să nu ne gândim la Împărăția lui Dumnezeu. Adevărata stare a omului ar trebui să fie o stare de înfrângere . „ [419 "]

O conștientizare sinceră și profundă a propriei *sărăcii spirituale* [conduce] la un sentiment de păcătoșenie atotcuprinzătoare. Deși o astfel de stare este binecuvântată, este încă departe de *fericire* , iar o persoană, după ce a pornit pe calea pocăinței, poate fi copleșită de un sentiment de opresiune și deznădejde. Cum poate cineva să îndure o astfel de situație, cum poate cineva să trăiască cu această povară, unde poate cineva să caute alinare și sprijin, unde poate cineva să găsească puterea de a depăși disperarea?

Ideea este că autocunoașterea prin pocăință este doar primul pas, și unul **degradant** pe deasupra . Dacă este făcută corect, trebuie echilibrată. Și aceasta necesită un al doilea pas, **care să ducă** la un sentiment de speranță - un pas către mila lui Dumnezeu. A merge mai departe pe calea mântuirii înseamnă a menține un echilibru între două stări ale sufletului. Aceasta necesită artă - arta căii de mijloc - pentru a echilibra două extreme: înțelegerea condamnării cuiva de a pieri în iad și încrederea fermă că Domnul, *Care dorește*

mântuirea tuturor oamenilor [422] nu ne va permite să pierim. Rețineți că nu numai condamnarea de sine, ci și speranța mântuitoare în ajutorul lui Dumnezeu se bazează pe smerenie, așa cum o demonstrează gândul profetului: *„Dacă Domnul nu m-ar fi ajutat, sufletul meu ar fi locuit în iad* [”] .

Temelia primului pas menționat – pasul coborârii – este înțelegerea adevărului că mântuirea nu poate fi obținută prin propriile eforturi, deoarece nu există nicio modalitate prin care o persoană să intre în Împărăția Cerurilor pe cont propriu. Nici moralitatea impecabilă, nici ascetismul extrem nu pot *asigura* unirea cu Dumnezeu. Acestea sunt doar pregătiri. Și întrucât numai Dumnezeu Însuși conduce în Împărăția Mântuirii, omului, în neputința sa totală, îi mai rămâne un singur lucru de făcut – să-L implore. A face primul pas înseamnă: „a cuprinde în simțirea inimii propria nenorocire și incapacitatea de a răspunde lui Dumnezeu. Acesta este primul adevăr despre noi înșine”. Ne obligă „să rămânem constant într-un sentiment de smerenie și smerenie, strigând din adâncul sufletului nostru: Doamne, mântuiește-mă, pier!” Când intrăm într-o astfel de stare, apare nevoia de a urca; apare nevoia celui de-al doilea pas, care ne scoate din disperare. Sentimentul lipsit de bucurie al propriei nenorociri și insignifiante „trebuie dizolvat prin cunoașterea și simțirea bogățiilor lui Hristos”. Omul nu este doar o creatură săracă în bunuri și pieritoare, ci și „suntem mântuiți și îmbogățiți în Domnul Isus”. Căci „peste omul pieritor se extinde umbrirea divină a harului mântuitor”.

Și de aceea, nu trebuie să ne uităm doar la noi înșine, cât de neînsemnați suntem, ci și la Domnul - cât de bogat și bun este El. În ciocnirea acestor două mișcări ale sufletului, smerenia și înălțarea, se aprinde o acțiune divină, ca o scânteie, prin care se creează în noi un *om nou, ascuns al inimii* . [423] Se naște în acest element: „Eu, pierind, aș fi pierit pentru totdeauna”, dar „Domnul m-a primit în mila Sa - și prin El sunt mântuit ” . [424]

Viața noastră liturgică este organizată pe aceleași două principii. Canonul liturgic și textele imnografice nu au fost compuse în confortul slujbelor, ci au fost create de asceți ale căror suflete erau epuizate în căutarea intensă a unei căi de mijloc între aceste două extreme. Slujbele au fost formate în mintea imnografilor, cuprinși de conștientizarea *sărăciei spiritului* lor și de un simț al măreției chemării lor. Acesta este rodul rugăciunii inimilor care își văd *goliciunea* și bogăția, recunoscând că *în* slăbiciunea lor *puterea* lui Dumnezeu este făcută desăvârșită. [425] Prin urmare, procesul de intrare în cultul ortodox nu este simplu. Bisericirea necesită gradualism: o persoană trebuie să învețe, participând cu rugăciune la acele experiențe fundamentale care mențin echilibrul între acești doi poli.

Când suntem forțați să rezistăm forțelor deprimante, care ne trag în jos, uneori ne pierdem stabilitatea, credința noastră începe să slăbească, iar curajul nostru se epuizează. Atunci merită să luăm în considerare sfatul important al unui bătrân despre permiterea anumitor încălcări ale regulilor ascetice obișnuite. „Se întâmplă întotdeauna că este util să nu-ți vezi virtuțile. Dar când vrăjmașul îl duce pe cineva la disperare, spunându-i că nu există nicio speranță de

mântuire”, când „o chin teribilă și o tristețe inexplicabilă te asaltează... atunci este util să-ți arunci păcatele în seama milei lui Dumnezeu și să descoperi și să-ți sporești virtuțile înaintea vrăjmașului tău”. [426] În același timp, nu ar fi greșit să ținem cont de remarca încurajatoare a unui ascet athonit: „Dacă, din cauza durerii unei inimi smerite, ai deznădăjduit deja de viața ta”, atunci să știi că „ți s-a revelat una dintre tainele ascunse ale lui Dumnezeu ”. [427] [428] .

Pentru a rezista disperării, este nevoie de tărie spirituală. O persoană zdrobită de pocăință sinceră trebuie să găsească motive convingătoare pentru optimism. Un astfel de sprijin poate fi găsit întotdeauna în scrierile Părinților și, în special, în următorul gând mângâietor: „Dacă o persoană dorește să fie cu Domnul atât aici, cât și pentru totdeauna și își dovedește această dorință împlinind poruncile cât mai bine posibil și pocăindu-se de omisiunile sale, atunci nimeni și nimic nu o poate împiedica: nici demonii, nici oamenii, nici patimile și neajunsurile sale, căci Domnul își dorește mântuirea lui mai mult decât omul însuși. Și cine se poate împotrivi lui Dumnezeu? Cine este mai puternic decât El? Nimeni și nimic. De aceea, nimeni care dorește mântuirea să nu-și piardă inima și să nu se teamă că nu va fi mântuit. Să dorească doar cu tărie să fie cu Domnul, să strige neîncetat către El și să-I descopere slăbiciunile, patimile, înclinațiile sale, dezgolindu-și întregul suflet înaintea Lui și cerându-I să-l vindece și să-l curețe de tot ce este necorespunzător. Și Domnul va face totul . ” [429]

Mântuirea noastră se făurește sub influența a două mișcări interioare ale sufletului. Una este o coborâre în pocăință, complet nemiloasă față de sine; cealaltă este o coborâre spre înălțimi spirituale, cu speranță în Dumnezeu. Echilibrându-se între aceste forțe opuse, omul menține o cale îngustă, ca și cum ar merge pe o sârmă întinsă. „Sufletul trebuie să se afle întotdeauna la o răscruce între încrederea în mila lui Dumnezeu și frica de pierzarea veșnică din neglijență” - așa descrie starea de echilibru mântuitor un ascet care a purtat crucea unui duhovnic . [430] „Ține-ți mintea în iad și nu dispera” - așa definește destinul nostru un ascet care a dobândit venerație pe această cale . [431]

Mintea în iad

„Este imposibil să trăiești ca un creștin; nu poți muri decât ca un creștin” – aceste cuvinte ale Părintelui Sofronie reflectă [cel mai] exact esența acestui subiect. Continuând acest gând, bătrânul scrie: „A muri, dar o moarte în forma pământească a existenței noastre. Totuși, această moarte nu este ușoară, nu este simplă: este acea *poartă strâmtă* , acea *cale* [îngustă] care duce la viață, dar pe care doar puțini o găsesc.” Scrisorile [Părintelui] Sofronie conțin multe rânduri care vorbesc despre profunzimea asimilării de către el a învățăturilor mentorului său, Sfântul Siluan. Esența acestei învățături patristice este exprimată pe scurt și simplu: „Există o singură contemplare și viziune către care trebuie să tindem cu toată puterea noastră – viziunea păcatului nostru – și nu avem nevoie de nimic mai mult pentru mântuire.” Urmând calea învățătorului său, Părintele Sofronie și-a trăit propria dramă personală de luptă spirituală.

Experiența sa combină viu și pe deplin două aspecte ale vieții spirituale. Acesta este un exemplu sublim de practică ascetică, pe de o parte, și un dar pentru

înțelegerea teologică a experiențelor sale, pe de altă parte. Ambele principii au fost pe deplin dezvoltate în firea sa, iar bogata moștenire scrisă a părintelui ne-a rămas ca roade creative.

„ **Calea către Împărăția Cerurilor trece prin iad** ”, postulează Părintele Sofronie. „Trebuie, cu toată puterea, să te cobori conștient și mental în iad, adică să te consideri nenorocit, nevrednic de mila lui Dumnezeu, vrednic de chinurile veșnice în iad pentru răutatea ta, pentru toată nenorocirea ta, pentru rezistența ta față de Dumnezeu.” Și „numai atunci când sufletul este epuizat de această conștientizare, atunci ar trebui să te încrezi în mila lui Dumnezeu, ca să nu disperi.” Când „ascetul, cu conștiința sa, se coboară continuu în iad, pe cât îi permite puterea spirituală”, întărindu-se „cu conștiința, mintea și sentimentul inimii”, dar nepermițându-și nicio „imaginație senzorială”, atunci „o persoană se recunoaște ca păcătoasă, ofensându-L pe Dumnezeu, vrednică de iad și nevrednică de rai”. Se știe ce va urma: „Când vei începe să te smerești până la pământ, atunci Dumnezeu te va ridica la cer.” „Când te consideri vrednic de iad, sincer, din adâncul sufletului tău, atunci mâna lui Dumnezeu te va călăuzi în contemplarea binecuvântărilor infinite, imateriale, suprasensibile, supramentale și supramentale ale raiului.” Astfel de consecințe sunt naturale pentru viața spiritului și, înțelegând acest lucru, „un adevărat ascet al lui Hristos, pentru a evita iadul, face din această viață un iad”, cu conștiința sa coboară constant în iad.

Chiar dacă ar putea săvârși minuni, își spune: „Sunt un om nenorocit; cu adevărat sunt mai rău decât toți, mai păcătos decât toți. Toți se vor mântui, dar eu singur voi pieri. Încă puțin - va veni moartea, iar sufletul meu nenorocit se va coborî pentru totdeauna în iad, la chinuri de nedescris.” Astfel, condamnându-se la execuție, ascetul cu toată puterea se menține în pragul disperării . [435 Și atunci „sufletul, cu aceste gânduri, se smerește și găsește pacea” .] după cuvântul Domnului: *Învățați de la Mine , căci Eu sunt blând și smerit cu inima și veți găsi odihnă pentru sufletele voastre.* [436.] 437

Această abordare a sinelui, această percepție de sine, nu este nici artificială, nici exagerată. Este o conștiință de sine sinceră, înrădăcinată în realitatea pe care fiecare persoană o descoperă atunci când se străduiește sincer să trăiască conform poruncilor lui Dumnezeu. „Consecința naturală a unui efort respectuos de a respecta poruncile va fi o recunoaștere clară a propriei neputințe.” Aici, se înțelege că poruncile lui Hristos, în esența lor, nu se reduc la nimic altceva decât la dobândirea luminii necreate a Divinității și, prin urmare, putem fi convinși că „nicio acțiune a noastră nu atinge perfecțiunea cerută de Dumnezeul Atotsfânt”. Ascetul care se dedică practicii mentale este convins că „vigilența minții și sobrietatea inimii duc la ceea ce poate părea incredibil sau exagerat multor oameni fără experiență: și anume, creștinul descoperă în sine fiecare rău, prezent atât în mod deschis, cât și în secret”. Atunci „se vede cu adevărat ca fiind cel mai rău dintre toate și toate”. Și aici, „ **întorcându-ne la neantul** ” din care am fost creați, „devenim din nou «materialul» din care este potrivit ca Dumnezeul nostru să creeze”. [438] *Astfel ne întoarcem la început. Și abia acum o nouă creație* poate fi recreată din acest praf . [439]

În esență, aceasta prezintă una dintre metodele războiului spiritual, o cale către depășirea „păcatului interior”. După ce un creștin nou încetează să mai comită păcate grave și își depășește tendințele păcătoase evidente prin lupte de pocăință, acesta se confruntă cu o luptă cu manifestările mai subtile ale vechii sale naturi. Aici, se găsesc neputincioși în a face față acelor stări atunci când „nu se pot abține să nu judece în gândurile lor, să nu fie mândri, să nu simtă ostilitate”, când inima lor este rece și indiferentă, când îi îndepărtează pe oameni cu indiferență sau trăiesc experiențe similare.

Aici, experiența Sfântului Siluan cel Bătrân poate fi de ajutor. Odată, în timp ce căuta o soluție la această problemă și fiind deja „în pragul disperării”, a primit de la Domnul îndemnul exprimat în celebrele cuvinte: „Ține-ți mintea în iad și nu dispera”. Urmând această îndrumare de sus, bătrânul a început să se „condamne cu zel la iad” și, treptat, „toată judecata oamenilor a dispărut, rămânând doar compasiunea... În această stare, omul cu adevărat nu judecă, nu respinge, tolerează totul și le dorește binele tuturor”. Este greu de explicat, dar aici se naște inspirația, care nu este altceva decât „venirea Duhului Dumnezeului Veșnic”. Acesta este „sensul original al cuvântului *inspirație* ”. Autocondamnarea fără compromisuri duce la o stare de profundă smerenie, în care este cu adevărat imposibil să judeci pe cineva; lumea este percepută prin prisma sentimentelor de milă și compasiune pentru aproapele. Așa începe virtutea iubirii. În această stare, natura comună a iubirii și a smereniei devine deosebit de clară. „Umilința este o calitate divină, un atribut al iubirii divine... Iubirea și umilința sunt unul și același lucru. Fără umilință, nu există iubire și nu poate exista. ” [440]

Starea paradoxală de „oscilare între iad și lumină, când sufletul uneori se înalță spre cer, alteori se cufundă în văile întunecate ale iadului” devine fundamentul unei experiențe spirituale autentice. Un exemplu frapant în acest sens este isprava bătrânului Siluan, care a experimentat „cele mai extreme stări spirituale” și „umblarea prin chinuri” a ucenicului său Sofronie, pentru care „chemarea la autocondamnare constantă este cea mai directă și sigură cale către perfecțiune”.

Din această experiență s-a format poziția fundamentală a învățăturii părintelui Sofronie: „Prin umilirea noastră ca nevrednici de Dumnezeu, prin autocondamnarea la chinurile veșnice ale iadului, vom putea distruge orice patimă din noi înșine, vom face inima noastră smerită și liberă să primească iubirea divină” [441] .

Marea Știință. *Sfântul Siluan Athonitul.*

Etapa finală a luptei cu patimile este lupta cu mândria. Aceasta, așa cum am învățat din îndelungata experiență, este principalul dușman, vinovatul tuturor piedicilor care duc la pierderea harului. „În prima perioadă, ascetul se luptă cu patimile carnale grosolane, apoi cu iritabilitatea și, în final, cu mândria. Ultima luptă este, fără îndoială, cea mai dificilă.” Și se poartă folosind metoda deja descrisă. „Ascetul, printr-o mișcare interioară specială, coboară cu sufletul său în iad și, cu foc iadului, arde acțiunea fiecărei patimi din el însuși.” Totuși, acest lucru este departe de a fi accesibil tuturor. „Majoritatea oamenilor, apropiindu-se

de aceste granițe, sunt lași și îngroziți și nu pot suporta.” [442] Aceasta l-a determinat pe Sfântul Sisoe cel Mare să facă faimoasa sa afirmație: „Cine poate suporta gândul la Antonie?”

Bătrânul Siluan Athonitul [443] a explicat că Sfântul Sisoes se referea la gândul rugător pe care Antonie cel Mare l-a învățat de la un cizmar alexandrin, „când i s-a spus că nu a atins standardul de cizmar”. Iar măsura perfecțiunii cizmarului, după cum se știe, a fost dezvăluită în răspunsul său către Sfântul Anton, când acest artizan orășenesc banal a remarcat cu smerenie că nu întreprinde nicio muncă ascetică, ci doar privea trecătorii în timp ce lucra, gândindu-se: „Toți se vor mântui, dar eu singur voi pieri”. O astfel de activitate, deși rămâne în esență aceeași, ia forme diferite la diferiți Părinți. Sfântul Pimen cel Mare, de exemplu, le-a spus ucenicilor săi: „Credeți-mă, copiii mei, unde este Satana, acolo voi fi și eu”.

Deși această practică este recunoscută ca fiind necesară pentru curățirea de patimi, mulți asceți, așa cum a observat Starețul Siluan, ajungând la această stare, nu sunt capabili să meargă mai departe. Doar cei care înțeleg pe deplin cum „Domnul ne iubește foarte mult” reușesc. O astfel de persoană „evită efectele distructive ale disperării finale și știe cum să **stea cu înțelepciune în pragul ei** ” [444] și apoi „arde cu adevărat orice patimă din sine”.

Pentru a înțelege mai bine „imaginea și misterul luptei pentru dobândirea smereniei” dusă de Sfântul Siluan, trebuie să ne oprim asupra cuvintelor sale: „Cântecul meu preferat — în curând voi muri și sufletul meu ticălos se va coborî în iad... Sufletul meu tânjește după Domnul și Îl caută cu lacrimi...” Când bătrânul vorbește despre o „coborâre în iad”, acestea nu sunt doar cuvinte, ci „o experiență autentică a suferinței infernale care s-a întipărit în inima sa, astfel încât a putut, printr-o mișcare interioară conștientă a spiritului, să o reînnoiască în sine”. El a atins o stare prin care „focul chinurilor infernale a distrus gândul pătimaș”, iar apoi acestei acțiuni distructive „a pus în contrast acțiunea mântuitoare a iubirii lui Hristos, pe care o cunoștea și o purta în inimă”.

Prima parte a „cântecului său preferat” a ajutat la cufundarea și susținerea minții în iad; a doua a readus mintea la dragostea de Dumnezeu și a prevenit disperarea. „Din urmărirea constantă a acestei isprăvi, sufletul dobândește un obicei și o rezistență speciale - amintirea iadului este atât de înrădăcinată în suflet încât devine aproape inseparabilă.” Consecvența în această strădanie este necesară, deoarece o persoană „este expusă constant influenței păcatului care o înconjoară” și aici, „ca o armură, sufletul este protejat de smerenie, chiar până la punctul iadului”. După cum a explicat bătrânul: „Prin aceasta, dușmanii sunt învinși; iar când ies din foc cu mintea mea, gândurile mele își recapătă puterea.” Cu toate acestea, puțini pot realiza o astfel de ispravă .

În notițele sale, Sfântul Siluan însuși a dezvăluit multe despre știința mântuirii. Cea mai dificilă luptă este cu egoismul: „Pentru a învinge iubirea de sine, trebuie să te smerești întotdeauna. Aceasta este **o mare știință** , pe care nu o vei stăpâni repede”. Pentru aceasta, „trebuie să te consideri mai rău decât toți ceilalți și să te condamni la iad... Este bine să-ți antrenezi sufletul să gândească:

Voi arde în focurile iadului. Dar este păcat că puțini înțeleg acest lucru. Mulți disperă și pier”. Și „trebuie să te condamni în sufletul tău, dar nu să disperi de mila și iubirea lui Dumnezeu. Trebuie să dobândești un duh smerit și smerit, atunci toate gândurile vor pleca și mintea se va purifica. Dar trebuie să-ți cunoști limitele, ca să nu suprasoliciți sufletul. Studiază-te pe tine însuți și dă sufletului o luptă ascetică după puterea lui”.

Sfinții, ne învață bătrânul, în ciuda faptului că puteau să facă minuni, gândeau: „Voi fi chinuit în iad”. „Au învățat din experiență că, dacă sufletul se condamnă la iad, dar în același timp nădăjduiește în mila lui Dumnezeu, atunci puterea lui Dumnezeu vine la suflet”. Prin auto-condamnare, cu ajutorul Duhului Sfânt, „sufletul se smerește și nu mai nutrește niciun gând, ci cu o minte curată stă înaintea lui Dumnezeu. **Aceasta este înțelepciunea spirituală** ”. Aici vorbim despre roade; o minte purificată este rezultatul unui progres semnificativ. Iar metoda de dobândire a harului rămâne aceeași: „Smerește-te cât mai mult posibil, păstrează-ți mintea în inimă și în iad. Cu cât te smerești mai mult, cu atât darurile pe care le primești de la Dumnezeu sunt mai mari”. Adevărata smerenie nu apare repede; se maturizează sub presiunea auto-constrângerii, dar este întotdeauna rodul iluminării pline de har.

„Când sufletul Îl cunoaște pe Domnul prin Duhul Sfânt, cât de smerit și blând este El, atunci se vede pe sine mai rău decât toți ceilalți și se bucură să stea pe bălegar, precum Iov, în haine ponosite și să-i vadă pe alții în Duhul Sfânt, strălucind și asemenea lui Hristos.” Într-un simț al adevăratei smerenii, o persoană dorește „să-i vadă pe ceilalți în slavă; atunci sufletul se bucură că este mai rău decât toți... Din iubire, sufletul dorește mai mult bine pentru fiecare om decât pentru sine și se bucură când vede că alții sunt mai bine” și, în același timp, cu adevărat „se întristează când vede că sunt chinuiți”.

Aceasta este o adevărată artă marțială. În acest război mental, spiritual, ascetul, călăuzit de har, înfruntă mândria demonică cu arma smereniei. „Din multă experiență, călugărul poartă război împotriva dușmanilor mândri, iar Duhul Sfânt îl învață și îl luminează, dându-i puterea să-i învingă.” Înțeleptul se gândește sincer la sine: „Sunt nevrednic de Dumnezeu și de rai. Merit chinurile iadului și voi arde în foc pentru totdeauna. Sunt cu adevărat mai rău decât toți și nevrednic de milă.” În această luptă, ajutorul lui Dumnezeu precede și urmează atât: „Duhul Sfânt ne învață să ne gândim așa; iar Domnul se bucură de noi când ne smerim și ne condamnăm și își revarsă harul asupra sufletului.” De aici și legea principală a științei spirituale: „Cel care s-a smerit și-a învins dușmanii. Cel care în inima sa se consideră vrednic de focul veșnic, **niciun dușman nu se poate apropia** de el .” Așadar, dacă „îl vezi pe Satana și te va pârjoli cu focul său și va vrea să-ți captiveze mintea, atunci nu te teme, ci nădăjduiește cu tărie în Domnul și spune: «Sunt mai rău decât toți ceilalți» și vrăjmașul te va părăsi”.

Mântuirea este imposibilă în afara acestei căi, „căci chiar dacă o persoană mândra este silita să intre în rai, nu va găsi pace acolo, va fi nemulțumită și va spune: de ce nu sunt eu pe primul loc?” Iar pe pământ, „din cauza mândriei, se pierde harul lui Dumnezeu și, odată cu el, dragostea față de Dumnezeu și

îndrăzneala în rugăciune; și atunci sufletul este chinuit de gânduri rele și nu înțelege că trebuie să se smerească și să-și iubească vrăjmașii, căci altfel nu poate fi plăcut lui Dumnezeu”.

Dumnezeu face minuni nu numai prin rugăciunile sfinților, ci „El va face o minune și pentru un păcătos, de îndată ce sufletul său este smerit, căci atunci când omul învață smerenia, atunci Domnul îi aude rugăciunile”. Așadar, „dacă vrei să-L cunoști pe Domnul, atunci smerește-te complet, fii ascultător și înfrânat **în toate** , iubește adevărul și Domnul **îți va da cu siguranță** să-L cunoști prin Duhul Sfânt... Gândește-te că toți oamenii sunt buni și Domnul îi iubește. Pentru aceste gânduri smerite, harul Duhului Sfânt va locui în tine... Sufletul celui ascultător este iubit de Duhul Sfânt și, de aceea, el Îl va cunoaște curând pe Domnul și va primi darul rugăciunii din inimă ” . [446]

În mâinile Tale, Doamne

Examinând cu atenție sfinții asceți din timpurile antice și moderne, străduindu-ne să ne impregnim măcar parțial cu spiritul lor, putem discerne temelia pe care se bazează evlavia lor și putem identifica acea calitate plină de har, inerentă tuturor, pe care tradiția ortodoxă o definește ca fiind o predare completă Domnului, ca devotament total față de voia Lui sfântă. Porunca lui Hristos încurajează o astfel de devotament total: „ *Nu vă îngrijorați* de voi înșivă și *nu vă îngrijorați* ”. Așa ne îndeamnă Dumnezeu . Noi – noi, cei care suntem incapabili să ne creștem statura *nici măcar cu un cot* prin propriile noastre eforturi – ce suntem noi, când chiar și Fiul lui Dumnezeu mărturisește: *„Nu pot face nimic de la Mine Însumi* , decât după voia Tatălui”. Aceasta dezvăluie cea mai înaltă zidire în ascultare și renunțare la sine. Prin urmare, apostolii au dreptul să poruncească: „ *Aruncați asupra Lui toate grijile voastre, căci El îngrijește de voi* ” . Această învățătură evanghelică este baza unui apel sublim și puternic care răsună cu cea mai mare seriozitate în rugăciunea noastră, pe care o proclamăm zilnic în biserică: „Să ne încredințăm pe noi înșine, unii pe alții și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeul nostru”.

Nu mai puțin îndrăznețe sunt cuvintele sfinților părinți și ascetilor, care ne cheamă să le urmăm, încredințându-ne întreaga viață în mâinile lui Dumnezeu: „Când sufletul s-a predat complet voinței lui Dumnezeu, atunci Domnul Însuși începe să-l călăuzească, iar sufletul învață direct de la Dumnezeu, pe când înainte era instruit de învățători și de Scriptură.” [448] Acest principiu privește direct practica rugăciunii: „Rugăciunea neîncetată înseamnă să păstrezi mintea în mare evlavie, devotament arzător față de Dumnezeu și încredere constantă în El; înseamnă să ai încredere în Dumnezeu în toate - în toate faptele și împrejurările . ” [449]

Experiența Părinților dezvăluie conținutul legilor spirituale: „Unde nu rămâne nimic al tău, acolo este atrasă acțiunea lui Dumnezeu, care creează totul din nimic”. „Oricine, în umilință deplină, se pune în mâna lui Dumnezeu, Îl atrage la sine” și „devine puternic prin puterea Lui”... Singura adevărată dispoziție a spiritului este: „Facă-se voia lui Dumnezeu! Fie să trăiești, fie să mori, fie așa cum vrea Dumnezeu”. „Oricine se predă complet Domnului primește puterea de

a se stăpâni pe sine”. [450] În orice împrejurare, „pentru ca Dumnezeu să fie cu noi, trebuie să fim și noi cu El ” . [451]

Dacă reușim să ne înțelegem adevărata stare spirituală și să urmăm îndemnurile părintești, atunci o persoană, cu toată neputința și insignifianța sa, se dezvăluie brusc ca ființe puternice, călăuzite de însăși Providența Atotputernică. Atunci vine o înțelegere deplină a semnificației acestei interconectări misterioase și nu rămâne nicio îndoială că în tot ceea ce - mare și mic - a ne baza doar pe Dumnezeu are sens. Atunci nu mai rămâne nimic altceva de făcut decât să mărturisim din toată inima: „În mâinile Tale, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul meu, îmi încredințez duhul!” Încredințându-ne complet Domnului, ne predăm Lui ca slujitori ascultători, iar aceasta este cea mai înaltă formă de ascultare. Patericonul citează cuvintele lui Avva Mina referitoare la puterea acestui act: „Ascultare pentru ascultare: cine ascultă de Dumnezeu, Dumnezeu îl ascultă de el.” Și Avva Isaia lămurește: „Este cu neputință ca Dumnezeu să nu asculte de un om care ascultă de Dumnezeu.” Dumnezeu nu este departe de om, dar dorințele noastre nu-I permit să ne audă” [452] .

S-a stabilit în mod credibil că „cine cunoaște voia lui Dumnezeu și o îndeplinește pe cât poate cu osteneli mici va evita ostenelile mari”. În același timp, „ceea ce facem fără rugăciune, fără să ne punem încrederea în Dumnezeu, se dovedește ulterior dăunător și păcătos”. Dacă suntem capabili să ne „punem încrederea în Dumnezeu în orice împrejurare”, atunci „nu vom mai intra în conflict cu vecinii noștri din această cauză”. S-a observat: „Ceea ce Dumnezeu favorizează, toată creația cooperează la slujirea lui, iar ceea ce Dumnezeu respinge, toată creația se opune. Cel care se opune îndemnurilor triste se opune, fără să le înțeleagă, poruncii lui Dumnezeu; dar cel care le acceptă cu adevărată rațiune *Îl îndură pe Domnul* . Când vine adversitatea, nu căuta de ce și din ce motiv a venit, caută să o înduri cu recunoștință față de Dumnezeu, fără întristare și fără amintirea ranchiunei .” [453] ” [454]

Dacă „ne aruncăm toată grija asupra lui Dumnezeu, El ne va împlini toate nevoile”. Adevărul este că „nicăieri, niciodată, în vreo nevoie, Dumnezeu nu-i abandonează pe cei care se încred în El necondiționat și complet, care Îi slujesc din toată inima lor, în dragoste pentru El. Dacă trăim în nădejdea în Dumnezeu chiar și pentru o zi și murim astfel, este mai bine decât mulți ani petrecuți în cuget neîndemânatic. Este imposibil să fim mântuiți fără să ne smulgem mintea de la deșertăciune și de orice grijă”, fără să o îndreptăm în întregime către Dumnezeu, așa cum „este imposibil să privim cu un ochi la cer și cu altul la pământ”; și dacă „cine nu se predă în întregime lui Dumnezeu... nu poate fi mântuit”.

Все «святые отцы заботились только о нынешнем дне. О завтрашнем же, касательно всякой вещи и нужды, заботу возлагали на Бога, предавая в руки Господни душу и тело, – да Сам Он промышляет о жизни их и заботится о всякой потребности». «Не знаешь ли, бедный, что насколько святые оставляли всякую суету и заботу сего мира, настолько Бог восполнял их нужды и недостатки. Как неистощимое сокровище имели они

Божественную помощь. Насколько же суетится человек, настолько Богом оставляется... Однажды положившийся на Бога во всех нуждах своих ради Царствия Небесного и умерший для мира потом уже не заботится о том, как скончаться. Однажды положившийся на Бога уже не заботится о себе и, что ни сделает, во всем найдет пользу своей душе.

„Să știe un astfel de om că cel ce se predă tuturor necazurilor pentru Dumnezeu va găsi mântuire în orice loc.” „Dacă vrei, omule, să cunoști voia lui Dumnezeu în ceva, îți voi spune pe scurt: în tot timpul luptei tale, în fiecare faptă, adaugă, după puterea ta, necaz pentru Dumnezeu - aceasta este bunăvoința lui Dumnezeu” [455] .

Se știe din cele mai vechi timpuri: „Dacă am avea nădejde în Dumnezeu, El Însuși ne-ar călăuzi după voia Lui. Așadar, [încredinţează] *-ți grija în seama Domnului* , și El este capabil să te îngrijoreze pe tine și familia ta cu tot ce ai nevoie, fără întristare sau jale. Spune-I: «Facă-se voia Ta» și El nu te va părăsi în întristare sau întristare.” Dacă crezi cu adevărat în Dumnezeu, „atunci lasă-ți grija în seama Lui, aruncă toate grijile tale asupra Lui și El va rândui tot ce te privește așa cum Îi place. Dacă tu însuți devii îngrijorat de ceva, sau de o boală trupească, sau de patimile sufletului, atunci trebuie să te îngrijorezi de toate așa cum știi.” „Cine se predă lui Dumnezeu, chiar până la moarte, trebuie să se predea Lui din toată inima. El știe mai bine decât noi ce este bine pentru sufletul și trupul nostru și, pe cât îți permite să te întristezi în trup, pe atât îți va da ușurare de păcate. Dumnezeu nu cere nimic de la tine decât recunoștință, răbdare și rugăciune pentru iertarea păcatelor.” Avem un „Stăpân care este plin de compasiune, milostiv, iubitor și care Își întinde mâna către păcătos până la ultima sa suflare. Agață-te de El și El va aranja totul mai bine decât cerem sau credem noi . ” [457]

Într-una dintre scrisorile sale, Sfântul Ignațiu al Caucazului, în timp ce era complet bolnav și închis în chilie, își împărtășește experiența: „Viitorul meu este necunoscut. Și am renunțat la el! I-am spus Dumnezeului Atotputernic: «Fă cu creația Ta ce vrei. Cred în cuvântul Tău! Nici un fir de păr din capul meu nu va cădea fără permisiunea Ta.» Suflete al meu! Înoată fără teamă pe valurile mării vieții, fără să te încrezi în calmul ei, fără să te temi de furtunile ei. Nu te gândi la ziua de mâine, nu te obosi cu presupuneri, cu vise, nu-ți pierde timpul și energia cu ele. Ajunge zilei *răul ei* ' a spus Dumnezeul tău. Crede! Înoată, năpustește-te pe valuri! Viața pământească este o înșelăciune. Nu o vei vedea, căci înaintea ta este limanul mormântului. Unde este credință, nu este nici tristețe, nici frică; este curaj și fermitate, invincibile” [459] .

Încrederea în voia lui Dumnezeu conduce o persoană la pace spirituală și, în cele din urmă, la atingerea isihiei interioare, o liniște plină de har a minții. „Consecința punerii unei încrederi depline în Domnul este pacea deplină a sufletului” în mijlocul tulburării lumii. „Imaginea acesteia este Domnul dormind în pace, când corabia este clătinată de valuri și toți sunt în frică.” Aceeași pace transcendentală îi îmbrățișează pe cei „care sunt cu Domnul și cu care Domnul este. Sursa unei astfel de seninătăți este dragostea curajoasă pentru Dumnezeu, neclintită de valurile necazurilor exterioare, inaccesibilă tulburării interioare și

săgeților vrăjmașului.” Inima se desprinde atunci de toate lucrurile pământești și nicio șoc nu o poate atinge sau tulbura. Încredințarea lui Dumnezeu, predarea voinței Sale, este inseparabil legată de rugăciune: „Avea o încredere puternică și era complet odihnit în Dumnezeu”, se spune despre profetul David, „dar nu a omis rugăciunea”.

Încrederea este doar temelia rugăciunii, dar nu și substitutul ei; poruncile lui Dumnezeu sunt ascunse, așa că avem încredere, dar ne rugăm: „Grăbește-te să ajuți!” Mântuirea „nu exclude mijloacele omenești”, în primul rând rugăciunea, totuși totul rămâne în puterea lui Dumnezeu, „fără El toate aceste mijloace nu sunt nimic”; dacă „El este mulțumit, atunci mântuirea este rânduită într-un mod necunoscut”, chiar și atunci când totul în jurul nostru se prăbușește. „Ce mare mângâiere! Credința naște încredere. Încrederea împreună cu credința naște rugăciunea, care aduce mângâiere inimii și binecuvântare vieții. ” [460]

El este obligat să ne ajute.

Părinții ne învață și conținutul propriu *al* cererilor rugătoare: „Bine este să ținem la porunca principală: să nu ne îngrijorăm de nimic anume și să nu ne rugăm pentru nimic anume, ci prin rugăciune și prin orice activitate căutați numai Împărăția și Cuvântul lui Dumnezeu”. Nu este oare aceasta ceea ce căuta Psalmistul în rugăciunile sale: „ *Un lucru am cerut Domnului și îl voi căuta: să locuiesc în casa Domnului în toate zilele vieții mele* ” [461]). Ne-a rămas testamentul patristic: „Dă-te în voia strigătului unui copil înaintea lui Dumnezeu. Nu cere nimic de la Dumnezeu, dacă poți, ci predă-te cu altruism voinței Sale... Adu-I o inimă tăcută, gata să urmeze voia Lui”. Din condescendență față de slăbiciunea noastră, se adaugă: „Dacă suntem încă într-o astfel de situație încât trebuie să ne îngrijim de fiecare nevoie a noastră, atunci trebuie să ne rugăm pentru fiecare în parte”. Sau, cu alte cuvinte: „Dacă, din cauza copilăriei tale, nu te poți cufunda în tăcere rugătoare și plâns înaintea lui Dumnezeu, oferă o rugăciune smerită înaintea Lui, o rugăciune pentru iertarea păcatelor și vindecarea de patimile păcătoase.” [462] În general, trebuie să te călăuzești după principiul etern: „oricine dorește să-I slujească lui Dumnezeu corect” nu trebuie să ceară daruri specifice, „cum ar fi lacrimi sau orice altceva, după voia Lui”. Ci „trebuie să-I ceară lui Dumnezeu să-i dea ceea ce este bine pentru sufletul său. Omul nu știe ce este exact bine pentru sufletul său. Cel care, în cererea sa, renunță la voia sa pentru voia lui Dumnezeu, poate primi adevărata smerenie.” [463] Și această calitate a sufletului deschide accesul la multe taine. După cum mărturisesc cei drepți, Domnul face minuni chiar și prin rugăciunea unei persoane păcătoase, atunci când aceasta este smerită – atunci „Domnul îi aude rugăciunile ”. [464] [465] .

O rugăciune bine-cunoscută compusă de Sfântul Filaret al Moscovei include aceste cuvinte: „Doamne, nu știu ce să-Ți cer. Tu singur știi de ce am nevoie. Mă iubești mai mult decât știu eu să Te iubesc. Părinte, dăruiește-i robului Tău ceea ce nu știu să cer pentru mine. Nu îndrăznesc să cer cruce sau mângâiere, doar stau înaintea Ta, cu inima deschisă; Tu vezi nevoile pe care nu le cunosc. Vezi și fă după mila Ta; lovește și vindecă, doboară-mă și ridică-mă! Mă închin și tac

înaintea voii Tale sfinte și a destinelor Tale, de neînțeles pentru mine. Mă ofer Ție ca jertfă... Nu am alte dorințe decât dorința de a împlini voia Ta. Învață-mă să mă rog, roagă-mă în mine!" Nu este aceasta ceea ce cerem cu toții când ne pregătim pentru Împărtășanie, când facem ecou Sfântului Simeon, intensificându-ne rugăciunile astfel încât cuvintele sale să devină gândurile noastre: „Primește rugăciunea mea, Hristoase al meu... și mai mult, învață-mă ce să fac și să spun..." Același spirit pătrunde într-o poruncă și mai veche: „Nu te ruga pentru împlinirea dorințelor tale, căci ele nu sunt întotdeauna în armonie cu voia lui Dumnezeu. Ci, roagă-te așa cum ai fost învățat, zicând: *Facă-se voia Ta* în mine. Și în orice lucru, roagă-L pe Dumnezeu să se facă voia Lui. Căci El dorește numai ceea ce este bine și folositor pentru sufletul tău, iar tu nu cauți întotdeauna acest lucru . " [466]

De-a lungul istoriei, asceții au găsit nenumărate imagini pentru a exprima acest gând rugător: „Dacă te rogi lui Dumnezeu, nu spune: Doamne! respinge aceasta de la mine, dăruiește-mi aceasta, ci spune: Doamne, Dumnezeul meu! Tu știi ce este cel mai de folos pentru mine și ajută-mă în aceasta, nu mă lăsa să păcătuiesc înaintea Ta și să pier în păcatele mele, căci sunt slab și păcătos; nu mă abandona în mâna dușmanilor mei... Doamne! Ocrotește-mă, căci Tu ești puterea și nădejdea mea" [467.] Un timp și un loc diferit, dar același gând: „Nu ar trebui să cerem niciodată Domnului nimic pământesc. El știe mai bine decât noi ce este de folos pentru noi. Rugați-vă întotdeauna așa: «Mă încredințez, Doamne, pe mine, copiii mei și toate rudele și vecinii mei sfintei Tale voințe»." [468] Și unul dintre episcopii noștri exilați în anii 1930 a recunoscut: „Nu m-am rugat niciodată pentru eliberarea mea sau pentru ceva ce privește bunăstarea mea. „Mi-era teamă de o astfel de rugăciune ca și cum ar fi fost a mea și spuneam doar: „Facă-se voia Ta"... Mi-e teamă să mă rog pentru altceva decât pentru împlinirea voii lui Dumnezeu asupra mea. " [469]

O astfel de atitudine este atât de importantă în rugăciune încât cerințele corespunzătoare au fost incluse în Regula monahală întocmită de Sfântul Vasile cel Mare . În capitolul despre rugăciune, citim: „Cereți ceea ce trebuie să cereți – adică nu bogății, nu slavă pământească, nu sănătate trupească, căci El Însuși v-a creat și are grijă de mântuirea voastră și știe ce este de folos fiecăruia, fie să fie sănătos, fie bolnav – ci, după cum vi s-a poruncit, cereți Împărăția lui Dumnezeu". Și apoi vine adăugarea semnificativă: Dumnezeu „Se mânie dacă cineva Îi cere chiar și un lucru mic, dacă vreunul dintre noi Îi cere ceva nevrednic. Așadar, nu vă indignați cu rugăciunea voastră, ci cereți ceea ce este vrednic de Împăratul Dumnezeu " .

Tradiția creștină a susținut din punct de vedere istoric că în rugăciune „nu trebuie cerut nimic altceva decât ceea ce este conținut în Rugăciunea Domnească" . Această „formă de rugăciune ne este oferită de Însuși Judecătorul, pe care trebuie să-l implorăm cu ea. Aici nu există nicio cerere sau măcar mențiune despre bogăție, onoruri, putere și tărie, sănătate fizică sau viață trecătoare. Creatorul veșniciei nu vrea să-I cerem nimic deșartă, neînsemnat și trecător". Cea mai mare insultă la adresa bunătății lui Dumnezeu este provocată de oricine „vrea să-L implore pentru ceva trecător și pieritor; o astfel de

persoană, prin neînsemnătatea cererilor sale, va atrage mai repede indignarea Judecătorului său decât să atragă favoarea Lui ” . [472]

S-a spus mult pe această temă în scrierile Sfântului Isaac Sirul . „O persoană cu adevărat smerită nu va îndrăzni să se considere vrednică de rugăciune sau să ceară ceva... ci doar tace cu toate gândurile sale, așteptând doar mila și voia care i se va împlini... Și îndrăznește doar să vorbească și să se roage: «După voia Ta, Doamne, fie-mi!» Și noi vom spune același lucru despre noi înșine... Să ne rugăm întotdeauna Domnului astfel: «Hristoase, plinătatea adevărului, fie ca adevărul Tău să strălucească în inimile noastre și să știm să umblăm pe calea Ta după voia Ta!» Când ești totuși nevoit să ceri ceva, atunci «fii înțelept în rugăciunile tale», căci «dacă cineva cere regelui puțină bălegar, atunci nu numai că se va necinsti cu neînsemnătatea cererii sale, ca a arătat o mare nebunie, dar îl va și insulta pe rege cu cererea sa. Așa face cel care cere lui Dumnezeu bunuri pământești în rugăciunile sale».” Îngerii și arhanghelii, privind la tine, „se uimesc și se bucură când văd că tu, un om pământean, ți-ai părăsit trupul și ceri lucruri cerești; și, dimpotrivă, se întristează, privind la cel care a părăsit cerurile și își cere propriul puroi.” Și mai departe: „Când te rogi, spune aceasta Rugăciunea: «Dă-mi, Doamne, să fiu cu adevărat mort față de conversația cu această lume.» Și să știi că ai combinat toate cererile în aceasta.” A deveni mort față de lume înseamnă: «în conversația minții tale, să nu poftești bunurile lumești.» „Cel care se roagă cu stăruință este același cu cel care moare față de lume; iar a rămâne cu răbdare în rugăciune înseamnă renunțarea omului la sine însuși.” Așadar, cererea noastră să fie una singură: «Dă-mi, Doamne, să-mi urăsc viața de dragul vieții în Tine!» Roagă-te nu numai pentru a evita epuizarea în luptă, ci și pentru a dobândi puteri supranaturale. „Ți se va da aceasta dacă mai întâi, cu credință, te vei obliga să-ți arunci grija asupra lui Dumnezeu și să o înlocuiești cu Providența Lui. Și când Dumnezeu va discerne această voință în tine, că cu toată puritatea gândului te-ai încrezut în Dumnezeu Însuși mai mult decât în tine însuți și te-ai obligat să te încrezi în Dumnezeu mai mult decât în sufletul tău, atunci acea putere necunoscută va locui în tine... acea putere pe care, simțind-o în sine, mulți se duc în foc și nu se tem și, umblând pe apă, nu sunt clătinați în gândurile lor de frica de a se îneca. ” [473]

Cu toate acestea, slăbiciunea vieții ne obligă să ne rugăm pentru multe și felurite lucruri. Apoi, nevrednici de o măsură de sfințenie, ne întrebăm: „Ar trebui să menționez fiecare lucru în parte”, enumerând cererile noastre? „Dacă vrei”, răspund învățătorii sfințeniei, „să te rogi pentru multe lucruri, atunci, fiindcă Dumnezeu știe de ce avem nevoie, roagă-te așa: Stăpâne, Doamne Iisuse Hristoase, călăuzește-mă după voia Ta! Dacă este vorba de patimi, atunci spune: Vindecă-mă după voia Ta. Iar când este vorba de ispite, spune: Tu știi ce este de folos pentru mine; ajută slăbiciunea mea și dăruiește-mi, după voia Ta, izbăvirea de ispite.”

Când petreci mult timp în rugăciune, nu este nevoie să repeți aceeași cerere, ci ar trebui să „aprofundezi puterea” cuvintelor rugăciunii. „Trebuie să fim atenți să supunem totul voinței Dumnezeului Atotputernic, iar scopul rugăciunii ar trebui să fie ca ceea ce cerem să fie după voia lui Dumnezeu”. În ceea ce privește

vindecarea de afecțiunile trupești, potrivit sfinților, „nu este bine să te rogi cu efort pentru a primi vindecare”, căci nu putem ști ce este de folos pentru noi. „Lasă aceasta în seama celui care a zis: « *Căci Tatăl vostru știe ce cereți mai înainte ca voi să cereți voi* » [”.]

Roagă-te lui Dumnezeu, zicând: „Stăpâne! Sunt în mâinile Tale, miluiește-mă după voia Ta și, dacă îmi este de folos, vindecă-mă repede.” Roagă-i pe sfinți să se roage pentru aceasta și crede fără îndoială că Dumnezeu va face ce este de folos pentru tine și mulțumește-I pentru toate... și vei primi folos duhovnicesc și trupesc” [475] .

Experiențe speciale de rugăciune vin la cei care se dedică lucrării minții și inimii pe măsură ce acumulează experiență. „Rugăciunea lui Iisus este săvârșită de suflet în așa fel încât, în timpul ei, sufletul nu cere nimic, inima nu dorește nimic, mintea este tăcută - doar credință vie în puterea lui Iisus, doar conștientizarea propriei nevrednicii, a propriei slăbiciuni, a propriei păcătoșenii. În timpul Rugăciunii lui Iisus, nu m-am rugat niciodată pentru nimeni... Mi se pare că nici măcar nu mă rog pentru mine în timpul Rugăciunii lui Iisus. Simt doar puterea lucrând în mine, puterea numelui marelui Dumnezeu, Dumnezeului celui viu, în Care sufletul meu crede cu toată puterea sa, cu toate acțiunile vieții.” [476] Cât despre ascetul care s-a maturizat în spirit, un astfel de ascetic, îndreptându-și mintea spre rugăciune, nu-L mai cere pe Dumnezeu: „dă-mi asta și aia”; și aceasta pentru că Domnul deja „îi dă mai mult decât ar putea cere el însuși”. Așadar, toate aspirațiile sale sunt rezumate într-un singur gând: „Facă-se voia sfântă a Domnului” [477] .

Învățăturile Părinților Athoniți ne conduc în această direcție și către acest scop: „Trebuie să așteptăm de la Dumnezeu nu ceea ce dorim, ci ceea ce Dumnezeu va da” la discreția Sa. „Venerii Părinți afirmă că pomenirea morții este echivalentă cu rugăciunea însăși... Întotdeauna și în toate faptele voastre, obișnuiți-vă, cu ajutorul lui Dumnezeu, să treceți de la obiectele vizibile la cele nevăzute - cele divine, care ne unesc cu numele mântuitor al lui Hristos... Acționând în acest fel, veți face totul spre slava lui Dumnezeu... Eu, spune Domnul, știu totul - atât prezentul, cât și viitorul. Rugați-vă, așadar, și nu vă tulburați, adică nu vă chinuiți cu propriile gânduri și cu anticiparea a ceea ce cereți; vă cunosc mai bine și vă iubesc mai mult decât vă iubiți voi copiii și, de aceea, încredeți-vă în Mine, așa cum fac copiii, în Tatăl și Creatorul vostru . ” [478]

Tradiția absoarbe și păstrează acele formule rafinate care au evoluat din ceea ce a fost descoperit și experimentat în secole de experiență ascetică: „Cu cât o persoană se uită mai mult pe sine, cu atât Dumnezeu Își amintește mai mult de ea . Când punem totul în seama lui Dumnezeu, atunci **El este obligat să ne ajute** .” „Încrederea în Dumnezeu este o rugăciune constantă, secretă. Ea cheamă în tăcere puterea lui Dumnezeu acolo unde este nevoie.” „Speranța în Dumnezeu este cea mai bună asigurare a unei persoane. Încrederea în sine este cel mai mare și mai rău dușman al nostru, care ne ruinează fără milă și pe neașteptate și ne lasă într-o stare mizerabilă.” [479] Dacă o persoană „are vreo îndrăzneală față de Dumnezeu, atunci se întâmplă minuni.”

Trăind conform Evangheliei, o persoană trăiește cu Hristos și are dreptul la ajutor divin. Când este așa, „nu este nimic de temut... Atunci binecuvântarea lui Hristos, a Maicii Domnului și a sfinților va fi asupra noastră, apoi Duhul Sfânt se va odihni asupra noastră”. [480] Creatorul, „Care ne-a creat și pentru Care suntem copii, are grijă de noi pentru că simte nevoia”. De aceea „ **Dumnezeu este obligat să ne ajute** ” și „a ajuta neîncetat” este natural. Adevărata încredere în Domnul înseamnă că „o persoană trebuie să acționeze doar până la un anumit punct - atunci Dumnezeu începe să acționeze. Să avem încredere necondiționată în El ” . [481]

Să ascultăm melodia deșertului Sfântului Munte, surprinsă în rugăciunile Starețului Sofronie și atât de consonantă cu ritmurile inimii născute în isihie. „Doamne, sunt slab... Apropie-te de mine, neînsemnatul, dar însetat. Locuiește în mine și Tu Însuți împlinește în mine tot ce ne-ai poruncit. Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă, cruță-mă, învață-mă, întărește-mă pe calea poruncilor Tale. Amin.” [482] „Pentru a găsi calea adevărată, cel mai bine este să o ceri lui Dumnezeu astfel: Doamne, Tu Însuți mă învață totul. Dă-mi bucuria de a cunoaște voia Ta și căile Tale. Învață-mă să Te iubesc cu adevărat cu toată ființa mea, așa cum ne-ai poruncit. Ordonează-mi viața așa cum Tu Însuți, în Sfatul Tău veșnic, Te-ai gândit la mine, căci Tu n-ai uitat pe nimeni și n-ai creat pe nimeni spre pierzare. Am risipit în mod nebunesc puterea pe care mi-ai dat-o, dar acum, la sfârșitul vieții mele, Tu Însuți îndrepți totul și mă învață totul... pentru ca voia Ta să se împlinească în viața mea, fie că o înțeleg, fie că nu... Nu mă lăsa să umblu pe cărări ciudate care duc în întuneric, ci înainte de a adormi în moarte, lasă-mă pe mine, nevrednic cum sunt, să văd lumina Ta” [483] .

„Doamne, Tu știi că sunt slab. Cu frică caut căile către Tine; nu Te depărta de Mine în căderea mea; stai înaintea mea, neînsemnat, dar însetat; locuiește în mine și Tu Însuți împlinește în mine tot ce ne-ai poruncit; fă-mă al Tău în vecii vecilor, în iubire neclintită... Spune-mi, Doamne, calea voii Tale, după bunătatea Ta nemăsurată și dă-mi să umblu fără prihană înaintea Feței Tale. Tu, Împărate pașnic, care cercetezi inimile și măruntaiele, cunoști toată sărăcia și nebunia mea; cunoști orbirea și neștiința mea, dar vezi și dorințele inimii mele, iar bolile și necazurile sufletului meu nu sunt ascunse înaintea Ta...

Dă-mi voie să Te invoc, căci Tu Însuți le-ai poruncit ucenicilor Tăi să ceară toate lucrurile în numele Tău. Prin puterea sfântului și înfricoșătorului Tău nume, curăță-mă de orice întinăciune a trupului și a duhului și dă-mi voie să mă rog Ție așa cum se cuvine. Dar vezi, Doamne, că nu știu să mă rog. Tu ai fost Dumnezeul meu din pântecele maicii mele, totuși n-am găsit calea către Tine; și până acum, la bătrânețe, rămân în întunericul necunoașterii. Dar acum, când se apropie sfârșitul meu, când sufletul meu este pe cale să coboare în întunericul veșnic al iadului, miluiește-mă, cruță-mă și Tu Însuți, Mântuitorul meu, prin Duhul Tău Sfânt, învață-mă să mă rog Ție. Ca paraliticul care Ți-a zis: *N-am om* [484] și Te invoc – vino la mine, părăsit, pierdut, neputincios, și Tu Însuți fii-mi totul” [485] .

***

Note

[6]

În originalul grecesc antic, tratatul este intitulat „Despre cele trei metode de rugăciune”. Epigraful, tradus de Sfântul Teofan Pușcatul, a fost descoperit de acesta în manuscrise din secolele al XIV-lea și al XV-lea aparținând bibliotecilor mănăstirilor athonite Xenofon și Iber.

[7]

Simeon Noul Teolog, Venerabilul. Operele. TSL, 1993. Vol. 3. P. 279.

[8]

Sfântul Paisie al Moldovei // Culegere despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 373.

[9]

„Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău” , poruncește Dumnezeu, *„ cu toată inima ta, cu tot sufletul tău, cu tot cugetul tău și cu toată puterea ta”. Aceasta este prima poruncă* (cf. Deut. 6:5 ; Matei 22:35-40 ; Marcu 12:29-31 ; Luca 10:25-27).

[10]

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1996. Vol. 2. P. 220.

[11]

Antropologia creștină și asceticismul disting trei puteri fundamentale ale sufletului uman, pe care învățăturile Sfinților Părinți le definesc după cum urmează. Puterea ***intelectuală*** (logistikovn, gnwstikovn) – mintea, spiritul sau puterea cuvintelor. Este localizată în treimea superioară a inimii spirituale, care corespunde aproximativ zonei extremității superioare a mușchiului cardiac. Puterea ***iritabilă*** (qumikovn, parshlotikovn) – sentimentul. Locația sa corespunde părții de mijloc a inimii spirituale. Puterea ***doritoare*** (e*piqumitikovn) – voința. Este concentrată în zona corespunzătoare treimii inferioare a inimii spirituale. Puterea intelectuală formează partea *rațională* a sufletului, în timp ce puterile iritabilă și doritoare formează împreună partea *pasională* a sufletului. Pentru mai multe informații despre acest subiect, vezi: *Novikov N.M.* Rugăciunea lui Iisus. Experiența a două milenii. Vol. 3.

[12]

Grigorie Palama, Sfânt // *Ciprian (Kern)* , *Arhimandrit* . Antropologia Sfântului Grigorie Palama. Moscova, 1996. P. 324.

[13]

Venerabilul Simeon Noul Teolog : „ **Un spital** pentru firea noastră slăbită și bolnavă a fost înființat aici pe pământ... Și spitalul, și medicul, și leacul - toate sunt Hristos Domnul... Și numai cei găsiți **sănătoși** primesc Împărăția Cerurilor .” *Venerabilul Simeon Noul Teolog.* Opere. Cuvântul 23.

14

În scrierile ascetice, există o serie de expresii care pot acționa ca sinonime pentru conceptul de *muncă mentală* , printre care: rugăciune mentală sau din inimă, sobrietate, tăcere sacră, calea isihiei sau pur și simplu isihasm, atenție sinceră, contradicție a gândurilor, învățătură interioară sau secretă, pază sau veghere a minții, tăcere sinceră sau mentală, păstrarea minții sau a inimii, locuire în interior și altele.

15

Sfântul Vasile cel Mare: „Împărăția Cerurilor este contemplarea (qewriva). Considerați Împărăția Cerească ca fiind nimic altceva decât adevărata înțelegere a Ființei, care în Dumnezeiești Scripturi se numește fericire.” Starea binecuvântată a celor drepți în veșnicie este „contemplarea lui Dumnezeu față în față”, când „Dumnezeu Însuși va fi pentru ei o lumină veșnică, luminându-i cu strălucirea slavei Sale.” *Sfântul Grigore Teologul:* fericirea cerească a celor drepți, „moștenind lumina inefabilă”, este „cunoașterea și contemplarea Sfintei și Împărătești Treimi” și unirea cu Ea - „în care numai, propriu-zis vorbind, cred că este Împărăția Cerească”. Este „cunoașterea lui Dumnezeu. Această cunoaștere o păstrăm parțial și o dobândim parțial, cât timp trăim pe pământ... pentru ca, ca recompensă pentru ostenelile noastre, să primim cunoașterea completă a Sfintei Treimi.” Citat din: *Macarie (Oksiyuk), Mitropolit.* Eshatologia Sfântului Grigore de Nyssa . Pp. 233, 251.

16

Luca 17:21 .

17 ani

Vezi: *Ciprian (Kern), Arhimandrit* . Antropologia Sf. Grigorie Palama. Moscova, 1996. P. 408.

18 ani

Evagrie, Abba. Operele. Moscova, 1994. P. 104.

19

Vezi: *Simeon Noul Teolog, Venerabil || Ciprian (Kern), Arhimandrit* . Antropologia Sf. Grigorie Palama. Moscova, 1996. P. 399.

20

O rugăciune monosilabică (din „movno” - unul, și „logismov” - gând, idee) înseamnă literalmente o rugăciune dintr-un singur cuvânt sau un singur gând. Aceasta se referă la o expresie scurtă, ușor de înțeles – „a cuprinde într-un singur gând”.

21 de ani

Scara. 15:53.

22

Luca 18:13 .

23 de ani

Psalmul 69:2 .

24

Această practică este evidențiată, în special, de Sfântul Ioan Cassian Romanul , care a vizitat Schitul Egiptean și alte centre monastice din deșert în anii 390.

25

Vezi despre asta: *Novikov N.M.* Rugăciunea lui Iisus. Experiența a două milenii. Vol. 3. Secțiunea „Gând și cuvânt”, capitolul „Deschide-mi buzele” („Nu este alt nume sub cer”).

26

Ciprian (Kern), Arhimandrit . Antropologia Sfântului Grigorie Palama. Moscova, 1996. p. 58; Comentarii // *Meyendorff, Ioan , Arhipreot.* Viața și opera Sfântului Grigorie... Sankt Petersburg, 1997. p. 411.

27

Eclesiastul 5:1 .

28 de ani

Termenul a fost introdus de Sfântul Grigorie Palama, în conformitate cu învățăturile sfinților mucenici Dionisie Areopagitul și Sfântul Vasile cel Mare. Despre rugăciunea circulară, sau circulară, a minții și a inimii, vezi: *Novikov N.M.* Rugăciunea lui Iisus. Experiența a două milenii. Vol. 3. Secțiunea „Minte și inimă”, Capitolul „Chipul rugăciunii” („Rugăciunea minții și a inimii”).

29

Vezi: *Grigorie Palama, sfânt; Vasile cel Mare, sfânt // Grigorie Palama, sfânt.* Triadele. Moscova, 1995. I, 2, 5; II, 2, 12. pp. 43–46, 170; *Dionisie Areopagitul, sfânt.* Corpus of Works. Sankt Petersburg, 2006. pp. 181, 182; *Calist și Ignațiu Xantopoulos* // Filocalia. TSL, 1992. vol. 5. p. 369; *Venerabilul Macarie cel Mare* // *Calist (Ware) , episcop; Sofronie (Saharov), arhimandrit.* Puterea Numelui: Rugăciunea lui Iisus. 2004. p. 10.

30

Vegheați neîncetat și rugați-vă (Luca 21:36).

31 de ani

Isihasmul (h&sucasmov din h&suciva – pace, liniște) este o învățătură pe calea holistică a ascetismului ortodox. În primul rând, este o abordare teologică fundamentală în Ortodoxie, precum și cea mai înaltă formă de luptă interioară, existentă încă de la începuturile creștinismului și care vizează atingerea detașării și a îndumnezeirii.

32

Sobrietatea (nh~yi, de la verbul nhvfw – a fi sobru) este unul dintre conceptele centrale ale ascetismului ortodox. Este o metodă, sau starea atinsă prin aceasta, de control asupra activității minții și inimii. Practica isihastă a sobrietății este accesibilă prin atingerea **rugăciunii active a minții și inimii** , după ce mintea, separată de intelect, s-a așezat în inimă. Această metodă servește la purificarea inimii de patimi, ceea ce este la fel de imposibil de atins prin orice alte mijloace. Ca urmare a rugăciunii sobre a minții și inimii, se restabilește interacțiunea corectă a celor trei puteri ale sufletului (gând, simțire, voință), pregătind o persoană pentru trecerea la niveluri superioare ale existenței, pentru dobândirea darurilor divine ale harului: **depășirea patimilor, contemplarea** și, în final, **îndumnezeirea –** adică realizarea deplină a potențialului naturii umane.

33 de ani

Luca 18:38 ; Matei 9:27 .

34

Instrucțiunea secretă (melevth krupthv – instrucțiune ascunsă) este sinonimă cu concepte precum activitate mentală sau interioară, rugăciune din inimă, sobrietate sau atenție atentă etc. *Rugăciunea* lui Iisus era numită în mod tradițional instrucțiune; este numită *secretă* deoarece rugăciunea inimii și sobrietatea pot fi îndeplinite în timpul oricărei activități, fără ca ceilalți să le observe.

35 de ani

Sventsitsky Valentin , preot. Învățătură secretă... 1924. P. 117.

36

Simeon al Tesalonicului, Sfânt // Serghie Sidorov, Preot. Despre rătăcitorii din țara rusească // Povești sincere ale unui rătăcitor către părintele său duhovnicesc. Moscova, 2002. P. 317.

37

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1996. Vol. 2. P. 235.

38 de ani

În paginile 14, 13–14; 15, 5, 16; 16, 23–26 .

39

Nimeni nu-L cunoaște pe Tatăl, afară de Fiul și de cel căruia vrea Fiul să-L descopere (Matei 11:27).

40

De exemplu: *Vegheați pururea și rugați-vă; Vegheați și rugați-vă, ca să nu cădeți în ispită; Rugați-vă în toată vremea în Duhul, cu tot felul de rugăciuni și cereri. De aceea, fiți vegheatori cu toată stăruința; Rugați-vă neîncetat* etc. (Luca 21:36 ; Matei 26:41 ; Marcu 14:38 ; Efeseni 6:18 ; 1 Tesaloniceni 5:17).

41

Căci dinăuntru, din inimă, ies gândurile rele... acestea sunt lucrurile care spurcă pe om ; *Căci dinăuntru, din inima omului, ies gândurile rele* . (Matei 15:19-20 ; Marcu 7:21)

42

Ioan 14:5–6 .

43

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1996. Vol. 2. Pp. 234, 235.

44

Ioan de Kronstadt, dreapta . Viața mea în Hristos. 1991. Vol. 2. P. 247.

45 de ani

Luca 10:42 .

46

Matt. 9, 13; 12, 7 ; cf.: Os. 6, 6 ; BINE. 18, 13 .

47

Luca 18:13 .

48 de ani

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1997. Vol. 4. Pp. 31, 32.

49

Herman Zosimovsky (Gomzin), monah schimă. Testamente despre activitatea rugăciunii. Moscova, 1995. P. 22.

50

Matei 9:13; 12:7 .

51

Luca 15:13 .

52

Efeseni 4:13 .

53

Vezi Evrei 8:13 .

54

Aemilian, arhimandrit. Cunoașterea lui Dumnezeu... M., 2002. P. 345.

55 de ani

Matei 5:7; 25:34 .

56

Romani 8:17 .

57

Nicolae (Kavasilas), Arhiepiscop. Explicația Sfintei Liturghii. Kiev, 2003. Pp. 35–37, 61.

58

Nikon (Rozhdestvensky), Arhiepiscop. Ortodoxia și destinul viitor al Rusiei. Moscova, 2000. P. 257.

59

Efrem Athonitul , Arhimandrit. Perle... TSL, 2001. P. 27.

60

Miercuri: Ps. 81, 6 ; In. 10, 34 .

61

Termenii folosiți în literatura ascetică sunt de obicei folosiți destul de larg. În acest sens, trebuie ținut cont de faptul că, pe de o parte, atunci când se clasifică rugăciunea, termenii „ *verbal* ”, *„mental* ” și *„inițial”* denotă trei niveluri diferite; pe de altă parte, și acest lucru este normal, este obișnuit să se folosească expresiile „rugăciune mentală” și „rugăciune din inimă” ca sinonime, denotând rugăciunea activă a minții și a inimii . – *N.N.*

62

Efrem Athonitul, Arhimandritul Perlelor... http://azbyka.ru

63

Sfântul Macarie al Egiptului. Conversații spirituale. TSL, 1994. P. 372.

64

Paisios Athonitul, schemamonah. // Rakovalis A. Părintele Paisios mi-a spus... M., 2003. P. 165.

65 de ani

Fie în trup, nu știu; fie afară de trup, nu știu; Dumnezeu știe; a fost răpit până în al treilea cer . (2 Corinteni 12:2)

66

Efrem Athonitul, Arhimandritul Perlelor... http://azbyka.ru

67

Psalmul 90:5 .

68

Contemplare sobră. Moscova, 2002. http://hesychasm.ru

69

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Nașterea în Regat... Essex; Moscova, 2001. P. 179.

70

Sfântul Macarie al Egiptului // Ibidem.

71

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1996. Vol. 1. P. 154.

72

Sfântul Nicolae al Serbiei. Gânduri despre bine și rău. TSL, 2001. P. 104.

73

Beniamin (Milov), Episcop. Teologie pastorală cu ascetism. Moscova, 2002. P. 234.

74

Pentru Numele Tău, Doamne, Tu îmi dai viață. (Psalmul 142:11)

75

Exodul 14:15 .

76

Aemilian, Arhimandrit. Cunoașterea lui Dumnezeu... Moscova, 2002. Pp. 114, 115, 343, 348, 365. Trebuie menționat că în unele traduceri rusești moderne, ortografia tradițională a numelui Emilian este înlocuită cu forma latinizată *Emilian* , derivată din analogii vest-europeni: Emil, Emilien, Emiliano (*latină* Aemilius, *franceză* Émile, Émilien, *italiană* Emilio, *spaniolă* Emiliano). Între timp, numele grecesc Emilian este scris atât în rusă (Emelyan, diminutivul lui Emelya), cât și în slavă bisericească doar cu inițiala „E”. Acest lucru este ușor de verificat consultând orice menologion sau calendar ortodox. Rețineți că ortografia greacă a numelui Emilian începe cu aceleași litere ca și Catherine (Αιμιλιανός, Αικατερίνη), dar nu vom găsi niciodată ortografia *Ekaterina* .

77

Aemilian, arhimandrit. Cunoașterea lui Dumnezeu... M., 2002. Pg. 101, 103, 343.

78

Teofan Pușcăriașul, sfânt // BT. 1997. Nr. 33. P. 7.

79

Luca 11:1 .

80

Nikon (Rozhdestvensky), Arhiepiscop. Ortodoxia și destinul viitor al Rusiei. Moscova, 2000. P. 257.

81

Isaac Sirianul, Cuvinte ascetice ale Sfântului. M., 1998. P. 355.

82

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfânte. Moscova, 1996–1998. Vol. 4. P. 349.

83

Protopopul Ioan Zhuravski. Misterul Împărăției lui Dumnezeu sau Calea Uitată către Adevărata Cunoaștere a lui Dumnezeu. Sankt Petersburg, 1996. P. 96.

84

Conform învățăturilor Bisericii Ortodoxe, viața spirituală umană se dezvoltă secvențial în trei etape. Prima - perioada **activă** (pràxi) - a ascensiunii spirituale are ca scop purificarea inimii și, în consecință, a întregului suflet, de patimi și atingerea detașării inițiale (ajpavqeia). Cu alte cuvinte, aici sufletul este *vindecat* , renaște din starea sa veche într-una nouă, plină de har. Acest lucru devine posibil atunci când toate cele trei puteri purificate ale sufletului - intelectuala, iritativa și doritoare (gândul, sentimentul, voința) - formează un singur întreg și sunt îndreptate către Dumnezeu. Această activitate se realizează prin împlinirea poruncilor Noului Testament prin sinergie (interacțiunea voinței

divine și umane), prin participarea la sacramente și prin muncă interioară (mentală). Rezultatul efortului uman în ascetism este pregătirea sufletului pentru primirea harului; purificarea și transformarea sufletului însuși se realizează prin puterea Duhului Sfânt. În această etapă, se atinge *mântuirea* sufletului pentru viața veșnică, împreună cu capacitatea sa de a intra în Împărăția Cerurilor. Prima perioadă este cunoscută și sub numele de calea pocăinței sau calea ascetului. Luptele active pregătesc a doua - perioada plină de har sau **contemplativă** **(** *qewriva*), în care se dobândesc daruri ale harului, cum ar fi rugăciunea supranaturală, și se atinge o stare de iluminare și *perfecțiune* spirituală . A doua perioadă duce la a treia - **îndumnezeirea** (qevwsi), unde potențialul spiritual insuflat de Creator în natura umană este pe deplin realizat. Perioada activă este caracterizată de întoarcerea omului de la *o stare subnaturală (sau nenaturală) la una naturală* , pierdută în căderea lui Adam. A doua perioadă este o ascensiune către o stare *supranaturală* (sau supranaturală) , adică una care transcende limitele naturii umane. Această stare este stabilită și menținută de energia harului, iar sufletul care rămâne în ea câștigă potențialul de îndumnezeire.

85

Simeon Noul Teolog, Venerabilul. Operele. TSL, 1993. Vol. 1. P. 225.

86

Ibidem.

87

Confuzia „sau diferențierea insuficientă a conceptelor de *ipostas* (personalitate) și *esență* (natură) este caracteristică monofizitismului - o erezie care a cauzat Bisericii mai mult rău și a înstrăinat mai multe suflete decât arianismul”. Toate ramurile acestei erezii împărtășesc „o eroare comună: confuzia personalității cu natura”. La începutul secolului al VII-lea, a apărut erezia monotelismului, care a lipsit „natura umană a Mântuitorului de voință, adică a făcut această natură imperfectă și defectuoasă”. Ambele erezii au fost anatematizate la Sinoadele Ecumenice. Chiar mai devreme, la al Doilea Sinod Ecumenic, Biserica a condamnat erezia lui Apollinaris, care învăța că mintea umană a lui Hristos a fost înlocuită de Divinitate. Esența tuturor „aceste învățături constă în faptul că o proprietate a naturii a fost transferată artificial personalității”. *Rafael (Karelin)* , *Arhimandrit.* Vectori ai spiritualității. pp. 4–7, 20.

88

Lossky V.N. Eseu despre teologie mistică... M., 1991. P. 92, 93.

89

Teoclit din Dionysiatos, călugăr. Prefață // Contemplare sobră. Moscova, 2002. P. 15.

90

Pentru mai multe detalii despre acest subiect, consultați: *Novikov N.M.* Rugăciunea lui Iisus. Experiența a două milenii. Vol. 3. Secțiunea „Minte și inimă”, Capitolul „Atenție” („Locul inimii”).

91

Ioan 4:23–24 .

92

ROM. 10:9, 13 ; Marcu 7:6–7 .

93

Ar fi însă o frivolitate de neiertat, în speranța unui astfel de rezultat, să amânăm lupta plină de pocăință și rugăciune, îndrăznind să ne asemănăm cu tâlharul Evangheliei, pe care Tradiția îl numește tâlharul înțelept (vezi Luca 23, 40-43). Starea sufletului înainte de moarte este determinată de experiența întregii vieți precedente. Este foarte posibil ca la o persoană insuficient pregătită pentru trecerea la veșnicie, în momentul suferinței morții, în loc de o rugăciune de pocăință, să izbucnească din inimă mânie, cârtire și hulă împotriva aproapelui și a lui Dumnezeu, așa cum s-a întâmplat cu celălalt tâlhar - tâlharul neînțelept (Luca 23, 39). Lecția Evangheliei trebuie interpretată corect. Revelația bruscă de la sfârșitul vieții a capacității de pocăință completă și profundă nu apare de nicăieri. Un astfel de dar *al prudenței* poate fi dăruit unui suflet care **a suferit** pentru ea de-a lungul vieții sale; este rodul multor *fapte bune* interioare săvârșite anterior și plăcute lui Dumnezeu, chiar dacă acțiunile exterioare ale unei persoane pot părea departe de a fi pioase. Vezi: această ediție, vol. 3, capitolul „Securea la rădăcină” („Adu-ți aminte de mine, Doamne”).

94

Ioan 14:2 .

95

Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. Paris, 1952. P. 87.

96

Ibidem.

97

Faptele trupești sau **exterioare** , împlinirea fizică a poruncilor sau virtuțile exterioare - aceste concepte în asceza ortodoxă includ în mod tradițional: postul, renunțarea, singurătatea, sărăcia și lipsa de dobândire, ascultarea, castitatea, suprimarea completă a firii și abstinența, faptele de milostenie, caritatea și alte forme de slujire a altora; aceasta include și participarea la slujbele divine și toate formele de psalmodie și rugăciune, adică rugăciunea verbală și tăcută, inclusiv privegherea (rugăciunea de noapte); aceasta include și faptele de pocăință: lamentația din inimă, amintirea morții, auto-reprosul și mărturisirea păcătoșeniei,

menținerea păcii conștiinței etc. Toate lucrările menționate anterior aparțin domeniului psihic, spiritual, și nu domeniului spiritului uman și, din acest motiv, sunt recunoscute ca fapte **exterioare** . Asceza **interioară** , în adevăratul său sens, implică activitate spirituală, adică aducerea spiritului uman la o stare în care locuirea Duhului lui Dumnezeu devine posibilă. Asceza interioară se realizează în primul rând prin **activitate mentală** , adică prin practicarea Rugăciunii lui Iisus, din inimă, și prin sobrietate. Vezi: *Sfântul Ignațiu (Brianchaninov).* Opere. Vol. 4. „Despre asceza fizică și spirituală”; Vol. 5. „Despre beneficiile și daunele ascezei fizice”; *Sfântul Isaac Sirul.* Cuvinte ascetice. Cuvântul 56; și altele.

98

Simeon Noul Teolog, Venerabilul. Operele. TSL, 1993. Vol. 2. P. 181.

99

Pentru mai multe detalii, consultați această ediție, vol. 3, secțiunea „Minte și inimă”.

100

Nikon (Vorobyov) , stareț. Comentarii // Bătrânul Silouan Athonitul. Moscova, 1996. P. 238.

101

Biografie completă a Sfântului Ignațiu al Caucazului. Moscova, 2002. P. 243.

102

Ioan Gură de Aur, sfânt // Ibidem.

103

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1996. Vol. 2. P. 217.

104

Ignațiu (Brianchaninov), Sfântul Rătăcitor. Moscova–Sankt Petersburg, 1998. p. 164.

105

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1996. Vol. 2. P. 249.

106

Vezi această ediție, „Despre Rugăciunea lui Iisus”. P. .....

107

Epifanovich S.L. Sfântul Maxim Mărturisitorul și teologia bizantină. Moscova, 2003. P. 116.

[108]

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Să-L văd pe Dumnezeu așa cum este. Essex, 1985. P. 11.

[109]

Ioan de Kronstadt, cel drept . Opere. Jurnal. Moscova, 2002. Vol. 1. Cartea 2. P. 236.

[110]

Sfântul Simeon ne învață că păgânii nu se pot justifica susținând că sunt în afara harului și, prin urmare, incapabili să lupte împotriva păcatului. Vina lor constă în faptul că, deși neajutorați, ei, deși necunoscători de Hristos, s-ar fi putut întoarce către Cel Atotputernic și să ceară ajutor: „Când Dumnezeu va sta pe Tron pentru a judeca lumea, atunci, condamnând păcătoșii pentru păcatele lor, El îi va condamna în special pentru că nu au apelat la Dumnezeul Atotputernic, ca fiind slabi și păcătuind din slăbiciune și pentru că nu L-au implorat să le trimită harul Duhului Atotputernic de sus, ca să-i izbăvească de slăbiciune și să le dea puterea să nu păcătuiască.” Sfântul *Simeon Noul Teolog.* Opere. Vol. 1. Pagina 301.

[111]

Sfântul Simeon Noul Teolog. Operele. TSL, 1993. Vol. 1. P. 314.

[112]

Contemplare sobră. Moscova, 2002. Păg. 57, 58.

[113]

2 Corinteni 3:6 .

[114]

Iosif de Volțk, Venerabilul Iluminator. Moscova, 1993. Pp. 227, 267.

[115]

Să observăm, de altfel, cât de cuprinzător educat a fost marele mistic Sfântul Grigorie Palama. Sfântul a primit o educație seculară strălucită la Universitatea Imperială sub patronajul împăratului Andronic al II-lea, care l-a pregătit pentru cele mai înalte funcții guvernamentale. „Obținând cele mai înalte succese în gramatică și retorică, Grigorie i-a încântat pe toți... A studiat, de asemenea, fizica, logica și întreaga știință a lui Aristotel... Când marele împărat Andronic... l-a rugat odată să vorbească despre logica lui Aristotel, Palama, care avea atunci șaptesprezece ani, a filosofat atât de bine și atât de bine încât toți înțelepții din jurul împăratului au fost încântați.” Marele logofete și „înțelept universal” Teodor Metochit, care era prezent, plin de admirație, s-a adresat împăratului: „Dacă însuși Aristotel s-ar înfățișa înaintea noastră în carne și oase, l-ar lăuda pe

Palama.” *Arhipreotul Ioan Meyendorff* Viața și operele Sfântului Grigorie... Pp. 28, 29.

116

Iosif de Volоțk, Venerabilul Iluminator. Moscova, 1993. Pp. 227, 356.

117

Erezia iudaizatorilor sau erezia evreiască a celor care gândesc evreiește (*slav*), adică a creștinilor care iudaizau sau gândeau într-un mod evreiesc. Una dintre cele mai periculoase erezii, s-a răspândit în rândul poporului rus, pătrunzând în cercurile curții și ale marelui ducat, precum și în înaltul cler. Învățăturile ereticilor, „în esență, în manifestările lor extreme, erau aproape iudaism pur” și erau de natură ocultă (magie neagră, vrăjitorie, astrologie). Acest fenomen dăunător nu mai era atât o erezie, cât o îndepărtare completă de creștinism - *o apostazie* - adică o negare a dogmelor creștine și o deviere către iudaismul cabalistic, de unde și numele acestui fenomen. Vezi: Mitropolitul Macarie; E.E. Golubinsky; N.D. Talberg .

118

Roman (Tamberg), hierodiac. Teodor Studitul rus // *Iosif de Volоțk, Venerabilul.* Epistol către pictorul de icoane. Moscova, 1994. P. 22.

119

Andronic (Trubaciov) , stareț. Nu mă întrista. Moscova, 2007. P. 69.

120

Andronic (Nikolsky), mucenic sfințit. Creștinii trebuie să cunoască speranța creștină // Novgorod. ziar eparhial. 1908. Nr. 42. P. 1323.

121

Serafim (Cichagov), Sfințit Mucenic . // *Andronik [Nikolski], Arhiepiscop* . Cum ar trebui să trăiască și să se comporte poporul rus. Moscova, 2003. P. 65.

122

Ioan 4:23 .

123

Ioan 14:30; 16:11 .

124

Ioan de Kronstadt, cel drept . Opere. Jurnal. Moscova, 2003. Vol. 2. Pp. 576, 676.

125

Ioan de Kronstadt, cel drept . Opere. Jurnal de moarte. 1908. Moscova, 2003. Pp. 64, 65.

126

Vezi: Matei 10:16 ; 1 Corinteni 14:20 .

127

Ambrozie (Kliucarev) , Arhiepiscop // Iluminism. 1995. Nr. 2–3. P. 111.

128

Ioan de Kronstadt, dreapta . Noi cuvinte amenințătoare. Moscova, 1993. Pp. 30, 31.

129

Ioan de Kronstadt, Drepții. Opere. Jurnal de moarte. 1908. Moscova, 2003. pp. 72, 68. Glorificarea unei persoane ca sfântă nu ar trebui să împiedice o analiză obiectivă a operei sale de viață și nu ne obligă să închidem ochii la faptele realității istorice. Exemplul Sfintei Maria Egipteanca, sau al Sfântului Moise cel Negru, sau al tâlharului răstignit împreună cu Hristos este instructiv, deoarece trecutul lor păcătos, calea lor de la cădere la mântuire, ne este dezvăluită. Biserica nu se teme; dimpotrivă, se străduiește să spună adevărul despre ei; acest lucru nu le diminuează sfințenia și ni se oferă o lecție despre depășirea slăbiciunii și a păcatului, material pentru reflecție și învățare. Canonizarea țarului Nicolae al II-lea, ca și cea a altor sfinți, nu șterge neajunsurile sau calculele greșite anterioare și nici nu necesită rescrierea istoriei. Inacțiunea autorităților și alte greșeli făcute în perioada prerevoluționară sunt evidente, dar, în același timp, trebuie să ne ferim de judecăți pripite. Cauzele cataclismelor istorice sunt extrem de complexe și multifațetate. Mai presus de toate, aceste procese sunt de neînțeles în afara dimensiunii spirituale, fără a lua în considerare manifestările Providenței Divine. Aceasta înseamnă că pot fi studiate doar cu ajutorul harului lui Dumnezeu, fără de care cercetătorul este condamnat la o lipsă de obiectivitate.

130

Sursky I.K. Părintele Ioan de Kronstadt. Moscova, 2008. P. 172.

131

Ibidem, p. 175.

132

Matei 21:43 .

133

Ioan de Kronstadt, dreapta . Noi cuvinte amenințătoare. Moscova, 1993. Pp. 32–34.

134

Sursky I.K. Părintele Ioan de Kronstadt. Moscova, 2008. Pp. 174, 175.

135

Vă dau pacea Mea; nu cum o dă lumea . (Ioan 14:27)

136

Vezi Gen. 5:24; 6:9 ; Mica 6:8 .

137

Luca 12:30 ; Ioan 8:23 ; Efeseni 2:2 .

138

Cf.: *Largă este poarta și lată este calea care duce la pieire și mulți sunt cei ce intră pe ea* (Matei 7:13).

139

Damaskin (Orlovsky), stareț. Sfinții Bisericii Ortodoxe Ruse în perioada persecuției din secolul al XX-lea. Raport. Moscova, 2008. pp. 1, 2.

140

Ciprian (Kern), Arhimandrit. Crini rugători. Moscova, 2002. P. 3.

141

Alexei al II-lea, Patriarh // Ispitele zilelor noastre. Moscova, 2003. P. 5.

142

Iosif Monk, schimamon. Starețul Iosif Isihastul. TSL, 2000. P. 255, 256.

143

Contemplare sobră. Moscova, 2002. Pp. 99, 114, 170, 228.

144

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Să-L văd pe Dumnezeu așa cum este. Essex, 1985. p. 61.

145

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Isprava cunoașterii lui Dumnezeu. Essex; Moscova, 2002. P. 178.

146

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1998. Vol. 5. Pp. 53, 54.

147

Teodor (Pozdeevski) , Arhiepiscop. Semnificația isprăvii creștine // Biografie. Lucrări alese. TSL, 2000. Pp. 89–92, 105.

148

Petru (Pigol), stareț . Sfântul Grigorie Sinaitul și succesorii săi spirituali. M., 1999. pp. 50–52.

149

Tratatul ascetic modern „Despre Rugăciunea lui Iisus”, care se găsește în Secțiunea 5 a cărții noastre, poate fi considerat în această calitate. Vezi această ediție, p.

150

Vezi Matei 7:27 .

151

Aemilian, arhimandrit. Cunoașterea lui Dumnezeu... M., 2002. P. 101.

152

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1996. Vol. 1. P. 268.

153

Matei 7:14 .

154

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1996. Vol. 1. Pp. 210, 212.

155

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Să-L văd pe Dumnezeu așa cum este. Essex, 1985. Pp. 83, 212.

156

Isaac Sirianul, Cuvinte ascetice ale Sfântului. M., 1998. S. 177, 178.

157

Ciprian (Kern), Arhimandrit. Crini rugători. Moscova, 2002. P. 3.

158

Trebuie menționat că, oricât de străin ar fi realismul din Peredvizhniki de pictura icoanelor, după standardele actuale nu poate fi considerat decât o mare binecuvântare. Oamenii de astăzi sunt crescuți cu o estetică complet diferită: pe de o parte, „pătratul negru” al modernismului, pe de altă parte, hiperrealismul și naturalismul. Gândirea noastră figurativă este și mai înstrăinată de simbolismul iconografiei, de limbajul simbolismului spiritual; este modelată în primul rând de fluxul nesfârșit și atotcuprinzător de material fotografic și video. – *N.N.*

159

Decadență (*latină*) – declin. Un termen general pentru fenomenele critice din arta secolelor al XIX-lea și al XX-lea, marcate de pesimism individualist, amoralism și estetizarea declinului și a nonexistenței.

160

Ciprian (Kern), Arhimandrit. Crini rugători. Moscova, 2002. Pp. 5, 6.

161

Roman (Tamberg), hierodiac. Articole introductive // *Iosif de Volоțk, Venerabilul.* Epistola către pictorul de icoane. Moscova, 1994. P. 7.

162

Nil Sorsky, Sf. Mesaje // Prpp. Nil Sorsky și Innokenty Komelsky. Sankt Petersburg, 2005. P. 235.

163

Vezi: *Kireevsky I.V.* Despre natura educației europene și relația acesteia cu educația rusă // Rațiunea pe calea spre Adevăr. Moscova, 2002.

164

Roman (Tamberg), hierodiac. Articole introductive // *Iosif de Volоțk, Venerabilul.* Epistola către pictorul de icoane. Moscova, 1994. Pp. 7, 10, 19.

165

Koyalovich M.O. Istoria conștiinței de sine rusești. Minsk, 1997. P. 451.

166

Ortodoxia (orqodoxiva din *grecescul* *orqov* – corect și *dovxa* – glorie) – ortodoxie, ortodoxie. Acest termen poate însemna și *a gândi bine* .

167

Iacov 2:17 .

168

Pitirim (Necaiev), mitropolit. Patrimoniul cultural al Rusiei... Moscova, 2003. pp. 37–40.

169

Lucrarea citată de I.V. Kireevsky a fost publicată pentru prima dată în 1852.

170

Vezi, de exemplu, scrierile Sfântului Nil din Sora.

171

Vezi: *Kireevski I.V.* Rațiunea pe calea spre adevăr. Moscova, 2002. Pp. 9, 16, 125, 142–147, 188–193.

172

Eseu istoric despre predicarea rusă. Sankt Petersburg, 1879. Pp. 719, 765–768, 771–773.

173

Vezi: *Serafim (Sobolev) , Arhiepiscop.* // Ideologia rusă... M., 2000. pp. 14–22.

174

Ciprian (Kern), Arhimandrit. Crini rugători. Moscova, 2002. P. 4.

175

Zhuravlev V.K. Limba rusă și caracterul rus. Moscova, 2002. P. 54.

176

Domostroi este o colecție de reguli și instrucțiuni de viață. Un monument scris remarcabil al antichității, începe cu învățături despre adevăratul Dumnezeu și se încheie cu prescripții pur casnice despre mesele din timpul Postului Mare și consumul de carne, depozitarea atentă a alimentelor, precum și curățenia și ordinea în casă. Peste 40 de exemplare ale Domostroi, datând din secolele al XVI-lea până în al XVIII-lea, au supraviețuit până în zilele noastre. Acest ghid, consacrat de secole de tradiție, a rămas relevant până la începutul secolului al XX-lea. Conținutul acestei colecții unice a fost dezvoltat de-a lungul secolelor. Compilatorul și editorul versiunii principale a fost Părintele **Silvestru** (cca. 1566), protopop al Catedralei Buna Vestire din Kremlinul din Moscova, figură politică și scriitor. Era originar din Novgorod, un om cu o înaltă educație a timpului său, familiarizat cu literatura străină. Părintele Silvestru a apărut pe scena politică rusă cca. În 1547, a devenit unul dintre liderii Consiliului Ales și a rămas cel mai important consilier al țarului (1547–1560) până când a fost supus unei represiuni nejustificate din partea lui Ivan cel Groaznic. A fost tuns cu forța ca monah și închis într-o mănăstire din deșert. Apoi, pe baza unui denunț

calomnios, a fost acuzat de uciderea țarinei Anastasia, condamnat în lipsă de către țar și închis la Mănăstirea Soloveți, unde și-a sfârșit viața.

177

Lihacev D.S. // *Macarie (Veretennikov)* , *Arhimandrit.* Viața și opera Sfântului Macarie. Moscova, 2002. P. 283.

178

Macarie (Veretennikov), Arhimandrit. Viața și opera Sfântului Macarie. Moscova, 2002. P. 25.

179

Iluminatorul: Vestitor al Iluminării Spirituale. 1994. Nr. 1. P. 100.

180

Andronik (Nikolsky), episcop . Să devenim buni, să devenim temători, să ne amintim // Permsk. condusă de dieceză în 1914. Nr. 29. pp. 562–565.

181

Catehumenii sunt cei cărora li s-au catehumenizat învățăturile Bisericii , adică li s-au predat, oameni care credeau în Hristos și se pregăteau pentru sacramentul Botezului.

182

Liturghie Divină. Rugăciune pentru catehumeni.

183

Unii pastori moderni exprimă opinii de genul plecării intenționate permise a capului în timpul rugăciunii pentru catehumeni, demonstrând astfel smerenie. Un venerabil protopop, care practica tocmai acest lucru, a recunoscut, ca răspuns la nedumerirea turmei sale, că și-a plecat capul în timpul acestei rugăciuni din smerenie, deoarece se considera, „în materie de doctrină”, că abia a început „procesul catehumenatului” și „în viața după credință, că nu a început încă acest proces”. Dar confuzia rămâne. Când cineva face ceva ce nu este prescris de ritul cultului, atrăgând astfel atenția publicului, se pune o întrebare simplă: este necesar să demonstrezi smerenia față de ceilalți? Nu este acest lucru contrar chiar spiritului smereniei și nu se transformă astfel în opusul său? Un alt pastor, nu mai puțin venerabil, crede că „chiar dacă suntem botezați, nu suntem suficient de bisericești și nu acționăm prin harul Botezului”. Pe această bază, spune el, „ne putem plasa printre catehumeni și ne putem pleca capetele”. Aceasta ridică o altă întrebare. Desigur, suntem cu toții nevrednici de titlul de creștini și este util să recunoaștem acest lucru, dar este oare vrednic ca un creștin *să* se imagineze lipsit de harul inseparabil al Botezului? Ca să nu mai vorbim de faptul că cineva *care este insuficient de bisericesc* nu poate fi considerat egal cu *cineva nebotezat* ; acest lucru ar necesita abandonarea

conștiinței dogmatice. Mai mult, conform acestei logici, un moment mai târziu, auzind exclamația „Catehumeni, plecați”, ar trebui, de dragul smereniei, să ne *imaginăm* părăsind slujba, iar auzind exclamația „Toți credincioșii... să ne rugăm Domnului”, ar trebui nu numai să ne amintim că suntem botezați, ci și *să* ne imaginăm atât bisericesc, cât și „acționând prin har”. Cum poate cineva să primească împărtășania dacă s-a „plasat printre catehumeni”? Este potrivit un astfel de joc al fanteziei în timpul slujbei, în loc să înțeleagă adevăratul sens al acțiunilor și simbolurilor liturgice? Simbolismul aici nu este un decor, ci un mijloc puternic de influență spirituală; distorsionarea lui cu jocuri mentale arbitrare este periculoasă. Asceticismul ortodox interzice minții rugătoare să permită *imaginația* , cerând ca aceasta să fie combătută, nu cultivată. Smerenia, ca simț viu al propriei depravări și insignifiante, ca recunoaștere sinceră a sinelui ca fiind cel mai rău dintre oameni, nu are nimic în comun cu autohipnoza și prefăcătoria.

Vezi: http://blagogon.ru/articles/7/; http://karelin-r.ru/faq/answer/1000/3790/index.html

184

Tipicul, bazat pe Regula Canonică nr. 90 a Sinodului Ecumenic al VI-lea, confirmată prin Statutul Sfântului Vasile cel Mare (Regula nr. 91) și alte decrete, impune o interdicție categorică a închinarilor și îngenuncherii duminicilor și în zilele de sărbătoare, precum și în anumite momente ale slujbei (Imnul Heruvimilor, Cei Șase Psalmi, Imnul Prea Onorabil și Doxologia Mare). Este semnificativ faptul că această interdicție statutară nu este rodul invenției omenești, ci a fost primită de sus. Încă din secolul al III-lea, ea a fost dată de Dumnezeu printr-o revelație îngerească Sfântului Pahomie cel Mare: „De sâmbătă seara până duminică seara, precum și în zilele de Rusalii, nu se îngenunchează.” *Kazanski, P.S.* Istoria Ortodoxiei Mon-va... Vol. 1, p. 238.

185

Lossky V.N. Viziunea lui Dumnezeu. Moscova, 2003. P. 677.

186

Rafael (Karelin), Arhimandrit. Arta de a muri sau Arta de a trăi. Moscova, 2003. Pp. 311, 313.

187

Semnificația teologică și ascetică a îngenuncherilor și semnificația interdicției de a se închina sunt subiecte discutate în această ediție, vol. 2, 4.

188

Ciprian (Kern), arhimandrit. Liturgie. M., 2002. http://azbyka.ru

189

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Scrisori către Rusia. Essex; Moscova, 2003. P. 68.

190

Exclamație preoțească la Liturghie: „Și dă-ne nouă cu o gură și o inimă să slăvim și să cântăm Preacinstul și mărețul Tău Nume, al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.” Cartea de slujbe.

191

Liturghie (leitourgiva, din levi>ton – societate și ergon – afacere) – înseamnă literalmente: afacere comună, serviciu public.

192

Psalmul 46:7–8 .

193

Mihail (Takhi-Zade), ieromon. Liturghia. M., 1996. S. 7, 8.

194

Andronik (Nikolsky), șef de secție // Permsk. condus diecezan în 1914. Nr. 29. P. 565.

195

Istoria Bisericii Ruse. Moscova, 1997. Vol. 9. Pp. 237, 375.

196

Kondovy (din Old Konda) – puternic, dens și sănătos, nu putrezit. Dahl V.I.

197

Ciprian (Kern), Arhimandrit. Crini rugători. Moscova, 2002. Pp. 3–5. Notele Părintelui Ciprian pe care le citim datează din anii 1920.

198

Grigore Palama, Sfânt // *Mandzaridis G.* Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. Pp. 34, 35, 37, 60, 78.

199

Mandzaridis G. // Ibidem.

200

Grigorie Palama, sfânt // Buletinul Mișcării Creștine Ruse. 1992. Nr. 164. P. 38.

201

Iosif de Voloțk, Venerabilul Iluminator. Moscova, 1993. P. 242.

202

Mitropolitul Veniamin (Fedchenkov) . Despre slujbele divine ale Bisericii Ortodoxe. Moscova, 2001. p. 55.

203

Kireevski I.V. Rațiunea pe calea spre adevăr. Moscova, 2002. P. 133.

204

Rafael (Karelin), Arhimandrit. Provocarea noului modernism. Moscova, 1999. P. 49.

205

Aemilian, arhimandrit. Cunoașterea lui Dumnezeu... M., 2002. P. 210.

206

Venerabilul Nikon de Optina : Biografie și îndrumări spirituale. Moscova, 1998. P. 110.

207

Teofan Pușcatul, Sfânt. Scrisori complete. Numărul 4. Nr. 241.

208

Andronik (Nikolsky), schmch . // Permsk. condus eparhial 1914. Nr. 29. p. 562–565.

209

Andronik (Nikolsky), șef . // Vocea Bisericii. 1913. Nr. 2–6; Permsk. condus de dieceza din 1916. Nr. 31–33.

210

Ciprian (Kern), Arhimandrit. Slujire pastorală ortodoxă. Klin, 2002. Pp. 249–251.

211

Ciprian (Kern), Arhimandrit. Crini rugători. Moscova, 2002. Pp. 6, 14, 21, 23, 24, 178, 190.

212

Ciprian (Kern), arhimandrit. Liturgic M., 2002. http://azbyka.ru

213

Ogitsky D. P. Ieșire la litiu // ZhMP. 1998. Nr. 8. P. 68.

214

Meyendorff John, Arhipreot. Despre schimbăbilitatea și imuabilitatea cultului ortodox // ZhMP. 1998. Nr. 8. P. 64.

215

Simeon Noul Teolog, Venerabilul. Operele. TSL, 1993. Vol. 1. P. 426.

216

Sfântul Filaret al Moscovei. Dintr-o scrisoare către Sfântul Anton (Medvedev) // *Arhimandritul Ciprian (Kern).* Pastorație ortodoxă. Klin, 2002. P. 75.

217

Luca 9:23 .

218

Psalmul 98:4 .

219

Matei 16:24 ; Marcu 8:34 ; Luca 9:23 .

220

Proverbe 21:29 .

221

Matei 20:1–16 .

222

Luca 10:42 ; 2 Corinteni 6:2 .

223

Matei 25:15 .

224

Luca al Crimeei, Arhiepiscop // Vladimir, Arhiepiscop. Un cuvânt dizolvat în iubire. Moscova, 2001. P. 207.

225

Mitropolitul Amfilohije (Radović) . Omul – Purtătorul Vieții Eterne. Moscova, 2005. P. 104.

226

Netocrație (din *engleză* „net” – rețea; *greacească* „kravto” – putere) – puterea rețelei. 1. O nouă formă de guvernare socială bazată nu pe valori materiale, ci pe valori informaționale, în care puterea asupra societății este asigurată prin accesul la informație și manipularea acesteia. 2. O nouă clasă conducătoare globală a unei societăți postindustriale, care deține monopolul asupra informațiilor exclusive. Netocrații sunt creatorii și proprietarii de active informaționale intangibile, curatorii rețelelor sociale și informaționale, care acaparează dominația globală, înlocuind fosta elită – deținătorii capitalului material. Vezi: http://ru.wikipedia.org

227

Ierarhie (din i&erov» – sacru; ajrchv – început, putere) – literal: putere sacră.

228

Matei 16:18 ; Ioan 16:33 .

229

Ps. 118, 110 ; Deut. 12, 30 ; Avv. 1, 13, 15 ; Proverbe 12, 12 ; Ps. 37, 13 ; Jer. 8, 9 .

230

Rețeaua în lupta împotriva ierarhiei // Jurnalul Rus. 2007. Nr. 2. P. 83; http://russvt.ru

231

Relativism (din *latină* relativus – relativ) – relativismul etic se exprimă prin negarea normelor morale obligatorii și a criteriilor obiective ale moralității și este o metodă de justificare a amoralismului.

232

Vezi: Proiectul Rusia. Cartea 3. 2009. Pp. 375, 433, 434.

233

Jurnalul Rus. 2007. Nr. 2. P. 81.

234

Miercuri: 1 Petru 5, 8 ; Ioan 8, 44 .

235

Psalmul 25:5 .

236

Vezi Apocalipsa 12:9 .

237

Marcu 13:33 .

238

Sfântul Filaret al Moscovei // Lebedev A.P. Mare și Mic. Moscova, 1999. P. 32.

239

Ioan (Krestyankin), arhimandrit // Călugăr al lui Dumnezeu. Mănăstirea Pskov-Pechersky, 2009. P. 366.

240

Apocalipsa 3:9 .

241

Matei 10:16, 22 .

242

Ambrozie (Kliucarev), Arhiepiscop // Iluminatorul: Vestitor al Educației Spirituale. 1995. Nr. 2–3. P. 111, 112.

243

Miercuri: 1 Ioan 2, 18 ; OK. 22, 53 ; Filipeni 1, 16 .

244

Paisie Athonitul, Prezbiter . Cuvinte. Moscova, 2002. Vol. 1. Pp. 28, 35, 36, 40.

245

Scrisorile citate ale Arhimandritului Sofronie (Saharov) au fost scrise în perioada 1958–1967.

246

Cf.: *În lume necazuri veți avea; dar îndrăzniți, Eu am biruit lumea* (Ioan 16:33).

247

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Scrisori către Rusia. Essex; Moscova, 2003. Pp. 67, 92, 94, 144–146, 198, 239.

248

Paisios Athonitul, schemamonah. // Rakovalis A. Părintele Paisios mi-a spus... M., 2003. P. 61.

249

Misael al Athosului (Sopeghin; 1852–1940), Șemandrit. Mihail Grigorievici Sopeghin a fost originar din provincia Riazan, copil duhovnicesc al remarcabililor bătrâni athoniți Ieronim (Solomentsov) și Macarie (Șușkin). În tinerețe, a ajuns pe Sfântul Munte (1876), a depus jurămintele monahale (1879) și a fost hirotonit ieromonah (1885). Și-a îndeplinit ascultarea în principal la metohii – în Taganrog, Moscova, Constantinopol și Odesa. A fost ales stareț (1905), apoi stareț al Mănăstirii Panteleimon, unde a rămas tot restul vieții sale, 35 de ani. Călugării athoniți l-au numit „om duhovnic” și „ascetic curajos”. S-a distins prin înțelepciunea sa spirituală și fermitatea în conducerea mănăstirii. Și-a petrecut ultimii cinci ani din viață semi-paralizat, dar și-a păstrat deplina conștiență. După ce a suferit câteva zile de boală înainte de moartea sa, a plecat la Domnul pe 22 ianuarie/4 februarie 1940. Starețul Misael poate fi considerat un păzitor al hrisoavei monahale a Starețului Ieronim; el a rezistat ferm presiunilor grecilor, care forțau mănăstirile athonite să adopte hrisoava „republicană” panathonică.

250

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Conversații spirituale. Essex; Moscova, 2003. Vol. 1. Pp. 91, 272, 273, 275, 289, 291.

251

1 Ioan 3:2 .

252

Liturghie divină. Imn după împărtășania laicilor.

253

Vezi: *Meyendorff, Ioan, Arhipreot.* Teologie Bizantină. Minsk, 2001, p. 107; *Simeon Noul Teolog, Venerabilul.* Opere. TSL, 1993, vol. 2, p. 451.

254

Venerabilul Serafim de Sarov . München-M., 1993. P. 80.

255

Rafael (Karelin), Arhimandrit. Pe calea de la timp la eternitate. Saratov, 2008. P. 72.

256

Matei 24:12 .

257

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Conversații spirituale. Essex; Moscova, 2003. Vol. 1. Pp. 274, 284, 288, 289.

258

Sofronie [Saharov], Arhimandrit . Despre rugăciune. Sankt Petersburg, 1994. P. 149.

259

Jer. 6, 16 ; Deut. 5, 32–33 ; Numărul 21, 22 .

260

Sire. 9, 20; 32, 21; 33, 30 .

261

Vasile cel Mare, sfânt // Ignațiu (Brianchaninov), sfânt. Operele. Moscova, 1996. Vol. 2. P. 259.

262

Iosif Isihastul, schimamon. // Iosif Monahul, schimamon. Starețul Iosif Isihastul. TSL, 2000. P. 187.

263

Iosif al Athosului [Isihastul], bătrân . O relatare a experienței monahale. TSL, 1998. Pp. 279, 299.

264

Simeon Noul Teolog, Venerabilul. Operele. TSL, 1993. Vol. 2. P. 226.

265

Iosif de Volоțk, Venerabilul Iluminator. Moscova, 1993. P. 267.

266

Varsanufie de Optina, Venerabilul // Optina Pustyn: Spiritualitate ortodoxă rusă. Moscova, 1997. P. 227.

267

Isaac Sirianul, Cuvinte ascetice ale Sfântului. M., 1998. S. 423, 429.

268

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Scrisori complete. Moscova–Sankt Petersburg, 1995. P. 475.

269

Ioan de Kronstadt, cel drept . Opere. Jurnal. Moscova, 2003. Vol. 2. P. 654.

270

Sf. Nil Sorsky // Cheia înțelegerii. Moscova–Ekaterinburg, 2003. Pp. 360, 361.

271

Sfântul Filaret al Moscovei // Sunt al vostru, al tuturor. Moscova, 2003. P. 108.

272

Varsanufie cel Mare și Ioan, Venerabilii. Îndrumător al vieții spirituale. Moscova, 1995. Răspunsul 338.

273

Ibidem. Răspunsuri 627, 660, 739, 740.

274

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Conversații spirituale. Essex; Sankt Petersburg, 1997. P. 20.

275

Ephraim Glinsky, ierodiac. // mozaic Glinskaya. Moscova, 1997. pp. 175, 176.

276

Mitrov Oleg Iurievici (n. 1971), protopop, membru al Comisiei Sinodale a Bisericii Ortodoxe Ruse pentru canonizarea sfinților, cleric al diecezei Moscovei, rector al Bisericii Sfântul Nicolae din Naro-Fominsk, decan al bisericilor din regiunea Naro-Fominsk.

277

La o conferință de la Catedrala Hristos Mântuitorul (17 februarie 2009), secretarul Comisiei Sinodale a Bisericii Ortodoxe Ruse pentru Canonizarea Sfinților, stareța Damaskin (Orlovsky), a raportat: „Începând cu anul 2000, autoritățile statului au scos din arhive și au clasificat documente legate de agenți secreți ai OGPU, ceea ce complică semnificativ o clarificare cuprinzătoare a circumstanțelor vieții persoanelor care pot fi canonizate ca noi martiri și mărturisitori.” http://newsru.com/religy/17feb2009/geheimnisse.html

278

PR (prescurtare *în limba engleză* pentru public relations) – relații publice, informare publică, publicitate.

279

Oleg Mitrov, Preot. Experiența scrierii Vieților Sfinților, Noilor Martiri și Mărturisitorilor Rusiei. Moscova, 2003. http://fond.ru

280

Nikolai Iakovlevici Danilevski (1822–1885), un mare gânditor și savant rus. El a dezvoltat o teorie a dezvoltării istoriei universale, a fondat metoda

civilizațională de studiere a procesului istoric și a dezvoltat doctrina tipurilor cultural-istorice. Danilevski a pus bazele istoriografiei moderne, geopoliticii și științei politice. Printre principalele sale lucrări se numără „Rusia și Europa” și „Darwinismul”. Semnificația operei sale nu a fost încă pe deplin apreciată. „Deși Danilevsky a lucrat în domeniul pur științific, fiind un adevărat geniu, el nu a contrazis niciodată Sfânta Scriptură și nu a fost atât un constructor ipotetic, cât un descoperitor al legilor existenței... Descoperirile lui Danilevsky fac posibilă studierea relațiilor dintre popoare cu o precizie posibilă doar în laborator. După descoperirile lui Danilevsky, istoria nu a mai avut mistere sau secrete. Toate misterele rămase se găsesc doar în Dumnezeu și în eternitate... În cartea sa „Darwinismul”, Danilevsky, cu puterea de convingere a unui geniu, a demonstrat că teoria lui Darwin despre evoluția plantelor, animalelor și originea omului prin evoluție nu corespunde niciunui fapt dovedit de știință și este o ficțiune și un mit. Aceasta este istoria lumii și a umanității prin ochii diavolului. Și acest mit este departe de a fi sigur, deoarece toate sistemele de ateism și toate ideologiile mizantrope care justifică fundamental violența sunt construite pe temelia sa... Trebuie spus că, pentru a face descoperiri de acest fel și de această amploare, nu este suficient să fii un om de știință strălucit - pentru aceasta a trebuit să fii și un...” „creștin profund religios, enoriaș, om cu o viață dreaptă, în fața privirii căruia se dezvăluie nu numai legile lumii materiale, ci și căile către viața veșnică, mântuirea în Hristos.” *Damaskin (Orlovsky), stareț.* http://fond.ru

281

Danilevsky N.Ya. Rusia și Europa. http://danilevsky.ru

282

Mitrov Oleg, preot. Originile tragediei Rusiei în secolul XX // Fundația Memoria Martirilor și Mărturisitorilor Bisericii Ortodoxe Ruse. Lucrări. 2004. Numărul 1. Pp. 35, 36.

283

Aemilian, arhimandrit. Cunoașterea lui Dumnezeu... M., 2002. Pg. 123–127, 332.

284

Efrem Athonitul, Arhimandrit. Perle... TSL, 2001. Pp. 100, 101, 112.

285

Beniamin (Milov), Episcop. Teologie pastorală cu ascetism. Moscova, 2002. P. 78.

286

Arseni (Sebryakova) , stareț. // Calea acțiunii fără vis. Moscova, 1999. Pp. 364–366.

287

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Nașterea în Regat... Essex; Moscova, 2001. P. 183.

288

Psalmul 50:5 .

289

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Să-L văd pe Dumnezeu așa cum este. Essex, 1985. Pp. 18, 36, 38, 47.

290

Psalmul 33:15 .

291

Ciprian (Kern), Arhimandrit. Slujire pastorală ortodoxă. Klin, 2002. Pp. 50, 51.

292

Iona 3:5–10 .

293

Sfântul Simeon Noul Teolog (949–1021), Venerabil; Stareț. Unul dintre principalii reprezentanți ai tradiției isihaste, predecesorul Sfântului Grigorie Palama. Nucleul sistemului său teologic este comuniunea personală cu Dumnezeu și viziunea lui Dumnezeu; asemenea profeților, el a înțeles credința ca fiind cunoașterea experiențială a lui Hristos cel Viu. Cel mai mare mistic al Bisericii Ortodoxe provenea dintr-o familie nobilă și bogată. Născut în Paflagonia, la vârsta de 11 ani a fost adus la Constantinopol pentru a studia în școlile capitalei și a se pregăti pentru slujba imperială. Unchiul său, Vasile, a ocupat o poziție înaltă la curte și a contribuit enorm la creșterea și educația tânărului. Cu toate acestea, nevrând să urmeze o carieră seculară, tânărul, la vârsta de 14 ani, s-a încredințat ascultării bătrânului milostiv, Sfântul Simeon cel Cuvios , un pustnic al Mănăstirii Studion, care l-a binecuvântat să urmeze asceza în lume, studiind operele Sfântului Marcu Ascetul și ale Sfântului...Diadoh din Fotice . În timpul zilei, tânărul Simeon era ocupat să slujească în palatul unui nobil demnitar și își petrecea nopțile în rugăciune fierbinte. Într-una dintre aceste nopți, i s-a acordat prima manifestare a luminii divine necreate. Paisprezece ani mai târziu, cu binecuvântarea părintelui său, a intrat în Mănăstirea Studion (977), apoi a fost transferat la Mănăstirea Sfântului Mamas, unde novicele neobișnuit de zelos a fost tuns în monahism și hirotonit preot; în cele din urmă, a devenit stareț al acestei mănăstiri (980) și a condus-o cu succes timp de aproximativ 25 de ani. După ce a reînviat mănăstirea spiritual și material, starețul Simeon s-a dedicat tăcerii dorite pentru a „dobândi prețioasa isihie”. După ce a demisionat, cu binecuvântarea Patriarhului, fiind lipsit de puterile de stareț de Sfântul Serghie al II-lea și după ce l-a numit stareț pe ucenicul său Arsenie, s-a retras într-o chilie la mănăstire (1005), continuând totuși să-i îndrume spiritual pe frați. Personalitatea

excepțională a sfântului, măreția muncii sale ascetice și teologia sa îndrăzneață au stârnit ostilitate și invidie chiar și printre ierarhii care îl persecutaseră. Drept urmare, Sfântul Simeon a fost trimis în exil (1009), iar când, câțiva ani mai târziu, rușinea sa a trecut și patriarhul a dorit să-l ridice la episcopat, ascetul a refuzat și de atunci până la moartea sa a trăit în schitul pe care îl întemeiase la Biserica Sf. Marina. Sfântului văzător al misterelor i s-au acordat cele mai înalte stări de contemplare: „mintea sa extrem de pură îi permitea să contemple revelațiile divine. Gândirea sa era asemenea cu cea a apostolilor, căci era călăuzit și mișcat de Duhul Sfânt”. Atingând gradul suprem de „unitate cu Duhul”, el a compus scrierile sale nemuritoare, reflectând experiența sa mistică unică, plină de revelații divine. Operele Sfântului Simeon au devenit pentru lumea creștină „un râu divin, umplut cu apele Duhului”. Titlul de „Noul Teolog” i-a fost acordat sfântului de către ucenicul și biograful său, Sfântul Nichita Stethatos, și a fost recunoscut de Biserică. Sfânta Tradiție îl venerează astfel ca al treilea Teolog, plasându-l alături de marii contemplativi: Apostolul Ioan Teologul și Sfântul Grigore Teologul . Aceasta nu este o coincidență, deoarece Sfântul Simeon este un predicator al „unității mistice cu Dumnezeu”, care în tradiția creștină este înțeleasă „ca vârful și coroana întregii teologii”. Pomenită pe 25 martie, 12.

294

Buyy (*slav* .) – nebun, prost, lipsit de inteligență.

295

Psalmul 50:19 .

296

Matei 20:26 .

297

1 Corinteni 2:14 .

298

Ibidem.

299

Psalmul 89:10 .

300

Sfântul Simeon Noul Teolog. Opere; O sută de capitole teologice și practice. http://azbyka.ru

301

Sfântul Simeon Noul Teolog. Despre cele trei forme de rugăciune // Filocalia (în slavonă). Vol. 1. P. 161.

302

Sfântul Efrem Sirul // Poveștile lui Frank despre un pelerin la Părintele său duhovnicesc. Moscova, 2002. P. 320.

303

Marcu Ascetul, Venerabilul // *Ignațiu (Brianchaninov),* Opere sfânte. Moscova, 1998. Vol. 5. P. 187.

304

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Scrisori complete. Moscova–Sankt Petersburg, 1995. P. 260.

305

Apocalipsa 3:17 .

306

Teofan Pușcăriașul, Sfânt. Inscripție... Moscova, 1994. Vol. 2. Partea 3. P. 199.

307

Ioan Sinaitul, Venerabilul // *Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt.* Opere. Moscova, 1996. Vol. 2. P. 162.

308

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1998. Vol. 5. P. 187.

309

Marcu Ascetul, Venerabilul // Ibidem.

310

Ignațiu (Brianchaninov), sfânt // Ibidem.

311

Sfântul Marcu Ascetul // Ibidem. Pp. 183, 187.

312

Luca 13:2, 5 .

313

Apocalipsa 19:9 .

[314]

Psalmul 50:19 .

[315]

Psalmul 136:1, 3, 4 .

[316]

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Opere. Vol. 1, 2. http://azbyka.ru

[317]

Contemplare sobră. Moscova, 2002. P. 226.

[318]

Slujbă dedicată Sfântului Ignațiu. Acatist, Icos 12.

[319]

Matei 11:12 .

[320]

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Opere. Vol. 1. http://azbyka.ru

[321]

Mitrofan, călugăr. Viața de apoi. Kiev, 1992. Pp. 175, 215.

[322]

Matei 11:29 .

[323]

Isaia 66:2 .

[324]

Ioan Sinaiul, St. Ladder. M., 1997. 24:2–3.

[325]

Sir 10:15 ; 2 Cor 5:4 ; Ioan 8:44 .

[326]

Anton de Voronej, Sfânt // *Bartolomeu, Arhimandrit.* Cum să cultivi Grădina Sufletului tău. Moscova, 2002. P. 290.

[327]

Bartolomeu, Arhimandrit. // Ibidem.

328

Vezi Galateni 6:1, 3 .

329

Gen. 18:27 .

330

Sfântul Macarie al Egiptului. Conversații spirituale. TSL, 1994. Pp. 419, 446.

331

2 Corinteni 4:7 .

332

Matei 16:24 .

333

Sfinții Varsanufie cel Mare și Ioan, Îndrumător pentru viața spirituală. Moscova, 1995. Răspunsuri: 160, 191, 254, 268–270, 274.

334

Neofit Grecul (+1886), călugăr, bătrân grec. A ajuns pe Sfântul Munte la vârsta de 21 de ani, după un timp s-a retras pe continent și a petrecut 10 ani de asceză la mănăstirea din Meteora, unde a depus jurămintele monahale. S-a întors la Athos în 1832, a trăit în diferite schituri timp de aproximativ 15 ani, apoi a petrecut 40 de ani ca pustnic în Katounaki.

335

Anton cel Sfânt Munte, ieromonah. Biografii ale asceților athoniți evlavioși din secolul al XIX-lea. Moscova, 1994. P. 143.

336

Efrem Athonitul, Arhimandrit. Perle... TSL, 2001. P. 21.

337

Fericiți cei săraci în duh, căci a lor este Împărăția cerurilor . Puterea Mea în slăbiciune se desăvârșește. (Matei 5:3 ; 2 Corinteni 12:9)

338

Teofan Pușcăriașul, Sfânt. Inscripție... Moscova, 1994. Vol. 2. Partea a 2-a. P. 140.

339

Isaac Sirianul, Cuvinte ascetice ale Sfântului. M., 1998. S. 175, 335, 336.

340

Apocalipsa 3:17 .

341

Ioan de Kronstadt, cel drept . Opere. Jurnal. Moscova, 2002. Vol. 1. Cartea a 2-a. Pp. 216, 217, 237, 298, 316, 344.

342

Mitropolitul Beniamin (Fedchenkov). Poporul lui Dumnezeu. Moscova, 1997. P. 244.

343

Episcopul Inochentie (Solocin; 1842–1919). Născut într-o familie de preoți din provincia Riazan, a fost tuns și hirotonit ieromonah (1875) și a slujit în Misiunea Altai. A fost hirotonit episcop de Primorski și Blagoveșcenski (1898). După pensionare, a administrat Mănăstirea Chersonese din Crimeea pentru o lungă perioadă de timp. Episcopul Inochentie s-a distins prin profunda sa smerenie și prin modul său de viață ascetic și spiritual.

344

Mitropolitul Antonie (Khrapovițki). Despre viața conform omului interior. Sankt Petersburg, 2002. P. 272.

345

Ephraim Glinsky, ierodiac. // mozaic Glinskaya. Moscova, 1997. P. 174.

346

Aemilian, arhimandrit. Cunoașterea lui Dumnezeu... M., 2002. Pg. 274, 275.

347

Vezi: *Ioan Damaschin, Sf.* O expunere exactă a credinței ortodoxe . Moscova, 1992. Cartea 1. Capitolul 14.

348

Kalomiros A. Râul de foc. 2003. P. 18, 19.

349

Vasili (Rosliakov), ieromonah. Jurnal, 1988–1993: manuscris.

350

Romanova Alexandra Feodorovna . Lumină minunată. Moscova, 2000. Pp. 304, 401, 425.

351

Tadeu de Tver (Uspenski; 1872–1937), Sfințit Mucenic; Arhiepiscop. Ivan Vasilievici Uspenski s-a născut în provincia Nijni Novgorod într-o familie de preoți, a absolvit Seminarul Teologic și Academia Teologică din Moscova (1896), a depus jurăminte monahale și a fost hirotonit preot (1897); a fost magistru în teologie (1901), lector la Seminarul Teologic din Smolensk (1897), Minsk (1898) și Ufa (1900); inspector (1902), apoi rector al Seminarului Teologic din Olonețk, arhimandrit și doctor în teologie. S-a angajat în activități științifice și teologice. A fost hirotonit episcop (1908) și episcop domnitor (din 1919); a fost numit în catedralele Vladimir-Volinșk, Vladikavkaz, Astrahan și Saratov; apoi arhiepiscop de Tver (1928). Om al rugăciunii și ascetic, Episcopul Tadeu a pus un accent primordial pe munca interioară și s-a distins printr-o smerenie rară și o abnegație care se învecina cu sărăcia. În locurile sale de slujire, s-a bucurat invariabil de o înaltă autoritate spirituală și de dragostea arzătoare a turmei sale. A fost numit unul dintre adjuncții Locum Tenens Patriarhal (1926). A fost arestat și a ispășit exilul (1921–1928). A fost arestat din nou (1937) și, după 10 zile de interogatoriu și tortură, executat în închisoarea Tver (31 decembrie 1937). A fost canonizat (1997). Pomenirea sa este pedepsită la 18/31 decembrie.

352

Tadeu de Tver, arhiepiscop, sfințit mucenic. Bucura! Moscova, 1998. pp. 175–177.

353

Veniamin (Milov; 1887–1955), episcop, profesor la Academia Teologică din Moscova, maestru în teologie, duhovnic și predicator al credinței creștine. Viktor Dmitrievici Milov, fiul unui preot din Orenburg, a primit tunderea și hirotonirea preoțească (1920) la Mănăstirea Danilov din Moscova și a absolvit Academia Teologică din Moscova (1922). A obținut diploma de candidat în teologie pentru lucrarea sa „Sfântul Grigorie Sinaitul: Viața și învățătura sa”. Arhimandrit (1923), stareț al Mănăstirii Pokrovski din Moscova până la închiderea acesteia (1929). A fost apropiat de Arhiepiscopul Feodor (Pozdeevski). A fost arestat (1929) și închis într-un lagăr timp de 3 ani. A fost exilat în Nord timp de 10 ani (1937). După 9 ani, a fost eliberat din exil de Patriarhul Alexei I. Loctinent în Lavra Sfântului Serghie, Sfânta Treime (1946), a condus catedrele de patrologie și teologie pastorală, inspector al Academiei Teologice din Moscova și al Seminarului Teologic din Moscova, profesor (1948) și a fost supus unei supravegheri constante. La vârsta de 60 de ani, a fost exilat în Kazahstan (1949) pentru un mandat de 5 ani. A petrecut aproximativ 20 de ani în lagăre, închisori și exil. A fost hirotonit episcop de Saratov și Balașov (4 februarie 1955). Predicator inspirat, a scris lucrări de teologie liturgică, dogmatică și ascetism. A dus un stil de viață strict ascetic, s-a distins prin simplitate, blândețe și blândețe în atitudinea sa față de ceilalți, dar a fost foarte exigent cu sine însuși și strict în chestiuni canonice. A murit după o scurtă slujbă la Saratov (+2 august 1955). Circumstanțele morții sunt neclare și dau naștere la speculații despre moartea violentă.

354

Veniamin (Milov), episcop. Jurnalul unui călugăr. TSL, 1999. P. 226.

355

Inocent (Oreshkin), Ieroschemamonah. // Pylneva G.A. Amintiri ale bătrânului Schitului Zosima, Ieroschemamonah. Nevinovat. Moscova, 1998. pp. 50, 51.

356

Matei 10:19-20 . Compară: *Când vă vor duce înaintea sinagogilor, înaintea dregătorilor și înaintea stăpânirilor, nu vă îngrijorați cum sau ce veți răspunde sau ce veți zice; căci Duhul Sfânt vă va învăța chiar în ceasul acela ce trebuie să spuneți* . (Luca 12:11-12)

357

Oleg Mitrov, Preot. Experiența scrierii Vieților Sfinților, Noilor Martiri și Mărturisitorilor Rusiei. Moscova, 2003. http://fond.ru

358

Damaskin (Orlovsky; n. 1949), arhimandrit. Doctor în științe istorice, cleric al Moscovei, membru al Comisiei Sinodale a Bisericii Ortodoxe Ruse pentru Canonizarea Sfinților, director științific al Fundației publice regionale „Memoria Martirilor și Mărturisitorilor Bisericii Ortodoxe Ruse” (pe care a fondat-o), președinte al Consiliului Academic al Institutului de Studii Slave N. Ia. Danilevsky, membru al Uniunii Scriitorilor din Rusia. Arhimandritul Damaskin a început să colecteze mărturii orale unice și materiale documentare despre istoria Bisericii Ortodoxe Ruse în epoca persecuției din anii 1970 și desfășoară cercetări în acest domeniu de peste 30 de ani. Arhimandritul Damaskin este autorul lucrării în 7 volume „Martiri, Mărturisitori și Asceți ai Pietății ai Bisericii Ortodoxe Ruse a secolului XX”, care a fost distinsă cu Premiul în Memoria Mitropolitului Macarie (1997) și premiul literar al Uniunii Scriitorilor din Rusia (2003). Această lucrare a devenit baza hagiografică și istorică pentru canonizarea sfinților în cadrul Sinodului Noilor Martiri și Mărturisitori ai Rusiei (2000). A studiat cuprinzător peste 100.000 de cazuri din 1917 până în 1950. Este autorul principal al unei colecții în 8 volume cu viețile noilor martiri ai diecezei Moscovei și autorul celei mai cuprinzătoare colecții în 12 volume în acest domeniu, „Viețile Noilor Martiri și Mărturisitori ai Rusiei în secolul al XX-lea”, precum și compilatorul seriei de cărți „Moștenirea spirituală a Martirilor și Mărturisitorilor Bisericii Ortodoxe Ruse”. Prin intermediul operelor Părintelui Damaskin, cititorul are acces la fapte istorice credibile despre sfințenia modernă și dobândește o oportunitate unică de a reconstitui obiectiv trecutul istoric al poporului rus, care a apărat cele mai înalte idealuri creștine cu prețul martiriului în fața tiraniei atee totale. Cărțile Arhimandritului Damaskin deschid o pagină neexplorată din istoria Rusiei și dovedesc cu o incontestabilitate științifică că în secolul al XX-lea creștinii ortodocși din Rusia au fost supuși unor persecuții la o scară fără precedent și cu o cruzime fără precedent. Aici, cititorul va găsi o explicație a rădăcinilor spirituale

ale suferinței poporului rus, iar în imaginile sfinților noi martiri, poate găsi o resursă salutară pentru renașterea națională.

359

Vezi: *Damaskin (Orlovsky), Starețul.* Martiri, mărturisitori și asceți ai evlaviei ai Bisericii Ortodoxe Ruse a secolului al XX-lea. Tver, 1999. Cartea a 3-a. Vezi și: *Thaddeus (Uspensky) , Arhiepiscop de Tver, Sfințit mucenic.* Opere. Tver, 2002. Cartea 1.

360

Damaskin (Orlovsky), stareț. Conversație cu redactorul-șef al serverului Învierii Rusești. Moscova, 2000. http://fond.ru

361

Ieronim (Solomentsov), Ieroschemonah. // Marea Gardă. Moscova, 2001. Vol. 1. P. 630.

362

Teofan Pușcăriașul, Sfânt. Scrisori complete. Moscova, 1994. Numărul 8. Nr. 1225.

363

Ioan de Kronstadt, dreapta. // *Anthony (Bloom), Mitropolit.* Călătorie spirituală. Klin, 2004. P. 9.

364

Ignațiu al Caucazului, Sfânt // Biografie completă a Sfântului Ignațiu al Caucazului. Moscova, 2002. P. 188.

365

Ioan Sinaitul, Sf. Scară. M., 1997. 5:36.

366

Ioan (Krestyankin), arhimandrit. Scrisori. Mănăstirea Pskov-Pechersky, 2000. P. 273.

367

Avva Dorotei. Învățături folositoare pentru suflet... http://azbyka.ru

368

Cf. Ezek. 42:3 ; Apoc. 11:2 ; ebr. 9:3 ; Luca 17:21 .

369

Teofan Pușcăriașul, Sf. // Citat din: http://mitras.ru/publ.htm

370

Dacă zicem că n-avem păcat, ne amăgim singuri și adevărul nu este în noi (1 Ioan 1:8).

371

Ioan de Kronstadt, cel drept . Opere. Jurnal. Moscova, 2003. Vol. 2. P. 439.

372

Ioan de Kronstadt, cel drept . Opere. Jurnal de moarte. 1908. Moscova, 2003. P. 74.

373

Efeseni 4:13 .

374

Contemplare sobră. Moscova, 2002. Pp. 96, 103, 104.

375

1 Corinteni 13:12 .

376

Iosif Isihastul, schimamon. // *Iosif Monahul, schimamon.* Starețul Iosif Isihastul. TSL, 2000. P. 376.

377

Ps. 21, 7 ; Viața 18, 27 .

378

Viețile Sfinților Sfântul Dimitrie de Rostov . Martie 1993. P. 604.

379

Lebedev A.P. Mare și mic. Moscova, 1999. P. 32.

380

Florovsky, George , Arhipreotul . Căile teologiei ruse. Vilnius, 1991. p. 127.

381

Novicele Ștefan a fost viitorul sfânt stareț Schema-Arhimandrit **Sebastian de Karaganda** (Fomin; 1884–1966), un venerabil duhovnic. A fost unul dintre ultimii reprezentanți ai părintelui Optina. În tinerețe, a avut onoarea de a fi ucenicul a

doi venerabili părinți: Iosif și Nectarie de Optina. A fost canonizat în 1997. Pomenirea sa se face pe 6/19 aprilie.

382

Preasfințitul Sebastian, bătrânul din Karaganda. Moscova, 1998. P. 20.

383

Sfântul Paulin cel Milostiv de Nola (364–431). Fost senator senior sub împăratul roman și episcop de Nola. Zelos pentru evlavie, el și soția sa și-au renunțat de bunăvoie la toate bunurile, dedicându-se sărăciei depline de dragul lui Hristos și retrăgându-se în Campania. Acolo a acceptat episcopatul la Nola. Pomenire 23 ianuarie/5 februarie.

384

Serapion Sindonitul, din Egipt (V), Venerabilul. Născut în Egipt, a trăit o viață monahală din tinerețe. De dragul Domnului, a acceptat sărăcia de bunăvoie - nu a avut nici adăpost, nici bunuri, rătăcind, uneori fără nimic care să-i acopere goliciunea. A dobândit o detașare completă. Pomenit pe 7/20 aprilie și 14/27 mai.

385

Arsenie din Capadocia , Farasa (Annitsalichos; 1840–1924), Venerabil; Arhimandrit. Una dintre cele mai marcante figuri dintre sfinții greci ai timpurilor recente. „Rugăciunea lui putea străpunge piatra”, spuneau contemporanii săi despre el. La vârsta de 26 de ani, a fost tuns la mănăstirea din Cezareea și hirotonit diacon. A fost trimis să învețe în satul Farasa, unde patru ani mai târziu a fost hirotonit ieromonah. Aici a dedicat mai mult de 50 de ani slujirii pastorale altruiste. Ascetic strict, a întreprins un ascetism strict de post și a slujit priveghiuri de toată noaptea conform ritului athonit. În fiecare săptămână, petrecea două zile în izolare, cufundat în contemplare. A săvârșit nenumărate minuni; chiar și turcii au fost vindecați prin rugăciunile sale. De asemenea, a fost onorat cu arătările Maicii Domnului. A fost canonizat de Patriarhia Constantinopolului (1986). Viața sa a fost compilată de bătrânul athonit, Sfântul Paisie Athonitul, care a fost botezat de Părintele Arsenie și a primit de la acesta numele său secular și o profeție despre viitoarea sa cale monahală. Cartea Părintelui Paisie a fost retipărită de 14 ori în Grecia.

386

Paisie Athonitul, bătrânul. Cuviosul Arsenie al Capadociei . TSL, 1997. Pp. 43–51.

387

Dragă iubire. Moscova, 2000. P. 18.

388

Suhonosov Petr Petrovici (1931–1999), protopop cu mitraj. Vezi despre el la p. .....

389

Gorshkov A.K. Golgota caucaziană. Moscova, 2002. P. 113.

390

Sfântul Nil Sorski. Tradiția vieții schitice (în limba slavă). Moscova, 1997. P. 200.

391

Deja (*slav* .) – legături, frânghie, șnur, frânghie.

392

Viața și minunile Sfântului Alexandru de Svir . Sankt Petersburg, 1995. P. 94.

393

Ioasaf Pustnicul, Ploschansky (1692–1766), ieromonah. Primul pustnic cunoscut al pădurilor din Bryansk, unde a petrecut 20 de ani în singurătate, a fost constructorul Schitului Beloberezhskaya și al Schitului Maicii Domnului Ploschanskaya. Născut în nobilime mică, a slujit la Moscova sub conducerea prințului Urusov. La vârsta de 20 de ani, a devenit călugăr, primind tunderea riasoforă la Mănăstirea Odrin (1717) și mantia la Belye Berega (1721). Ca stareț al Schitului Ploschanskaya, l-a primit ca novice pe viitorul Venerabil Teodor de Sanaksar (Ushakov).

394

Bătrânii Schitului Ploschanskaya. Moscova, 2002. P. 14.

395

Învățături postume ale Sfântului Nil, cel care curgea de mir din Muntele Athos. Mănăstirea Novo-Golutvinsky, 1992. P. 156.

396

Athonit Patericon. Moscova, 1994. Partea 2. pp. 75, 76.

397

Prezbiterul Ephraim Katounaksky. Moscova, 2002. Pag. 146, 147.

398

Paisios [Eznepidis], bătrân. Părinții athoniți și poveștile athoniților. TSL, 2001. P. 38.

399

Tihon de Kaliagra (Golenkov; 1884–1968), ieroschimonah. Un bătrân rus de la Muntele Athos, cu o viață spirituală profundă, originar din Siberia. Încă din fragedă copilărie, a fost atras de monahism. Și-a început viața monahală la

vârsta de 24 de ani pe Sfântul Munte și a petrecut 60 de ani într-o asceză neîncetată. După ce a trăit cinci ani în chilia din Belozerka, s-a retras la Karulya, unde a trăit ca pustnic într-o peșteră timp de 15 ani. După aceasta, a trăit în singurătate strictă într-o chilie din deșert pe Kaliagra. Printre copiii săi duhovnicești s-a numărat și bătrânul grec, Cuviosul Paisie Athonitul.

400

Paisios [Eznepidis], bătrân. Părinții athoniți și poveștile athoniților. TSL, 2001. P. 30.

401

Iosif Isihastul Athosului, Locuitorul Peșterilor (Kottis; 1898–1959), Venerabil. Un ascet grec remarcabil și pustnic athonit. Starețul Iosif este reînvietorul tradiției isihaste vechi de secole și educatorul unei întregi galaxii de asceți care au contribuit la renașterea spirituală actuală a Athosului. Astăzi, urmașii Starețului Iosif slujesc ca stareți și prezbiteri în multe dintre mănăstirile majore ale Sfântului Munte, cum ar fi Filotei, Xeropotamou, Vatopedi, Dionysiou și Kostamonitou. Mănăstirile athonite de frunte au fost sub îndrumarea spirituală a ucenicilor săi direcți: Efrem de Katounakia (+1998), Haralampos de Dionysiou (+2001), Iosif de Vatopedi (+2009) și Efrem de Filoteu (+2019), constructorul a 17 mănăstiri în America. După moartea Starețului Iosif Isihastul (+28.08.1959), Mănăstirea Filotheou a publicat trei volume cu învățăturile sale, iar două cărți au fost publicate în Rusia. În prezent, fragmente din moaștele Părintelui Iosif, canonizat și venerat pe scară largă pe Muntele Athos ca ascet al vieții sfinte, se află în diferite mănăstiri de pe Sfântul Munte și în mănăstiri din întreaga lume.

402

Psalmul 148:5 .

403

1 Corinteni 4:7 .

404

Gen. 3:19 .

405

1 Corinteni 4:7 .

406

Liturghie Divină. Rugăciune înaintea Amvonului.

407

Iosif al Athosului, Starețul . Discurs despre experiența monastică. http://hesychasm.ru

408

Vezi: Gen. 1:27 .

409

Iosif Isihastul, schimamon. Trâmbiță duhovnicească // *Iosif Monahul, schimamon.* Starețul Iosif Isihastul. TSL, 2000. P. 287, 288.

410

Apocalipsa 3:17 .

411

Liturghie divină. Anafora, rugăciunea epiclezei.

412

Rugăciuni înainte de culcare. Rugăciunea Sfântului Ioan Damaschin .

413

Iosif al Athosului [Isihastul], bătrân . O relatare a experienței monahale. TSL, 1998. P. 301.

414

Tihon din Zadonsk , Sfântul // Lazăr [Abashidze], Arhimandrit. Sacramentul Spovedaniei. Moscova, 1995. P. 159.

415

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1998. Vol. 5. P. 119.

416

Ibidem. Vol. 1. Pag. 155, 375.

417

Isaia 64:6 .

418

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Scrisori complete. Moscova–Sankt Petersburg, 1995. P. 484.

419

Alexandru Ilin, Arhipreotul // Arzând pentru Hristos. Moscova, 2001. P. 120.

420

Cf.: *Fericiți cei săraci în duh* (Matei 5:3 ; Luca 6:20).

421

1 Timotei 2:4 .

422

Psalmul 93:17 .

423

1 Petru 3:4 .

424

Vezi: *Teofan Pușcăriașul, Sfânt.* Viața interioară. Moscova, 1998. Pp. 326–329.

425

Matei 5:3 ; 2 Corinteni 11:27; 12:9 .

426

Ieronim (Solomentsov), Ieroschemah. // Marea Gardă. Moscova, 2001. Vol. 1. Pp. 350, 351.

427

Contemplare sobră. Moscova, 2002. P. 234.

428

Aemilian, arhimandrit. Cunoașterea lui Dumnezeu... M., 2002. P. 333.

429

Nikon (Vorobyov), stareț . Scrisori inedite // Focul Sfânt. Moscova, 2002. Nr. 8. P. 57.

430

Veniamin (Milov), episcop. Jurnalul unui călugăr. TSL, 1999. P. 228.

431

Siluan Athonitul, Cuviosul // *Sofronie, Ieromonah.* Starețul Siluan. http://azbyka.ru

432

Sofronie de Essex (Saharov; 1896–1993), Venerabilul. Un ascet rus remarcabil, un părinte spiritual cunoscut și autor de scrieri teologice și ascetice. Serghei Semionovici Saharov s-a născut la Moscova într-o familie religioasă de intelectuali. În tinerețe, a fost ofițer în trupele de geniu și un artist talentat. După revoluție, a fost arestat de două ori de Ceka și a ajuns la Lubianka. A emigrat în Italia (1921), apoi a locuit la Berlin și Paris. A studiat pictura. A intrat la Institutul

Teologic din Paris, dar a plecat curând la Muntele Athos (1925), unde a depus jurăminte monahale și a petrecut 22 de ani de asceză în diferite mănăstiri. La Mănăstirea Sfântul Panteleimon, a fost sub îndrumarea spirituală a Sfântului Siluan Athonitul (din 1930). A fost hirotonit diacon (1932). În timpul unei boli fatale, a fost tuns în schimă cu numele Sofronie (1935); Și-a revenit prin rugăciunile Starețului Siluan. După moartea starețului, Părintele Sofronie a trăit ca pustnic timp de aproximativ șapte ani într-o peșteră de pe Karulia (din primăvara anului 1939) și în peștera Sfântului Pavel din zona Schitului Nou (din 1943). Hirotonit ieromonah (1941), a fost numit părinte spiritual al Mănăstirii Sfântul Pavel și al altor câteva mănăstiri. Stricitatea vieții sale ascetice era neobișnuită pentru secolul nostru, iar condițiile din peștera inundată a Sfântului Pavel erau atât de dure încât sănătatea sa a fost iremediabil afectată (o formă severă de tuberculoză). Părintele Sofronie avea o educație vastă și cunoștea mai multe limbi, inclusiv greaca veche. În numele Sfântului Kinot, a negociat cu naziștii (1941), contribuind astfel în mare măsură la protejarea Athosului de distrugere în timpul ocupației sale. Cu toate acestea, după război, a fost calomniat ca colaborator nazist (1946) și a fost forțat să părăsească Athosul, suferind de un ulcer stomacal sever. A slujit (din 1947) la Biserica Adormirii Maicii Domnului din cimitirul rusesc din Sainte-Geneviève-des-Bois, lângă Paris. După o amputație gastrică complexă (1951), Părintele Sofronie nu s-a mai putut întoarce la Athos. În Franța, a publicat și tradus în engleză cartea sa de renume mondial, „Starețul Siluan”, compilată din memorii personale și notițe transmise de către stareț. A fondat o comunitate monahală la ferma franceză Colara (1956), apoi s-a mutat în Anglia (1958) și a fondat Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul din Essex, unde a slujit ca stareț (până în 1974) și, până la moartea sa, ca stareț. Aici a păstrat o parte din moaștele Starețului Siluan, pe atunci necanonizat, aduse de la Muntele Athos; oameni din întreaga lume au început să se adune acolo, căutând îndrumare spirituală. Părintele Sofronie a scris cartea „Văzându-L pe Dumnezeu așa cum este” și numeroase articole, a creat texte liturgice și a publicat culegeri ale articolelor sale „Despre rugăciune” și „Nașterea în Împărăția de nezdruncinat”, precum și culegeri ale conversațiilor și scrisorilor sale. Părintele a purtat crucea grea a cancerului în ultimii zece ani din viața sa. Ascetul a adormit la vârsta de 97 de ani (+11.07.1993) în mănăstirea pe care a întemeiat-o, înconjurat de numeroși ucenici de diferite naționalități. Până la sfârșitul vieții sale, Părintele Sofronie a rămas un mijlocitor neobosit pentru Rusia.

433

Vezi: Luca 13, 24 ; Matei 7, 14 .

434

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Să-L văd pe Dumnezeu așa cum este. Essex, 1985. P. 70.

435

Vezi: *Ioan Sinaitul, Sf.* Un cuvânt despre temniță // Scara. 5:3–26.

436

Matei 11:29 .

437

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Isprava cunoașterii lui Dumnezeu. Essex; Moscova, 2002. Pp. 115, 180, 187.

438

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Să-L văd pe Dumnezeu așa cum este. Essex, 1985. Pp. 120, 137.

439

Dacă cineva este în Hristos, este o făptură nouă (2 Corinteni 5:17).

440

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Scrisori către Rusia. Essex; Moscova, 2003. Pp. 31–33, 178.

441

Egger, Maxim. Arhimandritul Sofronie – un călugăr pentru lume // *Sofronie (Saharov), Arhimandritul* . Conversații spirituale. Essex; Sankt Petersburg, 1997. Pp. 78, 79.

442

Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. http://azbyka.ru

443

Siluan Athonitul (Antonov; 1866–1938), Venerabil; Schimonah. Un ascet rus remarcabil, a lucrat timp de o jumătate de secol în mănăstirea Sfântului Pantelimon de pe Muntele Athos. Lipsit de un mentor în munca mintală, a mers singur pe calea dificilă și periculoasă a luptei interioare. De timpuriu, a primit daruri neobișnuit de înalte ale harului, după care, timp de 15 ani, a dus o luptă neîncetată și extrem de aprigă pentru detașare. În acei ani, a dormit în șezut, 1-2 ore pe zi, în fragmente de 15-20 de minute, dedicându-și toată noaptea și toate puterile Rugăciunii lui Iisus. Părintele, care a prevăzut spiritual și a trăit cu acuitate tragedia umanității moderne, a avut darul plin de har al rugăciunii îndrăznețe pentru întreaga lume. Notițele sale, editate de Arhimandritul Sofronie (Saharov), au fost traduse în toate limbile majore ale lumii. Sfântul Arhimandrit Emilian de Simonopetra a numit scrierile Starețului Siluan „Noua Filocalie”. Numeroase vindecări sunt cunoscute de pe capul sfântului de pe Muntele Athos și de pe o parte din moaștele sale aflate în Marea Britanie. A fost canonizat de Patriarhia Constantinopolului (1978) și inclus în Menologionul Bisericii Ortodoxe Ruse (1993). Pomenirea sa este pe 24 septembrie 1993.

444

În citatele din cartea „Starețul Siluan”, textul îngroșat al autorului este din prima ediție a cărții: *Sofronie, Ieromonah.* Starețul Siluan. Paris, Franța, 1952.

445

Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. http://azbyka.ru

446

Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. http://azbyka.ru

447

Matei 6:25–34 ; Luca 12:22–29 ; Ioan 5:30 ; 1 Petru 5:7 .

448

Siluan Athonitul, Cuviosul // *Sofronie, Ieromonah.* Starețul Siluan. http://azbyka.ru

449

Sfântul Maxim Mărturisitorul, Creația . http://azbyka.ru

450

Teofan Pușcăriașul, Sfânt. Inscripție... Moscova, 1994. Vol. 1. Partea 1. P. 76.

451

Sfântul Filaret al Moscovei // Sunt al vostru, al tuturor. Moscova, 2003. P. 109.

452

Efrem Athonitul, Arhimandrit. Perle... TSL, 2001. P. 85.

453

Marcu Ascetul. Venerabilul // *Ignațiu (Brianchaninov), sfânt.* Operele. Moscova, 1998. Vol. 5. Pp. 166–178.

454

Porfirie (Bairaktaris), Arhimandrit // *Agapius, călugăr.* Flacăra Divină... M., 2000. Pp. 28, 92.

455

Paisie Velichkovsky, socrul . Crini sătești. Kiev, 1997. Cuvintele 25, 28, 43.

456

Psalmul 54:23 .

457

Sfântul Varsanufie cel Mare și Sfântul Ioan. Un ghid pentru viața spirituală. Moscova, 1995. Răspunsuri 163, 751.

458

Matei 6:34 .

459

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Scrisori complete. Moscova–Sankt Petersburg, 1995. P. 355.

460

Teofan Zăvorâtul, Sf. Interpretarea celor șase psalmi psalmi. M., 2002. pp. 20–25.

461

Psalmul 26:4 .

462

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfânte. Moscova, 1996–1998. Vol. 2. P. 123. Vol. 5. P. 175.

463

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Scrisori complete. Moscova–Sankt Petersburg, 1995. P. 519.

464

Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. Paris, 1952. P. 201.

465

Ciprian (Kern), Arhimandrit. Crini rugători. Moscova, 2002. P. 191.

466

Evagrie, Abba. Operele. Moscova, 1994. P. 80.

467

Sfântul Isaia Pustnicul // Cuvinte spirituale și morale. Moscova, 1995. P. 407.

468

Mari bătrâni ruși ai secolului XX. Moscova, 2002. P. 68.

469

Citat din: *Petru (Ekaterinovski), Episcop* . Reguli și practică ascetică ortodoxă. Sankt Petersburg, 2002. P. 177.

470

Reguli monastice antice. Moscova, 1994. P. 317.

471

Rugăciunea Domnească este rugăciunea *Tatăl Nostru* (Matei 6:9-13).

472

Ioan Cassian Romanul , Scripturi Sf. TSL, 1993. P. 339.

473

Sfântul Isaac Sirul. Cuvinte ascetice. http://azbyka.ru

474

Matei 6:8 .

475

Sfântul Varsanufie cel Mare și Sfântul Ioan. Un ghid pentru viața spirituală. Moscova, 1995. Răspunsuri 381, 435, 436.

476

Arseny (Sebryakova), Stareț. // Calea acțiunii fără vis. Moscova, 1999. Pp. 433, 434.

477

Iosif Isihastul, schimamon. // *Iosif Monahul, schimamon.* Starețul Iosif Isihastul. TSL, 2000. P. 253.

478

Kirik, schiarchim. Învățături monastice. Madrid, 1973, pp. 28–31.

479

Paisie Athonitul, Bătrân. Scrisori. TSL, 2001. Pp. 175, 205.

480

Paisie Athonitul, bătrân . Cuvinte. Moscova, 2002. Vol. 1. P. 96.

481

Paisie Athonitul, schimonah. // *Isaac, ieromonah.* Viața bătrânului Paisie Athonitul . Moscova, 2006. Pp. 262, 461.

[482]

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Să-L văd pe Dumnezeu așa cum este. Essex, 1985. p. 100.

[483]

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Scrisori către Rusia. Essex; Moscova, 2003. Pp. 69, 70.

[484]

Ioan 5:7 .

[485]

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Ofrandă rugătoare. Pp. 32, 23, 26, 27.

Disponibilitate

Inimă și buze

Măsuri de precauție

Întotdeauna au existat opinii variate cu privire la accesibilitatea universală a rugăciunii mentale a inimii. Pe de o parte, sunt cunoscute opinii autorizate cu privire la permisibilitatea și chiar necesitatea acestei practici pentru toți creștinii; pe de altă parte, se întâlnesc atitudini foarte prudente, chiar până la punctul unor restricții drastice. Pentru a obține claritate asupra acestei probleme și a evita contradicțiile aparente, este necesar să se clarifice o parte din confuzia care apare din lipsa de rigoare în aplicarea unor expresii stabilite. Astfel, sintagma „rugăciune mentală” poate fi aplicată la două concepte diferite de către autori diferiți sau de către același autor în momente diferite. Același lucru este valabil și pentru expresia „rugăciunea inimii”. Ambii termeni se pot referi, fără nicio consecvență, uneori la rugăciunea celor activi, iar alteori la rugăciunea perioadei contemplative a vieții spirituale. Într-adevăr, „sfinții părinți în scrierile lor includ adesea ambele forme sub singura denumire de rugăciune mentală” și, în același timp, „uneori disting între ele ” . [486]

Acest lucru se datorează mai multor motive [487] , dar pentru noi, amestecarea unor concepte precum perioadele active și contemplative este inacceptabilă. Și „să se știe că, potrivit scrierilor sfinților și purtătorilor de Dumnezeu ai noștri părinți, există două tipuri de rugăciune mentală: una este pentru începători, aparținând **acțiunii** [adică activă], iar cealaltă este pentru desăvârșire, aparținând **vederii** [contemplației]” [488] .

„Între *simpatia* inimii cu mintea și *unirea* minții cu inima... există o diferență profundă”, care indică gradele variate de acțiune a harului. Cu alte cuvinte, există o diferență fundamentală între rugăciunea inimii, „săvârșită de minte cu

simpatia inimii”, adică rugăciunea activă, și „rugăciunea plină de har, săvârșită de minte în inimă” la atingerea stadiului contemplativ.

„Una este să te rogi cu atenție, cu participarea inimii; alta este să cobori cu mintea în templul inimii și de acolo să oferi o rugăciune mistică, plină de puterea și harul lui Dumnezeu.” [489] În primul caz, cu *simpatia* sau *participarea* inimii, sau, cu alte cuvinte, cu *convergența* minții în inimă, se săvârșește rugăciunea activă și, în consecință, are loc **o unire activă** a minții cu inima, realizată prin har, dar susținută de propria putere. În al doilea caz, vorbim despre o unire **plină de har a inimii și a minții, despre intrarea într-o rugăciune** *profundă din inimă* sau *contemplativă* , care se realizează numai prin puterea harului divin, prin bunăvoința lui Dumnezeu, fără participarea sau consimțământul omului.

Există interdicții stricte și juste împotriva urmăririi premature a celui de-al doilea tip de rugăciune, atunci când cineva încearcă să obțină o stare de har prin propriile eforturi, când cineva încearcă în mod nechibzuit să ia cu forța ceea ce poate fi dobândit doar ca dar divin și nu înainte ca inima să fi fost curățită de patimi. Cât despre rugăciunea activă a minții și a inimii, care se săvârșește cu atenția minții și cu compasiunea inimii - o rugăciune menită tocmai să curețe inima de patimi - o astfel de practică este încurajată ca fiind accesibilă tuturor creștinilor. Accesibilă, desigur, cu pregătirea adecvată [pentru] această sarcină sacră .

Cu toate acestea, îngrijorări și temeri au apărut întotdeauna. Cuviosul Paisie al Moldovei, inspiratorul celei mai recente renașteri a tradiției isihaste, un practicant și predicator remarcabil al rugăciunii mentale, a experimentat o anxietate considerabilă cu privire la publicarea traducerilor sale patristice. El i-a scris Arhimandritului Teodosie, starețul Schitului Sofroniev, că era „cuprins de frică și cutremur”, căci „aceste lucrări sfinte”, odinioară disponibile pe scară largă, „vor fi oferite nu numai monahilor, ci tuturor creștinilor ortodocși în general; iar cei care au învățat rugăciunea mentală prin ele, fără îndrumarea celor experimentați, ar putea fi supuși amăgirii ” . [491]

Starețul Paisie se îndoia dacă era necesar să publice traducerea slavă [a Filocaliei] pe care o pregătise în tiraje mari . Se temea că „oamenii încrezuți ar putea interpreta greșit învățătura sacră conținută în carte și, urmând-o în mod arbitrar, fără îndrumare și ordine adecvate, ar putea cădea în vanitate și, fiind înșelați, ar da naștere la denigrarea textului sacru”. Îndoielile sale au fost risipite când o altă figură proeminentă a renașterii monahale ruse, mitropolitul [Gavriil (Petrov)] l-a convins pe stareț de necesitatea edificatoare a răspândirii pe scară largă a învățăturii despre activitatea mentală .

Părinții Deșertului se distingeau adesea prin strictețea opiniilor lor. Trebuie însă luat în considerare, și subliniem din nou acest lucru, că în terminologia lor, conceptul de *rugăciune mentală* se referă de obicei la rugăciunea *profundă, din inimă,* a contemplativilor, mai degrabă decât la rugăciunea obișnuită, activă, a minții și a inimii. [Viața] celor care încep să dobândească rugăciunea plină de har necesită cu adevărat condiții speciale: „cât despre contemplare, ea este dificilă acolo [în lume], căci necesită o tăcere deplină”. [494] Caracteristică în acest sens

este poziția pustnicului athonit Kallinikos [495] , cunoscut mult dincolo de Sfântul Munte și „recunoscut universal ca un stâlp al isihasmului”.

În predarea rugăciunii mentale, el s-a călăuzit după cuvintele Evangheliei: „ *Nu dați câinele sfânt”* [(496)] și nu a dezvăluit niciodată secretul rugăciunii mentale monahilor care nu fuseseră crescuți în duhul ascultării depline și al renunțării la propria voință, care nu atinseseră succes în lupta cu patimile. Părintele considera pacea deplină și uitarea grijilor pământești o condiție necesară pentru învățarea rugăciunii mentale, căci „cea mai mică tulburare a tăcerii și cele mai mici griji creează obstacole pe calea contemplativului isihast”. În lupta ascetică contemplativă, „nu există loc pentru viața practică”. Părintele credea că imersiunea deplină în rugăciunea mentală este imposibilă în tărâmul lumesc. El a repetat că „rugăciunea mentală este cel mai înalt nivel, un dar de la Dumnezeu” pentru cei care au obținut „succes în osteneala ascultării”. Și a avertizat că oricine „intenționează să se apropie de rugăciunea mentală și de lumina Taborului fără pregătirea și binecuvântarea cuvenite va fi făcut de rușine” [497] .

Nu este greu de înțeles ce determină severitatea poziției bătrânului – el nu vorbește despre rugăciunea activă, ci despre niveluri înalte de realizare interioară în abordarea contemplării.

Un alt isihast proeminent al vremurilor recente, pustnicul athonit Daniel, [498] ne amintește că, fără strădania spre îndumnezeire, „este imposibil să te mântuiești” și subliniază importanța rugăciunii active a inimii pe această cale, care, „după Evanghelie, purifică inima, pregătind-o pentru locuirea Duhului ”. [499] Tocmai rugăciunea mentală „duce la curăția inimii” și „un creștin care a ajuns la un astfel de grad, fie că este monah sau laic, va împlini, după cuvintele Sfinților Părinți, toate poruncile Domnului, căci astfel de oameni *Îl vor vedea pe Dumnezeu,* [500] adică vor percepe clar în inimile lor acțiunea energiilor Duhului Sfânt... Și prin urmare, se realizează dezpătirea... În această curăție a inimii, omul vechi dispare și se vede cel nou”. Dar rugăciunea activă a inimii, repetă neobosit Părinții, necesită și o pregătire adecvată. Cel care nu a dobândit încă ascultarea și, prin urmare, este supus mâniei și certurilor, nu este în niciun fel pregătit pentru o lucrare inteligentă; Cel care nu este lipsit de ceartă, de dorința de a insista asupra propriilor lucruri, care are propria voință și propria înțelepciune ca tovarăși necondiți, nu este pregătit [501] .

Părintele Serafim (Romanțov) din Glinsk 502 îi oprea adesea pe cei care căutau o practică mai profundă a rugăciunii din inimă , avertizând că un entuziast nepregătit ar putea „sfârși cu o tulburare mintală”. Cauza ar fi „nu rugăciunea, ci înfumurarea unui rugător neexperimentat și neascultător”. Luminat de har, părintele duhovnic a recunoscut fără îndoială când „oamenii predispuși la mândrie, care sunt în mod special expuși riscului de autoamăgire, îl abordează cu întrebări despre Rugăciunea lui Iisus ” . [503]

Există și alte motive pentru interdicții. Soarta Stareților Atanasie Ploșcanski, un ucenic al Sfântului Paisie al Moldovei, este interesantă . Deși acesta este doar un caz izolat, ilustrează importanța unei abordări individuale în viața spirituală. Deși un ascet excepțional, Părintele Atanasie a avut totuși o restricție strictă impusă

de învățătorul său: Sfântul Paisie, datorită anumitor caracteristici personale ale Părintelui Atanasie, i-a interzis să se angajeze în rugăciunea mentală pentru tot restul vieții sale. Astfel, „Schemamonahul Atanasie, fiindu-i interzis de marele său stareț Paisie să atingă această practică nobilă, a practicat, conform îndrumării sale, doar Rugăciunea orală a lui Iisus”. Exemplul Părintelui Atanasie demonstrează clar importanța luării în considerare a caracteristicilor individuale și necesitatea primirii unei binecuvântări personale pentru căutări de rugăciune profunde. Mai mult, binecuvântarea nu este formală, dată nu de primul preot care apare, ci primită de la un părinte duhovnic suficient de matur ca vârstă și experiență și, cel mai important, înzestrat cu discernământ și sobrietate.

După ce și-a petrecut ultimii ani din viață la Schitul Ploschanskaya, Părintele Afanasy a devenit mentorul ieromonahului Macarie.506 Nu este surprinzător faptul că viitorul stareț de la Optina a moștenit de la el o extremă precauție în ceea ce privește rugăciunea mentală. Deja hirotonit la patruzeci de ani, Părintele Macarie, în smerenia sa, se considera încă nevrednic de această practică. „Se poate presupune cu încredere”, notează biograful, „că, având în vedere gradul de maturitate spirituală de atunci al Părintelui Macarie, introducerea sa în rugăciunea mentală a fost prematură și aproape i-a făcut rău . ” 507

Cu puțin timp înainte de moartea sa, Starețul Macarie a scris o lucrare specială intitulată „Un avertisment pentru cei care doresc să se rugăcească mental”. Acest articol continuă să fie de un anumit folos până în ziua de azi, descurajând pe cei leneși și curioși de la practica mentală. Cu toate acestea, este puțin probabil ca cei care caută cu sinceritate rugăciunea să primească ajutorul dorit din partea acesteia, deoarece, din păcate, lucrarea conține unele contradicții .

Mânat de aceeași prudență inerentă firii sale, Sfântul Macarie nu a fost de acord cu poziția Sfântului Teofan, care era un susținător fervent al disponibilității universale a rugăciunii minții și inimii. În corespondența bătrânului, se poate găsi o observație critică adresată sfântului: „Cunosc cartea «Scrisori despre viața creștină»... Cartea este foarte bună, dar în unele locuri vorbește foarte îndrăzneț despre rugăciune, cum ar fi: să ai mintea în inimă și că oricine poate face aceasta... Cei neexperimentați vor aborda aceasta și nu vor găsi nimic, vor fi confuzi și foarte puțini o vor simți, se vor lăsa duși de val și vor cădea în amăgire... În zilele noastre, au fost publicate multe cărți despre această practică: Filocalia și alte cărți patristice cunoscute de voi; dar... trebuie să fie mai simplu: fiecare trebuie să se roage cu Rugăciunea lui Iisus și să alunge gândurile, dar să nu caute nimic altceva decât milostenia .” 509

După moarte

Sfântul Varsanufie de Optina exprimă un gând foarte important pentru noi. Unii asceți sunt condamnați să rămână la nivelul rugăciunii verbale pentru tot restul vieții lor, explică starețul, doar pentru că Domnul, prevăzând nestatornicia lor și pentru propria lor siguranță, îi protejează de aroganță și cădere și, prin urmare, nu le permite să practice rugăciunea mentală. Dar, în același timp, este

mângâietor să știm că cei care se străduiesc sincer să dobândească rugăciunea mentală o pot găsi, dacă nu în această viață, atunci la trecerea lor la veșnicie.

„Rugăciunea lui Iisus este necesară pentru intrarea în Împărăția Cerurilor”, dar „mulților nu le este de folos să se roage lăuntric, căci ar putea deveni mândri de ea”. Pentru astfel de oameni, care se luptă, dar nu au dobândit rugăciunea minții și a inimii în timpul vieții lor, Dumnezeu o dăruiește „fie înainte de moarte, fie chiar **după moarte** , căci chiar și după moarte Rugăciunea lui Iisus crește”. Per total, „dobândirea rugăciunii lăuntrice este necesară. Rugăciunea orală singură este insuficientă”. Între timp, „foarte puțini ating rugăciunea lăuntrică”, ceea ce dă motive de îndoială: „Care este rostul rugăciunii, ce folos?” Beneficiul este „mare. Numai să nu părăsiți rugăciunea”. Și roadele ei vor apărea la [timpul] potrivit .

Reflecții similare, atât de încurajatoare și încurajatoare pentru mulți, se găsesc în scrierile Sfântului Vasile de Polianomerouli , care conțin chintesența învățăturii isihaste a Părinților antici. Bătrânul afirmă că celor care au trudit cu vrednicie în asceza activă li se acordă uneori postum cele mai înalte grade de rugăciune contemplativă. Deși mulți asceți, atât antici, cât și moderni, „au murit fără să li se acorde rugăciunea vizuală în timpul vieții lor, acest lucru nu ar trebui să ridice îndoieli, căci nu este loc pentru nedreptate la Dumnezeu, iar El, în orice caz, pentru ostenelile lor, prin care s-au trudit, urmând adevărata cale patristică a rugăciunii active, le dăruiește în ceasul morții sau după moarte puterea rugăciunii vizuale, cu care, ca o flacără aprinsă, trec prin vamele aeriene, după cuvintele Sfântului Isihie. Și își primesc soarta alături de acei sfinți care, după apostol, neprimind făgăduința de aici, au trudit toată viața lor în nădejde” [512] .

Părinții timpului nostru vorbesc și ei despre acest model: „Domnul dăruiește rugăciunea inimii unora în tinerețe, altora la vârsta mijlocie, altora la bătrânețe și altora în momentul ieșirii lor din trup” [513.] „În ceasul cumplit al morții, la trecerea noastră în veșnicie, preasfântul nume al Domnului nostru Iisus Hristos exercită putere mântuitoare împotriva demonilor. În acest timp dificil și cumplit, Rugăciunea lui Iisus este deosebit de benefică, săvârșită în timp ce o persoană este în trup - cu buzele și inima, iar după despărțirea de trup - cu mintea” [514.] Rugăciunea mentală a lui Iisus servește drept armură pentru sufletul lipsit de apărare în timpul trecerii în veșnicie: „Când sufletul care are această rugăciune părăsește trupul, cum este posibil ca demonii să stea lângă el? Acest suflet va fi, ca să zic așa, îmbrăcat în armura rugăciunii, iar demonii nu se vor putea apropia de el. Atât de mare este beneficiul acestei rugăciuni” [515] . Momentul morții este un moment de mare responsabilitate, când, în pragul a două lumi, soarta sufletului depinde în mare măsură de experiența rugăciunii. Starea spirituală a unei persoane în ceasul morții este crucială. „Practica ascetică a rugăciunii mentale este o pregătire pentru sfârșitul vieții pământești”, astfel încât nașterea unui creștin în viața cerească să se producă cât mai nedureros și în siguranță posibil . [516] „A dobândi rugăciunea în numele lui Isus înseamnă a dobândi veșnicia. În cele mai dificile momente ale dezintegrării organismului nostru fizic, rugăciunea «Isus Hristos» devine veșmântul sufletului. Când activitatea creierului nostru încetează și toate celelalte rugăciuni devin greu de reținut și de pronunțat, atunci lumina cunoașterii lui Dumnezeu, emanată din

numele său, care ne-a devenit intim cunoscut, va rămâne inseparabilă de spiritul nostru.” Iar mărturia martorilor oculari ne dă speranță: „După ce am văzut moartea părinților noștri, care au murit în rugăciune, puternică este nădejdea noastră că pacea cerească, care întrece orice pricepere, ne va îmbrățișa pentru totdeauna” [517] .

Oricât de încurajatoare ar părea considerațiile de mai sus, în scrierile patristice pe această temă întâlnim avertismente care sunt departe de a fi încurajatoare. Dacă nu reușim să dezvoltăm suficientă abilitate în rugăciune în timpul vieții, atunci la moarte, după cum au spus părinții, ni se va abate „un mare rău”. Căci „sufletul nostru, lipsit de rugăciune, nu poate trece prin vămeșile aeriene, ci va fi ținut și luat de demoni atunci când îi lipsește ocrotirea harului rugăciunii” [518] Se mai spune că cel „care lipsește sfânta acțiune a rugăciunii și roadele ei mântuitoare, la moarte, suferă un tremur, o frică și o groază de nedescris, pentru că demonii atacă sufletul cu mare furie și ferocitate, ca și cum ar fi lipsit de ocrotirea plină de har a rugăciunii” [519] Astfel de avertismente se aud în diferite limbi de pe buzele sfinților părinți din diferite generații. Ele sunt în concordanță cu învățăturile Sfântului Simeon Noul Teolog, a cărui faimoasă zicere ne amintește de gravitatea extraordinară a situației noastre: „Dacă cineva nu se unește cu Domnul Iisus aici pe pământ, atunci nu se va uni niciodată cu El” [520] .

Sună atât de sever încât ar putea provoca o anxietate excesivă la unii. Dar să urmăm sfatul unui bătrân modern: „Am auzit de multe ori de la asceți că citirea lui Simeon îi duce la disperare... Dar citiți-l cu calm... Într-un fel sau altul, în ciuda «crumizii» sale, Sfântul Simeon scrie întotdeauna despre același lucru ca toți ceilalți părinți.” [521] Chiar și Sfântul Nicolae al Serbiei și-a recunoscut propriile sentimente confuze. Episcopul athonit, care îl venera foarte mult pe Starețul Siluan , spunea „că îl iubea pe stareț mai mult decât pe Simeon Noul Teolog, pentru că în nimeni nu găsise o dragoste atât de mare ca în el, Siluan.” „Când îl citești pe Sfântul Simeon”, spunea Sfântul Nicolae, „disperarea se apropie de suflet, dar când îl citești pe Starețul Siluan, speranța crește în inimă.” [522] Ce se poate obiecta aici? Sfântul are cu siguranță dreptate, dar este adevărat și un alt adevăr. Puterea învățăturilor Sfântului Simeon constă în seriozitatea și francheța lor maximă, deși tulburătoare, nu familiare tuturor, nu înțelese de toți. Nu toată lumea este pregătită să accepte adevărul. Într-adevăr, cuvintele severe ale sfântului pot fi tulburătoare, dar ele și trezesc pe cineva, tulburând pacea înșelătoare a somnului spiritual, inspirând ascetism și insuflând îndrăzneală.

„Cine nu a dobândit în mod conștient Împărăția Cerurilor în sine”, spune Sfântul Simeon, „există oare vreo cale de a intra în ea după moarte?.. Aici trebuie să primiți totuși întreaga Împărăție a Cerurilor, dacă doriți să intrați în ea... Nu vă lăsați înșelătorii să vă amăgească cu discursurile lor mincinoase că nu de acum înainte, ci numai după moarte, cei care mor primesc viața... Cine nu se străduiește să ajungă la Împărăția Cerurilor și să intre în ea cât timp se află în această viață, se va afla în afara acestei Împărății chiar și atunci când sufletul său părăsește trupul... Așadar, aici, în această viață, ni se poruncește să o căutăm și să o găsim, împingând ușile ei prin pocăință și lacrimi... Este imposibil

să intre în Împărăția lui Dumnezeu cuiva care, în această viață, nu s-a îmbrăcat încă în Hristos ca Dumnezeu, nu s-a înălțat la contemplarea Lui și nu a dobândit ca El să locuiască în el” [523] .

Seriozitatea înfricoșătoare a Sfântului Simeon a tulburat întotdeauna sufletele înclinate să caute sprijin în indulgențe și mângâieri. Starețul Ambrozie de la Optina a trebuit odată să interpreteze gândurile sfântului într-o corespondență cu monahia Leonida . [524] „Te-au tulburat cuvintele Sfântului Simeon Noul Teolog, care spune: «Cine nu-L vede pe Hristos în inima sa în viața aceasta, nu-L va vedea în viața viitoare».” Scrii că această afirmație este înfricoșătoare pentru tine. Calmează-te și nu-ți face prea multe griji. Dacă nu ar fi fost adăugate cuvintele *„ în inima ta ”*, atunci această afirmație ar fi cu adevărat înfricoșătoare. Și umilul Nikita Stethat astfel: „Când cineva vede fervoarea sufletului său extinzându-se în credința promisă și în dragostea lui Dumnezeu: atunci să-L poarte pe Hristos în sine, care acționează de pe pământ și din lucrurile vizibile pentru a-și înălța sufletul și îi pregătește locuința în cer” [525.] Și așa mai departe. Și Apostolul Pavel scrie: *„ Încercați-vă pe voi înșivă dacă sunteți în credință. Sau nu știți voi înșivă că Isus Hristos este în voi? Cu excepția cazului în care sunteți altfel decât nebuni* . Și iarăși: *ca Hristos să locuiască în inimile voastre prin credință* . Și iarăși: *căci umblăm prin credință, nu prin vedere* [526.] Așadar, toată puterea este în credință” [527] . Dacă aprofundăm acel „celălalt lucru” despre care vorbește Sfântul Nikita [528] , devine clar: **Hristos este purtat în** cel a cărui rugăciune, condusă de credință, transformă inima în „cămara lui Dumnezeu și locașul Duhului”; un astfel de om „își va simți mintea”, pe măsură ce dobândește dragostea lui Dumnezeu, „umplută de lumină inefabilă”. Toate acestea clarifică gândul Sfântului Simeon și înseamnă că cel care s-a dedicat practicării minții, a cărui viață pământească a devenit un câmp de luptă pentru puritatea rugăciunii din inimă, este capabil să-L vadă pe „ **Hristos în inima sa** ” în această viață și, astfel, să se unească cu El în viața viitoare.

Reducerea decalajului

Pe lângă atitudinea prudentă față de rugăciunea mentală, a existat întotdeauna un alt punct de vedere, susținut de cei care susțin disponibilitatea largă a rugăciunii mentale a inimii, permisibilitatea acesteia atât pentru călugării novici, cât și pentru laici. În secolul al XIV-lea, astfel de opinii aparent diferite asupra acestui subiect erau susținute de părinți precum patriarhul isihasmului, Sfântul Grigorie Sinaitul, care „aderă cu strictețe la pozițiile monahale și predică doctrina lucrării interioare exclusiv monahilor”, și adept direct al său, Sfântul Grigorie Palama, care afirmă: „Toată lumea este chemată la lucrarea inimii fără excepție”. Palama, „după ce a adoptat învățătura despre isihie a lui Grigorie Sinaitul , nu numai că a dezvoltat-o și a fundamentat-o teoretic, dar a făcut-o accesibilă unei game largi de oameni educați spiritual”. El predică: tocmai „este potrivit să-i învățăm pe novici să fie atenți la ei înșiși și să învețe să-și atragă mintea spre interior prin respirație”; și explică: cei „care nu au devenit încă contemplativi”, adică nu au fost încă curățiți de patimi, „nu vor fi descurajați de nicio persoană prudentă de la anumite metode de introducere a minții în inimă”. Rezultatul operei lui Grigore Palama a fost că, prin „mișcarea isihastă”, „întreaga societate

a fost chemată să devină părtașă luminii divine, iar prăpastia dintre mănăstire și lume a fost redusă. Figura ascetului anahoret s-a dovedit a fi nu un nucleu periferic, ci central în cultura” Bizanțului secolului al XIV-lea .

Dar se poate deslușI o contradicție sau un conflict în diferențele aparent evidente dintre pozițiile celor doi sfinți? O privire mai profundă dezvăluie că ideea nu este că unul spune „ *un laic nu poate”,* în timp ce celălalt spune „ *un laic poate* ”. Ambii mari Grigorie au fost de acord că „monahismul oferă mai multe avantaje pentru atingerea mântuirii” și au avut opinii diferite doar în ceea ce privește chestiunea **pregătirii** pentru practica mentală. Potrivit sinaitului, monahismul creează condiții ideale pentru aceasta, în timp ce pregătirea adecvată în lume este prea dificilă. Palama, el însuși un ascet crescut în stricta tradiție athonită, a recunoscut și el monahismul ca fiind „mai convenabil pentru atingerea mântuirii”, dar, în același timp, „nu era complet opus lumii” și , pe baza experienței, a concluzionat că condițiile potrivite puteau fi găsite în lume. O persoană care se străduiește pentru Dumnezeu, înclinată sincer spre rugăciune, va fi întotdeauna capabilă să utilizeze cu înțelepciune circumstanțele externe trimise de Providență. El știa acest lucru din proprie experiență, căci, părăsind singurătatea Athosului în ascultare de Biserică, „a rămas întotdeauna isihast în mijlocul întregului zgomot lumesc, al discordiei și al necazurilor bisericești. Nici în închisoare, nici în captivitate, nici în exil, nu a abandonat sobrietatea și rugăciunea ” .

Un fapt curios din viața Sfântului Grigorie Sinaitul dezvăluie că, deși a preferat calea monahală, a reușit totuși să atragă laici departe de ordinul monahal către lupta interioară. Această poveste este la fel de extraordinară precum erau ucenicii sfântului. Este puțin probabil să găsești o analogie în literatura hagiografică. Nu se referă la laici pioși, ci mai degrabă la „cei care deveniseră sălbatici și brutalizați, ca urmare a unei vieți vicioase de jaf, jaf și crimă pe termen lung”. Când Grigorie și frații săi s-au stabilit în Paroria muntoasă, au fost supuși atacurilor lor brutale. Atât de mare era puterea spirituală și îndrăzneala Sfântului Grigorie încât, în curând, sub influența sa, „cei care fuseseră anterior cruzi, sângeroși și inaccesibili tuturor... au căzut la picioarele sale, urmându-i pașii cu sinceră remușcare și pocăință”. Tâlharii de pădure, care fuseseră recent implicați în jafuri, acum „veneau la el în fiecare zi, cerându-i rugăciunile și binecuvântarea”, iar „Grigorie îi învăța cu dragoste”. Majoritatea dintre ei, sub îndrumarea sa, au devenit „luminați la minte, iluminați de Duhul Sfânt și au slujit cu adevărat lui Dumnezeu”. [532] Acest episod remarcabil din viața sfântului vorbește de la sine.

Cât despre Sfântul Grigorie Palama , acesta nu a fost singurul care și-a exprimat opiniile despre universalitatea activității mentale. A fost însoțit de figuri exemplare precum propriul său tată, Constantin Palama, și teologul Nicolae Cabasilas - ambii isihaști laici eminenți. O figură proeminentă a isihasmului târziu, Sfântul Nicolae [533] , nu mai „vorbește deloc despre avantajele monahismului” în ceea ce privește activitatea mentală. El afirmă că „fiecare laic, indiferent de ocupația sa, își poate îndeplini întotdeauna datoria față de Dumnezeu”. [534] Conform învățăturii sale, niciun creștin care evită lupta interioară

„nu poate obține o scuză”, chiar dacă „invocă vârsta sau profesia, întâmplarea sau boala, deșertul sau orașul, zgomotul sau orice altceva” cu care oamenii încearcă de obicei să se justifice. Însă oricine „a ales să trăiască în Hristos” trebuie „ **să-și unească inima** cu acel Cap”, căci toate „poruncile Mântuitorului constituie îndatoriri comune pentru credincioși, iar pentru cei care doresc să le împlinească, ele sunt atât posibile, cât și necesare și fără ele nu se poate ajunge la Hristos” [535] .

A fost o epocă în care „isihaștii și susținătorii lor dintre scriitorii bisericești s-au îndreptat cu o vigoare reînnoită” către munca interioară și „au deschis accesul la ea nu numai unor asceți selectați” din monahism, „ci tuturor creștinilor”. Se afirma că munca spirituală interioară „este accesibilă nu numai asceților care s-au rupt complet de lume, ci și creștinilor care duc o viață obișnuită în societate, în conformitate cu învățătura Evangheliei. Multe dintre cuvintele și predicile isihaștilor celebri ai Bizanțului târziu li se adresează lor. Fiecare persoană își poate dezvolta capacitatea de contemplare spirituală în sine” prin rugăciunea activă a minții și a inimii, pregătindu-se să primească harul. Din acest motiv, „Palamas, adresându-se laicilor, nu îi cheamă să părăsească complet lumea” de dragul ascezei interioare, ci insistă asupra necesității acestei isprăvi în lume . [536]

Filocalia conține un text cu titlul caracteristic: „Despre obligația tuturor creștinilor de a se ruga neîncetat” .[537] Autorul său este sfântul Patriarh Filoteu.538 „ Nimeni să nu creadă, frații mei creștini”, scrie sfântul, „că numai preoții și monahii, dar nu și laicii, au datoria de a se ruga neîncetat și mereu. Nu - noi toți creștinii avem datoria de a rămâne mereu în rugăciune”. Și acest lucru se poate realiza doar prin activitate mintală și inimă. Cu un mileniu mai devreme, Sfântul Grigore Teologul afirma același lucru , scriind că fiecare creștin „trebuie să-și amintească numele lui Dumnezeu în rugăciune mai des decât respiră aer”. „Ascultând de poruncile sfinților, nu trebuie doar să ne rugăm mereu noi înșine, ci să-i învățăm și pe alții să facă același lucru”, îndeamnă învățătorul ecumenic. „Să-i învățăm pe toți în general: atât pe monahi, cât și pe laici, atât pe înțelepți, cât și pe simpli, atât pe soți, cât și pe soții, și pe copii - și să-i încurajăm să se roage **neîncetat** ”.

Această afirmație demonstrează singură valoarea durabilă și continuitatea ideilor isihasmului. Predica lui Palama despre accesibilitatea universală a rugăciunii din inimă nu a fost ceva original, așa cum învățăturile sfinților părinți isihaști nu erau doar opiniile lor private. Pentru edificarea contemporanilor și urmașilor săi, adevărul și inspirația divină a acestei învățături au fost confirmate în mod miraculos de sus. Acest lucru s-a întâmplat atunci când tovarășul lui Grigorie Palama, bătrânul Iov, a obiectat la opinia sfântului. El credea că „rugăciunea neîncetată este lucrarea numai a asceților și a monahilor, care trăiesc separat de lume și de deșertăciunile ei, dar nu și a laicilor, care au atâtea griji și preocupări”. Și atunci a apărut un înger, „trimis de Dumnezeu”, care l-a mustrat pe Iov pentru că „se opune faptei evidente de care depinde mântuirea creștinilor și i-a anunțat din partea Persoanei lui Dumnezeu că ar trebui să se ferească în viitor să spună ceva contrar acestei fapte mântuitoare de suflete și să se împotrivească voinței lui Dumnezeu. Și nici măcar în mintea sa nu ar trebui să

nutrească gânduri contrare acesteia și să nu-și permită să raționeze diferit de ceea ce învăța Grigore Palama . ” [539]

Unul dintre mulții oameni drepți care s-au luptat în lume a fost deja menționatul funcționar de curte Constantin · un ascet zelos al rugăciunii mentale, care a dobândit darul rugăciunii neîncetate, încununată cu minuni · Acest minunat Constantin nu numai că a circulat în cercurile curții, dar a servit și ca mentor și învățător al împăratului Andronic. Era ocupat zilnic cu treburile statului și purta, de asemenea, povara unor treburi casnice considerabile, deoarece avea o soție și copii, deținea proprietăți considerabile și numeroși sclavi. Cu toate acestea, era complet inseparabil de Dumnezeu și devotat rugăciunii mentale neîncetate.

Uneori, cufundat adânc în rugăciune, trecea cu vederea ceva legat de treburile statului, ceva spus de Împăratul însuși sau de demnitarii curții, obligându-l să repete același lucru de două sau mai multe ori. Demnitarii, necunoscând motivul, erau nedumeriți și îi reproșau o uitare atât de împovărătoare. Împăratul, însă, cunoscând adevăratele motive, l-a scuzat și l-a apărat, spunând: „Constantin are propriile gânduri, care uneori îl împiedică să acorde deplină atenție treburilor noastre”. Acest mod de viață nu făcea excepție - în acele vremuri, existau mulți alți indivizi similari care, trăind în lume, erau cu totul dedicați rugăciunii mentale.542 [Este] inutil să spunem că această linie de oameni drepți nu a încetat nici măcar în vremurile [recente.543]

În concluzie, să ne întoarcem din nou la învățătura lui Simeon Noul Teolog. „Toate poruncile lui Hristos”, ne amintește sfântul, „sunt date pentru ca **oricine** dorește să fie vrednic de Împărăția Cerurilor să trăiască după ele și să le împlinească cu râvnă”. Așadar, nu spuneți: „Acest lucru este imposibil pentru mine” sau: „Acest lucru se aplică numai monahilor, nu și celor care trăiesc în lume”. Nu știți oare: „Hristos a hotărât poruncile Sale în general pentru toată lumea și nu a stabilit nimic anume pentru monahi sau anume pentru laici?” Dacă „cineva spune că nu poate împlini poruncile lui Hristos, pentru că necesită ascetism și multă muncă și este asociat cu mari obstacole, atunci minte; căci toate poruncile pe care Domnul le-a poruncit apostolilor să le păzească și, prin urmare, și pe noi, le putem păzi chiar și în lume, dar nu vrem, pentru că nu avem o credință fermă și o dragoste arzătoare pentru Hristos”. Inclusiv „ rugăciunea **neîncetată** este poruncită pentru fiecare creștin [544] ”; de aceea această virtute este accesibilă „nu numai monahilor, ci și laicilor” [545] .

Adevărul acestui adevăr este confirmat de Sfântul Ioan Gură de Aur , marele stâlp și învățător al Bisericii [,546] care spune că, chiar și pentru cineva care are soție și copii, robi și mulți slujitori, mari averi și onoruri și care este mare și faimos în treburile lumești, este posibil nu numai să plângă, să se roage și să se pocăiască zilnic, ci și să atingă desăvârșirea virtuții și să primească Duhul Sfânt, să devină prieten cu Dumnezeu și să fie considerat vrednic **să-L contemple** . Au existat asceți în lume atât înainte de Hristos, cât și după întruparea Sa; „cine îi poate număra pe toți, când sunt mai mulți decât nisipul mării? Au fost mulți regi, prinți și persoane aflate la putere, ca să nu mai vorbim de săraci”. Aceștia sunt cei care „s-au folosit de lume, cum spune Apostolul Pavel, dar nu au abuzat de

ea. De aceea, chiar și trăind în lume, au fost glorioși și renumiți, iar în cealaltă viață, în Împărăția Cerurilor, în veacuri fără sfârșit, vor fi preaslăviți și strălucitori”.

„Tot așa, dacă nu am fi disprețuitori nepăsători și nepăsători ai poruncilor lui Dumnezeu, ci executori zeloși, zeloși și atenți ai lor, atunci nu am avea nevoie să ne părăsim averea, să ne retragem din lume și să ne facem monahi” [547] .

Vino în tine însuți

Tradiția de a face rugăciunea mentală universal accesibilă, sfințită de autoritatea Sfinților Grigorie Teologul , Grigorie Palama și a altor Părinți, a fost reînviată în secolul al XIX-lea, după cum o dovedesc numeroase surse literare. Se poate găsi, de exemplu, o referință la Episcopul Justin, rugându-se să clarifice următoarea întrebare: „Este Rugăciunea lui Iisus obligatorie pentru laici sau doar pentru monahi?” În răspunsul său, episcopul a subliniat că se referă la rugăciunea minții și a inimii: „Este absolut obligatorie, pentru că fiecare creștin trebuie să se unească cu Domnul în inima sa... Fiecare creștin adevărat trebuie să-și amintească întotdeauna și să nu uite niciodată că trebuie să se unească cu Mântuitorul cu întreaga sa ființă; trebuie să-I permită Lui, Domnului, să locuiască în **mintea și inima** noastră .” [548] Khariton (Dunaev) [549] : „Eu, ca preot secular, trebuie să știu dacă toți creștinii ortodocși, conform învățăturilor bătrânilor, pot practica Rugăciunea lui Iisus sau doar cei care și-au curățit inimile de patimi?”

Părintele Khariton răspunde că „bătrânii au un răspuns complet clar și definitiv. Conform învățăturilor lui Vasile Polianomerul și Paisie al Moldovei, bazate pe tradiția patristică, Rugăciunea lui Iisus este cea care ajută la curățarea inimii de patimi și, prin urmare, este necesară nu numai pentru cei nepătimitori”, ci mai ales pentru „cei care **încă nu s-au eliberat** de patimi ” .[550]

Sfântul Gherman de Zosima se adresează tuturor celor care sunt zeloși pentru viața de rugăciune, fără distincție între monahi și laici, în „Testamentele” sale, subtitlul „Binecuvântare pentru monahi și toți cei zeloși pentru evlavie”. Părintele ne îndeamnă pe toți să ne amintim că adevărata rugăciune se găsește doar în lucrarea minții și a inimii: „Rugăciunea lui Iisus este repetarea neîncetată a numelui lui Iisus în inimă... Atenția și rugăciunea adevărate și neamăgite constau în faptul că mintea păzește inima în timpul rugăciunii și rămâne constant în ea, iar de acolo, din adâncul inimii, trimite rugăciunea către Dumnezeu... Nu orice rugăciune conduce o persoană la cel mai înalt tărâm spiritual... O persoană ajunge la o astfel de stare minunată doar prin rugăciunea minții și a inimii... O comoară se păstrează în inima ta. Intră în tine însuți, rămâne în inima ta, căci Dumnezeu este acolo . ”

Răspunsul Starețului Nicodim către o femeie laică care dorea să înceapă o viață de rugăciune este interesant . Mai întâi o sfătuiește, ca și pe alți laici începători, să învețe rugăciunea *artistică* . Și „acest sfat al meu”, explică starețul, „ți-a fost dat din îndrumarea sfinților părinți Simeon Noul Teolog, Grigore Sinaitul, Calist și Ignațiu. Ei au învățat rugăciunea artistică. De la ei am învățat o parte din această artă, care este necesară și laicilor la începutul educației lor ” .

Călugării au primit exact același sfat de la stareț. În 1979, cu binecuvântarea Părintelui Nicodim, o comunitate monahală de femei în cinstea Fericitei Xenia de Petersburg a fost fondată în sălbăticia Californiei de Nord. Această mănăstire din deșert a fost hrănită spiritual de Ieromonahul Serafim (Rosa) . Binecuvântând surorile în absență pentru munca lor ascetică, Starețul Nicodim a lăsat următorul testament: „Tunde-le ca monahi locuitori ai deșertului și lasă-le să trăiască și să săvârșească în secret lucrarea lui Dumnezeu pentru binele Ortodoxiei... Nu se așteaptă prea mult de la femei; ele, ca noi, schimonahii, nu participă la treburile administrative preoțești. Să se roage... Rugăciunea lui Iisus, reușind în eforturi artistice . ”

În scrisorile Schimei-Abatelui Ioan (Alekseev) [557] există afirmații decisive în favoarea universalității ascetului interior. Astfel, unui laic precaut, starețul își prezintă obiecțiile: „Îmi scrii că ai dorința de a trece prin asceza Rugăciunii neîncetate a lui Iisus, dar unii spun: vei cădea în amăgire din cauza Rugăciunii lui Iisus. Iată noi blasfemiatori ai Rugăciunii lui Iisus, care nu înțeleg ce spun ei înșiși. Oamenii cad în amăgire nu din rugăciune, ci din mândrie, înfumurare și încăpățânare proprie.” [558] Unui anumit arhimandrit care scria: „Rareori practic Rugăciunea lui Iisus, cumva nu îndrăznesc”, Starețul Ioan îi răspunde: „Fără rugăciune nu va exista succes în viața duhovnicească. Sfântul Apostol chiar poruncește rugăciunea neîncetată... [559] Iar Sfântul Filoteu a spus: „Trebuie să ne rugăm pentru acei monahi care nu cunosc lucrarea interioară a rugăciunii . ” [560]

Scrisorile părintelui Ioan către fiica sa duhovnicească, monahia Maria (Vyrubova), [561] conțin următoarele reflecții [562] : „În esență, un călugăr se deosebește de laici doar prin celibat; în rest, laicii trebuie și sunt obligați să ducă aceeași viață, adică după porunci. Poruncile sunt date în general pentru toți. Călugării s-au retras din lume tocmai pentru a împlini mai ușor poruncile Domnului. În prezent, desigur, viața monahală a luat o direcție diferită din cauza evenimentelor mondiale. Cei zeloși pentru viața duhovnicească trebuie să se adapteze acestei vieți în exterior, dar mai ales trebuie să-și dedice toate eforturile luptei interioare. ” [563]

Iată părerea Starețului Efrem din Arizona despre osteneala ascetică a laicilor : „Cunosc mii de suflete în lume, aș spune, în întreaga lume, care se obligă la rugăciune, iar acest lucru aduce roade minunate. Rugăciunea îi întărește în lupta lor spirituală, îi luminează în interior... Și nu mai pot trăi fără rugăciune... În lume sunt mulți oameni, în principal femei, care se ostenesc în rugăciune, în ciuda faptului că au griji lumești, copii, muncă și multe alte responsabilități. Cu toate acestea, își găsesc timp pentru rugăciune și pentru pomenirea numelui lui Dumnezeu... Atât în lume, cât și în liniștea munților, multe se pot realiza prin rugăciune . ”

Astăzi, „mulți părinți duhovnicești nu recomandă practicarea Rugăciunii lui Iisus”, conform notelor Părintelui Nestor [566] , „deoarece cred că este nesigur să se facă acest lucru fără îndrumare spirituală și supraveghere externă și că, altfel, această practică ar putea avea consecințe grave pentru o persoană. Și, din moment ce astfel de lideri nu mai există, ei cred că este mai bine să nu se

expună riscurilor și să respecte rugăciunile folosite în mod obișnuit: canoane, acatiste și Psaltire”. Cu toate acestea, Starețul Nikolai Guryanov [567] nu a fost de acord cu această opinie, deși „nu a condamnat niciodată deschis această opinie”. În general, „a evitat în orice mod care a dat naștere discordiei și conflictelor, deoarece spiritul de ceartă îi era profund străin”. El însuși „a acordat o importanță enormă Rugăciunii lui Iisus... Starețul considera această rugăciune practic singurul mijloc în condițiile moderne care plasează și menține infailibil o persoană pe calea mântuirii”. În același timp, „fiind un practicant al Rugăciunii lui Iisus, nu și-a impus niciodată experiența spirituală nimănui”.

Odată, când a fost întrebat „ce acțiune pune cel mai bine o persoană pe calea mântuirii”, părintele Nicolae, devenind foarte serios, a răspuns ferm: „Rugăciunea lui Iisus”. Dar când a fost întrebat mai departe cum să facem acest lucru corect dacă suntem „constant împiedicați de gânduri”, părintele, în loc să ofere vreun sfat, a răspuns: „Nu voi spune nimic mai mult”.

Semnificația acestor cuvinte este că „Rugăciunea lui Iisus nu poate fi predată teoretic; trebuie trăită”. Părintele Nicolae sfătuia „să ne încredem pe deplin în călăuzirea lui Dumnezeu”. El „credea că cel care se roagă cu simplitate și smerenie a inimii este dincolo de pericolul spiritual. Principalul lucru este să căutăm în ea, mai presus de toate, un spirit smerit și pocăit”. Și fără Rugăciunea lui Iisus, „un ascet este puțin probabil să poată rezista tuturor vicleniei diavolului sau să dobândească puritatea necesară a minții și a inimii”.

Odată, când i s-a cerut să binecuvânteze o fetiță de șapte ani pentru a merge la școala de muzică, părintele Nicolae a dat o poruncă care i-a uimit pe toți: „Să se roage în schimb Rugăciunea lui Iisus”. Și „a dat o astfel de binecuvântare unui copil ignorant dintr-un sat unde nimeni nu avea habar ce este”.

Fără îndoială, „preotul considera Rugăciunea lui Iisus ca fiind primul și cel mai important instrument în viața spirituală, oferit de Biserică pentru toate timpurile și în special pentru timpul nostru”. Trebuie presupus că, prin porunca sa de a „spune Rugăciunea lui Iisus”, dată cu o fermitate neclintită, „preotul a lăsat testamentul său spiritual tuturor celor râvnoși pentru mântuirea lor și care caută desăvârșirea spirituală în lumea modernă ” .[568]

Mod de viață

Începutul cazului

Sfatul părintelui Partenie, părintele spiritual al Lavrei Kiev-Pecersk, [569] a fost întipărit în inima tânărului călugăr Teofan (Govorov) pentru tot restul vieții sale. Acesta i l-a dat viitorului sfânt în 1841, imediat după tunderea sa: „Voi, călugări învățați”, a spus părintele, „după ce v-ați adunat regulile, amintiți-vă că un lucru este cel mai necesar: să vă rugați - și să vă rugați neîncetat cu mintea în inimă către Dumnezeu. La aceasta ar trebui să tindeți.” [570] Urmând sfatul sfântului cu toată seriozitatea și zelul, Sfântul Teofan Pustnicul a devenit „o autoritate recunoscută în domeniul asceticismului de către Biserică” [571] și un susținător ferm al permisibilității universale a practicii mentale. Acest lucru este evident în mod clar din cărțile

sale și din numeroasele instrucțiuni conținute în bogata sa corespondență. Sfântul reiterează neobosit accesibilitatea universală a interacțiunii rugătoare dintre minte și inimă. Învățăturile sale despre rugăciunea inimii sunt oferite în egală măsură monahilor și laicilor de ambele sexe, inclusiv celor care abia încep să se roage.572 [Și] trebuie remarcat faptul că munca Sfântului Teofan în acest domeniu a fost extrem de roditoare.

În scrierile Sfântului Teofan, precum și în corespondența sa privată, astfel de gânduri se găsesc peste tot: „Cine nu are rugăciunea mentală, lăuntrică, nu are deloc... Este obligatorie chiar și pentru laici... Nimeni nu se poate lipsi de rugăciunea mentală... Începătorii trebuie să-și amintească faptul că rugăciunea fără un apel mental și din inimă către Dumnezeu nu este rugăciune... Viața este în inimă și trebuie să trăiești acolo. Să nu credeți că aceasta este lucrarea celor desăvârșiți. Nu. Este lucrarea tuturor celor care încep să-L caute pe Domnul... Rugăciunea inimii nu este niciodată prematură. Este începutul lucrării... Aceasta este legea nu numai a pustnicilor, ci a tuturor creștinilor... Lucrarea rugăciunii este lucrarea tuturor creștinilor, nu doar a isihastului - și aceasta se aplică la cele mai înalte grade ale sale. Toate gradele rugăciunii către Dumnezeu sunt o lucrare. Cu Dumnezeu, toți sunt egali...

Rodul rugăciunii este o concentrare și o căldură intensă în inimă. Aceasta este o acțiune naturală. Oricine poate realiza acest lucru. Și toată lumea ar trebui să spună această rugăciune, nu numai călugării, ci și laicii... Toată lumea ar trebui să se roage cu inima și cu mintea. Orice altă rugăciune nu este rugăciune... Oricine s-a pocăit sau care a început să-L caute pe Domnul poate și ar trebui să primească instrucțiuni complete în Rugăciunea lui Iisus chiar de la prima dată, și apoi să fie prezentat tuturor celorlalți, pentru că aceasta este calea către o putere mai mare, o mai mare înțelegere spirituală și atingerea păcii interioare.

Totuși, opiniile îndrăznețe ale Sfântului Teofan nu au fost întotdeauna înțelese de toată lumea - unii le-au găsit derutante, în timp ce alții le-au văzut ca o contradicție cu părinții mai stricți și mai precauți. O explicație a acestei probleme poate fi găsită în declarațiile pustnicului caucazian, schimo-ierodiaconul Isaac, care și-a împărtășit opinia cu pustnicii care i-au cerut sfatul ca prezbiter în anii 1960. „Asceții locali au fost tulburați de instrucțiunile contrastante ale Sfântului Nil din Sora și ale episcopului Teofan Zăvorâtul ”. Sfântul Nil „interzice străduința prematură de a coborî mintea în inimă”, considerând acest lucru posibil doar „după atingerea unei măsuri adecvate de succes”. Episcopul Teofan sugerează unei tinere laice care locuia cu părinții ei: „Lasă-ți capul și coboară-te cu mintea în inimă și acolo rămâi atent, neclintit”. Acest lucru i-a nedumerit pe călugării pustnici, care, în ciuda vieții lor ascetice, „nu au îndrăznit să folosească instrucțiunile Sfântului Teofan” și au evitat „încercările îndrăznețe de a atinge inima cu atenția lor”. „Mi se pare”, a răspuns Starețul Isaac la aceste nedumeriri, „că Episcopului Teofan i s-a acordat un dar rar al harului, pe care foarte puțini îl acordă. De aceea, stările înalte de rugăciune i-au venit atât de ușor și repede și, în măsura spiritualității sale înalte, s-a străduit să-i conducă imediat pe cei pe care i-a călăuzit pe treptele abrupte ale progresului rugăciunii.” Și, după cum vedem, lucrarea sa a fost foarte reușită, deoarece harul l-a însoțit în toate

strădaniile sale și, prin rugăciunile sale, i-a protejat pe copiii spirituali pe care i-a instruit de uneltirile malefice ale dușmanilor nevăzuți. Și dacă învățăturile sfântului nu ar fi avut rezultate pozitive, atunci învățăturile sale și-ar fi pierdut semnificația și ar fi fost uitate – ceea ce, însă, nu s-a întâmplat . ” [573]

Încă o clarificare foarte importantă trebuie adăugată la cele spuse de bătrân. Adesea suntem prea superficiali în judecățile noastre. Așa este și cu această întrebare - dacă o abordăm mai atent, vedem că punctul de vedere al Sfântului Teofan nu este deloc original. Mai degrabă, forma de prezentare, stilul scrierilor sale, distinse prin imediatitatea, simplitatea și expresivitatea vorbirii populare, au asigurat accesibilitatea operelor sale către o gamă cât mai largă de cititori. Cât despre opiniile sfântului despre accesibilitatea rugăciunii minții și a inimii, el este departe de a fi singurul în acest sens. De fapt, nu există nicio contradicție, de exemplu, între pozițiile Sfântului Teofan și ale Sfântului Ignatie al Caucazului. Deși, după ce se familiarizează cu învățăturile lor, mulți sunt nedumeriți când compară interdicțiile stricte ale Sfântului Ignatie, „sub amenințarea de a cădea în amăgire”, împotriva „intrării în regiunea inimii prin rugăciune”, cu cuvintele Sfântului Teofan care vorbește despre nevoia de a „sta cu atenție în inimă”. Însă ceea ce este confuz la prima vedere devine clar la o inspecție mai atentă. „Confuzia provine din diferența dintre expresiile folosite de asceți pentru a exprima același gând și din diferențele dintre punctele pe care le exprimă. Sfântul Ignațiu nu neagă nevoia ca inima să participe la rugăciunea începătorilor și a celor înfocați, dar exprimă acest gând cu cuvintele «cu simpatia inimii», în timp ce alții folosesc cuvinte diferite . ” [574]

Sfinții, asemenea altor Părinți, deși unanimi în interdicția de a căuta ascetism **contemplativ** , binecuvântează munca perseverentă, îndemnată constant, în rugăciunea **activă** a minții și a inimii. Însă acest adevăr simplu nu este atât de ușor de înțeles, mai ales având în vedere lipsa de uniformitate în terminologia scrierilor Părinților. Mai mult, cei care nu sunt suficient informați și care nu întreprind un studiu atent al acestei probleme, în special cei cărora le lipsește experiența practică adecvată, dar cărora nu le lipsește importanța de sine, își impun adesea noțiunile superficiale, uneori exagerate, asupra altora.

Astăzi, cei care suferă de această slăbiciune pot fi găsiți nu doar printre laicii care merg la biserică, ci și printre clerici și chiar în cercurile academice. Aceasta dă naștere la multe neînțelegeri. Acestea sunt inevitabile atunci când judecăm rugăciunea mentală, chiar și fără a înțelege diferențele dintre metodele de direcționare a atenției, cu atât mai puțin luând în considerare specificul celor două abordări diferite de conectare a minții cu inima, pe care le [numim] metode *artificiale* și *naturale.575*

Cât privește „opoziția” dintre învățăturile Sfântului Nil din Sora și ale Sfântului Teofan, o astfel de definiție este inexactă. Sfântul Nil citează în scrierile sale cunoscuta frază a Sfântului Grigorie Sinaitul: „Mulți oameni fără experiență au fost înșelați în tăcere... Cel care dorește fără rușine și cu îndrăzneală să se apropie de Dumnezeu și să converseze cu El în mod curat și să-L dobândească în sine, fiind forțat să facă acest lucru, poate fi ușor mortificat de demoni, dacă i se

permite... Căci cei puternici și desăvârșiți trebuie să fie singuri cu demonii, iar sabia spirituală, care este cuvântul lui Dumnezeu, trebuie sfâșiată asupra lor.” Se cuvine nouă, explică Sfântul Nil aceste cuvinte, „să nu ne încumetăm de lucruri înalte înainte de vreme, ca să nu se corupă cineva și sufletul său să fie distrus.” Dar, în același timp, este mai ușor să umblăm după măsura de mijloc, așa cum se pare: căci calea de mijloc, așa cum mărturisește Scriptura, este infailibilă” [576] .

Aici, în primul rând, vorbim despre o dorință nepotrivită pentru o singurătate strictă, pe care Părinții au interzis-o întotdeauna. Motivul unei astfel de dorințe este zelul dincolo de rațiune, atunci când oamenii se consideră în mod prezumțios pregătiți să „converseze în mod curat” cu Domnul, adică să rămână în **contemplare** plină de har . Nu poate exista nicio contradicție aici cu Sfântul Teofan, care, firește, nu a cerut niciodată așa ceva; dimpotrivă, el, împreună cu alți Părinți, a avertizat împotriva acestui lucru. El a pledat pentru rugăciunea **activă** a inimii , care este tocmai ceea ce ar trebui să pregătească pe cineva atât pentru singurătate, cât și pentru contemplare.

Există un alt pasaj în Tradiția Sfântului Nil cu un înțeles similar, unde este citat același Sfânt Grigorie, învățându-ne să invocăm „ajutorul Domnului Iisus, închinându-ne și adunându-ne mințile în inimile noastre, dacă **El s-ar deschide** cu adevărat ” [577] .

Adică, se propune adunarea minții în inimă odată ce aceasta **s-a deschis** . Dar nici aici nu există nicio contradicție nici cu Sfântul Teofan, nici cu Sfântul Ignațiu, care, deși vorbesc despre necesitatea practicii noetice-inițiale, învață exact cum **să deschizi** inima în rugăciunea *activă* prin trezirea sentimentului profund. Ambele metode menționate anterior de „deschidere” a inimii și de aducere a minții în ea servesc acestui scop: *metoda artificială* propusă de Sfântul Teofan și *metoda naturală* propusă de Sfântul Ignațiu.

***

Multe autorități spirituale, în diferite momente, au avut opinii care încurajează accesibilitatea universală a rugăciunii mintale și a inimii. Astfel, Sfântul Nicodim al Sfântului Munte [578] a sfătuit imediat, atunci când îi învăța pe începători, să îi implice în stăpânirea atenției mintale și a inimii: „Prima voastră sarcină este să repetați Rugăciunea lui Iisus cât mai des posibil. Faceți-o în felul acesta...” El explică în continuare: „Este suficient să fiți atenți în inimă... cu o singură prosternare mentală . ” [579]

Și în Patria noastră, printre altele, auzim cuvintele îndrăznețe ale Sfântului Ioan de Kronstadt , mentorul și îngrijitorul nenumăratelor turme de laici, care repeta insistent: „În timpul rugăciunii, nu este nimic mai bun decât să-ți îndrepți mintea către inimă – și în inimă și cu inima, să înalți rugăciunea către Dumnezeu. ” [580]

Sfântul Ignațiu al Caucazului este cunoscut pentru precauția sa în ceea ce privește rugăciunea mentală, dar nici el nu are nicio îndoială cu privire la disponibilitatea pe scară largă a rugăciunii mentale active și din inimă. În scrierile sfântului, găsim următoarele afirmații: „Toți creștinii pot și ar trebui să se

dedice Rugăciunii lui Iisus... Nu numai călugării care trăiesc în mănăstiri și sunt dedicați ascultărilor, ci și laicii pot și ar trebui să se dedice Rugăciunii lui Iisus. O astfel de rugăciune atentă poate fi numită atât mentală, cât și din inimă, deoarece este adesea săvârșită doar cu mintea și, la practicanții sârguincioși, întotdeauna cu participarea inimii... Acest tip de rugăciune **mentală** și **din inimă** este potrivit pentru toți creștinii, fără excepție, inclusiv pentru călugării novici... pentru toți creștinii care trăiesc cu evlavie și caută mântuirea, atât laici, cât și călugări."

Și referitor la propriile sale scrieri, Sfântul Ignațiu s-a exprimat astfel: „Lucrarea noastră poate fi aplicată cu folos... vieții unui monah și... vieții unui laic care ar dori să lucreze cu deosebită sârguință la mântuirea sa în mijlocul lumii... Fiecare loc și situație prezintă multe avantaje pentru această lucrare și strădanie" [581] .

Sfântul își amintește că în tinerețea sa, „unii laici pioși, chiar și nobili... se ocupau de Rugăciunea lui Iisus. Acest obicei prețios a fost acum, odată cu slăbirea generală a creștinismului și a monahismului, aproape pierdut." [582] Desigur, trebuie să se facă distincția între rugăciunea activă (sau *naturală* , în terminologia Sfântului Ignațiu) a minții și a inimii, „potrivită tuturor monahilor și laicilor pioși", și practica plină *de har* , profundă, inerentă isihaștilor experimentați. Rugăciunea „profundă, din inimă", realizată prin puterea harului, care este „o acțiune sacră rugătoare a minții în inimă", este cu adevărat accesibilă doar „celor care au avansat, ridicați la înaintare prin favoarea lui Dumnezeu". Aceasta necesită „o pregătire semnificativă", iar „strădarea prematură" pentru o astfel de ispravă este periculoasă. Au dreptate acei asceți care „împart rugăciunea mentală în *naturală* și *dată de har* . Oricine poate practica naturala, atâta timp cât nu confundă acțiunile spirituale cu cele date de har, în timp ce Dumnezeu le acordă pe cele de-a doua celor care au atins mortificarea."

Sfântul Ignațiu condamnă temerile ignorante de seducție, răspândite printre cei care, în mare parte, au o înțelegere foarte obscură și confuză a rugăciunii mentale. Căci seducția poate apărea în orice activitate însoțită de mândrie. Respingerea rugăciunii mentale din cauza unor temeri nefondate este, în sine, o formă de amăgire, [consideră] sfântul .

Sfântul Vasile al Polianomeruliei , expunând învățătura patristică despre rugăciunea mintală, oferă motive convingătoare pentru necesitatea începerii rugăciunii mintale a inimii în primele etape ale învățării. Mulți, „fără experiență directă a rugăciunii mintale, păcătuiesc împotriva rațiunii sănătoase, crezând că rugăciunea mintală aparține doar oamenilor lipsiți de patimă și sfinți". Între timp, „fiecare novice și persoană pasionată poate practica această rugăciune în mod inteligent, păzind inima" - adică, să o execute mental și din inimă. Acesta este „primul pas pentru novici" - de a „reduce patimile cu sobrietate mintală și pază din inimă, adică cu rugăciune mintală, potrivită celor activi". Acest lucru este esențial pentru începători, căci numai prin rugăciunea mintală din inimă este posibil să „purifice mintea și inima". „Acțiunea cea mai sigură pentru începătorii în rugăciune este să înceapă rugăciunea mintală în inimă și să o termine în

inimă, astfel încât mintea să se poată ascunde în adâncul inimii”. Însă „cine nu vrea să învețe rugăciunea mentală, înainte de toate, nu poate cunoaște stadiul inițial: ce este o atașare, ce este o combinație, captivitatea și patima. Și fără să cunoască aceasta, nu-și cunoaște căderea și ridicarea; și lipsindu-i o astfel de experiență, este lipsit de pocăința ceas de ceas.” Așadar, ce speranță are el pentru mântuire?

De aceea, Sfântul Simeon [585] rânduiește ca toți, atât episcopi, cât și laici de orice rang și ocupație, „să săvârșească sfânta Rugăciune a lui Iisus în minte și în gură în fiecare ceas și timp, ca pe respirația și viața lor, în loc de orice regulă”. Sfântul Vasile cel Mare poruncește, de asemenea, ca regula Rugăciunii lui Iisus să fie săvârșită „atât de monahii neînvățați, cât și de laici... Și aceasta este rânduiala practicii mintale, potrivită celor pătimași; nimeni să nu fie confuz de acest cuvânt, că cei copleșiți de păcate pot, cu ajutorul lui Dumnezeu, să învețe practica mintală ” . [586]

O înțelegere greșită a sarcinilor cu care se confruntă fiecare creștin obișnuit, o frică iluzorie *de a se autoamăgi* sau o indulgență în propriile slăbiciuni conduc o persoană de la autojustificare la autoamăgire și o pot arunca în întunericul iluziei complete. Sfintul mucenic Tadeu de Tver a reflectat asupra acestui lucru: „Pare dificil să mergi *pe calea îngustă a* [celor 587] de lupte spirituale pe care Hristos le-a poruncit urmașilor Săi să le urmeze. «Nu suntem pustnici, nu suntem asceți», spun de obicei astfel de oameni în propria lor apărare. «Suntem oameni obișnuiți, cu slăbiciuni trupești, complet nevoiți să renunțăm la bucuriile legitime ale vieții pământești și la binecuvântările ei fără nicio nevoie».” Ca și cum Hristos și apostolii, care au învățat necesitatea de *a merge pe calea cea îngustă* , ar fi fost niște pustnici! Asta înseamnă că iată cauza principală... rădăcina însăși a necredinței în Hristos este frica de isprăvile spirituale cerute de Evanghelie, aceasta este dorința de a-ți justifica propriul *mod de viață* , urmând atracția pasiunilor lumești, cu diverse perspective asupra vieții care s-au dezvoltat parcă cu o inevitabilitate logică și uneori chiar într-o viziune științifică asupra lumii” [588] .

Un dialog remarcabil cu părintele Ioan de Kronstadt a avut loc odată la stareța Taisia . După ce a descris profundele experiențe de rugăciune pe care le-a avut, asceta și-a împărtășit preocupările: „Acest lucru nu se întâmplă des; ba chiar nici măcar nu-mi permit să experimentez o astfel de stare. Mă tem că vrăjmașul mă va seduce cu o astfel de rugăciune, ca fiind nepricepută, încă necapabilă să-i suporte înălțimile. Aceasta este lucrarea celor mai avansați decât mine în viața spirituală. La urma urmei, am citit aproape toate cărțile ascetice și toți asceții îi avertizează pe începători, pe cei nepricepuți ca mine, împotriva rugăciunii contemplative; adică, trebuie atinsă, dar cu prudență, ca fiind cel mai înalt dar al lui Dumnezeu.”

Părintele Ioan a răspuns la aceasta: „Și vă spun: fiți înțelepți, fiți atenți. Dar nu ar trebui să evitați rugăciunea contemplativă . [591] O astfel de rugăciune este o vizită a harului lui Dumnezeu; trebuie **căutată** și prețuită cu ardoare și nu evitată din niciun motiv. Vrăjmașului nu-i place o astfel de rugăciune, așa că vă sperie și vă înșeală. ” [592]

Mănăstire în inimă

În ce măsură este posibilă împăcarea luptei interioare cu un stil de viață secular? Întotdeauna au existat cei care neagă însăși punerea unei astfel de întrebări, căutând autojustificarea în faptul că „nu sunt monahi”, căutând orice scuză pentru a se sustrage sobrietății și practicii mentale poruncite de învățătura Evangheliei. Sfinții Părinți afirmă că „cei care cred că un lucru se cere de la un monah și altul de la un laic se înșală complet. Singura diferență dintre ei este că unul este căsătorit, celălalt duce o viață de celibatar; în toate celelalte privințe, ei sunt supuși aceleiași socoteli”. „Mântuitorul Însuși nu menționează nicăieri termenii laic sau monah - această distincție se face în gândirea umană. Sfânta Scriptură nu recunoaște deloc o astfel de distincție: ea dorește ca toți , chiar și cei căsătoriți, **să ducă o viață monahală .** *Având hrană și îmbrăcăminte, să ne mulțumim cu acestea .”* [593] Ce ar putea cineva să ceară mai mult de la monahi? [594] În același timp, este evident că „un laic care se află în nevoie și suferă jalnic în treburile lumești și de toate zilele este mai bun decât un călugăr care suferă jalnic și își petrece timpul în treburile lumești” [595] .

În învățătura patristică, nu găsim nicio distincție semnificativă între monahi și laici când vine vorba de cele mai importante probleme. „Ființa celor care caută mântuirea... este aceeași pentru toți, fie că sunt monah sau nu. Diferența constă doar în problemele exterioare... Monahii, la urma urmei, sunt creștini... Și laicii sunt, de asemenea, creștini... Prin urmare, monahii și laicii sunt de acord asupra celei mai importante probleme... Există o parte a monahilor care nu se întinde până la laici, ci privește doar ordinea exterioară a vieții și a relațiilor, și nu dispoziția interioară a spiritului. Aceasta din urmă trebuie să fie aceeași pentru toți.” Un monah nu este cineva care îmbracă un clobuk și o sutană; el este purtătorul unui anumit spirit: „Un monah este acela a cărui ființă interioară este astfel aranjată încât există doar Dumnezeu, iar el, dispărând în Dumnezeu.” Pentru posesorul unei astfel de dispoziții, nu contează unde să locuiască, între zidurile unei mănăstiri sau în lume, nu contează unde se află cineva: „Mai bine este să nu faci planuri – nici pentru o mănăstire, nici pentru o mănăstire... Când o mănăstire este în inimă, atunci dacă există sau nu o clădire mănăstirească – este totuna.” Și „în inimă, o mănăstire este aceasta: Dumnezeu și sufletul.” Și „nu trebuie să credem că Domnul este mai aproape de Kiev sau Moscova, de Athos sau de Ierusalim, decât de orice alt loc. Locul Lui este inima noastră!” [596]

Această idee a Sfântului Teofan Zăvorâtul se dezvoltă în multe dintre scrisorile sale; să luăm în considerare câteva dintre afirmațiile sale. „Calea spre mântuire nu este o singură mănăstire; sunt atât de multe căi încât nu le poți număra pe toate. Totul este în suflet, nu în împrejurări exterioare... V-ați putea întreba: ce ziceți de monahism? Monahismul poate fi respectat și urmat la cele mai înalte grade în orice mod de viață. Nu este legat de ziduri monahale... Autocorecția interioară se realizează prin harul lui Dumnezeu într-o inimă dedicată lui. Împrejurările exterioare pot ajuta sau nu, dar nu sunt nici o condiție urgentă, nici un obstacol de netrecut...”

Întemeiază o mănăstire strictă în tine însuți: fii atent la tine însuți și suprimă imediat, fără cea mai mică concesie, tot ceea ce este rău și care apare în interior, fie că sunt gânduri, simpatii sau dorințe, în timp ce reînvie și susține tot ceea ce este bun... Mântuirea poate fi obținută în orice situație. Principalul lucru este buna dispoziție a inimii. Și conform acesteia, ajustează-ți atât viața fizică, cât și cea exterioară... Viața spirituală nu este supusă necondiționat influenței circumstanțelor externe și poate înflori în orice loc și în orice circumstanțe: căci este în întregime în ordinea interioară." Cât despre viața în lume, trebuie să ne amintim cum „Apostolul a spus despre Sfântul Lot că era chinuit în suflet, privind răutatea Sodomiților - și îl numără printre mulțimea martirilor . [597] Acesta este și rangul tău. Chinuit în suflet atunci când întâlnești necredincioși vulgari, te împărtășești de harul martiriului." „Mântuirea este posibilă oriunde, iar mântuirea nu depinde de locație sau de circumstanțe externe, ci de starea interioară a cuiva. Dacă credința este vie, dacă nu există păcate care să despartă pe cineva de Dumnezeu și să stingă harul lui Dumnezeu, dacă comuniunea cu Sfânta Biserică și împlinirea tuturor îndatoririlor bisericești sunt puternice, credincioase și fervente, atunci starea ta de mântuire constă în singura ta datorie: să te păzești și să te păzești în această rânduială a vieții, rămânând cu gândul la Dumnezeu și la moarte și păstrând mereu în sufletul tău un sentiment de căință și smerenie. Cu o astfel de stare de spirit, fie într-o mănăstire, fie fără ea, vei fi mântuit...

Mântuirea nu depinde de loc, ci de dispoziția spirituală a cuiva. Cineva poate fi mântuit oriunde sau poate pieri oriunde. Primul înger dintre îngeri a pierit. Apostolul dintre apostoli a pierit în prezența Domnului Însuși. Dar tâlharul de pe cruce a fost mântuit... Perfecțiunea poate fi atinsă chiar și în viața de familie. Trebuie doar să stingi și să eradichezi patimile. Atenție la aceasta... Părerea că nu poți fi mântuit în lume este adevărată, dacă trăiești într-un mod lumesc. Dar dacă nu trăiești într-un mod lumesc în lume, atunci nu este niciun rău în a fi mântuit de ea. Câți sunt și au fost care se mântuiesc în lume! De ce să nu te alături și tu lor?... Viața de familie și cea civilă nu sunt lumești în sine, ci devin lumești atunci când patimile și satisfacerea lor sunt forțate în rânduiala unei astfel de vieți. Dacă cineva își orânduiește această viață astfel încât poruncile să domnească în ea, cu alungarea a tot ceea ce este pătimaș, atunci nu va fi lumească, ci o viață sfântă, binecuvântată de Dumnezeu. „ [598]

Un secol mai târziu, în circumstanțe complet diferite, dar tot în același spirit, bătrânii ruși își instruiesc turma. „Împărăția lui Dumnezeu se maturizează în noi și nu depinde de locul în care trăim. Domnul este unul peste tot: în Orel și în Diveevo. Și vremurile sunt de așa natură încât chiar și în Diveevo veți găsi ceva care vă va deruta și vă va supăra... Mlaștina păcatului se întinde în mănăstiri pentru cei care o doresc și cu nu mai puțină mocirlă decât în lume. Totul va depinde de voi. După ce ați învățat să evitați distrugerea în lume, nu veți cădea în ea în niciun alt loc." [599] „Nu locul sfințește omul, ci omul locul; unde este un călugăr, este o mănăstire; trăiți ca un călugăr și veți avea o mănăstire. " [600]

Aceleași gânduri sunt exprimate și de asceții greci contemporani. „Dacă cineva se află în Piața Concordiei și are o minte stăpână pe sine", spune Starețul

Porfirie, „atunci este ca și cum ar fi pe Athos, dar dacă cineva, fiind pe Athos, nu are o minte stăpână pe sine, atunci este același lucru ca și cum ar fi în Piața Concordiei.” [601] Însuși Părintele Porfirie , [602] un om al rugăciunii și făcător de minuni cunoscut în întreaga lume, și-a desfășurat slujirea pastorală multifațetată timp de treizeci de ani în mijlocul agitației spitalului capitalei, chiar în centrul Atenei. El spunea despre sine: „În loc de deșertul Sfântului Munte, lucrez în deșertul Pieței Concordiei.” [603] Găsim o unanimitate completă la un alt grec, Starețul Iacov [604] : „Nu locul ne sfințește, ci modul de viață. Poți fi pe Sfântul Munte, dar cu gândul – afară, în lume. Poți fi aici cu trupul, dar cu gândul – pe Athos. «Dacă ești un adevărat călugăr, atunci oriunde te duci, Athosul este peste tot pentru tine». [605.] Și iată ce își amintesc despre Starețul Ieronim din Eghina , un isihast, care a slujit în lume. [606] „Cei care l-au vizitat pe star au simțit că au ajuns la unul dintre vechii pustnici ai primelor secole ale creștinismului. La Starețul Ieronim s-au împlinit cuvintele Sfântului Ioan Gură de Aur : «Nu locul, ci modul de viață» îl face pe un călugăr. Căci, deși nu a trăit în deșerturile Palestinei, Egiptului, Siriei și Mesopotamiei, în inima și mintea sa era un locuitor al deșertului, singur cu Dumnezeu . ” [607]

Dacă vrem să știm ce gândesc pustnicii înșiși despre această chestiune, iată una dintre multele opinii similare. Pustnicul athonit, Starețul Hariton [608.] subliniază faptul că iluminarea plină de har este acordată nu celor care pleacă în deșert, ci celor care rămân în porunci și în frica de Dumnezeu, indiferent de locația lor: „Un călugăr și fiecare creștin adevărat, dacă începe pocăința, va găsi totul... Cel care are frica de Dumnezeu este luminat chiar și printre oameni; apoi, puțin câte puțin, mintea i se deschide și ajunge să cunoască toate lucrurile și se extinde în dragostea de Dumnezeu.” [609] Dar în lume, lucrurile sunt mult mai complexe.

Potrivit călugărilor înșiși, „aducerea aminte a morții este chiar mai necesară pentru laici decât pentru pustnici, căci grijile și distragerile lumești, obligațiile sociale și preocupările familiale copleșesc complet sufletul în lume și îl împiedică să-și îndrepte atenția către destinul său viitor și veșnic”. Mijloacele pentru trezirea amintirii rugătoare a morții „sunt aceleași pentru laici ca cele indicate de Sfinții Părinți, în special pentru pustnici ” . [610]

Optina a avut cândva opinii similare. Potrivit Sfântului Varsanufie, „Ne înșelăm gândind că ar trebui să existe o mare diferență între viața noastră și viața monahală”. Părintele învață că „viața este una pentru toți creștinii. Diferența dintre laici și călugări este doar aceasta: în primul rând, un călugăr este obligat să respecte jurământul de castitate, în timp ce un laic nu este obligat; în al doilea rând, un călugăr trebuie să fie nepoftit, în timp ce un laic nu poate fi nepoftit în timp ce are o familie; în al treilea rând, un călugăr își retrage voința în orice, în timp ce un laic își poate exercita propria voință. ” [611]

Cuviosul Ambrozie de la Optina [a relatat] că un laic a venit la Starețul Macarie, „ care poseda un nivel atât de înalt de rugăciune duhovnicească, încât Părintele Macarie nu știa ce să-i răspundă”. Când acest laic, cerând sfaturi, i-a povestit starețului despre stările sale de rugăciune, Părintele Macarie nu a putut spune decât: „Ține-te de smerenie, ține-te de smerenie”. Și „mai târziu ne-a povestit

despre asta cu uimire”, își amintește Cuviosul Ambrozie. „Am atribuit atunci acest lucru negustorului din Oriol, Nemytov, care era un mare om al rugăciunii ” . [613]

În scrisorile lui George Puscănul [614] , adresate femeilor laice de diverse origini și stiluri de viață, există îndemnuri la rugăciunea mintală și inimă. Bătrânul clarvăzător a considerat posibil să le ofere sfaturi precum următoarele: „Trebuie să aveți rugăciune neîncetată în inima voastră în orice moment, oriunde v-ați afla... Casa rugăciunii este inima voastră... Chemând numele lui Hristos, gândurile sunt luminate și gândurile tulburătoare sunt recunoscute... Puteți repeta adesea în minte: Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătoasa, și trebuie să vă rugați rozariul în fiecare zi și să citiți această rugăciune dimineața și seara... Un creștin adevărat nu se întristează niciodată cu un singur cuvânt, ochii ei sunt plecați spre inimă, mintea ei ascultă Rugăciunea lui Iisus... Împărăția lui Dumnezeu este în tine - în inima ta!.. Și de aceea Sfântul Ioan Gură de Aur ne învață să chemăm mereu numele lui Iisus în inimile noastre, pentru ca inimile noastre să fie unite cu El, căci unde este Regele, acolo va fi și Împărăția...

„A te ruga cu mintea nu înseamnă pur și simplu a rosti mental cuvintele rugăciunii, ci a adânci întreaga persoană în înțelegerea adevăratei cunoașteri a lui Dumnezeu și a voii Sale... Rugăciunea constă dintr-un singur lucru, recitat constant din adâncul inimii: Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă!... Trebuie să te rogi nu numai cu mintea sau cu gândul, ci și cu trupul, închinându-te cu smerenie, așa cum Însuși Domnul Iisus Hristos s-a rugat până la sânge, cu fața plecată la pământ. Aceasta este rugăciunea smerită... Te poți ruga fără să te închini, cu gândurile din inimă. ” [615]

„Mănăstirea ta este în tine” – cu aceste cuvinte, în vara anului 1916, Sf.Anatolie de Optina [616] l-a binecuvântat pe Prințul Nikolai Davidovici Jevahov, care la acea vreme încă se oscila între mănăstire și lume, să slujească în Sinod . [617] „Du-te deci, du-te cu îndrăzneală”, l-a îndemnat bătrânul, „și nu te lăsa tulburat de gândurile despre monahism: mai ai multe de făcut în lume.” [618] „Am trăit literalmente între cer și pământ, între lume și mănăstire”, își amintește prințul însuși, „și oricât de dureroasă a fost drama mea spirituală personală din cauza discordiei cu mine însumi și cu cei din jurul meu, care era inevitabilă din cauza unei astfel de situații, totuși o datorez indiferenței mele față de bunurile și atracțiile pământești și faptului că nu mi-au lipsit niciodată.” „Între lume și mănăstire” – într-adevăr, nu există o modalitate mai precisă de a descrie viața Prințului Nikolai Jevahov. „Toată viața lui a făcut încercări insistente de a intra într-o mănăstire, dar Domnul l-a destinat să rămână în lume pentru o slujbă specială.” El a fost destinat să slujească Biserica în cea mai fatidică perioadă a istoriei sale . [619]

Interesante sunt reflecțiile renumitului ascet al evlaviei, Nikolai Ivanenko, care, întrebat „de ce nu acceptă tonsura monahală”, a răspuns următoarele: „Rusia este destinată de Dumnezeu Însuși să fie o mănăstire pentru întreaga lume, pentru întregul univers. Fiecare rus, dacă este conștient de destinul său și își

înțelege sarcina, este deja călugăr și trebuie să fie călugăr ”. 620 Domnul l-a numit pe Unsul Său, țarul rus autocrat ortodox, ca stareț al acestei mari mănăstiri. Slujitorii țarului, de la Întâistătător până la pastorul satului, sunt clericii acestei mănăstiri; funcționarii, de la ministru până la funcționarul de volost, sunt clericii; iar noi suntem frații acestei mănăstiri. Aceasta este Rusia și aceasta nu înțelege poporul rus, care, în toate rangurile și pozițiile sale, în toate domeniile vieții și slujirii sale, ar trebui să considere lucrarea încredințată ca pe o rugăciune și să o îndeplinească ca pe un rit sacru. Rusiei i s-a dat mult, dar i se va cere mult. În tristețe și suferință, dar și în bucurie, ea este pe primul loc în rândurile lui Dumnezeu” 621 .

În Rusia, „idealul monastic a captivat întotdeauna sufletele omenești”. Însă „monahismul în sine nu a fost niciodată singura formă de viață spirituală pe care Biserica a oferit-o credincioșilor. Calea către unirea cu Dumnezeu poate fi urmată în toate condițiile vieții umane, chiar și în afara mănăstirilor. Formele exterioare se pot schimba, mănăstirile pot dispărea, așa cum aproape au dispărut în Rusia de astăzi ‧ dar viața spirituală continuă cu aceeași intensitate și găsește noi căi de exprimare”. Bogata hagiografie creștină oferă numeroase exemple de sfințenie atinsă în afara monahismului, „de către laici simpli, oameni căsătoriți”. Aceasta include, în special, „căi neobișnuite către sfințenie”, alese în primul rând de laici. Discursul este „despre nebunii de dragul lui Hristos, care comit acte absurde pentru a-și ascunde darurile spirituale de ochii altora sub masca respingătoare a nebuniei sau, mai degrabă, pentru a se elibera de legăturile acestei lumi în sensul lor cel mai profund și cel mai puțin acceptabil pentru rațiune – pentru a se elibera de legăturile *sinelui* lor social ” 623 .

Așadar, indiferent de orice diferențe exterioare în condițiile luptei ascetice, să ne reamintim de ceea ce este esențial pentru fiecare suflet care se străduiește spre mântuire - ceea ce apostolii au poruncit tuturor creștinilor fără excepție, atât celor din monahism, cât și celor din afara lui: *Nu iubiți lumea, nici lucrurile din lume. Dacă iubește cineva lumea, dragostea Tatălui nu este în el... Nu știți voi că prietenia cu lumea este vrăjmășie cu Dumnezeu? De aceea, oricine voiește să fie prieten cu lumea se face vrăjmaș al* lui Dumnezeu ‧

Mănăstirea Optina din Moscova, *Dreptul Alexei al Moscovei*

Fiica spirituală a părintelui Alexei ‧ călugărița Maria (Timofeeva) ‧ își amintește cum odată i s-a plâns părintelui că nu se poate ruga în condiții nepotrivite și a auzit ca răspuns: „Știți cum se poate ruga părintele Alexei când oamenii cântă în spatele unui perete, dansează în spatele altuia, iar acolo, auziți, se ceartă și Dumnezeu știe ce spun despre mine, iar eu ar trebui să mă rog pentru întreaga lume? Trebuie să îndurăm tot ce ne trimite Dumnezeu.” Părintele Alexei și-a îndemnat copiii: „Trebuie să învățăm să ne rugăm când există un gramofon care cântă în apropiere, oamenii dansează și - toate astea...” - a arătat spre strada aglomerată de afară, de la fereastră .

„A fost un bătrân și un ascet”, își amintesc ucenicii săi despre Mechev. „Dar mulți au fost ofensați de el: ce ascet în mijlocul zvonurilor, vanității și zgomotului veșnic. Ce bătrânețe în centrul agitației orașului, în mijlocul scârțâitului

mașinilor, în cadrul vieții de familie obișnuite a clasei de mijloc din Moscova... Un oraș imens, aglomerat, al secolului XX, cu adevărat înfricoșător cu zgomotul său turbulent și zvonurile răutăcioase, un oraș cu semnul lui Cain al respingerii lui Dumnezeu. Și nu fără motiv această ispravă de a rămâne în oraș, ca în deșert, i-a uimit pe adevărații locuitori ai schitului monastic" - prietenii spirituali ai Părintelui Alexei, mereu memorabilii bătrâni de la Optina Teodosie [629] și Cuviosul Anatolie (Potapov), care îl venerau pe umilul preot din Maroseika ca pe un adevărat ascet și un bătrân milostiv. Și Cuviosul Nectarie (Tihonov) i-a sfătuit în repetate rânduri pe moscoviți să nu meargă la Optina, deoarece „l-au pe Părintele Alexei". El „a transferat deșertul la Moscova, l-a închis în sufletul său iubitor și în inima sa îndelung răbdătoare și a împărțit cu generozitate celor care veneau la el darurile nesecate, parfumate ale deșertului: smerenia, bucuria, mângâierea, mila și darul darurilor — iubirea".

O poveste remarcabilă este cea a preotului Lazăr Sudakov. Acesta, pregătindu-se să meargă la Schitul Nilov pentru a deveni călugăr, i-a cerut părintelui Alexei o binecuvântare. Dar părintele Alexei l-a refuzat: „Tu ești roșcat, iar eu sunt roșcat", a spus părintele Alexei cu inocență. „Hai să slujim împreună. Vom avea propria noastră mănăstire." Părintele Lazăr a luat aceste cuvinte la inimă și a devenit un ucenic sincer și devotat al părintelui Alexei. Smerenia și blândețea sa l-au apropiat în mod special de stareț. Tăcut și profund rugător, părintele Lazăr a slujit în parohia Mechevo doar doi ani. A murit subit de un atac de cord. În ziua înmormântării sale, părintele Alexei a spus despre el: „În cei doi ani de ascultare, părintele Lazăr a făcut ce era necesar - a reușit să se pregătească. Nimeni nu m-a ascultat vreodată așa cum a făcut el . "

Episcopul Arseni (Jadanovski), care era legat spiritual de Părintele Alexei, își amintește: „A fost un bătrân înțelept, dar unul care nu trăia într-o mănăstire, ci chiar în mijlocul vieții comunității umane. Părintele Alexei era un bătrân de oraș, aducând oamenilor nu mai puțin folos decât orice pustnic. Ca preot, a fost unul dintre acei asceți profețiți de Sfântul Anton cel Mare , care a spus că va veni vremea când călugării, trăind în mijlocul orașelor și al deșertăciunii lumești, vor căuta ei înșiși mântuirea și îi vor conduce pe alții la Dumnezeu... Relația tatălui nostru cu bătrânii de la Optina era iubitoare și emoționantă. Îl venera în mod special pe Părintele Anatolie [Potapov]", despre care spunea adesea: „Suntem de același duh". Părintele Alexei avea o legătură de nedestrămat, profundă, cu Starețul Anatolie și, deși se vedeau o singură dată, erau mereu în contact, lucru pe care cei apropiați Părintelui îl numeau în glumă „telegraf fără fir" - o apropiere binecuvântată, o unitate sfântă a prezbiteriei. Părintele Alexei era același bătrân de la Optina, doar că locuia la Moscova, iar aceasta a fost o mare mângâiere pentru mulți credincioși moscoviți care căutau cu seriozitate îndrumare spirituală. Părintele Alexei a adus-o pe Optina la Moscova... Părintele Alexei era un bătrân mai presus de bătrâni - un ghid pentru părinții duhovnicești. Adesea trebuia să rezolve relațiile disfuncționale dintre părinții duhovnicești și copiii lor.

S-a exprimat uneori opinia că „Părintele Alexie a fost un adversar al monahismului și nu și-a sfătuit fiii duhovnicești să-l accepte". Totuși, „este necesar să știm cui și în ce circumstanțe nu i-a sfătuit acest lucru. Ca pastor

duhovnicesc, nu a putut să nu prețuiască monahismul în fundamentele sale ideale și adevărate. El pur și simplu i-a dezaprobat pe cei care l-au acceptat de dragul vanității, fără a înțelege sensul și semnificația unei chemări atât de mari. Călugării, trăind în lume, nu pot îndeplini regulile exterioare la care sunt obligați prin poziția lor. Și acesta ar putea fi tocmai cazul membrilor comunității spirituale, care au lucrat în lume și totuși uneori au căutat să primească haine monahale și tunsura în mod arbitrar, fără sugestia sau îndrumarea preotului".

Părintele Alexei avea și alte motive pentru care nu-și binecuvânta uneori copiii să intre într-o mănăstire. Păstrând în preajma sa enoriași cu gânduri înalte, „dorea să întărească și să înalțe moral comunitatea. Părintele credea că îi va face utili în Moscova, care avea nevoie de iluminare spirituală". [631.] Faptul că părintele Alexei nu se opunea monahismului poate fi dovedit, pe lângă prietenia sa cu bătrânii Optinei, printr-un fapt foarte semnificativ: o scrisoare către episcopul Arsenie (Jadanovski), care era la acea vreme stareț al Mănăstirii Chudov în numele Sfântului Alexei al Moscovei . Scrisă cu puțin timp înainte de moartea sa, această scrisoare se încheie cu cererea bătrânului, exprimându-și dorința de a urma viața monahală după pensionare: „Primește-l atunci pe smeritul tău slujitor sub ocrotirea ta. Și eu doresc să-mi termin ultimele zile ale vieții sub umbra mănăstirii Sfântului Alexei " . [632]

Iată, acum este ziua mântuirii.

De regulă, scuzele pentru lipsa condițiilor potrivite pentru lucrarea spirituală se dovedesc nefondate. Așa încearcă uneori oamenii să-și justifice propria neglijență. Tot ce este necesar din punct de vedere spiritual este rânduit de Domnul pentru fiecare persoană - fiecăreia i se trimit circumstanțele cele mai potrivite personalității sale, fiecăreia i se acordă în mod providențial tocmai acele condiții care sunt cele mai favorabile pentru mântuirea sufletului său. În acest sens, fiecare persoană se află la locul **ei** și s-a născut exact la momentul **potrivit** . Tot ce se cere este să recunoaștem și să folosim corect tot ceea ce i s-a dat fiecăruia ca mijloc, ca cale spre mântuirea în Hristos. Tocmai de aceea cuvântul apostolic ni se adresează tuturor: *Iată, acum este vremea potrivită, iată, acum este ziua mântuirii* . Ieromonahul Nikon a repetat aceste cuvinte sfinte în anii 1920, îndemnându-și copiii : „Nimeni dintre voi să nu spună... când vor apărea condițiile potrivite, atunci mă voi ruga. Dar puteți fi siguri că veți fi în viață mâine? Nu trebuie să uităm că doar această zi ne este dată. Nu putem spera la ziua de mâine. Amintiți-vă întotdeauna: *Iată, acum este vremea prielnică, iată, acum este ziua mântuirii.* Salvați-vă pe voi înșivă! "[635] Un alt ascet, care parcursese calea spovedaniei, se adresa turmei sale în anii 1940: „Nu vă descurajați, asceți ai secolului al XX-lea, ci pe nesimțite, în mijlocul vieții de zi cu zi, în mijlocul deșertăciunii acestei lumi, părăsiți lumea cu mintea, inima și, cel mai important, cu voința voastră, fiind în exterior aproape ca toți ceilalți, dar în interior *diferiți* , călăuziți de omul lăuntric numai de Dumnezeu și de părintele vostru duhovnicesc" [636] . În scrisorile unui duhovnic care a experimentat atât tragedia anilor revoluționari, cât și amărăciunea soartei unui emigrant forțat637 se găsește următoarele rânduri: „Condițiile cu care Domnul ne-a înconjurat sunt singura cale posibilă spre mântuire pentru noi; «aceste condiții se

vor schimba imediat ce le vom folosi până la capăt, transformând amărăciunea insultelor, a ofenselor, a bolilor și a muncii în aurul răbdării, al libertății de mânie și al blândeții» [638] .

Realitatea este că nici sărăcia, nici boala, nici tinerețea, nici bătrânețea nu pot fi un obstacol în calea virtuții. „Mulți cred că dacă ar fi în alt loc, le-ar fi mai bine", reflectă Sfântul Nicolae [al] Serbiei.639 „Aceasta este doar autoamăgire și o recunoaștere a înfrângerii spirituale. Imaginați-vă dacă un războinic rău s-ar justifica: «În acest loc voi fi învins; dați-mi altul și voi fi curajos.»" În fiecare oră, se deschide un câmp pentru virtute, iar un câmp de luptă pentru creștini se extinde în fiecare loc atunci când văd cu adevărat scopul vieții pământești. „Oricât de ciudat ar suna, venim în această lume pentru a fi salvați de ea. Așa cum oamenii merg la război nu pentru plăcerea războiului, ci pentru a fi salvați de el! Adevărații creștini și-au considerat întotdeauna viața ca fiind un serviciu militar. Și așa cum soldații numără zilele serviciului lor și se gândesc cu bucurie la întoarcerea acasă, tot așa creștinii își amintesc constant de sfârșitul vieții lor și de întoarcerea lor în Patria Cerească" [640] .

Alternativa monahismului mondial este la fel de veche ca monahismul însuși. În secolul al IV-lea, în timp ce îndura o luptă dificilă în mijlocul nisipurilor deșertului african, Sfânta Sincletica a reflectat asupra acestei teme. [641] „Noi, monahii, având multe griji și necazuri, nu ar trebui să credem că cei care trăiesc în lume nu experimentează necazuri, căci profetul Isaia spune: « *Orice cap este o durere și orice inimă este o durere* ». [642] Prin aceste cuvinte, Duhul Sfânt indică viața monahală și lumească. O durere de cap semnifică viața monahală, căci, așa cum capul este mădularul conducător al trupului omenesc, tot așa calea monahală a vieții este mai înaltă decât cea lumească. Și Scriptura vorbește despre durere pentru a arăta că fiecare virtute se dobândește prin muncă și autodisciplină. Întristarea inimii semnifică viața neliniștită și tristă a mirenilor, căci răutatea și durerea le însoțesc viața: dacă râvnesc la bogăția altora, lâncezesc; dacă sunt săraci, suferă; dacă sunt bogați, înnebunesc și nu dorm niciodată, preocupați de achizițiile lor. Prin urmare, să nu ne amăgim gândind că mirenii trăiesc fără griji și osteneli, căci, în comparație cu noi, monahii, ostenelile lor sunt mult mai mari. Femeile, în special, suferă foarte mult...

Este clar că noi, monahii, navigăm prin locurile liniștite și pașnice ale acestei vieți, în timp ce laicii navigăm prin locuri periculoase. Navigăm ziua sub lumina Soarelui spiritual al Adevărului - Hristos - în timp ce laicii navighează noaptea, mânați de ignoranță. Dar, în ciuda tuturor acestora, se întâmplă adesea ca cei care navighează în întuneric și în locuri periculoase să rămână treji și să se roage lui Dumnezeu să mântuiască corabia sufletelor lor, în timp ce noi, monahii, navigăm în tăcere și totuși ne înecăm, renunțând la cârma adevărului prin nepăsarea noastră . [643]

„Unii prețuiesc viața solitară, alții viața de obște, iar alții viața de conducător, pentru a sta înaintea oamenilor, a-i sfătui și a-i învăța." Dar „nu aș dori să dau preferință niciunuia dintre ei", recunoaște Sfântul Simeon Noul Teolog . „În orice fel, cea mai binecuvântată viață este cea petrecută în toate faptele pentru

Dumnezeu și după Dumnezeu.” Scopul este același pentru toți: „să-i fim plăcuți lui Hristos Dumnezeu și să ne împăcăm cu Dumnezeu Tatăl prin primirea Duhului Sfânt, căci în aceasta constă mântuirea fiecărui suflet.” Și din moment ce acest lucru este așa, atunci „așa cum cei ce trăiesc în lume și își curăță simțurile și inimile de orice poftă păcătoasă sunt vrednici de laudă și binecuvântare, tot așa sunt și cei ce trăiesc în munți și peșteri și doresc laudă și binecuvântări de la oameni vrednici de mustrare și respingere. Astfel de oameni, înaintea lui Dumnezeu, care cercetează inima, sunt egali cu cei ce comit adulter.” [644] Nu pot exista obstacole exterioare în calea atingerii sfințeniei. Oricare ar fi circumstanțele în care se află o persoană, dispoziția sa interioară este decisivă. „Iar cei ce se mișcă printre mulțimi și își petrec viața în tulburarea lumii, dacă se comportă așa cum se cuvine, găsesc mântuirea și sunt socotiți vrednici de mari binecuvântări de la Dumnezeu pentru credința pe care o arată în El, astfel încât în ziua judecății cei ce nu găsesc mântuirea din cauza lenei și neglijenței lor nu vor avea nimic de spus în apărarea lor” [645.] Și „dacă diavolul, semănând neghina lașității, te împiedică să ajungi la culmile sfințeniei, aruncând în tine gânduri precum: «Este cu neputință să te mântuiești în mijlocul lumii și să păzești cu strictețe toate poruncile lui Dumnezeu» - atunci stai singur într-un colț, stăpânește-te, adună-ți mintea și dă sfaturi bune sufletului tău, zicând: *De ce ești descurajat, suflete al meu? Încrede-te în Dumnezeu* [646] ! Prin credința în Domnul meu nădăjduiesc să fiu mântuit gratuit, prin mila Lui inefabilă. *Depărtează-te de mine, Satano,* mă *închin Domnului Dumnezeului meu* [647] - Cel Care mă poate mântui numai prin mila Lui!” [648]

„Monahismul nu este o credință diferită de cea a altor creștini”, scrie Starețul Sofronie de Essex, care a meditat profund la această problemă și a scris pe larg pe această temă. „Monahismul este doar un mod de viață diferit, care, totuși, izvorăște din aceleași porunci ale lui Hristos, a cărei respectare implică inevitabil o luptă ascetică. Nu există creștin care să nu fie ascet și, prin urmare, atunci când vorbim despre esența vieții monahale, vorbim despre ceea ce este apropiat și înrudit **fiecărui** credincios ortodox.” Adevărata contemplare plină de har este accesibilă tuturor oamenilor într-o oarecare măsură, iar acest lucru este extrem de important, deoarece fără contemplare, „omul nu își recunoaște corect păcatul. A-și vedea păcatul constituie începutul contemplării. Trebuie subliniat faptul că acest lucru este posibil oriunde, oricând, **în orice condiții externe** . Nici fuga în deșert, nici retragerea de la oameni... nimic în sine nu constituie esența contemplării spirituale.” La urma urmei, „a merge în deșert sau în izolare și pe alte căi spre singurătate poate fi un privilegiu prețios”, dar nimic mai mult - și atunci numai pentru că „oferă o condiție favorabilă pentru o pocăință profundă”. Există o poveste foarte instructivă despre un ascet căruia i s-a oferit în mod repetat contemplarea luminii necreate de pe Tabor, iar într-o zi lumina „a coborât asupra lui și a rămas cu el timp de trei zile. În aceste zile, s-a simțit clar dincolo de moarte”. Cel mai remarcabil lucru aici este că acest om nu era încă pustnic, preot sau călugăr, ci trăia „printre oameni, o viață truditoare comună tuturor ” . [649]

Timp de secole, ideea a fost repetată în diferite moduri că „tuturor ni s-au dat aceleași porunci; și din aceasta rezultă că toți oamenii sunt egali în ochii

Domnului. Nimeni nu este împiedicat să urce la treptele finale, la plinătatea *staturii lui Hristos* ". Toată lumea știe că „prezbiterii spirituali nu sunt neapărat preoți sau călugări". Acest lucru a fost demonstrat în mod special de istoria Bisericii Ruse în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, când rânduri întregi de asceți evlavioși, purtători de mari haruri, au evitat preoția și monahismul pentru a-și păstra libertatea de ascetism în afara controlului organismelor oficial înființate. Este inutil să ne amintim câți creștini din secolul al XX-lea au preferat obscuritatea, evitând controlul organismelor înființate. Dar, în orice caz, „suntem caracterizați de încrederea, bazată pe secole de experiență, că drumul către cele mai desăvârșite grade de cunoaștere a lui Dumnezeu, posibile pe pământ și în cer, este deschis fiecărui membru al Bisericii. Și aceasta este independentă de orice origine socială sau poziție ierarhică. Să luăm ca exemple pe cei mai apropiați nouă în timp: Sfântul Serafim de Sarov sau Starețul Siluan, Mitropolitul Filaret al Moscovei sau Ioan de Kronstadt . Am putea, de asemenea, să ne întoarcem chiar la începuturile Bisericii noastre - apostolii, care erau pescari săraci . " [651]

Într-adevăr, sufletul care se roagă este atât de transformat de influența harului lui Dumnezeu încât, în lumina razelor sale necreate, nu numai că clasa socială, vârsta și alte convenții sunt depășite, ci chiar și percepția spațială și temporală este transformată. Adevărata rugăciune, atunci când se contopește complet cu spiritul uman, când începe să răsune în inimă cu o constanță neîncetată, atunci, în această neîncetare, chiar și aici pe pământ, *timpul* însuși pare să *înceteze să* existe .

Înțelegerea acestor mistere ale naturii umane și a providenței lui Dumnezeu pentru noi îi îndeamnă pe Părinții inspirați să mărturisească: „Dacă mântuirea în Hristos este singurul scop al vieții noastre, atunci tot ceea ce facem poate deveni un act de rugăciune. Viața noastră de zi cu zi ar trebui să fie o liturghie continuă." Din acest motiv, „fiecare persoană, în locul unde Dumnezeu a pus-o, să lucreze pentru dobândirea Duhului Sfânt, iar Dumnezeu va face restul." Iar ca răspuns la oponenții monahismului care declară că „dacă toată lumea se va călugăr, atunci lumea va pieri", trebuie să răspundem cu cuvintele Starețului Sofronie: „Nu, lumea nu va pieri atunci, ci va veni o înviere generală, iar istoria lumii se va încheia nu în catastrofă, ci în triumf bucuros și o trecere fără durere la viața nemuritoare . " [653]

***

Ideea că înaltele realizări spirituale sunt accesibile oamenilor de „orice rang și poziție" a fost repetată de Părinți de-a lungul istoriei. Și, bineînțeles, au continuat mereu să reflecteze asupra și să compare cele două căi: „Monahismul ca mod de viață este superior vieții lumești. Dar asta nu înseamnă că nu există laici a căror dreptate să fie superioară celei a unui călugăr." [654] „O persoană lumească, carnală sau păgână se înalță la perfecțiune mai ușor decât un călugăr care a lăsat primul foc al zelului spiritual să se răcească." [655] „Monahismul este bun și măreț. Are aripi și se înalță la cer, în timp ce un bărbat căsătorit umblă pe pământ. Cerul este frumos, dar și periculos, căci dacă cazi, vei fi zdrobit până la

moarte, în timp ce, după ce ai căzut pe pământ, te poți ridica ușor și poți merge mai departe. ” [656]

Pe un ton mai elevat, dar vorbind în esență despre același lucru, Sfântul Nikita Stethat , ucenic al Sfântului Simeon, preot și locuitor al Mănăstirii Studion, vorbește: „Am auzit că este imposibil să dobândești obiceiul virtuții fără să te îndepărtezi și să fugi în deșert și am fost surprins cum au decis să definească nedefinitul prin loc... Deșertul este de prisos atunci când intrăm în Împărăție fără el – prin pocăință și orice păzire a poruncilor, care este posibilă în orice loc al stăpânirii lui Dumnezeu.” La urma urmei, „a fi monah nu înseamnă a fi în afara oamenilor și a lumii, ci a te lepăda de tine însuți, a fi în afara poftelor trupești și a intra în deșertul patimilor, adică în deznădejde” [657] . Un alt mare învățător îi face ecou: „Cine a dobândit lacrimi duhovnicești, orice loc îi este plăcut pentru plâns; iar cine face doar o lucrare exterioară va trebui întotdeauna să aleagă locuri și poziții potrivite... Un novice este cel care stă înaintea oamenilor cu trupul său și cu mintea sa lovește cerurile cu rugăciunea” [658] .

Toată lumea are mijloace pentru aceasta: „Rugăciunea lui Iisus este o armă excelentă împotriva tuturor patimilor” și „practica Rugăciunii lui Iisus este potrivită pentru toți creștinii, atât pentru cei care trăiesc în mănăstiri, cât și pentru cei care trăiesc în lume... Nu credeți că este necesară o izolare sau un deșert adânc pentru a învăța tăcerea. Nu! Este mult mai bine să o înveți printre oameni, prin luptă spirituală.” După cum se știe, „un ascet, hrănit printre oameni prin puterea unei lupte interioare invizibile, este puternic, bogat în cunoștințe și experiență spirituală, plin de smerenie.” Singurătatea prematură, completă nu poate fi benefică și „dacă vrei să eviți întâlnirea cu oamenii, atunci această dorință este greșită”.

Când Sfântul Dorotei l-a întrebat despre acest lucru pe părintele său, Avva Ioan Profetul, Ioan a răspuns că evitarea întâlnirilor cu oamenii este foarte dăunătoare pentru cel care nu a atins perfecțiunea, deoarece îi ascunde slăbiciunile sale, care sunt dezvăluite de oameni și, din acest motiv, îl face neroditor. [659] „Rugăciunea lui Iisus este posibilă pentru toți - oameni de orice rang, poziție, vârstă, sex, în orice ocupație, excluzând doar acele cazuri în care o persoană săvârșește intenționat păcate de moarte și rămâne în ele de bunăvoie. În acest ultim caz, se produce în el o luptă teribilă între lumină și întuneric, iar mintea persoanei, din cauza luptei intense, cade în nebunie. În toate celelalte cazuri, deși suntem nenumărați păcătoși, dacă avem sentimente de pocăință și smerenie, nu există niciun obstacol în a săvârși Rugăciunea lui Iisus. ” [660]

Contesa Anna Orlova-Chesmenskaya, o renumită ascetă evlavioasă din secolul al XIX-lea și domnișoară de onoare la curte, crescută în lux, a dus o viață monahală în lume. Părintele spiritual al contesei Anna, renumitul ascetic și figură bisericească, Arhimandritul Fotie (Spassky) , [a reflectat] într-o corespondență cu ea: „Nu trebuie să credem că Împărăția lui Dumnezeu nu poate fi atinsă în lume și că este destinată, ca și cum ar veni de la Dumnezeu, să fie găsită doar într-un singur deșert și o singură mănăstire. Singurătatea în Hristos este bună chiar și în deșert, în afara lumii, dar este mai glorioasă dacă este căutată și în lume.

Plecarea din lume nu ne va mântui fizic, dar lumea nu ne va distruge, când noi, în timp ce suntem în ea cu trupul, suntem ca și cum nu aveam trup. Cine ești tu, omule, care dorești să te retragi din lume? Mai întâi, ascultă-te pe tine însuți, măsoară-ți puterile și apoi împlinește-ți gândurile. Căci, așa cum unii fug cu lăcomie din lume în deșerturi și mănăstiri, tot așa, trăind în disperare în ele, se năpustesc ca niște cai feroce din nou în lume. Și ultima bătălie este uneori mai amară decât prima." Pentru a confirma acest lucru, părintele Fotie amintește de exemple tragice de căderi.

Iată trei dintre ele. „Un bătrân oarecare, încă în viață, de vreo șaptezeci de ani, tot cărunt și cu o barbă mare, un om al tăcerii de mai bine de treizeci de ani, a părăsit deșertul Valaam, ascultând planul dușmanului, iar rătăcirea prin oraș a devenit mai mult o ispită decât o zidire pentru credincioși." Altă dată, „o fată oarecare, ascultând planul, a părăsit mănăstirea ca și cum ar fi vrut un mare folos și, rătăcind prin oraș, s-a dovedit la început utilă, dar apoi aud... că este o desfrânată și din acest motiv a trăit în orașul fărădelegii." Și, de asemenea: „Un om oarecare, Ioan, care era tăcut, n-a vorbit șapte ani, pentru numele lui Dumnezeu, ci, ascultând un gând, a intrat în oraș și a păcătuit: călcând un jurământ, a început să vorbească, s-a corupt, a devenit mincinos, mâncând și bând vin și ipocrit și făcând tot felul de lucruri urâte, pe care i-am văzut, am plâns amarnic, întristându-mă cât de mult îi va distruge diavolul pe mulți prin gânduri" [662] .

Venerabilul Teodor de Sanaksar [663] a lăsat o instrucțiune specială, „Pentru cei care trăiesc în lume cu soție și copii". Aici, bătrânul stabilește cerințe față de laicul a cărui strictețe se potrivește cu cea a modului de viață monahal. Un creștin în lume „trebuie să se abțină de la toate lucrurile superflue: conversații, diverse tovărășii, ospețe, trai luxos și, pentru toate acestea, să îndure ocara oamenilor cu gândire lumească. Trebuie să împartă o treime din bunurile sale săracilor. Și dacă cade în sărăcie extremă, trebuie să o îndure împreună cu toată casa sa și trebuie să suporte cu recunoștință și mărinimie orice nevoie fără să se plângă". Pentru adevărații creștini, calea lumească nu este mai liberă decât cea monahală; dimpotrivă, este împovărată cu multe griji. „Un laic creștin nu se deosebește de un călugăr, cu excepția soției sale și a faptului că mănâncă carne", dar aici nu poate evita „diverse preocupări, deoarece trebuie să se gândească la cum să crească și să educe copiii și cum să-i placă soției sale, conform cuvintelor apostolului: « *Cel însurat se îngrijește de cele lumești, cum să-i placă soției sale* » " [664665 .]

Din acest motiv, se aude adesea: „Suntem seculari, și cât de greu este să te mântuiești în lume, mult mai greu decât într-o mănăstire, unde totul este pregătit pentru mântuire". Dar „credeți-mă", ne îndeamnă Mitropolitul Trifon (Turkestanov) [666] , „întreaga chestiune a mântuirii nu constă în mediul înconjurător, ci în sufletul persoanei care se străduiește pentru mântuire. Marele Duce Daniel [667] ne arată un exemplu în acest sens . Nu era el un om de rang înalt? Nu avea el totul pentru a se bucura de viață? Dar, fiind în societatea lumească, nu intra în contact cu ea; fiind printre oameni lumești, era un tovarăș

al îngerilor, așa cum se cânta în imnurile compuse pentru ziua pomenirii sale. Într-un cuvânt, aici pe pământ, s-a pregătit pentru veșnicie . ” [668]

Episcopul Arseni (Jadanovski) oferă un gând remarcabil, oferind sprijin și încurajare laicilor îndoielnici. „Creștinii buni se plâng adesea de greutățile vieții în lume, în mijlocul ispitelor, viciilor, corupției și vanității.” Dar nu știi tu, creștine, că trebuie să intri în Împărăția Cerurilor prin necazuri și lupte? Departe de lume, ai nevoie de post, îngenuncheri și o veghe constantă asupra ta pentru mântuire. În lume, dacă nu cedezi ispitelor, ci înduri și suferi din cauza lumii depravate din jurul tău, ești un fel de martir și știi că fiecare lacrimă, fiecare respirație... merită multe lupte și posturi. Martirii pentru Hristos au îndurat persecuții vizibile, suferințe și opresiune din partea chinuitorilor lor, iar tu, trăind într-o lume depravată, înduri și tu opresiune, nu fizică, ci morală. „Și tu ești un martir!” Nu ni se adresează oare nouă, „care trăim în mijlocul ispitelor și al stricăciunii”, însuși Apostolul Petru: dacă *L-a izbăvit pe cel drept Lot, obosit de modul său de a face cu cei decăzuți (căci acest om drept, trăind printre ei, era chinuit zilnic în sufletul său drept, văzând și auzind faptele lor fărădelegii), atunci, desigur, Domnul știe cum să-i izbăvească pe cei pioși de ispită și să-i păstreze pe cei răi pentru ziua judecății, spre pedeapsă?* [669] „Așadar, voi, suferind din cauza răului care vă înconjoară, începeți să-l urîți și acesta este începutul mântuirii voastre: să urîți răul și să iubiți binele. Cel drept Lot nu a fost părăsit de Domnul; dimpotrivă, el era sub grija specială a lui Dumnezeu. Tot așa, Domnul privește în mod special la voi, care trăiți în mijlocul viciului, și dacă reușiți să vă păstrați în mijlocul stricăciunii lumești, atunci mare va fi răsplata voastră de la Domnul . ” [670]

***Ieromărturisitorul Luca al Crimeii,* care a iubit suferința**

Evenimentele tragice ale secolului al XX-lea au dezvăluit lumii noi oameni ai rugăciunii, care și-au desfășurat munca în condiții care uneori sfidau orice descriere sau imaginație. Acum, că avem la dispoziție materiale concrete cuprinzătoare despre victimele persecuției moderne, putem înțelege cu adevărat ce au îndurat acești noi martiri ai credinței . Vom cita aici doar un exemplu - câteva pasaje din viața Sfântului Luca , care oferă o idee generală despre condițiile în care el, la fel ca mulți alți sfinți ai erei noastre, a trebuit să-și desfășoare viața de rugăciune.

Anii 1920. Exil la Plakhino. Această mică așezare, situată la 230 de kilometri deasupra Cercului Polar Arctic, așa cum descrie sfântul însuși, era formată din „trei colibe și două grămezi mari de gunoi de grajd și paie”, care s-au dovedit a fi „locuințele a două familii mici”. Trebuiau să locuiască într-o „jumătate de colibă cu două ferestre, în care, în loc de cercevele duble, blocuri plate de gheață erau înghețate la exterior. Crăpăturile ferestrelor nu erau sigilate cu nimic, iar în unele locuri, lumina zilei se putea vedea printr-o crăpătură mare din colțul exterior. O grămadă de zăpadă zăcea pe podea, în colț. O a doua grămadă similară, care nu se topea niciodată, zăcea în interiorul colibei, la pragul ușii de la intrare... Lângă paturi supraetajate se afla o sobă de fier... Dimineața, când m-am ridicat din pat, am fost copleșit de gerul care domnea în colibă, din care apa din găleată era acoperită cu un strat gros de gheață... În Plakhino sunt adesea înghețuri foarte

severe și ciorii și vrăbiile nu trăiesc acolo, pentru că în așa frig pot îngheța în zbor și pot cădea la pământ ca pietrele.”

În aceste circumstanțe, ascetul nu și-a abandonat rugăciunea sau grija pastorală. „Aveam cu mine un Nou Testament , de care nu m-am despărțit niciodată nici măcar în timpul exilului meu. Și în Plahin, m-am oferit să citesc și să explic Evanghelia țăranilor.” Aici, episcopul a fost odată vizitat de un oaspete care reușise cumva să ajungă acolo. Pășind pragul acoperit de zăpadă, vizitatorul a văzut următoarele: „Mizeriile și sărăcia locuinței erau evidente în toate. Pe masa nevopsită se afla o cană cu apă și o bucată de pâine neagră. Nu se vedea nicio altă mâncare. Episcopul Luka se ruga.” Cu un gest al mâinii, episcopul i-a cerut oaspetelui să aștepte și, după aproximativ zece minute, după ce a făcut o ultimă plecăciune, s-a întors către oaspete și i-a spus: „Și acum să facem cunoștință.”

Maturitatea spirituală și măreția acestui suflet sunt dezvăluite într-o remarcă superficială a episcopului: „Am ajuns să iubesc suferința”, a scris el într-una dintre scrisorile sale. Acest om a petrecut unsprezece ani în închisoare și exil. Un coleg de celulă își amintește cum se ruga sfântul în timp ce se afla în închisoare: „Tristisele pe care le-a îndurat episcopul Luca nu l-au deprimat deloc, ci, dimpotrivă, i-au întărit și i-au împietrit sufletul. De două ori pe zi, episcopul îngenunchea, cu fața spre răsărit, și se ruga, fără să observe tot ce-l înconjura. Celula, plină până la refuz de oameni epuizați și amărâți, s-a liniștit brusc. Toți cei din jurul lui, inclusiv musulmani și necredincioși, au început să vorbească în șoaptă, iar certurile care tocmai îi sfâșiaseră s-au rezolvat cumva de la sine . ”

Închisoarea din Novosibirsk: „Am fost transferați într-o celulă criminală mare, unde punk-iștii ne-au întâmpinat cu atâta ostilitate încât a trebuit să fug de ei: am început să bat la ușă sub pretextul că trebuie să merg la toaletă și, la plecare, i-am spus directorului că nu mă voi mai întoarce în celulă sub nicio formă...”

Închisoarea din Krasnoiarsk: „Am fost puși în subsolul unei clădiri GPU cu două etaje. Subsolul era extrem de murdar și acoperit de excremente umane, pe care a trebuit să le curățăm și nici măcar nu ni s-au dat lopeți. Lângă al nostru era un alt subsol unde erau ținuți cazacii... Nu voi uita niciodată împușcăturile pe care le-am auzit în timp ce cazacii erau executați...”

Exil în satul Khaya, pe râul Chuna, un afluent al Angarei. Un sat mic cu opt gospodării, înconjurat de o pădure nesfârșită. În martie, iarna era încă adâncă acolo. Casa era adesea acoperită de zăpadă până la acoperiș. Oamenii trebuiau să aștepte până când renii își făceau drum dimineața pentru a putea aduce surcele. Apa din lavoarul de la intrare îngheța. „Cu o profundă smerenie creștină, episcopul Luka a îndurat toate greutățile exilului.” I-a scris fiului său, Mihail, din Eniseisk: „Nu-ți face griji pentru mine, nu am nevoie de nimic.” Câteva luni mai târziu, într-o altă scrisoare: „Nu-ți face griji pentru mine. Domnul a aranjat binele pentru mine în Khaya. Sunt bucuros, profund împăcat și nu am nicio nevoie . ”

Arestare în 1930. „Șederea într-o celulă supraaglomerată și înfundată mi-a afectat inima. Insuficiența cardiacă s-a agravat.” Mărturia medicilor:

„Cardioscleroză, scleroză aortică și decompensare cardiacă. Pacientul necesită odihnă absolută și tratament pe termen lung.” Rezoluție: „Refuz. Pleacă fără consecințe.” Încă un an de suferință în închisoare. Sentința din 15 mai 1931: „Exil în Teritoriul de Nord timp de trei ani... Trimis prin convoi.” Exil în Arhanghelsk...

Arestat în 1937. Vlădika avea 60 de ani. „În timpul interogatoriilor, a îndurat izolare, bătăi și abuzuri... *Banda rulantă* — interogatorii continue însoțite de tortură — l-au adus pe inculpat în pragul nebuniei.” Vlădika a îndurat această încercare de mai multe ori. „Înfricoșătoarea bandă rulantă a continuat neîntrerupt, zi și noapte. Cekiștii se făceau pe rând, nelăsându-l să doarmă nici ziua, nici noaptea...” Altă dată: „Interogatoriul pe banda rulantă a durat treisprezece zile și de mai multe ori m-au dus sub un robinet, din care mi-au turnat apă rece pe cap... În ciuda stării mele grave din cauza foamei și a privării de somn, am refuzat mult timp să semnez protocolul, datat 23 noiembrie 1937...”

Un alt interogatoriu a fost întrerupt. Inima i-a cedat și, din cauza unui edem sever, episcopul a fost trimis la spitalul închisorii. Iulie 1938 – interogatoriile au fost reluate... Februarie 1939: „Stând pe un scaun timp de trei săptămâni, am fost condus la o stare de depresie mentală severă, până la punctul de dezorientare în timp și spațiu, la halucinații, la paralizie a mușchilor posteriori ai gâtului și la umflături masive ale picioarelor...”

1940. Episcopul, un savant de renume mondial, a fost trimis în al treilea său exil – la centrul regional Bolshaya Murta, la 110 kilometri de Krasnoiarsk. Odată cu izbucnirea Marelui Război Patriotic, episcopul a solicitat autorităților permisiunea de a lucra într-un spital din zona din spate; trenurile care transportau răniți soseau deja de pe front. Octombrie 1941: „Episcopul Luka a fost numit consultant pentru toate spitalele din Teritoriul Krasnoiarsk și chirurg șef al spitalului de evacuare. Se cufundă în munca chirurgicală dificilă și intensă...”

În 1942, după încheierea exilului său, Vlădika a putut în sfârșit să se întoarcă la slujba bisericească. A fost numit în dieceza de Krasnoiarsk. În toiul războiului, profesorul-episcop a efectuat numeroase operații chirurgicale, salvând soldați răniți. În plus, Vlădika a început să participe activ la lucrările Sfântului Sinod. „Intensitatea și amploarea muncii chirurgicale au fost colosale. Bătrânul în vârstă de 67 de ani lucra 8-9 ore pe zi și efectua 4-5 operații zilnic! Toate acestea i-au afectat sănătatea, subminată de închisoare...” Războiul s-a încheiat, dar munca sa nu a diminuat. Vlădika mai avea în față peste cincisprezece ani de slujire [arhipastorală] .

Singurătate interioară

În mijlocul agitației

Istoria spiritualității ortodoxe păstrează exemple vii despre cum niciun obstacol extern nu poate împiedica intimitatea cuiva cu Domnul. Încă din tinerețe, Sfântul Grigorie Teologul a experimentat o atracție irezistibilă către tăcere și

singurătate , „căutând mereu singurătatea prin propria sa voință, pentru a se deda în liniște contemplării divine”. Dar Dumnezeu a judecat altfel. „Prin voința altuia și prin voința lui Dumnezeu, a fost chemat la cuvânt și faptă, la slujire pastorală, în mijlocul tulburării, neliniștii și frământărilor vieții. În constantă autodisciplină, în constantă smerenie a propriei voințe, cu inima rănită, și-a umblat pe calea tristă și glorioasă a vieții”. Și cum a umblat! Nu în deșert, ci „în casa părinților săi, în mijlocul deșertăciunii vieții, a dus o viață austeră... în abstinența, în studiul cuvintelor lui Dumnezeu, în rugăciune, în suspine, în priveghiuri nedormite”. [676] Dar aceasta este chemarea unui creștin, conform unui alt mare sfânt: „Nu-mi spuneți”, exclamă Ioan Gură de Aur, „că este imposibil ca un om ocupat cu munca să petreacă întreaga zi în rugăciune. Este posibil și cât de ușor. Rugăciunea nu necesită atât sunete, cât gânduri, nu ridicarea mâinilor, ci ridicarea minții, nu aparența exterioară, ci sensul interior. Se poate, mergând în piață, plimbându-se pe străzi, să se înalțe rugăciuni lungi; se poate, stând jos și ocupat cu munca, să-și dedice duhul lui Dumnezeu. ” [677]

La întrebarea: „Este oare posibil ca cineva preocupat de slujire și de viața printre oameni să aibă neîncetat pomenire de Dumnezeu?”, Sfântul Varsanufie cel Mare răspunde: „Fiecare o poate păstra, în măsura sa. Doar smerește-te.” [678.] Cel mai vechi exemplu al unei astfel de isprăvi este dat de Sfântul Pimen cel Mare [679.] Constant printre frați, el a păstrat în același timp întotdeauna singurătatea în sine. Drept urmare, sfântul a atins perfecțiunea printr-o sobrietate continuă și intensă, depășind toate obstacolele exterioare care încercau să-i distrugă isprava . [680] Aici ni se dă un exemplu de adevărată lucrare interioară, la care și noi suntem chemați să aderăm.

Atmosfera agitată, agitația vieții de zi cu zi nu au împiedicat preocupările rugăciunii nu doar ale laicului Constantin Palama, ci și ale sfântului Patriarh Fotie. Acesta din urmă a învățat practica minții după ridicarea sa de la rangul de senator la cel de patriarh, conducând o vastă turmă în Constantinopol și îndeplinind numeroasele și exigentele îndatoriri care împovărează o astfel de poziție. Dar chiar și în astfel de circumstanțe, Sfântul Fotie a reușit să dobândească darurile rugăciunii pline de har prin invocarea constantă a numelui lui Dumnezeu. Remarcabilul isihast, sfântul Patriarh Calist Xantopoulos, a stăpânit practica minții și a dobândit rugăciunea neîncetată în timp ce slujea ascultarea exigentă de bucătar la Lavra Sfântului Atanasie, cea mai mare mănăstire de pe Sfântul Munte. Apoi a lucrat în ascetism, din nou nu în liniștea deșertului, ci după ce a preluat rangul de Patriarh al Constantinopolului. Venerabilii Avva Dorotei și Dositei nu au fost nici ei pustnici, ci și-au săvârșit isprava în vibranta mănăstire comunală a Sfântului Serid, lucrând la ascultări comune.

Sfântul Simeon Noul Teolog nu a trăit niciodată ca un pustnic . El, la fel ca mentorul său, bătrânul Simeon de Studium [681] , și la fel ca ucenicul său, Nikita Stithat , a ținut rugăciunea mentală în mănăstiri situate în zgomotoasa și aglomerata capitală bizantină. Sfântul Simeon Noul Teolog, așa cum mărturisește viața sa, „și-a petrecut întreaga viață în mănăstiri cenobitice, dedicându-se totuși intens invocării rugătoare a numelui lui Iisus”. Opera Sfântului Simeon a deschis

calea pentru fuziunea a două școli teologice la fel de populare în Orient: Sfântul Ioan Scălmacul și Sfântul Teodor Studitul . Pentru adepții primei școli, precum și pentru ucenicii Avvei Evagrie, isihasmul însemna mai presus de toate „o viață solitară, cât mai departe de oameni”. Cu toate acestea, Sfântul Simeon a introdus practica isihasmului ca o viață ascetică în mijlocul lumii, în special „în centrul Constantinopolului, în Mănăstirea Studion” [682] .

De altfel, aceleași tendințe fuseseră deja observate cu șase secole mai devreme, în timpul Sfântului Vasile cel Mare , care a devenit organizatorul unei mișcări monastice distinctive. „Aceasta a fost în esență o mișcare a laicilor care nu aveau tonsură și nu au folosit niciodată cuvântul *«călugăr »* pentru a se descrie pe ei înșiși”. Este demn de remarcat faptul că, chiar și atunci, „predica isihastă a unei vieți ascetice în lume a fost atacată de mulți, nu numai de cei din afară, ci și de cei din interiorul ei”. Zece secole mai târziu, „opera laicului Sfântul Nicolae Cabasilas, care a trăit la Constantinopol , a oferit un model de răspuns cu adevărat ortodox” la întrebarea dacă asceza interioară și perfecțiunea spirituală erau accesibile celor care trăiau în lume. Răspunsul: „Da. Dar numai dacă cineva trăiește într-un mod non-lumesc”. În general, „cea mai importantă caracteristică a isihasmului din acea vreme a fost deschiderea sa către nevoile spirituale ale întregii Biserici”.

De mare importanță a fost faptul că Sfântul Grigorie Palama și ucenicii săi nu erau apologeți ai unei „metode ezoterice de ascetism destinate doar câtorva aleși”. Dimpotrivă, ei au căutat să „apere adevărata apropiere dintre Dumnezeu și ***toți*** creștinii” prin miracolul Întrupării. Întreaga teologie a Sfântului Grigorie exprimă esența „acest moment fundamental”. În mod caracteristic, deși sfântul însuși s-a retras în singurătate în numeroase ocazii, trăind o viață schitească [(683)] uneori în pustiul Muntelui Athos, alteori pe un munte de lângă Veria, totuși „fără a abandona rugăciunea, a continuat să se intereseze viu de evenimentele exterioare”. Și acest lucru nu l-a putut împiedica.

Astfel s-a dezvoltat conceptul teologic și ascetic al isihaștilor din secolul al XIV-lea, care au refuzat să permită ca evlavia bisericească conciliară sau monahismul cenobit să fie pustnicească, ca un fel de „ascetism individual”. Iar Sfântul Filotei, predicând o renaștere liturgică și organizând slujbele de cult din Tesalonic, „în toate Viețile Sfinților isihaști, subliniază fidelitatea lor față de regula cenobitică a mănăstirilor unde au lucrat”. De asemenea, mentorul lui Palama, Sfântul Teolipt [684] , deși bine familiarizat cu tradiția antică a isihasmului solitar, nu a considerat-o calea preferabilă și el însuși a aparținut tipului de „călugăr isihast cenobilic”. „Sihastul este ușor prins în mrejele vrăjmașului, căci umblă singur”, le scrie el monahilor, preamărind avantajele vieții cenobite. Vorbind în calitate de predicator al isihasmului, sfântul subliniază că această învățătură are o „natură pur spirituală”, ceea ce înseamnă că „conceptele **de tăcere** și **sobrietate** , devenind aproape sinonime”, nu implică totuși în niciun fel o fugă în deșert.

Spiritualitatea, ca viață în Duh, nu poate fi legată nici de loc, nici de timp, căci Duhul *respiră unde vrea.685* „Stând în casă”, îi scrie el prințesei Irina, [686] „adu-ți aminte de Dumnezeu și, îndepărtându-ți mintea de la orice, îndreaptă-o

neîmpărțit către Dumnezeu, revarsă înaintea Lui toată dispoziția inimii tale și alipi-te de El cu dragoste. Căci pomenirea lui Dumnezeu este contemplarea lui Dumnezeu", prin care ne apropiem de El și suntem îndumnezeiți de lumina [Lui.687]

Tradiția bizantină se dezvolta intens în Rusia în aceeași epocă. Un răspuns frapant la acest proces au fost scrierile Sfântului Nil, care, printre altele, notează: „Sfinții părinți de odinioară au păzit mintea în toate și au găsit harul și au ajuns la detașare și curățenie sufletească, fiind nu numai pustnici și nu numai trăind în singurătate în pusturile interioare, ci și trăind în mănăstiri, și în mănăstiri nu numai departe de lume, ci și situate în orașe... Mulți sfinți, ca niște luminari, au strălucit cu daruri spirituale în mijlocul orașului imperial [Constantinopolului]. De aceea, Fericitul Grigorie Sinaitul a învățat sobrietatea și tăcerea, adică păzirea minții, nu numai pustnicilor și celor care trăiesc în singurătate, ci a poruncit și celor care trăiesc în viață de obște să practice același lucru. " [688]

Există un episod curios în viața Sfântului Kirill de Beloezersk. În timp ce îndeplinea o ascultare plictisitoare în bucătărie, s-a întristat că această sarcină împiedica izbucnirea deplină a remuşcării rugăciunii care se ivea spontan în timpul lucrului său. Tânărul Kirill, crezând că pacea și liniștea chiliei sale ar fi mai propice trezirii sentimentelor de rugăciune, l-a implorat pe stareț să-l elibereze de această ascultare neliniștită și s-a retras în chilia sa. Dar acolo, în singurătate și pace, remuşcarea l-a părăsit complet. Recuperat, s-a lepădat de propria-i încăpățânare și apoi, întorcându-se la ascultarea sa asiduă, și-a recăpătat starea de [remuşcare] rugăciunii .

Aceasta ne aduce la întrebarea despre însăși esența practicii mentale. „Sufletul tuturor exercițiilor în Domnul este atenția. Fără atenție, toate aceste exerciții sunt fără rod, moarte. Cel care dorește mântuirea trebuie să se aranjeze astfel încât să își poată menține atenția asupra sa nu numai în singurătate, ci și în chiar distragerea în care este uneori atras împotriva voinței sale de împrejurări."

Fie ca frica de Dumnezeu să învingă toate celelalte senzații din solzii inimii, atunci va fi ușor să-ți menții atenția asupra ta atât în liniștea chiliei, cât și în mijlocul zgomotului care te înconjoară din toate părțile... Cei care au reușit nu au nevoie de ajutoare exterioare - în mijlocul mulțimii gălăgioase, ei rămân în tăcere. Toate obstacolele în calea progresului spiritual sunt în noi, numai în noi! Dacă ceva din afară acționează ca un obstacol, acesta servește doar ca o mustrare a voinței noastre slabe. Mai presus de toate, „adevărata tăcere constă în interiorizarea Rugăciunii lui Iisus în inimă" și nu în aranjarea condițiilor exterioare. Să ne amintim de acei sfinți care „au realizat isprava tăcerii inimii și a izolării" în mijlocul lumii, fiind „înconjurați de zvonuri omenești". Printre aceștia se numără Alexie, omul lui Dumnezeu, Ioan Coliba, Sfântul Vitalie Monahul și mulți, mulți alții . [690]

Obturator fără obturator

Omul modern este în esență condamnat să trăiască în mijlocul mulțimilor și al zgomotului, în condiții care dispersează intens atenția și distrag atenția de la concentrarea interioară. Mediul urban ne obligă aproape cu forța să ne

îndreptăm atenția spre exterior, atrăgând-o și încurajând o rătăcire involuntară a privirii, gândului și sentimentului. Pentru locuitorii orașului, este deosebit de important să dobândească capacitatea **de a se retrage în mulțime** . Să învețe să-și păstreze atenția în public, menținând-o concentrată asupra propriei persoane, asupra rugăciunii. Cu abilitatea dobândită și cu ajutorul harului, devine posibil să se mențină o stare atentă și rugătoare în orice mediu, fără a pierde controlul asupra împrejurimilor. Pentru a realiza acest lucru, „trebuie să trăiești în această lume ca într-un deșert, evitând momelile ei otrăvitoare. Trebuie să fugi din lume în inima ta ” .

Ne-am putea aminti de cunoscuta poveste despre cum obstacolele externe pot fi benefice, cum bătăușii și chiar demonii pot facilita învățarea. „Cu adevărat, cuvintele rostite de unul dintre părinți sunt adevărate când a fost întrebat cum a învățat rugăciunea mentală. El a răspuns că a învățat-o de la demoni. Un alt tată, pusă aceeași întrebare, a răspuns că a învățat-o de la copii nepoliticoși... Primul, forțându-și inima să se roage pentru a alunga demonii care se apropiau de el, a reușit atât de bine în rugăciune încât a atins-o în perfecțiune. Demonii au devenit pentru el un motiv de rugăciune... Celălalt, văzând copii nepoliticoși, s-a temut ca inima sa să nu fie pângărită de vreo amintire rea sau de vreo dispoziție rea. De aceea, și-a forțat și inima să se roage atât de puternic încât a dobândit cea mai perfectă metodă de acțiune mentală și din inimă. ” [692]

Un locuitor al orașului modern, adesea înconjurat de influențe negative, poate acționa în mod similar. Zgomotul, muzica intruzivă, publicitatea invazivă, agitația mulțimii și alți factori externi iritativi și distrageri pot fi percepuți ca o provocare, un atac ostil, iar omul se poate forța mai persistent să reziste cu rugăciune acestor influențe nedorite. Același lucru este valabil și dacă ne aflăm într-o atmosferă de grosolănie și agresivitate. Rezistența prin rugăciune îl călește pe om în luptă; în timp, se dezvoltă rezistența, făcând posibilă rămânerea protejată de rugăciune în orice situație, cu o concentrare și o pace netulburate.

Sfântul Teofan Pușcatul are câteva gânduri foarte importante pe această temă. El a propovăduit despre un tip special de singurătate accesibil nu numai pustnicilor, ci oricărei persoane din lume. „Există, pe lângă singurătatea exterioară, **singurătate interioară** . Afară este zgomot și confuzie, dar în inimă, omul este singur cu sine însuși.” O astfel de singurătate „apare chiar și printre laici, de îndată ce sunt străbătuți de grija pentru mântuirea sufletelor lor. Frica de Dumnezeu pătrunde atunci întregul suflet... Aceasta produce în el o preocupare atât de dureroasă pentru *singurul lucru necesar* [693] , încât nu mai vrea să privească nimic. Este întru totul una cu acest *singur lucru,* chiar dacă în exterior și pe dinafară pot exista multe ocupații. Acest tip de singurătate este posibil chiar și pentru laici.” Sfântul Teofan răspunde unui anumit locuitor al orașului care dorea singurătatea izolării: „Nu are rost să faci planuri de izolare. Când rugăciunea ta devine atât de puternică încât te ține în inimă înaintea lui Dumnezeu tot timpul, atunci vei **avea o izolare chiar și fără izolare** . Căci ce este o izolare? Este atunci când mintea, închisă în inimă, stă înaintea lui Dumnezeu cu evlavie și nu vrea să părăsească inima sau să facă altceva. Caută

această izolare, dar nu-ți face griji pentru asta. Este posibil să rătăcești prin lume cu ușile închise sau să lași întreaga lume să intre în camera ta. ” [694]

„Vă vorbesc de mult timp despre pomenirea lui Dumnezeu și lupta interioară cu patimile. Să știți că aceasta este întreaga esență a lucrării de dobândire a mântuirii”, se adresează sfântul tinerei. „Dar, citind acestea, nu-ți spune: ce sunt eu, pustnic, ca să respect astfel de reguli?... Nu îngădui o astfel de vanitate. Pentru oricine trăiește în deșert, sau într-o mănăstire, sau în lume, lucrându-și mântuirea, legea cea stringentă pentru fiecare este să-și curețe inima de patimi; și nu o poate curăța altfel decât în felul descris [de Sfântul Isihie]... În loc de strictețe ascetică, inaplicabilă vieții tale, ia frica de Dumnezeu și pomenirea morții, și ele te vor învăța totul... Există credința că, de îndată ce te ocupi de ceva prin casă, deja părăsești tărâmul treburilor dumnezeiești... Aceasta este însoțită de gândul că, dacă este așa, atunci fugi de societate, fugi de acasă în deșert, în pădure. Între timp, ambele greșesc. Treburile de zi cu zi și cele sociale... sunt treburi rânduite de Dumnezeu... Tot ce faci acasă și afară, ca fiică, ca soră, ca moscovit, este dumnezeiesc și plăcut Lui. Căci există porunci speciale pentru tot ce se referă la aceasta... Începe să faci toate „Asemenea treburi cu conștiința împlinirii poruncii lui Dumnezeu... Când ești atât de atent, nicio treabă cotidiană nu-ți va îndepărta gândurile de Dumnezeu... Suntem cu toții slujitori ai lui Dumnezeu. El ne-a desemnat fiecăruia locul și lucrarea sa... Fă fiecare lucrare ca și cum ți-ar fi fost încredințată direct de Dumnezeu.”

Trebuie înțeles că „o mănăstire nu este singurul loc pentru cei care nu vor să fie legați de legături familiale. Cei care au hotărât să lucreze pentru Domnul, fără a fi legați de grijile lumești, și-au construit o cabană retrasă în propria lor casă și au trăit acolo, detașați de toate, în post, rugăciune și studiu al Dumnezeieștilor Scripturi... Alții, hotărând să-și dedice viața în celibat Domnului, nu au intrat într-o mănăstire, ci s-au condamnat să slujească fraților și surorilor în spitale, aziluri de pomană... Se poate alege oricare dintre aceste moduri de viață”. Desigur, „este mai convenabil să te mântuiești într-o mănăstire. Acolo se poate realiza mai repede curățirea inimii... Totul este potrivit acolo pentru aceasta. Așadar, nu abandona ideea de a ajunge acolo la timpul potrivit. Domnul îți va arăta când. Dar până atunci, trebuie să ai răbdare. Până atunci, străduiește-te pe primul drum - adică, trăind acasă. Ai o cameră ca o chilie monahală și du-ți viața acolo ca într-o mănăstire. Să fie tatăl și mama ta pentru tine în loc de stareță, toți ai tăi - în loc de surorile mănăstirii, iar tu - un novice pentru toți” [695] .

De fapt, „nimeni nu se poate scuza invocând lipsa unei situații favorabile pentru rugăciunea mentală în viața sa. Găsește momentul potrivit - și cufundă-te în tine însuți. Lasă deoparte toate grijile, stai cu inima ta înaintea lui Dumnezeu și revarsă-ți sufletul înaintea Lui”. [696] Aici putem anticipa obiecțiile comune unui suflet fragil: cum poate cineva să se cufunde mai profund atunci când treburile aglomerate îl distrag! „Nu te vor distrage; ai doar frica de Dumnezeu. Nu treburile împiedică starea mintală înaintea lui Dumnezeu, ci trândăvia și faptele rele. Lasă deoparte cele rele și goale, lasă doar ceea ce este obligatoriu, și nu conform obligației seculare, ci conform obligației evanghelice, și vei vedea că îndeplinirea îndatoririlor nu numai că nu deviază, ci mai degrabă atrage mintea și

inima către Dumnezeu. Amândouă sunt de același fel și necesită aceeași dispoziție... Cei care cred că esența ei constă în a sta undeva în secret și a-L contempla astfel pe Dumnezeu înțeleg greșit rugăciunea mintală. Esența ei a fost exprimată de profetul David: „ *Îl pun pe Domnul pururea înaintea mea, căci El este la dreapta mea , ca să nu mă clac ”* [697] . De aceea, taina nu constituie esența stării intelectuale înaintea lui Dumnezeu și o mulțime de fapte nu împiedică acest lucru” [698] .

Desigur, nu se poate aștepta de la laici „puritatea gândirii și a simțirii cerută pustnicilor și călugărilor. Totuși, și ei trebuie să se grăbească spre același scop” și, în măsura posibilului, se pot apropia de viața contemplativă. Munca sacrificială, grija pentru ceilalți sau pentru binele Bisericii lui Hristos, poate chiar înlocui parțial regula rugăciunii, „căci ambele sunt același fel de muncă, lucrarea aceluiași stăpân, plăcută lui. Când rugăciunea interioară este intactă și prezentă în însăși lucrarea, atunci rugăciunea și lucrarea sunt două curenți în același râu, în același canal și în aceeași direcție. Se poate spune, de asemenea, că aici acțiunea și rațiunea merg împreună. Rațiunea este contemplare. Prin urmare, nu aveți niciun motiv să vă întristați că contemplarea este absentă”.

Sfântul Teofan considera posibil, chiar necesar, ca laicii să se îndrepte către o literatură spirituală elevată, aparent destinată exclusiv monahilor experimentați. Într-o scrisoare către o femeie împovărată cu o gospodărie, un soț și copii, el oferă, de exemplu, următoarea instrucțiune: „Îți trimit volumul 5 al Filocaliei ... Iată o descriere a întregii căi către Dumnezeu, scrisă de persoane de rang înalt și a unei vieți detașate și desăvârșite. Vei vedea singur ce din acestea ți se aplică în căile vieții. Numai să nu crezi că nimic nu se aplică. Căci scopul tuturor creștinilor este unul singur - să fie în unire vie cu Dumnezeu... Și aceasta este aceeași muncă pentru toți: să învingă patimile și să devină puri, fie că trăiește o viață lumească, fie că s-a retras din căile vieții.” Iar în corespondența cu o altă laică, sfânta face o clarificare extrem de importantă: „Cartea a 5-a a Filocaliei este îndreptată în întregime către viața interioară.” Și, deși îi are în minte în primul rând pe pustnici, doar rânduielile exterioare li se aplică de fapt; viața interioară descrisă acolo este în general potrivită pentru toată lumea” [699] .

Granița lumii

Încă din cele mai vechi timpuri, „în monahismul ortodox, pustnicul era înțeles mai mult în sensul de detașare interioară de mediul înconjurător și nu ca o simplă îndepărtare *geografică* de gardul mănăstirii în deșert” [700.] De asemenea, adăpostul în spatele zidurilor unei mănăstiri nu înseamnă încă îndepărtare de lume. Într-adevăr, unde este granița lumii? „Există ceva logic neclar în plângerea obișnuită a călugărilor despre lume”, notează călugărul învățat [701.] „Pentru mănăstirile Sfântului Munte, de exemplu, lumea începe dincolo de istm; pentru kelioți, mănăstirea este deja lumea; pentru pustnic, chilia este lumea; pentru pustnic, lumea este tot ceea ce este dincolo de zidul kalivei sau peșterii sale. Ce este, așadar, lumea? Lumea este societatea umană. Dar societatea umană este omul însuși. Unde poate cineva să se îndepărteze de sine însuși?” [702] Probabil doar în rugăciunea interioară de sine, în căutarea înălțimilor.

Ideea necesității retragerii interioare din lume formează nucleul învățăturii noastre ascetice. „Nimeni nu se poate apropia de Dumnezeu dacă nu se retrage din lume. Prin retragere înțeleg nemișcarea din trup, ci retragerea din treburile lumești. Virtutea constă în a nu-și preocupa mintea cu lumea. Inima nu poate rămâne liniștită și liberă de vise în timp ce simțurile sunt preocupate de lucrurile exterioare.” Prin urmare, „retrage-te din lume și atunci îi vei recunoaște duhoarea. Dar dacă nu te retragi”, atunci „nu vei înțelege cât de murdară este” și „vei fi îmbrăcat în duhoarea ei... Fericit este cel care s-a retras din lume și din întunericul ei și se concentrează numai asupra sa. Căci perspicacitatea și prudența nu pot acționa sau servi celui care își petrece viața în treburi deșarte... Fericit este cel care a ieșit din acest întuneric.” „Atunci își va recunoaște propria rușine.” Și în timp ce o persoană poartă în sine aburii intoxicației cu păcatele sale, oricât de frumos i se pare tot ceea ce face” [703] .

Un episod grăitor în acest sens a avut loc în 1840, când mentorul spiritual al rușilor de la Athos, făcătorul de minuni Arsenie · și-a rechemat ucenicul, viitorul mare bătrân Ieronim, din singurătatea profundă [și] , împotriva voinței sale, l-a trimis la viața de obște la Mănăstirea Panteleimon. Bătrânul Arsenie și-a mustrat ucenicul cu aceste cuvinte: „Spui că vrei să învingi patimile în deșert și să te unești cu Dumnezeu, dar acest lucru se poate realiza mai repede în viața de obște, pentru că deșertul doar adorm, în timp ce viața de obște umilește în cele din urmă patimile și îngroapă în smerenie, ascultare și despărțirea de propria voință. Atunci vom găsi pacea sufletească și ne vom uni cu Dumnezeu . ” [-]

Să luăm în considerare ce a scris Sfântul Ignațiu al Caucazului despre viața solitară, adresându-se unui călugăr care dorea să părăsească mănăstirea pentru a se muta în deșert, de dragul unei tăceri profunde. „Oriunde mă aflu – în singurătate sau în tovărășia oamenilor – lumină și mângâiere se revarsă în sufletul meu de la Crucea lui Hristos... Calea obișnuită a asceților este de a vindeca slăbiciunea simțurilor prin răbdare printre oameni, de a discerne Providența lui Dumnezeu și de a intra în rugăciunea mentală. O altă [cale] este prin providența specială a lui Dumnezeu... Unii consideră că singurătatea este cel mai apropiat mijloc către succesul spiritual, în timp ce alții spun că dragostea față de aproapele duce la succesul spiritual. Inima mea preferă cea de-a doua variantă, pentru că dragostea față de aproapele este datoria imperativă a fiecăruia, în timp ce puțini sunt capabili de tăcere.” Sfântul amintește: „Vai de unul, au spus părinții, dar fratele este întărit de frate, ca o cetate întărită” [707] .

Un ascet modern, ieroschemonahul Stefan (Ignatenko), care urmase o școală riguroasă în singurătate, nu sfătuia pe nimeni să se aventureze în isprava sihăstriei. El credea că era de preferat ca monahii să rămână în orașele mari - în deșerturile de astăzi - deoarece acolo, preocupările externe puteau fi reduse la minimum. Acesta era gândul unui om care trăise el însuși ca pustnic în deșerturile muntoase din Abhazia, în schiturile văii Pskhu și în pădurile dense din Tsebelda. Cu toate acestea, trebuie luată în considerare și perioada în care s-a spus acest lucru. Nu este o coincidență faptul că părintele sugerează orașul, mai degrabă decât o comunitate monahală, ca alternativă - în anii 1950 și 1960, era dificil să te bazezi pe o renaștere a vieții monahale în [viitorul] apropiat .

„Fără deșerturi pentru nimeni și în nicio circumstanță”, i-a spus bătrânul unuia dintre seminariști. „Munții nu mai pot fi un loc pustiu. Turiștii sunt peste tot; nu există pace sau singurătate. În orașele mari, unde oamenii nu se întâlnesc luni întregi, locuind la același etaj, există acum mai multe oportunități de singurătate... Viața este foarte grea în deșert; aproape că va dispărea. Dar cei care își împlinesc regula zilnic, în ciuda deșertăciunii lumii, vor fi considerați de Domnul ca locuitori ai deșertului, oriunde ar locui. Adevărații zeloți pentru Dumnezeu se vor ascunde în mijlocul lumii... Nu este nevoie să mergem la munți; trăim în orașe. Noi am trăit în munți, dar am trecut prin greutăți atât de cumplite încât nici astăzi nu putem pleca . ” [709]

Este scris în Scriptură: *Mai bine doi decât unul ... și vai de acela când cade și nu are al doilea care să-l ridice* [710.] De aceea, Părinții ne-au poruncit să ținem la prudență. Dar „celui care este singur înainte de vremea lui — vai și vai...” [711] .

„Cel mai înalt exemplu de tăcere a fost Arsenius cel Mare , dar chiar și el, în singurătatea sa, a avut doi oameni cu el, Alexandru și Troilus. Cum putem noi, slabi în spirit și trup, să trăim singuri? Suntem oare mai presus de Arsenius cel Mare ?” [712]

Tăcerea interioară *de Sfântul Paisie Athonitul*

„Dacă o persoană găsește dificil să recite Rugăciunea lui Iisus în mijlocul zgomotului, înseamnă că mintea sa nu este predată lui Dumnezeu”, afirmă fără echivoc Sfântul Paisie. [713] „O persoană trebuie să atingă o stare de abstractizare divină pentru a trăi în **liniște interioară** și a nu fi tulburată de zgomot în timpul rugăciunii.” Acest lucru se realizează prin muncă spirituală. „Sarcina este de a extrage beneficii din toate pentru lupta spirituală. Trebuie să se extragă beneficii și din zgomot”, astfel se poate „dobândi liniște interioară”. Și „aceasta nu este de mică valoare”, căci „dacă o persoană nu a reușit să dobândească liniștea interioară în mijlocul agitației exterioare, atunci nu va găsi pace nici măcar într-un mediu aparent tăcut. Când liniștea interioară vine asupra unei persoane, totul în ea devine tăcut și nimic nu o tulbură.” Pentru a realiza acest lucru, „sufletul trebuie mai întâi să găsească liniștea interioară în mijlocul agitației exterioare”. Numai atunci poate experimenta cu adevărat liniștea, retrăgându-se din lume în singurătate. În același timp, „o persoană neliniștită își va purta *sinele* neliniștit chiar și în deșert. ” [714] Tulburările exterioare nu numai că nu sunt înfricoșătoare, ci și benefice pentru cei care abia își încep călătoria. Starețul Paisie a repetat acest lucru de mai multe ori: „Dacă vrei să devii isihast, să rămâi în pace, dobândește mai întâi liniștea interioară în mijlocul zgomotului exterior cu ajutorul gândurilor bune . ” [715]

Când se efectuează o muncă fizică simplă, este foarte util să se roage simultan verbal și să se ocupe de lucru; se poate ruga și cu voce tare. În plus, „când ești ocupat cu o muncă dificilă și îți este greu să te concentrezi, atunci cântatul liniștit, fără a-i deranja pe ceilalți, este de mare ajutor”. Când „cineva face o muncă delicată”, este necesar să se roage și pentru ajutorul și iluminarea lui Dumnezeu, „totuși, trebuie să se roage cu inima; mintea ar trebui să se ocupe de sarcina exterioară, ca să nu se facă greșeli”. [716] Cât despre munca mintală,

aceasta ar trebui să fie însoțită și hrănită în mod special de rugăciunea, în primul rând a minții și a inimii. „Dacă mintea ta este în Dumnezeu, atunci lucrarea este sfințită, chiar dacă este intelectuală, deoarece trăiești într-o atmosferă divină”. Atunci „o persoană se află într-o stare spirituală” și „acest lucru îl ajută foarte mult. Nu încearcă să găsească sens cu intelectul, ci îl înțelege prin iluminarea divină”. Când experiența spirituală este insuficientă pentru a menține o astfel de stare, atunci, în timp ce lucrezi, „roagă-te și roagă-te ca Dumnezeu să te lumineze... Lucrează cu evlavie. Și la fiecare oră sau două, ia o pauză de câteva minute și spune Rugăciunea lui Iisus” [717] .

Starețul Paisie a subliniat că, în cele din urmă, nu există nicio diferență între munca ascetică a unui călugăr și a unui laic. „O persoană sârguincioasă, indiferent de viața pe care o alege, monahală sau seculară, va prospera întotdeauna spiritual, deoarece lucrează cu zel. Pe când o persoană care nu cultivă sârguința pe care i-a dat-o Dumnezeu nu va reuși pe niciuna dintre căi.” [718] Se întâmplă ca „uneori să întâlnești un duh lumesc la călugări și un duh monahal la laici. De aceea, Hristos va spune în viața viitoare: «Îți scoți schema și o îmbraci.»” Un laic, dorind viața monahală, este sfințit. Dar dacă un călugăr dorește viața lumească, atunci intră în chinurile veșnice... Va fi și cineva care va spune: «Dar eu vreau să merg în vacanță», în timp ce unui călugăr i se cuvine să-și părăsească chilia cu durere” [719] .

Desigur, fiecare cale are propriile caracteristici, fiecare cu propriile avantaje și dezavantaje. Este incontestabil faptul că „o viață concentrată, tăcută, în deșert promovează foarte mult rugăciunea, întrucât creează condiții favorabile pentru aceasta. Tăcerea însăși este o rugăciune sacramentală și ajută mult la practicarea rugăciunii, așa cum trupul uman este ajutat de respirația pielii”. Tăcerea exterioară „, îndepărtată de lume, aduce foarte repede liniștea interioară sufletului prin ascetism și rugăciune neîncetată. Atunci o persoană nu mai este tulburată de tulburări exterioare, deoarece, în esență, doar trupul rămâne pe pământ, în timp ce mintea este în ceruri... Rugăciunea curată este mult facilitată de retragerea din zgomotul lumesc și din mulțimea oamenilor sau, dacă este posibil, de rămânerea în deplină singurătate”. Viața în deșert trebuie să fie însoțită de o dispoziție corectă, smerită a sufletului. Atunci „deșertul, împreună cu dăruirea completă față de Dumnezeu, cu o minte lipsită de griji și concentrată, «tăcută», poate fi foarte benefică... Totuși, este nevoie de mare prudență pentru a evita căderea în amăgire. Prin urmare, mintea ascetului trebuie să fie foarte strâns încuiată, ca nu cumva cel rău să-i insufle un gând mândru sau să-l seducă cu vise și lumină falsă”. Doar „cel care este sănătos duhovnicește și nu urmărește nici măcar lumina adevărată în această viață, ci caută doar mila lui Dumnezeu” este în siguranță.

Între timp, „călugării care trăiesc într-o mănăstire, datorită ajutorului reciproc fratern, sunt mai în siguranță decât isihaștii care trăiesc în singurătate. Dar aceasta cu condiția să nu existe certuri între ei și să nu se «mănânce» unii pe alții”. Apoi, cu un grad mai mic de abnegație, pot face mai mult progres spiritual decât pustnicii. „Dar un isihast trebuie să aibă o mare abnegație, săpându-și mai întâi propriul mormânt, iar apoi, cu mare smerenie și discernământ, să-și înceapă

lupta spirituală, trezindu-se constant și rugându-se. Un novice care fuge de siguranța comunității cenobitice și, mânat de egoism, se închide într-o chilie, dorind să fie un pustnic, seamănă cu un om închis într-un azil de nebuni. Dacă este și el din fire predispus la deznădejde și retragere, atunci gândurile și neliniștea interioară încep să-l sufoce. Dacă are chiar și puțină smerenie, atunci se întoarce la mănăstire și este mântuit, dar dacă persistă, piere."

Cea mai „naturală cale pentru un călugăr este să se supună mai întâi unui mentor, să urmeze o instruire și să se străduiască mereu cu multă smerenie, cerând cu evlavie mila lui Dumnezeu. În acest fel, călugărul urcă treptat pe Golgota, este răstignit, apoi învie spiritual și începe să se bucure de o bucurie îngerească, slăvindu-L pe Dumnezeu precum îngerii". Dacă, însă, după ce au pornit pe calea monahală, ei, asemenea ateilor, nu experimentează mai întâi Paștele, „Postul Mare și răstignirea", atunci nu vor putea învia spiritual și să-L iubească pe Hristos, pentru că ei înșiși nu au suferit pentru a simți suferințele lui Hristos; nu vor putea „să se bucure de dragostea lui Hristos" și nu vor fi „complet absorbiți în rai". Dacă un călugăr nu urmează această „cale naturală", atunci este „chiar mai nefericit decât oamenii lumești". Acei călugări care privesc înapoi la bucuriile lumești, chiar inocente, se opresc „ca soția lui Lot [720] și, prin urmare, inima lor este la fel de insensibilă ca o piatră" [721] .

Rugăciunea în mijlocul lumii

Întreaga lume este un templu

[„Pentru cel care se roagă în sufletul său, întreaga lume devine un templu", spune Sfântul Siluan Athonitul 722] despre rugăciunea mentală. „Nicio lucrare nu-l poate împiedica să-și amintească de Dumnezeu." Pe cât de înaltă este sarcina, pe atât de urgentă este – a învăța să menții rugăciunea în orice împrejurări – înaintea tuturor, fără excepție. Acest lucru devine cu adevărat posibil după ce o invocație rugătoare care conține un gând anume este înlocuită sau, mai exact, transformată într-o păstrare mai mult sau mai puțin constantă a amintirii prezenței lui Dumnezeu. O astfel de păstrare a amintirii lui Dumnezeu devine începutul rugăciunii *neîncetate* . Totuși, acest scop este de neatins de intelectul nostru, deoarece mintea este forțată să treacă la alte sarcini. O astfel de stare se atinge doar la nivelul minții și al inimii. Și de aceea, „să ne închidem gurile și să ne rugăm Lui în inimile noastre, căci cine își închide gura și Îl cheamă pe Dumnezeu sau se roagă Lui în inima sa, împlinește porunca care prescrie acest lucru" despre rugăciunea neîncetată [723] .

Astfel de daruri sunt dobândite prin dezvoltarea unor obiceiuri de rugăciune activă și prin dezvoltarea treptată **a unei conexiuni minte-inimă** . Toate acestea vin odată cu practica. „În cazul tuturor activităților mecanice, este posibil și chiar convenabil să se efectueze rugăciuni frecvente sau chiar continue, căci lucrul mecanic manual nu necesită o adâncire intensă și multă gândire și, prin urmare, mintea se poate cufunda în rugăciune neîncetată, iar buzele pot urma exemplul." Dar se pune întrebarea: ce să fac când trebuie să mă ocup cu ceva pur mental, cum ar fi cititul atent, meditarea la un subiect profund sau scrisul - cum mă pot ruga atât cu mintea, cât și cu buzele? Și din moment ce

rugăciunea este în primul rând o chestiune a minții, cum mă pot angaja simultan în diverse activități doar cu mintea?” [724]

Astfel de întrebări nu prezintă nicio dificultate pentru cei familiarizați cu învățăturile ascetice ale Bisericii Ortodoxe și care înțeleg diferența dintre minte și intelect. Cei care au atins măsura rugăciunii active din inimă „se pot dedica reflecției sau compoziției în prezența neîntreruptă a lui Dumnezeu”. Cei „care, printr-o practică îndelungată sau prin harul lui Dumnezeu, au dobândit rugăciunea inimii din rugăciunea mentală, nu încetează să se roage neîncetat nu numai în timpul ocupării mentale profunde, ci chiar și în somnul însuși... O inimă antrenată în rugăciunea lăuntrică se poate ruga întotdeauna, în timpul tuturor activităților (atât fizice, cât și mentale), în orice zgomot, nestingherit și poate chema numele lui Dumnezeu... Se poate spune afirmativ că nicio distragere exterioară nu poate întrerupe rugăciunea în cel care dorește să se roage, căci gândirea omenească... poate fi îndreptată spre rugăciune în orice moment... chiar dacă mintea nu a fost încă antrenată la rugăciunea neîncetată ” . [725]

În practică, acest lucru nu este atât de ușor de realizat și trebuie să ne adaptăm la condițiile vieții reale. Episcopul Petru [726] oferă sfaturi foarte importante, deloc depășite, dar care au devenit și mai relevante în timp, pentru locuitorii orașului înclinați spre contemplare . „Având în vedere circumstanțele vremurilor prezente, singurătatea completă nu este întotdeauna posibilă pentru toată lumea. Într-un astfel de caz, iubitorul de tăcere are o singură opțiune: să evite inutil societatea zgomotoasă, să evite contactul cu oamenii leneși și să petreacă mai mult timp în chilia sa solitară; și mai ales, trebuie să se străduiască să mențină o tăcere profundă chiar și în compania aglomerată - să aibă gânduri adunate, astfel încât nici zgomotul mulțimii, nici vederea diferitelor obiecte, nici auzirea conversațiilor străine să nu-i poată distrage atenția de sine și să-i abată mintea de la urcușul rugător către Dumnezeu . ” [727]

Povestea părintelui Nicodim [728] , cândva îngrijitor de chilie al marelui bătrân athonit, ieroschemonahul Ieronim (Solomentsov) , este interesantă și instructivă în acest sens. Acesta din urmă a scris despre el în notițele sale [729]]. Părintele Nicodim, pe lângă ascultarea sa ocupată de chilie față de duhovnicul Mănăstirii Sfântul Panteleimon, a deținut alte patru funcții: administrator, păstrător al trâmbiței, gardian al alarmei și oaspeți. De asemenea, cânta și citea în timpul slujbelor. La Liturghia timpurie, când slujea duhovnicul, aproape întotdeauna cânta singur. Este surprinzător faptul că „îndeplinirea atâtor îndatoriri agitate nu l-a împiedicat să-și desăvârșească viața spirituală; a învins toate obstacolele exterioare... și a dobândit virtuți atât de înalte încât, chiar și într-o viață solitară și cu mare dificultate, nici măcar cele mai capabile de introspecție nu sunt întotdeauna dobândite”. Oamenii experimentați știu cât de mult mai dificil este să lupți împotriva pasiunilor atunci când ești aproape de obiectele care le stârnesc. „Una e să învingi pasiunile în singurătate și cu totul altceva în viața de comunitate. Chiar și în viața de comunitate, dificultățile în lupta împotriva pasiunilor variază în funcție de pozițiile și ocupațiile diferite. Menținerea unei stări de spirit liniștite în timp ce lucrezi într-o celulă este una și cu totul altceva

pentru cineva aflat la datorie, în timp ce se ocupă de diverse nevoi comune. Aceasta din urmă necesită un efort intens.”

Părintele Nicodim era copilăresc în simplitatea sa, poseda credință evanghelică, încredere în părintele său duhovnic și o disponibilitate hotărâtă pentru orice ascultare. Aflând despre beneficiile plânsului, l-a întrebat pe părintele său duhovnic dacă poate dobândi darul lacrimilor în ciuda unor îndatoriri exterioare atât de complexe. „De ce nu le poți dobândi?”, a răspuns Starețul Ieronim. „Dacă crezi că o poziție solicitantă este un obstacol în calea primirii darurilor mărețe ale lui Dumnezeu, atunci prin aceasta minimalizezi harul lui Dumnezeu, care este atotputernic. Crezi că Hristos este capabil să-ți dăruiască ceea ce dorești să primești de la El?” Părintele Nicodim s-a închinat: „Cred, Părinte... Binecuvântează-mă să mă străduiesc pentru aceasta.” Din acel moment, s-a silit cu sârguință să plângă zilnic și s-a străduit să depășească toate obstacolele în calea acestui lucru, abținându-se cu strictețe de la mâncare și nemâncând deloc vinerea. „Dormea pe pământ și, drept pernă, avea o piatră acoperită cu in.” Pentru a nu fi copleșit de vorbe goale și mânie, ținea o piatră în gură.

A făcut toate acestea la sfatul părintelui său duhovnic și nu le-a dezvăluit nimănui altcuiva. Nu avea timp liber pentru rugăciune din cauza îndatoririlor sale. Ori de câte ori găsea ocazia, se dedica rugăciunii fierbinți. De-a lungul timpului, a dorit să-și intensifice eforturile ascetice, iar părintele său duhovnic l-a susținut: „Ți-am mai spus că îndeplinirea îndatoririlor nu împiedică pe cineva să se înalțe la desăvârșirea creștină... Harul lui Dumnezeu este atotputernic și, prin urmare, fără îndoială, chiar și în mijlocul îndatoririlor distrase și neliniștite, poate acorda ceea ce cerem cu credință”.

Astfel, Părintele Nicodim a lucrat cu râvnă timp de trei ani. Și Domnul nu i-a dezamăgit speranțele - conform credinței sale, l-a înzestrat cu o abundență de daruri spirituale. După aceea, Starețul Ieronim a vrut să-l elibereze de îndatoririle sale în favoarea unei vieți de tăcere. „Dar Dumnezeu a rânduit altfel, și Părintele Nicodim a trecut direct de la ostenelile sale în veșnicie... Întreaga sa viață în mănăstire a durat opt ani ” ”

Acolo, pe Athos, deja la începutul secolului al XX-lea, călugărul Siluan a fost numit în ascultarea de administrator, supraveghind aproximativ două sute de lucrători. Cu toate acestea, împrejurările nu l-au putut împiedica pe viitorul sfânt; chiar și în aceste circumstanțe, el și-a continuat intensă luptă de rugăciune. Odată, a fost întrebat: „Nu a dăunat tăcerea monahală ascultarea asiduă a administrației, cu nevoia de a interacționa cu mulți oameni?” Starețul a răspuns: „Ce este tăcerea? Tăcerea este rugăciune neîncetată și rămânerea minții în Dumnezeu. Părintele Ioan de Kronstadt a fost mereu cu oamenii, dar era mai mult în Dumnezeu decât mulți pustnici. Am devenit administrator prin ascultare, dar cu binecuvântarea starețului, am putut să mă rog mai bine în această ascultare decât în Vechiul Rus, unde am cerut de bunăvoie să plec de dragul tăcerii. Dacă sufletul iubește oamenii și îi compătimește, atunci rugăciunea nu poate înceta.”

Și în scrierile Starețului Siluan, întâlnim următoarele gânduri: „Mulți călugări spun că administratorul nu are timp să se roage și că nu-și poate păstra pacea sufletească, pentru că trebuie să fie cu oamenii toată ziua. Dar eu voi spune că, dacă iubește oamenii și se gândește la lucrătorii săi: «Domnul iubește creația Sa», atunci Domnul îi va da rugăciune neîncetată, căci cu Domnul toate lucrurile sunt posibile... Rugăciunea neîncetată vine din iubire și se pierde prin condamnare, vorbire deșartă și neînfrânare. Cine Îl iubește pe Dumnezeu se poate gândi la El zi și noapte, pentru că **nicio muncă nu împiedică iubirea lui Dumnezeu** ... În lumea aceasta, fiecare are propria sa ascultare: unii sunt regi, alții sunt patriarhi, alții sunt bucătari, sau fierari, sau învățători, dar Domnul îi iubește pe toți, iar cea mai mare răsplată va fi pentru cel care Îl iubește pe Dumnezeu mai mult. Domnul ne-a dat o poruncă - să-L iubim pe Dumnezeu din toată inima noastră, din tot mintea noastră, din tot sufletul nostru. Și fără rugăciune, cum poate cineva iubi? Prin urmare, mintea și inima unui om ar trebui să fie întotdeauna libere pentru rugăciune.”

Starețul Siluan a demonstrat prin propriul său exemplu cum se poate menține rugăciunea în mijlocul preocupărilor și agitației vieții. Nimic nu va împiedica rugăciunea, ne învață sfântul, dacă cineva se încredințează cu sinceritate Providenței: „Cel care s-a predat voinței lui Dumnezeu este ocupat numai cu Dumnezeu. Harul lui Dumnezeu îl ajută să rămână mereu în rugăciune. Deși lucrează și vorbește, sufletul său este ocupat cu Dumnezeu, pentru că s-a predat voinței lui Dumnezeu și pentru aceasta Domnul l-a luat în grija Sa... Sufletul este cel mai bun templu al lui Dumnezeu, iar pentru cel care se roagă în suflet, **întreaga lume a devenit un** templu . ”

Găsirea tăcerii

O scurtă predică susținută de un pustnic athonit contemporan, un bătrân care a petrecut decenii în ascetism, oferă un răspuns la o întrebare care îi interesează pe mulți: cât de mult succes are rugăciunea pentru cei cărora nu li se dăruiește darul retragerii din lume? „Dacă nu sunteți capabili să faceți rugăciunea mentală în lume, pentru că este foarte dificil, ar trebui să vă rugați Rugăciunea lui Iisus la anumite momente sau să o recitați ori de câte ori este posibil. Și acest lucru vă va fi foarte, foarte benefic...”

„Poți începe cu treizeci de minute dimineața înainte de răsăritul soarelui și treizeci de minute seara după Pavel, înainte de culcare. Este necesar să avem ore regulate, netulburate de nimic, chiar și de fapte bune... Este necesară și o cameră liniștită, retrasă, lipsită de zgomot, unde va începe Rugăciunea lui Iisus... cu buzele, sau cu mintea, sau cu inima, în funcție de dezvoltarea pe care am atins-o.”

Poate fi dificil pentru un laic să găsească suficient timp pentru activități de rugăciune, „totuși, dacă există dispoziție și smerenie, Dumnezeu va suplini lipsa rugăciunii. Căci El, care este milostiv față de omenire și atât de iertător pentru greșelile noastre, nu va fi El extrem de milostiv față de încercările noastre de transformare? Domnul suplinește ceea ce lipsește, ia în considerare circumstanțele fiecăruia dintre noi, iar o oră de rugăciune petrecută de tine

poate binecuvânta mai mult decât multe ore petrecute în rugăciune de un călugăr, din moment ce ești ocupat și cu alte treburi . ” [732]

Un laic s-a plâns odată unui alt ascet, Sfântul Efrem de Katounakia , că „nu avea timp să se roage din cauza poverii îndatoririlor sale oficiale, care nu-i lăsau timp liber”. Părintele, după ce i-a dat sfaturi, a repetat ceea ce spusese multora care invocau poverile familiale și abundența de griji: „Dacă eu citesc o sută de rugăciuni pe zi în liniștea din Katounakia, iar tu, în zgomotul orașului, cu responsabilități de serviciu și familie, citești trei rugăciuni, atunci suntem într-o poziție egală ” .[734]

Starețul Emilian [735] spune că, desigur, fiecare trebuie să tindă spre tăcere de dragul rugăciunii, dar rugăciunea în tăcere nu este atât de ușoară - trebuie mai întâi învățată. Învățarea constă în depășirea obstacolelor și a piedicilor. „Trebuie să învățăm să ne rugăm în zgomot”, ne învață starețul, „căci prin aceasta găsește pacea desăvârșită”. Dar, „în timp ce ne rugăm în zgomot, trebuie în același timp să tindem în mod special spre rugăciunea în tăcere”, căci „ocazia de a conversa cu Dumnezeu” apare în tăcere . [736]

Într-o zi, un alt pustnic, Pahomie, din Muntele Athos , a fost abordat de o întrebare din partea fratelui său, următoarea: „Cum poți, Părinte, când urci un munte abrupt, mai ales cu o povară, să menții rugăciunea mentală? Chiar și fără povară, abia pot menține rugăciunea orală, pentru că sunt complet epuizat.” Starețul Pahomie a răspuns: „Când urc un munte, cu cât mă străduiesc mai mult, cu atât rugăciunea lucrează mai ferm și, cu fiecare pas, devine mai puternică, astfel încât răsună în inimă cu un strigăt puternic și o putere de nedescris. Cu cât duc povara mai grea pe munte, cu atât rugăciunea funcționează mai ușor și nu simt niciun efort.” [738] Referitor la rugăciunea neîncetată, săvârșită în orice circumstanțe, bărețul grec Gabrielia739 [spunea] că nu este o chestiune îndeplinită cu cuvinte sau chiar cu gânduri. „Rugăciunea nu este o chestiune, este **o stare a sufletului** .” Sufletul trebuie să rămână întotdeauna și pretutindeni într-o stare de rugăciune, căci sufletul nostru este de la Dumnezeu. Iar Rugăciunea lui Iisus, care unește sufletul cu sfântul nume divin, ajută la menținerea acestei [stări] .

Este clar că statutul social creează doar anumite condiții exterioare pe calea vieții spirituale, dar, în același timp, fiecare persoană, în orice situație, poate și chiar ar trebui să se străduiască să dobândească rugăciunea neîncetată a inimii. Este semnificativ faptul că, predicând această învățătură și îndemnând la o „viață îngerească”, sfântul mucenic Serafim ([741)] s-a adresat nu locuitorilor monahali, ci locuitorilor orașului, turma sa laică.

„În tot creștinismul, au existat adevărați oameni ai rugăciunii care au numit rugăciunea neîncetată rugăciune mentală... Această rugăciune este esențială pentru mântuirea fiecărui creștin, nu doar pentru călugări, așa cum o înțelege lumea. Oricine dorește să renunțe la păcat se străduiește spre singurătatea inimii sale cu dragoste pentru Hristos; oricine se străduiește să întemeieze o mănăstire sau un schit în sine nu va realiza toate acestea fără iscusința rugăciunii neîncetate.” „Rugăciunea neîncetată... nu se împotrivește niciunei îndatoriri sau

activități”, esența ei constă în „inima însăși care se roagă, în timp ce trupul trudește și își îndeplinește lucrarea.”

Nimeni nu este lipsit de „oportunitatea de a dobândi Rugăciunea neîncetată a lui Iisus” și de a „se apropia în inimă de Domnul Hristos”. Din păcate, mulți își imaginează că rugăciunea neîncetată este inaccesibilă în lumea lumească, că „nu este deloc obligatorie” pentru laici, că este „proprietatea monahilor, pustnicilor și schimonahilor” și nu a celor care merg la muncă, cu atât mai puțin a celor care sunt „neîncetat angajați în muncă intelectuală”. Între timp, „rugăciunea inimii nu numai că nu împiedică, ci și facilitează munca, chiar dacă este săvârșită nu numai cu mâinile, ci și cu mintea. Se poate chema Domnul nu numai cu buzele, ci numai cu inima, mai ales în timpul lecturii și studiului”.

„Domnul, la urma urmei, cunoaște inima și privește mai întâi la inimă. Dacă cineva este atât de ocupat încât nu poate chema în secret numele lui Dumnezeu în inima sa, ci își poate aminti doar de Dumnezeu, atunci acest lucru este suficient, căci ia locul rugăciunii... [742] Niciun creștin să nu creadă că doar monahii ar trebui să se roage neîncetat - nu, toți creștinii sunt obligați să împlinească această poruncă... Sfântul Apostol Pavel nu ne-ar obliga să ne rugăm neîncetat [743] dacă ar fi extrem de dificil și imposibil. Să lucrăm cu trupul și, în același timp, să ne rugăm cu duhul... Aceasta este viața îngerilor, căci îngerii nu au glas, dar cu mintea lor Îi aduc laudă neîncetată lui Dumnezeu. ” [744]

Umbra lumii

Chiar și astăzi, există predicatori, cunoscuți pentru viața ascetică, care insuflă același spirit în turmele lor. La mijlocul secolului al XX-lea, protopopul din Sankt Petersburg, Vladimir Șamonin, de exemplu, îi îndeamnă pe cei care doreau să ducă o viață de rugăciune: „Vă puteți ruga întotdeauna, oriunde. Și aș adăuga că nu numai că puteți, dar trebuie. Nu puteți crede că rugăciunea necesită un anumit cadru și o anumită dispoziție - dacă gândiți așa, nu veți avea timp sau condiții pentru a vă ruga. Mai bine, aveți întotdeauna o dispoziție rugătoare, astfel încât, atunci când apar oportunități sau apare cea mai mică oportunitate, să vă puteți adânci în rugăciune, fără să fie observați de ceilalți. Atunci nu va exista nicio pierdere de timp și vă veți obișnui să vă rugați în orice circumstanțe și în orice moment. Părintele Ioan de Kronstadt se ruga din mers, în mijlocul agitației mulțimii, și cum se ruga! ”

Un alt ascet, Schemamonahul Moise, grav bolnav, [746] , a poruncit turmei sale: „Cine este bolnav, să spună Rugăciunea lui Iisus, și boala se va retrage. Cine vrea să se odihnească, să-și îndoaie degetele în timp ce stă întins și să spună rugăciunea, și se va odihni mai bine. Cine este ocupat și trebuie să lucreze urgent, este de trei ori mai important să spună repede Rugăciunea lui Iisus. Vezi cum acest lucru îți va grăbi munca, permițându-ți să realizezi mai mult și mai repede. Dacă ești chinuit de mânie față de cineva care te-a jignit, spune repede Rugăciunea lui Iisus și vei simți că, dacă acel jignitor ar fi aici, te-ai grăbi să-l îmbrățișezi. ” [747]

Din păcate, deși prea rar, pastorii moderni țin o predică inspirată despre isihasm: „Toți Sfinții Părinți ne învață să tindem spre Rugăciunea lui Iisus neîncetată, dar cei care se află ei înșiși într-o stare spirituală nepotrivită o interzic”. Trebuie să înțelegem că „nu există nimic în lume mai important decât Rugăciunea lui Iisus, doar Sfânta Împărtășanie... Rugăciunea lui Iisus este binecuvântată pentru toți oamenii, inclusiv pentru copiii mici. Un copil percepe realitățile spirituale intuitiv și mai direct decât adulții. Cu cât copiii sunt învățați mai devreme Rugăciunea lui Iisus, cu atât mai puternică va fi temelia vieții lor spirituale ulterioare. Rugăciunea interioară poate fi practicată în orice circumstanțe”. Oamenii întreabă adesea: „Poate Rugăciunea lui Iisus să facă rău?” La aceasta, „trebuie să răspundem: **poate face rău diavolului, nu nouă** , iar el știe acest lucru, motiv pentru care se străduiește atât de mult să distragă oamenii de la rugăciune”. Toată lumea „ar trebui să tindă spre Rugăciunea lui Iisus constantă”. Cineva poate fi rănit nu prin rugăciune, ci prin înălțarea sinelui cu rugăciunea, adică prin propria mândrie” [748] .

Totuși, trebuie recunoscut: nivelul spiritual al vieților noastre scade inexorabil. Mulți vin astăzi la Biserică fără să se fi despărțit de erorile lor ideologice; mulți, lipsiți chiar și de elementele de bază ale smereniei, inconștienți de amploarea coruptiei și ignoranței lor și lipsiți de suficientă experiență ascetică, încep să discute despre viața spirituală, să judece practicile de rugăciune ale unor asceți remarcabili și să se angajeze în dezbateri „teologice” pe forumuri de internet. Între timp, starea noastră spirituală și rugăciunea noastră depind direct de stilul nostru de viață. „Omul se roagă așa cum trăiește”, spune Sfântul Isaac Sirul .

Una dintre principalele probleme cu care se confruntă creștinii astăzi este că viziunea lor spirituală este întunecată de un văl aproape impenetrabil - „umbra” lumii noastre pământești, formată de presiunile și preocupările constante ale vieții de zi cu zi. Sarcinile banale nesfârșite devin o barieră între om și Dumnezeu. Circumstanțele îl obligă pe laic să ducă o luptă constantă și istovitoare împotriva numeroaselor obstacole pentru rugăciunea nedistrată. Ne înecăm într-un flux constant de experiențe tulburătoare, gânduri și mișcări conflictuale ale inimii și voinței. Și începe să pară cât de ușor ar fi să ne rugăm dacă nimic nu ar interveni. Dar adevărul este că sarcinile și preocupările noastre zilnice sunt, în cea mai mare parte, naturale și necesare pentru viața în lume.

Pentru a le face față și, în același timp, a menține o stare de rugăciune, trebuie să se dedice muncii interioare. Totuși, ar fi o greșeală, trăind în lume, să ne imaginăm un pustnic sau să încercăm să imităm viața monahală. Aceasta nu ar însemna să-L urmezi pe Hristos, ci o caricatură *a* lui Hristos . [749]

A-L urma pe El [nu] înseamnă a te îndepărta de realitate, ci a o înfrunta și a o accepta ca pe o realitate dată de Dumnezeu. În străduința de a stăpâni rugăciunea în lume, trebuie să-ți consumi energia nu atât **luptând** cu circumstanțele vieții, care sunt orchestrate de Providența lui Dumnezeu, cât mai degrabă efortului **de a transforma** însăși viața, oricât de agitată și stresantă ar fi, în rugăciune.

Rugăciunea trebuie să devină nucleul spiritual al existenței noastre, iar acest lucru este cu adevărat posibil pentru oricine. Deși, desigur, nu este ușor; necesită atât sacrificiu, cât și efort din inimă. Dar aceasta este o viață cu adevărat rugătoare, când fiecare situație devine un stimulent pentru a ne întoarce către Dumnezeu. Cu o astfel de dispoziție interioară, fiecare moment din viață și fiecare stimulent extern devine o provocare spirituală - un imbold pentru [rugăciune] .

Problema este că rugăciunea noastră este prea instabilă și fragilă. În zgomotul zilei, abia pâlpâie, se clatină și se estompează. Motivul este în noi. Sufletele noastre sunt pătrunse, pe de o parte, de confuzie și incertitudine, iar pe de altă parte, paradoxal, de autosuficiență și mulțumire de sine. Suntem prea preocupați *de noi înșine* și, în același timp, prea mult dependenți *de sine* . În această stare, valoarea de a sta înaintea lui Dumnezeu este relegată la periferie. Consecința naturală este vulnerabilitatea rugăciunii noastre: se disipează, se face praf la cel mai mic atac al vanității și confuziei exterioare.

Aici trebuie să începem prin a contracara agresivitatea lumii cu **pacea noastră interioară** - fără a cedăm în fața frământărilor din jur, fără a permite acestor vârtejuri să ne copleșească. Dar, pentru a face acest lucru, trebuie mai întâi să dobândim **liniștea interioară** , tăcerea minții și liniștea sentimentelor, acea stabilitate interioară a spiritului cunoscută sub numele de **isihie inițială,** care mărturisește prezența Duhului în sufletul nostru. Această pace profundă, atunci când fluxul gândurilor încetează, dialogul cu sine încetează și inima devine liniștită, trebuie să pătrundă întreaga noastră lume interioară, așa cum lumina soarelui pătrunde lumea exterioară - atunci este isihie.

„Iată , Eu stau la ușă și bat [”] *– aceste* cuvinte ale Domnului sunt adesea percepute de noi ca fiind distante, ca și cum Dumnezeu nu ni s-ar adresa personal în Revelația Sa. Dar aceasta este o bătaie în inima fiecărui creștin. Și noi înșine Îl constrângem să bată. Bătaia are loc atunci când ușa este închisă. Dar El nu o închide – inimile noastre sunt încuiate din interior. Și nu este o ispravă ușoară pentru noi să le deschidem Domnului, să dăm la o parte zăvoarele grele ale egoismului. Cei care *posedă pârgile Duhului* [‘] cei care se hotărăsc să întreprindă această ispravă, într-o întâlnire personală de rugăciune cu Domnul, pun temelia pentru formarea sufletului lor. Rugăciunea *în duh și adevăr* [‘] rugăciunea minții și a inimii, este prima întâlnire, primul pas pe calea spre îndumnezeire.

***

Note

[486]

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Opere. Vol. 2. http://azbyka.ru

[487]

Pentru mai multe informații, consultați această ediție, vol. 3, secțiunea „Minte și inimă”, capitolul „Granița naturii”.

488

Paisie Velicikovski, Schema-Arhimandrit. Despre rugăciunea mentală sau interioară. Moscova, 1902. P. 17.

489

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Opere. Vol. 1, 2. http://azbyka.ru

490

Pentru informații despre perioada pregătitoare, consultați această ediție, vol. 3, secțiunea „Noi începuturi”.

491

Biografia ieroschemonahului Macarie, prezbiter de la Optina. Moscova, 1997. P. 310.

492

Gavriil (Petrov; 1730–1801), Mitropolit de Sankt Petersburg și Novgorod. Un om cu un intelect remarcabil, educație înaltă și dispoziție ascetică. Una dintre figurile centrale ale erei Renașterii Monahismului; înflorirea preoților și a activității mentale în Rusia este în mare parte asociată cu numele său. La mijlocul secolului al XVIII-lea, când tradiția spirituală se afla într-un declin aproape fără speranță, a început o perioadă de reînnoire a acesteia. Inițiatorii acestei mișcări au fost două personalități remarcabile: Cuviosul Paisie al Moldovei, predicator al învățăturii isihasmului și reînviator al practicii activității interioare, și Mitropolitul Gavriil, care a creat centre spirituale din care a fost răspândită această învățătură. Temelia acestei mișcări a fost traducerea Filocaliei grecești de către Cuviosul Paisie în limba slavă și prima sa publicare, realizată de Mitropolitul Gavriil (1793). Prin eforturile episcopului, mănăstiri precum Valaam, Tihvin, Klop, Peșnoș, Modena, Novoezerski și altele au fost restaurate, multe școli teologice au fost deschise, iar Lavra Alexandr Nevski a fost îmbunătățită. Mitropolitul Gabriel, membru al Sfântului Sinod și membru important al Academiei Ruse, a rămas un ascet strict și a menținut contactul cu multe figuri spirituale ale timpului său.

493

Anexă // Filocalia (în limba slavă). M., 2001.T 1. P. 532.

494

Iosif Athonitul, Stareț . Experiență monastică. Scrisoarea 2. http://hesychasm.ru

495

Kallinikos Isihastul din Athos (Fiaspris; 1853–1930), schimonah. Un pustnic grec, pustnic și clarvăzător, s-a distins prin intensul său rigore ascetică. Născut și crescut la Atena, a primit o bună educație seculară. La vârsta de 22 de ani, a mers la Sfântul Munte și a devenit elev (1875) al renumitului stareț, starețul Daniel Isihastul (+1881), care a trăit ca pustnic în deșertul Katounaki. Aici a urmat o școală riguroasă de ascetism. După moartea mentorului său, a devenit succesorul său ca stareț în calyva isihastă a Sfântului Gherasim. Închisându-se într-o chilie mică (1885), a intrat în izolare completă timp de 45 de ani, până la moartea sa, fără a-și încălca niciodată stricta singurătate, primind Împărtășania doar săptămânal în biserica din calyvă. Starețul a avut foarte puțini ucenici, dintre care aproape niciunul nu a putut suporta severitatea vieții sale; printre copiii săi, schimonahul Gherasim (Menagias) a fost deosebit de faimos.

496

Nu dați lucrurile sfinte câinilor și nu aruncați mărgăritarele voastre înaintea porcilor, ca nu cumva să le calce în picioare și să se întoarcă și să vă sfâșie . (Matei 7:6)

497

Heruvimi (Karambelas), Arhimandrit. Bătrânii moderni ai Muntelui Athos. Moscova, 1998. Pp. 187, 207–209.

498

Daniel de Katounakia (Dimitriadis; 1846–1929), schimonah. Un bătrân grec, unul dintre cei mai remarcabili și venerați reprezentanți ai mănăstirii athonite de la începutul secolului al XX-lea, cunoscut sub numele de „marele isihast”. A petrecut 48 de ani în lucrări ascetice. A fost un pictor de icoane și un scriitor spiritual prolific, care a fondat renumita comunitate monahală din Katounakia - schitul isihastriei, Casa de Pictură a Icoane Daniel. A murit pe 8 septembrie 1929.

499

Vezi: *Vom veni la El și ne vom face locuință la El* (Ioan 14:23).

500

Matei 5:8 .

501

Daniel Katounaksky, Prezbiter. Viață angelică. Moscova, 2005. Pp. 211, 160, 161, 225.

502

Serafim de Glinski (Romanțov; 1885–1976), sfânt; schimandrit. Părintele Glinski, ascet și duhovnic remarcabil. Originar din țăranii din provincia Kursk, a intrat în schitul Glinski (1910); a fost înrolat în armată, a luptat și a fost rănit (1916). S-a întors la mănăstire și a depus jurăminte monahale (1919). După

închiderea mănăstirii (1922), a lucrat cu pustnicii în munții Abhaziei. A fost hirotonit ieromonah (1926) și tuns în schimă. S-a mutat la periferia orașului Alma-Ata și a lucrat ca paznic la o stupină (1928–1930). A fost arestat (1930) și exilat pentru a lucra la construcția Canalului Marea Albă. După eliberare, a locuit în Kârgâzstan (1934–1946); A trăit ca pustnic în zonele înalte, cobora din munți iarna, oferea îndrumare spirituală populației locale și săvârșea slujbe divine noaptea. Părintele Serafim s-a întors la Glinskaya Pustin (1947), care fusese deschisă în timpul războiului (1942), și a fost numit părinte duhovnicesc al mănăstirii. Starețul, Venerabilul Serafim (Amelin), Preasfântul Venerabil Andronic (Lukash) și Părintele Serafim, împreună, au constituit prezbiterii principali ai mănăstirii. Un ascet experimentat, Părintele Serafim poseda darul plin de har al îndrumării spirituale, desfășura o vastă muncă pastorală, iar smerenia sa era uimitoare. Își începea slujba la chilie la ora 2 dimineața, se ocupa de pelerini după slujbe, asculta spovedanii până târziu seara, răspundea la scrisori noaptea și se ruga pentru turma sa, fără a-i lăsa aproape timp de odihnă. A fost ridicat la rangul de stareț (1960). După a doua închidere a Glinskaya Pustin (1961), s-a mutat la Sukhumi; Părintele Serafim a fost ridicat la rangul de arhimandrit de către Mitropolitul Ilia de Sukhumi și Abhazia (mai târziu Catholicos al Întregii Georgii), acesta fiind numit arhimandrit (1975). Aici a slujit ca prezbiter până la moartea sa, rămânând duhovnicul catedralei (+1.01.1976). A fost canonizat ca sfânt venerat local de către Biserica Ortodoxă Bucatariană (UOC-MP) la Sinodul Bătrânilor din Glinsk (2010). Pomenire pe 22.09.2009.

503

Chesnokov Alexander, preot. Schitul Glinskaya și bătrânii săi. TSL, 1994. P. 122.

504

Afanasi Ploșcanski (Zaharov; +1825), schimonah. Fost căpitan al unui regiment de husari, la vârsta de 30 de ani a intrat în Mănăstirea Neamț, unde a lucrat timp de 7 ani, îndeplinind ascultarea de scrib. A fost tuns la slujbă și unul dintre discipolii direcți ai Cuviosului Paisie al Moldovei. După o călătorie forțată în Rusia, nu a mai putut să se întoarcă în Moldova și a intrat în Mănăstirea Gorohoveț (1777), apoi în Schitul Florișcev, unde a fost trezorier; s-a transferat la Schitul Beloberejskaia (1806), sub starețul Cuviosului Leon (Nagolkin) . În timp ce se afla la Moscova, ieromonahul Filaret (Puliașkin) l-a vizitat pe starețul Novospassky. În timp ce se afla la Mănăstirea Svensky (1811), a fost prezent la moartea schimonahului Afanasi (Okhlopkov). Și-a petrecut ultimii zece ani din viață la Schitul Ploschanskaya (din 1815), unde i-a devenit ucenicul ieromonahul Macarie (Ivanov) , viitorul Cuvios Stareț de la Optina. Părintele Atanasie a păstrat copii ale multor traduceri făcute și corectate de Cuviosul Paisie. Starețul „a slujit de exemplu tuturor fraților, căci era blând, milostiv și plin de compasiune, primindu-i pe toți cu dragoste. În ciuda tuturor slăbiciunilor sale, nu a abandonat niciodată slujbele bisericești și regula chiliei”. După ce și-a rupt piciorul drept, s-a mișcat cu o cârjă. Cu dureri de picioare, „nu se așeza niciodată, nu numai în timpul citirii Epistolei și a katismei, ci și în timpul citirii Prologului”. Ascetic strict, și-a dedicat întreaga viață ascetismului fizic,

neabandonând niciodată regula chiliei prescrisă de Cuviosul Paisie nici măcar pentru o singură zi. Conform Părintelui Paisie: după Utrenie, acatiste către Mântuitorul și Maica Domnului, o pomenire rugătoare a Patimilor lui Hristos, mai multe canoane, două capitole din Epistolă, un capitol din Evanghelie, o pomenire rugătoare a Maicii Domnului și a sfinților și o rugăciune pentru sănătatea și odihna părinților și fraților, rudelor, cunoștințelor și binefăcătorilor. Starețul împlinea această regulă dimineața și seara, făcând 200 de închinăciuni. Părintele Atanasie a adormit după o boală gravă (+17.10.1825), însoțit de fiul său duhovnicesc și cel mai apropiat ucenic, ieromonahul Macarie (Ivanov).

505

Biografia ieroschemonahului Macarie, stareț de la Optina. Moscova, 1997. P. 28.

506

Macarie de la Optina (Ivanov; 1788–1860), sfânt; ieroschemonah. Stareț, tovarăș și succesor al Cuviosului Leon de la Optina. Mihail Nicolaevici Ivanov, provenind dintr-o familie de nobili orioli, a intrat în Schitul Ploșcanskaia (1810), unde mentorul său a fost schimonahul Afanasii (Zaharov), un discipol al Cuviosului Paisie al Moldovei. După moartea starețului, ieromonahul Macarie s-a transferat la Schitul Optina (1834) sub îngrijirea Cuviosului Leon. Devenind stareț al schitului și părinte duhovnicesc al mănăstirii, Părintele Macarie a organizat activități editoriale active. Sub influența sa, a apărut o întreagă școală de editori și traducători ruși de literatură spirituală; datorită lui, au fost publicate traduceri unice ale Cuviosului Paisie și au apărut o serie de lucrări patristice majore de orientare ascetică. Părintele. Starețiі Optina din generația următoare, care au continuat tradiția Sfântului Leon, au devenit succesorii Sfântului Macarie. Starețul Macarie a avut grijă nu doar de frații monahali, ci și de sutele de credincioși care vizitau Optina. A.K. Tolstoi, A.S. Khomyakov, N.V. Gogol și A.N. Muravyov veneau la el pentru spovedanie și conversație. De asemenea, a purtat o amplă corespondență. Potrivit martorilor oculari, „fața lui era luminoasă” și „strălucia de bucurie duhovnicească”, mărturisind harul care se odihnea asupra starețului. Starețul a fost tuns în schimă (1858) și, doi ani mai târziu, a plecat în pace la Domnul la o oră după ce a primit Sfintele Taine (+7/20.09.1860). A fost canonizat la Sinodul Starețiilor de Optina (1996). Pomenit pe 20.07.09 și 24.11.10 (Sinod).

507

Leonid (Kavelin) , Arhimandrit. Viața Starețului Macarie de la Optina. Mănăstirea Optina, 1995. P. 44.

508

Pentru mai multe detalii, consultați cartea noastră: *Novikov N.M.* Sabia războinicului. Moscova, 2009. Capitolul „Avertisment”.

509

Sfântul Macarie de la Optina. Scrisori adunate: Către laici. Sankt Petersburg, 1993. P. 652.

510

Varsanufie de Optina (Plikhankov; 1845–1913), Venerabilul; Schima-Arhimandrit. Pavel Ivanovici Plihankov, ofițer cu grad de colonel, a servit la sediul Districtului Militar Kazan și a participat la bătăliile de frontieră din Turkestan. În lume, a trăit o viață ascetică de celibat și abstinență strictă. A primit binecuvântarea pentru monahism de la Venerabilul Ambrozie de Optina, care a prevăzut în el viitorul stareț. Chiar în ziua în care a fost semnat ordinul de promovare la gradul de general, Pavel Ivanovici, părăsind lumea la vârsta de 46 de ani, a fost înscris printre frații Schitului Optina. Sub îndrumarea stareților Anatolie (Zertsalov) , Iosif (Litovkin) și Nectarie (Tihonov), a urmat o pregătire teologică avansată. A fost tuns călugăr riasofor (1893), călugăr al mantiei (1900) și hirotonit ieromonah (1903). A fost numit părinte spiritual al fraților Optina și al Schitului Șamordino. În timpul războiului ruso-japonez, a fost trimis pe front ca preot, unde a fost expus în mod repetat pericolelor de moarte. După război, a fost ridicat la rangul de stareț și numit superior de schit (1907). Starețul Varsanufie poseda daruri spirituale înalte, abilități contemplative și putea prevedea trecutul și viitorul revelate de Dumnezeu în cei mai diferiți oameni, care se înghesuiau la el în număr mare pentru sfaturi spirituale, mângâiere și vindecare. A fost în comuniune spirituală cu Dreptul Ioan de Kronstadt, Venerabilul Barnaba de Ghetsimani , Mitropolitul Trifon (Turkestanov) și alți asceți remarcabili. Viitorul preot Nikon (Belyaev) a devenit protejatul său (din 1907) . Părintele a fost tuns în schimă (1910) și, împotriva voinței sale, a fost numit stareț al Mănăstirii Epifaniei Vechi Golutvin (1912), unde a murit la vârsta de 67 de ani (+14.01.04.2013). Suferința părintelui în timpul ultimei sale boli a fost un adevărat martiriu; el a refuzat asistența medicală și hrana, repetând doar: „Lăsați-mă, sunt deja pe cruce”. Pomenite la 14.01.2004 și 24.11.2010 (Sinod).

511

Nikon (Belyaev), ieromonah. Jurnalul ultimului duhovnic al Optinei Pustyn. Sankt Petersburg, 1994. Pp. 132, 162.

512

Culegere despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 345.

513

Ioan (Maslov), Arhimandritul // Mozaic Glinskaya. Moscova, 1997. P. 182.

514

Herman Zosimovsky (Gomzin), Venerabilul. Testamente despre acțiunea rugăciunii. Moscova, 1995. P. 45.

515

Efrem Athonitul, Arhimandrit. Perle... TSL, 2001. P. 96.

516

Sofronie (Saharov), Arhimandrit // *Zaharia (Zakharu)* , *Arhimandrit.* Hristos ca și Cale... Essex; M., 2002. P. 222.

517

Sofronie [Saharov], Arhimandrit . Despre rugăciune. Sankt Petersburg, 1994. P. 155.

518

Cuviosul Isihie al Ierusalimului // Ilarion , *schimonah* . În Munții Caucaz. Sankt Petersburg, 1998. P. 710.

519

Filimon, Venerabilul // Ibidem.

520

Sfântul Simeon Noul Teolog. Operele. http://azbyka.ru

521

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Scrisori către Rusia. Essex; Moscova, 2003. pp.

522

Sofronie (Saharov), arhimandrit . Ibid.

523

Sfântul Simeon Noul Teolog. Operele. http://azbyka.ru

524

Leonida (Friesel; secolul al XIX-lea), călugăriță. Trezorier al Mănăstirii Spaso-Vlakhernsky din Episcopia Moscovei.

525

Filocalia (în limba slavă). M., 2001.T 2. P. 445.

526

„Cercetați-vă pe voi înșivă dacă sunteți în credință; încercați-vă pe voi înșivă. Nu vă cunoașteți oare că Isus Hristos este în voi? Dacă nu cumva sunteți voi ceea ce trebuie să fiți?” (2 Corinteni 13:5). *„Pentru ca Hristos să locuiască în inimile voastre prin credință.”* (Efeseni 3:17). *„Căci umblăm prin credință, nu prin vedere.”* (2 Corinteni 5:7)

527

Sfântul Ambrozie de la Optina. Scrisori culese. Moscova, 1995. Partea a 3-a. P. 109.

528

Nikita Stethat, Venerabilul. A treia sută de capitole despre iubire și perfecțiunea vieții. Cap. 23.

529

Petru (Pigol), stareț . Sfântul Grigorie Sinaitul și succesorii săi spirituali. M., 1999. S. 19, 84.

530

Ciprian (Kern), arhimandrit . Antropologia Sf. Grigorie Palama. Moscova, 1996. P. XXV.

531

George [Kapsanis], Arhimandritul Sfântului Grigorie Palama... Perm, 2006. P. 70.

532

Calist al Constantinopolului, Sfânt. Viața Sfântului Grigorie Sinaitul. TSL, 2005. Pp. 77, 78.

533

Nicolae din Tesalonic (Kabasilas; 1300/1320–1371/1391), sfânt; arhiepiscop. A intrat în istoria Bisericii ca cel mai mare reprezentant al gândirii teologice din secolul al XIV-lea. Un polimat remarcabil, un savant cu orientare largă, autor de tratate retorice, astronomice, juridice și teologice (soteriologice și liturgice), diplomat și secretar al împăratului. În învățătura sa, a fost apropiat de Sfântul Grigorie Palama și de tradiția isihasmului. A fost canonizat de Biserica Ortodoxă Greacă „pentru viața sa mărturisitoare și sfântă, grija ortodoxă și contribuția enormă la lucrarea Bisericii”. Reprezentant al unei familii nobile bizantine, Nicolae Cabasilas a fost crescut de unchiul său, Sfântul Nil (Kabasilas), care a condus turma tesalonicană (până în 1340); a primit o educație clasică strălucită la Constantinopol, unde a studiat filosofia, retorica, gramatica și științele naturale. A devenit un demnitar proeminent în capitală, la curtea împăratului Ioan Cantacuzen (din 1347), servind ca ambasador. Și-a combinat participarea activă la viața politică a imperiului cu serviciul ecleziastic: deși nu era un preot hirotonit, dar cu o înclinație spre viața contemplativă, teologul laic a deținut funcția de sakellariu al Marii Biserici (Biserica Sfânta Sofia). Cu aceleași idei și tovarăș al Sfântului Grigore Palama în lupta împotriva antipalamiților, Cabasilas a dezbătut natura Luminii de pe Tabor cu Nichifor Gregoras, un adept al lui Varlaam și Akindin. La Sinodul Isihast (1351), unde a fost aprobat Tomosul de la Svyatogorsk, s-a impus ca un apărător fervent al Ortodoxiei și al unei vieți

ascetice stricte. Evenimentele ulterioare mărturisesc statura spirituală a tânărului teolog: printre trei candidați la tronul patriarhal, a fost nominalizat laicul Cabasilas (1353). Un an mai târziu, a fost hirotonit episcop (1354). Mandatul său la Scaunul Tesalonic a fost scurt, iar ultimele decenii ale vieții sale le-a petrecut în mănăstiri, urmând lucrări teologice. Cu toate acestea, relatările despre viața sfântului variază; conform unei alte versiuni, promovarea sa pe tronul patriarhal nu a fost urmată de tonsura monahală sau episcopat, ci mai degrabă de rămânerea lui Nicolae Cabasilas în capitală și urmarea unei vieți isihaste în lume.

534

Nicolae (Kabasilas), Sf. // *Ciprian (Kern), Arhimandrit* . Antropologia Sf. Grigorie Palama. Moscova, 1996. P. XXV.

535

Nicolae (Kavasilas), Sf. Despre viața în Hristos. Moscova, 2006. pp. 101, 102.

536

Estetica ortodoxă în perioada isihasmului bizantin târziu // Vestnik RKhD. 1992. Nr. 164. P. 36, 39.

537

Vezi: Filokalia. TSL, 1992. Vol. 5.

538

Filotei, Patriarhul Constantinopolului (Kokkin; +1379), sfânt. Isihast, tovarăș al unui alt patriarh isihast, Sfântul Calist I, unul dintre cei mai subtili teologi ai Imperiului Bizantin târziu, a ocupat tronul întâistătător de două ori (1354; 1365–1376). Prieten și discipol al Sfântului Grigorie Palama, prin eforturile sale Palama a fost canonizat și a scris, de asemenea, viața și slujba sfântului. Sfântul Filotei este autorul a numeroase texte teologice, ascetice, hagiografice și liturgice, inclusiv slujbe dedicate sfinților, canoane, acatiste, rugăciuni, tropare și prokeimne. Multe dintre lucrările sale au fost traduse în Rusia Antică în timpul vieții sale și erau cunoscute în diverse copii, deși nu toate textele sale au fost publicate nici măcar în greacă. Sunt cunoscute peste 20 dintre tratatele sale teologice; El a compilat ediția „palamită” a Sinodului pentru Duminica Ortodoxiei și a scris 12 apărări împotriva ereticului Nichifor Gregoras. Ediția sa a Liturghiei Divine s-a stabilit în Rusie de la sfârșitul secolului al XIV-lea ca „normativ” („Regula Slujirii” Sfântului Filotei), iar Evanghelia sa Didactică s-a bucurat de o autoritate de neclintit. Întreaga această bogată moștenire așteaptă încă o ediție academică în mai multe volume. Sfântul Filotei a stabilit oficial Palamismul pe pământ bizantin și i-a patronat pe cei care au continuat tradițiile ascetice și teologice ale lui Grigorie Palama. Ceea ce este deosebit de remarcabil este faptul că Sfântul Filotei a continuat politica Sfântului Calist, care viza unificarea spirituală cu Rusia și eliberarea acesteia de jugul tătaro-mongol. El l-a promovat

activ pe Sfântul Alexie al Moscovei. Sfântul Alexie al Moscovei a jucat un rol cheie în unirea principatelor rusești din jurul Moscovei, chemând prinții să-l venereze pe Mitropolitul Întregii Rusii. De asemenea, a contribuit la victoria din Bătălia de la Kulikovo (1380), deoarece, la cererea sa, „prinții ruși au depus un jurământ solemn de a mărșălui împreună împotriva dușmanilor credinței noastre”. Mai mult, Sfântul Filotei a trimis ambasade Sfântului Serghie de Radonej și a stabilit contact direct cu ucenicii săi.

539

Philotheus (Kokkin), sfânt // Filocalia. TSL, 1992. Voi. 5. pp.

540

Constantin (Palama Constantin; +c. 1303), Venerabilul. Părintele Sfântului Grigorie Palama, un nobil aristocrat, senator, unul dintre cei mai înalți demnitari ai sinodului de guvernare, cel mai apropiat consilier și mentor spiritual al împăratului Andronic al II-lea Paleologul cel Bătrân, tutore al lui Andronic al III-lea cel Tânăr. A dus o viață ascetică extrem de religioasă în lume, a posedat darul rugăciunii mentale neîncetate și a fost onorat cu minuni în timpul vieții sale. Înainte de moartea sa, a primit tunderea monahală în schema cu numele Constantin. După ce a plecat la Domnul, „pe care și-o dorise de mult”, a lăsat în urmă o soție și copii mici, dintre care cel mai mare, Grigorie Palama , avea abia 7 ani la acea vreme. **Callona** (Palama Kali; secolele XIII-XIV), Venerabilul. Soția lui Constantin, mama Sfântului Grigorie, a rămas văduvă, dorind imediat să-și îndeplinească dorința de multă vreme de a face jurăminte monahale și de a se dedica singurătății, lăsându-și casa și copiii în grija rudelor. Totuși, după ce a cerut sfaturi bătrânilor, nu a primit nicio binecuvântare și a fost păstrată în lume. Văduva a fost îndrumată: „Așteaptă puțin: făcând astfel nu numai că îți vei folosi ție, dar vei și rândui cum se cuvine soarta copiilor tăi, învățându-i, călăuzindu-i pe calea cea dreaptă și crescându-i în legea lui Hristos.” Ascultătoare, mama sfântului a îndeplinit porunca bătrânilor, crescând unul dintre cei mai frumoși copii ai Bisericii universale. Cuvioșii Constantin și Callona au fost canonizați de Patriarhia Constantinopolului (2010).

541

Vezi: *Filoteu,* Viața Sfântului Grigore Palama. TSL, 2004.

542

Philotheus (Kokkin), sfânt // Filocalia. TSL, 1992. Voi. 5. pp.

543

Vezi despre asta: *Novikov N.M.* Feat in the World. Moscova, 2006.

544

Vezi: *Trebuie să ne rugăm pururea... Vegheați și rugați-vă... Vegheați și rugați-vă, căci nu știți când va veni vremea* – vremea *când veți sta înaintea Fiului Omului* (Luca 18:1; 21:36 ; Marcu 13:33).

545

Sfântul Simeon Noul Teolog. Operele. http://azbyka.ru

546

Într-o conversație în care interpretează psalmul 50.

547

Sfântul Simeon Noul Teolog. Ibidem.

548

Culegere despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 86.

549

Khariton de Valaam (Dunayev; 1872–1947), schimă-stareț. În lumea lumească, Khrisanf Dunayev s-a născut într-o familie numeroasă de țărani săraci; copilăria sa a fost dificilă. A intrat în Mănăstirea Valaam (1894), a luat mantia (1905) și a fost hirotonit ierodiacon (1908) și ieromonah (1910). A fost numit administrator al mănăstirii (1909); în cei mai grei ani ai mănăstirii, a fost ales stareț (1927) și confirmat în funcția de stareț (1933). Din momentul în care a intrat în mănăstire, întreaga viață a părintelui Khariton a fost plină de activități exterioare, impuse de numeroasele ascultări asociate cu lumea și agitația vieții de zi cu zi. Dar sufletul său tânjea întotdeauna după singurătate și, uneori, iarna, putea să se retragă la Schitul Înaintemergător pentru o lună sau două de rugăciune. Pe când era încă novice (1896), părintele... Fără a căuta îndrumare, Khariton a început să practice rugăciunea mentală pe cont propriu și în curând a ajuns într-un impas, cedând influenței demonice. Apoi s-a îndreptat către experimentatul preot Agapius (Molodiașin), care de atunci încolo i-a rezolvat toate nelămuririle. După moartea preotului, părintele Khariton a fost nevoit să se bazeze pe scrierile patristice pentru îndrumare. El scrie: „Extrăgând din ele esențialul despre Rugăciunea lui Iisus, le-am notat pe toate într-un caiet și astfel, în timp, am compilat o colecție de rugăciuni.” Cu ajutorul protopopului Serghie Chetverikov, părintele Khariton a publicat (1936) notițele sale sub numele de binecunoscuta carte „Practica mentală. Despre Rugăciunea lui Iisus”, pe care contemporanii au numit-o „mica Filocalie”. Curând (1938), a fost publicată o continuare sub titlul „Ce este Rugăciunea lui Iisus conform Tradiției Bisericii Ortodoxe”. Acum, ambele părți sunt publicate împreună și sunt cunoscute sub numele de „O colecție despre Rugăciunea lui Iisus”. Arhimandritul Afanasy (Nechaev) își amintește: „Părintele Khariton visa, chiar și ca administrator, să-și înființeze propria editură, despre care am discutat de multe ori. Și când a devenit stareț, a început parțial acest lucru. Au fost publicate două cărți despre Rugăciunea lui Iisus... Cărțile s-au dovedit a fi remarcabile, deoarece includeau cele mai bune lucrări ale sfinților

părinți și lucrările asceților despre munca spirituală interioară. Aceste cărți au fost compilate de starețul Khariton de-a lungul multor ani și îmi citea adesea fragmente din aceste colecții și mă întreba dacă ar trebui publicate. Acest lucru a devenit posibil după ce protopopul Sergiy Chetverikov a venit la Valaam, iar cei doi au editat ambele cărți împreună.” Starețul. Chariton a fost forțat (1940) să se evacueze în Finlanda împreună cu frații săi și aici, într-o țară străină, a adormit (+14/27 octombrie 1947). Cu o lună înainte de moartea sa, a fost tuns călugăr în schema cu același nume, în cinstea Sfântului Hariton Mărturisitorul.

550

Culegere despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 390.

551

Herman Zosimovsky (Gomzin; 1844–1923), sfânt; schimă-stareț. Un ascet renumit, bătrân clarvăzător și restaurator al Schitului Zosima. Gavriil Semenovici Gomzin s-a născut în Zvenigorod, provincia Moscova, într-o familie burgheză pioasă. La vârsta de 4 ani, și-a pierdut mama, iar la 9 ani, tatăl, care a intrat în Schitul Ghetsimani al Lavrei Sfânta Treime-Sergiu și a depus jurăminte monahale ca riasofor (+1859). La vârsta de 10 ani, Gavriil a trebuit să lucreze într-o tavernă, apoi a studiat pictura la Moscova cu un artist renumit. A intrat în Schitul Ghetsimani (1868) și a fost tuns în mantie (1877) de către Arhimandritul Leonid (Kavelin). A fost hirotonit ieromonah (1885) și numit părinte spiritual al fraților schitului (1892). A fost productiv în pictura de icoane. În căutarea unui mentor în Rugăciunea lui Iisus, a vizitat Valaam (1886), s-a întâlnit cu bătrânii, a corespondat cu ei și, de asemenea, a corespondat cu Sfântul Teofan Zăvorâtul, urmând instrucțiunile acestuia. Timp de aproximativ patru ani, Părintele Gherman a fost în ascultare față de Ieromonahul Tihon (+1873), un ucenic al bătrânilor de la Optina. Apoi a devenit ucenic și chiliar al ascetului remarcabil care a trăit în pustnicie, Ieroschemonahul Alexandru (Strîghin); a rămas în ascultare față de el timp de șapte ani. După moartea bătrânului, Părintele Gherman, cu binecuvântarea Sfântului Barnaba din Ghetsimani, s-a transferat cu doisprezece ucenici la Schitul Zosima (1897), a fost numit stareț și a luat schima (1916). Aici a introdus Regula strictă de la Sarov (Valaam), a organizat viața spirituală a mănăstirii pe principiile prezbiteriei de la Optina, a introdus revelația gândurilor și ascultarea deplină față de bătrân. Aici, tovarășul său, Venerabilul Alexie Zăvorâtul (Solovyov), a trăit în izolare. Cu binecuvântarea Sfântului Teofan, Părintele Gherman a publicat (1900) notițele sale „Despre viața și faptele” Părintelui Alexandru (Strîghin), pe care le-a păstrat cât timp a stat la stareț, cu binecuvântarea acestuia (republicată în vremea noastră fără indicarea autorului). Printre cei care au primit îndrumare spirituală de la Părintele Gherman s-au numărat Mitropolitul Antonie (Khrapovițki), Arhiepiscopul Feodor (Pozdeevski), Episcopul Arsenie (Jadanovski), Starețul Ioana Anosinskaia și mulți alții. „Starețul Gherman”, a scris Ieromucenicul Serafim (Ciciagov), a trăit viața monahală sub îndrumarea renumitului stareț ieroschimonah Alexandru, ucenic al ieroschimonahului Leo, fondatorul staretismului Optina, și a fost în comuniune spirituală cu renumitul pustnic Sfânt Teofan. Experiența spirituală a Părintelui

Gherman și cunoștințele sale despre toate aspectele vieții monahale contribuie la dezvoltarea salutară a vieții monahale de la Schitul Zosima, care se caracterizează prin staretism, o trăsătură caracteristică a monahismului. Schema-Herman a fost canonizat ca sfânt venerat local în Episcopia Vladimirului; moaștele sale se află acum în Biserica Smolensk a Schitului Zosima restaurat. Pomenirea este făcută pe 17/30 ianuarie.

552

Herman Zosimovsky (Gomzin), Schema-monah. Testamente despre practica rugăciunii. Moscova, 1995. Pp. 7, 15, 16, 26, 27.

553

Nicodim de Karula (c. 1884–1984), schimonah. Novice și tovarăș al renumitului pustnic Teodosie (Haritonov). Provinea din familie țărănească din provincia Riazan. A studiat la școala satului doar două ierni, apoi s-a autodidact. În timpul Primului Război Mondial, a luptat pe Frontul de Sud din Macedonia ca subofițer superior și a fost rănit de trei ori. Aflând de revoluția din Rusia, nu a vrut să se întoarcă în patria sa, înrobită de atei, și a pornit pe jos spre Muntele Athos. Chiar înainte de război, citise „Poveștile unui pelerin” și Filocalia și avea o înclinație spre Rugăciunea lui Iisus. Părintele Nicodim a lucrat la mănăstirea Krumitsa și a trăit cu pustnicii de la schitul Tebaid. La sfatul starețului Panteleimon al mănăstirii, s-a adresat Sfântului Nicolae cu întrebări despre activitatea mentală. Siluan Athonitul , care l-a trimis (1926) în ascultare la părintele pustnic ieroșamonahul Teodosie, fost profesor la Academia Kazahă de Teologie. Învățatul părinte se distingea printr-o asemenea strictețe încât nimeni nu putea trăi cu el mai mult de 1-3 luni. El și părintele Nicodim au lucrat împreună timp de 11 ani pe o stâncă abruptă din Karoulia, în strictă singurătate. După moartea părintelui (1937), părintele Nicodim și-a continuat munca ascetică în singurătate și a fost apropiat spiritual de frații schitului rus Ilyinsky. Episcopul Leonty al Chilei l-a hirotonit pe schimonahul Nicodim subdiacon. De la vârsta de 77 de ani până la sfârșitul vieții sale, părintele s-a abținut de la mâncare timp de patruzeci de zile în timpul Postului Mare. A avut o bogată experiență de rugăciune, a fost un mare expert în moștenirea patristică și a corespondat cu oameni de pe toate continentele. Frăția Sfântului Gherman (SUA), fondată de ieromonahul Serafim (Rosa), a fost în comuniune spirituală constantă cu părintele... Părintele Nicodim și a primit îndrumarea sa spirituală. Părintele a murit la vârsta de aproximativ 100 de ani (+15/28.02.1984). Notițele scrise de mână ale părintelui Nicodim, intitulate „Jurnal de experiențe și gânduri din rugăciune, muncă și artă” (1937-1944), s-au păstrat.

554

Rugăciunea artistică, arta sau tehnicile artistice (din cuvântul *slav* „artă” - artă) este o metodă ascetică de a aduce mintea în inimă. Aceste tehnici auxiliare permit controlul atenției și angajarea tuturor celor trei componente ale naturii umane (spirit, suflet și trup) în rugăciune, facilitând atingerea și menținerea

rugăciunii mintale și sincere. În tradiția greacă, acest concept corespunde termenului *„metodă psihosomatică ”*, adică psihofizică sau suflet-trup.

555

Pelerinul rus. Platina, 2003. Nr. 28. P. 116.

556

Ibidem. 1999. Nr. 20.

557

Ioan de Valaam (Alekseev; 1873–1958), schimă-stareț. Ivan Alekseevici Alekseev, originar din țăranii din provincia Tver, a intrat în Valaam (1901) și a fost tuns în moshee cu numele de Iacint (1910). În mod neașteptat, a fost hirotonit ieromonah, ridicat la rangul de egumen și numit stareț al îndepărtatei Mănăstiri Trifon-Pecenga din nord (1921). Zece ani mai târziu, la propria sa cerere, a fost eliberat din funcție și s-a întors la Valaam ca șef al Schitului Înaintemergător (1931). A fost tuns în moshee cu numele de Ioan (1933). S-a transferat de la schit la mănăstire (1937), unde a slujit ca părinte duhovnic și stareț alături de duhovnicul șef al mănăstirii, părintele Efrem (Hrobostov). El și frații săi au fost forțați să evacueze în Finlanda (1940), unde și-a încheiat viața în noua mănăstire rusă din Noul Valaam (+24.05/06.06.1958). În ultimii ani ai vieții sale, Părintele Ioan a slujit ca părinte duhovnic și stareț, menținând o corespondență extinsă. În timpul vieții sale, culegeri ale scrisorilor sale au fost publicate de două ori în Finlanda (în finlandeză și rusă), iar traducerile în engleză și sârbă au fost publicate, iar aceste culegeri au fost publicate în mod repetat în Rusia (din 1991).

558

Ioan (Alekseev), monah schimatic. Scrisori către copiii săi duhovnicești. Scrisoarea 164. http://voskres.ru

559

Vezi: 1 Tesaloniceni 5:17 . Cf.: Matei 26:41 ; Marcu 14:38 ; Luca 21:36 ; Efeseni 6:18 .

560

Ioan (Alekseev), Schema-monah. Privește în inima ta. Sankt Petersburg, 2002. P. 300.

561

Maria (Vyrubova; 1884–1964), călugăriță. Anna Alexandrovna Taneeva, nume de căsătorie Vyrubova. Doamnă de companie a Majestății Sale, fiica Administratorului Șef al Cancelariei Imperiale, Oberhofmeister A.S. Taneyev, a scăpat în mod miraculos de execuție și a emigrat cu mama sa în Finlanda (1920). A dus o viață extrem de retrasă și modestă la Helsinki, câștigându-și existența

dând lecții de limbi străine și vânzând miniaturi în acuarelă. A vizitat Mănăstirea Valaam pentru conversații cu bătrânii ieroschemahul Efrem (Hhrobostov) și schimahul Ioan (Alekseev), care s-au interesat de soarta ei. A fost tunsă în mănăstire cu numele Maria (anii 1920) în Schitul Smolensk al Mănăstirii Valaam de către părintele duhovnicesc al mănăstirii, Părintele Efrem (Hhrobostov), după moartea acestuia, a fost îngrijită de Părintele Ioan (Alekseev). Călugărița Maria a murit la vârsta de 80 de ani (+20.07.1964) și a fost înmormântată în cimitirul ortodox din Helsinki. Recent, a fost publicată corespondența Călugăriței Maria cu Părintele Ioan, precum și jurnalul autentic al Annei Taneeva, „Pagini din viața mea” (2000). Notoriul fals „Jurnal al Annei Vyrubova” (1927), care conținea invenții calomnioase care discreditau familia țarului, a fost compilat de scriitorul sovietic A.N. Tolstoi și istoricul P.E. Șchegolev, fost membru al Comisiei de Investigații Extraordinare a Guvernului Provizoriu. Aceiași falsificatori au scris piesa odioasă „Conspirația împărătesei”. Cu toate acestea, minciuna s-a dovedit a fi atât de grosolană încât a fost expusă public în același timp (1928).

562

În cartea „Privește în inima ta” (Sankt Petersburg, 2002) a monahului schematic Ioan (Alekseev) , scrisorile către călugărița Maria (Vyrubova) datate 19 februarie 1948 și 10 octombrie 1952 sunt atribuite în mod eronat ca fiind adresate lui M.P. Neiglik. Vezi: Valaam Patericon. Vol. 2, pp. 258–268.

563

Valaam Patericon. M., 2003. T. 2. P. 258.

564

Efrem din Filoteu, Arizona, athonit (Moraitis; 1928–2019), schimandrit. Un părinte cunoscut, fost stareț al mănăstirii athonite Filoteu, fondator și director spiritual al mănăstirii Sfântul Anton cel Mare (Arizona, SUA). Cel mai tânăr dintre cei cinci ucenici apropiați ai lui Iosif Isihastul. Tânărul Ioannis din orașul Volos, fiul lui Dimitri și al Victoriei Moraitis, nu a primit o educație temeinică, absolvind doar doi ani de gimnaziu. La vârsta de 19 ani, a ajuns pe Muntele Athos (1947) și a intrat imediat în ascultarea de Părintele Iosif. A fost hirotonit preot și tuns în schimă, petrecând 12 ani „la picioarele părintelui”. După moartea mentorului său, părintele Efrem a devenit director spiritual al chiliei Buna Vestire de la Schitul Nou, apoi al chiliei Sfântului Artemie din Provat, apoi, timp de 17 ani, a rămas stareț al Mănăstirii Filoteu (1974-1990). Părintele Efrem a contribuit activ la renașterea vieții spirituale de pe Athos în a doua jumătate a secolului al XX-lea, după criza profundă a acestuia. După ce a stabilit viața interioară a mănăstirii, starețul a ridicat mai multe grupuri de ucenici care au restaurat mănăstiri precum Karakal, Kostamonitou, Xiropotamou și Schitul Sfântului Andrei cel Întâi Chemat. Prin îndrumare specială a lui Dumnezeu, Starețul Efrem, încredințându-l pe Filoteu unuia dintre ucenicii săi, a părăsit Athosul (1990) și a plecat în SUA și Canada, unde a fondat 17 mănăstiri bărbătești și femei. După aceasta (din 1995), pustnicul cu 60 de ani de experiență monahală s-a retras în deșertul Arizona, la mănăstirea Sfântului Anton, lângă Phoenix, unde a primit

nenumărați pelerini din întreaga lume pentru spovedanie. Starețul își vizita periodic patria pentru a sluji călugărilor athoniți. Există numeroase mărturii despre clarvederea și vindecările sale prin rugăciunile sale.

565

Efrem Athonitul, Arhimandrit. Perle... TSL, 2001. Pp. 55, 64, 111.

566

Nestor (Kumîș), ieromonah. Fiu duhovnicesc al Părintelui Nikolai Guryanov, a început să primească îndrumare spirituală de la acesta (din 1985), „când aproape nimeni nu-l cunoștea pe stareț”. Cu binecuvântarea Părintelui Nikolai, a fost hirotonit preot și mai târziu tuns călugăr. Atât viața sa privată, cât și slujirea pastorală s-au desfășurat sub îndrumarea sa.

567

Guryanov Nikolay , Zalitsky (1910–2002), protopop. Născut în familia unui proprietar de pământ privat, a absolvit Colegiul Pedagogic Gatchina (1926), dar nu și-a finalizat studiile la Institutul Pokrovsky din Leningrad. A slujit ca psalmist în biserica din satul Remda. A fost arestat și trimis în exil (1929). A fost condamnat a doua oară și închis într-un lagăr (Syktyvkar). La eliberare (1935), a lucrat ca profesor în școlile din districtul Tosnensky din regiunea Leningrad. Nu a fost mobilizat în timpul războiului din cauza unei boli la picioare. În timpul ocupației, Nikolay a fost condus de germani în țările baltice. Hirotonit preot (1942), a fost trimis să slujească la Mănăstirea Sfânta Treime din Riga, apoi la Vilnius, unde a fost numit statutar al Mănăstirii Sfântului Duh. În acei ani, părintele... Nicolae a fost tuns în riasofor fără a-și schimba numele, dar din smerenie a refuzat să fie tuns în mantie. După absolvirea cursurilor pastorale și teologice la Seminarul Teologic din Vilnius, Părintele Nicolae a fost numit rector al Bisericii Sfântul Nicolae din satul Gegobrosty, Protopopiatul Ponevezh, Episcopia Vilniusului (1943). A studiat prin corespondență la Seminarul Teologic din Leningrad (1949–1951), a absolvit primul an al Seminarului Teologic, dar a decis să nu-și continue studiile. S-a transferat (1958) la Episcopia Pskov și a fost trimis pe insula Talabsk (Zalit), unde a slujit ca prezbiter timp de 44 de ani, până la moartea sa (+24.08.2002).

568

Nestor (Kumîș), ieromonah. Note despre Starețul Nicolae. Sankt Petersburg, 2003. pp.

569

Partenie de la Peșterile Kievului (Krasnopevțev; 1790–1855), Venerabil; Ieroschimonah. Petru Ivanovici Krasnopevțev s-a născut în familia unui funcționar din provincia Tula. Încă adolescent, a fost onorat cu arătarea Duhului Sfânt sub forma unui porumbel. Locuitor al Lavrei Peșterilor Kievului (din 1819), a fost tuns în monahism (1824), hirotonit ieromonah (1830), numit părinte duhovnic al

Lavrei (1834) și tuns în schimă (1838). A crescut spiritual sub îndrumarea starețului Lavrei, Sfântul Anton de Voronej (Smirnițki). Din ziua tunderii sale în schimă până la sfârșitul vieții, Părintele Partenie a slujit Liturghia zilnic. Starețul a fost o persoană strictă și nepoftită; principalul lucru în lucrarea sa spirituală era Rugăciunea lui Iisus neîncetată. În momentele dificile din viața sa, Părintele... Partenie a fost onorat cu apariții ale sfinților și ale Maicii de Dumnezeu, de la care a primit o revelație care explica semnificația Marii Scheme: „Schema este o rugăciune pentru întreaga lume”. O îndrumare specială din partea lui Dumnezeu l-a determinat pe Părintele Partenie să-și întrerupă periodic singurătatea pentru a primi vizitatori suferinzi. Părintele a fost părintele duhovnicesc al Sfântului Filaret (Amfiteatru) și a compus mai multe rugăciuni cunoscute către Mântuitorul și Maica Domnului. El le-a poruncit fiilor săi duhovnicești să se străduiască să realizeze rugăciunea neîncetată și să se asigure că citesc zilnic Evanghelia și Psaltirea. Sfântul a adormit în ziua Bunei Vestiri (+25.03/7.04.1855), care a coincis în acel an cu Vinerea Mare. Venerația populară largă a Părintelui Partenie a început imediat după moartea sa. A fost canonizat de Biserica Ortodoxă Anglicană (1993). Pomenire: 17/30.03.

570

Averchie [Taușev], Arhiepiscop. Vestitorul pedepsei lui Dumnezeu pentru poporul rus: Sfântul Teofan Zăvorâtul. Moscova, 1999. P. 5.

571

Beniamin (Milov), Episcop. Teologie pastorală cu ascetism. Moscova, 2002. P. 76.

572

Vezi: această ediție, vol. 3, unde sunt prezentate mai detaliat gândurile despre această chestiune ale Sfântului Teofan Zăvorâtul, Sfântului Ignatie al Caucazului și Sfântului Vasile de Polianomerul.

573

Mercur [Popov], luni . În munții Caucaz. M., 1996. S. 31, 32, 37.

574

Culegere despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. Pg. 226, 227.

575

Pentru mai multe detalii despre acest subiect, vezi: această ediție, vol. 3, secțiunea „Minte și inimă”.

576

Sfântul Nil din Sora. Tradiția vieții schitice (în slavonă). Moscova, 1997. Pp. 193, 194. *Sfântul Grigorie* : „Mulți oameni fără experiență au fost înșelați în tăcere... Cel care dorește fără rușine și cu îndrăzneală să intre în Dumnezeu pentru a conversa cu El în mod curat, străduindu-se să-L dobândească în sine, este ușor

ucis de demoni, dacă acest lucru este permis... Numai cei puternici și desăvârșiți pot lupta singuri cu demonii și pot scoate împotriva lor *sabia spirituală, care este Cuvântul lui Dumnezeu* (Efeseni 6:17 *). Sfântul Nil* : „Se cuvine să nu te apropii de lucruri înalte înainte de vreme, ca să nu fie cineva vătămat și sufletul lui să fie nimicit. Dar este mai bine, după cum se pare, să acționezi la momentul potrivit și cu o măsură de mijloc, căci Scriptura mărturisește și ea că calea de mijloc este sigură."

577

Sfântul Nil Sorski. Tradiția vieții schitice (în limba slavă). Moscova, 1997. P. 87.

578

Nicodemos Aghioritul (Kallivourtzis; 1749–1809), Venerabil; Schemamonah. Ascetic grec, venerat ca un mare educator spiritual. Nicolaos Kallivourtzis s-a născut pe insula Naxos și, încă din tinerețe, a posedat o memorie fenomenală: „avea nevoie doar să citească o carte o singură dată pentru a o ține minte tot restul vieții". Nicolaos a refuzat categoric hirotonirea preoției. Sub influența viitorului mitropolit Macarie (Notaras) și a bătrânilor athoniți ieromonahul Arsenie al Peloponezului și a isihastului Silvestru Cezareanul, care i-a devenit mentor pentru o vreme, Nicolaos, în vârstă de 26 de ani, s-a retras la Muntele Athos, la Mănăstirea Dionysiou (1775), unde a fost tuns cu numele Nicodemos. După aceasta, a trăit în tăcere cu trei bătrâni la Kapsala, apoi într-o kalyva pustie, în deplină singurătate. Nicodim a petrecut următorii trei ani (din 1781) în ascultare de Starețul Arsenie din Peloponez și a trăit timp de un an pe insula pustie Skiropoulos, lângă Eviele. A fost tuns ca monah schimă (1783) și s-a stabilit într-o chilie lângă Pantocrator. Mai târziu, a locuit în chilia Sfântului Vasile cu Starețul Silvestru, a petrecut un an la Mănăstirea Pantocrator și, în cele din urmă, ascetul în vârstă de 45 de ani s-a retras în propria chilie din Kapsala. Aici s-a dedicat în întregime practicii spirituale și lucrării la scrierile sale, trăind în abstinență strictă și sărăcie desăvârșită. Sfântul Nicodim era foarte educat și vorbea cinci limbi. Un expert profund în dogmă și canoane, a devenit un starete înțelept și un luptător neobosit împotriva ereziilor și învățăturilor heterodoxe. A scris și tradus numeroase cărți, a creat slujbe, imnuri și cântece bisericești și, pe baza materialelor colectate de Mitropolitul Macarie, a compilat celebra Filocalie (1777-1782). Este autor și coautor al unor cărți precum „Evergetin" („Binefăcătorul", 1783), „Despre Împărtășania Constantă" (1783), „Războiul Invizibil" (1796), „Pedalion" („Kormchaya", 1800) și altele. Numărul total al lucrărilor sale tipărite și manuscrise ajunge la 112 volume. Ascetul a plecat în veșnicie pe 14/27 iulie 1809. A fost canonizat în Grecia (1955) și în Rusia (1956). Pomenit pe 1/14 iulie (pe Athos pe 14/27 iulie).

579

Sfântul Nicodim al Sfântului Munte. Războiul invizibil. TSL, 1991. pp.

580

Ioan de Kronstadt, cel drept . Opere. Jurnal. Moscova, 2003. Vol. 2. P. 606.

581

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Creații. Moscova, 1998. Vol. 5. P. 383.

582

Ibidem. Vol. 1, p. 209.

583

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt // Culegere despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 333–365.

584

Vasili Polianomerulski (cca. 1692–1767), Venerabilul Ieroschimonah. Stareț, foarte venerat la Muntele Athos și în țările moldovenești, românești și rusești. A fost conducătorul spiritual al mai multor mănăstiri și unul dintre mentorii Sfântului Paisie al Moldovei. Rus de naștere, pustnicul Vasili și-a început viața monahală în schiturile Munților Moșen, nu departe de Kiev, unde a primit tunderea monahală. În timpul persecuției, călugării s-au mutat în Moldova, la Schitul Valea Șciopului, apoi la Schitul Dalhăuț, unde a fost hirotonit preot. Ascetic educat teologic, înzestrat cu darul îndrumării spirituale, de dragul fraților care se adunau în jurul său, a întemeiat și a condus (1733) Schitul cenobitic Polianomeruli (sau Merlopolyani, din *românescul* Poiana Mărului), care a devenit cel mai mare centru spiritual al Moldovei-Țara Galilor. Starețul Vasilie a introdus regulile Sfântului Vasile cel Mare, carta liturgică athonită, îndrumarea prezbiterului și practica muncii mentale. Schitul a desfășurat activ copierea cărților, ceea ce a contribuit, în special, la răspândirea operelor proprii ale Părintelui Vasilie. Timp de câteva decenii, starețul a condus 11 mănăstiri, inclusiv faimoasele schituri Treisteny (Sfântul Nicolae), Dolgoutsy (Sfinții Arhangheli), Kyrkul (Arhanghelul Mihail) și Condrita. La Schitul Treisteny, sub îndrumarea spirituală a Părintelui, tânărul călugăr Partenie (Platon Velicikovski), viitorul Paisie, a lucrat sub Sfântul Vasile timp de peste trei ani (din 1743). Starețul l-a întâlnit mai târziu pe Velicikovski pe Muntele Athos (1750), unde l-a instruit și l-a tuns în mantie cu numele de Paisie. Sfântul Vasile este autorul cunoscutelor „Prefețe” la operele isihaștilor antici: Grigorie Sinaitul, Filotei Sinaitul , Isihie al Ierusalimului și Nil din Sora. Adunate împreună, aceste patru texte constituie un tratat, un fel de catehism al practicii mentale, care conține principiile de bază ale acestei științe și o colecție de învățături patristice. La Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, o înaltă comisie teologică formată din trei patriarhi (de Antiohia, Alexandria și Ierusalim) a discutat scrierile părintelui (1749) în prezența acestuia și, convinsă de impecabilitatea lor dogmatică, „le-a recomandat ca lectură folositoare sufletului pentru monahi”. Operele Sfântului Vasile au devenit larg cunoscute și au avut o influență semnificativă în cercurile monastice din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, contribuind la renașterea tradițiilor spirituale în Rusia și România. Sfinții Ignatie al Caucazului și Teofan Zăvorâtul au apreciat foarte mult scrierile Starețului, recunoscându-l, alături de Paisie (Velichkovsky), ca o autoritate spirituală în probleme de practică isihastă și un „subtil explicator

al rugăciunii mentale”. Aceștia „au recomandat citirea operelor Starețului Vasile tuturor celor care doreau să se angajeze cu succes în Rugăciunea lui Iisus”. Ascetul a murit pe 25 aprilie 1767. Canonizat de Biserica Română (2003), inclus în calendarul Bisericii Ortodoxe Ruse. Pomenire pe 25 aprilie/8 mai.

585

Sfântul Simeon al Tesalonicului (+ 1429), sfânt; arhiepiscop. O figură bisericească remarcabilă, teolog și liturgist în amurgul Imperiului Bizantin. În timpul mandatului său ca Scaun al Tesalonicului (1416–1429), a devenit renumit nu doar ca un pastor înțelept și ascet al evlaviei, ci și ca un apărător curajos al independenței religioase și politice a turmei sale. Datorită eforturilor sale, Tesalonicul, asediat de sultanul Murat, nu s-a predat turcilor și a fost recucerit abia după moartea Sfântului Simeon.

586

Vasili Polianomerulski, Venerabilul // Culegere despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. Păg. 333–365.

587

Vezi Matei 7:13 .

588

Vezi Faptele Apostolilor 14:16 .

589

Thaddeus (Uspensky), arhiepiscop de Tver, sfințit mucenic. Fabrică. Tver, 2002. Cartea 1. P. 446.

590

Taisiya Leushinskaya (Solopova; 1840–1915), stareță. Una dintre cele mai faimoase călugărițe ruse, stareță a Mănăstirii Leushinsky a Sfântului Ioan Botezătorul și o apropiată discipolă a Părintelui Ioan de Kronstadt, care a numit-o „soră și fiică spirituală”. Maria Vasilievna Solopova s-a născut într-o familie de nobili ereditari din districtul Borovichi din provincia Novgorod; mama sa era moscovită din familia Pușkin. După absolvirea Institutului Pavlovsk din Sankt Petersburg, a renunțat la viața seculară și a depus curând jurăminte monahale. A fost stareță (din 1885) a Mănăstirii Leushinsky din provincia Novgorod, care se afla sub îndrumarea spirituală a Părintelui Ioan. Prin zelul ei, a fost construită o catedrală mare, au fost fondate două schituri, a fost deschisă o școală bisericească pentru fete și un orfelinat. Stareță. Taisiya poseda un dar excepțional de perspicacitate spirituală. Părintele, profund venerat... Ioan, ea nu a întreprins nimic fără binecuvântarea lui, iar el a tratat-o cu mare respect și dragoste părintească, prețuindu-i prudența și eforturile de a înființa mănăstiri. Stareța Taisiya a dedicat multă energie educației călugărițelor pentru Mănăstirea Sursky, fondată de Părintele Ioan; a restaurat Mănăstirea Ferapontov și a

participat la crearea a încă opt comunități monahale. A lăsat în urmă o bogată moștenire literară: a publicat Conversații cu Părintele Ioan (1909), a compilat o colecție de scrisori ale sale către ea (Sankt Petersburg, 1909); este autoarea poeziei spirituale, a cărții Scrisori către o călugăriță novice și a Însemnărilor autobiografice, a căror publicare a fost binecuvântată de Părintele Ioan: „Minunat, frumos, divin! Tipărit pentru edificarea generală.” După moartea mentorului ei, Stareța Taisiya, Taisiya a fost membră a Societății Următorilor Părintelui Ioan. Propria ei moarte i-a fost prezisă cu exact trei ani înainte printr-o viziune a Părintelui Ioan (2 ianuarie 1912). Ascetul a plecat la Domnul pe 2 ianuarie 1915.

591

Rețineți că Părintele Ioan nu sugerează o străduință prematură spre contemplare, ci îi sfătuiește pe cei care deja experimentează astfel de stări să nu o *evite sau să se sustragă de la ea din pseudo-smerenie. El avertizează împotriva temerilor false, care sunt un stratagem al inamicului. – N.N.*

592

Conversații ale Sfântului Drept Ioan de Kronstadt cu Stareța Taisia. 1909. P. 9.

593

1 Timotei 6:8 .

594

Ioan Gură de Aur, Sfânt // Apogeul isprăvilor monahale în timpul nostru. Moscova, 1995. Pp. 8, 9.

595

Isaac Sirianul, Cuvinte ascetice ale Sfântului. M., 1998. P. 38.

596

Teofan Pușcăriașul, Sfânt. Inscripție... Moscova, 1994. Vol. 1. Partea 1. Pp. 5, 20, 28, 116.

597

Vezi: 2 Petru 2:7–8 .

598

Teofan Pușcatul, Sfânt. Scrisori complete. Moscova, 1994. Numărul 1. Nr. 14, 46, 131. Numărul 2. Nr. 353, 354. Numărul 3. Nr. 372, 375, 385. Numărul 8. Nr. 1359.

599

Scrisorile arhimandritului Ioan (Krestyankin). Mănăstirea Pskov-Pechersky, 2006. Pp. 102, 104.

600

Andronic (Lukash), schemă-arhimandrit. // Alexandru Chesnokov, preot. Schitul Glinskaya și bătrânii săi. TSL, 1994. P. 92.

601

Porfir (Bairaktaris), Arhimandrit // Christodoulos Agiorites, Ieromonah. Vasul ales. 2000. P. 329.

602

Porphyrios Kavsokalyvia (Bairaktaris; 1906–1991), Venerabilul. Un bătrân grec, cunoscut în întreaga lume pentru clarviziunea sa. Evangelos Bairaktaris, al patrulea copil într-o familie de țărani pioși, formată din Leonidas și Elena, s-a născut pe insula Evia. Până la vârsta de 7 ani, a păscut oile în munți și a studiat la o școală elementară doar un an. Din cauza sărăciei, a fost forțat să plece în căutarea unui loc de muncă. La vârsta de 12 ani, a ajuns pe Muntele Athos, la schitul Kavsokalyvia, și a intrat în ascultarea bătrânilor Panteleimon și Ioannikie, cunoscuți pentru strictețea lor deosebită. Timp de 7 ani, tânărul s-a luptat cu zel în condiții foarte grele, la 14 ani a fost tuns călugăr, iar la 16 ani – în schimă. Din motive de sănătate, a fost forțat să părăsească Athosul (1925); Până atunci, dobândise deja darurile clarviziunii și rugăciunii din inimă - rodul *ascultării depline* pe care a arătat-o față de bătrânii săi. Părintele Porfirie a slujit ulterior în lume timp de 65 de ani. La vârsta de 20 de ani, a fost hirotonit preot; curând (1928), ca excepție (contrar restricțiilor canonice de vârstă), a fost numit părinte duhovnic; mai târziu, a fost ridicat la rangul de arhimandrit. Timp de 14 ani, a slujit în diferite mănăstiri de pe insula Evia. Apoi, bătrânul a fost numit rector și părinte duhovnic al bisericii spitalului Sfântul Gherasim din centrul Atenei (1940), slujbă căreia i-a dedicat 33 de ani din viață. Părintele Porfirie nutrea de mult ideea de a înființa o mănăstire cu fonduri proprii, care să devină școală și centru de muncă intelectuală; în acest scop, el, sora sa și nepoata sa au câștigat bani ani de zile confecționând tricouri. Mutându-se la Milesi, a început în cele din urmă construcția mănăstirii (1979) și, fiind deja bolnav și orb, a condus-o până la sfârșitul vieții sale. Prevăzându-și moartea cu câteva luni mai devreme, starețul a plecat la Muntele Athos și a adormit în Schitul Kavsokalivia, unde a fost înmormântat (2 februarie 1991).

603

Porfirie (Bairaktaris), Arhimandrit // Kroustalakis G. Starețul Porfirie, Părinte Spiritual și Mentor. Moscova, 2000. P. 19.

604

Sfântul Iacob al Eviei (Tsalikis; 1920–1991), bătrân grec, arhimandrit al insulei Eviei, un ascet renumit mult dincolo de patria sa. Provine dintr-o familie săracă de țărani coloniști; familia sa include șapte ieromonahi, un episcop și un sfânt. Iacob a început să facă minuni la vârsta de șapte ani; la nouă ani, vindecări și exorcisme aveau loc prin rugăciunile sale. În aceiași ani, copilul a comunicat cu

Marea Muceniță Parascheva, care i se apărea în mod repetat. Până la vârsta de 30 de ani, viitorul bătrân a muncit în lume și a slujit trei ani în armată. Tânjea după viața de pustnic, dar cu o binecuvântare de sus, a fost chemat să slujească în vechea mănăstire a Sfântului David al Eviei, pe care a restaurat-o ulterior. A fost hirotonit ieromonah (1952) și numit stareț al mănăstirii (1975). Un ascet strict, chiar și după standardele antice, se abținea de la mâncare săptămâni întregi. Bătrânul Iacob se distingea prin darul clarviziunii; Prin rugăciunile sale, mulți oameni posedați de demoni, cei care sufereau de cancer și alte boli incurabile au fost vindecați. Terminând doar școala elementară, părintele a fost părintele spiritual a mii de credincioși, mentor al profesorilor universitari și oamenilor de stat, episcopilor și patriarhilor. Părintele a avut o comuniune spirituală neobișnuit de vie și strânsă cu Cuviosul David al Eviei și cu Dreptul Ioan Rusul (+1730), care i s-au arătat în mod repetat și l-au ajutat. Dreptul Ioan i-a prezis părintelui multe evenimente tragice care deja s-au petrecut. Părintele Iacob a primit apariții ale Maicii Domnului, care i-a vindecat trupul, complet epuizat de abnegația extremă și rănit în lupta cu demonii. Există numeroase mărturii despre minunile părintelui din timpul vieții sale, iar după moartea sa, o cronică a vindecărilor miraculoase a fost păstrată la mormântul său (21 noiembrie 1991).

605

Iacob (Tsalikis), Arhimandrit // *Tatsis Dionysius , Preot.* Învățăturile Bătrânilor. Moscova, 1997. P. 93.

606

Ieronim al Eghinei (Apostolidis; 1883–1966), ieroschimonah. Un renumit bătrân grec. Născut într-o familie pioasă, în care șase copii citeau zilnic cei Șase Psalmi, Vecernia, Completoara și canoanele. De la vârsta de 8 ani, a slujit ca băiat de altar și a citit în biserică; la 10 ani, a făcut jurământul de a deveni călugăr; de la vârsta de 16 ani, a început să predice în biserică și a fost hirotonit curând diacon. A slujit la Constantinopol, apoi până la sfârșitul vieții sale pe insula Eghina. A fost hirotonit preot (1923) și tuns în schimă pe Muntele Athos. A avut întâlniri cu bătrânii Iosif Isihastul și Arsenie Peșcernicul. Sora Bătrânului Arsenie, monahia Eupraxia (Galanopoulos), a fost fiica duhovnicească a Părintelui Ieronim și i-a slujit ca îngrijitoare de chilie timp de 47 de ani. Deja preot, Părintele Ieronim a suferit un accident - și-a pierdut brațul stâng în explozia unei grenade. Smerit în fața Providenței, bătrânul i-a mulțumit lui Dumnezeu, exclamând rugător: „Doamne, nu aveam nimic când m-am născut. Tu m-ai creat și mi-ai dat totul... Dacă aceasta este benefică pentru sufletul meu, atunci ia-mi și celălalt braț.” Rămas schilod, s-a dedicat în întregime rugăciunii și a posedat darul rugăciunii contemplative, al vindecării și al clarviziunii. Și-a dedicat toată energia slujirii oamenilor obișnuiți, iar sfințenia vieții sale a atras atenția multor credincioși. Avea darul cuvântului și i-a sprijinit pe mulți cu sfaturi spirituale profunde.

607

Ieronim (Apostolidis), ieroschemamonah. // Botsis P. Vârstnicul Ieronim... M., 2003. P. 176.

608

Hariton Grecul (1802–1878), schimonah, bătrân grec. La vârsta de 25 de ani, a ajuns pe Muntele Athos (1827), unde a locuit într-una dintre chilii. Apoi, timp de trei ani, a locuit în Russik, unde a luat mantia, și timp de 17 ani în Dochiariou, unde a primit schima. După ce a citit pe larg sfinții părinți noaptea, s-a convins că nu este vrednic de titlul de monah din cauza stricteții sale insuficiente în viață și s-a retras în tăcere. A locuit în Schitul Xenofon (3 ani), în Schitul Ana Mică (9 ani), apoi timp de aproximativ 20 de ani a trăit ca pustnic pe Katounaki, așezându-se pe o stâncă goală. Bătrânul mânca o ceapă, puțină pâine, sare și apă, dormea două ore pe zi și priveghea în fiecare noapte. În total, a trăit pe Sfântul Munte timp de peste 50 de ani.

609

Hariton Grecul, schimonah. // Antonie cel Sfânt Munte, ieromonah. Biografii ale asceților athoniți ai evlaviei din secolul al XIX-lea. Moscova, 1994. Pp. 151, 152.

610

Arhimandritul Bartolomeu. Cum să cultivi Grădina Sufletului tău. Moscova, 2002. P. 68.

611

Fericita Optina. Moscova, 1998. P. 93.

612

Nemîtov Ivan Mihailovici (1788–1875), negustor și bătrân. S-a născut în Orel într-o familie de negustori. Și-a petrecut prima jumătate a vieții ocupându-se cu succes în comerț, a avut o avere considerabilă, iar a doua jumătate a fost dedicată unui ascetism extraordinar - rugăciune, post, priveghere și abstinența. Părintele său spiritual a fost Șemanahovul Afanasi Ploșcanski (Zaharov; +1825), sub a cărui influență și prin rugăciunile căruia s-a produs o schimbare benefică în viața negustorului. Ivan Mihailovici era în strânsă comuniune spirituală cu bătrânii Optina, Cuviosul Leon și Cuviosul Macarie, și sub îndrumarea lor a trăit o profundă rugăciune mentală. Trăind în mijlocul familiei sale numeroase, înconjurat de copii și nepoți și având aproximativ 100 de slujitori, participa zilnic la slujbele bisericești, citind Scriptura, Psaltirea, acatiste, canoane și cărți patristice pe tot parcursul zilei; Stând cu mătăniile sale, recita Rugăciunea lui Iisus. De la ora 22:00 până la ora 4:00, se retrăgea și își împlinea pravila chiliei. S-a dedicat actelor de milă și ospitalitate, a înfăptuit numeroase lucrări de caritate și a împărțit constant pomeni. Deși Ivan Mihailovici nu avea o educație formală, mulți oameni, nu numai de rang simplu, ci și nobili și clerici, se înghesuiau la el pentru zidire și sfaturi înțelepte, fiind un bătrân venerat în special pentru înaltă sa evlavie. Conversațiile sale se distingeau printr-o profundă

perspicacitate spirituală. Ivan Mihailovici a menținut o poziție foarte strictă față de casa sa, având grijă de evlavia acesteia. De mai multe ori, datorită încrederii pe care locuitorii din Orel au avut-o în el, a fost ales în diverse funcții publice în Duma și Camera Civilă. În ciuda sănătății precare și precare, bătrânul a trăit totuși până la 87 de ani. Cu trei săptămâni înainte de moartea sa, a depus în secret jurăminte monahale în schemă.

613

Sfântul Ambrozie de la Optina. Scrisori complete. Moscova, 1995. Partea a 3-a. P. 119.

614

Gheorghe Pustnicul din Zadonsk (Mașurin; 1789–1836), călugăr Stratonik. Ofițer de cavalerie care a devenit un ascet și un bătrân clarvăzător extrem de desăvârșit. Gheorghi Alekseevici Mașurin s-a născut în Vologda într-o familie nobilă și a servit în Regimentele de Husari Lubnîi și Dragoni din Kazan, părăsind serviciul cu gradul de locotenent. La vârsta de 29 de ani, a intrat ca novice în Mănăstirea Maicii Domnului din Zadonsk (1818). Un an mai târziu, prin providența specială a lui Dumnezeu, s-a retras în izolare, rămânând acolo timp de 17 ani până la moartea sa la vârsta de 47 de ani. În chilia sa, a fost numit Stratonik. A dus o viață ascetică extrem de austeră. Domnul i-a dăruit darurile consilierii spirituale, discernământului și clarviziunii. A fost în comuniune spirituală cu Sfântul Serafim de Sarov. În 1839, o colecție de scrisori ale lui George Pustnicul a fost publicată pentru prima dată și de atunci a fost retipărită de mai multe ori.

615

Gheorghe Pustnicul, Zadonsky. Creații. M., 1994. Partea a 2-a. P. 77. Partea a 3-a. P. 8, 16, 31, 34, 37, 39.

616

Anatoli Optina al II-lea cel Tânăr (Potapov; 1855–1922), Venerabil; Ieroschemonah. Pomenit la 30/12 august și 11/24 octombrie (Sinod).

617

În aceeași conversație cu N.D. Jevahov, Venerabilul Anatoli a rostit cuvintele sale semnificative despre soarta Rusiei: „Nu există păcat mai mare decât a te împotrivi voinței Unsului lui Dumnezeu. Protejați-L, căci prin El sunt susținute pământul rusesc și credința ortodoxă. Rugați-vă pentru țar și apărați-L de oamenii răi, slujitorii Satanei. Țarul nu este doar proclamatorul voinței lui Dumnezeu către popor, ci soarta țarului este soarta Rusiei. Dacă țarul se bucură, Rusia se va bucura. Dacă țarul plânge, Rusia va plânge. Și fără țar, nu va exista Rusie. Așa cum un om cu capul tăiat nu mai este un om, ci un cadavru împuțit, tot așa Rusia fără țar va fi un cadavru împuțit.” *Jevahov, N.D., Prinț.* Amintiri. Cartea 1. Pp. 128, 129.

618

Jevahov N.D., Prinț. Amintiri. Moscova, 1993. Cartea 1. P. 129.

619

Stepanov A. Suta Neagră. Sankt Petersburg, 2000. P. 72.

620

Nikolai Gogol exprimase anterior un gând similar. El s-a adresat poporului rus cu cuvintele: „Treziți-vă! Mănăstirea voastră este Rusia”.

621

Jevahov N.D., Prinț. Slujitorul lui Dumnezeu N.N. Ivanenko. 1924. http://voskres.ru

622

Lucrarea citată de V.N. Lossky a fost scrisă în anii 1940.

623

Lossky V.N. Eseu despre teologie mistică... M., 1991. P. 18.

624

1 Ioan 2:15 ; Iacov 4:4 .

625

Alexei al Moscovei (Mechev; 1859–1923), dreptpreot; protopop. Venerabilul bătrân moscovit Alexei Alexeevici Mechev s-a născut la Moscova. După absolvirea Seminarului Teologic din Moscova (1880), a slujit ca psalterist la Biserica Semnului de pe Znamenka, s-a căsătorit cu fiica psalteristului, A.P. Molchanova, și a fost hirotonit diacon (1884) și apoi preot (1893). Până la moartea sa (+9.06.1923), a slujit ca rector al Bisericii Sfântul Nicolae din Klenniki, unde se odihnesc acum sfintele sale moaște. A fost canonizat (2000), la fel ca și fiul său, sfințitul mucenic Serghie (Mechev). Pomenirea Dreptului Alexei este 22.09.2006.

626

Maria (Timofeeva; 1901–1989), călugăriță. Maria Ivanovna Timofeeva, alias Manyushka, elevă a Părintelui Alexei de Moscova, dirijor al corului drept de pe Maroseyka. Autoare a memoriilor despre Părintele Alexei, „Și dragostea nu moare nici după moarte”. Încă din copilărie, a fost în deplină ascultare de Părintele Alexei, a trăit la biserică, ducând o viață ascetică. A fost onorată să fie martoră la incoruptibilitatea completă a moaștelor Părintelui Alexei când au fost deschise în Cimitirul Lazarevskoye (1933 sau 1934). Maria a fost deosebit de apropiată de Alexandra Feodorovna Yarmolovich, cunoscută pentru memoriile sale despre Părintele Alexei, „Bunul Păstor”. Părintele Alexei nu a binecuvântat-o pe Maria pentru căsătorie; i-a promis: „Nu te teme, Manyusha, nu te voi părăsi”. Și într-

adevăr, trăind o viață lungă, călugărița. Maria nu a fost supusă niciunei represiuni, în ciuda mărturisirii sale deschise de credință. În ultimii trei sau patru ani ai vieții sale, când era imobilizată la pat, oamenii au fost mereu alături de ea, îngrijind-o. Călugărașa Maria a fost înmormântată în cimitirul Vvedenskoye, nu departe de mormântul părintelui Alexei.

627

Bunul Păstor. Moscova, 1997. P. 372.

628

Părintele Moscovei. Moscova, 1994. P. 5.

629

Feodosie (Pomortsev; 1854–1920), schimă-stareț. Ultimul stareț al Schitului Optina înainte de închiderea acestuia și un prezbiter.

630

Bunul Păstor. Moscova, 1997. Pp. 5–7, 185.

631

Acesta a fost cazul, de exemplu, cu părintele Lazăr Sudakov.

632

Arseni (Jadanovski), episcop . Amintiri. Moscova, 1995. Pp. 22–24.

633

2 Corinteni 6:2 .

634

Nikon de Optina (Beliaev; 1888–1931), venerabil duhovnic; ieromonah. Ultimul stareț al mănăstirii Optina Pustyn. Beliaev, Nikolai Mitrofanovici, s-a născut într-o familie de negustori din Moscova. Cu binecuvântarea Mitropolitului Trifon (Turkestanov; 1861–1934), a intrat în Optina Pustyn (1907) și a fost sub îndrumarea spirituală a Cuviosului Varsanufie de Optina până la moartea sa (1913). A fost tuns în riasofor (1910) și în mantie (1915); ieromonah (1917) și părinte spiritual al schitului (din 1922) cu binecuvântarea Cuviosului Nectarie de Optina. După închiderea mănăstirii, s-a stabilit la Kozelsk (1924). A fost arestat (1927) și condamnat la 3 ani într-un lagăr de concentrare din Kem. La sfârșitul mandatului său, a fost trimis în exil în orașul Pinega din regiunea Arhanghelsk. A murit în exil în satul Kozlovka de lângă Pinega, din cauza tuberculozei (+8.07.1931). Pomenire 25.06/8.07 și 24.11.1910 (Catedrală).

635

Biografia ieromonahului Nikon, ultimul bătrân al Optinei Pustyn. Sankt Petersburg, 1994. P. 186.

636

Nikon (Vorobyov), Abatele . Scrisori nepublicate // Focul Sfânt. 2002. Nr. 8. Aici sunt citate scrisori recent descoperite și publicate pentru prima dată ale Abatelui Nikon, scrise către N. P. Evdokimova în anii 1940–1950.

637

Elchaninov, Alexander (+1934), preot. Educator și membru activ al societăților religioase și filosofice de la începutul secolului al XX-lea, a fost bine cunoscut în cercurile literare din Sankt Petersburg și Moscova. Ulterior, a condus un gimnaziu privat în Tiflis. A fost în relații de prietenie cu preotul Pavel Florensky și cu multe personalități sociale și culturale cunoscute ale vremii. În exil, a fost hirotonit preot (1926) și a slujit ca pastor la Catedrala din Nisa. A primit o invitație din partea Mitropolitului Evlogiu de a sluji la Catedrala din Paris, dar o boală lungă și dureroasă a împiedicat acest lucru, după care părintele Alexander a murit (+24.08.1934).

638

Elchaninov Alexander , preot. Înregistrări. Moscova, 1992. P. 152.

639

Nicolae al Serbiei (Velimirović; 1881–1956), sfânt; Episcop de Ohrida și Žiča. Un teolog, filosof de renume mondial, doctor onorific al universităților din mai multe țări, un predicator și scriitor inspirat și profund - cea mai proeminentă figură din viața spirituală a Serbiei de la Sfântul Sava al Serbiei . A absolvit Seminarul din Belgrad și a studiat la mai multe facultăți ale universităților din Elveția, Germania, Anglia și Rusia (Academia Teologică din Sankt Petersburg). A susținut două disertații de doctorat (în franceză și engleză). A predicat în Anglia și America. A contribuit enorm la trezirea religioasă și renașterea mănăstirilor din întreaga Serbie. Episcopul Nicolae a prezis în detaliu (în anii 1920) al Doilea Război Mondial. În acei ani, s-a întâlnit cu Sfântul Siluan Athonitul în numeroase ocazii. În timpul ocupației germane, Vladyka a fost arestat (1941) la ordinul personal al lui Hitler, care se temea de autoritatea și influența sa asupra maselor. În timp ce se afla în captivitate, Vladyka și-a continuat opera literară și teologică până când a devenit prizonier în lagărul de concentrare de la Dachau. A fost eliberat din lagăr (1945) de către Aliați. După venirea la putere a regimului lui Tito în Iugoslavia, Vlădika a fost forțat să trăiască în exil, deoarece comuniștii se temeau de pastorul iubit al poporului nu mai puțin decât de naziști. Vlădika a murit în timpul rugăciunii (+5/18.03.1956) în Mănăstirea rusă Sfântul Tihon (Pennsylvania, SUA) și a început imediat să fie venerat de sârbii ortodocși ca sfânt. După eliberarea Serbiei de dictatura comunistă, moaștele lui Vlădika au fost transferate (1991) în patria sa. Sfântul Nicolae a fost canonizat de Biserica Sârbă (2003) și inclus în calendarul Bisericii Ortodoxe Ruse în același an.

Prăznuirea sa este sărbătorită pe 20 aprilie/3 mai. Sfântul este cunoscut pe scară largă ca scriitor spiritual și autor a numeroase lucrări teologice.

640

Sfântul Nicolae al Serbiei. Gânduri despre bine și rău. TSL, 2001. Pp. 62, 72.

641

Sfânta Sincletica din Alexandria (+ cca. 350), Venerabila. O femeie bogată, provenită dintr-o familie nobilă macedoneană, s-a născut în Alexandria. Încă din tinerețe, a practicat o abstinența strictă și a evitat cu perseverență căsătoria. După moartea părinților, și-a renunțat la întreaga avere și s-a stabilit cu sora ei oarbă într-un mormânt la periferia Alexandriei. Depunând jurăminte monahale, ea, chiar de la începutul vieții sale monahale, a întrecut multe călugărițe prin marele ei zel pentru îndrumarea spirituală. Numeroși oameni care căutau mântuirea s-au adunat la ea pentru îndrumare spirituală; călugărițele s-au adunat în jurul ei și, în timp, Sincletica a întemeiat o mănăstire cenobitică de femei. Această ascetă uimitoare a fost supusă unei încercări serioase înainte de moartea sa. Femeia de 80 de ani a suferit o moarte dureroasă pe parcursul a trei ani și jumătate, corpul ei descompunându-se în viață. Sfântul Atanasie cel Mare scrie despre aceasta: „Prin îngăduință divină, diavolul s-a ridicat împotriva acestei fecioare prea curajoase cu atâta putere încât nu numai că i-a rănit trupul, dar, făcând aceasta, i-a provocat dureri interne intense, pe care mijloacele omenești nu le-au putut alina. Mai întâi, i-a vătămat plămânii - cel mai vital organ al vieții... încât i-a scuipat cu sânge. De asemenea, a suferit de o căldură intensă, care i-a uscat tot corpul, arzându-i dinăuntru...” Sfânta a îndurat toate chinurile ei cu o răbdare extraordinară, fără lașitate, fără descurajare, dând dovadă de un exemplu uimitor de curaj și supunere smerită față de Providența lui Dumnezeu. Pomenită pe 5/18 ianuarie.

642

Isaia 1:5 .

643

Sfântul Atanasie cel Mare. Viața și învățăturile Sfintei Sincletica. TSL, 2000. Pp. 24, 27.

644

Sfântul Simeon Noul Teolog. Operele. TSL, 1993. Vol. 2. Pp. 539, 540.

645

Sfântul Simeon Noul Teolog // Opera monahală. Moscova, 1991. P. 51.

646

Vezi Psalmul 41:6 .

647

Miercuri: Matei 4, 10 ; Bineînțeles, 4, 8 .

648

Sfântul Simeon Noul Teolog. O sută de capitole teologice și practice. http://azbyka.ru

649

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Nașterea în Regat... Essex; Moscova, 2001. Pp. 120, 195, 201.

650

Vezi Efeseni 4:13 .

651

Sofronie [Saharov], Arhimandrit . Despre rugăciune. Sankt Petersburg, 1994. Pp. 100, 104.

652

Vezi: Apocalipsa 10:6 .

653

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Conversații spirituale. Essex; Sankt Petersburg, 1997. Pp. 68, 84, 85.

654

Epifanie (Teodoropoulos) , Arhimandrit // Testamente ale vieții. Moscova, 2003. P. 97.

655

Epistola Sfântului Ioan Cassian Romanul, Venerabilul ... http://azbyka.ru

656

Ieronim de Egina, Ieroschemonah. // Pe drumul iubirii. Moscova, 2000. P. 37.

657

Filocalia. TSL, 1992. Vol. 5. Pag. 101, 102.

658

Ioan Sinaiul, St. Ladder. M., 1997. 7:12; 4:102.

659

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Scrisori complete. Moscova–Sankt Petersburg, 1995. Pp. 161, 249, 270.

660

Ilarion, schimonah . În Munții Caucaz. Sankt Petersburg, 1998. P. 704.

661

Fotie (Spassky; 1792–1838), Arhimandrit. Un ascet strict, predicator și o figură bisericească energică. Piotr Nikitich Spassky s-a născut într-o familie de diaconi și a fost educat la Seminarul Teologic din Novgorod. În timpul studiilor sale la Academia Teologică din Sankt Petersburg, abilitățile sale remarcabile au fost remarcate de rector, Mitropolitul Filaret (Drozdov) . A depus jurămintele monahale (1817) și, ca ieromonah, a predat la Școala Diecezană a Lavrei Alexandru Nevski și la Corpul 2 Cadeți. A fost numit stareț al Mănăstirii Derevyanitsky (1821) din Novgorod și a restaurat mănăstirea sărăcită și în ruine; a fost numit stareț al Mănăstirii Skovorodsky și apoi al Mănăstirii Iurievski (Sfântul Gheorghe). Arhimandrit. Fotie s-a distins prin fervoarea sa în lupta împotriva liberalismului, a denunțat aspru francmasoneria și ocultismul și a fost apropiat de Sfântul Inochentie de Penza. Fiica spirituală a părintelui Fotie a fost renumita ascetă a evlaviei, contesa Anna Alekseyevna Orlova-Chesmenskaya, cu care a corespondat. După ce a avut întâlniri personale cu împăratul Alexandru I (5 iunie 1822; 20 aprilie 1824; 5 iunie 1825), părintele Fotie a reușit să-l influențeze pe țar, ceea ce se crede că a contribuit la interzicerea lojilor masonice în Rusia. În ultimii ani ai vieții sale (din 1825), ascetul a părăsit rareori Mănăstirea Iuriev, unde a introdus o cartă comunală strictă, „restaurând ritul antic al vieții monahale”, și s-a dedicat unui ascetism sever.

662

Photius (Spassky), Arhimandrit . Scrisori. Moscova, 1998. Pp. 51, 53.

663

Teodor de Sanaksar (Ușakov; 1718–1791), reverend; ieromonah. Un stareț cu o viață spirituală înaltă. Fost caporal în Garda Imperială de Viață, iar mai târziu restaurator și stareț al Mănăstirii Sanaksar Temnikov; a condus și Mănăstirea Alekseevsky. Ieromonahul Teodor a fost un ascet strict, un zelota al vieții austere în tradițiile mănăstirii antice. Devenit victimă a calomniei, a fost destituit, îndepărtat din mănăstirea pe care a întemeiat-o și a condus-o și exilat la Solovki, unde a petrecut 9 ani printre membrii de rând ai fraților. Exonerat de Mitropolitul Gabriel (Petrov) și repus în rang, Părintele Teodor s-a întors la mănăstire (1783) și a continuat slujba de stareț. Cu toate acestea, opresiunea și calomnia l-au bântuit până la sfârșitul vieții sale. Starețul a plecat la Domnul pe 19 februarie 1791 și a fost înmormântat lângă zidurile bisericii pe care o întemeiase. Una dintre trăsăturile distinctive ale Mănăstirii Sanaksar era faptul că, în ciuda asprimei vieții, mulți oameni din nobilime lucrau acolo. O serie de asceți remarcabili au ieșit din Sanaksar, iar printre numeroșii ucenici ai Sfântului Teodor, următorii sunt cunoscuți pe scară largă: Arhimandritul Teofan de

Novoezersky, Arhimandritul Ignatie Ostrovsky, Șeman-Arhimandritul Makary Peshnoshsky, Monahia Maria (Protasyeva) și alții. Astăzi, moaștele sfântului se odihnesc în Mănăstirea Sanaksar restaurată, la fel ca și moaștele sfântului său nepot, renumitul comandant naval, Dreptul Teodor (Ușakov). Sfântul bătrân este pomenit pe 19 februarie/4 martie și pe 21 mai/4 mai.

664

1 Corinteni 7:33 .

665

Venerabilul Teodor de Sanaksar. Instrucțiuni pentru copiii spirituali. 2003. Pag. 78, 79.

666

Trifon (Turkestanov; 1861–1934), Mitropolit. Fiul spiritual al Venerabilului Ambrozie de Optina și al Venerabilului Barnaba de Ghetsimani. Prințul Boris Nicolaevici Turkestanov s-a născut la Moscova; viitorul său ca episcop i-a fost prezis în copilărie de Venerabilul Ambrozie. Mama sa, Prințesa Varvara Alexandrovna, născută Naryshkina, a fost nepoata Stareței Maria (Tuchkova) și a primit îndrumare spirituală de la Arhipreotul Valentin Amfiteatrov . După absolvirea Universității din Moscova, Boris a intrat în Mănăstirea Optina (1884), a fost tuns călugăr (1889) și hirotonit ieromonah (1890); a fost apropiat spiritual de Venerabilul Isaac (Antimonov) și de Venerabilul Barsanufie de Optina. A absolvit Academia Teologică din Moscova (1895), a fost rector al Seminarului Teologic Betania, cenzor al tuturor publicațiilor Lavrei Sfântului Serghie și rector al Seminarului Teologic din Moscova (din 1899); A fost hirotonit episcop (1901) și mitropolit (1931). Mitropolitul Trifon a primit o educație teologică excelentă și vorbea cinci limbi străine. La Moscova, a slujit la Mănăstirea Epifania, a fost prieten spiritual cu Preasfințitul Ioan de Kronstadt, cu sfințita mucerină Elisabeta de Alapaevsk și cu șemiarhiepiscopul Zaharia (Egorchenkov) și l-a binecuvântat pe preotul Nikon (Belyaev) pentru hirotonire (1907). Odată cu izbucnirea războiului, Episcopul Trifon s-a înrolat în armata activă (1914), a mărșăluit cu un regiment de infanterie în toată Galiția, a slujit rugăciuni pe linia frontului, a fost șocat și a orbit de un ochi. A fost numit rector al Mănăstirii Noul Ierusalim de către Sfântul Sinod (1915) și a plecat din nou pe front (1916). După revoluție, episcopul a refuzat oferta de a candida la alegerea ca patriarh la Sinod (1917–1918) și s-a retras. A locuit la Moscova în apartamentele familiei sale și ale copiilor săi spirituali, slujind adesea în bisericile din capitală. Moscoviții anilor 1920 și 1930 îl considerau un ascet; a fost una dintre principalele autorități spirituale ale acelei epoci. Spre sfârșitul vieții sale, mitropolitul Trifon a orbit complet și se pregătea să ia schima, dar moartea sa a împiedicat acest lucru (+1/14.06.1934). Episcopul a lăsat moștenire ca acesta să fie înmormântat ca un simplu călugăr, în clobuc și mantie, fără flori sau discursuri. Mormântul său din cimitirul Vvedenskoye (german) este încă un loc de venerație.

667

Daniel al Moscovei (1261–1303), sfânt; credincios. Mare Prinț, fondator al Mănăstirii Sfântul Daniel din Moscova, patron spiritual al capitalei. Pomenit pe 4/17 martie și 30 august/12 septembrie.

668

Mitropolitul Trifon (Turkestanov). Predici și rugăciuni. Moscova, 1999. P. 270.

669

2 Petru 2:7–9 .

670

Arseni (Jadanovsky), Episcop // Lumină liniștită. Moscova, 1996. Cartea 1. P. 130, 188.

671

Cele mai complete, autorizate și impecabile, din punctul de vedere al obiectivității cercetării, informații pe această temă sunt prezentate în lucrările Arhimandritului Damaskin (Orlovsky). Vezi: *Damaskin (Orlovsky), stareț.* Martiri, Mărturisitori și Asceți ai Pietății ai Bisericii Ortodoxe Ruse a secolului XX. În 7 volume; *Damaskin (Orlovsky), stareț.* Viețile Noilor Martiri și Mărturisitori ai Rusiei din secolul XX. În 12 volume; *Damaskin (Orlovsky), stareț.* Viețile Noilor Martiri și Mărturisitori ai Rusiei din secolul XX. Episcopia Moscovei. În 8 volume.

672

Luca al Crimeii (Voino-Iasenețki; 1877–1961), preot-duhovnic; arhiepiscop. Chirurg practicant, om de știință de renume mondial. Valentin Felixovici Voino-Iasenețki, doctor în științe medicale (1917), medic șef al Spitalului Orășenesc din Tașkent, profesor la Universitatea de Stat din Asia Centrală, șeful departamentului de chirurgie operatorie și anatomie topografică la Universitatea din Turkestan (1920). Consacrat episcop de Tașkent și Turkestan (1923), arhiepiscop de Krasnoiarsk (1942). Arestat și exilat în repetate rânduri. Laureat al Premiului Stalin, gradul I, în chirurgie (1946). Arhiepiscop de Simferopol și Crimeea (1946). Memoria sa este sărbătorită în ziua morții sfântului, 29 mai/11 iunie.

673

În acest sens, îmi amintesc povestea despre cum, în 1931, schema- **călugărul Tamar** (Mardzhanova; 1869–1936) a fost arestată și plasată într-o celulă la închisoarea Butyrka. Era o „celulă cu mai multe voci pentru cincizeci de persoane”, care adăpostea „o varietate de prizonieri – atât politici, cât și criminali... Criminalii făceau adesea gălăgie, începând să cânte cântece obscene... Matushka era veselă și veselă, mângâindu-i și încurajându-i pe ceilalți. Toată noaptea, când s-a liniștit celula, s-a rugat, îngenunchind pe pat.” Matushka Tamar. Pp. 14, 38, 39.

674

Luka (Voino-Iasenețki) , Arhiepiscop. Am iubit suferința: Autobiografie. Moscova, 1995. Pp. 8, 44, 53–56, 123, 127, 142.

675

Marușcak Vasili, protodiacon. Sfântul Chirurg. M., 1997. pp. 38–53.

676

Florovsky George, Arhipreot . Părinții Răsăriteni ai secolului al IV-lea. Minsk, 2006. Pp. 111, 114.

677

Serafim (Cichagov), Mitropolit. Facă-se voia Ta. Moscova–Sankt Petersburg, 1993. Cartea 1. P. 117.

678

Varsanufie cel Mare și Ioan, Venerabilii. Îndrumător al vieții spirituale. Moscova, 1995. Răspunsul 326.

679

Venerabilul Pimen cel Mare al Egiptului (cca. 450). Un ascet suprem al efortului mintal. Încă din copilărie, a arătat o înclinație deosebită către călugări; în tinerețe, i-a întâlnit și a conversat cu Venerabilii Pavel din Teba și Paisie cel Mare. Ca începător, nu a ascultat de un bătrân, ci a fost călăuzit de sfaturile multor asceți remarcabili. A trăit în tăcere în chiliile deșertului Skete din Egiptul de Jos cu patru dintre frații săi, apoi în alte deșerturi ale Egiptului. A dedicat atenție ascetismului exterior doar în măsura în care acesta putea contribui la efortul interior. Poseda mari daruri spirituale și era renumit pentru înțelepciunea sa. Călugări, bătrâni și conducători deopotrivă se îndreptau către el pentru zidire. Pomenire 27 august/9 septembrie.

680

Ignațiu (Brianchaninov), Sfântul. Patericon. http://ccel.org

681

Simeon cel Cuvios, Studitul (cca. 917–987), călugăr venerabil. Un ascet renumit și un bătrân plin de har, pustnic al Mănăstirii Studite (din 942) din Constantinopol. Mentor spiritual al Sfântului Simeon Noul Teolog, care a fost sub îndrumarea bătrânului de la vârsta de 14 ani, iar la vârsta de 28 de ani, cu binecuvântarea sa, a intrat în Mănăstirea Studită. Autorul „Predicii ascetice”, inclusă în Filocalie.

682

Meyendorff John, Arhipreot. Viața și opera Sfântului Grigore... Sankt Petersburg, 1997. Pp. 12–14.

683

Viața conform Regulii Schitului. Regulile Schitului sunt o rutină în care un călugăr se retrage cinci zile pe săptămână în singurătate, liniște și rugăciune mentală neîncetată. Sâmbăta și duminica, el iese pentru a conversa cu frații săi pustnici și pentru a participa împreună la priveghiul de toată noaptea, liturghie și Sfânta Împărtășanie. „Acesta este modul de viață recomandat de tradiția isihasmului încă de la începuturile sale.” Este o cale de mijloc între viața cenobitică și eremitism. „Prin combinarea avantajelor ambelor forme” de ascetism, promovează „dezvoltarea spirituală armonioasă”. Arhipreotul *I. Meyendorff* . Viața și lucrările... P. 42.

684

Sfântul Teolipt al Filadelfiei (cca. 1250–1320), sfânt; mitropolit. Una dintre figurile de marcă ale renașterii isihaste, o figură remarcabilă „în istoria gândirii și spiritualității ortodoxe”. Născut la Niceea, a primit o educație bună, a slujit ca diacon și, la vârsta de 25 de ani, s-a despărțit de tânăra sa soție pentru a deveni călugăr și a devenit ucenicul pustnicului athonit, Sfântul Nichifor Monahul. A dus o viață ascetică pe Sfântul Munte. Sfântul Teolipt a fost ghidul spiritual al lui Grigore Palama în timpul vieții sale laice, instruindu-l în practica mentală, inițiindu-l în subtilitățile metodei psihofizice a rugăciunii și în arta sobrietății sacre și determinându-i în mare măsură destinul viitor. Sfântul Teolipt, alături de Grigore Sinaitul, Grigore Palama și Nicolae Cabasilas, este una dintre figurile cheie ale isihasmului bizantin târziu. Potrivit contemporanilor săi, a fost o persoană „desăvârșită în Dumnezeu” și „trăind în contemplare”. Palama îl numește un om „recunoscut ca posedând puterea Duhului Sfânt”. Adversar implacabil al politicilor uniate ale lui Mihail al VIII-lea Paleologul și apărător al doctrinei ortodoxe, Sfântul Teolipt a suferit din această cauză: împreună cu Sfântul Nichifor Monahul și alți călugări athoniți, a fost exilat pe o insulă din Marea Egee. După moartea împăratului, a fost ridicat la rangul de mitropolit (1284) și a rămas în Scaunul din Filadelfia pentru tot restul vieții. Având o mare autoritate în cercurile curții, Mitropolitul Teolipt a exercitat o influență semnificativă asupra politicii și a fost implicat activ în viața religioasă. Fiica sa noviciată și duhovnicească a fost cunoscuta participantă la controversele isihaste, stareță. Eulogia (Prințesa Irina Khumnina), văduva împăratului Ioan Paleologul, a fost stareță a Mănăstirii Mântuitorului Iubitorului de Oameni. Ei și călugărițelor ei i-au fost adresate scrierile spirituale ale Sfântului Teolipt, prescurtate și incluse în Filocalie. El este, de asemenea, presupusul autor al Canonului către Domnul Iisus Hristos și al celor patru stihire care urmează. Cea mai mare parte a operelor sfintei a rămas nepublicată. Pomenirea ei este sărbătorită în Sinaxa Sfinților Athoniți (a doua duminică după Rusalii).

685

Ioan 3:8 .

686

Eulogia (Irene Paleologul, născută Khumnina; 1291–1354/55), stareță. Prințesa Irene, fiica prințului Nichifor Khumnina, s-a căsătorit cu împăratul Ioan Paleologul, fiul lui Andronic al II-lea. Rămasă văduvă la vârsta de 16 ani, Irene s-a retras la Mănăstirea Mântuitorului Iubitorului de Oameni, care era îndrumată spiritual de mitropolitul Teolept al Filadelfiei ; de la acesta a primit tunderea monahală cu numele Eulogia (1307) și s-a bucurat de îndrumarea sa, devenind ulterior stareță a acestei mănăstiri. Scrierile spirituale ale Sfântului Teolept, plasate (într-o formă prescurtată) în Filocalie, sunt adresate ei și călugărițelor ei. La douăzeci de ani după moartea mentorului său, stareța Eulogia a luat parte la controverse teologice (1341–1347), luând partea adversarilor isihasmului și a devenit infamă pentru sprijinul semnificativ acordat antipalamitului Grigore Akindin.

687

Meyendorff John, Arhipreot. Viața și opera Sfântului Grigore... Sankt Petersburg, 1997. Pp. 14, 43–45, 378, 379.

688

Vezi: *Nil Sorsky, Sf.* Legenda despre reședința mănăstirii (în limba slavă). M., 1997. P. 69 (traducere citat - *N.N.*).

689

Konstantin (Zaitsev), Arhimandrit . Miracolul istoriei ruse. Moscova, 2000. p. 140.

690

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte . Moscova, 1996. Vol. 1. Pp. 226, 298. Vol. 2. Pp. 311.

691

Rafael (Karelin), Arhimandrit. Vectori ai spiritualității. Moscova, 2004. P. 99.

692

Contemplare sobră. Moscova, 2002. P. 73.

693

Vezi Luca 10:42 .

694

Teofan Zăvorâtul, Sfânt. Scrisori complete: Din nepublicate. Moscova, 2002. p. 463; *Teofan Zăvorâtul, Sfânt.* // Culegere despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. p. 123.

695

Teofan Pustnicul, Sfânt. Ce este viața spirituală... Moscova, 1996. Pp. 258, 259, 313, 314, 352, 376, 377.

696

Teofan Pușcatul, Sfânt // Culegere despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 421.

697

Psalmul 15:8 .

698

Teofan Pușcatul, Sfânt. Scrisori complete: Din nepublicate. Moscova, 2002. P. 461.

699

Teofan Pușcatul, Sfânt. Scrisori complete. Moscova, 1994. Numărul 2. Nr. 295. Numărul 4. Nr. 650. Numărul 5. Nr. 771. Numărul 6. Nr. 1006.

700

Vasili (Krivosein) , arhiepiscop. // BT. 1997. Nr. 33. P. 272.

701

Antonin (Kapustin; 1817–1894), arhimandrit. Un remarcabil savant și misionar rus, cu o cunoaștere profundă a Bizanțului, a efectuat cercetări în domeniile istoriei, arheologiei și astronomiei. Originar din provincia Perm, provenea dintr-o familie preoțească străveche. A absolvit D. S. și Academia Teologică din Kiev și vorbea fluent greaca veche, greaca modernă, latina și ebraica, știa și tătara, franceza, germana și, se pare, turca și araba. A fost rector al bisericii ambasadei din Atena (1850) și Constantinopol (1860); a condus misiunea rusă din Ierusalim (1865) și a slujit în acest domeniu până la sfârșitul zilelor sale. Aproape toate bunurile misiunii ruse din Palestina au fost dobândite prin eforturile părintelui Antonin în cei 29 de ani de activitate viguroasă; a fondat școli, a organizat construcția de biserici și un serviciu de pelerinaj. Energia sa neobosită i-a uimit pe contemporanii săi. Om cu înclinații ascetice, se distingea printr-o modestie remarcabilă și era extrem de modest. „Hainele lui erau ponosite, iar mesele sale extrem de sărace.” În ciuda volumului său de muncă aproape non-stop, părintele Antonin citea cu fidelitate întreaga slujbă zilnică prescrisă de statutul mănăstirii. Rămășițele acestui ascet neobosit se odihnesc și acolo, în Palestina, la locul unde a avut loc slujba sa.

702

Antonin (Kapustin) , Arhimandrit // *Ciprian (Kern), Arhimandrit.* Slujire pastorală ortodoxă. Klin, 2002. P. 20.

703

Isaac Sirianul, Cuvinte ascetice ale Sfântului. M., 1998. S. 364, 433.

704

Arsenie al Athosului (+1846), ieroschimonah. Mărturisitor rus al întregului Athos, a fost renumit pentru sfințenia vieții sale, discernământul spiritual și profunda experiență în ascetism. Viitorul stareț s-a născut pe Volga într-o familie burgheză. La vârsta de 20 de ani, tânărul iubitor de Dumnezeu a părăsit casa și a început să rătăcească printre mănăstiri. A petrecut trei ani în Schitul Peșnoșca, apoi 18 ani în Schitul Balașevski din Moldova, unde a fost tuns în monahism, hirotonit preot împotriva voinței sale și numit duhovnic. Prin revelație de sus, s-a mutat la Athos și a trăit ca pustnic. A lucrat în schiturile și chiliile lui Ioan Botezătorul, Ioan Gură de Aur, Lak și Sfânta Treime. Trăind pe Sfântul Munte timp de un sfert de secol, starețul nu a gustat niciodată pește, brânză, vin sau untdelemn. Hrana (o dată pe zi) consta din biscuiți înmuiați în apă și, uneori, ardei și vinete. Starețul Arsenie a exercitat autoritate pe Sfântul Munte: cu binecuvântarea sa, rușii s-au stabilit pe Russik, permițând unora să rămână pe Athos, în timp ce pe alții i-au exilat; nimeni nu a îndrăznit să-l contrazică, deoarece cei care au încercat au fost pedepsiți de Dumnezeu. În același timp, omul drept a trebuit să îndure atât persecuție, cât și calomnie. Starețul a atins culmi în contemplare și și-a călăuzit cu succes ucenicii, oferind îndrumare spirituală tuturor călugărilor athoniți ruși și sprijinind și iluminând grecii, bulgarii și moldovenii. A contribuit enorm la renașterea practicii mentale pe Athos. Printre ucenicii săi s-a numărat renumitul ascet ieromonah Anikita (Prințul Șirinski-Șihmatov), iar ieroschemonahul Ieronim (Solomentsov) a fost ucenicul și urmașul său. Starețul Arsenie era un cititor, citând Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți pe larg, întotdeauna pe de rost, ceea ce i-a uimit chiar și pe cei învățați. Nimeni nu l-a văzut vreodată dormind culcat, ci doar în picioare sau așezat. Clarvăzător și făcător de minuni, poseda un dar unic: la vârsta de 70 de ani, a călătorit în mod miraculos pe distanțe mari. După moartea sa (+24.03/6.04.1846), „când i-au descoperit picioarele, au văzut o priveliște îngrozitoare: de la genunchi în jos, ambele picioare erau reduse la oase aproape goale, carnea complet putrezită de la statul în picioare și de la anii de răni. Toată lumea se minuna de cum stătea în picioare și de cât de repede mergea. Nu a spus niciodată că i se bolnavesc picioarele... și zbura în jurul Sfântului Munte ca o pasăre.”

705

Ieroschemonahul Ieronim al Athosului (Solomentsov; 1806–1885), ieroschemonah. Un mare bătrân athonit, venerat de întregul Sfânt Munte și părintele spiritual al rușilor de pe Athos, precum și al grecilor, sârbilor, bulgarilor, moldovenilor și georgienilor. S-a născut în Stary Oskol, provincia Kursk (acum regiunea Belgorod), într-o familie de negustori pioși și înstăriți. De la 25 până la 30 de ani, a lucrat în mănăstiri rusești, apoi a ajuns pe Athos (1836). Mentorul său a fost bătrânul ieroschemonahul Arsenie, cunoscut pentru sfințenia vieții sale și părintele spiritual al fraților athoniți ruși, de la care a primit tunderea. Sub îndrumarea bătrânului, Părintele Ieronim a trăit în tăcere timp de mai mulți ani în chilia solitară a profetului Ilie, perfecționându-se în lucrarea mintală; a avut patru

ucenici. Din ascultare, împotriva propriei voințe, Părintele Părinte... Ieronim a fost hirotonit ieromonah și numit părinte spiritual al Mănăstirii Panteleimon (1840) și tuns în schimă (1841). I-a succedat Starețului Arsenie în lucrarea sa spirituală panathosiană și a lucrat în acest domeniu timp de aproape o jumătate de secol. Împreună cu cel mai apropiat discipol și tovarăș al său, Schema-Arhiepiscopul Macarie (Șușkin), stareț al Mănăstirii Panteleimon, Părintele Ieronim a devenit figura principală în renașterea spirituală a monahismului athonit rus. De asemenea, au fondat Mănăstirea Noul Athos din Rusia. Printre copiii spirituali și colaboratorii activi ai Părintelui Ieronim s-a numărat ieromonahul Serafim (Vesnin; în schimă, Serghie), călugăr al Mănăstirii Panteleimon, autorul cunoscutei cărți „Scrisori ale unui athonit către prietenii săi despre Muntele Athos”. Printre discipolii prezbiterilor Ieronim și Macarie s-au numărat renumitul părinte spiritual al Mănăstirii Panteleimon, ieroschemonahul Agatodor; stareții mănăstirii, Schema-Arhimandritul Andrei (Verevkin), Nifont (Chetverikov) și Misael (Sopegin); și starețul Mănăstirii Noul Athos, Schema-Arhimandritul Hieron (Vasiliev). Chiar la începutul vieții sale ascetice, la vârsta de 27 de ani, Părintele Ieronim a primit în mod miraculos darul plin de har al discernământului spiritual. Starețul „era expert în rugăciunea minții și a inimii”, poseda „darul rugăciunii interioare neîncetate”, darul „multului plâns” și primea „multe revelații”. Uneori stătea în picioare timp de șase ore în rugăciune contemplativă. Numeroase mărturii ale călugărilor athoniți s-au păstrat despre puterea miraculoasă deosebită a rugăciunilor sale.

706

Marea Gardă. Moscova, 2001. Vol. 1. P. 59.

707

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Scrisori complete. Moscova–Sankt Petersburg, 1995. Pp. 151, 747.

708

În 1954, la inițiativa lui M.A. Suslov și sub conducerea lui N.S. Hrușciov, Comitetul Central a elaborat rezoluții marcate de o puternică înclinație anticeurelească („Despre principalele deficiențe ale propagandei științifico-atee și măsurile de îmbunătățire a acesteia”, „Despre erorile în desfășurarea propagandei științifico-atee în rândul populației”). Persecuția directă a Bisericii a început în 1958 și a atins apogeul în 1961–63. „Închisorile și lagărele au început să se umple din nou cu preoți și laici activi.” Hrușciov a anunțat că în câțiva ani va arăta „ultimul preot” la televizor. Era interzisă „admiterea persoanelor sub 30 de ani în mănăstiri; seminariile și academiile interziceau educația persoanelor cu studii secundare specializate sau superioare laice.” O întreagă serie de măsuri vizau subminarea bazei economice a Bisericii. „Majoritatea mănăstirilor și școlilor teologice au fost închise cu forța. Numărul parohiilor ortodoxe în timpul celor 10 ani de propagandă ateistă (1954–1963) a scăzut de la aproximativ 20.000 la 8.000.” (Până în 1971, au mai rămas 7.274 de parohii.) Din 1961 până în 1964, „1.234 de persoane au fost condamnate în URSS din motive religioase.” Cinci

seminarii au fost închise. Distrugerea și demolarea bisericilor au fost reluate în toate eparhiile. Numărul mănăstirilor din țară a scăzut de la 47 la 16, iar numărul călugărilor a scăzut de la 3.000 la aproximativ 1.500. Lavra Kiev-Pechersk, Glinskaya Pustyn și altele au fost închise. Persecuția a încetat abia după demisia lui N.S. Hrușciov, care a avut loc de sărbătoarea Acoperământului Maicii Domnului (14 octombrie 1964). Vezi: *Vladislav Țipin , Arhipreot.* Istoria Bisericii Ortodoxe Ruse. 1917–1990; Eseuri despre istoria diecezei din Sankt Petersburg.

709

Biografia Părintelui Ieroschemonah Ștefan (Ignatenko). Moscova, 1999. Pp. 31, 46, 153.

710

Mai bine doi decât unul... Vai de cel care cade și n-are cine să-l ridice (Eclesiastul 4:9, 10).

711

Sfântul Simeon Noul Teolog. Operele. http://azbyka.ru

712

Sfântul Ambrozie de la Optina. Scrisori complete. Moscova, 1995. Partea a 3-a. P. 136.

713

Paisie Athonitul (Eznepidis; 1924–1994), Venerabilul; Schimonah. Arsenie, al 8-lea copil din familia de țărani Prodrom și Eulogia Eznepidis, care a avut 10 copii, s-a născut în Cappadocia. A trăit ascetic pe Sfântul Munte (din 1953) în mănăstirile Esfigmenou și Filotheou și a fost tuns în riasofor (1954) și mantie (1957). După ce a părăsit Athosul, a restaurat Mănăstirea Stomion din Konitsa (1958–1962) și a trăit ca pustnic pe Muntele Sinai (1962–1964). Din motive de sănătate, a fost forțat să se întoarcă la Athos și să se stabilească în Schitul Iviron. A fost tuns în schimă (1966) de către părintele său, pustnicul rus ieroschemonahul Tihon (Golenkov). Părintele Paisie a trăit în tăcere pe Katounaki, a contribuit la restaurarea Mănăstirii Stavronikita (1968); după moartea Starețului Tihon (1968), a trăit în singurătate timp de 11 ani în chilia sa de la Sfânta Cruce, apoi (din 1979) timp de 15 ani în chilia de la Panagouda. Cu nouă luni înainte de moartea sa, Starețul Paisie a fost forțat să părăsească Athosul din cauza bolii. A murit în spital (+29.06/12.07.1994) după un adevărat martiriu și a fost înmormântat în mănăstirea de femei Sfântul Ioan Teologul din Souroti, lângă Salonic, ctitorită de el (1967). Mormântul starețului se află la altarul Bisericii Sfântului Arsenie Capadocianul , unde se odihnesc moaștele sfântului, descoperite și aduse aici de Starețul Paisie. Cuviosul Paisie a fost canonizat de Biserica Constantinopolului (13 ianuarie 2015). Pomenire: 29 iunie/12 iulie.

714

Paisiy Svyatogorets, bătrân . Cuvinte. T. 1. https://azbyka.ru

715

Paisie Athonitul (Eznepidis), schimonah . Întoarcerea la Dumnezeu de pe Pământ la Cer. Moscova, 1997. P. 22.

716

Hristodoul Agiorit, ieromon. Starețul Paisie. Ivanovsk. eparh., 2000. S. 111, 112.

717

Paisiy Svyatogorets, bătrân . Cuvinte. T. 1. https://azbyka.ru

718

Paisios [Eznepidis], bătrân. Părinții athoniți și poveștile athoniților. TSL, 2001. P. 163.

719

Paisiy Svyatogorets, bătrân . Cuvinte. T. 2. https://azbyka.ru

720

Vezi: Gen. 19:26 .

721

Paisie Athonitul, Bătrân. Scrisori. TSL, 2001. Pp. 106, 107, 113–115.

722

Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. http://azbyka.ru

723

Varsanufie cel Mare și Ioan, Venerabilii. Îndrumător al vieții spirituale. Moscova, 1995. Răspunsul 427.

724

Poveștile unui rătăcitor... http://wco.ru

725

Ibidem.

726

Petru (Ekaterinovski; +1889), episcop. Autorul lucrării monumentale „Indicația căii spre mântuire: o experiență ascetică”. Această carte a fost publicată de mai multe ori de Optina Pustyn înainte de Revoluție, alături de cărți ale Venerabililor Părinți Ioan Scămașul, Avva Dorotei, Varsanufie cel Mare și Ioan Isaac Sirul.

Această lucrare a fost comparată de contemporani cu cartea Sfântului Teofan Puscăturatul „Calea spre mântuire”. A doua și cea mai faimoasă lucrare a episcopului este „Despre monahism” (1856). În plus, a mai scris opt cărți. Episcopul Petru a aparținut comunității monahale învățate, a fost membru al Oficiului Sinodal din Moscova și membru de onoare al Societății Iubitorilor de Iluminare Spirituală. A condus (din 1859) mai multe catedrale bisericești importante și este cunoscut pentru lucrările sale apostolice despre convertirea păgânilor și confruntarea cu islamul. Episcopul s-a retras la Mănăstirea Optina (din 1883), unde a avut comuniune cu Sfinții Ambrozie și Isaac; Mai târziu (1885) a fost transferat la Mănăstirea Zaikonospassky din Moscova. După aceasta, a fost numit să administreze Mănăstirea Novospassky, unde a adormit în ajunul Sfintei Treimi (27 mai 1889).

727

Petru (Ekaterinovski), Episcop . Despre monahism. Moscova, 1998. P. 101.

728

Nicodim (Sanin; +1854), schimonah. Nikolai Ivanovici Sanin, originar din Sychevka, provincia Smolensk, era de origine burgheză. Era căsătorit și deținea o cooperativă în Sankt Petersburg, câștigând bani cu succes, dar era nefericit în viața de familie. Deja la maturitate, el și soția sa au mers pe drumuri separate la mănăstiri. Nikolai Ivanovici a ajuns la Muntele Athos (1846), unde, sub îndrumarea Starețului Ieronim (Solomentsov), a dobândit daruri spirituale înalte în ultimii opt ani ai vieții sale.

729

Povestea Starețului Ieronim despre însoțitorul său de chilie a fost publicată pentru prima dată în ziarul „Sunday Reading” din Kiev (1871, nr. 48) și a fost ulterior retipărită în broșura „Modern Athonite Ascetics”, retipărită în mod repetat de Panteleimon Monk (1870–1900). Astăzi, povestea este inclusă în cartea „The Great Guard”, vol. 1.

730

Marea Gardă. Moscova, 2001. Vol. 1. P. 187, 419–427.

731

Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. Paris, 1952. Pp. 29, 126, 143, 173.

732

Hierotheos (Vlachos) , *Mitropolit* . O noapte în pustiul Sfântului Munte. TSL, 1997. Pp. 152, 153.

733

Efrem Katounakia (Papanikitas; 1912–1998), Venerabilul. Un bătrân grec, unul dintre cei mai faimoși asceți athoniți ai secolului XX și unul dintre cei mai

apropiați cinci discipoli ai Starețului Iosif Isihastul. Părintele Efrem a acordat o atenție deosebită virtuții ascultării. În ciuda înclinației sale spre cel mai strict ascetism în singurătate, a favorizat cu tărie viața într-o mănăstire cenobitică.

734

Prezbiterul Ephraim Katounaksky. Moscova, 2002. Pag. 128, 129.

735

Emilian de Simonopetra (Vafidis; 1935–2019), Arhimandrit. Unul dintre cei mai veneraţi bătrâni ai Sfântului Munte. Stareț onorific al Mănăstirii Simonopetra de pe Muntele Athos, unde a slujit timp de aproximativ 30 de ani. A condus cea mai mare mănăstire de femei din Grecia, Ormylia (Halkidiki). Anterior, a fost stareț al Mănăstirii Schimbării la Față de la Meteora Mare din Grecia, unde a oferit îndrumare spirituală mănăstirii de femei Sfântul Teodor. Mutându-se împreună cu frații la Mănăstirea Simonopetra abandonată (1973), a restaurat și a reînviat spiritual vechea mănăstire. Părintele Emilian este „una dintre figurile spirituale remarcabile ale timpului nostru. Numele său este în mare parte asociat cu renașterea vieții monahale în Grecia și pe Muntele Athos din anii 1960 până în anii 1990. El combină trăsăturile unui isihast ascet antic și ale unui lider bisericesc zelos”. Stareţul Efrem Katounaksky l-a numit pe Părintele Emilian „al doilea Iosif isihastul ”. Din anul 2000 până la moartea sa, s-a retras la Mănăstirea Ormylia.

736

Aemilian, arhimandrit. Cunoașterea lui Dumnezeu... M., 2002. P. 116, 117.

737

Pahomie Sârbul (+1870), schimonah și bătrân athonit. Și-a început viața ascetică la Mănăstirea Hilandar, s-a retras într-o chilie solitară pentru liniște, apoi a trăit ca pustnic în păduri, stânci și peșteri. Odată, bătrânul a petrecut o vară întreagă chiar în vârful Muntelui Athos. A mâncat castane putrede și orice altceva a putut găsi, trăind în locuri „unde nimeni altcineva nu putea trăi și mâncând mâncare pe care nimeni altcineva nu o mânca”. Bătrânul a petrecut 15 ani în plâns neîncetat și rugăciune.

738

Anton cel Sfânt Munte, ieromonah. Biografii ale asceților athoniți evlavioși din secolul al XIX-lea. Moscova, 1994. P. 135.

739

Gabrielia (Papaiani; 1897–1992), schimăniță. O băreț grec care a întruchipat în slujirea sa o combinație rară de lucrări ascetice precum isihia și munca misionară. A călătorit în ambele emisfere, lucrând în multe țări. A petrecut un an întreg în rugăciune solitară, trăind ca o pustnicească în Himalaya (1958). Mentorul ei spiritual a fost renumitul bătrân grec Amfilohie (Makris) de pe insula

Patmos. Oriunde a călătorit Gabrielia, a predicat învățătura ortodoxă, explicând-o din inimă, fără cuvinte, prin exemplul vieții și faptelor sale de dragoste.

740

Gabriel, călugăr. Isprava iubirii. 2000. P. 183.

741

Serafim (Cichagov; 1856–1937), Ieromucenic; Mitropolit. Leonid Mihailovici Cichagov a servit în armată, s-a pensionat cu gradul de colonel (1891) și a fost hirotonit preot (1893). A depus jurămintele monahale (1898) și a fost numit stareț al Mănăstirii Spaso-Evfimiev din Suzdal. Mai târziu: Arhimandrit, Decan al Episcopiei de Vladimir, stareț al Mănăstirii Noul Ierusalim din Episcopia Moscovei (1904). Arhimandrit Serafim a venerat profund memoria Sfântului Serafim de Sarov, a fost inițiatorul descoperirii moaștelor sale și canonizării și a compilat și publicat Cronica Mănăstirii Serafim-Diveyevo (anii 1890). Hirotonit episcop (1905), membru al Sfântului Sinod (1907), membru al Consiliului (1917–1918). Ridicat la rangul de mitropolit și numit la Varșovia (1918), nu a putut călători la destinație. Arestat (1921), exilat în regiunea Arhanghelsk (1922–1923), arestat din nou (1924). Numit în Episcopia Leningradului (1928–1933). Pensionat (1933), a locuit în regiunea Moscova. Arestat (1937) și executat la scurt timp. Mitropolitul Serafim a fost canonizat (1997) și inclus în Sinodul Noilor Martiri și Mărturisitori ai Rusiei. Pomenire 28 noiembrie/11 decembrie.

742

Trebuie să înțelegem corect ce a spus sfințitul martir Serafim. „Doar pomenirea lui Dumnezeu” este suficientă la nivelul rugăciunii *mentale* , dar la *nivelul rugăciunii verbale , ea nu „înlocuiește încă rugăciunea”. Și numai cei care se roagă deja cu mintea și inima* sunt capabili să-L invoce pe Dumnezeu „în inima lor ”. – *N.N.*

743

Vezi: 1 Tesaloniceni 5:17 .

744

Serafim (Cichagov), Mitropolit. Facă-se voia Ta. Moscova–Sankt Petersburg, 1993. Cartea 1. Pag.

745

Părintele Sankt Petersburgului. Moscova, 1997. P. 71.

746

Moise (Bogolyubov; 1915–1992), ieroschimonah. Valentin Evgenievici Bogolyubov, profesor, doctor în științe tehnice, născut în mănăstirea din Filadelfia, în schema Moise. Și-a dedicat întreaga viață științei și a intrat în Lavra Sfântului Serghie, Trinitatea, la vârsta de 63 de ani (1978) cu binecuvântarea

Arhimandritului Kirill (Pavlov). A fost inițiatorul renașterii religioase și spirituale a armatei ruse și autorul unor broșuri și articole pe teme spirituale și patriotice.

747

Filadelf [Bogoliubov], ieromonah. Mijlocitor zelos. Moscova, 1992. P. 142.

748

Rafail (Karelin), arhimandrit. Întrebări și răspunsuri. http://karelin-r.ru/faq

749

Acesta a fost titlul cărții cândva celebre a călugărului și preotului catolic Thomas a Kempis: „Imitația lui Hristos”. Sfântul Ignațiu al Caucazului a avertizat împotriva acesteia, avertizând că „ungerea duhului rău locuiește și respiră în ea... autoamăgire și iluzie”, îmbătătoare cu „otrava minciunii... aroganță, vanitate și poftă”. *Sfântul Ignațiu (Brianchaninov).* Opere. Vol. 1. http://azbyka.ru

750

Compară: Matei 9:9; 16:24; 19:21 ; Marcu 2:14; 8:34; 10:21 ; Luca 5:27; 9:23; 9:59; 18:22 .

751

Trebuie menționat că Mitropolitul Anthony (Bloom) a abordat frecvent acest subiect în discursurile sale. Cu toate acestea, predicile acestui pastor trebuie abordate cu mare prudență, deoarece lucrările sale, cu răspândire largă, conțin abateri semnificative de la tradiția patristică. Părerile Mitropolitului Anthony au fost influențate vizibil de idei străine Ortodoxiei, ceea ce a dus la diverse abateri către o gândire incorectă; învățăturile sale distorsionează uneori dogmatica ortodoxă, soteriologia și ascetica. Toate acestea sunt la fel de periculoase: o îndepărtare de învățătura ascetică a Sfinților Părinți poate transforma rugăciunea în opusul ei, o practică meditativă, iar erorile soteriologice, nu mai puțin decât încălcările dogmatice, îndepărtează calea spre mântuire. Unele dintre metodele Mitropolitului Anthony de a preda rugăciunea au fost criticate pe bună dreptate. De exemplu, tehnici precum „oprește-ți rugăciunea”, „relaxează-te” și „ascultă cu încredere”, așteaptă *răspunsuri de la Dumnezeu* . Acest lucru provoacă un apel către subconștient, iar *răspunsurile* vor apărea rapid sub forma unor experiențe și chiar a unor voci sau viziuni. Luați ca exemplu acest sfat: „Trebuie să îndreptăm muchia rugăciunii noastre nu către Dumnezeu... ci către noi înșine”. Toate acestea leagă învățătura Mitropolitului Anthony de practica infamă a misticilor occidentali. Într-adevăr, el însuși face referire directă la experiența asceților catolici și chiar a lui Ramakrishna (Școala de Rugăciune. 2000).

Distins prin angajamentul său față de modernism, Mitropolitul Antonie a fost un susținător al hirotonirii femeilor la preoție (Declarație la Conferința Diecezană, mai 2002). Nu și-a ascuns convingerea neortodoxă că „toți oamenii, indiferent de credința lor, vor fi mântuiți”. Astfel, la întrebarea „este posibilă mântuirea în

afara lui Hristos?”, el răspunde: „Aș spune că da”. Și explică: „Nu există o lipsă «radicală» de har” (Despre întâlnire, 1994, p. 166; Conversație cu studenții MDA, 1966). El a recunoscut că „o persoană care se roagă lui Shiva și Buddha și se închină la idoli se roagă, de fapt, lui Hristos”. Nu mai puțin pe scară largă, a predicat doctrina apocatastazei din perspectiva origenismului eretic. El a admis și a justificat posibilitatea avortului. Moștenirea sa scrisă și orală conține gânduri în spiritul catolicismului, protestantismului și iudaismului. Ca autoritate spirituală în chestiuni doctrinare, Mitropolitul Anthony se inspiră din Martin Buber, un teoretician hasidic al sionismului, și îl citează frecvent pe Maimonide (rabinul Moshe ben Maimon), un filosof și rabin evreu, faimos pentru afirmații odioase precum: „Părinții noștri au făcut bine să-L răstignească pe Hristos”. Mitropolitul Anthony se inspiră din relația Bisericii cu lumea de la teologi catolici moderniști precum cardinalul Koenig și Karl Rahner (http://antimodern.wordpress.com/2009/02/09).

Talentul Mitropolitului Anthony ca predicator și personalitatea vibrantă a acestuia atrag un public larg de cititori și ascultători, dar trebuie înțeles că popularitatea sa, în special în rândul intelectualilor mai puțin orientați spre religie, este atinsă în primul rând prin *psihologismul* - cu alte cuvinte, *căldura* - care stă la baza conversațiilor și predicilor sale, ceea ce, în mod natural, atrage și oameni cu o dispoziție similară. De asemenea, nu este o coincidență faptul că opera Mitropolitului Anthony, împreună cu scrierile Părintelui Alexander Schmemann , este deosebit de apreciată și promovată în cercurile liberale orientate spre modernism și ideologia renovaționistă. În acest sens, nu putem să nu observăm un detaliu caracteristic: colecția fundamentală a Mitropolitului Anthony, „Opere” (2002), a fost publicată cu asistența Fundației Soros.

752

Apocalipsa 3:20 .

753

Vezi Romani 8:23 .

754

Ioan 4:23 .

Imaginea cărării

Calea cea mai înaltă

Genealogia isihasmului

Muntele Athos a devenit centrul principal al unei puternice renașteri spirituale și culturale în lumea creștină în secolele al XIII-lea și al XIV-lea. Aici s-a născut mișcarea sinait-athonită, care a declanșat o ascensiune spirituală generală.

Numită după fondatorul său, Sfântul Grigorie Sinaitul, și după locul originii sale, această mișcare s-a caracterizat printr-un apel la însăși sursele spiritualității ortodoxe și o renaștere a tradițiilor monastice antice. A dat naștere unei mișcări religioase și culturale reînnoite, cunoscută istoric sub numele de isihasm, ale cărei principale surse au fost mănăstirile fondate de Sfântul Grigorie și numeroșii săi discipoli .

Termenul **isihasm implica** inițial un mod de viață solitar, cuplat cu *muncă interioară* . Deja la începuturile monahismului, în secolele al III-lea și al IV-lea, practica isihastă constituia esența luptei ascetice a anahoreților din Egipt, Palestina și Asia Mică și s-a răspândit ulterior în ecumenul ortodox. Treptat, termenul a căpătat o aplicație mai largă și a ajuns să fie înțeles ca chintesența învățăturii creștine despre mântuire și perfecțiune, realizată prin *ascetism interior* . De-a lungul timpului, conceptul în sine a devenit mai specific în trei sensuri principale.

În primul rând, este o mișcare centrală în ascetismul creștin, îmbrățișând un stil de viață contemplativ și o metodă ascetică unică *de tăcere sacră* , sau *practică mentală* , specifică creștinismului, originară simultan cu acesta și păstrată doar în tradiția ortodoxă. Metoda isihastă permite, prin sobrietate mentală și inimă, cu ajutorul harului dobândit, curățarea inimii de patimile păcătoase și atingerea unei stări de detașare, dobândind darurile rugăciunii contemplative și ale îndumnezeirii personale.

Isihasmul este, de asemenea, o teologie mistică a creștinismului - o teologie a îndumnezeirii, dezvoltată de Sfinții Dionisie Areopagitul , Maxim Mărturisitorul , Ioan Damaschinul și Simeon Noul Teolog și formulată dogmatic în învățătura lui Grigorie Palama despre energiile necreate. Această învățătură a confirmat posibilitatea cunoașterii reale a lui Dumnezeu și atingerea stării de îndumnezeire în timpul vieții pământești a unei persoane. Decretele Sinoadelor din secolul al XIV-lea au afirmat dogmatic că cunoașterea experiențială a lui Dumnezeu și îndumnezeirea sunt „direct accesibile ***tuturor*** creștinilor” și că urmărirea îndumnezeirii „este o expresie a credinței creștine în sine”.

Isihasmul este o mișcare spirituală și culturală care a apărut în secolul al XIV-lea în Bizanț și s-a răspândit ulterior în Europa de Est și în Rusia moscovită. Ca principiu vital, isihasmul vede scopul existenței umane în dobândirea harului Duhului Sfânt în scopul îndumnezeirii firii sale și al reunificării cu Dumnezeu. Aceasta definește sarcina: subordonarea tuturor aspectelor relațiilor sociale lucrării spirituale, extragând experiență spirituală din toate, făcând totul spre slava lui Dumnezeu. Ideologia isihasmului a exercitat o influență semnificativă asupra construirii statului, politicii, moravurilor sociale, culturii și artei în țările ortodoxe, contribuind la unitatea slavilor și la unificarea principatelor rusești. Clasa superioară isihastă a Bizanțului a contribuit semnificativ la eliberarea Rusiei de sub jugul tătaro-mongol, ceea ce s-a reflectat, de exemplu, în legătura semnificativă dintre Patriarhii Constantinopolului, Sfântul Calist și Sfântul Filotei, cu Sfântul Alexie al Moscovei și Sfântul Serghie al Radonejului.

Etimologia cuvântului *isihastul* (odihnă, tăcere) indică idealul ascetic al unei vieți solitare, eremitice, o formă specifică **de ascetism interior** distinctă de viața cenobitică, care se bazează în principal pe ascetism **exterior** și se concentrează pe muncă și viața liturgică. Isihastul, pe de altă parte, se dedica în întregime activității mentale, străduindu-se spre contemplare în unire rugătoare cu Dumnezeu și urmărind dobândirea celui mai înalt dar divin - *îndumnezeirea* . Încă din secolul al XIV-lea, asceții athoniți au denumit practica rugătoare și contemplativă asociată cu activitatea mentală și Rugăciunea lui Iisus *isihastul* , precum și starea specială de „tăcere mentală” sau „liniște mentală” atinsă pe această cale.

Mai mult, termenul *isihie* corespunde conceptului de *detașare* (ἀπάθεια) [757] , care indică starea sufletească atinsă în perioada contemplativă a ascetului. Ar fi o greșeală, așa cum se întâmplă uneori, să prezentăm ascetul *activ* (ascetismul) și *contemplativul* (misticismul) ca două căi spirituale distincte, existente independent una de cealaltă în Biserică și care cer unui creștin să aleagă una dintre ele ca și cale spre mântuire. În realitate, *acțiunea* și *contemplarea* sunt componentele **externe** și **interne ale unui singur** proces care duce la unirea cu Dumnezeu, la perceperea energiei divine necreate care s-a revărsat odată asupra ucenicilor lui Hristos în miracolul schimbării la față a [Sa758] . Stările elevate *de contemplare* rugătoare sunt precedate în mod necesar de etapele pregătitoare inițiale *ale ascetului activ* , menite să se curețe de patimile păcătoase. Conceptul *de isihasm* a început să definească învățătura **despre calea integrală a asceticismului** , o cale care începe cu *o viață activă* (πρᾶξις), duce la o viață *contemplativă* (θεωρία) și duce la culmile *îndumnezeirii* (θέωσις).

Mișcarea isihasmă, care a declanșat Renașterea ortodoxă, a dat naștere așa-numitelor „Controverse isihaste”, în care viziunile despre lume ale creștinismului răsăritean s-au ciocnit cu cele ale Occidentului. Acest lucru s-a întâmplat în Bizanț între anii 1330 și 1360. Cercetătorii moderni au ajuns la concluzia că acest eveniment a marcat începutul unei noi ere în viața umanității. Dezbaterea s-a concentrat pe însăși esența antropologiei creștine - îndumnezeirea omului. Reprezentantul principal al Ortodoxiei Răsăritene a fost Sfântul Grigorie Palama, Arhiepiscopul Tesalonicului, discipol și urmaș al Sfântului Grigorie Sinaitul. Diferența fundamentală dintre pozițiile lor consta în faptul că Ortodoxia Răsăriteană orienta oamenii spre o viață completă în Dumnezeu, învăța, urmând direct Evanghelia, să se bazeze pe ajutorul lui Dumnezeu în toate, să tindă spre unirea *interioară* cu Dumnezeu și să realizeze, în timpul vieții în această lume, transformarea stricăciunului în nestricăciun. Calea occidentală, umanistă, a dezvoltării culturale, prin contrast, a plasat valoarea intrinsecă a personalității umane în centrul său, contribuind astfel la „lărgirea distructivă a prăpastiei dintre Dumnezeu și om”. Astfel, au apărut două curente spirituale și culturale opuse, „două Renasceri europene”. Una a urmat un curs non-ecleziastic și a devenit cunoscută în istorie sub numele de Renașterea Europei Occidentale; cealaltă, cunoscută sub numele de Renașterea ortodoxă, isihastă, s-a dezvoltat în direcția unei spiritualități superioare.

Unele publicații mai puțin credibile îl citează pe Sfântul Simeon Noul Teolog, care a trăit în secolul al X-lea și a expus doctrina contemplării divine cu suficientă claritate și detalii, ca fondator al isihasmului. Cu toate acestea, isihasmul nu era nicidecum nou la acea vreme, deoarece originile sale datează de la apariția creștinismului și, ca practică spirituală, era cunoscută inițial Bisericii lui Hristos. Isihasmul nu este altceva decât **învățătura ortodoxă despre viața spirituală,** în urma căreia nenumărați asceți au atins sfințenia și uniunea spirituală supremă cu Dumnezeu.

Sfinții isihaști din secolele al X-lea și al XI-lea, în special Simeon Noul Teolog și Niceta Stethatos [(759)] , au pus bazele teoretice ale Renașterii bizantine târzii. Principala realizare a isihaștilor din secolul al XIV-lea a fost reînnoirea și dezvoltarea ulterioară a tradiției cunoașterii lui Dumnezeu și a comuniunii vii cu El. Ei au oferit isihasmului o temelie teologică profundă, au sistematizat și au prezentat învățătura într-o formă conceptuală coerentă și au reușit să atragă o mare mulțime de adepți pe aceste căi divin dăruite.

Sfântul Grigorie Sinaitul este considerat fondatorul practicii isihaste răspândite, liderul asceților din epoca sa și principalul inițiator al marii Renașteri Ortodoxe. O asemenea laudă nu este o coincidență, deși el a fost departe de a fi singura figură proeminentă a timpului său. Sfântul Grigorie s-a remarcat printre alți mentori spirituali pentru natura sa neobișnuit de puternică, înzestrată suprem cu acele calități sufletești necesare pentru predicarea pe scară largă și instruirea practică accesibilă în lucrarea interioară. Un ascet binecuvântat, complet impregnat de idealurile perfecțiunii spirituale, a fost capabil să insufle o credință deplină interlocutorilor săi și i-a învățat pe toți fundamentele muncii mentale.

Uneori, „școala lui Grigore Sinaitul” este menționată ca fiind una dintre tendințele independente ale isihasmului, printre altele care se presupune că există în ascetica ortodoxă și se bazează pe principii diferite. Însă această idee este incorectă. O astfel de diviziune a avut loc în Evul Mediu, dar numai în Biserica Catolică Occidentală; în Biserica Ortodoxă de Răsărit nu a existat niciodată și nu a existat niciodată. Prin urmare, atunci când vorbim despre diferite „școli” sau „învățături” numite după fondatorii lor, trebuie să ne amintim *convenționalitatea* acestor nume și *unitatea* completă a fundamentului spiritual al acestor învățături. Tradiția spiritualității ortodoxe, comună tuturor școlilor, ne învață o [cale] sinergică spre *mântuire* și *desăvârșire* : lupta împotriva patimilor, purificarea inimii; ne învață metoda isihastă a luptei interioare prin rugăciune; vindecarea și transformarea sufletului din starea veche în cea reînnoită; dobândirea darurilor harnice ale detașării, contemplării și îndumnezeirii. Venerația Sfântului Grigorie. Desemnarea lui Grigorie ca fondator al mișcării isihaste nu implică faptul că acesta a dezvoltat noi principii ale vieții spirituale, ci mai degrabă că este recunoscut ca inițiatorul și liderul unei reînnoiri intensive a căii spirituale unificate care exista inițial în Biserica lui Hristos. Așa-numita „Școală a lui Grigorie Sinaitul” preda știința dobândirii harului Duhului Sfânt - știința educării pentru Împărăția lui Dumnezeu. Dar această lucrare spirituală nu s-a limitat niciodată la o singură școală, ci a fost întotdeauna urmărită în cadrul general al tradiției bisericești patristice.

Sfântul Grigorie Sinaitul a atins cele mai înalte niveluri de comuniune cu Dumnezeu în lucrările sale ascetice. Și-a petrecut aproape întreaga viață rătăcind, căci, potrivit sfântului Patriarh Calist, „a fost întotdeauna sarcina sa dorită să înconjoare apostolic întregul univers” și să-l îmbogățească cu cunoașterea ascensiunii spre înălțimile contemplării. El a dorit cu ardoare ca toți creștinii, asemenea lui, să se înalțe, cu ajutorul harului lui Dumnezeu, la măsura perfecțiunii spirituale. În călătoriile sale, Sfântul Grigorie a răspândit activ învățăturile despre principiile ascetismului strict, ale vieții contemplative și ale rugăciunii neîncetate. Acest lucru a dus la iluminarea spirituală nu numai a Bizanțului, ci și a Bulgariei, Serbiei, Rusiei și a altor țări. Aducând neobosit învățăturile Rugăciunii lui Iisus și ale sacrei sobrietăți tuturor celor care căutau mântuirea, sfântul a inspirat mulți alți asceți să predice despre lucrarea interioară plăcută lui Dumnezeu. El a fost cel care l-a convins pe marele ascet și contemplativ Sfânt Maxim Kavsokalivitul să nu-și ascundă darurile de monahii athoniți, ci mai degrabă să „le ofere folos și zidire” instruindu-i în lucrarea minții. Sub îndrumarea sa plină de har, numeroșii ucenici ai Sfântului Grigorie au atins foarte repede maturitatea spirituală, au dobândit detașarea și s-au înălțat la contemplație. Cei mai apropiați ucenici ai săi au devenit „urmași direcți ai duhului și învățăturii sale”, ducând această comoară în locurile lucrărilor lor ascetice ulterioare și răspândind cu zel învățătura isihiei. Printre cei mai faimoși ucenici direcți ai Sfântului Grigorie s-au numărat: Grigorie poate fi numit, în primul rând, de sfinții Patriarhul Calist și Arhiepiscopul Grigorie Palama, teoreticianul isihasmului, conducătorul isihiei sacre și primul apărător al Ortodoxiei în polemicile aprige cu Occidentul.

Moștenirea scrisă a lui Grigorie Sinaitul nu poate nici să depășească limitele, nici să-și piardă relevanța; operele sale rămân un ghid puternic pentru orice creștin care caută mântuirea. Sfântul învățător „introduce în cel mai bun și mai desăvârșit mod în tainele artei rugăciunii mentale și interioare”, notează episcopul Beniamin (Milov) , traducătorul scrierilor sale . Mai mult, „operele lui Grigorie Sinaitul, ca nicio altă lucrare, sunt extrem de utile pentru începători, intermediari și asceți desăvârșiți”, atât de mare este „bogăția spirituală ascunsă în ele”. Sfântul Grigorie „a fost foarte dorit de toți Părinții Muntelui, în special de cei care trăiau în tăcere”, căci el însuși, în ciuda rătăcirilor sale constante și a activității externe, a trăit întotdeauna în tăcere interioară „și, angajat constant în rugăciunea mentală, cunoștea foarte bine cursele și uneltirile secrete ale demonilor, ceea ce constituie un merit special și un dar neprețuit al unei vieți cu adevărat ascetice”.

De la el, isihaștii au învățat tainele rugăciunii mentale și au înțeles „semnele lucrării harului, vicleniile ascunse și cursele subtile ale înșelăciunii demonice”. În lucrările sale, bazate pe Sfânta Tradiție a Bisericii și pe scrierile Sfinților Părinți, sfântul a expus sistematic „învățătura despre Dumnezeu și om în stările sale păcătoase și fără de păcat” și a explicat „cum să ieși dintr-o stare păcătoasă și, înnoit prin harul lui Hristos, să atingi o stare de îndumnezeire”.

Principiul central al sistemului expus de Grigore Sinaitul este doctrina *contemplării* , precedată de o etapă pregătitoare *de* ascetism activ. În

perioada activă a vieții, munca spirituală se concentrează pe lupta cu patimile și purificarea de ele. Dezvoltând tradiția sinaiteană, Sfântul Grigore urmează învățăturile Sfântului Ioan Scărarul și identifică legătura dintre patimile păcătoase și cele trei puteri fundamentale ale sufletului: *intelectuală* , *iritabilă* și *doritoare* . Eradicarea patimilor se realizează printr-un „mod de viață strict”, care are propriul *fundament* și *capitol* , implicând o luptă ascetică dublă: externă și interioară. La temelie se află practica ascetică **externă** - postul, privegherea, ascultarea, slujbele divine și rugăciunea. Principalul mijloc de diminuare și eradicare a patimilor este practica **interioară** - „sobrietatea mintală și vegherea din inimă, care este rugăciunea mintală, potrivită celor care practică”. Lupta interioară servește la dobândirea harului Duhului Sfânt și a virtuților. În *fruntea* oricărei străduințe ascetice se află pomenirea lui Dumnezeu, care trebuie „ținută în locul respirației”, întrucât „pomenirea lui Dumnezeu sau rugăciunea mentală este mai presus de toate celelalte străduințe; ea, la fel ca dragostea de Dumnezeu, este cea mai importantă dintre virtuți”.

Numai prin rugăciunea minții și a inimii este posibil ca o persoană să-și înfrâneze mintea de distragere și întuneric, să curețe inima de patimi și să o elibereze de captivitatea demonică. Când, „printr-o astfel de muncă rugăciunii, acțiunea rugăciunii se stabilește în inimă, atunci ea însăși va începe să țină mintea în sine și să împiedice captivitatea”.

Opera lui Grigorie Sinaitul a fost continuată de slujirea unui alt mare isihast, Sfântul Grigorie Palama, ale cărui lucrări „dezvoltă și completează” acele părți ale învățăturii sinaitului „care nu fuseseră suficient explicate”. Tema naturii tripartite a sufletului, manifestată în acțiunea a trei forțe: cea intelectuală, cea iritabilă și cea doritoare, este dezvoltată, la fel ca și doctrina inimii, ale cărei baze au fost puse de Sfântul Macarie cel Mare . Având în vedere importanța acordată inimii ca centru spiritual al ființei umane, „devine clară învățătura isihaștilor despre necesitatea de a limita mintea la inimă, despre rugăciunea inimii”.

Controversele isihaste s-au concentrat în principal pe tema „firii omului și a lui Dumnezeu”, dar au atins și „mijloacele de urcuș ale omului către Dumnezeu, inclusiv practica rugăciunii” și metodele de unire a minții și inimii predate de isihasm. Mai mult, Palama, bazându-se pe experiența vechilor Părinți ai Bisericii, a demonstrat că „depășirea nu constă în mortificarea părții pasionale a sufletului”, așa cum este înțeleasă în latină, ci în „redirecționarea energiei pasionale de la rău la bine”. Cu alte cuvinte, forțele pasionale ale sufletului nu ar trebui stinse în experiența spirituală, așa cum învățau adversarii isihasmului, ci mai degrabă transformate și sfințite. Acesta este scopul fundamental al practicii isihaste, care duce la cea mai înaltă stare a ființei - îndumnezeirea. Astfel, controversele isihaste „au servit drept stimulent pentru Biserică pentru a dezvălui mai pe deplin învățătura ortodoxă despre îndumnezeirea omului prin Duhul Sfânt”.

Fără a crea nimic nou, Palama, asemenea altor isihaști din acea epocă, a aprofundat o învățătură care exista în Biserică de secole, reflectând experiența

reală și modul de viață după Dumnezeu. Ceea ce a constituit cu adevărat o inovație în isihasmul secolului al XIV-lea a fost justificarea teologică și dogmatică a experienței Bisericii, centrată pe postulatul posibilității „comuniunii reale cu Dumnezeu” pentru toți creștinii și confirmarea de către Biserică a corectitudinii „metodelor acestei comuniuni”. În cele din urmă, cu învățătura sa despre *esența* și *energiile* Dumnezeului Treimic, despre *lumina necreată* și harul divin, Sfântul Grigorie Palama a oferit o bază fundamentală pentru teologia mistică tradițională a Bisericii Ortodoxe.

De o importanță egală a fost învățătura sfântului despre *isihie* , sau *tăcere sacră* , ca fiind cea mai înaltă stare contemplativă a sufletului, care duce în primul rând la cunoașterea lui Dumnezeu și la îndumnezeire. Isihia, învață Palama, „este adevărata ascensiune către adevărata contemplare și vedere a lui Dumnezeu”. Doar contemplarea „este un indicator al unui suflet cu adevărat sănătos, căci orice altă virtute este doar un medicament care vindecă neputința sufletului... iar contemplarea este rodul unui suflet sănătos... prin ea omul este îndumnezeit”. Adevărul și inspirația divină a învățăturii propovăduite de Grigorie Sinaitul și dezvoltate de Grigorie Palama „au fost confirmate în deciziile Sinodului de la Constantinopol din 1351. Definițiile acestui Sinod au fost acceptate de întreaga Biserică Ortodoxă. Un an mai târziu, au fost incluse în ritul Triumfului Ortodoxiei ” .

Călugărul este o lucrare a Duhului Sfânt

Oricât de convingătoare ar fi argumentele asceților care plasează calea călugărului și a laicului pe picior de egalitate, există și alte opinii care acordă prioritate incontestabilă unei vieți de izolare față de lume - acestea sunt gândurile și sentimentele adepților căii monahale. De la ei auzim: „Da, cineva se poate pocăi și plânge pentru păcatele sale în timp ce trăiește în lume - dar nu în același mod ca în viața monahală. Iar mărturia cărților sfinte clarifică acest lucru mai clar decât soarele.” [762] Acesta este gândul celor care au recunoscut că modul de viață îngerestic nu mai este al acestei lumi pământești: „Un adevărat călugăr este o lucrare a Duhului Sfânt. ” [763]

O remarcă sceptică a Sfântului Nil Sinaitul rezonează din cele mai vechi timpuri . Unii laici, scrie el, „postesc întotdeauna, nu se spală, dorm pe pământul gol, se dedică în mare parte privegherii, rugăciunii și apărării celor asupriți și nu experimentează niciodată ispite demonice”. De ce un astfel de privilegiu? „Pentru că diavolul nu are nicio grijă de ei”. Și totuși, diavolul „în fiecare ceas îndreaptă și ascute sabia cu două tăișuri a nenumăratelor ispite împotriva celor care au ales viața monahală și tăcută. Prin urmare, laicii nu au experimentat încă luptele demonice purtate împotriva monahilor, nu au simțit încă atacul vreunei armate spirituale, nu au fost încă supuși invaziei barbarilor eterici... Nu au fost încă încercați, nu au fost încă zdruncinați sau clătinați”. Din acest motiv, laicatul ascetic „trebuie asemănat cu niște copilași care promit să omoare toți barbarii cu o sabie de lemn... Astfel de oameni care raționează copilărește sunt totuși foarte asemănători cu un copil care are o barcă pe dig și căruia i s-a întâmplat să

navigheze pe țărm de distracție și se laudă cu aceasta, ca cei care au navigat pe toate mările cele cumplite” [764] .

Mulți Părinți vorbesc despre semnificația supremă și avantajele căii monahale. Potrivit Sfântului Ioan Gură de Aur , „există aceeași diferență între viața monahală și cea seculară ca între un port și mare, mereu bătută de vânturi”. Retrasi din lume, „pustnicii se roagă pentru întreaga lume, iar rugăciunile lor atrag la noi mila și binecuvântarea lui Dumnezeu”. În general, „virtutea monahilor este păstrarea întregului pământ - acoperă viciile oamenilor”. Când Sfântul Grigore Dialogul [765] , chemat pe neașteptate la slujirea episcopală, a fost forțat să-și abandoneze viața solitară și s-a trezit într-un mediu secular, s-a jelit amarnic, căci nu se mai putea stăpâni și nu se mai putea ruga profund. „Acum, în lume”, scrie el, „într-o poziție publică, sunt zguduit din toate părțile de valurile afacerilor și frământat de furtuni, astfel încât pot spune cu adevărat despre mine: *Am venit în adâncurile mării și furtuna m-a înecat* [766.] După ce ocup poziția mea, aș vrea să intru în mine însumi, dar, agitat de răzvrătirea gândurilor deșarte, nu sunt în stare să fac acest lucru.”

„Jurămintele monahale”, spune Sfântul Grigore Dialogul, „sunt mântuirea lumii. Prin ele se alungă războiul și ciuma; prin rugăciunile sfintelor fecioare, care erau până la trei mii în oraș, Roma a fost salvată din brațele lombarzilor”. Iar Sfântul Dimitrie de Rostov scrie că „prin rugăciunile monahilor Domnul susține această lume. Deși rugăciunile monahale pot părea mici unora, ele întăresc întreaga lume”. Într-adevăr, „oamenii seculari, ocupați constant cu nenumărate griji pământești, sau din lipsă de timp, sau din cauza distragerii spiritului în mijlocul zgomotului vanității lumești, găsesc greu să se pregătească pentru rugăciune” și, prin urmare, au o mare nevoie de rugăciune monahală pentru ei. Monahii, însă, „fără îndoială, se roagă mai ușor lui Dumnezeu pentru ei înșiși, pentru aproapele lor... și pentru mântuirea întregii lumi ” .

Sfântul Grigorie Palama vorbește cu inspirație despre marea „înălțime a vieții feciorelnice, care permite cuiva să se dedice în întregime lui Dumnezeu”. „În tradiția ascetică, viața feciorelnică este privită escatologic, căci, în esență, este viața veacului viitor”, viața Împărăției Cerurilor, începând deja din viața pământească. „De aceea, oricine vrea să fie ca un înger al lui Dumnezeu și aici să fie asemenea fiilor acelei învieri” are dreptate să se distanțeze de „întovărășirea trupească”. Deși „căsătoria, stabilită pe pământ din cauza neascultării primilor noștri părinți, este permisă și binecuvântată de Dumnezeu, nu este calea ideală spre perfecțiune, căci, prin legarea cu griji, împiedică dobândirea virtuților”. Desigur, „nepăsarea poate fi realizată și de creștinii care trăiesc în lume, dar este caracteristică în primul rând celor care s-au retras din lume”, căci „nepăsarea monahală facilitează atingerea perfecțiunii și a asemănării cu dumnezeirea ” .

Descrierile vieții monahale prerevoluționare par adesea oarecum naive și, în orice caz, prea îndepărtate de realitatea noastră. Totuși, un cititor atent va putea trage concluzii utile și aici. „Mănăstirile”, scrie un autor din secolul al XIX-lea, „sunt, cum ar spune, niște școli spirituale și morale superioare în care un creștin

își poate găsi satisfacția pentru cele mai înalte nevoi. Mișcându-se în societatea seculară și comparându-se cu cei din jurul său, chiar și un creștin pios poate deveni arogant, să se imagineze drept și astfel să distrugă în sine însăși semințele binelui. Intrând într-o mănăstire, ca instituție de învățământ superior", ca școală de practică spirituală și stăpânind efectiv învățăturile „sfinților părinți și învățătorilor Bisericii", un creștin începe clar să recunoască abisul care se află între starea sa și perfecțiunea morală atinsă de sfinții asceți. Aici învață că binele pe care l-a făcut în timp ce trăia în lume a fost adesea făcut din motive impure." Realizând toate acestea, primește șansa de a se „dedica practicării poruncilor Evangheliei" cu adevărată smerenie . [769]

O viață de tăcere are avantaje semnificative: „În singurătate, impresiile lăsate în mintea umană de obiectele lumii se netezesc treptat, iar mintea își pierde treptat legătura cu lumea. El privește lumea ca și cum ar fi din viața de apoi, ca și cum ar fi din cealaltă lume. El privește eternitatea, contemplând în tăcere, în liniștea singurătății sale... Se convinge că destinul omului nu este pentru pământ, ci pentru Cer... Într-o astfel de viață, Cerul coboară pe pământ și, odată cu el, mângâierea, fericirea cerească coboară în această vale a întunericului, a tristeții și a lacrimilor." [770] Încă tânăr, Dmitri Alexandrovici Briancianinov a fost chemat la palatul Marelui Duce Mihail Pavlovici, care, la instrucțiunile Împăratului, a început să-l descurajeze pe nobilul strălucit înzestrat să aleagă calea monahală. La aceste îndemnuri, viitorul Sfânt Ignațiu a răspuns scurt: „A rămâne în lume și a dori să fii mântuit este, Alteță, același lucru cu a sta în foc și a dori să nu fii ars" [771] .

Părinții au venerat mult demnitatea chemării monahale. Cuviosul Kuksha din Odessa spunea că un călugăr este ca un fiu al Împărăției Cerurilor, în timp ce un laic este ca un mercenar, pasibil de a fi demis pentru orice ofensă. Referitor la avantajele vieții monahale, se spune: într-o mănăstire există un zid de piatră pe toate cele patru laturi, în timp ce în lume vânturile ispitei bat din toate cele patru direcții.772 [Și] , de asemenea: „Este imposibil ca mintea să tacă fără tăcere trupească". Și „aceasta înseamnă că cel care nu se retrage de la preocupări și preocupări deșarte de-a lungul vieții sale nu își poate forța mintea să fie liberă de toate deșartele", scrie sfântul duhovnic Nikon, după închiderea Optinei Pustyn.773 [Chiar] și după separarea sa forțată de mănăstire, adevăratul călugăr a rămas credincios modului de viață și spiritului monahal. „A tratat monahismul cu strictețe și a iubit foarte mult călugării", își amintește sfântul mucenic Serafim (Zvezdinsky) . Acest episcop ascet a reușit să mențină rânduiala vieții monahale și ritul rugăciunii statutare în condițiile insuportabil de dure ale exilului. „El le-a spus laicilor: oricât de rugătoare și evlavioasă ar fi o fecioară, căutând mântuirea în lume, ea este inferioară unui monah, unei călugărițe sau unui novice, chiar și celui mai de jos dintre ei . " [774]

„Monahismul este cea mai scurtă cale spre îndumnezeire." [775] „Monahii merg înainte, luptând pentru răsplata nestricăciunii. Ei sunt cei care se grăbesc să-L vadă pe Hristos. Ei sunt frumusețea și slava Bisericii. Fiecare își împodobește casa cu obiecte frumoase. Astfel, Hristos Își împodobește Biserica. Ordinul monahal, călugării cu care este împodobit tabernacolul Bisericii, sunt

începuturile, adică ofranda cea dintâi. Ei sunt tămâia parfumată care se înalță spre Tronul lui Hristos... Călugării sunt semne ale prezenței lui Dumnezeu în lume. Vai de noi dacă mănăstirile vor fi desființate! Aceasta va însemna că nu vor mai rămâne suflete pentru care Hristos este totul. Mai bine să se deschidă pământul și să ne înghită! Mai bine să se stingă toate stelele și să apune soarele!" Cât de mult poate schimba prezența unui singur sfânt călugăr în lume. „Când a intrat în lume Antonie cel Mare, chiar și păgânii considerau o onoare să atingă măcar bătrânul, crezând că le va fi de folos. Apoi", mărturisește Atanasie cel Mare , „în câteva zile, mai mulți oameni au devenit creștini decât oricând." După cum spunea Sfântul Isaac Sirul , monahismul este „lauda Bisericii lui Hristos". Monahismul este „Evanghelia întrupată și adusă la viață". Este comoara sacră a Bisericii, păstrându-i intacte dogmele .

Cu doar câteva zile înainte de moartea sa , Părintele Pătimitor Vasili (Rosliakov) de la Optina vorbea despre harul monahismului: „Un tată are fii iubiți. Călugării sunt acești fii iubiți. Pe cine iubește Dumnezeu mai mult, pe cine ajută El mai mult? Călugării. De aceea ne este mai ușor. Dar oamenii care sunt departe de Dumnezeu devin, ca să spunem așa, fii risipitor. Atunci le este greu. Pentru că Domnul Însuși este mai greu să-i ajute. De aceea apar dificultăți în viață - omul își asumă ceva și Îl îndepărtează pe Dumnezeu, Care îl ajută. Așadar, lumea poartă toate aceste necazuri pentru că s-a îndepărtat de Dumnezeu, s-a îndepărtat de Hristos și trage asupra sa această povară insuportabilă. Dar noi am venit la Dumnezeu, iar Domnul Însuși poartă necazurile noastre pentru noi... Călugării sunt copiii iubiți ai Domnului . "

Desigur, multe depind de circumstanțe, iar viața este schimbătoare și trecătoare. Unele sfaturi de la mentori pot deveni învechite și pot necesita ajustări, în timp ce altele devin din nou relevante. Astfel, în fața unei persecuții evidente împotriva bisericii, un lucru poate fi util, în timp ce în fața unei persecuții ascunse, altul. Dar ceea ce contează pentru noi este spiritul și esența învățăturilor bătrânilor, care nu depind de circumstanțele exterioare schimbătoare ale vieții. Prin urmare, dacă aprofundați cuvintele părinților duhovnicești, reprezentanți ai diferitelor națiuni și generații, puteți obține întotdeauna beneficii spirituale.

Să luăm aminte la cuvintele Arhimandritului Kirill (Pavlov), care dezaprobă depunerea jurămintelor monahale în lume. „Un călugăr trebuie să fie într-o mănăstire... În lume, monahismul, aș spune, nu este monahism... Monahismul este justificat doar într-o mănăstire cenobitică. Numai. Aici monahismul își atinge scopul, scopul. În lume, omul trăiește după propria voință. Monahismul este renunțarea la voința sa și dobândirea smereniei prin aceasta. Într-o mănăstire, acest lucru se realizează într-o oarecare măsură - omul, într-o oarecare măsură, dobândește ascultare și smerenie. Dar când omul trăiește singur, trăiește după propria voință. Nu se mai poate vorbi despre tăierea voinței sale. Când omul trăiește după propria voință, nu mai poate exista nicio perfecțiune spirituală... 779 Într-o mănăstire, chiar și una rea, omul este supus abuzurilor, și îl freacă, și îl frământă acolo, îl spală acolo, și prin aceasta omul este purificat, albit. Un om, de unul singur, nu poate dobândi aceasta" 780 .

Fervoare apostolică

Asceza creștină este calea care duce spre Împărăția Cerurilor, o cale al cărei scop imediat este atingerea purității inimii, prin care se deschid porțile Cerului. Nu există nicio îndoială că această cale este universală, că înaltă perfecțiune spirituală este accesibilă în cele mai variate circumstanțe ale vieții. Scopul atingerii „perfecțiunii se reduce la a trăi în contemplarea lui Dumnezeu încă aici pe pământ”. Întrucât asceza creștină „atinge tărâmul spiritului uman, nu poate fi limitată de forma și structura exterioară a vieții”, monahismul „este doar o formă mai convenabilă și mai ușoară de asceză pentru atingerea perfecțiunii creștine... Conceptul de asceză este astfel mai larg decât cel de monahism, cuprinzând întreaga gamă de metode folosite de om pentru a cultiva perfecțiunea morală...”

Ascetismul în general, fie sub formă de monahism sau de altă natură, este doar o formă de artă - un mijloc de atingere a perfecțiunii spirituale, dar nicidecum perfecțiunea în sine. „Împărăția Cerurilor este accesibilă tuturor și accesibilă în măsura în care s-au pregătit pentru ea”. Cât despre specificul căii monahale, aceasta se distinge prin determinarea și zelul creștin timpuriu, inerente unor suflete: „Practica călugărilor ascetici a izvorât din dorința unor creștini de a păstra perfecțiunea vieții și **fervoarea apostolică** . În acest scop înalt, ei au găsit justificare pentru chemarea lor ” . [781]

Vladimir Nicolaevici Lossky [(782)] definește „calea unirii cu Dumnezeu” monahală drept „forma clasică” a vieții spirituale. „Îndumnezeirea creației se va realiza în toată plenitudinea ei în veacul viitor, după învierea morților. Totuși, deja aici, pe pământ, această unire îndumnezeitoare trebuie să se realizeze din ce în ce mai mult, transformând natura distorsionată și coruptibilă, pregătind-o pentru viața veșnică.” Domnul „ne-a dat în Biserică toate condițiile obiective, toate mijloacele pentru a atinge acest scop”, iar noi, la rândul nostru, trebuie să realizăm tot ce ne stă în putere, căci taina comuniunii cu Dumnezeu și a îndumnezeirii „se realizează în sinergie, în cooperarea omului cu Dumnezeu”.

Lumea , în sens ascetic, este suma totală a patimilor umane, așa cum învață Sfântul Isaac Sirul, iar viața spirituală începe cu o renunțare voită la această lume. „Lumea semnifică aici distragerea sufletului, rătăcirea sa în afara sa, trădarea propriei naturi. Căci sufletul în sine este lipsit de patimă”, dar, întorcându-se către lumea exterioară, este supus influenței patimilor. Prin urmare, pentru un creștin, atât călugăr, cât și laic, „renunțarea la lume este intrarea sufletului în sine, concentrarea, restaurarea întregii ființe spirituale, întoarcerea la comuniunea cu Dumnezeu”. Aceasta este o ispravă și necesită „un efort constant al voinței îndreptate către Dumnezeu”. Și aici devin evidente avantajele căii monahale. „Un călugăr”, spune Sfântul Ioan Scărarul , „este o constrângere constantă a naturii și o pază neobosită a simțurilor”. Tocmai „monahismul marchează cea mai înaltă treaptă a unei astfel de stări”.

Deși „Ortodoxia se distinge printr-o mare varietate de forme de viață spirituală”, „monahismul rămâne cel mai clasic”; scopul pe această cale „nu poate fi decât unirea cu Dumnezeu în renunțarea completă la viața acestei lumi”. Clerul secular și comunitățile laice „se pot implica în afaceri sociale și se pot dedica oricărui fel

de activitate externă”, dar monahii sunt o cu totul altă chestiune. „Un călugăr depune jurăminte monahale în primul rând pentru a se angaja în rugăciune și **muncă interioară** într-o mănăstire sau schit”. Între cele două poziții extreme ale vieții monahale - „mănăstirea comunală și singurătatea pustnicului” - se construiește o întreagă scară de „etape intermediare”, care duce de la acțiune la contemplare.

Aici, trebuie luat în considerare un punct important: deși o persoană, în dezvoltarea spirituală, se ridică secvențial de la efortul activ la darurile harului, deși *acțiunea* și *contemplarea* sunt două perioade distincte de creștere spirituală, totuși, „ambele căi - activă și contemplativă - sunt inseparabile. O cale este de neconceput fără cealaltă, căci atât **asceza,** cât și școala **rugăciunii interioare** ”, luate separat ca eforturi independente, duc la extremele erorii spirituale. „Dacă monahii se angajează uneori în muncă fizică, este în primul rând în scopuri ascetice: să zdrobească nestăpânirea firii și să evite trândăvia - dușmanul vieții spirituale”. Dar „pentru a realiza unirea cu Dumnezeu în măsura în care este posibil în viața pământească, este necesar un efort constant” în sobrietatea interioară mentală și inimioară, adică „veghere neîncetată, astfel încât integritatea omului interior, *unitatea inimii și a minții* , în limbajul ascezei ortodoxe, să reziste tuturor vicleniilor dușmanului, tuturor mișcărilor nerezonabile ale firii umane decăzute”.

Sensul asceticismului creștin constă în îndumnezeire, în mântuirea sufletului pentru o veșnică co-domnie cu Creatorul. Pentru aceasta, „natura umană trebuie să se schimbe, trebuie să fie transformată din ce în ce mai mult prin har pe calea sfințirii sale, care nu este doar spirituală, ci și trupească, și prin urmare **cosmică** ”. O astfel de transformare, chiar dacă este realizată în sufletul unei singure persoane, nu poate să nu aibă un efect benefic asupra stării celorlalte suflete, care sunt mereu interconectate ipostatic printr-o singură natură umană. De aceea, „asceza spirituală a unui cenobit sau anahoret care trăiește departe de lume, chiar dacă rămâne invizibilă pentru toți, are o semnificație pentru **întreaga lume** . De aceea, mănăstirile au fost întotdeauna venerate în toate țările lumii ortodoxe [”] .

„Monahismul este *sarea lumii784* justificarea însăși a existenței acestei lumi, căci prin monahism în primul rând se atinge scopul stabilit pentru om - **îndumnezeirea** ; se realizează chemarea sădită în om prin suflarea divină” [785] . Monahismul, după cuvintele Sfântului Ignațiu al Caucazului, „este un dar al Duhului Sfânt”, este „cea mai desăvârșită cale de viață în Dumnezeu”, necesară Bisericii; fără el, „nu numai mântuirea, ci și credința însăși” s-ar pierde786 Evident, pentru a „dobândi rugăciunea neîncetată care ne este poruncită, este necesar să ne restructurăm viața în așa fel încât întreaga lor existență să devină un singur act continuu de a sta înaintea lui Dumnezeu”, ca o „celebrare constantă a Dumnezeiești Liturghii”. Fără îndoială, modul de viață monastic corespunde cel mai bine acestui scop sacru. Într-adevăr, independența față de datoria de a trăi pentru propria familie „îi oferă călugărului libertatea de a-și risca întreaga viață în isprava postului, privegherii și uitării de nevoile sale fizice: hrană, îmbrăcăminte și confort. Mintea călugărului este liberă să locuiască

constant în amintirea lui Dumnezeu”. Într-adevăr, „căsătoria, chiar și în cea mai bună formă a sa, poartă pericolul îngustării personalității umane”, căci mintea este inevitabil redusă la adâncimi și absorbită de elementele existenței pământești. Dimpotrivă, recurgerea constantă la Dumnezeu, absența comunicării „în planurile inferioare ale existenței noastre, extinde inima călugărului pentru a percepe viața cosmică, care nu îi este luată prin moartea fizică”. Persona sa „ia caracterul universalității creștine”. Prin urmare, „viața comunală monastică este cea mai favorabilă condiție pentru extinderea conștiinței noastre până la acele limite care ne sunt puse în fața ca scop final” - să reînviem chipul lui Dumnezeu în noi înșine [și] *să dobândim asemănarea* Lui .

Tocmai „în comuniunea monahală” este posibil să „se realizeze acea unitate pentru care Hristos s-a rugat: *Ca toți să fie una , precum Tu , Tată , ești în Mine și Eu în Tine , ca și ei să fie una în Noi ”.* [788] În unitate după chipul Sfintei Treimi, fiecare într-un fel „este centrul a tot: totul și toți sunt pentru el” și „își dăruiește totul tuturor”. Fiecare, purtând în rugăciunea sa *ipostatică* „toți membrii comunității”, se străduiește să realizeze ceea ce i se poruncește: *să-și iubească aproapele ca pe sine însuși ,* [789] adică „ca pe viața **sa** ”. Atunci se creează unitatea în Dumnezeu, înălțându-se „la sfera spirituală a Împărăției Sfintei Treimi ” . [790]

Doi pași către un singur obiectiv

Experiența istorică arată cât de importantă este înțelegerea principiului subordonării ierarhice a celor trei perioade ale vieții spirituale – acțiunea, contemplarea, îndumnezeirea [791] – principiu care a influențat formarea diferitelor tipuri de viață monahală: *riasoforul, mantia, schema* și s-a reflectat în structura acesteia: *viața de obște* (cinovia), *schitul* (hesychia), *sihăstria* (anchoritery) [792.] Una dintre consecințele necunoașterii fundamentelor asceticismului a fost ideea incorectă despre relația dintre doi mari sfinți – Iosif de Volotk și Nil de Sorsk , care s-a dezvoltat într-un fel de mit ce migrează din carte în carte după bunul plac al celor care nu se obosesc să înțeleagă esența problemei, înmulțind fără să vrea *buruienile* minciunilor semănate de mult timp *de dușmanul* mântuirii [793] . Această creare de mituri este „dominată de tradiția tendențioasă a istoriografiei liberale” din secolele trecute, „ai cărei adepți au încercat în mod persistent să-i prezinte pe Sfinții Iosif de Volotk și Nil de Sora ca lideri a două tendințe opuse din viața spirituală rusă” .[794] Între timp, pentru cei familiarizați cu asceza ortodoxă, este evident că Sfinții Părinți au urmat două căi la fel de valide, **ale unei singure tradiții monahale** , bazată pe regulile *cenobitice* și *schitice* .

Din punct de vedere istoric, „s-au dezvoltat două tipuri de reguli monahale”: cenobitica, cu „disciplină strictă pentru fiecare membru al frăției, excluzând posibilitatea îmbogățirii personale în detrimentul proprietății monahale, și schitul, care respinge proprietatea monahală, dar oferă o mai mare libertate personală”. [795] Sfinții părinți Iosif de Volotk și Nil de Sora au întruchipat ambele abordări în viața lor și le-au reflectat în statutele lor. Aceste două moduri de viață monahală, corespunzătoare a două etape ale vieții spirituale, nu numai că nu se

pot opune una celeilalte, dar una nu poate exista fără cealaltă: numai cei care au parcurs calea *activă devin contemplativi . Străduința activă* , pe de altă parte, duce la un impas dacă nu este îndreptată spre dobândirea *contemplării* .

Cu toate acestea, literatura istorică, inclusiv istoria bisericii, a fost mult timp dominată de o evaluare părtinitoare a acestui fenomen, născut dintr-o neînțelegere a naturii monahismului și a esenței vieții spirituale. Savanții au devenit, fără să știe, semănători de discordie, promovând ideea unei presupuse dispute și chiar conflict, dacă nu chiar a unei „dueluri", între Sfinții Iosif și Nil. E. E. Golubinsky , scriind despre confruntarea dintre sfinți în „Istoria Bisericii Ruse" (1900), și istoricul S. M. Soloviev , au avut opinii eronate. V. O. Klyuchevsky , care îl vedea pe Sfântul Iosif ca pe un „ *adversar* " al Sfântului Nil din Sora și recunoștea calea spirituală a acestuia din urmă *ca fiind străină* de realitatea rusă, nu a aprofundat esența problemei796 . N. I. Kostomarov îl numește pe Sfântul Iosif „un *dușman* înrăit și implacabil al lui Nil" [797] . Mulți autori au fost influențați de publicația lui A. S. Pavlov (1863), în care opiniile lui Joseph Volotsky și Nil Sorsky au fost artificial „contrastate cu privire la toate problemele vieții bisericești și monahale" [798] .

Cercetătorii care sunt departe de realitatea rusă și străini de spiritul său original sunt adesea vinovați de interpretări distorsionate ale istoriei.799 Emigranții Smolich și Fedotov se remarcă în acest domeniu.800 Arhipreotul Ioan Meyendorff , care a făcut puține progrese în studiul său asupra isihasmului rusesc în comparație cu Smolich, răspândește , de asemenea, în lucrările sale clișeul comun despre „disputa", „confruntarea" și chiar „ *lupta* " dintre cei doi sfinți părinți, numindu-i „adversari " .[801]

În parte, o astfel de creare de mituri este rodul teoretizării de fotoliu, neîmbogățită de experiența practică a vieții monahale, a ascetismului și a muncii interioare. Dar există și cei care sunt dornici să insufle un spirit de dușmănie chiar și în trecut și, prin urmare, să diminueze cumva semnificația sfințeniei rusești. Există, de asemenea, cei care nu l-au uitat și nu-l pot ierta pe starețul Volotk pentru marea sa ispravă - victoria sa asupra ereticilor, „filosofatorii evrei". Există, de asemenea, cei care, până în ziua de azi, o jumătate de mileniu mai târziu, sunt bântuiți de figura puternică a remarcabilului om de stat și patriot, Sfântul Iosif [802.] Este trist să vedem că mitul „bisericescului militant" Iosif de Volotk și al „liberalului și liber-cugetătorului" ecleziastic Nil Sorsky a devenit „un fel de pânză pe care se bazează multe studii moderne ". [803 804] .

Este în general recunoscut faptul că unul dintre cei mai proeminenți reprezentanți ai isihasmului în Rusia secolului al XV-lea a fost Sfântul Nil din Sora [(805).] Totuși, atunci când învățătura sa este pusă în contrast cu cea a Sfântului Iosif, se uită că diferențele dintre acești doi sfinți ruși provin doar din faptul că au fost reprezentanți și predicatori a două școli, două tipuri de viață monahală - comună (cenobitică) și schitească (isihastă), două căi **care duc la același scop** . Mai mult, aceste căi nu erau izolate sau disjuncte, ci interconectate organic.

Dintr-o comparație a Regulilor lui Iosif și Nil, „se poate observa cât de des coincid opiniile acestor doi învățători ai sfințeniei, repetând-se aproape cuvânt cu cuvânt asupra anumitor probleme (în special, sărăcia monahală, milostenia spirituală și multe instrucțiuni specifice în practica rugăciunii). Și nu ar putea fi altfel, întrucât sursa învățăturii lor este aceeași - tradiția ascetică răsăriteană, revelată în operele Părinților Bisericii.” [806] Cei care doresc să înțeleagă esența stilurilor de viață cenobitice și schitești „ar trebui să-și amintească faptul că în tradiția ortodoxă, diferențele dintre spiritualitatea *cenobitică* și *cea isihastă* nu au fost cauzate de un dezacord în înțelegerea vieții spirituale. Ambele au ca scop contemplarea, viziunea lui Dumnezeu și unirea cu El.” Diferența de căi oferă acces la împlinire spirituală oamenilor de „diferite tipuri și stări de spiritualitate” și, prin urmare, „viața comunitară este de obicei considerată un fel de pregătire și școală, iar viața tăcută ca fiind superioară și mai potrivită pentru oamenii care au trecut deja prin pregătirea cenobitică” [807] .

Încă un punct trebuie menționat imediat. Este important să înțelegem că în viața monahală rusă, atât principiul *neposesiv* (Nil), cât și *cel patrimonial* (Iosif) au coexistat **de la bun început** . Primul nu a fost stabilit în Rusia de Sfântul Nil de Sora , ci a fost pus în practică încă din secolul al XI-lea de către părintele monahismului nostru, Sfântul Anton de la Peșterile Kievului, care, împreună cu doisprezece frați, a fondat o așezare schitească într-o peșteră.808 În același timp, „ din primele secole ale existenței sale în Rusia, monahismul a dobândit și un caracter patrimonial”. Nu sub Sfântul Iosif, ci sub Sfântul Teodosie de la Peșterile Kievului, deja în același secol al XI-lea, „mănăstirea sa a primit în dar pământurile și satele din jur, pe care mănăstirea le administra”. Și din secolul al XII-lea încolo, „a devenit norma ca mănăstirile să dețină pământuri împreună cu oamenii care locuiau pe ele ” .[809]

Este demn de remarcat faptul că mitul disputei dintre sfinți este dezvoltat cu deosebit entuziasm de către savanți și publiciști seculari - oameni departe de monahism și lipsiți de experiență în lupta spirituală. Cu o ușurință surprinzătoare, aceștia pretind să judece mecanismele interne ale monahismului și să discute despre viața pustnicească, ca și cum ar fi ceva familiar și de înțeles pentru ei. În același timp, prin contrastul artificial dintre „achizitiv” și „non-achizitiv”, ei înțeleg greșit esența virtuții *non-achizitivității* în sine .

Între timp, este necesar să se facă distincția între principiul neachizitivității ***generale și neachizitivității personale*** . Prima este o trăsătură integrantă a schitului, condiția principală a vieții schitice, dar nu are nicio legătură cu modul de viață monahal. Într-o mănăstire cenobitică, este în vigoare al doilea principiu - neachizitivitatea ***personală*** . Fiecare dintre aceste două abordări are propriul scop. Dacă se încearcă introducerea neachizitivității pustnicilor într-o mănăstire, se va distruge modul de viață cenobitic, deoarece este inerent incompatibil cu acest tip de neachizitivitate.

Așadar, în această privință, nu putea exista niciun dezacord și nu exista nimic pe care cei doi sfinți să se certe, deoarece nu puteau să nu înțeleagă esența celor două tipuri de viață monahală pe care ei înșiși le recreau. Iar cei care

promovează ideea opoziției Stareților Nil față de „achiziționarea” Stareților Iosif îl fac, fără să vrea, pe Sfântul Nil un dușman al monahismului. Dacă starețul credea că „mănăstirile nu ar trebui să dețină proprietăți, ci să trăiască din meșteșuguri”, atunci nu a reușit să facă distincția între un schit și o mănăstire și nu a înțeles că privarea unei mănăstiri de proprietăți ar însemna distrugerea ei. Aici, Sfântul Nil este considerat un susținător al lui Petru I și al Ecaterinei a II-a, care și-au bazat planurile de distrugere a monahismului în Rusie tocmai pe această bază.

Sfântul Nil din Sora, ca un adevărat reprezentant al tradiției isihaste, nu putea să nu înțeleagă importanța mănăstirilor comune. Cu siguranță nu era familiarizat cu formula patristică clasică: „Unul din o mie este găsit vrednic să ajungă la rugăciunea curată” .810 Unul din o mie, după ce a dobândit rugăciunea curată, se ridică la nivelul **contemplativilor** , al căror destin este viața schitică și pustnicească. Dar din cine ies acești puțini?

Este clar că dintre miile de călugări care practică ascetism **activ** în mănăstirile cenobite, dacă aceste mii ar dispărea, nu ar mai exista niciun individ care să atingă contemplarea pură. Să ne amintim ce a scris însuși Sfântul Nil: „Sfinții părinți de odinioară și-au păzit mintea în toate lucrurile și au găsit harul și au atins detașarea și puritatea sufletului, nu numai ca pustnici și nu numai trăind în pustnicie lăuntrică, ci și în mănăstiri - și în mănăstiri nu numai departe de lume, ci și situate în orașe . ” 811

Mii de oameni sunt chemați la viața comunală în comunitățile monahale, rezultatul fiind câțiva aleși de dragul singurătății schitului.

Trebuie menționat că Sfântul Nil cunoștea bine principiul vieții cenobitice, nu numai de la Mănăstirea Sfântul Chiril, ci și din experiența sa de pe Muntele Athos.812 Starețul Nil înțelegea perfect sarcinile cu care se confruntau mănăstirea și schitul, așa cum reiese din propria sa Regulă. După cum se știe, „a primit în schitul său doar călugări care deja lucraseră în viața de obște” .813 Cu toate acestea, starețul nu numai că „a limitat admiterea în schitul său, cerând ca o persoană să urmeze o pregătire preliminară într-o mănăstire cenobită”, dar, conform Regulii sale, „nimeni nu era tuns în schit”. El a permis tunderea monahală doar în interiorul zidurilor mănăstirii, unde candidații pentru schit se maturizau printr-o asceză activă.

Prin urmare, Sfântul Nil nu putea concepe viața monahală într-un schit separat de mănăstirile mari; el nu putea, așa cum se sugerează uneori, să contrasteze schitul cu viața de obște. „Acest lucru arată că el nu a rupt sistemul tradițional de ascetism monahal, în care schitul este o verigă intermediară între viața de obște și sihăstrie. ” 814

Sfântul Nil nu putea să nu fie conștient de un alt adevăr evident: mănăstirile nu pot exista fără *achiziții* , fără propriile moșii și patrimonii, deoarece fără acestea, spre deosebire de schituri, nicio mănăstire nu ar putea supraviețui. Din acest motiv, el nu putea pleda pentru „nedobândirea” mănăstirilor, ceea ce ar fi echivalat cu lichidarea lor. Într-adevăr, el a susținut nedobândirea completă, dar

în contextul vieții de schit. Ceea ce putea face Starețul Nil era să critice extremele - dobândirea excesivă care exista în unele mănăstiri. Dar aici și Sfântul Iosif a fost de acord cu el, el însuși extrem de strict în abstinență și nedobândirea personală, ceea ce l-a făcut celebru pe starețul său în întreaga țară. Al cincilea cuvânt al ediției scurte a Regulii lui Iosif de Volokolamsk [(815]) este dedicat în mod special temei nedobândirii monahale. Este bine cunoscut faptul că „în viața sa personală, Sfântul Iosif a fost un ascet strict, neposedând nimic, ca cel mai sărac călugăr". El a folosit averea mănăstirii pentru construirea și nevoile mănăstirilor și, prin renunțarea sa la bunurile acestei lumi, i-a întrecut pe mulți neposesori" [816] .

În ceea ce privește proprietățile monahale legale, observăm că Sfântul Nil, care a petrecut peste zece ani pe Muntele Athos și la Constantinopol [(817)] , cunoștea bine tradiția athonită și a fost campionul și promotorul acesteia în Rusia. În acest sens, observăm următorul detaliu: „Încă din 1347, Ioan Cantacuzen a acordat mănăstirii athonite Vatopedi mănăstirea capitalei, Vatopedi, cu toate proprietățile sale din Constantinopol și provincii. În capitală, mănăstirea athonită deținea nu numai terenuri, ci și case, ateliere meșteșugărești, brutării și mori, ceea ce a dus la o influență nu numai economică, ci și politică pentru mănăstiri." ([818]) O practică similară „exista pe Muntele Athos", iar „mănăstirile athonite dețineau metohii [(819]) chiar și dincolo de Sfântul Munte". Acest lucru se poate observa cel puțin din lucrările stareților Mănăstirii Panteleimon, Ioachim, care a descris în detaliu viața economică a mănăstirilor athonite în 1561 în „Povestea Sfântului Munte Athos". Astfel, de exemplu, Lavra Sfântului Atanasie deținea un metoh pe insula Skyros: „unde ară și seamănă secară... Au în acel metoh și struguri, oi, capre și albine" [820] . Nu este surprinzător că niciunul dintre cei care au acaparat proprietățile bisericești „nu a reușit să dovedească necanonicitatea proprietăților monahale", căci acestea au existat întotdeauna din punct de vedere legal „atât în Palestina, cât și în Bizanț și pe Athos; viețile multor sfinți mărturisesc acest lucru" [821] .

Mai mult, trebuie ținut cont de faptul că Sfântul Iosif prețuia tăcerea nu mai puțin decât alți părinți spirituali și încuraja viața solitară pentru cei pregătiți pentru o astfel de ispravă. În acest scop, într-o pădure densă, la o milă sud de mănăstirea sa, a înființat un schit, care a devenit „din vremea sfântului încolo un loc de singurătate rugătoare". Ulterior, aici a fost construită o biserică dedicată Tuturor Sfinților. „Relicva sacră a schitului era o fântână săpată de Iosif însuși", [822] „peste care se ridicase o capelă din cele mai vechi timpuri". [823] Această fântână a supraviețuit până în zilele noastre.

Schitul era un loc de luptă ascetică nu doar pentru schimonahii monahali; înșuși starețul Iosif, un adevărat iubitor al deșertului și contemplativ, așa cum o dovedește viața sa, se retrăgea aici pentru liniște. Încă din tinerețe, Iosif a avut o înclinație spre viața solitară a deșertului. Cu toate acestea, fiind un om cu daruri versatile și capabil de mari realizări, el a fost, contrar dorințelor sale, întocmai ca Sfinții Pahomie cel Mare , Antonie al Peșterilor și Serghie de Radonej, chemat de Dumnezeu să construiască mai departe tradiția cenobitică conform preceptelor acelorași sfinți. „Venerabilul Iosif, la fel ca Sfântul Nil, a aderat în egală măsură la

isihasm” [824] , iar starețul Voloțk „nu i-a împiedicat pe ucenicii săi să ducă o viață solitară dacă acest lucru era benefic pentru progresul lor spiritual”.

Astfel, de exemplu, i-a trimis pe unii să trăiască în tăcere în regiunea Trans-Volga la Sfântul Nil, unde „călugării Nil Polev și Dionisie au petrecut câțiva ani fiecare în pustiul său” [825.] Se știe, de asemenea, că în timpul abbatiei lui Iosif, șederea „călugărilor deosebit de experimentați în chilii retrase din pădurea de lângă mănăstire nu contravenia regulilor sale” [826.] Astfel, „bătrânul Gherasim cel Negru trăia ca un pustnic în afara mănăstirii” [827.] Gherasim, un tovarăș al sfântului de la Mănăstirea Pafnutiev, „trăia în afara mănăstirii ca un pustnic, luând aminte la rugăciunea sa și fiind foarte sârguincios în meșteșuguri: căci scria cărți, iar călugării [adică călugării] din biserică până în ziua de azi au ostenelile lui, păstrându-le ca un fel de bogăție” [828] .

„Sfântul Iosif și Sfântul Nil, care erau în apropiere spirituală și prietenie personală”, au fost exponenți vii și continuatori ai tradiției patristice bisericești în tradiția Sfântului Serghie de Radonej. [829.] Cuvintele canonului liturgic, unde numele lor sunt unite într-un singur tropar, au devenit un simbol al uniunii spirituale a celor doi sfinți: „Și tie, Iosif din Voloțk, laudă-l, și pe Nil, cel neposesător, pe apele odihnei și pe aurul abstinenței, ucenic al turmelor tale, ai păstorit cu înțelepciune, și acum roagă-te împreună cu ele pentru cei ce-ți cinstescesc memoria . ” [830]

***

În secolul al XVI-lea, a apărut într-adevăr o anumită confruntare, dar aceasta s-a manifestat doar între adepții Sfântului Iosif și ai Sfântului Nil, care erau împărțiți în iosefiți și non-posesori. Aceasta s-a întâmplat după moartea Sfântului Nil din Sora. Cu toate acestea, diferențele dintre ei „nu erau atât de semnificative pe cât se descrie uneori și priveau mai degrabă forma decât conținutul, mai degrabă politica decât practica monahală. Prin urmare, dacă relațiile s-au încordat, s-a datorat intrigilor unor reprezentanți excesiv politizați ai ambelor părți”. Este caracteristic faptul că, chiar și în zilele noastre, „atenția asupra presupusei contradicții dintre cele două școli este atrasă cu zel în special de acei cercetători care, deși destul de competenți în chestiuni istorice, nu au experimentat ei înșiși niciuna dintre școlile monahale. Printre oamenii cu adevărat spirituali, însă, experiența monahală a Sfântului Iosif nu a ridicat niciodată îndoieli”. În general, „cât despre învățătorii înșiși - Nil și Iosif, nu numai că nu erau în conflict unul cu celălalt, ci, dimpotrivă, erau legați prin prietenie spirituală”.

Există studii care confirmă faptul că „Cuvântul către iconograf” a fost „scris de ei în colaborare” și că „biblioteca Mănăstirii Iosif-Volokolamsk conținea mai multe exemplare ale Regulii Sfântului Nil” [831] . De asemenea, se știe că „Sfântul Nil a donat Mănăstirii Iosif, ca o contribuție pentru odihna sufletului său, un exemplar al cărții Sfântului Iosif «Iluminatorul», pe care l-a copiat personal și l-a decorat cu acoperăminte” [832] .

„Există fapte irefutabile care atestă faptul că Nil Sorsky, la fel ca Sfântul Ghenadie de Novgorod , l-a ajutat pe Iosif de Volokolamsk la compilarea

Luminătorului.” Sfântul Nil, în deplin acord cu Sfântul Iosif, a participat inițial la reproducerea manuscrisă a acestei lucrări. „În cea mai veche copie a acestei ample lucrări teologice, începutul Povestirii ereziei nou apărute, primul, al doilea, partea a șaptea și de la opt la zece cuvinte au fost scrise de mâna lui Nil Sorsky.” [833] Nu este o coincidență, desigur, că „lista memorială a Sfântului Iosif a început cu numele Sfântului Nil, iar lista memorială a Sfântului Nil – cu numele Sfântului Iosif. ” [834]

În ultimii ani, cercetătorii moderni autoritari, urmându-l pe Ya. S. Lurye [835] , au demonstrat netemeinicia completă a ideii opoziției celor doi sfinți, mărturisind că Sfântul Nil nu a fost niciodată membru al „partidului neposesiv”, care „nu exista deloc în istoria Rusiei din prima treime a secolului al XVI-lea” și, de fapt, moștenirea sa manuscrisă nu conține nicio lucrare în care să-și exprime poziția cu privire la proprietatea funciară monahală [836.] Sfinții părinți Nil și Iosif nu s-au „opus niciodată unul altuia, așa cum ar dori să arate istoricii bisericești cu gândire liberală; ei au desfășurat aceeași lucrare bisericească”, la fel ca „călugării mănăstirilor cenobite ale Sfântului Pahomie și schitarii și pustnicii Tebaidei din vremea lor”. La urma urmei, „Maria nu ar fi putut sta la picioarele lui Iisus dacă Marta nu ar fi pregătit masa”, notează Sfântul Dimitrie de Rostov . Ambele surori sunt sfinte, iar numele lor stau unul lângă altul. De fapt, călugării monahali și cei din schituri „trăiau în unitate frățească unii cu alții”. Un schit în deșert, într-o anumită măsură, „oferă condiții mai favorabile pentru viața interioară - rugăciune și lupta cu patimile. Pe de altă parte, monahismul învățat”, ai cărui reprezentanți lucrau în mănăstiri mari, „a monitorizat întotdeauna mai atent păstrarea purității Ortodoxiei și a răspuns mai dinamic ereziilor emergente ” . [837]

Când discutăm anumite diferențe de opinie între Iosif și Nil cu privire la chestiuni legate de proprietatea funciară, este necesar să luăm în considerare faptul că Sfântul Nil, deși le-a refuzat pe bună dreptate monahilor de la schit dreptul la moșii, a aderat la normele tradiționale ale schitului isihast - adică retragerea completă din lume a unui mic grup de monahi pregătiți spiritual pentru o astfel de ispravă, stabilindu-se în păduri îndepărtate pentru a se angaja în muncă intelectuală. De altfel, trebuie reamintit că schitul Sfântului Nil era locuit de un ieromonah, un diacon și doisprezece monahi bătrâni. De asemenea, trebuie reamintit că un schit este „cea mai înaltă instituție ascetică pentru indivizi aleși, capabili de rugăciune contemplativă”. [838] „Acesta era un ideal înalt, accesibil doar câtorva aleși”.

Sfântul Iosif, la rândul său, era preocupat de supraviețuirea, în condițiile vremii, a marilor mănăstiri cenobite, unde toți cei care doreau să pornească pe calea monahală puteau munci și unde aceiași viitori schitari puteau crește, deoarece schitul era permis doar celor întăriți spiritual în condiții cenobite.839 Cu toate acestea, Sfântul Nil, „avertizând împotriva ispitelor avariției”, nu a „propus niciodată distrugerea tuturor celor patru sute [de] mănăstiri cenobite rusești”. Exact atâtea mănăstiri mari existau până în secolul al XV-lea. Averea lor era dobândită prin munca combinată a „fraților monahali și a țăranilor care trudeau pe pământurile mănăstirii”. Mai mult, viața călugărilor din marile „mănăstiri cu

numeroși frați era foarte strictă. Este suficient să menționăm Mănăstirea Sfântul Iosif sau Lavra Sfintei Treimi”.

De asemenea, nu trebuie uitat că „inițial, ideea necesității distrugerii violente a moșiilor mănăstirești făcea parte din învățăturile eretice ale iudaizanților” [840] . Aceasta a fost prima „încercare de a priva Biserica de oportunitatea activităților educaționale și caritabile”, a fost „primul pas către scopul final – distrugerea monahismului” [841] . Inamicul a înțeles întotdeauna bine că „inima Rusiei bătea în mănăstirile mănăstirești și, prin urmare, tocmai moșiile mănăstirești au devenit obiectul unor critici distructive din partea ereticilor” [842] .

În ceea ce privește chestiunea proprietăților monahale, trebuie ținut cont de faptul că „sprijinul fondatorului” a fost întotdeauna cel mai „nesigur mijloc de întreținere a unei mănăstiri”, plasând-o, printre altele, în dependență economică și spirituală și chiar atrăgând-o în intrigi politice. Iar experiența istorică, inclusiv exemplul Mănăstirii Iosif-Volokolamsk, a confirmat în repetate rânduri acest lucru. Ce mai rămâne pentru supraviețuirea comunităților monahale mari? Firește, „singura sursă sigură de existență pentru mănăstiri era proprietatea funciară” [843] În acea epocă, „pentru o comunitate mare, viața patrimonială844 [era] inevitabilă. Pentru a îndeplini toate îndatoririle monahale prescrise de viața cenobitică, adică pentru a dedica ziua rugăciunii, cultului și muncilor ascetice, mănăstirea trebuia să încredințeze cultivarea pământului țăranilor, în timp ce ea însăși devenea proprietar și deținătoare de pământuri”. Acesta era cazul „din vremea Sfântului Serghie și a celor mai apropiați ucenici ai săi, inclusiv a Sfântului Kiril de Beloezersk, care a fost primul care a acceptat bunuri imobiliare ca daruri către mănăstiri” [845] . Un alt discipol apropiat al lui Serghie, Sfântul Nikon de Radonej, „a pus bazele unei mari moșii patrimoniale pentru mănăstire, acceptând sate donate” [846.] Era imposibil ca o mănăstire mare să supraviețuiască fără moșii patrimoniale. Fără ele, „toate eforturile locuitorilor ar fi îndreptate doar spre hrănirea lor, în timp ce asistența acordată lumii înconjurătoare și, în special, activitățile educaționale, ar fi excluse. Nu ar mai rămâne timp pentru eforturi spirituale și de rugăciune”, care erau „o cerință esențială a Regulii lui Iosif”. Numai participarea zilnică la slujbele prescrise „dura nu mai puțin de opt ore pe zi, fără a socoti regula chiliei” [847] .

Cei care doresc să discearnă antagonismul în pozițiile Sfinților Părinți „nu ar trebui să uite că Sfântul Iosif nu a ridicat niciodată problema consolidării ***tuturor*** mănăstirilor sau a lichidării schiturilor - el doar a apărat dreptul la existență al mănăstirii sale și al altor centre mari similare de monahism cenobitic”.

Dar exista o altă latură, mai întunecată, a acestei chestiuni. Printre cei care se considerau adepți ai Sfântului Nil, „care se numeau *neposesori* ”, se aflau mulți care erau prin naștere membri ai boierilor și nobilimii de serviciu. Protestul lor împotriva proprietății funciare monahale nu era motivat de dorința de ascetism strict, așa cum era cazul Sfântului Nil însuși, ci de teama că bogăția mănăstirilor ar crește în detrimentul propriilor moșii. Pentru astfel de nobili tunși, „schiturile și chiliile izolate ofereau mult mai multă libertate personală decât traiul comunitar

strict, făcând posibilă economisirea unei averi bănești semnificative pentru uz personal și chiar pentru a păstra servitori. De exemplu, se știe că cel mai consecvent apărător al opiniilor neposesive, prințul-călugăr Vassian Patrikeyev [848] , nu era el însuși nicidecum un ascet". O altă figură proeminentă a partidului Neposesorilor, episcopul Cassian de Riazan [(849)] , care și-a încheiat viața ca blasfemiator al lui Hristos, nu a fost nici el un ascet. Un alt Non-Posesor, nu mai puțin radical decât Patrikeyev, avea o reputație scandaloasă, autor de scrieri anti-iosefite - Artemiul bătrân din regiunea Trans-Volga [(850)] , care a fost condamnat ca eretic la Sinodul din 1554 și ulterior a fugit în Lituania pentru a se alătura catolicilor.

Mai mult, există un subtext politic voalat în acest caz. Printre apărătorii înfocați ai ideilor de ne-lăcomie, au existat întotdeauna un număr surprinzător de indivizi pur seculari, inclusiv cei cu orientare liberală și reprezentanți ai cercurilor oligarhice. Preocuparea lor exagerată față de problemele schitului și interesul pentru predicarea ascezei monahale pot părea ciudate. Dar acest lucru se întâmplă dacă ignorăm motivele antipatriotice, antiortodoxe și egoiste declarate care îi conduc pe acești oameni. Adevărul este că „un schit ne-lăcomie a fost întotdeauna foarte potrivit pentru dușmanii Bisericii, care nu vor ca aceasta să reprezinte o forță reală în stat. Mănăstirea ideală a Sfântului Iosif a fost tocmai o astfel de forță... Aproximativ douăzeci de episcopi au ieșit din zidurile Mănăstirii Sfântului Iosif în secolul al XVI-lea". „Un astfel de număr de arhipăstori, tunși la această mănăstire anume, a fost determinat" în primul rând „de spiritul general de slujire a statului, lăsat moștenire de Sfântul Iosif". Episcopii mișcării iosefite au pus în practică ideea unei simfonii a puterii bisericești și seculare" [851] .

Toate acestea nu au putut decât să îngrijoreze acele forțe care simțeau o amenințare reală la adresa consolidării statalității și spiritualității rusești. În general, trebuie luată în considerare marea influență a politicii asupra formării unor evaluări nedrepte nu numai în societatea secularã, ci și în comunitatea bisericească. Nu este o coincidență faptul că figura Sfântului Iosif a fost înconjurată de calomnii și o tăcere impenetrabilă, atât de mult încât este încă dificil să găsești icoana sa în bisericile noastre. Nu este o coincidență faptul că „în secolele al XIX-lea și al XX-lea, viața și opera stareților de Volotk au fost supuse unor critici dure din partea unor istorici seculari și bisericești care au îndeplinit mandatul social al autorităților statului, care aveau nevoie de o justificare ideologică pentru politica lor de secularizare a pământurilor bisericești " . [852]

Navlositorii sunt destul de respectabili

Viziunea distorsionată asupra relației dintre cei doi mari sfinți se bazează aparent pe o comparație excesiv de superficială, „pur speculativă, a Regulilor Sfântului Iosif și Sfântului Nil" [853.] Cu toate acestea, Regulile ambilor învățători nu se contrazic, ci se completează reciproc, doar că fiecare dintre ele își rezolvă propriile probleme. Sfântul Nil a scris pentru asceți desăvârșiți care trăiesc în singurătate - prin urmare, își concentrează atenția asupra muncii interioare, spirituale. Sfântul Iosif și-a adresat Regula locuitorilor unei mănăstiri mari, pentru

care problemele de organizare și disciplină erau de importanță primordială.” Dar „în ceea ce privește ambele Reguli, niciuna nu a fost rodul creativității individuale - ambele au continuat tradiția existentă. Cea mai bună confirmare a interconectării acestor Reguli este faptul că în diverse biblioteci de manuscrise monahale din Rusia (inclusiv colecția de manuscrise a Schitului Sarov), s-au păstrat multe colecții care includ ambele Reguli” [854.] Și acest lucru este la fel de natural ca și coexistența eternă a ambelor tipuri de viață monahală, care reflectă inseparabilitatea legăturii dintre acțiune și contemplare.

Însă unii cercetători, privind realitatea noastră istorică de departe, judecă diferit. Ei văd în imaginea Sfântului Iosif un „rigorist religios”, un susținător al „ ascetismului *extern* , formal”, autorul Cartei cazarmei, care „a neglijat fundamentele *spirituale* ale ascetismului” de dragul „îndeplinirii ritualurilor” fără fond. Și aceasta, ca de obicei, este în mod deliberat contrastată cu „abordarea psihologic subtilă a Sfântului Nil față de viața religioasă a sufletului” [855] . Alți cercetători au discutat rânduielile statutare ale vieții monahale în același spirit, în liniștea birourilor lor pariziene: „A obliga pe cineva să meargă la rând este ceea ce tânjea Sfântul Iosif” [856] . „În mănăstirea sa, viața era crudă și dificilă, aproape insuportabilă... Legată de aceasta... este decența deliberată, natura statutară a vieții” [857] . De mai multe ori, teoreticienii învățați „l-au mustrat pe Sfântul Iosif pentru preocuparea sa principală pentru cele exterioare” și, referindu-se la Regula sa, „l-au acuzat de o lipsă de atenție față de viața spirituală interioară”, pentru faptul că „regula și ritualul extern ascund lucrarea interioară”. Cu toate acestea, „în același timp, se trece cu vederea faptul că Regula sa era destinată unei mănăstiri comunitare mari, unde nu exista lipsă de literatură spirituală”. Regula, firește, nu a prescris ceea ce era prezentat pe deplin în lucrările patristice ascetice și isihaste, care au umplut biblioteca mănăstirii Voloțk pentru ca monahii să o studieze începând cu [anul 858.] De altfel, tocmai pentru asta era faimoasă această mănăstire, având înfățișarea „unei școli în sensul său filosofic. Era o academie antică” [859] . „Să observăm că lucrările Sfântului Simeon Noul Teolog și ale altor mistici de curent isihast, inclusiv palestinieni, se găseau din abundență în colecția de cărți a Mănăstirii Iosif-Volokolamsk” și, „judecând după cele mai vechi inventare, un număr semnificativ dintre ele au apărut în timpul vieții fondatorului mănăstirii” [860] .

Dar acesta nu este punctul principal. Fundamentul îndrumării spirituale aici nu era atât cărțile, cât tradiția bătrânilor insuflată de starețul Iosif, iar bătrânii nu aveau nevoie de instrucțiuni statutare pentru a-i îndruma pe novici în munca mintală. Tocmai de aceea principiile practicii spirituale „nu au fost acoperite pe scară largă în Regula Sfântului Iosif, nu pentru că au fost ignorate. Acolo unde experiența spirituală este transmisă direct de la mentor la ucenic, de la bătrân la novice, literatura relevantă este distribuită în funcție de gradul de maturitate spirituală și de capacitatea de a o înțelege în mod adecvat. Acolo unde există un bătrân viu, nu este nevoie de manuale scurte de autoinstruire despre cum să combată patimile”. Și „faptul că îndrumarea spirituală a fost practicată destul de larg în mănăstirea Sfântului Iosif este dovedit atât de Patericonul din Volokolamsk, cât și de Viețile asceților din Volokolamsk, care sunt adiacente ” .

De fapt, trăsătura cea mai caracteristică *a unui* rit comunitar este faptul că fundamentul său este disciplinar, spre deosebire de un rit *schitesc* , unde poate fi redus la minimum. Cât despre ritul Sfântului Nil, acesta se diferențiază complet. În forma pe care i-a dat-o bătrânul, este în esență mai puțin un rit decât un tratat ascetic despre sobrietate și rugăciune, menit să surprindă și să transmită adepților fundamentele învățăturii isihaste. Nu este o coincidență faptul că manuscrisul original nici măcar nu este numit „rit”; acest titlu i-a fost dat ulterior în manuscrise.

În ciuda acuzațiilor nefondate la adresa Sfântului Iosif, conform cărora principiile sale ar fi „diferit fundamental” de „părerile tradiționale ale bătrânilor” și că „Iosif a neglijat” însăși „fundamentele îndrumării monahale”, [862] faptele spun o poveste diferită. Abatele Volоțk nu numai că a introdus principiul îndrumării bătrâne printre frații săi, dar a implementat pe scară largă practica slujirii pelerinilor care veneau la mănăstire în căutarea îndrumării spirituale: „Ascetul bătrân Iosif, care a potolit setea spirituală a laicilor și le-a vindecat bolile spirituale, se bucura de respectul profund al întregului popor... Nu numai pentru mănăstire, ci pentru întreaga țară, Sfântul Iosif strălucea ca o lumină.” Atât oamenii de rând, cât și „războinicii și comandanții, boierii și nobilii, demnitarii și prinții – toți căutau ocazia să-l vadă, să-l asculte, să profite de învățăturile și sfaturile sale și mulți l-au ales ca duhovnic al lor”, iar „întreaga țară Volоțk s-a îndreptat apoi spre o viață bună” [863] .

Această formă de prezbiterie, în care călugării îi îndrumă pe laici, a prins rădăcini în Rusia și a fost ulterior dezvoltată de Sfântul Paisie al Moldovei, iar secole mai târziu a înflorit în toată plenitudinea sa în deșerturile Optina și Glinsk. Sfântul Iosif a dobândit harul prezbiteriei sub îndrumarea mentorului său, Sfântul Pafnutie de Borovsk, care poseda „un dar special de îndrumare spirituală, pe care ucenicii săi l-au urmat”. Sfântul Pafnutie, „primind har de la Sfântul Serghie”, „a creat o școală unică de prezbiterie, extinzându-și influența mult dincolo de mănăstire” și „a format o întreagă școală de părinți spirituali” și, mai presus de toate, l-a hrănit „pe prezbiterul novice Sfântul Iosif de Volоțk, căruia i-a transmis bogatele sale daruri spirituale ” [.864 865] .

Mai mult, „o trăsătură distinctivă a Regulii Sfântului Iosif era învățătura sa despre bătrânii sinodali și structura sinodală a conducerii mănăstirii”. Astfel, „Cuvintele 12 și 13 din «Carta Spirituală» sunt dedicate în mod specific necesității de a introduce instituția bătrânilor sinodali”. Bătrânii „ar trebui să fie un instrument complementar și contrabalansator autorității starețului”. Sfântul Iosif își limitează în mod conștient propria autoritate: „principiul *conciliarității* este pus în contrast *cu autocrația* starețului”. Aceasta este paralelă cu principiul bisericesc general al Sinodului ca organ suprem de conducere. Dacă „starețul se dovedește a greși sau păcătuiește împotriva Regulii, bătrânii sinodali trebuie, cu înțelepciunea lor sinodală, să suplimenteze conducerea mănăstirii”.

În cele din urmă, este necesar să clarificăm istoria creării Cartei de la Volоțk și originile acesteia, pentru a înțelege că acuzațiile celor care îndrăznesc să o critice nu sunt îndreptate atât împotriva sfântului bătrân Iosif, cât împotriva

moștenirii Sfântului Serghie și a marii tradiții studite. Sfântul Iosif este, fără îndoială, „un reprezentant și martor al școlii de la Radonej a Sfântului Serghie în teologia rusă și monahismul rus” și este la fel de evident „că Carta Sfântului Iosif este o proiecție a tradiției studite asupra vieții monahale ruse”. De fapt, „Carta spirituală” în structura sa amintește în multe privințe de „Marea Îndemnare catehetică” a Sfântului Teodor Studitul . În acest sens, starețul Voloțk nu a fost nici un inovator anume, nici un inventator. El a sintetizat în mod creativ tradiția clasică și, în Regula sa, „a creat un model de comunitate monahală ideală, combinând întreaga bogăție” a tradițiilor Regulilor Studite și Ierusalimului cu experiența rusă unică moștenită de la Serghie de Radonej prin Chiril de Beloezersk și Pafnutie de Borovsk, tradiția antică Kiev-Pecersk și școala de bătrâni de la Tver. Nu este o coincidență faptul că textul liturgic îl numește pe Sfântul Iosif „noul Teodosie, capul vieții comune”.

Cât despre criticile aduse severității excesive, chiar și „cruzimii” Cartei de la Volotsk, este ușor să examinăm documentul în sine mai atent și să vedem că, în primul rând, toate „interdicțiile” sale nu au fost inventate de Sfântul Iosif, ci au fost împrumutate de la Vasile cel Mare și Teodor Studitul. În al doilea rând, prin severitatea sa, Carta nu numai că nu depășește exemplele clasice, ci, dimpotrivă, atenuează pedepsele. Prin urmare, nu putem decât să fim de acord cu evaluarea autorului Cartei însuși: „Este clar și ușor de înțeles pentru toți”, scrie starețul Iosif, „că regulile scrise aici sunt blânde în comparație cu Scriptura Divină datorită slăbiciunii generației actuale. Așadar, nimeni să nu calomnieze, ca și cum vremurile ar fi trecute și oamenii ar fi slabi, iar poruncile ar fi împovărătoare și imposibil de respectat.” Este clar pentru toată lumea că Carta nu conține nicio povară sau nicio indulgență, ci necesită doar renunțarea la anumite lucruri mici și inutile.

Pentru comparație, trebuie menționat că Carta puțin mai veche a Sfântului Eufrosin de Pskov, care reflectă și ea tradiția studită, într-adevăr „dictează reguli foarte stricte pentru transferul de proprietăți, inclusiv imobiliare, de la călugării bogați la mănăstire”. Mai mult, spre deosebire de cea a lui Iosif, ea îi amenință foarte dur pe cei care „jignează sfintele biserici și mănăstiri”, adică pe cei care încalcă proprietățile mănăstirii.

Când compară Regulile lui Nil și Iosif, criticii l-au acuzat frecvent pe acesta din urmă de „spiritualitate insuficientă” și „dogmatism formal”. Cu toate acestea, dacă ne îndreptăm atenția către „Marea Exortație Catehetică” a lui Teodor Studitul , observăm „o abordare și mai formalizată a unei game largi de aspecte ale vieții monahale - de la participarea regulată la slujbe de către întreaga frăție până la descrieri detaliate ale ascultărilor individuale”.

Aici, ar trebui să i se reproșeze ascetului, recunoscut ca un pilon al monahismului răsăritean, căci „tocmai școlii studite i-a aparținut unul dintre cei mai mari mistici, Sfântul Simeon Noul Teolog”, un învățător al isihaștilor al cărui nume este inextricabil legat „de învățătura despre rugăciunea mentală și lumina necreată”. În ceea ce privește celălalt reproș notoriu - „severitatea excesivă” - trebuie luat în considerare că în capitolul despre penitențe pentru încălcările tipicului,

„Sfântul Iosif îl urmează și el aproape cuvânt cu cuvânt pe studit. Astfel, acuzațiile privind natura de cazarmă a cenobiei lui Iosif ar trebui împinse înapoi cu cinci secole”.

Pentru a vedea netemeinicia acuzațiilor conform cărora starețul Volotk a favorizat asceza externă în detrimentul intern, este suficient să aprofundăm scrierile sale. Dacă luăm, de exemplu, ritul „Cum ar trebui cineva să vină la un frate în mănăstire” [866] , constatăm că textul „nu respiră spiritul evlaviei formale, ci o minunată combinație armonioasă de activitate internă și externă - rugăciune sinceră și etichetă. Cât de asemănătoare este această frumusețe austeră cu muzica minunată inerentă iconografiei lui Dionisie”, care a întruchipat ideologia isihasmului și „revede o realitate spirituală perfectă”.

În mod semnificativ, „asocierea de lungă durată dintre Sfântul Iosif și Dionisie” este o „uniune a celor legați de dragoste”, ceea ce reprezintă „un fenomen excepțional prin nivelul de interes reciproc față de fundamentele dogmatice ale iconografiei și aspectele sale artistice”. Nu este o coincidență faptul că „Dionisie Iconograful a fost apropiat de Sfântul Iosif” și chiar, probabil, „a fost înrudit cu el”. De asemenea, nu este o coincidență faptul că „Cuvântul Sfântului Iosif către Iconograf” i-a fost adresat în mod specific lui Dionisie. Dionisie a trăit și a lucrat perioade lungi la Mănăstirea Volotk împreună cu fiii săi; aici au pictat Catedrala Adormirii Maicii Domnului, iar Dionisie a pictat peste o sută de icoane. Fiul său, renumitul maestru Teodosie, „a fost un copil spiritual al Sfântului Iosif”.

Indiferent ce au raționat sau dezbătut cercetătorii, „nu se poate nega că cel mai popular text din Rusia Antică a fost Redactarea Amplasată a Hrisoavei lui Iosif de Volotk” sau, cu alte cuvinte, „Hrisoava Spirituală”, consfințită din 1538 de autoritatea „Marilor Cititori ai Menaiului”, în care atât „Hrisoava Spirituală”, cât și „Iluminatorul” au fost incluse de Sfântul Macarie, Mitropolitul Moscovei. Hrisoava de la Volotk „a devenit, cum s-ar spune, canonică, adică, în esență, mai receptivă decât altele la cerințele minții conciliare a Bisericii Ortodoxe Ruse ” . [867]

***

Atunci când se încearcă crearea unor legende despre conflictul dintre Sfinții Nil și Iosif, multe argumente sunt susținute prin referire la textul Regulii scrise de Sfântul Nil din Sora, mai cunoscută sub numele de „Tradiția Vieții Schitești”. Abordând acest subiect, nu se poate ignora o circumstanță: ideea larg răspândită că sfântul este *autorul* acestui text nu este susținută de erudiția modernă, „nu are o bază pozitivă și contrazice cronologia manuscriselor” [868] Regula are o origine mult mai veche; a fost inclusă în diverse colecții și a fost intitulată „Regula Părintelui nostru Nil”, ceea ce „ne permite să urmărim textul până la autoritatea unui părinte antic al monahismului, de exemplu, Sfântul Nil din Sinait ” [869]

Există dovezi de la cercetători că „Nil, atunci când și-a creat schitul, a folosit Regula schitului, pe care a găsit-o, fără îndoială, în cărțile Sfântului Chiril de Belozersk, unde există nu una, ci două copii ale acesteia” [870] . În plus, există coincidențe cu Regula Sfântului Eufrosin de Pskov, compilată, la fel ca cea a lui

Chiril, cu aproximativ un secol mai devreme decât cea a lui Nil. Evident, Regula Sfântului Nil nu este o compoziție proprie, ci a fost compilată de el pe baza unor surse antice871 . În general, „este dificil să vorbim despre teologia transvolgănă în sensul propriu... Sfântul Nil a fost în primul rând un isihast, nu avea nevoie să vorbească și să învețe. Nu a fost nici gânditor, nici scriitor, nici teolog". A intrat în istorie tocmai ca un ascet „ *al tăcerii* și un lider în *munca mentală* ... Nou în Sf. Nu vom găsi nimic în Nil, în comparație cu tradiția contemplativă generală a Greciei și Bizanțului, în comparație cu Filocalia... Nil are puține *lucruri proprii* , diferite de tradiția spirituală general acceptată", „el trăiește după tradiția paternă, aceasta este vie și prinde viață în el" [872] .

Din anumite motive, atunci când discută problema autoratului Sfântului Nil și construiesc ipoteze, ei uită cel mai simplu lucru de la care să înceapă - privirea la textul Regulii, unde Sfântul Nil însuși explică totul: „Eu, un mare păcătos și nebun, după ce **am adunat din Sfintele Scripturi** [873] **ceea ce au spus Părinții Duhului Purtători** despre acest subiect, **mi l-am scris pe de rost** ... Am spus acest puțin, așa cum se cuvine, **nu în numele meu** , ci din Sfintele Scripturi, după ce am adunat puțin din mult, ca un câine din firimiturile care cad de pe masa verbală a stăpânilor săi - fericiții părinți... Eu, din partea mea, nu fac nimic bun, ci doar **repovestesc** Dumnezeiestile Scripturi... Le împărtășim celor care vin la noi și au nevoie de ele, sau mai degrabă, nu noi, căci nu suntem vrednici, ci fericiții sfinți părinți înșiși din Dumnezeiestile Scripturi."

Mai mult, însăși denumirea de „regulă" este destul de arbitrară; a fost atribuită textului lui Nil de către copiștii și editorii de mai târziu, în timp ce în manuscrisul original titlul este următorul: „ **Din scrierile sfinților părinți** despre activitatea mintală, paza inimii și a minții, de ce este necesară aceasta și cum ar trebui să tindem pentru aceasta" [874] . Aceeași idee este exprimată clar în troparul Sfântului Nil: „Nu ai devenit leneș în a culege florile raiului din scrierile părinților" [875] . Un alt ascet remarcabil, moștenitorul tradiției Sora, mărturisește același lucru: „După cum reiese din «Tradiția» Sfântului Nil, cel care învață nu-și învață ale sale, ci ale lui Dumnezeu. Cel care învață devine martor, organ al sfântului Adevăr" [876] . Mitropolitul Macarie (Bulgakov) oferă o definiție foarte precisă în „Istoria Bisericii Ruse", menționând că principalul merit al Sfântului Nil „este că a adunat gândurile părinților despre asceza interioară, împrăștiate în lucrările lor, le-a reunit într-un întreg armonios și, pentru cea mai convenabilă îndrumare, le-a oferit monahilor ruși în cea mai condensată formă posibilă" [877] .

În orice caz, faptul originii anterioare a textului și al împrumuturilor este incontestabil pentru cercetătorii serioși, fie și numai pentru că Regula Sfântului Nil este pur tradițională și, în afară de câteva accente, nu conține **nimic** nou în comparație cu documente similare din trecut. De asemenea, „învățătura Sfântului Nil despre sobrietate și Rugăciunea lui Iisus nu conține nimic original: în toate aspectele sale, este împrumutată din clasicii spirituali bizantini". Tocmai acesta este lucrul valoros: nimic *nou* sau *original* nu ar trebui introdus în învățăturile Sfinților Părinți; moderniștii fac acest lucru, dar sfântul nu ar fi niciodată suspectat de așa ceva. Semnificația Sfântului Nil constă în primul rând în faptul că, datorită scrierilor sale, învățătura isihastă despre Rugăciunea lui

Iisus, deja bine cunoscută din traducerile slave ale „scriitorilor ascetici bizantini”, a intrat în carnea și sângele monahismului rus și a devenit parte integrantă a tradiției ascetice ruse ” [.] Cât despre împrumuturi, acestea par destul de naturale pe fondul legăturilor intense cu Athosul, care au existat în secolele XIV- [XV] . Încă din secolul al XIV-lea, au fost pregătite copii ale Taktikonului athonit [880] , care „a avut o mare importanță pentru teologia rusă a acelei vremi, deoarece conținea numeroase pasaje, destul de semnificative ca volum, din operele Părinților Bisericii. De aici, Sfântul Iosif de Volotk și Sfântul Nil de Sora și-au extras ulterior argumentele teologice [881.] În special, împrumutând „prevederi clasice de ascetism extrase din scrierile Sfinților Părinți”, „Sfântul Nil în opera sa se referă cel mai adesea la Sfântul Grigorie Sinaitul”, ale cărui scrieri erau bine cunoscute în Rusia încă din vremea Sfântului Serghie de Radonej [882] .

Slujba Sfântului Nil spune despre el: „ Te-ai arătat ca *legiuitor* și *întemeietor* al vieții schitice în pământul rusesc... imitând viața părinților străvechi ai Sfântului Munte... Și ca o viță roditoare, ai înmulțit fiii deșertului.” [883] Sfântul Nil poate fi pe bună dreptate venerat în țara noastră ***ca*** *legiuitor* al modului de viață schitic; în el, avem cu adevărat „o excelentă ***regulă*** *pustnicească* ”, [884] întrucât el, cu o claritate deosebită, a consacrat în scris principiile fundamentale ale lucrului lăuntric și normele vieții pustnicești, sfințite nu numai de Sfântul Munte, ci și de patru secole de tradiție rusă. În acest sens, Regula sa, care a sistematizat și generalizat elementele de bază ale învățăturii isihaste, a devenit un document important în istoria monahismului nostru.

Totuși, a-l numi *fondatorul* vieții schitice din Rusia este, cel puțin, inexact și nedrept. Imaginile poetice ale stihirei liturgice se înalță uneori prea mult deasupra realității istorice și nu ar trebui întotdeauna înțelese literal. „Cu mult înainte de întemeierea Schitului Sorski, exista deja o mănăstire în Rusia unde era în vigoare regula liturgică a schitului” - aceasta este mănăstirea Sfântului Eufrosin din Pskov în primele sale etape. Și, bineînțeles, nu a fost singura. Sfântul Chiril din Belozersk și-a întemeiat mănăstirea, care mai târziu a devenit o mănăstire cenobită, ca schit, cu aproape un secol înainte de Sfântul Nil [885.] Ca să nu mai vorbim de Sfântul Serghie de Radonej, care, înainte de a se converti la regula monahală cu binecuvântarea Sfântului Filotei, Patriarhul Constantinopolului, și a Sfântului Alexie al Moscovei, a petrecut mai mult de cincisprezece ani trăind ca schit în pădure cu doisprezece frați [886] . Ca să nu mai vorbim de ucenicii săi, ale căror mănăstiri, care acopereau pământurile rusești cu o sută de ani înainte de Sfântul Nil, au început întotdeauna ca așezări pustnicești și, crescând în mănăstiri mari, au construit noi schituri în jurul lor. Dar nici măcar acest lucru nu este suficient. Mai precișii, trebuie să începem chiar de la început: în Rusia, ei au muncit, „imitând viețile părinților străvechi ai Sfântului Munte”, [887] începând nu cu Nil din Sora, ci cu fondatorul monahismului rus, athonitul Antonie de la Peșterile Kievului.

Marea Lavră de la Kiev a început cu așezarea schitului în peșteri: „Doisprezece oameni s-au adunat în jurul lui Anton. Au săpat o peșteră comună și au construit o biserică și chilii în ea.” [888] Și examinând cele patru secole următoare care îl separă pe Anton de Nil, s-ar putea scrie o întreagă istorie a vieții schitului în

Rusia, care, desigur, nu ar fi completă fără Valaam, Solovki și multe alte centre spirituale.

Să ne reamintim cel puțin câteva fapte. Sfântul Nil nu se născuse încă când Sfântul Savati, fondatorul Mănăstirii Solovețki, a sosit în 1429 pe o insulă nelocuită din Marea Albă. Aici, împreună cu el, tovarășii săi, Herman și apoi Zosima, au dezvoltat zone nepotrivite pentru locuirea umană, dar potrivite pentru muncile schitice. Trebuie menționat că Sfântul Savati își încheiase deja călătoria pământească când viitorul Sfânt Nil avea doar doi ani [(889]). Un alt lucru nu trebuie uitat: în vremea când Sfântul Nil își întemeia viața schitică, Mănăstirea Valaam avea deja doisprezece schituri sub conducerea sa, unde, în condiții extrem de dure, asceți remarcabili ai tăcerii, din multe generații, s-au dedicat celui mai strict ascetism și [isihie] . Un alt fapt semnificativ: în același secol al XV-lea, fondatorii unei alte mari mănăstiri, pustnicul Marcu și ieromonahul Iona [891.] și-au petrecut viața schitică în peșterile viitoarei Mănăstiri Pskov-Pecherski.

Așadar, a-l numi pe Sfântul Nil *fondatorul* vieții monahale din Rusia înseamnă a comite o eroare istorică deliberată. Această inexactitate, care a devenit ceva obișnuit în viața noastră de zi cu zi, își datorează probabil originea Vieții Sfântului Nil, compilată în secolul al XIX-lea de ieroschemonahul Nil (Prikhudaylov), care și-a intitulat lucrarea „Viața Cuviosului nostru Părinte Nil, Făcătorul de Minuni din Sorsk, Începătorul și Întemeietorul Vieții Monahale din Rusia, după Regula și Tradiția Sfinților Părinți ” . [892]

Ulterior, așa cum este obișnuit printre noi, sintagma „întemeietor al vieții schitice” a început să fie copiată mecanic de către autori care nu erau deosebit de atenți la esența problemei, iar apoi, de-a lungul deceniilor, a migrat de la articol la disertație, de la raport la carte și așa mai departe. Probabil că în același mod și-a găsit această expresie drumul în textul slujbei dedicate Sfântului Nil, compusă la mijlocul secolului al XIX-lea.

Cât despre „înmulțirea fiilor deșertului”, așa cum este preamărită în troparul Sfântului Nil, mișcarea spirituală pe care a inspirat-o printre pustnicii nordici s-a dezvoltat într-adevăr în linia bătrânească Trans-Volga, care a produs trei generații de isihaști și ucenicii lor care au lucrat în schiturile mai mici din Vologda și Belozersk, cunoscute colectiv sub numele de Trans-Volga. Acest lucru este adevărat, dar corectitudinea necesită și clarificări aici: în ciuda semnificației personalității Sfântului Nil, trebuie menționat că această mișcare începuse mai devreme, inițiată de starețul Paisie (Iaroslavov), starețul Sfântului Nil. În plus, trebuie menționat: în Rusie, independent de Sfântul Nil, pe lângă Sfântul Nil, au existat și alte centre schitice puternice și linii bătrânești independente, cum ar fi deja menționatele Valaam și Solovki, precum și Kiev, Pskov, Novgorod, Radonej și altele, care au dat naștere la nenumărați „copii ai deșertului”. În același timp, Sfântul Nil, el însuși un mare ascet și un adevărat isihast, nu a lăsat în urmă nici măcar un mic grup de ucenici *direcți* , spre deosebire, să zicem, de Serghie de Radonej, Paisie al Moldovei și alți isihaști, care au ridicat o mulțime de urmași. Se cunoaște doar unul dintre tovarășii și vrednicii săi adepți - Sfântul Inochentie de Komelsky, care și-a întemeiat propria mănăstire, care, firește, a început ca un

schit. Ucenicilor Sfântului Nil. De asemenea, se obișnuiește să i se atribuie lui Nila un alt călugăr - Grigore (Tușin) de la Mănăstirea Kirillo-Belozersky, care a fost în corespondență cu starețul în [893] .

În ciuda a tot ceea ce s-a spus, astăzi se pot întâlni încă argumente de acest fel: înainte de Sfântul Nil, „existau două tipuri de monahism în Biserica Rusă: cenobitic și eremitic; Sfântul Nil a întemeiat al treilea – viața schitică”. [894] Editorii, ca și cum ar fi necunoscători de istoria Patriei lor, renunță la tradiția veche de patru secole a vieții schitice rusești. Clișee consacrate se repetă iar și iar, cum ar fi că „cei nepoftiți, conduși de Sfântul Nil... aveau o opinie strictă despre absența oricărei proprietăți” sau: „imaginea spirituală a monahului și nepoftirea sa personală, precum și multe elemente ale vieții cenobitice monahale, urmând exemplul Sfântului Nil din Sora, au fost în cele din urmă stabilite în viața monahală de Sinodul din 1503 ”. [895]

Însă ideea este că secolul al XV-lea nu a adăugat nimic nou ideii de nepoftire, iar Starețul Nil nu a inventat nimic nou,
deoarece *toate* schiturile fuseseră *întotdeauna nepoftite* . Altfel, nu ar fi un schit dacă nu ar respecta rutina și modul de viață al schitului. De asemenea, „imaginea spirituală a unui călugăr și nepoftirea sa personală”, precum și „multe elemente ale vieții comune monahale”, nu au fost *stabilite definitiv* de Sinodul din 1503 sau după modelul lui Nil din Sora - acestea fuseseră stabilite cu secole mai devreme, după modelele monahismului antic egiptean, bizantin și rus. Iar Sfântul Nil, la rândul său, a adoptat această imagine clasică și, după ce a codificat normele tradiției în scris, le-a transmis urmașilor săi.

Istoria mitului

Problema ridicată aici deviază oarecum de la subiectul principal, dar, pentru clarificarea acestei chestiuni importante, să ne permitem încă o scurtă digresiune și să examinăm punctele cheie ale acestei povești complexe. Se întâmplă ca istoricii și publiciștii să copieze judecăți superficiale, nefondate, care degenerează în stereotipuri unele de altele, fără a se obosi să întreprindă cercetări independente. Așa se creează legendele și miturile care sunt departe de adevărul istoric. Printre astfel de mistificări se numără mitul confruntării dintre sfinții părinți Nil și Iosif. Mai mult, avem în fața noastră roadele muncii unor savanți conștiincioși, care se bazează pe critica textuală și sociologia istorică, istoria bisericii și dreptul canonic, care recreează o imagine complet diferită. Cercetările științifice serioase demonstrează că nu a existat nicio confruntare sau dispută directă între sfinți. Pentru a verifica acest lucru, să ne îndreptăm către studii moderne, care vor fi citate [mai jos] .

Dar mai întâi, să semnalăm câteva surse care repetă, fără să vrea, conjecturile altora, în care întâlnim opinii eronate și ipoteze nefondate și, uneori, invenții deliberate care distorsionează realitatea istorică, caracterul și spiritul sfințeniei rusești [897] .

Cel de-al nouălea volum masiv al „Istoriei Bisericii Ruse” [898] este dedicat în întregime operelor emigrantului I.K. Smolich [899] , tradus din germană și care

pretinde a fi un istoric al monahismului rus. Aici întâlnim o evaluare extrem de părtinitoare a personalităților lui Iosif de Volоțk și Nil de Sorsk și o interpretare la fel de părtinitoare a activităților lor. Interpretând faptele cu părtinire, autorul, pe de o parte, simplifică în mod deliberat problemele reale, iar pe de altă parte, exagerează artificial anumite aspecte, încercând să le prezinte ca niște contradicții puternice între Iosif și Nil, încercând să descrie un antagonism exagerat între adepții celor doi sfinți: iosefiții și cei care nu posedă.

În primul rând, ne confruntăm cu o încercare de a discredita un fenomen atât de remarcabil precum Teologia Moscovei. În voluminoasa lucrare a lui Smolich, plină de diverse detalii secundare, doar patru rânduri sunt dedicate scrierilor teologice ale Sfântului Iosif: „Iosif de Volоțk folosește lucrările Sfinților Părinți doar pentru a-și demonstra cauza și a infirma opiniile adversarilor săi”. Și chiar mai jos, se afirmă că lucrarea sa principală, „Iluminatorul”, este o „grămadă de citate” care „obosesc cititorul cu abundența lor”. [900] Și aceasta este tot ce se poate afla despre teologia Sfântului Iosif dintr-o carte care a fost recomandată ca manual pentru școlile teologice la începutul anilor 2000. Între timp, „Sfântul Iosif poate fi considerat primul scriitor teologic rus, iar «Iluminatorul» său primul mare monument al literaturii teologice ruse”. Conținutul acestei lucrări, care a dezvoltat semnificativ teologia imaginii și venerarea icoanelor, „depășește limitele problemelor pur teologice, constituind și proprietatea criticii de artă rusești, a istoriozofiei și a filosofiei culturii”. Este semnificativ faptul că scrierile sfântului au fost incluse de Sfântul Macarie în „Lectura Marii Menii”. „Iluminatorul” a devenit „prima expunere cu adevărat rusă, consecventă și cuprinzătoare a doctrinei creștine”, iar „Răspunsul”, inclus în „Carta Spirituală” [901] , a fost „prima lucrare hagiologică din literatura spirituală rusă, prima analiză a sfințeniei rusești”. [902] Sfântul Iosif, alături de Sfântul Maxim Grecul și Sfântul Zinovi de Otensk , a intrat în istoria Bisericii noastre ca creator al „unui templu monumental al teologiei moscovite”. „Iluminatorul” său exprimă „o viziune asupra lumii întreagă, profund completă”. „Cel mai educat și inteligent om al epocii sale, Sfântul Iosif a transferat pe pământ rusesc întreaga profunzime și putere a teologiei patristice răsăritene”; „Cel mai talentat dintre dogmaticii ruși”, el a oferit Bisericii noastre „o operă unică prin strălucirea și puterea sa”. Opera sa se clasează alături de lucrările Sfântului Grigorie de Nyssa și ale Sfântului Ioan Damaschin . „Îndrăznim cu îndrăzneală să spunem că Biserica Rusă nu a avut o înțelegere și o expunere mai bună, mai sublimă, mai puternică și mai profundă... a dogmelor și ideilor patristice privind chestiunea efectului mântuitor al venirii lui Hristos...” [903] .

Smolich interpretează greșit însăși imaginea sfântului. Autorul definește întreaga activitate spirituală a acestui pilon al Ortodoxiei drept „formalism religios și rigorism extern”. Starețul făcător de minuni, care a atins niveluri înalte de contemplare și a fondat o școală de bătrâni, este caracterizat astfel: „Iosif apare înaintea noastră ca un exponent al ascetismului creștin extern, înțeles formal”, pentru care accentul principal era „împlinirea literală a ritualurilor”. Calea spirituală a sfântului se presupune că „diferă fundamental de viziunile [tradiționale] ale bătrânilor”, deoarece „Iosif a neglijat atât fundamentele spirituale ale ascetismului creștin în general, cât și principiile îndrumării

monahale în special... El educă monahul nu influențându-i conștiința... ci intimidându-i pe cei neascultători”. [904] Aceasta este tot ce poate spune autorul despre fondatorul unei întregi mișcări în monahismul rus.

Evaluările critice ale Regulii lui Iosif și contrastul dintre opiniile sale și învățăturile Sfântului Nil dezvăluie ignoranța savanților seculari cu privire la practica spirituală și la viața interioară a monahilor, precum și o înțelegere greșită a naturii căilor *active* și *contemplative* ale dezvoltării spirituale. Acest lucru este exprimat cel mai clar de Smolich în următorul pasaj: „Pentru Iosif, asceza a fost întotdeauna un scop în sine, în timp ce pentru Nil a fost doar un mijloc”. Smolich nu reușește să înțeleagă **unitatea** evidentă a scopurilor și mijloacelor celor doi sfinți, ci percepe în schimb „diferențe în opiniile lor cu privire la sensul monahismului”. În timp ce pentru Nil, consideră el, „sensul spiritual al ascezei este primordial”, pentru Iosif este opusul.

Încercând să contrazică artificial opiniile sfinților părinți, exagerându-le până la conflict, autorul introduce o terminologie străină împrumutată din lexicul politicienilor și, împărțind monahismul în două „partide” opuse, numește relația lor „dușmănie”. El concluzionează: „Diferențele de opinii... dintre principalii reprezentanți ai ambelor partide dovedesc cât de *opuse* erau în general opiniile lor ascetice”. Confundând problemele conducerii spirituale cu cele ale proprietății funciare monahale, autorul scrie: „ *Un adversar* al iosefismului... a fost Nil Sorsky cel Bătrân, care s-a aflat în centrul partidului *anti-iosefit* ”. „Apariția sa a marcat începutul *unei polemici aprinse* cu Iosif de Volotk și iosefismul”. „Părerile lui Iosif s-au confruntat cu *o opoziție* foarte puternică din partea celor care nu posedau credința”. Și așa mai departe .

Cât de neadevărate sunt aceste afirmații tendențioase va deveni clar din relatarea ulterioară.

Chiar mai puțină atenție decât teologia Sfântului Iosif, potrivit lui Smolich, merită unul dintre cele mai dăunătoare fenomene din istoria Rusiei - erezia *iudaizanților* , a cărei eradicare a necesitat peste treizeci de ani de luptă intensă și convocarea a trei Sinoade. Acest eveniment a fost prima mare răsturnare pentru întreaga noastră Biserică și o lecție crucială. Respingerea dată ereticilor a pus bazele luptei împotriva unor astfel de fenomene pentru toate secolele ulterioare. Și totuși, în lucrările lui Smolich, doar două propoziții sunt dedicate acestui eveniment. Istoricul scrie: „O nouă mișcare eretică a apărut la Novgorod, cunoscută sub numele de «erezia iudaizanților», deoarece la ea au participat mai mulți evrei”. Și mai departe: „Nu vom insista asupra ei în detaliu ” . [906]

Autorul refuză în mod ostentativ să „dezvolte” unul dintre cele mai semnificative și tragice episoade din istoria bisericească a Rusiei, ignorând pericolul deplin al acestei probleme încă relevante. Inutil să mai spunem că numele ereziei nu se referă la „câțiva evrei”, ci la însăși esența fenomenului. Cuvântul slav „ *iudaizatori”* înseamnă *„cei care* gândesc în mod evreiesc” - cei care au adoptat o ideologie asemănătoare iudaismului cabalistic și, prin urmare, s-au apostaziat de Hristos. Termenul nu avea nicio conotație națională și nu se referea în niciun

fel la evrei, deoarece implica o erezie care se răspândea în rândul poporului rus, propagată de clerul, ierarhii și reprezentanții eșaloanelor superioare ale Rusiei.

La fel ca alți creatori de mituri, Smolich susține că Bătrânul Nilus și susținătorii săi, spre deosebire de Iosif, se presupune că „s-au opus cu fermitate utilizării pedepsei cu moartea” împotriva ereticilor.907 Un alt autor îi susține afirmația: „Nil Sorsky nu a simpatizat cu execuțiile” .908 De asemenea , se repetă adesea că, se presupune, „nu există dovezi directe ale atitudinii lui Nilus față de eretici”. Dar acest lucru nu este adevărat - există. Din documente, cunoaștem „opinia sa cu privire la principalele probleme discutate” la Sinodul din 1504 și, în special, cu privire la pedeapsa cu moartea. În cel mai vechi exemplar al „Iluminatorului”, următoarele sunt scrise *de mâna lui Nilus Sorsky însuși* : „Oricine necinstește chipul regal este supus pedepsei principale. Cu atât mai mult, oricine necinstează pe Regele Ceresc sau chipurile sfinților Săi sau Biserica - ce chin merită? Conform regulilor divine, în această viață ar trebui executat cu pedeapsa principală și dat osândei veșnice, iar după moarte condamnat la focul veșnic, împreună cu diavolul și cu evreii care L-au răstignit pe Hristos, care au spus: *Sângele Lui asupra noastră și asupra copiilor noștri* ”909 » 910. Este bine cunoscut faptul că „Sf. „Nilus a copiat doar ceea ce a găsit în concordanță cu mintea sa” 911. În orice caz, faptul că Sfântul Nilus „a luat parte directă la crearea cărții antieretice a lui Iosif, Luminătorul”, că a fost coautor „unui exemplar pe viață al Luminătorului, pregătit în timpul ultimei lupte cu ereticii, mărturisește simpatia sa deplină cu această luptă” și acordul cu principiile și metodele de luptă expuse acolo 912 .

Contrar credinței populare, Sfântul Nil nu se opunea măsurilor stricte. Diferențele dintre cei doi sfinți în atitudinea lor față de eretici constau, de fapt, în faptul că fiecare acționa în propria sferă: Sfântul Iosif a fost chemat să combată erezia în primul rând pe plan extern, teologic și juridic, în timp ce Sfântul Nil a fost chemat să facă acest lucru intern, prin rugăciune. Cercetătorii moderni au dovedit că „atitudinea lui Nil față de eretici nu era în esență diferită de cea a lui Iosif”. „Chiar și în Mănăstirea Kirillov, în anul 913, Nil Sorsky a vorbit împotriva liber-cugetătorilor «cu mintea coruptă» și a citirii «scrierilor nedivine», iar opinia răspândită despre «toleranța» sa față de eretici este o «legendă ciudată, extrem de persistentă, dar complet nefondată» creată de istorici și publiciști din secolul al XIX-lea. În cele din urmă, «nu există niciun caz documentat în care Nil să se fi pronunțat împotriva pedepsirii ereticilor» 914. În general, «literatura istorică și-a creat propria imagine a Sfântului Nil» și «multe legende au apărut în jurul numelui său... Cu toate acestea, această imagine creată artificial începe să se destrame de îndată ce deschidem lucrările autentice ale sfântului», când apelăm la documente – «dovezi istorice care au supraviețuit, fragmente autobiografice din scrierile sale. O parte din biblioteca personală a sfântului a fost păstrată», în cărți «pe marginile foilor se află corecturi și note ale Sfântului Nil Sorsky, care mărturisesc expresiv despre gândurile și experiențele sale» 915 .

Dar ce se întâmplă cu adepții lui Nil? Ce se știe despre opiniile lor cu privire la pedeapsa cu moartea? Cel mai important dintre ei, Vassian Patrikeyev, în lucrarea sa „Un cuvânt despre eretici”, „permite execuția ereticilor

nepocăiți”.916 [El] nu numai că permite, dar poruncește: „Aceștia trebuie executați de rege și prinț”. În două dintre lucrările sale, el „nu numai că susține fără echivoc *execuția* ereticilor, dar oferă chiar o justificare solidă pentru aceasta, citând exemple istorice - execuția ereticilor de către împărați creștini, în primul rând bizantini”. Și deosebit de grăitor este faptul că Patrikeyev „a luat chiar aceste exemple din scrierile Sfântului Iosif!” Acest lucru este evidențiat de „coincidențe textuale directe ” [.917]

Se știe de mult timp că „liberalii nu agreează măsurile decisive luate împotriva sectei iudaizante la inițiativa Sfântului Iosif”. Dar să ne amintim că „aceasta era o sectă agresivă, semănătoare cu un grup de jefuitori. Ereticii încercau prin toate mijloacele să se infiltreze în Biserică, să ocupe poziții ierarhice de conducere în cadrul acesteia”, „batjocoreau credința ortodoxă” și „mergeau împotriva nu numai a legilor bisericești, ci și a celor de stat”. „Rezistența față de iudaizatori și represiunea împotriva lor au fost un act necesar de autoapărare”.

Cât despre „intoleranța față de erezie” manifestată de Sfântul Iosif și Sfântul Ghenadie, „un medic bun trebuie să fie intolerant față de boli și să se străduiască din toate puterile să suprime o epidemie emergentă”. Doar „un medic prost este indiferent față de boli și, prin urmare, îi permite să se dezvolte. Trebuie să ținem cont de obiceiurile, condițiile și legile din vremea Sfântului Iosif și atunci va fi clar că acesta a acționat decisiv într-o situație în care era imposibil să acționeze diferit - adică să predea Biserica ereticilor”. De asemenea, trebuie subliniat „că răspunsul la agresiunea sectară din Biserica Ortodoxă nu a luat forma Inchiziției ca instituție stabilă”, spre deosebire de ceea ce s-a întâmplat în Occidentul catolic [în 918] .

Reprezentarea clișeică a *disputelor* legate de proprietatea funciară mănăstirească a migrat și în cartea lui Smolich. Conform versiunii sale, a existat o luptă partizană ireconciliabilă între Iosif și „neposedătorii, sau *bătrânii de Trans-Volga* , care negau drepturile Bisericii și mănăstirilor asupra proprietăților funciare” [.919] Vom demonstra mai jos acuratețea acestor ipoteze. Deocamdată, să ne întrebăm: cine sunt acești „bătrâni de Trans-Volga”, atât de des menționați fără a le specifica identitatea? La cine se referă aici? În primul rând, este vorba de Starețul Paisie, [920] , precum și de Călugărul Vassian (Patrikeev) și Starețul Artemii Troitski.

Ultimele două personaje vor fi discutate separat, dar deocamdată vom nota poziția reală a Starețului Paisie cu privire la problema proprietății funciare. Trecând la materialele de arhivă, descoperim că „în acei ani, Paisie era reclamant împotriva starețului Mănăstirii Kirillo-Belozersky, Nifont, într-o dispută privind proprietățile funciare”. „Un document foarte curios argumentează cu siguranță împotriva ideii de non-lacomie a lui Paisie: un proces privind terenurile între Paisie, în calitate de stareț al Mănăstirii Treime, și starețul Kirillo-Belozersky, Nifont” [.921] De altfel, „istoricii au dovedit de mult timp că Mănăstirea Kirillo-Belozersky deținea terenuri deja în timpul vieții Sfântului Kirill”, iar Sfântul Kirill, la fel ca Sfântul Iosif, „nu-i plăcea acapararea și cunoștea amploarea veniturilor necesare pentru a susține mănăstirea ” [.922 1515] .

În opera lui Smolich, ca și în cea a lui G. P. Fedotov , găsim o altă afirmație, repetată în mod obișnuit de alții, conform căreia „punctul de vedere al oponenților stăpânirilor mănăstirești la Sinodul din 1503 a fost reprezentat de Nil Sorsky și Paisie Iaroslavov” [924] . Credibilitatea lucrărilor unor astfel de istorici poate fi judecată după următorul fapt. Există cel puțin două documente autorizate din secolul al XVI-lea, conform cărora Paisie a murit cu doi ani înainte de Sinodul menționat anterior. O sursă relatează că bătrânul „Paisie Iaroslavov a adormit la Moscova în anul 7010 (1501), pe 23 decembrie, joi, la ora unu după-amiaza”. A doua spune același lucru, specificând ora morții: „la a doua oră a zilei ” [925]

Nu mai puțin părtinitor decât Smolich este un alt scriitor străin, [926] care are o înțelegere excesiv de vagă a istoriei patriei noastre și a sfinteniei rusești. Fedotov, autorul binecunoscutei și frecvent retipărite lucrări „Sfinții Rusiei Antice”, este din păcate plină de „erori împotriva erudiției istorice bisericești și pur și simplu a bunului simț”. Conține multe „erori grosolane... uneori curioase și adesea dificil de explicat din punctul de vedere al alfabetizării ecleziastice de bază”. Cât despre Sfântul Iosif, autorul „recurge la minciuni evidente și deliberate ” [927]

Vom observa doar faptul că și aici este insuflată o idee nesănătoasă *de luptă* și *ostilitate* între Sfinții Părinți: „Iosif a arătat severitate și față de ceilalți dușmani ai săi. Printre aceștia s-au numărat doi sfinți: Sfântul Nil din Sora și Arhiepiscopul Serapion.” „În lupta sa cu Sfântul Nil din Sora și ucenicii săi, Iosif”, spune autorul, „a distrus tradițiile Sfântului Serghie.” De altfel, Fedotov nu ascunde ceea ce îl irită cel mai mult la opera Sfântului Iosif: „Iosefimismul a adus mari servicii naționale statului rus. ” [928]

Unii cercetători se dedau la speculații care se învecinează cu blasfemia. Astfel, încearcă fără temei să-i acuze pe tovarășii lui Iosif și Nil - bătrânii Dionisie de Zvenigorod și Nil Polev - că sunt spioni. Se presupune că aceștia au fost trimiși de Sfântul Iosif pe Nil, în regiunea Trans-Volga, „în scopul supravegherii secrete, deghizați în călugări ascetici neposesivi”. „Se pare că au dus o viață de tăcere, dar [poate că] *aveau* și alte scopuri”, sugerează un autor cu îndrăzneală și fără dovezi .

Au trăit în deșert, dar „ *se pare că* îndeplineau scopul principal al acestei călătorii”, alte [930] sugerează spionaj . O altă ficțiune nedemnă este jaful bibliotecilor Kirillo-Belozersk și Nilo-Sorsk de către bătrânul Nil Polevoi. Deși și aceasta este doar o ipoteză, este afirmată într-un mod afirmativ. Bătrânul, spun ei, „a reușit să fure”, „a reușit cumva să confișteși să ia cu el” la Volotsk, „ *probabil că* nu le-a primit cadou”, „o serie întreagă de cărți valoroase”. Cum a reușit acest lucru este „un mister”, ridică din umeri creatorii de [mituri.931]

Nu există nimic de comentat aici. Pentru cei familiarizați cu „mărturii autentice despre viața mănăstirii lui Iosif și a locuitorilor ei”, devine evidentă denaturarea tendențioasă... la care au fost și continuă să fie supuse activitățile Sfântului „Iosif” și ale tovarășilor săi în literatură.932 [Ar] trebui să adăugăm că pentru cei experimentați în spiritualitatea ortodoxă autentică, chiar și fără documente de

arhivă, devine evidentă falsitatea pe care cei lipsiți de experiență spirituală nu o pot discerne.

Însă chiar și aceste ipoteze pălesc în comparație cu blasfemia autentică rostită împotriva sfințeniei rusești. De exemplu, cartea emigrantului P.K. Ivanov , [933.] recent republicată în Rusia , [934.] este „unică prin faptul că distorsionează grosolan multe fapte istorice”. [935] Sfântul Iosif de Volоțk este declarat un „fals sfânt” care, se presupune, a reușit să „introducă ideile sale anticreștine în Biserica lui Hristos ” . [936]

O altă publicație demnă de menționat în această serie este „Istoria Sfințeniei Rusiei” [937.] Acesta este titlul unei cărți scrise de un iezuit catolic care a renunțat la ortodoxie, care afirmă că nici Sfântul Iosif de Volоțk, nici adepții săi, după cum spune autorul, „nu au devenit creatori de valori spirituale și culturale” și nu au nicio legătură cu sfințenia. Autorul respinge, de asemenea, sfințenia Fericitului Prinț Andrei Bogoliubski, nu-l numește pe Fericitul Prinț Alexandru Nevski sfânt, iar Sfântul Avraam de Smolensk este descris ca un adept al ereziei bogomile. În același timp, iezuitul își împărtășește durerea că Lavra Kiev-Pecersk „nu a arătat niciodată vreo înclinație spre unirea cu Roma ” . [938]

***

După cum se știe, scrierile autentice ale sfinților părinți Nil și Iosif nu dezvăluie nicio dovadă a unui conflict privind proprietatea funciară. „Nil nu a scris nimic împotriva așa-numiților iosefiți; nici el, nici Iosif Flaviu nu menționează vreo dispută funciară... Nil nu are lucrări care să abordeze probleme legate de proprietatea funciară bisericească, în timp ce Iosif Flaviu a scris despre ele mult mai târziu și chiar și atunci, doar în legătură cu o problemă specifică.” [939] Trebuie menționat că în prima jumătate a secolului al XVI-lea, „guvernul de la Moscova, contrar opiniei multor istorici, nu a căutat să confiște pământurile mănăstirești, ci a abordat în mod realist problemele proprietății bisericești. În cadrul ortodoxiei tradiționale, apariția unor doctrine care ar justifica actele de secularizare este imposibilă.”

O analiză a documentelor autentice îi conduce pe cercetători la concluzia că „dezbaterile care se presupune că au avut loc în 1503 sunt produsul inventării polemiștilor de la mijlocul secolului al XVI-lea” care căutau argumente pentru a-și apăra interesele și că „descrierea părtinitoare a acestei controverse” a fost realizată „retroactiv, în anii 1540–1560”.940 [Numeroase] fapte, în special colaborarea dintre sfinți înșiși, atestă absența conflictului și a „antagonismului dintre autoritățile lui Iosif și Nil”. Faptul că ambii venerau scrierile celuilalt „mărturisește, fără îndoială, atitudinea respectuoasă față de Nil în Mănăstirea Volokolamsk” și, în mod corespunzător, față de Iosif în Schitul [Nil.941]

„Nil Sorsky, contrar opiniei multor cercetători, nu a fost nicidecum gânditorul radical portretizat în jurnalismul de la mijlocul secolului al XVI-lea și ulterior.” Lucrarea principală a Sfântului Nil, „Tradiția” sau Regula, nu este altceva decât o „regulă celită”, destinată unui schit mic, „situat, așa cum cerea tradiția, în orbita unei mari mănăstiri cenobite”. Forma schitică, sau celită, de „organizare

monastică a fost întotdeauna recunoscută de ortodoxie ca *o cale de mijloc între organizarea lavrică a unei mănăstiri cenobite și schitul complet al anahoreților". Această cale de mijloc,* în sine , nu „a pus niciodată la îndoială meritele mănăstirilor cenobite și, în consecință, proprietatea asupra pământului monastic ca fiind cea mai importantă condiție pentru existența mănăstirilor organizate în conformitate cu Regula Ierusalimului a Sfântului Sava cel Sfințit".

Dintr-o perspectivă ascetică, morală, teologică și etică, „asceții și celioții care locuiau în comun nu erau diferiți: împărtășeau aceleași obligații de sărăcie personală, castitate, ascultare și meșteșuguri". Ceea ce îi distingea era faptul că „mănăstirea comunală era o proprietate colectivă".

Sarcina lui Nil era să formuleze un criteriu „care să distingă viața celioților de cea a călugărilor cenobiți". Prin Regula sa, Nil a căutat să-și protejeze „schitul de preocupările economice lumești ale Mănăstirii Kirillov, căreia îi aparținea". Procedând astfel, el nu intenționa în niciun caz să „distrugă temeliile canonice ale vieții Mănăstirii «achizitoare» Kirillo-Belozersky". Astfel, „preocuparea lui Nil pentru o temelie mai solidă *a căii de mijloc* " nu este în niciun caz un „program pentru reforma monahismului cenobitic rus" și „cu atât mai puțin poate servi drept justificare pentru confiscarea pământurilor de la mănăstirile cenobitice " . [942]

Termenul „neposesori" a fost inventat pentru prima dată de teologul și publicistul din Novgorod, Sfântul Zinovi de Otenski, [în] 1565, la o jumătate de secol după moartea lui Iosif și Nil. Motivele apariției acestei mișcări au fost de natură politică. Principalul a fost că „boierii luptau cu nobilimea pentru dreptul de a dobândi pământuri; deasupra lor se afla marele ducal al Moscovei, interesat de întărirea nobilimii, care putea fi întărită doar prin concesiuni mari de pământuri, iar aceste pământuri puteau fi dobândite doar de pe moșiile mănăstirești".

În esență, „istoria controversei dintre «bătrânii Volga» și iosefiți a început să fie dezvoltată în anii 1550 [în] birourile lui Gorski și Soloviov, iar până în anii 1860 și 1870 a fost preluată de reviste destinate publicului larg". Astfel, disputele mitice „au primit o acoperire din ce în ce mai părtinitoare" și au devenit „o arenă pentru lupta dintre istoriografia conservatoare și cea liberală".

Trebuie menționat că ideile celor care nu posedau „contradiceau tradiția răspândită a Bisericii Ortodoxe... și deciziile Sinoadelor Ecumenice". De exemplu: „Vasile cel Mare (Omilia 6) afirmă căi alternative pentru dezvoltarea monahismului - atât structura cenobitică, cât și cea specială din [945] a mănăstirii, iar mănăstirile cenobitice erau cele care dețineau în mod tradițional sate". Părinții Sinoadelor Ecumenice „nu au interzis satele monahale, nu au ignorat niciodată proprietatea monahală și au menționat-o peste tot". Printre aceștia s-a numărat și Chiril al Alexandriei , care a afirmat inalienabilitatea canonică a proprietăților bisericești (Canonul 2): „Biserica trebuie să păstreze comorile și achizițiile Bisericii ca fiind imobile, inalienabile și nevandabile". Astfel, neposedătorii, conduși de Vassian Patrikeyev, inițial „nu aveau argumente canonice" în favoarea „înstrăinării proprietății sacre", în timp ce apărătorii ruși ai dreptului bisericesc au continuat tradiția bizantină, unde protecția proprietății

bisericești se baza pe un mecanism juridic în care exista un „sistem robust de interdicții privind înstrăinarea proprietății bisericești” [946] .

De fapt, este bine cunoscut faptul că adevărații adepți ai Sfântului Nil „nu simpatizau deloc cu ereticii, ci unii dintre sectanți, fugind de dreptate, s-au stabilit în stepele Volgăi și s-au dat drept neposesori. Vedem o analogie a acestui lucru în istoria monahismului antic, când unii eretici manihei s-au ascuns printre pustnicii din Tebaida și Schit sub pretextul creștinilor ortodocși și au răspândit în secret erezia lor . ” [947]

Principalul ideolog al ne-lăcomiei, o mișcare care nega legalitatea proprietății funciare mănăstirești, a fost prințul, călugărul și publicistul radical căzut în dizgrație, Vassian Patrikeyev [948.] El, numindu-se discipol al lui Nil Sorsky, a fost cel care a inițiat toate controversele, a căror perioadă principală începe abia la mijlocul secolului al XVI-lea, la mulți ani după moartea lui Nil și a lui Iosif. În această perioadă, Vassian își formulase „învățătura” despre ne-lăcomie, care s-a dezvoltat într-un „program radical care nu a ezitat să confiște pământurile mănăstirești”. Dovezi ale acestor opinii „uneori eretice” ale lui Vassian sunt păstrate” în dosarul său de judecată [949.] De asemenea, el a fost „primul care a contrastat autoritatea duhovnicului său Nil cu cea a starețului de Volotk”. [950] Vassian a scris una dintre principalele lucrări împotriva lui Iosif de Volotk „după moartea sfântului, când nimeni nu-l putea combate”. Aici s-a declarat ucenicul lui Nil și „din cuvintele lui Vassian au aflat contemporanii și urmașii despre conflictul dintre Nil din Sora și Iosif din Volotk, care, de fapt, nu a existat niciodată. Simțind o ură personală față de starețul Volotk, Vassian nu i se putea opune singur; avea nevoie de o autoritate spirituală incontestabilă. Și astfel a folosit numele Stareților Nil, care nu mai era în viață. Vassian a scris o lucrare lungă în care făcea constant referire la autoritatea spirituală a Stareților Nil. Între timp, numindu-se ucenicul său, a încălcat cea mai importantă poruncă a sfântului: păstrarea păcii și a iubirii. ” [951]

Trebuie să înțelegem motivele care l-au condus pe prințul Patrikeyev. Un oligarh de viță nobilă în vârstă de treizeci de ani, crescut în camerele Kremlinului, „în culmea strălucitei sale cariere, a fost brusc deposedat de tot și închis într-o mănăstire”. Și exact în același timp, „autoritățile au început să organizeze un sistem de proprietate funciară”. Aceste circumstanțe au format baza luptei ulterioare a prințului, acum în calitate de „Stareț Vassian”, împotriva proprietății funciare monahale. „Lipsit de vastele sale pământuri, a început să lupte împotriva marilor proprietăți funciare ale Bisericii”, „a devenit cel mai nemilos critic al stării de fapt din satele monahale”. În timp ce se afla în închisoare monahală, Vassian „a început practic o carieră nouă, diferită” și a fost crucial pentru el „să se bazeze pe autoritatea Stareților Nil, care se bucura deja de cea mai înaltă recunoaștere”.

A reușit să stabilească o relație cu bătrânul care trăia în tăcere în schitul său și, în special, să primească un mesaj de la acesta” [952] , ceea ce i-a permis ulterior să speculeze asupra acestui lucru și „să se declare ucenic și urmaș al sfântului”. „Totuși, a-l asocia în vreun sens cu Sfântul Nil este greu de justificat”. Natura

fictivă a unei astfel de ucenicii este cel mai clar „despre care vorbește întregul său comportament ulterior în viață” [953] .

La un an după moartea Sfântului Nil, Vassian se afla deja la Moscova. „Guvernul lui Vasili al III-lea a lansat o ofensivă împotriva drepturilor patrimoniale ale mănăstirilor”, iar Marele Duce „a găsit în Vassian un susținător inteligent și activ al politicii de limitare a drepturilor Bisericii”. Vassian „a transformat învățătura profund spirituală și ascetică a Sfântului Nil despre neachizitivitate într-un program pur politic, chiar un atu în propria sa luptă pentru putere”, în timp ce „ideea lui Vassian despre neachizitivitate nu avea nimic în comun cu preceptele sfântului”. De asemenea, el „a atribuit acuzațiile împotriva Sfântului Nil de Sorsk lui Iosif de Volotsk ”, pentru a „compromite sfântul, care se presupune că l-ar fi denunțat cu răutate pe sfântul bătrân venerat universal”.

Treptat, opiniile lui Vassian „au căpătat un caracter radical” și, „spre deosebire de Nil, dar *dezvoltându* - și chipurile preceptele, el a înaintat o cerere pentru confiscarea forțată a pământurilor de la Biserică” [954] Astfel, călugărul aventurier și complicii săi de Trans-Volga „s-au trezit implicați într-o luptă politică și chiar în intrigi politice” [955] Din mai multe motive, „în jurnalismul liberal de la mijlocul secolului al XIX-lea încoace, figura prințului-călugăr, în esență, a ascuns aproape complet imaginea vie a Sfântului Nil”. La instigarea lui Vassian, propriile sale acțiuni au început să fie atribuite bătrânului Nil, iar confruntarea inițiată de Vassian „a fost transferată, fără nicio dovadă factuală, asupra relației dintre sfinți înșiși ” [956]

Totuși, Patrikeev nu a fost singura figură proeminentă din „partidul” neposesor. S-a stabilit că principalele texte anti-iosefite, „Dezbaterea cu Iosif” și „Răspunsul Bătrânilor Kirillov”, nu au fost scrise de el. „Dezbaterea”, una dintre cele mai odioase și calomnioase lucrări, a fost scrisă la începutul anilor 1550 și a fost scrisă de un neposesor la fel de radical din a doua generație, „Bătrânul de Trans-Volga” Artemy . Atât activitățile acestor doi antimonahiști, cât și poziția lor cu privire la neposesor au fost condamnate mai întâi la Sinodul din 1531, când Vassian a fost judecat, și apoi la Sinodul din 1554 , când Artemy a fost judecat .

Circumstanțele acestui caz sunt următoarele. Sinodul din 1553–1554 a condamnat erezia lui Matvei Bașkin și a lui Teodosie Kosoi, precum și a asociaților lor cu aceleași idei: călugărul Artemi [959] și discipolii săi neposesori Ignațiu, Vassian, Porfiriu, Ioasaf Belobaev și alții. Artemi a fost un adept fervent al lui Matvei Bașkin [960.] Noua învățătură falsă a apărut în mediul neposesor și a fost „direct legată de erezia iudaizantă și de erezia Strigolnik”. În regiunea Trans-Volga, la Beloozero, unde părintele Artemi s-a stabilit în Schitul Porfirieva, „s-a format în jurul său un cerc de neposesori, care l-a inclus și pe Teodosie Kosoi [961] ”, care a devenit unul dintre discipolii părintelui Artemi. Astfel, suntem convinși că reputația principalilor reprezentanți ai nepoftei și, în același timp, a principalilor adversari ai iosefiților, era de cea mai mare scandal [962] .

Pe lângă motivele private și externe menționate anterior pentru apariția mitului „răzvrătirii” dintre Sfinții Iosif și Nil, trebuie luate în considerare și unele mai profunde. Revoluția din 1917 „a fost pregătită activ cu mult înainte de izbucnirea sa imediată”. „Ideologii săi, de-a lungul secolului al XIX-lea, au căutat să

discrediteze complet sistemul statal, social și ecleziastic al Rusiei”, inclusiv „perioadele istorice anterioare, încă din Rusia Antică”. A fost necesar să se găsească în trecut prototipuri, pe de o parte, ale „disidenței liberale” care se opuneau autorității statale și tradiției bisericești și, pe de altă parte, ale unor apărători „conservatori” ai acestor valori. Și o astfel de „operațiune” a fost realizată folosind imaginile mitologizate ale celor doi sfinți [963.] Astfel, ca urmare a substituirii, „istoricismul obiectiv a fost eliminat. Depravarea presupus evidentă a punctului de vedere al Sfântului Iosif asupra tuturor relațiilor dintre biserică și stat și, dimpotrivă, poziția pustnicească a Sfântului Nil este prezentată ca singura normativă pentru creștinism.”

Într-o astfel de falsă opoziție a căilor, de fapt, la fel de valoroase, „sfințite de tradiția bisericească atât a Bisericii bizantine, cât și a celei ruse antice, se află acea denaturare, acea distorsiune teologică” pe care literatura noastră istorică seculară și ecleziastică a adoptat- [o.964] Din același motiv, până în ziua de azi, „abordarea marxistă vulgară continuă să domine gândirea unor cercetători moderni care scriu despre Iosif din Volotk” și se pot întâlni afirmații calomnioase, „nefondate, bazate doar pe instinct de clasă” [965] , în spirit și în cuvânt „repetând invențiile din vremea represiunilor staliniste” [966] .

În concluzie, subliniem că înțelepciunea perspicace a Sfântului Iosif a fost pe deplin confirmată în secolele următoare.967 Să ne amintim că, printre altele, „mănăstirile au [suportat] greul activității misionare. Evident, fără bogate proprietăți funciare, mănăstirile nu ar fi putut să-și îndeplinească scopul de a ilumina popoarele păgâne, de a păstra cultura ortodoxă a Rusiei și așa mai departe ” [.968]

Un alt lucru este, de asemenea, clar. Datorită, în mare parte, lucrării vizionare a Sfântului Iosif, mănăstirile rusești au reușit să supraviețuiască și să scape de distrugerea completă în timpul cataclismelor istorice ulterioare ale epocilor petrină și ecaterinană, în timp ce tradiția vieții schitice a fost păstrată. Colaborarea a continuat pe ambele căi ale strădaniei spirituale, cea a cenobitului și a oficiantului, care ulterior a adus roade prețioase - o galaxie de sfinți asceți și mari bătrâni ai timpurilor recente.

Deșertul Mir

Mănăstirea din lume

Ideile înființării *unei mănăstiri în lume* , concepute și implementate activ de pastorii moscoviți în anii 1920, nu erau nicidecum noi. Chiar și în epoca isihasmului bizantin târziu din secolele al XIII-lea și al XIV-lea, recunoașterea necondiționată a universalității idealului de îndumnezeire cerea recunoașterea universalității practicii care ducea la acest ideal - universalitatea luptei ascetice isihaste. Aceasta a fost o perioadă în care predicarea rugăciunii minții și a inimii, și practicarea ei în sine, nu se limitau la cercurile monastice. Acest proces este asociat cu numele Sfinților Grigorie Sinaitul, care și-a trimis ucenicii din deșert înapoi în oraș pentru a servi drept mentori pentru laici, și Grigorie Palama, care într-o polemică aprinsă a susținut că porunca apostolică *de a ne ruga* [neîncetat] se adresează tuturor creștinilor fără excepție.

Un exemplu frapant al fuziunii complete dintre slujirea publică și munca spirituală interioară a fost oferit de Sfântul Nicolae Cabasilas , contemporan și prieten al lui Grigore Palama. Deși nu era nici preot, nici călugăr, el, la fel ca Palama, credea că rugăciunea neîncetată este datoria fiecărui creștin. Nu numai că credea în aceasta, dar era și un practicant remarcabil. „Este pe deplin posibil să practici rugăciunea neîncetată în propria casă fără a abandona nicio obligație”, spune Cabasilas, căci isihasmul „este, în principiu, o cale universală și cuprinzătoare” [970] Realizările unui număr imens de entuziaști din acea epocă au dovedit odată pentru totdeauna că „experiența călugărilor isihaști nu este doar experiența misticilor individuali, ci o experiență accesibilă, în principiu, tuturor creștinilor ” [971]

Cum poate o astfel de practică să devină accesibilă tuturor, în orice situație, cu toate responsabilitățile și conexiunile posibile cu lumea? Pași importanți către rezolvarea acestei întrebări au fost făcuți în secolul al XIV-lea. Un rol cheie aici îi aparține Sfântului Grigorie Palama . „Încă din copilărie, el a observat cum tatăl său, curtean al împăratului Andronic Paleologul, își combina activitățile lumești cu rugăciunea neîncetată. Ulterior, a dezvoltat un concept antropologic și teologic conform căruia viața în lume poate și ar trebui să fie compatibilă cu practica ascetică și, mai precis, cu rugăciunea isihastă.” Cu o înțelegere aprofundată a funcționării conștiinței, Palama explică modul în care rugăciunea devine un fel de „al doilea plan” al conștiinței, o „rezonanță interioară” continuă. Cu o conexiune stabilă a minții cu inima, conștiința dobândește o „structură dublă” specială: „stratul atemporal” interior păstrează acțiunea rugăciunii datorită străduinței către Dumnezeu a celor trei forțe principale ale sufletului, în timp ce „stratul exterior” poate asigura activitatea empirică obișnuită [972] .

Aceste principii se bazează pe distincția care, conform învățăturii ascetice, există între *mintea* umană și *rațiune* - o distincție care face posibilă practicarea activității mentale și a celei intime. Această învățătură, dezvăluind metoda de unire a minții și a inimii, înarmează pe cineva cu o sobrietate sacră, ducând la victorie în lupta mentală pentru puritatea inimii. Aceasta este cunoașterea păstrată cu sfințenie de Tradiția Ortodoxă, pe care nicio altă credință nu o posedă și pe care științele seculare nu o neglijează, condamnându-se la inferioritate. Acest aspect al învățăturii lui Palama este demonstrat în mod deosebit de clar în scrierile învățatului nostru Ieromărturisitor Luca al Crimeii , care vorbește despre două tipuri de conștiință umană capabile să funcționeze simultan. Percepția senzorială a lumii materiale pământești este domeniul conștiinței empirice obișnuite. A doua - spirituală sau cardiacă - este adaptată conexiunii cu realitatea de dincolo de lume și este „organul comunicării cu Dumnezeu și cu întreaga lume transcendentală”. Astfel, sufletul este inițial conectat simultan la ambele lumi . Tot ce rămâne este să pornim pe calea asceticii care ne permite să reînviem și să activăm ambele principii date naturii noastre. Dar pentru a face acest lucru, trebuie să înțelegem clar că una dintre ele este legată de *intelect* , situat în creier, iar cealaltă de *minte* , care, reunită cu inima, devine „organul” comunicării cu Dumnezeu.

Este deosebit de important pentru noi să subliniem faptul că fiecare persoană posedă o predispoziție înnăscută către munca mintală și a inimii, întrucât capacitatea pentru stări contemplative superioare, ca una dintre componentele naturii umane, este inerentă fiecăruia, deși rămâne îngropată sub greutatea *descompunerii* . [975] Ideea isihastă de a uni mintea și inima nu este o invenție ascetică, ci planul Creatorului pentru om. Unitatea minții și a inimii în spirit este o stare *naturală* , inerentă inițial sufletului uman sănătos, dar pierdută odată cu căderea lui Adam. Munca mintală și a inimii îl readuce pe om la starea sa naturală originală, restaurând capacitatea originală de comuniune cu Dumnezeu.

Din acest motiv, rugăciunea inimii, ca activitate înrudită cu firea noastră, nu este doar accesibilă tuturor creștinilor, ci, mai precis, **este necesară** oricărei persoane. Darul contemplării nu este nicidecum rezervat doar anahoreților, ci poate încununa și o luptă de pocăință în lume. Căci esența vieții duhovnicești nu este diferită pentru un laic și un monah - este rămânerea constantă a minții în Dumnezeu, o luptă cuprinzătoare cu patimile păcătoase și o creștere neobosită în virtute. Din cele spuse, ar trebui să fie clar de ce calea lucrului interior și a apropierii de Dumnezeu, calea întoarcerii la *Patria* proprie , care *este în Ceruri* [4] rămâne mereu deschisă - nu mai puțin ca niciodată - chiar și în zilele noastre.

Datorită înțelegerii acestor adevăruri, mișcarea isihastă, formată inițial în cercurile monahale, nu a mai rămas apanajul exclusiv al clasei monahale, iar în timpul Renașterii bizantine a devenit proprietatea societății laice. Secole mai târziu, Starețul Serafim a predicat învățătura isihastă în schitul împădurit Sarov: „Este posibil, chiar și trăind în lume, să primești același har ca în singurătate”. Acest lucru este realizabil cu un aranjament adecvat, atunci când toate activitățile lumești ale unei persoane sunt sfințite prin lupta spirituală și subordonate călăuzirii Duhului. În acest caz, ascetul laic seamănă cu un călugăr: în „viața sa, tot ce este spiritual și secular” este atât de „strâns legat” încât unul „nu poate fi separat de celălalt”. Găsim ceva nou sau neobișnuit în aceste cuvinte? Nu este oare evident că sfântul ne îndreaptă gândurile, aruncate în zadar, către principiile stricte și clare ale vieții în Hristos, când dobândirea puterii necreate a harului este preferată tuturor valorilor stricăcioase ale acestei epoci? El ne readuce la legile simple și integrale ale Evangheliei, când toată activitatea legată de lumea inferioară este inspirată de o străduință spre lumea cerească, fertilizată de rugăciunea neîncetată a minții și a inimii. Părintele prevede dezvoltarea asceticismului în lume; el prezice „că omenirea viitoare va urma doar această cale dacă își dorește mântuirea ” [4]

Ideea isihastă **a luptei interioare în lume** nu le-a fost străină celor mai buni reprezentanți ai gândirii ortodoxe ruse. Adevărații creștini, spune Konstantin Leontiev , de la pustnic la om de stat, au aceleași idealuri ale inimii, aceleași dogme , același criteriu moral și un scop comun al vieții pământești: „apropierea de Hristos și învățătura Sa”. În esență, un călugăr este „același creștin ortodox ca și un necălugăr”, doar „plasat în condiții speciale favorabile unei vieți stricte”, iar laicul credincios este „același ascet”, confruntându-se cu

aceeași sarcină de a dobândi „un spirit ascetic care poate pătrunde cu influența sa întreaga viață lumească - fie la curte, fie la sat” [.978] Este ușor de observat că influentul gânditor rus a propovăduit învățăturile Sfântului Serafim și nu este o coincidență în acest sens faptul că există o legătură spirituală strânsă între omul de știință secular, filosoful și diplomatul Leontiev și remarcabilul ascet athonit, bătrânul Ieronim (Solomentsov).

Ideologia isihasmului și practica tăcerii au fost moștenite din Bizanț încă de la începutul creștinizării Rusiei. Din vremea Sfântului Anton de la Peșterile Kievului, puternice centre spirituale au apărut în tot pământul rusesc, cum ar fi Valaam, Solovki, Mănăstirea Sfântului Serghie „Treimea” și multe altele bine cunoscute de toți. Deși strămoșii noștri nu foloseau termenul *„isihasm ”*, asceticismul rus, care s-a dezvoltat pe linia tăcerii sacre, a urmat cu neclintire tradițiile isihasmului în învățăturile și metodele sale. Încă din secolul al XIV-lea, această mișcare a devenit deosebit de răspândită și influentă. A fost îmbrățișată de piloni ai Ortodoxiei ruse, sfinți părinți precum Serghie de Radonej, Iosif de Volotk și Nil de [Sora] . În același timp, isihasmul slav, la fel ca cel bizantin, „nu s-a limitat la tăcere și rugăciune”, ci „a condus la o înflorire a teologiei și iconografiei, la reforma vieții monahale, la creativitatea liturgică și la mișcări ample de reînnoire civilă și chiar politică” [980] . „Arta acestei perioade a fost dirijată de oameni care erau ei înșiși conducători ai vieții isihaste.” Printre aceștia, se remarcă iconarii Sfântul Andrei [981] și Dionisie Iconograful, în a căror operă a fost întruchipată teologia isihasmului. Opera Sfântului Iosif de Volotk, „Epistola către un iconograf”, se distinge printr-o concentrare isihastă, dezvăluind legătura teologică dintre munca mentală și pictura icoanelor și venerarea icoanelor: „latura doctrinară a iconografiei este însoțită de o instruire pur isihastă”, aici „mult spațiu este dedicat instruirii impregnate de spiritul muncii mentale, se dau sfaturi pentru lupta rugătoare și de-o viață”. Scrierile Sfântului Iosif „au jucat un rol major în clarificarea sensului artei bisericești. Influența sa s-a reflectat în operele Sfântului Maxim Grecul , Sfântului Macarie, Sfântului Zenobie de Otenski și ale altora.”

Prin conținutul său teologic și spiritul interior, „Epistola către un iconograf” este în deplină armonie cu arta rusă din epoca înfloririi spirituale, afișând „o unitate inseparabilă de învățătură dogmatică, practică rugătoare și creativitate artistică. Arta acestei vremuri a atins un nivel înalt, satisfăcând cerințele doctrinei ortodoxe”. În această epocă, „tocmai isihasmul a jucat un rol principal în sferele activității spirituale și practice umane”, iar aceasta din urmă este deosebit de remarcabilă. În timp ce Bizanțul se concentra în principal pe chestiuni teologice, pe pământ rusesc, aceeași teologie „și-a găsit cea mai deplină întruchipare în viață și artă”: în înflorirea creativității arhitecturale, ecleziastice și liturgice, în înflorirea [sfințeniei] .

În vremurile ulterioare, tradiția isihasmului, după ce a suferit un declin profund, a prins putere doar pentru o renaștere semnificativă spre sfârșitul secolului al XVIII-lea. Renașterea preoților, practica minții și înflorirea ulterioară a spiritualității ascetice ruse sunt strâns asociate cu numele Venerabililor Părinți Vasile al Polianomerului și Paisie al Moldovei. Transcenzând formele monahale

tradiționale, isihasmul a pătruns în lume, unde au apărut două direcții ale acestei mișcări: una în rândul oamenilor de rând, cealaltă în rândul iluminaților. În prima direcție, munca interioară este adesea combinată cu isprava rătăcirii. Această experiență, refractată într-un mod unic, a fost reflectată în cartea „Poveștile lui Frank despre un pelerin", îndrăgită de oamenii de rând. În cercurile iluminate, în cercurile slavofile, a fost conceptualizată posibilitatea combinării practicii isihaste cu viața seculară și s-a format conceptul de *mănăstire în lume* . O mănăstire seculară diferă de una obișnuită prin însăși relația sa cu lumea.

În loc să se ascundă în spatele unui zid mănăstiresc, separându-l de lume, isihastul începe să participe la viața lumii. Cu toate acestea, el trebuie să mențină aceeași atitudine față de aceasta ca un pustnic față de împletitul coșurilor. „Împletitul coșurilor" lumești devine munca tatălui de familie, a unui fermier, a unui curtean și, în vremea noastră, a funcționarului public, a omului de afaceri sau a programatorului. Cel mai important, o astfel de participare la viața socială, comparabilă cu meșteșugurile unui pustnic sau anahoret, se desfășoară pe fundalul unei intense vieți interioare a spiritului.983 [Sau] , altfel spus, munca lumească este privită ca munca ascultării monahale, care trebuie îndeplinită cu cea mai mare conștiinciozitate, ca ascultare de Domnul înaintea Lui. Totuși, mai presus de toate și ca temelie, lupta rugătoare și participarea la slujbele divine și la sacramente rămân temelia.

Ideea unei mănăstiri în lume a devenit deosebit de relevantă și a început să fie realizată în timpul persecuțiilor bolșevice. Se reamintește că în vremurile apostolice, mănăstirile în sensul modern al cuvântului nu existau. „Dar înseamnă asta că nu existau deloc? Exista o mănăstire, dar în lume, și existau călugări, deși nu purtau haine monahale." Așa poate fi monahismul astăzi sub persecuție, așa cum a prevăzut Sfântul Anton cel Mare. „Nu va fi protejat în exterior de ispitele lumești, ca înainte", a profețit el. Asceții, neprotejați de zidurile monahale, se vor găsi într-o lume în care ispita și pericolul de a cădea sunt la fiecare pas. Dar, potrivit Sfântului Anton, ei vor fi mai binecuvântați decât călugării din vechime, căci este mult mai dificil să reziști atunci când ispitele sunt atât de ușor accesibile, având în vedere ușurința cu care cineva poate ceda în fața lor. O altă dificultate este că nu va exista o frăție comunală; lupta va fi individuală, iar fiecare persoană se va lupta singură pentru propria mântuire. „Istoria, ca să spunem așa, se va întoarce din nou atât la persecuțiile din primul secol, cât și la monahismul creștinismului timpuriu. " [984]

Preotul Valentin Sventsitsky , realizând că monahismul în forma sa anterioară nu va mai putea supraviețui după revoluție, a cerut o formă de ascetism neobișnuită pe atunci - monahismul în lume. Fără a intra într-o mănăstire, cineva putea stabili o viață cu adevărat creștină în lume: primind îndrumare spirituală de la un părinte duhovnic, îndeplinind ascultări, lucrând într-o fabrică sau oriunde altundeva. Se putea dedica slujirii altora, rămânând constant în rugăciune și chiar mergând zilnic la biserică. Se putea îndeplini lucrarea fundamentală a călugărilor - rugăciunea mentală - și gândurile sale puteau fi revelate părintelui său duhovnic. Desființarea mănăstirilor și a altor circumstanțe externe „conduc inevitabil credincioșii la o mănăstire nouă, interioară " [.]

Punctul de plecare pentru această idee poate fi găsit în cuvintele Sfântului Ioan Gură de Aur: „Trebuie să căutăm schitul nu numai în anumite locuri, ci și din proprie voință și, mai presus de toate, să ne conducem sufletele în cel mai nelocuit deșert.” [986] . Gândul Sfântului Ignațiu al Caucazului servește și el ca un început inspirator: „O ocupație de serviciu, asociată cu responsabilitatea, nu împiedică păstrarea atenției asupra propriei persoane”, ba mai mult, „ea călăuzește pe cineva către o astfel de atenție”. În general, în perioada inițială a dezvoltării spirituale, activitatea exterioară „este o cale necesară către vegherea asupra propriei persoane, iar această cale este prescrisă de Sfinții Părinți pentru toți cei care doresc să învețe atenția de sine. ” [987]

Părintele Valentin nu a fost singurul care a dezvoltat aceste idei. Atât predicarea, cât și înființarea propriu-zisă a mănăstirii în lume în anii 1920 și 1930 au fost opera celor mai proeminenți pastori moscoviți, Sfinții Alexie și Serghie ai Moscovei . Sfântul Alexie al Moscovei spunea adesea că sarcina sa era să înființeze o „mănăstire seculară”, că trebuie să trăiești în lume „deasupra lumii”, folosind lumea, după cuvintele apostolului, „ca și cum nu s-ar folosi de ea”. El a creat o „turmă-familie, legată în sine prin legături de iubire. În ea, fiecare persoană trăiește ca un laic obișnuit și membru al societății, dar în sufletele sale slujește lui Dumnezeu, luptând pentru sfințenie, pentru îndumnezeire”. Lucrarea începută de tată a fost continuată de fiu.

De mai multe ori, sfântul mucenic Serghie spunea în predicile sale: „Oriunde te-ai afla și în orice deșarte ai trăi, poți începe să-I slujești lui Dumnezeu; poți fi isihast.” [988] În ciuda condițiilor excepțional de dificile ale vieții parohiale din acea vreme, părintele Serghie s-a străduit să îndeplinească în practică cea mai dificilă sarcină de a adapta temeliile muncii mintale la viața în [mijlocul] lumii.989

Într-o mănăstire seculară, spunea părintele Alexie, „nu se pot adopta formele exterioare ale vieții monahale, care vor dăuna întotdeauna familiei — aceasta va fi inevitabil abandonată. Viața spirituală interioară este aceeași pentru toți. Se poate trăi ca o călugăriță sau un călugăr în spirit în lume, dar regulile exterioare ale vieții monahale în lume sunt de neconceput, lucru pe care părinții duhovnici monahali uneori nu reușesc să-l înțeleagă. Pentru călugării dintr-o mănăstire comunală, viața exterioară se desfășoară diferit față de cea a unui laic: totul este pregătit, totul are timpul său. Imitând viața monahală, un călugăr în lume poate uneori să se confrunte cu lupte ascetice insuportabile, se va lupta și se va lupta, se va prăbuși, iar sufletul său va începe să sufere. Dar în viața spirituală, cel mai important lucru este ca nimeni și nimic să nu sufere, dacă este posibil. Suferința este permisă doar atunci când este vorba de pocăință și este o plângere pentru păcatele cuiva.” „Există, de asemenea, o diferență în atitudinea față de ceilalți între un călugăr în lume și un călugăr care trăiește într-o mănăstire. În timp ce într-o mănăstire este relativ neatins de necazurile vieții și de nevoile aproapelui său, aici, în lume, este înconjurat de ele.”

Au fost momente când atât călugării, cât și laicii, neputând suporta ascultările impuse de anumiți bătrâni monahali în condiții seculare, se adresau Părintelui Alexie pentru ajutor. Acesta ridica sau atenua regulile privind rugăciunea, postul

și alte munci ascetice. „Atât în lume, cât și în mănăstire, există renunțare la lume”, spunea el. În lume, o astfel de renunțare înseamnă a nu fi prins în „ceea ce se întâmplă în jurul nostru - ateismul și tot restul. Atât în lume, cât și în mănăstire, există contact cu oamenii, așa că în ambele locuri trebuie să luptăm cu *eul* nostru ”. Rugați-vă atât dimineața, cât și seara, recunoscându-vă conștient că stați înaintea Domnului; acest lucru vă va obliga să vă întoarceți mai des către Domnul în timpul zilei cu rugăciune din inimă. Ce ispită, ce ocazie de păcat - amintiți-vă: cum mă voi ruga seara, cu ce ochi voi privi icoana? Și veți dori să vă abțineți de la păcat, iar în timpul zilei vă veți întoarce mai des din inimă către Domnul: „Doamne, ajută-mă”, „Doamnă, ajută-mă să fiu fiul Tău curat, fiica Ta”. Și atunci această muncă asupra ta însuți, aceste osteneli, te vor captiva atât de mult încât nu vei mai regreta că nu te-ai căsătorit. Și oriunde vei merge, totul va fi bine. Poate că Domnul va binecuvânta pe unul dintre voi la o mănăstire și veți ajunge acolo deja pregătiți și acolo veți fi ca niște sori mici care încălzesc pe toată lumea, unesc pe toată lumea.”

Părintele Alexie i-a spus uneia dintre fiicele sale duhovnicești: „Monahismul tău este să-i iubești pe cei alături de care Domnul te-a pus în viață. Poți fi călugăriță chiar și în lume . ” [990]

Pe pământ grecesc

Stareț Iosif Isihastul oferă instrucțiuni speciale pentru laici în scrisorile sale , explicând că locuitorii orașului, nu mai puțin decât pustnicii, sunt obligați să se angajeze în practică mentală. Particularitatea este că în lume, rutina este structurată diferit - un laic, adaptându-se la condiții, este obligat să mențină o regulă „flexibilă”. Starețul scrie: „Întrucât sunteți în lume și aveți diverse preocupări, spuneți rugăciune când găsiți timp. Dar forțați-vă constant, ca să nu vă relaxați... Rugăciunea se spune peste tot: stând jos, în pat și mergând” - aceasta este constantă pe tot parcursul zilei. Cât despre regula chiliei, „este necesară o luptă - în picioare, așezat. Când obosești, așează-te și ridică-te din nou, ca să nu te copleșească somnul. Aceasta se numește practică. Îți arăți intenția lui Dumnezeu.” [991] Este demn de remarcat faptul că Sfântul Ambrozie de la Optina, într-o scrisoare către un laic de ordin monahal, a scris: „Rugăciunea după un program anume este incomodă pentru tine, așa că roagă-te la orice oră și la orice comoditate ți-o oferă Dumnezeu.” [992] Starețul Iosif, fiul său duhovnicesc și preot, îl sfătuiește să se asigure că îi angajează pe laici în practica minții și a inimii: „Învățați-i *pe toți* să se roage cu mintea, ca să poată spune rugăciunea neîncetat... Mai întâi cu buzele și cu mintea. Apoi cu mintea și cu inima. Și în curând vor găsi calea vieții, ușa paradisului.” Totuși, un oraș nu este un schit. Starețul ne amintește de o împrejurare importantă: stările contemplative sunt favorizate de un mediu special, rar accesibil în lume: „Cât despre contemplarea despre care întrebi, este dificilă acolo, căci necesită tăcere deplină. ” [993]

Efortul de rugăciune în mijlocul agitației lumii, în timp ce ești cufundat în treburile zilnice, este în general posibil doar în perioada activă. Stările exaltate de contemplare necesită condiții conforme cu modul de viață schema-monastic.

Dar trebuie să presupunem că pentru cineva care a reușit să urmeze calea activă și să atingă puritatea inimii, Providența lui Dumnezeu va pregăti o cale ulterioară. Domnul, Căruia *toate lucrurile îi sunt posibile* [1] este capabil să aranjeze orice circumstanțe exterioare pentru aleșii Săi, inclusiv pentru cei din lume. Nu există nicio îndoială că, la momentul potrivit, El va conduce o astfel de persoană la locul potrivit și o va plasa în circumstanțele potrivite.

Prin urmare, nu există niciun motiv de îngrijorare cu privire la viitoarele eforturi ascetice, ci toate motivele pentru o auto-constrângere persistentă către o muncă rugătoare în momentul prezent. Mai mult, există exemple cunoscute din diferite epoci când rugăciunea contemplativă era practicată chiar în centrul orașelor mari. Ne amintim de o figură atât de înaltă precum Starețul Arsenie de Farasa [2] care, deși complet cufundat în numeroasele preocupări pastorale ale unui preot rural, se retrăgea totuși în izolare timp de două zile pe săptămână și se cufunda în contemplare înaltă. În timp ce rămânea în lume, acest om al rugăciunii a dobândit darul minunilor și a fost onorat cu o vedenie a Maicii Domnului.

Există și alte exemple. Ilie, un grec din Kalamata [în 996] , era un laic analfabet care conducea o tavernă și ducea o viață desfrânată. La vârsta de treizeci de ani, influențat de moartea unui prieten, și-a găsit credința și s-a îndreptat hotărât spre pocăință. După ce și-a mărturisit întreaga viață unui preot, Ilie a vândut taverna, a renunțat la toate bunurile sale și a decis să trăiască o viață retrasă în inima orașului său natal. „A mers la toți cei pe care i-a jignit, le-a cerut iertare în genunchi” și și-a reparat greșelile cât a putut de bine. Apoi s-a stabilit într-o chilie lângă capela orașului și acolo, „fără a fi tuns călugăr, a trăit timp de cincisprezece ani în strictă singurătate, în post și rugăciune”, până la moartea sa. „S-a abținut complet de la carne, pește, ouă și lapte; a consumat ulei vegetal doar sâmbăta și duminica. Miercurea și vinerea nu mânca deloc. Nu avea pat; dormea foarte puțin pe o scândură așezată pe jos.” Atrași de isprava sa ascetică, tinerii au început să vină să lucreze alături de el. Cu donații de la creștini zeloși, Ilie a construit încă câteva chilii mici; ușile lor erau atât de înguste încât se putea trece doar lateral.

În weekenduri și de sărbători, o mulțime de creștini se adunau aici, iar Ilie îi învăța cuvântul lui Dumnezeu. „Învățăturile erau simple și nepretențioase, dar veneau din adâncul unei inimi care ardea de dragoste pentru Dumnezeu și aprindeau multe suflete.” Puterea discursurilor acestui ascet needucat era extraordinară, iar ucenicii săi au devenit asceți renumiți. La vârsta de patruzeci și cinci de ani, Ilie s-a îmbolnăvit brusc de tuberculoză acută și s-a dus la Domnul, lăsând în urmă mulți [ucenici] .

În zorii Vinerii Mari din anul 1963, Schima Maria [998] a plecat la Domnul . „Această femeie remarcabilă a avut onoarea de a primi schima monahală cu două zile înainte de moartea sa”, iar în timpul înmormântării, trupul ei a emanat mir parfumat. Nu tuturor sfinților li se acordă astfel de semne; „a avut o moarte binecuvântată și venerabilă”. O țărancă grecoaică săracă, mamă a patru copii, Victoria, cu inimă simplă, „a fost înzestrată cu o inimă mare, plină de dragoste și

bunătate pentru copiii ei și pentru toți oamenii. Avea o mare răbdare și rezistență... Era un suflet bun, mângâietor pentru toți cei din jur”. Împărtea adesea și cu generozitate pomeni, uneori în secret de la soțul ei, iar săracii veneau constant la ea cerând ajutor. Și-a dorit monahismul toată viața, dar a petrecut-o în muncile familiei și la fermă. Lupta spirituală a Victoriei a fost ascunsă. Mulți ani, s-a rugat la Maica Domnului, iar nepoții ei auzeau-o șoptind: „Preasfântă Născătoare de Dumnezeu, sunt o femeie păcătoasă, dar te rog, dacă este posibil, să mă ajuți să devin călugăriță”. Și Preasfânta Fecioară i-a acordat rangul de înger. „Mama mea a fost tunsă în schema religioasă în spital”, își amintește fiica ei. „Am stat lângă ea toată noaptea aceea. Fața ei strălucea - de fapt, a devenit foarte strălucitoare după tunsură... Moartea ei a fost liniștită și pașnică... Am simțit imediat o mireasmă puternică, o mireasmă de nedescris.” Călugărița, nașa ei la tunsură, a venit: „Mireasma emană din corpul mamei tale...”

În timpul înmormântării, preotul uimit a spus că acesta era un suflet sfânt. „Smirna a apărut pe trupul mamei mele ca sudoarea. Hainele noastre, care au atins trupul mamei mele când ne-am luat rămas bun de la ea, au mirosit parfumat o săptămână întreagă după aceea.” „O femeie simplă, o femeie de la țară, analfabetă, și ce a realizat!”, își amintește fiul ei, Sfântul Efrem de Katounakia. „Când m-am rugat pentru ea, am primit, nu am dat, și am fost plină de bucurie... Ne-am trudit aici ani de zile pentru a ajunge la o astfel de stare... Am văzut că starea ei spirituală era aceeași cu cea a Starețului Iosif.999 Atât înainte de moartea ei, cât și după, am avut același mesaj: mama noastră a fost considerată vrednică de un mare har... Nu a avut niciun exemplu de urmat înaintea ei - a fost ea însăși și a fost mântuită prin răbdare în necazuri . ” 1000

Renumitul bătrân grec Ieronim din Egina a povestit influența profundă pe care primul său mentor a avut-o asupra dezvoltării sale spirituale. Era un țăran simplu pe nume Misael, un bărbat căsătorit și de familie cu copii. Totuși, era ca „un al doilea Isaac Sirianul, atât de desăvârșit era în rugăciune”. Misael era „unul dintre cei despre care poți citi doar în viețile sfinților. Sever, dar blând... petrecea zile și nopți în rugăciune”. De-a lungul timpului, a devenit un mentor spiritual pentru locuitorii satului său. „Misael a avut o soție, dar mult timp au trăit ca frate și soră. În timpul zilei, lucra singur la moșie, pentru a nu fi văzut rugându-se, iar nopțile le petrecea în capelă. Când Misael se ruga, inima lui se încălzea intens și uita de sine. Putea rămâne cu mâinile întinse în rugăciune îngenuncheată timp de două zile.” S-a dedicat în întregime rugăciunii mentale. „Îngenunchea în fața unei icoane sau sub cerul liber și își înălța sufletul la Dumnezeu. În timp ce se ruga, își amintea de păcatele sale și vărsa lacrimi din belșug, nădăjduind să primească iertare. Deseori urca munții și rămânea acolo în rugăciune până seara.”

În timpul Liturghiei din biserică, Misael stătea întotdeauna în tindă, își pleca capul la piept și se ruga. Când preotul rostea plecarea, pleca în liniște și mergea la o capelă pentru a-și continua rugăciunea. Acolo, petrecea câteva ore singur, „în euforie spirituală și căință din inimă, rugându-se cu voce tare și lacrimi”. Într-

o zi, Misael a fost vizitat în mod miraculos de un înger, care l-a îndrumat să devină mentor pentru consătenii săi și să-i învețe rugăciunea mentală. Misael avea o fiică, o adevărată fiică a tatălui ei - ea avea o chemare specială la viața spirituală și rugăciunea mentală și a devenit mentor pentru femeile din sat.

„Misael era un om de puține cuvinte, blând, iubea tăcerea și avea un profund simț al propriei păcătoșenii. Nu permitea nimănui să-l laude. Dacă cineva îndrăznea să-l laude, s-ar putea să nu-i mai vorbească niciodată.” În fiecare joi, Misael părăsea satul noaptea și urca pe unul dintre munții din jur. Înainte de răsăritul soarelui, stătea cu mâinile ridicate spre cer și se ruga până la apus, fără să-și miște sau să-și coboare mâinile. Hainele îi erau ude de lacrimi și sudoare.

„A fost un om de familie, a trăit în lume, dar a posedat o dorință și un zel puternic” pentru viața spirituală, „și de aceea a realizat ceea ce era de neatins pentru alții... Dorința și zelul duc la perfecțiunea spirituală. Dacă o persoană își dorește, poate deveni sfântă.” Dumnezeu îi sfințește pe cei care se străduiesc spre sfințenie și se străduiesc; „sfințenia vine de la Dumnezeu ca recompensă” pentru intenția și efortul lor .

Pe pământ rusesc

Interesantă este soarta unui nobil rus, laic, care a atins un asemenea grad de maturitate spirituală încât opinia sa era autoritară chiar și pentru un episcop sfânt. Acesta este colonelul Pervuhin , care a tânjit după viața monahală toată viața sa, dar nu a atins niciodată tunderea monahală. Sfântul Teofan Pustnicul a menținut o corespondență amicală timp de peste două decenii cu Semion Afanasevici, pe care îl respecta sincer. Sfântul apela la acest laic extraordinar pentru sfaturi spirituale. În mod remarcabil, episcopul Teofan „însuși îi cerea părerea în chestiuni ascetice, acordând importanță judecății sale”.

De exemplu, sfântul s-a îndreptat către Pervuhin pentru îndrumare în rugăciune chiar și atunci când el însuși se afla deja în al doilea an de izolare. Sfântul Teofan avea să ofere mai târziu propriile sale instrucțiuni, binecunoscute, despre rugăciune. Abia zece ani mai târziu, scrisorile ascetului experimentat și experimentat i-au apărut schimonahului Agapie de Valaam și Sfântului Gherman de Zosimov despre Rugăciunea lui Iisus.

Dar mai întâi, episcopul retras îi cere cu umilință lui Pervukhin îndrumări: „Te rog, spune-mi cum să mă rog. Mi-am pierdut complet orice minte în această privință. Ori e ceva, ori nimic. Poate că munca mea la carte mă încurcă, dar trebuie făcut ceva, nu? Te rog, spune-mi ce să fac” (1874). Ceva timp mai târziu, sfântul cere din nou sfatul: „Îți sunt foarte recunoscător pentru scrisoarea ta și pentru explicațiile conținute în ea... Dar nu ai spus totul. Am vrut, de asemenea, să aud gândurile tale despre rugăciune. Înțeleg rugăciunea simțirii, care leagă atenția de un singur lucru și dă căldură evlavioasă; dar nu pot înțelege ce este rugăciunea duhovnicească? Nu este oare acea rugăciune care vine - nu numai în timpul pravilei, ci ori de câte ori dorește - și leagă și atenția, însoțită de căldură, dar toate acestea sunt mai profunde, mai ferme și mai durabile. Și lucrurile duhovnicești sunt mai clare în astfel de momente... Spune-mi părerea ta despre

asta. Mi s-a întâmplat asta o dată sau de două ori. În general, am foarte puține experiențe duhovnicești. Și rugăciunea mea merge de obicei prost. Mintea mea rătăcește mereu în gânduri goale. Nu o pot controla. Oricât de mult aș stăpâni, nu o pot readuce la locul ei. Încep să cred că poate toate cărțile despre rugăciunea pură și nedistrată sunt scrise doar ca o indicație a idealului. Ce crezi? (1875).

Sfântul Teofan a prețuit atât de mult sfatul lui Pervuhin încât i-a recomandat să se apuce de scrisul duhovnicesc: „Am ajuns la concluzia că ar trebui să te sfătuiesc să scrii. Scrie pe deplin și, cel mai important, clar și precis... Ți-aș sugera asta: alcătuiește o recenzie a cursului vieții duhovnicești de la primul ei embrion până la maturitate - conform Scării, sau a lui Isaac Sirul, sau a altcuiva, sau a tuturor la un loc. Acesta ar fi un dar foarte prețios și dulce pentru iubitorii de lectură duhovnicească . ” [1003]

***

Un om cu un destin remarcabil a fost ascetul Nicolae Ivanenko [(1004]). Fiul unor părinți foarte bogați și nobili, descendent al domnitorului moldovean Ivoni, Nicolae, după ce și-a terminat studiile la Școala Imperială de Drept, a fost numit procuror adjunct al Tribunalului Districtual. La scurt timp după ce s-a pensionat, tânărul avocat s-a stabilit pe una dintre numeroasele sale moșii și a început să practice agricultura. După ce și-a pierdut părinții devreme, era extraordinar de bogat, deținând proprietăți, moșii, fabrici și uzine de milioane de dolari. Plictisindu-se curând de agricultură, a plecat în străinătate, locuind la Paris și Londra, unde și-a petrecut timpul petrecându-se. Aceasta a continuat până când un eveniment semnificativ, pe care Ivanenko l-a descris ca fiind rezultatul rugăciunilor regretatei sale mame, i-a dat viața peste cap și l-a condus la Dumnezeu.

Într-o zi, întorcându-se de la teatru, Nikolai Nicolaevici, care nu mai era tânăr, a găsit o carte deschisă zăcând în noroi pe un bulevard parizian. S-a dovedit a fi Evanghelia în limba rusă. A luat-o și a citit: *Isus i-a zis: „Dacă vrei să fii desăvârșit, du-te, vinde ce ai și dă-le săracilor și vei avea comoară în cer; apoi vino și urmează-Mă* . ” Ambrozie de la Optina ”, era atunci rector.

Rămânând laic, Ivanenko a trăit și a muncit în mănăstire, dar în cele din urmă, evitând gloria omenească, a fost nevoit să părăsească Mănăstirea Borovsk, unde începuse să fie venerat ca un om drept. „Prevăzând moartea sa, s-a dus la Iampoi, în provincia Cernigov, la Frăția Înălțării Crucii, înființată de prietenul său Nikolai Nepliuev , care murise recent. A locuit acolo aproximativ trei luni și s-a dus la Dumnezeu, poruncind să fie înmormântat în cimitirul satului, pentru ca nimeni să nu-i găsească mormântul . ”

***

În secolul al XIX-lea, contesa Anna [1007] a devenit faimoasă în toată Rusia datorită vastei sale activități caritabile. Domnișoară de onoare la curte, crescută în lux, a fost totodată o adevărată ascetă a evlaviei și o călugăriță secretă, fiica unui tată la

fel de renumit [[1008] , care i-a oferit o educație excelentă și o creștere religioasă. După ce și-a pierdut mama în primul an de viață și a supraviețuit morții tatălui ei în 1808, contesa orfană a găsit îndrumare spirituală în bătrânul Amfilohie [1009]. Viața sa ulterioară, plină de evlavie strictă și altruism, a fost petrecută în opere caritabile extraordinare.

Timp de mulți ani, Anna Alexeevna a petrecut Postul Mare la Mănăstirea Rostov. Statutul ei social înalt nu a împiedicat-o să „rămână în rugăciune, să se dedice contemplării religioase și să evite plăcerile lumești... Moștenind o avere vastă, și-a făcut o regulă să-și folosească averea nu pentru ea însăși, ci pentru Dumnezeu... Nu a precupețit nimic pentru biserici, mănăstiri și vecini, oferind binecuvântări atât pe față, cât și în secret". Jertfa ei de sine era combinată cu „o capacitate uimitoare de a ascunde tot binele pe care îl făcea".

Tânăra contesă a învins orice iubire de sine, și-a uitat nobila origine, educația și creșterea superioară, și-a abandonat numeroasele cunoștințe cu persoane alese din înalta societate și, deși se bucura de favoarea specială a Casei Imperiale, se distingea prin marea sa smerenie. „Nimeni nu a văzut-o vreodată supărată sau enervată... Era atât de ferventă în rugăciune încât aproape niciodată nu se simțea obosită, deși rămânea îngenuncheată ore întregi în fața sfintelor icoane." Contesa Anna Alexeyevna s-a apropiat spiritual de patriotul discreditat Sfântul Inochentie de Penza (Smirnov) și l-a îngrijit cu altruism în timpul bolii sale grave. Sub îndrumarea și binecuvântarea Sfântului Inochentie, Arhimandritul Fotie (Spassky), un sfânt și stareț al Mănăstirii Iuriev din Novgorod, un ascet renumit și o figură bisericească, a devenit mentorul spiritual al Annei Alexeyevna. „Contesa s-a stabilit lângă Mănăstirea Iuriev, luând asupra sa un jurământ de ascultare și cele mai stricte privațiuni. Nu era zi în care să nu viziteze templul lui Dumnezeu... Timp de mai bine de douăzeci și cinci de ani, locuind aproape constant la mănăstire, participa zilnic la slujba de priveghi de toată noaptea și la liturghia timpurie cu o litiya sau panikhida... În timpul Postului Mare, petrecea cea mai mare parte a zilei în biserică, iar noaptea se dedica rugăciunii solitare acasă. În acest timp, abstinența contesei de la mâncare s-a intensificat până la postul vechilor pustnici: în prima săptămână a Postului Mare până sâmbătă, nu mânca nimic altceva decât prosforă și căldură în biserică miercurea și vinerea, iar în Săptămâna Mare mânca doar în Joia Mare. Primea Sfintele Taine în fiecare sâmbătă și duminică; în aceste zile se trezea la ora două dimineața și era prima care apărea la utrenie la ora trei... Chiar și în acele zile în care Biserica nu prescrie postul și permite consumul de alimente mai nutritive, contesa nu și-a permis să profite de libertatea oferită, nu mânca" carne și nu consumau produse lactate."

Ceea ce este deosebit de surprinzător este faptul că contesa Anna a reușit să-și combine viața ascetică cu serviciul la Curte, pe care nu l-a abandonat niciodată, și „a îndeplinit toate îndatoririle impuse de rangul său înalt. De la vârsta de șapte ani, a fost doamnă de companie a împărătesei și s-a distins prin devotamentul său deosebit față de familia regală... În societate, nu a dat niciodată cel mai mic indiciu, nici prin cuvânt, nici prin comportament, despre viața ascetică pe care a dus-o în liniște pentru Domnul și pentru mântuirea sufletului ei". Cei care o

întâlneau doar în societate „nici măcar nu bănuiau că își petrecea cea mai mare parte a timpului în rugăciune și osteneli pioase”. Contesa a făcut cu sârguință pelerinaje la multe locuri sfinte, a trăit perioade lungi în Lavra Kievului și a fost apropiată de sfinții asceți din Kiev - Mitropolitul Filaret, Părintele Partenie ([1010)] și Fericitul Teofil ([1011]). Probabil, a fost Sfântul... În 1845, Partenie a tuns-o în chilia ei ca și călugăriță cu numele Agnia.

Filantropia Annei Alexeevna nu numai că a restaurat Mănăstirea Iuriev din ruine, dar a îmbogățit și înfrumusețat „toate Lavrele noastre, toate mănăstirile rusești și cele de pe Muntele Athos, catedralele și numeroase alte biserici, precum și toate instituțiile caritabile ale clerului pentru săraci au fost înzestrate cu contribuțiile ei”. Sârguința ei a restaurat, de asemenea, biserica patriarhală din Constantinopol la splendoarea sa, precum și ambele biserici patriarhale din Alexandria și Damasc. Atât Ierusalimul, cât și Athosul sunt renumite pentru generozitatea ei de milostenie. În timpul vieții sale, contesa Orlova a donat Bisericii zeci de milioane de ruble.

La moartea sa, a lăsat moștenire sume de mii de ruble la trei sute patruzeci de mănăstiri, patruzeci și opt de catedrale, fiecare dieceze din Rusia, precum și văduvelor și orfanilor clericilor. Exemplu viu de evlavie creștină străveche, cea dreaptă a plecat la Domnul pe 5 octombrie 1848, la Mănăstirea Iuriev, unde a fost înmormântată în cripta bisericii inferioare, lângă mormântul Arhimandritului [Fotie] .

Pace și Schemă

Revenind la problema accesibilității activității mentale în condiții seculare, se poate concluziona că experiența secolului XX trecut a confirmat definitiv corectitudinea celor care mărturisesc posibilitatea unei astfel de isprăvi. Evenimentele de la sfârșitul celui de-al doilea mileniu au fost tragice și dureroase. Însă experiența câștigată cu greu de oamenii drepți persecutați și torturați a dovedit că spiritul rugăciunii nu poate fi eradicat dintr-o persoană. Acest lucru este confirmat de viețile sfinte ale nenumăraților creștini care și-au salvat sufletele în mijlocul persecuției unei lumi fără de Dumnezeu și militante, păstrându-și activitatea secretă de rugăciune în cele mai dificile condiții de evacuare și ocupație, în tranșee, temnițe și lagăre.

Cunoaștem exemple de viață monahală strictă în mijlocul agitației orașelor mari. Cunoaștem schimonahi care au lucrat în centrul Moscovei. Aici, ieroschimonahul Aristocle [1013] a slujit ca stareț ; înainte de moartea sa, el a prezis viitorul război cu germanii, avertizând că „Dumnezeu îi va lua pe toți conducătorii din Rusia, astfel încât poporul rus să se uite doar la El. Toată lumea va abandona Rusia”, a prezis starețul, „alte puteri o vor renunța, lăsând-o de capul ei - aceasta pentru ca poporul rus să se încreadă în ajutorul Domnului”. [1014 Starețul Zaharia 1015 și-] a petrecut ultimii șaptesprezece ani din viață la Moscova , după cincizeci de ani de slujire în Lavra Sfântului Serghie. Aici, pe aleile Moscovei, a rătăcit schimonahul Olga [1016] , în vârstă de o sută de ani , cunoscut în toată capitala, și mulți alții - atât binecuvântați, cât și drepți, și mame și tați. Părintele Kuksha din Odessa, de exemplu, o cita întotdeauna ca exemplu pe stareța Cherubima, care trăise în

lumea pământească și care îl vizita adesea și îi slujea de obicei ca naș la tunderea mănăstirilor. În vremurile străvechi, spunea părintele Kuksha, pustnicii trăiau în deșert treizeci până la patruzeci de ani și nu erau capabili să dobândească rugăciunea mentală, dar maica Cherubima, deși locuia într-un oraș mare, cânta constant Rugăciunea lui Iisus din inimă, ca un [pârâu] .

Un oraș mare se putea dovedi un deșert aspru nu doar pentru un călugăr, ci și pentru un laic. Nu toți asceții depuneau jurăminte monahale, dar unii laici altruiști erau la fel de austeri ca și călugării din vechime și li se acordau daruri ale harului care le depășeau pe cele ale pustnicilor.

La Moscova, de exemplu, fostul milionar Pavel Sergheevici Patrikeiev (d. 1961), care după revoluție a devenit un rătăcitor fără un ban, și-a dus la bun sfârșit dificila ispravă. Timp de treizeci de ani, și-a petrecut nopțile stând în uși, lângă coșuri de gunoi, fără un loc propriu, fără mijloace de trai. Acest om drept binecuvântat nu a lipsit niciodată de la o slujbă bisericească - nici seara, nici dimineața - a trăit în sărăcie absolută, acceptând pomeni cât îi ajungeau doar pentru o porție de pâine și neluând nimic în [plus] .

Ce exemplu măreț de ascetism în lume oferă Vasili Muraviev, [1019] - un negustor de breaslă secundară, bine-cunoscut pe piața europeană și unul dintre cei mai mari cinci negustori de blănuri din Sankt Petersburg, care a depus jurăminte monahale la vârsta de cincizeci și patru de ani. Nici familia, nici copiii, nici activitățile sociale și caritabile extinse nu l-au împiedicat să ducă o viață ascetică în lume, pregătindu-se pentru monahism și primind darurile harului, după care și-a dedicat încă treizeci de ani din viață slujbei unui stareț. De o valoare deosebită sunt cuvintele unui astfel de om despre rugăciunea mentală. Părintele Serafim o vedea ca pe un mijloc indispensabil de a dobândi harul și mântuirea. Starețul credea că nicio condiție de viață nu poate fi un obstacol în calea acestei lucrări sfinte: „În cele mai grele vremuri, va fi ușor să se mântuiască cel care, pe cât poate, începe să se lupte în Rugăciunea lui Iisus, trecând de la invocarea frecventă a numelui Fiului lui Dumnezeu la rugăciunea neîncetată” [1020] .

Ce putem spune despre satele rusești? De exemplu, la mijlocul secolului trecut, peste douăzeci de sfinți ai lui Dumnezeu lucrau simultan numai în districtul Șatki din regiunea Riazan. „Și viețile câtor ne sunt ascunse? Câți oameni ca ei au trăit și încă trăiesc în tot pământul nostru sfânt și îndelung răbdător?” În districtul Șatki menționat anterior, chiar înainte de Revoluție, „au lucrat mulți oameni drepți de origine umilă”. Particularitatea muncii lor consta în faptul că toți trăiau în lume, în sate și cătune, printre oameni, îndurând necazuri aprige, greutăți și întâlnindu-se cu neînțelegeri din partea unor oameni care nu aveau încredere în ei. Un număr semnificativ dintre ei erau rătăcitori, alții săvârșeau isprava nebuniei de dragul lui Hristos, iar unii se mutau din casă în casă, fără un acoperiș deasupra capului.

Indiferent de faptele lor eroice, toți erau cunoscuți de popor ca bătrâni, ajutând și slujind altora, călăuziți în această slujire de harul lui Dumnezeu. De asemenea, se ajutau reciproc, transmițând experiența spirituală din generație în generație.

Această continuitate vie s-a păstrat până în ziua de azi, reprezentând o adevărată tradiție spirituală în ținutul Șatkului.

Fericita Bătrână Anna Petrina (1871–1956) era foarte cunoscută în acele părți, „respectată și venerată de oameni. Oameni din toată regiunea veneau la ea pentru sfaturi. Și ea, înzestrată cu darul Domnului al discernământului și al previziunii, i-a ajutat pe cei care se îndreptau spre ea”. Această ascetă remarcabilă și femeie a rugăciunii, ucenică a bătrânilor din generația anterioară, a purtat crucea vieții de familie și a crescut singură patru copii. Cele trei fiice ale sale - mărturisitoarele Anisia, Matrona și Agathia - au devenit bătrâne nu mai puțin spirituale, deși „pentru majoritatea, ostenelile lor ascetice nu erau vizibile sau cunoscute. Surorile însele, ascunzându-se, nu au mărturisit niciodată despre ele însele sau despre sfințenia lor”.

Preasfânta bunică Vera a trăit și ea în aceeași regiune. În tinerețe, s-a căsătorit cu un țăran și a avut zece copii. „Ceea ce a fost uimitor a fost că, în ciuda unei familii atât de numeroase, Vera poseda daruri de la Dumnezeu, caracteristice asceților care duc o viață solitară, fără legătură cu preocupările familiale... După nașterea ultimului copil, Vera a renunțat la relațiile conjugale cu soțul ei.

Primind har de la Domnul, ea a îndurat lupte ascetice, smerindu-se pentru a păstra și spori acest har. Această femeie a avut o vedenie cu Preasfânta Născătoare de Dumnezeu. Îndurătoare față de copiii mici și bolnavi, avea darul de a le vindeca bolile... Ascunzându-se, îi ajuta pe oameni cu rugăciunea ei, îndemnându-și mereu vecinii să îndeplinească chiar și cea mai mică ispravă, subliniind necesitatea acesteia. Era perspicace și prudentă . ” [1021]

În ultimii ani, au apărut numeroase publicații care dezvăluie numele unor figuri drepte de neuitat. Ne putem imagina câți asceți au strălucit invizibil în toată Rusia, ascunși de Domnul și necunoscuți lumii.

O ispravă în lume. *Schema-Abatesa Antonia (Sukhikh)*

Inamicul a făcut tot posibilul în secolul al XX-lea, căutând să distrugă temeliile vieții monahale și să șteargă atât bisericile, cât și chiliile de pe fața pământului rusesc. Clasa monahală a fost condamnată la o viață secretă. Schima Antonia [(1022]) a lucrat în astfel de condiții timp de mulți ani , împărtășind soarta miilor de mărturisitori care au păstrat credința sfântă în mijlocul persecuției și privațiunilor. Abia la șaptezeci de ani, starețа a putut să se ascundă de lume între zidurile vechii Mănăstiri Iosif-Volokolamsk. Aici, cu binecuvântarea Mitropolitului Pitirim [(1023)] și cu ajutorul Arhimandritului Inochentie ([1024)] , în jurul Schimei Antonia au început să se adune surori care căutau o viață de rugăciune și îndrumare spirituală. De-a lungul timpului, la mănăstire s-a format o comunitate monahală feminină destul de numeroasă.

În acest capitol, prezentăm un scurt rezumat al conversațiilor noastre cu Maica Antonia . Declarații și învățături individuale au fost culese de surorile comunității pe care o conducea. Cuvintele simple și succinte ale călugăriței oferă o

perspectivă asupra drumului parcurs de asceții din mai multe generații, condamnați să-și ducă lupta într-o lume care lupta împotriva lui Dumnezeu.

În subteran

„Viața mea a fost întotdeauna grea”, spune maica Antonia. „O copilărie grea, război, foamete. Am locuit mai întâi în regiunea Kirov, apoi ne-au luat toate proprietățile și ne-au dus în Siberia, în regiunea Tomsk. Eram opt copii în familia noastră. Mama și cu mine călăream vaca noaptea, începând cu ora trei dimineața, ca să aducem lemne de foc. Ne târam prin zăpadă până la brâu, tăiam copaci și apoi aduceam lemnele înapoi în sat pe vacă. Așa ne aproviziona mama pe noi și pe toți săracii cu lemne de foc. Ne întorceam uzi și înghețați și trebuia să alergăm la școală.”

Nici tinerețea mea nu a fost ușoară. Mătușa mea, maica Eufrosina, viitoare călugăriță, a venit să locuiască cu noi. A petrecut nouăsprezece ani într-o mănăstire ca și călugăriță. Apoi a petrecut șase ani în închisoare. După eliberare, a venit la noi. Nu a lucrat deloc - doar s-a rugat. Până atunci, mama se îmbolnăvise grav, iar toată munca cădea pe seama mea. Mă întorceam de la clinică, unde lucram ca ofițer de stare civilă, și trebuia să fac curățenie, să spăl rufe, să aduc cumpărături, să gătesc și să am grijă de grădină... Până terminam totul, pur și simplu mă întindeam, iar apoi, la miezul nopții, maica Eufrosina mă trezea pentru Slujba de la Miezul Nopții. Citeam Slujba de la Miezul Nopții, stăteam întinse două ore, iar la trei dimineața, maica Eufrosina mă trezea pentru Utrenie. Ea însăși trăgea un pui de somn în timpul zilei, dar eu trebuia să plec la serviciu imediat după Utrenie. Așa că eram foarte epuizată. Singurul meu vis era să dorm puțin.

O întreagă generație de călugări a trăit în subteran, în lume, în lagăre, fără biserici sau mănăstiri. Este imposibil de imaginat cât de greu le-a fost, mai ales celor care au îndurat lagăre și închisori. Ateismul îi înconjura, iar o luptă interioară - lenea și deznădejdea îi asaltau. Unii dintre cei în robe nu au mai putut suporta și s-au căsătorit. Iar maica Eufrosina, în sutana ei, a avut o asemenea credință față de Domnul...

Îmi amintesc că bunica mea spunea mereu: „Lăudați-L pe Dumnezeu și nu veți pieri”. Adică, cei care Îl laudă și Îi mulțumesc neîncetat Domnului pentru toate trăiesc în smerenie mântuitoare, nu în cârcoteli distructive. Așadar, în timpul războiului, coc pâine din coji de cartofi putrede - amare, nisipul trosnește în dinți, nimeni nu o poate mânca. O bunică o mănâncă și o laudă: „Această pâine a ieșit delicioasă. Mai bine să mănânci pâinea asta decât să mori de foame. Lăudați-L pe Dumnezeu și nu veți pieri”.

Aveam douăzeci și unu de ani când am plecat la Kiev. Am petrecut un an fără permis de ședere sau de muncă - uneori la Kiev, alteori în Lavră, alteori în Poceaiv. Vara, locuiam într-un hambar cu un rătăcitor, dormind pe paie. Vizitam mănăstiri. Mâncam prosfora pe care ne-o dădeau în biserică și așa trăiam - apă și prosfora. În Poceaiv, l-am întâlnit pe Sfântul Kukșa [(1026]). În biserică, în timpul slujbelor, părintele Kukșa stătea de obicei în spatele meu. Dar eu petreceam

toate slujbele în genunchi, pe lespezi de fier, iar slujbele durau cinci ore. Înțelegerea mea despre rugăciune era că era absolut necesar să mă rog în genunchi. Zelul meu era peste măsură. Într-o zi, m-am hotărât, m-am apropiat de părintele Kukșa și i-am cerut binecuvântarea de a intra într-o mănăstire. Dar el nu m-a binecuvântat și nu mi-a spus: „Ai o mănăstire acasă”. Mult mai târziu, aceste cuvinte au devenit clare. Pe atunci, desigur, nu prea înțelegeam cine stătea în fața mea. Nu am fost călăuzit de nimeni; Domnul Însuși m-a călăuzit cumva; nu am avut niciun prezbiter. Nu exista nici măcar o biserică în satul în care am crescut... Așadar, cuvintele părintelui Kuksha ar putea fi numite o profeție; viața mea alături de episcopul Anthony a devenit ulterior o mănăstire de acasă.

În anii 1950, depusesem deja jurămintele monahale. Am primit atât riasoforul, cât și mantia la Kiev de la ieromonahi bătrâni care fuseseră apropiați de Ioan de Kronstadt, motiv pentru care au fost închiși. Părintele Ioan (Șmerev) m-a tuns în mantie când s-a întors din lagăr. Tunsurile din chilie au fost apoi acceptate.

Apoi, Domnul m-a adus împreună cu Episcopul Antonie [în 1027.] Și viața a devenit și mai grea: am început să călătorim. Timp de două sau trei luni, călătoream cu el în diferite părți ale țării, unde avea copii duhovnicești. Și călătoream destul de des, în orice perioadă a anului, pe orice vreme. Și cum călătorim? Trebuia să cărăm saci enormi – cu veșminte, cărți și tacâmuri liturgice și chiar mâncare. Ajungeam la destinație, obosiți, fără să fi mâncat, iar Episcopul Antonie începea imediat rugăciunea. Vecernia, Utrenia, Ceasurile. Abia dimineața devreme luam ceaiul. Ne rugam noaptea, iar ziua coseam veșminte pentru tunderea monahală.

Într-o zi am mers la Armavir să vizităm o călugăriță. Era toamnă, frig, și eram îmbrăcați foarte lejer: el într-o jachetă, eu într-o bluză ușoară. Trenul a trecut de gară și s-a oprit la doar două ore după Armavir. Am coborât într-un vânt teribil și am stat pur și simplu acolo în vânt. Trenul de întoarcere a sosit, aglomerat - oamenii se cățărau peste capetele lor, cu copii, cu valize. Nimănui nu-i păsa dacă era un bătrân sau cine. Abia l-a târât în tren. Și apoi a stat acolo două ore, nimeni nu i-a cedat locul. Am ajuns la Armavir la trei dimineața și cu greu am ajuns acasă, dar gardul era atât de gros încât nimeni nu ne putea auzi. Am stat acolo în frig. O tânără călugăriță locuia acolo - a venit acasă de la serviciu, nu a încălzit casa și a adormit imediat. Vlădica m-a ajutat să trec peste gard. Abia am trecut de obloane.

Am intrat în casă, episcopul era încremenit, dar s-a dus imediat la rugăciune. Ne-am rugat până în zori, apoi ne-am îmbolnăvit amândoi. Am tras un pui de somn scurt, apoi ne-a trezit din nou să ne rugăm. Nu aveam putere să ne ridicăm. Și a spus: „Uite un băț, te bat dacă nu te ridici să te rogi.” Am izbucnit în lacrimi, gândindu-mă: „Mamei i-ar fi părut rău pentru mine, dar nu-i este.” M-au așezat, m-au înfășurat și am „stătut în picioare” toată slujba. Și apoi a adus mandarine, portocale și ceai... „De ce ți-am făcut asta?”, a spus episcopul. „Ca să te poți ridica să te rogi indiferent cum te simți.” Chiar și acum, când mă îmbolnăvesc, îmi spun: „Episcopul vine cu un băț”.

Așa ne-a crescut. Îmi amintesc că odată, episcopul slujea în Donețk. Se adunase multă lume. Îmi era greu să stau mult timp în picioare cu picioarele dureroase. Mă mișcam de pe un picior pe altul. Dar el, cu picioarele pline de răni, nu se mișca. Deodată, s-a întors și mi-a spus: „Antonia, adună-te, nu are rost să dansezi”.

Uneori ne întorceam dintr-o călătorie lungă, uzi, obosiți, înghețați, fără nimic pregătit sau încălzit, iar el deschidea ușa și alerga la regula lui de rugăciune. Nici măcar nu ne lăsa să ne așezăm și să ne odihnim... Vlădica spunea: „Îmi place ca totul să fie făcut repede și în fugă. Monahismul este ca îngerii. Ar trebui să zboare.” După călătoriile noastre, ne întorceam acasă epuizați, iar apoi se acumulau noi treburi - mama era bolnavă și nu putea face nimic. Eu preluam gospodăria. Și oamenii veneau să-l vadă pe Vlădica, câte cincizeci deodată.

În epoca lui Hrușciov, bisericile au început să se închidă din nou. Uneori nu era loc unde să se spovedească sau să se împărtășească; nu erau suficiente biserici sau preoți. Un cuvânt pastoral era nemaiauzit. Autoritățile îi persecutau pe credincioșii care se adunau pentru slujbe în case, iar noi trăiam sub amenințarea arestării. Oamenii care veneau la noi încercau să fie discreți, venind și plecând noaptea. Se spovedeau, iar eu eram în bucătărie. Mai întâi, trebuia să cumpăr totul, să aduc, să gătesc, apoi plecau oaspeții - trebuia să spăl rufele. Pregăteam totul pentru slujbă singură, chiar și coceam prosfora singură. Dacă te îmbolnăveai, nu exista nicio milă. Aveam febră de patruzeci de ani, stăteam întinsă acolo, incapabilă să-mi ridic capul, iar Vlădika îmi spunea: „Ridică-te să te rogi”. Era foarte strict. Îmi pare rău pentru tine, dar Vlădika era întotdeauna foarte strict. Începea o predică lungă, dar nu puteai să te așezi. Așa că mă mutam de pe un picior pe altul. Și el spunea sever: „Ce faci, Antonia? Ești atât de nerăbdătoare?”

În toți cei optsprezece ani petrecuți cu Vlădika, am lucrat - brodând, lucrând în spital și, o vreme, ca menajeră pentru familia unui profesor. Le găteam, le spălam rufele și mă lăsau să plec câteva zile - apoi, eu și Vlădika mergeam să-l vizităm pe unul dintre copiii lui. Așa că am trăit ca o mănăstire de acasă, așa cum prezisese părintele Kukșa. E dificil să îmbini viața lumească cu monahismul... Și mereu erau oameni, oameni. Veneau atât de mulți oameni încât uneori te întrebai: unde aș putea fugi, ca să nu fiu nevoită să văd pe nimeni? Și așa a rânduit Domnul ca, după moartea lui Vlădika, să petrec zece ani în semi-recluziune.

A trebuit să merg pe calea ascultării stricte. Așa că vă învăț același lucru: atunci când vi se spune să faceți ceva și simțiți un spirit de rezistență, chiar și puțin, înseamnă că sunteți încă „bolnavi”. Nu ar trebui să existe nicio rezistență. Vi se spune ce să faceți și imediat zburați ca niște îngeri. Vi se spune - alergați să faceți acel lucru fără să vă gândiți de două ori.

Îmi amintesc de acest incident. Locuiam în satul Bucha, lângă Kiev. Într-o zi, m-am întors acasă de la serviciu, obosit și epuizat, iar Vladyka a spus: „Antonia, du-te repede la Kiev și stai la gară”. Nici nu mi-a trecut prin minte să întreb de ce merg la Kiev noaptea, de ce stau la gară. Așa că m-am dus, am cumpărat un

bilet de tren și am ajuns la Kiev. Stăteam la gară. Și dintr-o dată, o călugăriță pe care o cunoșteam, o călugăriță în vârstă, a alergat la mine: „M-am dus să-l văd pe Vladyka, dar am uitat adresa. Stau aici la gară de dimineață și plâng: «Vladyka, Vladyka, ce să fac?»” Am ajuns acasă, iar Vladyka a râs: „Ei bine, ai cunoscut-o? Plânge de dimineață: «Vladyka, Vladyka, ce să fac?»”

A suferi în slăbiciune

E greu să îmbini viața seculară cu monahismul. Dacă un călugăr nu citește regula monahală în fiecare zi — adică întregul ciclu zilnic de slujbe plus regula chiliei — atunci nu va rezista — nu va putea suporta viața monahală... Și am urmat această regulă. Durează cel puțin cinci ore pe zi. E mai ușor acum — sunt slujbe bisericești în fiecare zi. Vine vremea când, fără respectarea regulii rugăciunii, nimeni nu va rezista, indiferent de rangul său clerical.

În circumstanțele noastre, ne este greu să găsim o rugăciune plină de har, din inimă. Trebuie să ne agățăm constant de haina Domnului - să nu renunțăm niciodată la Numele Lui. Dacă uităm, dacă ne distragem, trebuie să o reluăm imediat și să repetăm rugăciunea. Este nevoie de o presiune constantă. Și astfel, treptat, ne obișnuim cu ea și începem să ne temem: numai dacă nu pierdem rugăciunea, numai dacă nu ne îndepărtăm din nou de Domnul.

Sensul vieții umane este autoperfecționarea continuă. Indiferent cine te jignește, indiferent ce îți spune cineva, gândește-te: „Dumnezeu a permis asta, deci așa trebuie să fie”. Ai fost insultat, umilit - dar acceptă totul cu bucurie, cu răbdare, ca și cum ar veni din mâna lui Dumnezeu. Când începi să cultivi asta în tine, va fi ușor. Și nu va exista nicio deznădejde. Bucuria va veni.

Răutatea este insuflată într-o persoană de puterea demonică și trebuie să ne străduim să trăim în așa fel încât demonul să nu aibă acces în noi. Și aceasta se realizează doar prin smerenie. Dacă ești atacat cu cuvinte și acuzații, smerește-te. Trebuie să cultivi acest sentiment în tine. Așa se va șlefui treptat omul interior. Ni se dă această viață pământească pentru a câștiga o altă viață cu această viață. Și ce este necesar pentru mântuire? Smerenia. Ea învinge totul. Înaintea ei, vrăjmașul este neputincios. Când sfinții au realizat acest lucru, nu conta pentru ei dacă erau lăudați sau criticați. Dar suntem atât de carnali, atât de egocentrici. Dacă cineva ne spune ceva, se uită la noi greșit, acordă mai multă atenție altcuiva, devenim atât de răniți, atât de agitați. Desigur, nu putem încă iubi pe toată lumea, mai ales pe cei care ne atacă și ne insultă. Putem doar îndura, dar a iubi - asta este mai presus de orice.

Cea mai mare știință dintre toate este cucerirea de sine, a mândriei. Smerenia poate fi falsă. Pari umil la suprafață, dar când te doare mai profund, nu o poți suporta. Sau ești tăcut în exterior, dar în interior ești plin de resentimente și furie. Aceasta este o falsă smerenie. Smerenia nu poate fi dobândită de unul singur. Trebuie să-L ceri pe Domnul. Nu poți face nimic singur. De aceea, Domnul ne permite să suferim necazuri și greutăți, pentru a putea cere mereu ajutorul Lui - în boală, în ispită, în nenorocire.

Prudența este necesară în orice. De exemplu, în vremea noastră, postul cu toată strictețea este dificil. Dacă luăm un post special, îl va irita pe vrăjmaș. Și de ce să-l provoci la luptă când nu poți lupta cu el? Asceții ar putea face asta. Acum nu este epoca postului intens din exterior, ci a bolii și a răbdării. Postul nici nu apropie pe cineva de Dumnezeu, nici nu-l îndepărtează. Postul nu este pentru Dumnezeu - este pentru noi înșine. Dar dacă luăm un post excesiv, pur și simplu nu vom putea face față. Lucrarea noastră este interioară. Și avem nevoie de post interior pentru a ne zdrobi pe noi înșine: pentru a deveni blânzi, smeriți și răbdători. Dacă Domnul îngăduie necazurile, trebuie să le acceptăm cu smerenie. Dacă Domnul le îngăduie, atunci le acceptăm ca din mâna lui Dumnezeu și îndurăm totul. Adevăratul post este atunci când o persoană cu răbdare, fără resentimente, suportă toate necazurile și atacurile, crezând că le merită. Pentru ce? Pentru viața trecută, pentru tinerețea frivolă. Pentru aceasta trebuie să ne curățim aici, pentru ca acolo, la încercări, lucrurile să nu fie prea rele.

Când depui jurăminte monahale, promiți să „fii statornic în slăbiciunile tale”. Așa trebuie să te învingi pe tine însuți: totul dor, dar tot te duci la rugăciune. Nu te poți ridica, ți se pare că mori, dar totuși — învinge-te și ridică-te. Și cel mai important, învinge-te pe tine însuți pe dinăuntru. Orgoliul nostru este ca o fiară. Cea mai mică provocare, și este gata să sară afară și să sfâșie pe toată lumea. Dar tu îl respingi. Te-ai simțit jignit, ești supărat pe cineva, vrei să-i spui totul, dar spune-ți: „Stai acolo, nu ieși” — și în loc să fii nepoliticos, vorbește-i persoanei cu amabilitate, cu bun venit. Învinge-te și, treptat, te vei obișnui. Așa se dobândește smerenia. Acesta este martiriul fără sânge. Sfinții martiri au suferit îngrozitor, dar pe scurt. Și aici există chinuri fără sânge, dar nu pentru un an, nu pentru doi, ci pentru o viață întreagă.

Și dacă Domnul îngăduiește suferințe aspre sau adevărate persecuții, atunci imaginează-te că mergi la cruce. Dacă vine un astfel de moment, nu te teme; mergi așa cum ai merge la cruce, cu îndrăzneală, cu inima deschisă, fără îndoială, fără să regreți nimic, primind-o cu bucurie. Atunci puterea lui Dumnezeu te va umbri și te va întări și vei sta neclintit. Dar dacă te retragi cu mintea de la cruce, dacă gândurile tale sunt împărțite, dacă șovăi, dacă te temi pentru tine sau pentru cei dragi, atunci în acel moment va interveni puterea demonică, harul se va îndepărta și nu vei mai putea îndura suferința. Trebuie să realizezi că a venit ceasul când trebuie să-ți îndreptățești credința, credincioșia față de Domnul. Mergi așa cum au făcut sfinții martiri. Domnul i-a întărit. Cere-I lui Dumnezeu ajutor. Nu te teme pentru copiii tăi sau pentru cei dragi - prin suferința noastră, îi vom ajuta și Domnul va avea milă de ei.

Suferința noilor martiri și mărturisitori în timpul revoluției și al prigoanei comuniste a amânat suferința altora cu decenii. Jertfa lor ne-a eliberat pentru o vreme de suferința exterioară; au luat-o asupra lor, ca să spunem așa. Domnul ne cruță pentru sângele pe care l-au vărsat. Creștinilor li se dau acum doar dureri interioare. Pentru aceste dureri, pentru toate afecțiunile noastre, există un singur leac: autocucerirea. Învinge-te pe tine însuți, ridică-te la rugăciune și Domnul îți va da putere, îți va da tărie. Dar dacă te compătimești pe tine însuți, vrăjmașul

va apăsa și mai tare, zdrobindu-te complet, astfel încât să nu te mai ridici niciodată.

Dacă va exista din nou persecuție

Dacă persecuția și exilul sunt din nou destinul nostru, atunci două lucruri sunt extrem de importante pentru un călugăr. În primul rând, să se străduiască să îndrepte toată puterea sufletului spre păstrarea purității fizice. Inamicul caută mai presus de toate să o ia, să priveze pe cineva de harul lui Dumnezeu. Astfel, multe călugărițe au îndurat închisoarea, doar pentru a fi eliberate pe străzi - nimic de mâncare, nimic de îmbrăcat, nicăieri unde să locuiască. Acest lucru s-a dovedit și mai înfricoșător; cel puțin în închisoare aveau un acoperiș deasupra capului. Și unele nu au putut suporta - s-au căsătorit.

Dar Domnul nu va abandona un călugăr care s-a dedicat în întregime lui Dumnezeu. Trebuie să ai o credință puternică - dedică-te în întregime lui Dumnezeu, iar Domnul nu-ți va da o cruce peste puterile tale. Păstrează doar puritatea fizică și atunci poți găsi puritatea spirituală și ajutorul lui Dumnezeu. Păstrează puritatea fizică până la moarte.

Al doilea lucru este să respecți regula. Fără cărți – folosește-ți mărtinele. Fără mărtinele – folosește vârful degetelor. Pur și simplu roagă-te. Ține-te de regulă și repetă întotdeauna rugăciunea în timp ce lucrezi. Atunci Dumnezeu te va ajuta să depășești toate dificultățile. Sufletul tău se va simți ușor și bucuros.

Este esențial să se citească rugăciunile de dimineață, Ceasurile și Oficiul de la Miezul Nopții - pentru un călugăr, este ca și cum ai respira. Dacă nu există timp pentru Utrenie, atunci măcar cei Șase Psalmi sau canonul de după-amiază. Dacă nu există timp pentru Catisma, atunci cel puțin o „Slavă” este suficientă. Dacă mai multe persoane locuiesc împreună, atunci întregul ciclu zilnic poate fi distribuit: câte puțin din toate, dar slujbele nu vor fi neglijate, întregul ciclu va fi împlinit. Cel mai important lucru este să nu te abați. Este înțelept să-ți stabilești o regulă, chiar dacă este mai scurtă, dar să o respecti în fiecare zi, indiferent de situație.

Niciunul dintre noi nu este cu adevărat pregătit să se predea complet lui Dumnezeu, adică să îndure suferința. Cum putem suferi, cum putem întoarce și celălalt obraz, când nu putem tolera nici cea mai mică ofensă? Cum putem iubi pe Dumnezeu când nu-i putem tolera pe frații noștri, ci mereu judecăm, ne mâniem și devenim geloși? Suntem încă departe de devotamentul față de voia lui Dumnezeu. Trebuie cel puțin să luptăm cu necurăția sufletelor noastre - răutatea, invidia, resentimentul. Nu trebuie să suferim - nu vom putea îndura - ci cel puțin să împlinim porunca: „ *Învățați de la Mine , căci sunt blând și smerit cu inima,* și atunci *veți găsi odihnă pentru sufletele voastre* ” . Până când nu învățăm blândețea și smerenia de la Dumnezeu, nu poate exista odihnă în suflet. Și fără odihnă, nu există apropiere de Dumnezeu. Un astfel de suflet nu este pregătit să sufere.

Cât de vulnerabil ești: cineva s-a uitat greșit la tine, a spus ceva nepotrivit... Pur și simplu enervează-te, ofensează-te – și asta e tot! Inamicul îți ia sufletul și îl stăpânește. Trebuie să te ridici deasupra acestui lucru. Indiferent cât te ceartă, indiferent cât te atacă – nu lăsa asta să te atingă. Ai nevoie de umilință. Ea va triumfa.

Așadar, vă spun: smeriți-vă, smeriți-vă. Cum putem lupta împotriva diavolului neînarmați? Trebuie să ne smerim. Așa cum o pisică se joacă cu un șoarece: uneori îl lovește, alteori își înfige gheara și apoi se uită ce face șoarecele, așa face și vrăjmașul cu noi. Uneori suntem bolnavi, alteori fierbem în noi înșine. Dacă începeți să luptați, vrăjmașul vă va copleși complet. Prin urmare, trebuie pur și simplu să ne smerim - să ne perfecționăm treptat și să ne rugăm.

Verifică-ți întotdeauna inima pentru resentimente sau mânie. E bine când acestea lipsesc. Inima este ca o cameră curată și luminoasă, plină de soare. Dacă observi resentimente sau mânie în tine, înseamnă că ai lăsat inamicul să se apropie prea mult. Roagă-te imediat, plânge și cere ajutorul lui Dumnezeu.

Unii oameni se simt ofensați, de exemplu, pentru că nimeni nu vorbește cu ei, dar e bine că nu o fac. Cu cât conversația este mai mică, cu atât mai bine este călugărul. Dar dacă o persoană complotează împotriva cuiva, el însuși rămâne nefericit. Chiar dacă o persoană dezvoltă pur și simplu animozitate față de cineva și nu o combate, își face rău și sieși. Răul constă în faptul că deznădejdea și greutatea încep să se acumuleze pe nesimțite în suflet. Când există animozitate față de cineva, aceasta este o ușă deschisă pentru dușman. El poate veni oricând și poate face ravagii în suflet. Așadar, ai grijă de tine, trăiește în pace cu toți. După cum spunea atât de bine apostolul: Dragostea *acoperă o mulțime de păcate* .

Ei bine, cum să ne plângem de boală? Ce rușine! Avem de toate, nimeni nu ne respinge, ascultările nu sunt grele, ce ne mai trebuie? Tot ce ni se cere este puțină răbdare. Nu vă temeți de boală. Trupul a păcătuit mult. Acum trebuie să doară.

Nu cere ușurare. Cere doar răbdare. La urma urmei, vom regreta mai târziu că nu am suferit suficient. Ai răbdare și nu arăta asta. Fii mereu vesel și fericit, astfel încât nimeni să nu-ți bănuiască suferința.

Evanghelia după Ioan, la sfârșitul capitolului 16, spune: *„Îndrăzniți! Eu am biruit lumea* ”. „Îndrăzniți” înseamnă să îndurați totul, să nu vă descurajați, să vă smeriți și să fiți puternici. Cât de norocoși suntem – să-L avem pe Regele întregii lumi ca Tată și Ajutor al nostru.

Uneori, te cuprinde o mare durere, sau nu atât de multă durere, cât o greutate interioară atât de mare încât unii nu o pot suporta, se plâng, unii chiar devin tulburați mintal. O greutate atât de demonică. Uneori, Domnul permite astfel de lucruri. E ca și cum o povară teribilă ți s-ar fi pus. Și o duci mental la Hristos, la Domnul, Care a fost răstignit pe Cruce. Și cazi pe Cruce cu povara ta. Povara ta nu este nimic în comparație cu chinul Lui. Dar vrăjmașul Crucii se teme. Și va fi

ușurare. Trebuie să crezi și să-L iubești pe Domnul, iar El îți va ușura. Nu-ți va da nimic peste puterile tale. Uneori pare atât de dificil, încât abia poți ajunge la culcare seara, dar dimineața te trezești și ai din nou puterea.

Care este diferența dintre călugării antici și cei mai noi? Primii călugări erau martiri. Și-au vărsat sângele pentru instaurarea creștinismului. Călugării din clasa de mijloc erau pustnici, sfinți și venerabili. Au dus mari lupte. Dar celor mai noi nu le-a mai rămas nimic; erau epuizați și slăbiți trupește și sufletește, ca două aripi frânte. Tot ce le mai rămânea era *să găsească înțelepciunea* . Cum să găsești înțelepciunea? Nu este oare înțelepciune să trăiești în mijlocul unei lumi decăzute, printre beți, desfrânați și ispite, și totuși să găsești curajul să nu-i jignești și să te păstrezi?

Cea mai cumplită pedeapsă pentru oameni este atunci când Domnul Se îndepărtează și nu Își oferă ajutorul, nu ne permite să-L cunoaștem. Atunci rezultă o societate bestială. Și deja vedem asta peste tot în jurul nostru.

Renunțarea la lume

Filosofia ascezei *de sfințitul mucenic Hilarion din Vereya*

„Avem o prejudecată răspândită printre laici”, scria viitorul sfânt mucenic Arhimandrit Ilarion în 1915 . „că asceza este o specialitate a monahilor”. Însăși cuvintele *„monah* ” și *„ascetic”* sunt înțelese de noi ca sinonime. Dar aceasta este o neînțelegere completă. La urma urmei, ce este asceza? În literatura noastră teologică, găsim o definiție foarte precisă, bazată pe filologie, filosofie și scrieri patristice: asceza în sens propriu este înțeleasă ca „dobândirea virtuții creștine, atingerea perfecțiunii religioase și morale”. Să luăm în considerare această definiție: este asceza exclusiv o strădanie monahală? La urma urmei, cu toții trebuie să luptăm cu patimile, iar lupta cu ele nu este altceva decât asceza - **renunțarea la lume** . Ortodoxia recunoaște *perfecțiunea spirituală* ca o „cerință creștină universală” și consideră asceza o „datorie creștină universală”. 1033 De ce, atunci, este *renunțarea la lume* o caracteristică a unui monah?

Este imposibil să nu fim de acord că toți creștinii adevărați s-au lepădat de lume. Istoria Bisericii vorbește despre lepădarea de lume încă de la începutul creștinismului, înainte de a exista măcar călugări. Încercând să-și justifice viața nespirituală, dacă nu chiar nedreaptă, laicii spun adesea: „Dar noi nu ne-am lepădat de lume!”. Iar noi am spune: „Asta e o prostie totală din perspectiva ortodoxă”. A nu lepăda de lume înseamnă a nu face distincția între bine și rău, între viciu și virtute și, prin urmare, a abandona orice luptă cu patimile. La urma urmei, *patimile constituie acea lume de care* unii *refuză* să se lepede. Astfel, „un călugăr, lepădându-se de lume, nu creează niciun creștinism nou, nu își stabilește niciun ideal special. Fără lepădarea de lume, fără lupta cu patimile, fără ascetism, nicio perfecțiune spirituală nu este posibilă”.

Mulți consideră virtuți precum ascultarea și sărăcia ca fiind „specific monahale”. Dar oare nu există nimic reprobabil în neascultare și interes egoist pentru laici?

Să analizăm. În primul rând, să observăm cum este pusă problema ascultării în ritul tunderii monahale: „Vei păstra, chiar până la moarte, ascultarea de stareț și de toți frații în Hristos?”

Și acum despre ne-lcomie: „Vei rămâne până la moarte în ne-lcomie și, pentru numele lui Hristos, de bunăvoie, în viața de obște a sărăciei pure, nedobândind sau păstrând nimic pentru tine, decât ceea ce este necesar tuturor, și aceasta din ascultare, și nu din proprie voință?” Ascultarea și ne-lcomia sunt luate aici în legătură cu viața de obște, cu o mănăstire. Dacă intri într-o mănăstire, atunci promite să asculți de stareț și să nu te plângi de „sărăcia pură din viața de obște”. Într-o comunitate monahală, „nevoile comune vor fi satisfăcute și fiecare trebuie să aibă grijă tocmai de această nevoie comună. Scopul vieții de obște este de a eradica dobândirea ca pasiune personală, pasiunea lăcomiei”.

Dar dacă scoatem ascultarea și sărăcia în afara vieții monahale, atunci nu ar trebui să le recunoaștem ca virtuți creștine universale? Adevărata înțelepciune *este ascultătoare* , potrivit Apostolului . [1034] Apostolul numește înțelepciunea cu invidie și ceartă *pământească, spirituală și demonică* . [1035] Domnul îi spune laicului bogat: *Dacă vrei să fii desăvârșit, du-te, vinde-ți averea și dă-o săracilor* . [1036] Și alte cuvinte ale lui Hristos se aplică numai monahilor: *Nu vă adunați comori pe pământ... ci adunați-vă comori în ceruri* . [1037] Deci este oare posibil ca un laic *să fie desăvârșit* fără dorințe și scopuri? „La urma urmei, doar catolicii au venit cu ideea de a vedea aici un fel de sfat care nu este obligatoriu pentru toți creștinii în general. Dar tocmai de aceea catolicismul este o înșelăciune, care vrea să combine slujirea atât față de Dumnezeu, cât și față de lume.”

Desigur, ascultarea este necesară și în viața umană obișnuită. Nu este oare ascultarea față de tată - capul familiei, precum starețul - necesară într-o familie? În plus, într-o familie normală, sănătoasă, membrii acesteia nu își dobândesc nimic separat pentru ei înșiși, cu excepția „pentru nevoile comune”. Nici acolo este posibilă „sărăcia deplină în viața de rând”. Într-o mănăstire bună, cuvintele *„ al meu”* și *„ al tău”* nu există . Dar aceste cuvinte ar trebui eliminate și din viața de familie. „Familia este o mănăstire. Nu degeaba terminologia mănăstirii este familială. Acolo, tatăl este starețul, frații sunt copii spirituali. Dar arată-mi o formă de viață socială în care ascultarea nu este necesară. Supușii depun jurământ suveranului. Ce este acesta dacă nu un jurământ de ascultare? Unde este doar tovărășie, este ascultare.” Mai mult, nu este oare o datorie creștină comună să lupți împotriva patimei lăcomiei? „Nu credeți că simpla dobândire de aur și argint este lăcomie; «Este dobândirea a orice lucru de care este atașată voința», învață Sfântul Isaac Sirul. Și Sfântul Ioan Cassian raționează astfel: «Este posibil ca cineva care nu are bani să nu fie liber de iubirea de bani... Patima dobândirii poate exista chiar și în sărăcia extremă vizibilă», dar «cel care, disprețuind ce e mai mare, se atașează de ce e mai mic, merită o condamnare mai mare». Literatura ascetică oferă numeroase exemple de atașament față de lucruri neînsemnate, «ceea ce, poate, este mai hidos, mai rușinos. Aici, patima se dezvăluie într-o formă mai pură. Înrobirea sufletului, slujirea sa față de patimă, se manifestă mai clar». Și cantitatea nu are nicio importanță: cineva se poate

atașa mai mult de bănuți decât de mii, iar patima va fi mai puternică în primul caz decât în al doilea. Un suflet înrobit de patima dobândirii se întristează de pierderea a ceva neînsemnat, în timp ce un suflet liber de patimă este calm chiar și în fața unor pierderi mai mari.

Patimile trebuie eradicate din suflet atât de către călugări, cât și de către laici. Prin urmare, esența monahismului nu poate fi văzută în ascetism. Dacă ești creștin, ai renunțat la lume - lumea patimilor și viciilor, care sunt aceleași atât pentru laici, cât și pentru călugări. „Idealul lui Hristos - idealul perfecțiunii - este același pentru toți. Acest ideal este integritatea spirituală, libertatea de patimi." Integritatea sufletului este distrusă de patimă, care aduce anxietate, confuzie și suferință - chinuri aceleași atât în interiorul, cât și în afara tunsurii.

Să luăm în considerare și al treilea jurământ al monahismului - virginitatea și castitatea. Nu prescrie acest jurământ o imagine a unei vieți nefirești, distinctă de idealurile general acceptate, străină spiritului creștin general? Cred că nimeni nu ar nega că castitatea este, fără îndoială, o virtute creștină universală. Deși există noțiuni comune, născute din ignoranță, care contrastează castitatea cu căsătoria. Însă, conform învățăturii Bisericii Ortodoxe, căsătoria este complice castității. Orice impuritate în relațiile conjugale, ca în celibat, este un păcat și o cădere pentru un laic, un păcat nu mai puțin grav decât încălcarea unui jurământ de către un călugăr. Pofta trupească, contrară spiritului castității, este o patimă cu care fiecare creștin trebuie să lupte până la moarte. Și „acest adevăr trebuie mărturisit de toți fără nicio rezervă, fără nicio concesie " .

În rangurile inferioare

Un episod interesant are loc în viața Sfintei Rahela ([1039]). Semnificația sa simbolică este izbitoare, mai ales în comparație cu vremea noastră. Maica Rahela își amintește de copilărie, o apariție miraculoasă pe care a avut-o la vârsta de 14 ani. Ca fetiță, a vizitat Lavra Kiev-Pechersk. Acolo, la racla Sfântului Teodosie al Peșterilor , în mijlocul unei mulțimi nenumărate de pelerini, în timpul unei rugăciuni fierbinți, fetei i s-a acordat o viziune binecuvântată. Însuși sfântul i-a apărut, a intrat în conversație, iar când copilul a spus: „Câți oameni sunt aici, părinte!", el a răspuns cu fraza semnificativă: „Da, sunt șaptesprezece mii de oameni și doar șapte pelerini în total". [(1040]) Acest răspuns impresionant oferă o idee despre raportul real dintre cei care se roagă cu adevărat și cei care sunt doar prezenți în exterior Domnului. Nu putem să nu ne întrebăm: dacă acesta era cazul în vremurile pre-ateiste, care sunt aceste proporții acum, în secolul XXI? Părintele [Daniel 1041 vorbește cu tristețe] despre vremurile noastre : „Când se construiesc și se restaurează biserici, există multă inspirație, dar odată ce o biserică este construită și trebuie să mergi la ea să te rogi, entuziasmul nu mai este vizibil."

Cuvintele Sfântului Teodosie pot fi puse în contrast cu o altă observație: „Domnul a arătat multe semne în Capernaum, Betsaida și Horazin, totuși numărul credincioșilor nu corespundea puterii semnelor". De aceea a mustrat atât de aspru acele cetăți: *va fi mai ușor pentru Sodoma și Gomora în ziua judecății decât* pentru aceste cetăți . [1043] „După acest exemplu, trebuie să ne judecăm pe noi înșine. Câte semne a arătat Domnul asupra Rusiei, eliberând-o de dușmani

puternici și supunându-i alte națiuni! Câte comori i-au fost dăruite, revărsând semne neîncetate: în sfinte moaște și icoane miraculoase împrăștiate în toată Rusia! Și totuși, în zilele noastre, rușii încep să se abată de la credință: o parte cade complet și în întregime în necredință, o alta cade în protestantism, o a treia își împletește în secret propriile credințe în care cred că combină spiritismul și nonsensul geologic cu Revelația Divină... Credința și Ortodoxia slăbesc... Ce credeți că se va întâmpla cu noi în ziua judecății, după asemenea îndurări de la Dumnezeu față de noi? [1044] Da, acestea sunt argumentele vremurilor Rusiei monarhice, încă nedistrusă din temelii, nefiind experimentată „construcția unei lumi noi", unde „nimicul va deveni totul" și, prin urmare, este cu atât mai interesant să le comparăm cu zilele noastre. „Societatea noastră", se spunea în ajunul revoluției, „este gata să părăsească întreaga viață bisericească numai călugărilor și preoților; pentru sine însăși, consideră că viața după regulile bisericești nu este deloc obligatorie." Potrivit multor creștini obișnuiți, poruncile lui Hristos, adică viața creștină însăși – ascetică, plină de rugăciune – sunt „obligatorii și necesare doar pentru călugări și, poate, uneori pentru preoți, în timp ce pentru laici, spun ei, totul este permis, totul este bun." Și câți înțeleg viața bisericească „nu ca zidire a Trupului lui Hristos în dragoste frățească comună și lupte spirituale", ci doar „gospodărie... și luptă pentru anumite drepturi" [(1045]).

Între timp, „monahismul sau viața seculară — în materie de rugăciune — este irelevantă". Nu poate fi, căci scopul oricărei ființe create după chipul lui Dumnezeu este „dezvoltarea monahismului interior", fără de care porțile Împărăției Cerurilor nu se deschid. Munca creativă începe cu începerea drumului asceticismului penitențial, adică a autoînfrânării și abstinenței *cuprinzătoare și dezvoltarea abilităților de rugăciune. Aceasta în sine este o ispravă și este, fără îndoială, mai convenabil și mai eficient să o întreprinzi „* **la rangul inferior** ". Pentru un laic, aceasta înseamnă „cel mai simplu și mai discret mod de viață", în timp ce pentru un călugăr înseamnă să nu aspire nici la tunsoare, nici la hirotonire.1046 [Totuși] , această ultimă cerință, atât de importantă, este departe de a fi întotdeauna îndeplinită cu înțelegere. Uneori, destul de ciudat, se poate observa, tocmai printre cei care par să fi renunțat la lume, un zel excesiv pentru tunsura monahală sau hirotonirea preoțească. Și chiar încercări *de a realiza* acest lucru. Aceasta este o concepție neobișnuită, aparent inversată, a căii creștine, când, în loc de mortificare față de lume și de umilire totală de sine, se caută ceva asemănător avansării în carieră. Într-un astfel de caz, Sfântul Iosif de la Optina i-a scris unei călugărițe care dorea tonsura: „Dacă într-o astfel de stare de spirit reușești să primești mantia, vei fi ca un ciot într-o pălărie. " [1047]

A nu căuta tonsura, a evita cu smerenie tonsura, a evita preoția – aceasta este firea celor despre care se scriu vieți. Părintele Atanasie [(1048)] își amintește un exemplu viu în acest sens din viața sa de pe Valaam. „L-am găsit pe părintele Nicolae. Am văzut un bătrân de vreo șaptezeci și cinci de ani zăcând acolo. O față albă, minunată, transparentă, cu o barbă mică, cu ochii închiși. Era orb și îi lipsea un braț și un picior. Pierduse totul de-a lungul lungii sale vieți. «Ei bine, de ce să te întristezi? Dumnezeu a dat și Dumnezeu a luat.» Fața sa minunată, angelică, în sensul deplin al cuvântului, este în fața ochilor mei ca și cum ar fi

acum. Era ca și cum un artist i-ar fi pictat cu grijă trăsăturile timp de multe decenii. Auzisem de el că a trăit în această mănăstire timp de cincizeci de ani, fără să o părăsească niciodată. Și a rămas novice toată viața, considerându-se nevrednic să primească tonsura. Îl salut și îi spun în glumă: «Ei bine, bunicule, când vei lua schema?» - «O, dragul meu, ce schemă? Fie ca Dumnezeu să-mi dea onoarea de a fi novice. „O, visăm mereu la ranguri și titluri: să fim călugări, sau ieromonah, sau altceva. Așa că am început să ne certăm între noi. Dar un călugăr nu are nevoie de nimic... Un călugăr este cineva care oftează pentru întreaga lume . ” [1049]

În timpul noviciatului său, Sfântul Nicon de la Optina a avut odată un dialog caracteristic cu Starețul Varsanufie: „I-am spus părintelui că îmi vin gânduri deșarte, că voi fi stareț, apoi stareț și așa mai departe. «Da, așa am crezut», a răspuns părintele. «Nu ar trebui să-ți dorești asta și, desigur, orice este posibil, iar Domnul te va pune în această poziție sau poate te va adăposti într-o chilie undeva. Dar iartă-mă, pentru numele Domnului, consider că aceasta din urmă este mai presus de toate.” [1050.] Despre sfântul mucenic Serafim (Zvezdinsky), se amintește că el „a sfătuit să se amâne tonsura până la ceasul morții, adică mantia sau schima”. El a spus: „Munca ascetică a unei călugărițe este ascultare și muncă, munca unei călugărițe este rugăciunea, iar munca unei schimănițe este izolarea. Ar trebui să existe o chilie în inimă și să se săvârșească și slujbe în ea.” Așa instruia ascetul, iar adevărata sa smerenie este dovedită de faptul că, „fiind deja în rangul de episcop, episcopul a căutat un bătrân” care să se consulte și „să se verifice, temându-se de amăgire” [1051] .

În general, Părinții învățau că nu trebuie niciodată să aspirăm sau să încercăm să devenim călugăr. „Dorința monahismului nu este reprobabilă”, scria Sfântul Macarie de la Optina . Dar când starețul ezită sau tonsura este amânată din alte motive, „nu trebuie să ne ofensăm de acest lucru, ci mai degrabă să ne supunem voinței lui Dumnezeu; evident, Domnul nu îngăduie acest lucru”. În același timp, „când cineva se întristează din cauza asta, se descoperă clar patima sa și că își dorește monahismul nu de dragul lui Dumnezeu, ci din ambiție... pentru putere sau pentru un fals sentiment de pace. Dar toate aceste pretexte sunt extrem de eronate și dăunătoare sufletului”.

Dacă cineva se simte desconsiderat și îl invidiază pe un altul, mai tânăr, fiind tuns, de exemplu, la intrarea într-o mănăstire, atunci „aceasta izvorăște din mândrie și este o pasiune”. Monahismul, dimpotrivă, „este o imagine a smereniei, blândeții, răbdării și ascultării și se acordă după o experiență suficientă în acestea”. Când cineva reușește să-l convingă pe stareț sau „prin mijlocirea altora să primească habitul monahal, atunci pentru o astfel de persoană mantaua devine ulterior foarte împovărătoare, iar calea este îngustă și dureroasă, nu o povară ușoară sau un jug blând, căci nu a intrat în staulă pe *ușă , ci a urcat pe altă cale ”.* [1052] În general, „acest lucru pare ciudat și surprinzător: cum poate cineva să caute protecție primind mantaua? Nu este un rang sau o demnitate lumească, unde se caută doar protecție și mijlocire. „Dar primirea manteii este nepotrivită și indecentă, ba chiar păcătoasă. Imaginea monahală este o imagine a smereniei, nu una care exaltă demnitatea; „și cei

care o primesc sunt cei pe care Domnul îi anunță superiorului... Trăiește cu umilință, supunere, răbdare și însăși mantia te va găsi; altfel, mantia nu-ți va aduce niciun folos. ” [1053]

Iată un sfat sănătos, întărit de sfințenia vieții celui care sfatuiește: „Dorind să primești chipul exterior al logodnei angelice, străduiește-te mai întâi să devii un înger interior; fără monahism interior, lucrurile exterioare singure nu te vor mântui.” Și înainte de aceasta, „desigur, nu este plăcut lui Dumnezeu să fii primit în rangul îngeresc. Dacă devii vrednic de el, atunci fii sigur că înainte de moarte vei fi considerat vrednic de el sau, la eliberarea trupului de îngeri, vei fi prezentat Domnului în rangul monahal.” Dar cel mai important: „Dacă te îmbraci în Hristos după chipul unui monah interior, atunci nu te îngrijora prea mult de chipul exterior, deși nu este păcat să dorești acest lucru.” Mantaua exterioară „semnifică etanșeitatea, promisiunea sărăciei de bunăvoie, a purității, a ascultării și a smereniei vieții monahale; dar mantia îmbrăcămintei interioare, predestinată de Cel Preaînalt pentru o răsplată veșnică în ceruri, este cea mai sacră așezare a veșmântului Duhului Sfânt” [1054] .

Sfântul Nicolae al Serbiei oferă un răspuns instructiv unei tinere femei ezitante. „Dacă eziți, să știi asta: ești mai mult pentru căsătorie decât pentru o mănăstire. Viața monahală este pentru cei care nu ezită... Sfinții, care au devenit adevărați asceți ai vieții monahale, nu au ezitat... Oricât de mult ai cântări, nu argumentele pro și contra sunt cele care decid, ci dragostea. Dragostea este mai presus de toate argumentele. Dacă dragostea pentru Hristos nu te conduce la singurătatea tăcerii monahale, atunci dragostea pentru lume te va ține în lume și te va conduce la căsătorie. Dar chiar și în acest caz, vei fi binecuvântat cu binecuvântarea Sarei și a Rahelei și a propriei tale mame. Marea dragoste pentru Dumnezeu nu poate îndura lumea, evită compania și caută singurătatea. O astfel de dragoste a mișcat mii de suflete să se întoarcă de la calea largă a lumii și să se retragă în deșerturi pentru a fi singuri cu iubitul lor Domnul.” Dar „dacă, într-un spirit șovăielnic, te retragi din lume, atunci atracția lumii va crește mai puternică în tine și mă tem că te va învinge. Și vei fi în mănăstire cu trupul și în lume cu sufletul.” Binecuvântând căsătoria, sfântul adaugă: „Urmărește, copilul meu, această cale largă, care se potrivește cel mai bine înclinațiilor tale. Urmează această cale, dar umblă cu frică de Dumnezeu și cu încredere deplină în Domnul. Căci să știi: această cale nu poate fi cucerită fără Dumnezeu . ” [1055]

Un om drept al timpului nostru, preotul martir Petru ([1056)] , a refuzat în mod conștient să facă jurăminte monahale. Trăind o viață strict monahală în lume, el a ținut monahismul cu atâta respect, încât se considera incapabil să-și îndeplinească în întregime jurămintele monahale. În ceea ce privește alegerea căii spirituale, el a sfătuit: „Ar trebui să trăiești ca un călugăr, străduindu-te să împlinești totul. Dar este mai bine să te abții de la jurăminte, deoarece aceasta este o responsabilitate imensă înaintea lui Dumnezeu... Eu respect regulile monahale, mă străduiesc să trăiesc ca un călugăr. Acesta este lucrul principal, dar a deveni călugăr și a nu îndeplini în mod precis jurămintele monahale este mai bine să rămâi laic.” [(1057])

Prin inspirația Duhului

Adesea, oamenii care se străduiesc cu seriozitate și sinceritate să ducă o viață de rugăciune, care doresc să-I fie pe deplin plăcere Domnului, se confruntă cu problema alegerii drumului lor în viață. Monahism sau familie? Se adresau întotdeauna părinților duhovnici și bătrânilor pentru sfaturi și rezolvări la această întrebare. Una dintre vizitatoarele Sfintei Rahela de Borodino își amintește cum răspunsul schimonarului la gândurile ei nerostite a luminat-o. „Mă gândeam că, pentru a-mi salva sufletul, trebuie absolut să merg la o mănăstire... Nu puteam fi mântuită în lume", mă gândeam. Și la aceste gânduri cele mai intime, bătrânul răspundea: „Nimeni nu este atât de aproape de Dumnezeu precum copiii care își cinstesc părinții și soții care trăiesc în armonie. Dacă împărtășești cu aproapele tău, dacă îi ajuți în vreun fel, acest lucru este plăcut și lui Dumnezeu. Domnul este atât de milostiv încât nici cea mai mică credință în El nu va pieri. Nicio mamă nu-și poate iubi copilul așa cum ne iubește Dumnezeu." Iată-te îmbrăcată într-o rochie albă, dar stai mai aproape de Dumnezeu decât stau eu în negru" [1058] .

Păstorii au fost întotdeauna nevoiți să rezolve aceleași nedumeriri, subliniind că crucea căsătoriei nu este nicidecum mai ușoară decât cea a monahismului. Iată un răspuns laconic dintr-o scrisoare către un tânăr: „Inima ta este atrasă de viața de familie - și aceasta este o ispravă, ca monahismul, dacă nu chiar mai dificilă. La urma urmei, responsabilitatea aici nu este doar pentru sine, ci și pentru soț, pentru copii... Fără isprava vieții, nu există mântuire . " [1059]

Există cazuri în care părinții duhovnicești, dând dovadă de o insistență excesivă, își împing turma spre căsătorie sau tonsură. Însă monahismul, la fel ca și căsătoria, necesită libertate de alegere și maturitate spirituală. Dacă o persoană nu știe pe care să o aleagă, nu este încă matură - nu este pregătită pentru niciuna dintre acestea. Se întâmplă ca tinerii să ia tonsura pentru *a deveni preoți* . Astfel de oameni nu *devin* de fapt călugări , ci rămân „celibați imaturi". Alegerea căii vieții ar trebui făcută **prin inspirația Duhului Sfânt** , nu din motive practice, nu prin constrângere sau ascultare. Păcatul aparține părinților duhovnicești care impun o astfel de [povară] .

Este reprobabil să forțezi tonsura, dar este la fel de reprobabil să o împiedici. A fost întotdeauna recunoscut canonic ca un păcat să împiedici în mod deliberat dorința pentru viața monahală. Vechiul Nomocanon [din 1061] , ale cărui prevederi nu au fost niciodată abrogate oficial, așa cum rezultă din ediția modernă a Trebnikului (1997), interzice părinților să împiedice aspirațiile monahale ale copiilor lor prin căsătorie forțată, chiar până la excomunicare: „Capitolul 10, Titlul 9, al Sfântului Sinod de la Niceea poruncește: Niciun părinte să nu îndrăznească să-și împiedice copiii să se apropie de viața monahală sau să-i smulgă din mănăstire sau, din acest motiv, să le înstrăineze moștenirea." „ Dacă cineva este găsit vinovat de aceasta, să fie excomunicat din Biserică până se pocăiește." [1062] Și, în același timp, din cele mai vechi timpuri, sfinții părinți, care ei înșiși erau atât tonși, cât și angajați în lupta ascetică, propovăduiau virtutea mântuitoare a vieții conjugale. „Căsătoria nu desparte pe cineva de Dumnezeu,

ci, dimpotrivă, îl leagă mai strâns, deoarece omul are mai multe motive să se întoarcă la Dumnezeu.” Călugării, „neîmpovărați de griji lumești, au mai puțină nevoie de ajutorul marelui Dumnezeu, iar cel care este obligat să aibă grijă de iubitul său soț, de avere și de copii, traversează o mare mai vastă a vieții – are nevoie de un ajutor mai mare de la Dumnezeu și, la rândul său, Îl iubește mai mult pe Dumnezeu . ” [1063]

Însăși esența problemei a fost de mult expusă într-un scurt verset, care duce la rezolvarea tuturor acestor întrebări: „Cu adevărat, Dumnezeu nu caută nici fecioară, nici femeie măritată, nici călugăr, nici laic, ci intenția liberă, acceptând-o ca faptă în sine, și voinței voluntare a fiecărei persoane El dăruiește harul Duhului Sfânt, care călăuzește viața oricui dorește mântuirea.” [1064] Într-adevăr, „viața în toate manifestările ei este sfințită de Biserică, rugăciunile ei, riturile ei... Toată viața este binecuvântată, iar natura este sfințită.” Biserica binecuvântează monahismul, dar în aceeași măsură și căsătoria. Istoria cunoaște Sinoade care s-au întrunit pentru a aborda problema ascetismului imoderat, sectar. De exemplu, pe baza Sinodului de la Gangra, ale cărui decrete sunt recunoscute ca fiind general obligatorii pentru întreaga Biserică, „abominația eretică față de căsătorie este anatematizată de Biserică .” [1065 . 1066] Fiind leagăn al ascetului și al celui mai mare ascetism, Răsăritul ortodox binecuvântează căsătoria clerului cu o libertate rară. Și, în mod remarcabil, la Primul Sinod Ecumenic, Sfântul Pafnutie, călugăr și cel mai mare ascet al timpului său, a apărat căsătoria clerului. Însuși Mântuitorul, venind la omenire, binecuvântează căsătoria, transformând apa în vin și săvârșind astfel prima Sa minune . [1067]

Unul dintre troparele dedicate martirului Ioan Războinicul afirmă că acesta „a onorat puritatea inimii cu virginitatea”. Potrivit Bisericii, „puritatea inimii este o virtute fundamentală, iar puritatea trupului dobândește semnificația virtuții atunci când exprimă puritatea inimii. Grija pentru castitate este, de asemenea, legată de puritatea inimii”. Castitatea trupului și a inimii sunt concepte distincte. „Se poate întâmpla ca o persoană castă în trup să-și corupă inima cu mândrie sau, îngrijindu-se în mod nechibzuit doar de puritatea inimii, din lipsă de experiență și nepăsare să cadă în păcatul trupesc . Castitatea trupului și a sufletului sunt legate reciproc și se testează reciproc.” Puritatea trupului este un mijloc de a păstra puritatea sufletului, dar castitatea trupului nu poate fi o virtute dacă inima este pângărită.

Și din Evanghelie știm că atunci când inima este purificată prin pocăință, trupul este curățit și de păcatele trecute. „Dacă puritatea trupească este dedicată lui Dumnezeu împreună cu puritatea sufletului, aceasta este virtutea sublimă a iubirii pure”. Dacă inima este pângărită de mândrie sau răutate, atunci chiar și într-un trup virginal o persoană „se dă în slujba diavolului ” .

Isprava căsătoriei

Viața de familie este o formă de luptă spirituală în lume și, ca atare, cere inevitabil o renunțare ascetică la lume. Ne amintim ce înțelegeau Părinții Bisericii prin „a nu iubi lumea”, „a părăsi lumea”, „a renunța la lume” și „a muri față de lume”. Conceptul de „lume” corespunde conceptului de „viață după patimi”,

oriunde și cum ar trăi o persoană: în societate sau în deșert, în tunsura monahală sau în căsătorie. Un membru creștin al familiei este cel mai activ prezent și activ în lume, dar în exterior; în timp ce în interior, renunțând la lumea patimilor și viciilor, el sau ea întreprinde o luptă de o gravitate extremă: autopurificarea prin rugăciune și educația spirituală a familiei. Și dacă „crucea vieții de familie a fost întotdeauna dificilă”, atunci „dificultățile timpului prezent sunt agravate de lipsa noastră de credință, de incapacitatea noastră de a fi consecvenți în alegerile noastre și de sălbăticia spirituală a societății ” . [1069]

Deși căsătoria, în comparație cu libertatea de care se bucură un călugăr, aduce cu sine greutăți deosebite, părintele Serghie Chetverikov [(1070)] consideră că viața de familie creează cele mai potrivite condiții pentru mântuirea sufletului. Deși era el însuși un schimonah secret, părintele Serghie a prețuit foarte mult beneficiul spiritual care poate fi obținut din căsătorie. „În familie, omul își dezvăluie deschis sentimentele, în timp ce în fața străinilor își ascunde lumea interioară.” Prin urmare, „mediul familial, dat nouă de Dumnezeu, este cel mai potrivit pentru a ne orândui mântuirea”.

Într-o atmosferă familială, putem combate cel mai bine și mai confortabil păcatele și neajunsurile noastre, căci în cadrul familiei nu ne este rușine să fim ceea ce suntem cu adevărat. Dacă în societate o persoană este rezervată ipocrit, atunci în cercul familial „ea nu își ascunde adevărata stare - nu se va rușina să-și dezvăluie starea păcătoasă în cuvânt sau faptă. Iar lumea păcătoasă ascunsă va fi dezvăluită familiei, celor dragi și sieși. Astfel, o persoană - cu atitudinea corectă față de sine și față de lucrarea mântuirii sale - într-un cadru familial poate discerne mai ușor ce este păcătos în ea. ” [1071]

Un alt ascet a susținut aceeași linie de gândire, tot în ciuda imaginii angelice pe care și-o asumase. „Dacă suntem atenți”, scrie Arhiepiscopul Serghie [1072] , „atunci împrejurările din jurul nostru vor servi drept «bătrâni», ne vor învăța ascultarea de Dumnezeu, ne vor ajuta să navigăm pe calea vieții noastre cu răbdare și dragoste și vor găsi mântuirea. Oriunde ne-am afla, suntem înconjurați de posibilitatea mântuirii: indiferent de împrejurările vieții, ne putem maturiza spiritual și ne putem îmbunătăți.” Dezvoltarea omului interior se realizează nu prin isprăvi mărețe, uimitoare, „ci în viața de zi cu zi.” Toate mijloacele sunt disponibile pentru aceasta. Dar, din păcate, adesea nu reușim să le folosim pe toate. „Nici măcar rugăciunile de dimineață și de seară nu ne dezvăluie starea noastră dăunătoare.” Totuși, numai aceasta ne-ar putea călăuzi spre mântuire. „Trebuie să înțelegem sensul rugăciunii și atunci vom găsi atât o conștientizare a păcătoșeniei noastre, cât și o conștientizare a milei lui Dumnezeu.” Aceste rugăciuni ne determină întreaga viață și activitate, ne indică ce ar trebui să facem și ce ar trebui să evităm”, iar condițiile de viață din jurul nostru ne ajută involuntar să ne îndreptăm către lumea noastră interioară.

Forțele păcatului, asemenea energiei sfințeniei, „rămân într-o stare *de repaus legat* în interiorul unei persoane și, în funcție de modul în care ne atingem aproapele, o forță sau alta începe să acționeze” în noi. „Mediul imediat și câmpul de luptă împotriva păcatului este, în primul rând, familia și toți cei din jurul

nostru”. Cu toate acestea, adesea percepem împrejurimile noastre „ca pe ceva aleatoriu și nici măcar nu considerăm familia noastră drept calea dată nouă de Dumnezeu pentru mântuire”. Între timp, tocmai familia „poate ajuta în mod special o persoană în atingerea scopului principal al vieții”. Este mediul care ne poate purifica lumea interioară, oferind oportunitatea unei adevărate cunoașteri de sine, un mediu care ne *dezvăluie* , ajutându-ne „să detectăm începutul păcatului și să-l împiedicăm să se transforme în acțiune”. Adesea, în cercul familiei sau în compania celor dragi, suntem forțați, de dragul lor, „să depășim un sentiment neplăcut din noi înșine, să ne depășim pe noi înșine, să ne depășim ostilitatea, ceea ce este o virtute și *o ispravă* ”. Aceasta este sarcina de fiecare zi pentru fiecare dintre noi” [1073] .

Mulți dintre elevii părintelui Alexy aveau dreptate. Își aminteau de abordarea mentorului lor față de viața de familie și căsătorie. „Pentru a crește copiii cum se cuvine, părinții trebuie să-și privească căsătoria dintr-o perspectivă pur creștină”, afirma părintele Alexy. Eșecul și caracterul efemer al căsătoriilor moderne provin din faptul că, în căutarea lor de intimitate conjugală, oamenii se concentrează în mod egoist în primul rând asupra lor înșiși, asupra propriei *fericiri* . Un bărbat își privește adesea soția în primul rând ca pe o femeie care îi satisface senzualitatea și o respinge ca pe o prietenă, tovarășă sau mamă. Și femeile se căsătoresc prea des din pasiune oarbă, care în mod natural se estompează curând, sau chiar din comoditate. Acest egoism, care pătrunde în toate straturile societății, este principala cauză a dramelor familiale și a divorțurilor comune.

„Un tânăr”, a spus părintele Alexei, „care dorește să se căsătorească trebuie să înțeleagă că **mariajul este o cruce** , că i se înmânează un vas fragil – soția sa – pe care trebuie să o prețuiască și să o protejeze de dragul urmașilor lor.” Scopul principal al căsătoriei este nașterea și creșterea copiilor. Pentru a purta crucea conjugală, soțul și soția trebuie să lase deoparte toate considerațiile egoiste și să trăiască de dragul copiilor lor. Soția are un rol mai important în căsnicie decât soțul. Ea nu numai că naște și crește copii, dar, prin sârguința sa, creează o atmosferă de afecțiune și iubire în cămin și poate adesea contribui în mod benefic la eradicarea viciilor partenerului ei. Iubirea nu se limitează doar la *sentimente* ; ea trebuie să se extindă în primul rând la viața spirituală a soților. Și aceasta înseamnă colaborarea în domeniul grijii pentru mântuire, grija reciprocă pentru suflet, cu o acceptare plină de compasiune a tuturor slăbiciunilor și neajunsurilor fiecăruia.

Viețile soților necredincioși sunt petrecute preocupați de bunăstarea materială, iar asta este, în esență, tot din ce sunt alcătuiți. Pentru un cuplu temător de Dumnezeu, căsătoria este o purtare comună a crucii vieții pe calea către Domnul. Și împreună, povara este mai ușoară. Când soții sunt impregnați de o astfel de gândire și credință, căsnicia lor este cu adevărat binecuvântată și indestructibilă .

„Scopul căsătoriei este mântuirea sufletului” — acestea sunt cuvintele preotului și soțului, ascetului și călugărului, Venerabilul Mărturisitor Serghie (Srebrianski) ([1075]), părinte spiritual al Marii Ducese, totodată soție, ascetă și călugăriță,

Venerabila Muceniță Elisabeta. Pentru creștini **,** căsătoria este **o cale a asceticii** , când frumusețea și puterea iubirii umane pământești se transformă în iubire față de Dumnezeu, în împlinirea *celor două mari porunci* , de care *se bazează toată legea și prorocii* [(1076](#)). Nu este o coincidență faptul că coroana de nuntă pusă pe cap este un semn nu numai al regalității, ci și al martiriului.

O coroană, spune Sfântul Ioan Gură de Aur, simbolizează victoria asupra plăcerilor trupești. Darul lui Dumnezeu al atracției reciproce este dat soților, potrivit Sfântului Mucenic Ignatie Născătorul de Dumnezeu , nu pentru a-și servi propriile capricii, ci pentru a-și dedica în mod sacrificial viața împreună Domnului . [1077](#) Prin urmare, binecuvântarea care se odihnește asupra celor ai căror copii au fost cerșiți de Dumnezeu și dedicați Lui este invocată asupra celor care se căsătoresc: „Binecuvântează-i, Doamne Dumnezeul nostru, precum i-ai binecuvântat pe Avraam și pe Sara... pe Isaac și pe Rebeca... pe Zaharia și pe Elisabeta... pe Ioachim și pe Ana!” [1078](#)

***

Note

[755](#)

O scurtă introducere în istoria isihasmului poate fi obținută consultând lucrările unui cercetător autorizat în acest domeniu, starețul Petru (Pigol). Vezi: *Petru (Pigol),* Starețul Grigorie al Sinaitului și succesorii săi spirituali. Moscova, 1999.

Petru (Pigol; n. 1955), stareț, candidat la teologie. Cercetător al istoriei isihasmului, este autorul unei lucrări dedicate vieții și operei Sfântului Grigorie Sinaitul și a urmașilor săi spirituali. Starețul Petru a absolvit Seminarul Teologic din Moscova și Academia Teologică din Moscova. Din 1987, este locuitor al Mănăstirii Danilov, unde a îndeplinit ascultări legate de activitățile reprezentative ale mănăstirii, a fost președinte al departamentului editorial al Mănăstirii Danilov și secretar executiv al revistei „Danilovsky Blagovestnik”. Apoi a fost trimis la Muntele Athos, la Mănăstirea Panteleimon, unde a îndeplinit ascultarea de bibliotecar. În perioada 1991-1992, Starețul Petru a fost reprezentantul Mănăstirii Panteleimon pe lângă Patriarhul Moscovei și al Întregii Rusii și primul stareț al metohionului athonit din Moscova. În calitate de reprezentant plenipotențiar al Mănăstirii Athos din Rusia, a reînviat (din 1995) Mănăstirea Noul Athos Simon Canaanitul din Caucaz. Starețul Petru a fost implicat în organizarea activităților editoriale ale Reprezentanței Athos și ale Mănăstirii Noua Athos și a fondat (1992) almanahul „Spre Lumină”, al cărui redactor-șef este și în prezent. Ulterior, a ocupat funcția de șef al departamentului editorial de cărți al Consiliului Editorial al Patriarhiei Moscovei (din 1999) și a lucrat în consiliul de experți spirituali în domeniul editorial. Apoi a devenit angajat al Departamentului de Educație Religioasă și Catehză al Bisericii Ortodoxe Ruse, unde a fost responsabil de sectorul editorial și a ocupat funcția de prim-prorector și decan al facultății de filosofie și teologie a Universității Ortodoxe Ruse numită după Sfântul Ioan Teologul. În prezent, Starețul Petru Petru este duhovnicul Mănăstirii

Vîsoko-Petrovski din Moscova și rectorul Metohionului Tuturor Sfinților de la Marea Neagră din Soci.

[756]

Termenul *isihasm* (ἡσυχασμός) este derivat din *grecescul* ἡσυχία – pace, tăcere.

[757]

Să ne reamintim că ***detașarea*** în antropologia și ascetica ortodoxă este conceptualizată fundamental diferit față de sistemul de concepte romano-catolice. Pentru mai multe detalii, vezi: *Novikov, N.M., „* Sabia războinicului”. Moscova, 2009. Capitolul „Vindecarea sufletului”.

[758]

Vezi: Matei 17:1–7 ; Marcu 9:1–7 .

[759]

Nikita Stethat (cca. 1005–1090), sfânt; stareț. La vârsta de 14 ani a devenit novice și, în cele din urmă, preot al Mănăstirii Studion din Constantinopol; deja la bătrânețe a fost ales stareț și a slujit ca rector timp de mai mulți ani. Fiu duhovnicesc și unul dintre cei mai apropiați discipoli ai Sfântului Simeon Noul Teolog, a fost un copist zelos al manuscriselor sale. A pregătit prima ediție a operelor învățătorului său și i-a compilat biografia (1053–1054). Sfântul Nikita este cunoscut ca un apărător altruist al Ortodoxiei în conflictul dintre Patriarhul Mihail Celurarie și legații papali conduși de Cardinalul Humbert (1054); la acea vreme a scris pamflete anti-latine vii. Dar mai presus de toate, Sfântul Nikita este un scriitor ascet distins, cunoscut pentru tratatele sale de teologie mistică, dintre care cele mai semnificative sunt: „Trei centurioni activi”, „Capitole naturale și gnostice”, „Despre Paradis”, „Despre suflet”, „Despre ierarhie” și „Despre limitele vieții”. Tratatul său „Centurionii” este inclus în Filocalie. Operele Sfântului Nikita, deși distinctive, sunt inseparabile de creativitatea spirituală a marelui său învățător: în lucrările sale, ucenicul a exprimat fundamentul teologic al experienței mistice unice a Sfântului Simeon. Prin intermediul acestor sfinți părinți, teologia isihasmului afirmă că numai prin asceza *interioară* a minții și a inimii aspectul *exterior* al vieții Bisericii și lupta ascetică dezinteresată își aduc adevăratul rod - darul unirii cu lumina divină, un dar îndumnezeitor pregătit inițial de Creator pentru fiecare ființă umană.

[760]

Sinergie, sinergism (συνεργέω, συνεργός, din *greaca veche* συν – prefix care înseamnă „uniune” și ἔργον – „muncă”) – asistență, asistență, cooperare, activitate comună. În traducerea greacă a Noului Testament, acest termen este folosit pentru a desemna interacțiunea strânsă, inseparabilă a puterilor divine și umane. În scrierile patristice, desemnează acțiunea comună a Duhului Sfânt și a omului însuși în lucrarea de realizare a mântuirii sale, manifestarea reciprocă a harului divin și a eforturilor umane, libertatea umană.

761

Vezi: *Petru (Pigol), stareț* . Sfântul Grigorie Sinaitul și succesorii săi spirituali. M., 1999. http://hesychasm.ru

762

Iosif de Volоțk, Venerabilul Iluminator. Moscova, 1993. P. 291.

763

Iosif al Athosului [Isihastul], bătrân . O relatare a experienței monahale. TSL, 1998. P. 193.

764

Sfântul Nil Sinaitul. Scrisori ascetice. Moscova, 2000. Pp. 379–381.

765

Grigore Dialogul cel Mare, Papă al Romei (cca. 540–604), sfânt. Membru al unei familii patriciene nobile, a primit o educație excelentă. După moartea tatălui său, a părăsit serviciul civil, și-a folosit întreaga avere pentru a întemeia șapte mănăstiri și a devenit călugăr. A fost ales pe tronul papal (590) și a condus Biserica Romană timp de 13 ani. A predicat pe Hristos în Spania și Anglia. Este autorul Liturghiei de Postul Mare a Darurilor Înaintesfințite, care îi poartă numele. Ritul acesteia a fost aprobat la Sinodul Ecumenic al VI-lea (680). Sfântul Grigore este autorul a numeroase lucrări traduse în diferite limbi. Cărțile sale, „Conversații despre Evanghelii” și „Conversații despre viețile Părinților Italieni și despre nemurirea sufletului”, au fost publicate în limba rusă. Sfântul a fost numit „Dialogul” pentru opera sa, „Dialog”. Pomenirea sa este făcută pe 25 martie, 12.

766

Psalmul 68:3 .

767

Petru (Ekaterinovski), Episcop . Despre monahism. Moscova, 1998. Pp. 92, 134, 137–139.

768

Grigore Palama, Sfânt // Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. Pp. 69–71.

769

Apogeul realizării monahale în timpul nostru. Moscova, 1995. P. 48.

770

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Scrisori complete. Moscova–Sankt Petersburg, 1995. Pp. 364–366.

771

Biografie completă a Sfântului Ignațiu al Caucazului. Moscova, 2002. P. 47.

772

Biografia Sfântului Kukșa (Velichko). Moscova, 1995. P. 45.

773

Venerabilul Nikon de Optina : Biografie și îndrumări spirituale. Moscova, 1998. P. 277.

774

Mă rog pentru cei pe care mi i-ai dat. Moscova, 1999. P. 136.

775

Epifanie (Teodoropoulos), Arhimandrit // Testamente ale vieții. Moscova, 2003. P. 92.

776

Aemilian, Arhimandrit. Cunoașterea lui Dumnezeu... M., 2002. Pg. 186, 328, 344.

777

Vasili (Rosliakov; 1960–1993), ieromonah. În lumea aceasta, Igor Ivanovici Rosliakov, călugăr din Optina Pustyn. În dimineața de Paște, 18 aprilie 1993, la ora 6:15, la o oră și jumătate după ce a primit Sfintele Taine ale lui Hristos, părintele Vasili, în vârstă de 33 de ani, împreună cu călugării Trofim (Tatarnikov; 1954–1993) și Ferapont (Pușkarev; 1955–1993), au fost martirizați. De atunci, venerația Purtătorilor de Patimi din Optina a crescut, iar mărturiile despre minuni postume au fost adunate. Interviul citat a fost înregistrat de un corespondent al Radiodifuziunii Tula cu 9 zile înainte de moartea părintelui Vasili (+9.04.1993).

778

Anexă // Apogeul isprăvilor monahale în timpul nostru. Moscova, 1995. P. 64.

779

Sfântul Ignațiu examinează această chestiune în detaliu în „Predica sa despre mântuire și desăvârșire creștină” (Eseuri ascetice, vol. 2). Sfântul explică faptul că *mântuirea* este accesibilă oricărui laic care trăiește în lume, cu condiția să îndeplinească toate preceptele Evangheliei, în timp ce atingerea *desăvârșirii* necesită în mod necesar sărăcie deplină și renunțarea la lume, adică alegerea căii monahale. – *N.N.*

780

Kirill (Pavlov), Arhimandrit. Conversație cu studenții și profesorii Academiei Teologice din Moscova. TSL, 1996. Fonogramă.

781

Teodor (Pozdeevski), Arhiepiscop. Semnificația isprăvii creștine // Biografie. Lucrări alese. TSL, 2000. Pp. 70–72.

782

Vladimir Nicolaevici Lossky (1903–1958), profesor de teologie. Născut la Sankt Petersburg, fiul renumitului filosof rus N. O. Lossky (d. 1965), a studiat la Universitatea din Sankt Petersburg sub îndrumarea lui L. P. Karsavin. Familia Lossky a fost exilată din Rusia (1922) împreună cu alți savanți și filozofi de renume. Vladimir Nicolaevici a studiat la Departamentul de Filosofie al Universității Caroline Cehe sub îndrumarea savantului bizantin N. P. Kondakov , apoi și-a finalizat studiile la Sorbona, unde a obținut o diplomă și un post didactic. În același timp, a participat activ la activitatea Metohiei celor Trei Ierarhi din Paris. Menținând întotdeauna o poziție fermă de loialitate față de Patriarhia Moscovei, a rămas un apărător activ al unității canonice a Bisericii Ortodoxe Ruse. Erudiția sa remarcabilă, viața liturgică intensă și înțelegerea profundă a tradiției patristice i-au permis lui V. N. Lossky să creeze lucrări teologice semnificative. Studiul operelor Sfântului Grigorie Palama l-a condus la ideea unei „sinteze palamite”. După ce Sfântul Sinod a condamnat erezia sofiologică a protopopului Serghie Bulgakov în 1935 , Lossky a scris „Dezbaterea despre Sofia” (1936), o critică riguros argumentată a acestei învățături false. V.N. Lossky a participat la Rezistența Franceză (din 1940), iar în timpul luptei împotriva fascismului, și-a continuat activitățile academice și didactice. Atunci a publicat lucrarea sa principală, „O schiță a teologiei mistice a Bisericii Răsăritene” (1944). La Sorbona, savantul a predat un curs intitulat „Viziunea lui Dumnezeu” (1945–1946), iar la Institutul Ortodox Sfântul Dionisie din Paris, a predat un curs de teologie dogmatică. În urma unor discursuri dure anticatolice, a fost forțat să demisioneze (1948) din comitetul de redacție al revistei „Dumnezeul cel Viu”. Timp de aproximativ 20 de ani a lucrat la tema neterminată a unui studiu comparativ al misticismului catolic și al isihasmului athonit. Prezentările constante ale lui Lossky la congrese și conferințe și numeroasele articole, fiecare dintre ele reprezentând o lucrare teologică serioasă, au avut o influență enormă asupra societății occidentale, demonstrând că „Ortodoxia nu este o formă istorică a creștinismului răsăritean, ci un adevăr persistent și sobornic”. Printre lucrările sale: „Ispitele conștiinței bisericești” (1950), „Despre chestiunea purcederii Duhului Sfânt” (1957), „Teologia dogmatică” (1965), „Atotsfântul” (1967), „Teologia luminii în învățătura Sfântului Grigorie Palama” (1968), „Conștiința catolică” (1969) etc. Împreună cu L. A. Uspenski , a scris cartea „Semnificația icoanelor” (1952). Vladimir Nicolaevici a murit la Paris (7 februarie 1958) în ziua de sărbătoare a Sfântului Grigorie Teologul.

783

Lossky V.N. Eseu despre teologie mistică... M., 1991. Pp. 16, 17, 151.

784

Cf.: *Voi sunteți sarea pământului* (Matei 5:13).

785

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Nașterea în Regat... Essex; Moscova, 2001. P. 113.

786

Ignațiu al Caucazului, sfânt // Ibidem.

787

Vezi Gen. 1:26; 5:1 .

788

Ioan 17:21 .

789

Matei 19:19 .

790

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Nașterea în Regat... Essex; Moscova, 2001. Pp. 164, 165, 189, 190.

791

Vezi mai sus, în capitolul „Genealogia isihasmului”. Pentru mai multe detalii, vezi această ediție, vol. 3, capitolul „Viața spiritului”.

792

Viața monahală venerabilă se menține în trei moduri: fie schitul solitar; fie tăcerea cu unul sau mai mulți de doi; fie viața de obște. (Există trei tipuri de organizare corectă a vieții monahale: fie schitul solitar; fie tăcerea cu unul sau mai mulți de doi; sau viața de obște.) *Cuviosul Nil Sorsky* : „Sfinții Părinți împart întreaga viață monahală în trei trepte: prima, comunitatea; «a doua se numește calea împărătească sau calea de mijloc, care este viața în doi sau trei... a treia este schitul solitar, care este lucrarea oamenilor desăvârșiți și sfinți» (Sfinții Părinți împart toate formele de viață monahală în doar trei tipuri: prima este viața cenobitică. A doua, numită calea împărătească sau de mijloc, este viața în doi sau trei... A treia este schitul solitar, care este accesibilă sfinților și celor desăvârșiți). *Cuviosul Paisie al Moldovei:* „Viața monahală este împărțită în trei părți sau trei trepte: 1) cenobitică; 2) locuitori ai schiturilor; și 3) pustnici solitari.” *Sfântul Nil din Sora.* Tradiție... (în limba slavă). Pp. 195, 21, 22; Venerabilul Paisie (Velichkovsky) : Autobiografie... 2004. P. 245.

793

Compară: *Vrăjmașul Lui a venit și a semănat neghină printre grâu* (Matei 13:25).

794

Pitirim [Nechayev], Mitropolit. Lumina memoriei. Moscova, 2009. p. 421.

795

Vechile reguli monahale rusești. Moscova, 2001. P. 287.

796

Vezi: *Klyuchevsky V.O.* Curs de istorie rusă. Moscova, 1988. Partea a 2-a.

797

Vezi: *Kostomarov, N.I.* Istoria Rusiei în biografiile celor mai importante figuri ale sale. Moscova, 1990.

798

Filyanova V.N. Sf. Neil Sorsky... M., 2009. Diploma.

799

Lucrările emigranților I.K. Smolich, G.P. Fedotov, P.A. Bushkovich și ale altor autori „au fost orientate spre schema istoriografică a anilor 1860 și 1870, care afirma confruntarea eternă dintre cei care nu posedau și iosefiți”. Acești cercetători, fără a se obosi să studieze independent documentele și să reconstruiască conștiincios adevărul istoric, din păcate, se mulțumesc să „repeteze cele mai cunoscute... opinii ale predecesorilor lor”. Pliguzov, A.I., Polemici..., p. 37.

800

Vezi: *Smolich I.K.* Monahismul rusesc. Anexă la „Istoria Bisericii Ruse”. Moscova, 1997, vol. 9; *Fedotov G.P.* Sfinții Rusiei Antice. Moscova, 1990; 1991; și alții; Soarta și păcatele Rusiei. Moscova, 1991; 2005.

801

Vezi: *Meyendorff, John, Arhipreot.* Roma – Constantinopol – Moscova. Moscova, 2005. pp. 250, 251, 282; *Meyendorff, John, Arhipreot.* // Buletinul Mișcării Creștine Ruse. Nr. 124. pp. 32, 33; *Meyendorff, John, Arhipreot.* Istoria Bisericii și Misticismul Creștin Răsăritean. Moscova, 2003. p. 324; și alții.

802

Iosif de Volotk (Sanin; 1439–1515), sfânt; stareț. Un ascet remarcabil, făcător de minuni, zelotă a Ortodoxiei, scriitor spiritual și figură bisericească și publică. Provenea dintr-o familie nobilă, în care sunt cunoscute 18 nume monahale. De la

vârsta de 7 ani a trăit în mănăstiri, la 20 de ani a depus jurăminte monahale și timp de 18 ani a fost sub îndrumarea Cuviosului Pafnutie de Borovsk. A fost hirotonit ieromonah (1477) și ridicat la rangul de stareț. Cuviosul Iosif a întemeiat faimoasa sa mănăstire (1479), unde a fost adoptată o regulă cenobitică strictă, după modelul celei a Cuviosului Teodor Studitul. Pe pământ rusesc, Cuviosul Iosif a dezvoltat până la perfecțiune forma cenobitică a vieții monahale. Mănăstirea găzduia o bibliotecă unică, renumită în toată Rusia, care conținea aproximativ 1.150 de manuscrise. Colecția cuprindea toată literatura ascetică disponibilă la acea vreme. Sfântul Iosif a fost autorul unei serii de lucrări spirituale remarcabile. Opera sa principală, „Iluminatorul”, a câștigat o largă faimă și a devenit „prima lucrare teologică originală a Rusiei Antice”, ceea ce a dus la recunoașterea Sfântului Iosif ca „unul dintre fondatorii gândirii teologice rusești”. Învățăturile sale ascetice sunt expuse în Regula Monastică și Testamentul Spiritual al Sfântului Iosif. Din secolele al XVI-lea până în al XVIII-lea, lucrările sale au circulat în toată Rusia în numeroase exemplare. „Judecând după cantitatea și calitatea acestor lucrări”, scrie V.O. Kliucevski, „se poate spune că nicio mănăstire rusă nu a dat dovadă de un entuziasm literar egal cu cel găsit în mănăstirea lui Iosif”. Mănăstirea lui Iosif a devenit unul dintre cele mai mari centre ale culturii ruse, renumit pentru filantropia sa: în vremuri dificile, sub starețul Iosif, mănăstirea a oferit hrană pentru până la 700 de laici.

L.A. Uspenski și alți cercetători subliniază legătura dintre învățăturile Sfântului Iosif și tradiția isihasmului, observând că principalele accente semantice din „Iluminatorul” sunt condiționate de „practica spirituală isihastă” a autorului. „Influența Sfântului Iosif și a ucenicilor săi a format tipul de bisericesc și evlavie caracteristic Rusiei moscovite pre-petrine.” Conform expresiei unei vieți străvechi, „nu numai pentru o mănăstire, ci pentru întreaga țară, Sfântul Iosif a strălucit ca o luminător.” Educația teologică profundă și darul pentru dezbateri i-au permis Sfântului Iosif să devină un apărător zelos al Ortodoxiei. Împreună cu Sfântul Ghenadie de Novgorod, a reușit să pună capăt uneia dintre cele mai distructive erezii - erezia iudaizanților. „A devenit liderul spiritual al apărătorilor evlaviei ruse antice și păzitorul unității poporului rus... A continuat opera Sfântului Serghie pentru unificarea și înălțarea spirituală a Rusiei... Dar, în ciuda activității sale externe furtunoase, a rămas un călugăr ascet strict... Figura Sfântului Iosif este monumentală - păstor, ascet, predicator, teolog, gânditor, patriot înfocat... Numele său se numără printre sfinții pământului rusesc precum Antonie și Teodosie de la Peșterile Kievului, Serghie de Radonej și Mitrofan de Voronej.” Ca adevărat patriot, Sfântul Iosif a fost condamnat să experimenteze ostilitatea, calomnia și tăcerea, care nu au fost depășite până în ziua de azi. Abatele Volotk a fost canonizat încă din 1578; „în secolele XVI-XVII, alături de Sfântul Serghie , a fost unul dintre cei mai venerați sfinți ai Rusiei moscovite.” Slujba către Sfântul Iosif a fost compilată de Sfântul Patriarh Iov. Descoperirea sfintelor moaște ale Sfântului Iosif, care odihniseră sub obroc timp de aproape cinci secole, a avut loc (12 iunie 2003) prin eforturile Mitropolitului Pitirim (Nechaev). Acum moaștele se odihnesc în Catedrala Adormirii Maicii Domnului din Mănăstirea Iosif-Volokolamsk. Pomenirea sfântului este 9/22 septembrie și 18/31 octombrie. Mitropolitul Trifon (Turkestanov); Mitropolitul Pitirim (Nechaev);

Arhimandritul Macarie (Veretennikov); Arhidiaconul Roman (Tamberg); L.A. Uspenski.

803

Venerabilul Iosif de Volоțk și mănăstirea sa. Moscova, 2008. P. 43.

804

Pitirim [Nechayev], Mitropolit. Lumina memoriei. Moscova, 2009. p. 421.

805

Sfântul Nil de Sorsk (Maikov; 1433–1508). Un ascet remarcabil al muncii interioare, unul dintre pilonii bătrâneții rusești și ai tradiției tăcerii sacre. Nikolai Maikov, moscovit dintr-o familie de boieri, și-a început viața monahală la Mănăstirea Kirillo-Belozersky sub îndrumarea faimosului bătrân Paisie (Iaroslavov) și a fost tuns în mănăstire la vârsta de aproximativ 20 de ani. A întreprins un lung pelerinaj la Athos și Constantinopol. La întoarcerea în Rusia (cca. 1490), s-a retras în viața deșertului, stabilindu-se la 15 verste de Mănăstirea Kirillov, într-un loc retras pe malurile râului Sora. Aici, împreună cu un grup de camarazi ai săi, a întemeiat un schit conform regulii tradiționale pustnicești, a cărei bază este practica isihastă a muncii mentale. O trăsătură distinctivă a Schitului de Sorsk au fost restricțiile stricte impuse de fondatorul său: să nu primească călugări analfabeți; să nu efectueze tunderi monahale în schit; Să nu se mărească numărul fraților peste 15 persoane; Să nu se permită transformarea schitului într-o mănăstire. În timp ce se ocupa de lucrări literare, Sfântul Nil a adunat fragmente din scrierile patristice și a compus două texte din acestea: „Tradiția vieții schitice” și „Regula”, care sunt de obicei publicate împreună, sub unul dintre aceste titluri. Această lucrare a devenit o piatră de hotar importantă în istoria isihasmului rus, deoarece până atunci, în ciuda cunoașterii profunde a părinților noștri a literaturii ascetice traduse, tratate domestice similare practic nu fuseseră create, datorită predominanței transmiterii orale a învățăturii. Opera Sfântului Nil a dat un impuls semnificativ dezvoltării ulterioare a tradiției tăcerii sacre în Rusia. Ascetul a plecat la Domnul la vârsta de 75 de ani (+ 7 mai 1508). Pomenire pe 7/20 mai.

806

Roman (Tamberg), Arhidiacon. // Iosif de Volоțk, Venerabilul. Mesaj către pictorul de icoane. Moscova, 1994. P. 30.

807

Vasili (Krivoshein), arhiepiscop. // BT. 1997. Nr. 33. P. 311.

808

Patericonul Kievo-Pecherski. Kiev, 1991. Pp. 10–12.

809

Arkhangelsky A.S. Nil Sorsky și Vassian Patrikeev. Sankt Petersburg, 1882. Partea 1. // *Filyanova V.N.* Sf. Neil Sorsky... M., 2009. Diploma.

810

Isaac Sirianul, Sf. Cuvinte de ascetism spiritual (în limba slavă). 1854; *Isaac Sirianul, Sf.* Cuvinte ascetice. M., 1998. Sl. 16.

811

Vezi: *Nil Sorsky, Sf.* Legenda despre reședința mănăstirii (în limba slavă). M., 1997. P. 69 (traducere citat - *N.N.*).

812

Există dovezi valoroase despre șederea Sfântului Nil pe Sfântul Munte: „Cea mai mare bogăție spirituală a dobândit-o în mănăstirea athonită rusă, foarte faimoasă și cunoscută sub numele de Xylourgou.” În același timp, se știe că schitul Xylourgou a respectat cu strictețe statutul comunal încă din secolul al XII-lea. [*Bokach F.*] Athos... Paris, 1959. P. 33; Schitul Xylourgou // Către Lumină. M., 2000. http://sv-afon.orthodoxy.ru

813

Romanenko E.V. Pr. Nil Sorsky. Moscova, 2008. P. 287.

814

Prpp. Nil Sorsky și Innokenty Komelsky. Sankt Petersburg, 2005. P. 27, 388.

815

Aici, printre altele, găsim că un călugăr trebuie să renunțe odată pentru totdeauna la orice bun personal, și nu numai la mâncare, îmbrăcăminte și încălțăminte, ci, în mod ideal, chiar și la cărți și icoane: „Căci cei care trăiesc în comunitatea monahală în Chipul Sfânt al îmbrăcămintei nu trebuie să spună niciun cuvânt despre ce este *al vostru* , sau *al meu* , sau *al acesta* , sau *al acela* .” Iosif ia ca bază cuvintele Sfântului Pimen cel Mare: „Dacă vreți să trăiți în viață de obște, să renunțați la toate, să nu aveți putere nici măcar asupra unui pahar și astfel vă puteți mântui în viața de obște.” Iosif îi îndeamnă pe călugări să nu se teamă de aparenta precaritate a unei existențe care nu este asigurată prin acumularea de proprietăți: „Nimic nu ne va deveni rar din ceea ce ne trebuie, Hristos ne călăuzește; «Și dacă devine rar, este spre ispita noastră: este mai bine să fii sărac și să fii cu Hristos decât să fii bogat fără să te împărtășești cu toate lucrurile lumești și să fii condamnat să fii cu ei.» Sentința lui Iosif este dură și lipsită de ambiguitate pentru acele mănăstiri unde aceste principii nu sunt respectate: «Dar dacă sunt semănători de buruieni și oameni cu astfel de gânduri, aceasta nu ar trebui numită viață comună, ci o adunare de tâlhari și furturi de sfinți și tot felul de răutate și răutate. Din acest motiv sunt numiți vieți comune, pentru ca totul să fie comun.» *Dronov I.* Utopia și Carta. http://voskres.ru

816

Rafail (Karelin), arhimandrit. Întrebări și răspunsuri. http://karelin-r.ru/faq

817

Vezi: Prpp. Nil Sorsky și Innokenty Komelsky. Sankt Petersburg, 2005. P. 23.

818

Petrunin V. Isihasmul politic. Sankt Petersburg, 2009. P. 66. Vezi și: *Polyakovskaya M.A.* Posesiunile urbane ale mănăstirilor provinciale în Bizanțul târziu // Epoca bizantină. Vol. 24. 1964.

819

Metokh (*greacă*) – teren aparținând unei comunități monahale, teren aparținând comunității monahale. De obicei, o parcelă de teren cultivat cu clădiri rezidențiale și agricole și un templu.

820

Romanenko E.V. Pr. Nil Sorsky. Moscova, 2008. P. 288.

821

Filyanova V.N. Sf. Neil Sorsky... M., 2009. Diploma.

822

Ținutul Volokolamsk. Moscova, 1994. P. 106.

823

Venerabilul Iosif de Volоțk și mănăstirea sa. Moscova, 2008. P. 385.

824

Pitirim [Nechayev], Mitropolit. Lumina memoriei. Moscova, 2009. p. 443.

825

Dionisie de Zvenigorod (Lupa; secolele XV-XVI), călugăr, în veci Prințul Daniel. **Nil** (Polev; secolele XV-XVI), călugăr, în veci Prințul Nikifor Vasilievici. Amândoi au fost prezbiteri ai Mănăstirii Iosif-Volokolamsk. „Dionisie, din linia prinților de Zvenigorod, era renumit pentru evlavia sa în mănăstire și îndeplinea ascultarea în brutărie pentru doi frați, făcând în plus 3.000 de închinăciuni zilnic; dar, iubind singurătatea, i-a cerut sfântului permisiunea de a merge la un alt schit, la Nil de Sorsk , și cu el a mers acolo un alt călugăr renumit, Nil Polev, din linia prinților de Smolensk.” Familia Polev provenea din dinastia Rurikovici. „Polevii aveau moșii în districtele Volokolamsk și Ruzsky și aproape toți au donat o parte din pământurile lor Mănăstirii Iosif-Volokolamsk.” Vezi: Viețile Sfinților Bisericii Ruse. Septembrie; Sfântul Iosif și mănăstirea sa.

826

Venerabilul Iosif de Volotk și mănăstirea sa. Moscova, 2008. P. 42.

827

Pitirim (Nechayev), Mitropolit // Venerabilul Iosif de Volotk și mănăstirea pe care a fondat-o. Moscova, 2001. P. 20.

828

Dronov I. Utopia și Carta. http://voskres.ru Conform inventarului mănăstirii din 1545, Mănăstirea Iosif conținea 16 cărți scrise de Gherasimov, pe care Sfântul Iosif însuși le-a numit „magistrale”. Vezi: Centre de carte ale Rusiei antice. P. 7.

829

Pitirim (Nechayev), Mitropolit // Slujitor devotat al Bisericii. Moscova, 2009. P. 404.

830

Slujbă adusă tuturor sfinților care au strălucit în țara rusă. Canon, Oda 6, Troparul 4.

831

Vezi: Venerabilul Iosif de Volotk și mănăstirea pe care a fondat-o. Moscova, 2001. Pp. 12–24.

832

Ioan (Snișev), Mitropolit. Simfonia rusă. Sankt Petersburg, 1998. P. 128.

833

Romanenko E.V. Pr. Nil Sorsky. Moscova, 2008. P. 255.

834

Pitirim [Nechayev], Mitropolit. Lumina memoriei. Moscova, 2009. p. 433.

835

Vezi: *Lurye Ya.S., Kazakova N.A.* Mișcări eretice antifeudale. M.; L., 1955; *Lurye Ya.S.* Lupta ideologică în jurnalismul rus de la sfârșitul secolului al XV-lea - sfârșitul secolului al XVI-lea. M.; L., 1960; Despre chestiunea ideologiei lui Nil Sorsky // TODRL. M.; L., 1957. Vol. 13. pp. 182–213.

836

Vezi: *Moiseeva G.N.* Despre ideologia oamenilor neachizitivi // Istoria URSS. 1961. Nr. 2; *Filyanova V.N.* St. Neil Sorsky... M., 2009. Diplomă.

837

Rafail (Karelin), arhimandrit. Întrebări și răspunsuri. http://karelin-r.ru/faq

838

Optina necunoscută. Sankt Petersburg, 1998. Pp. 17, 65.

839

Venerabilul Iosif de Volotk și mănăstirea pe care a fondat-o. Moscova, 2001. Pp. 12–24.

840

Aceasta se referă la erezia „înțelepților evrei” (*slaviști*), adică a celor care gândeau într-un mod evreiesc sau, cu alte cuvinte, a creștinilor iudaizanti. Erezia iudaizantă, una dintre cele mai distructive din istoria Bisericii Ruse, s-a răspândit pe scară largă în rândul poporului rus la sfârșitul secolului al XV-lea, pătrunzând în cercurile curții și ale marelui ducat, precum și în înaltul cler. Unii eretici din acea vreme simulau hirotonii sfinte în timp ce mărturiseau în secret credința evreiască. Această erezie, de natură ocultă, a fost adusă în Rusia din Occident și, „în manifestările sale extreme, era în esență iudaism aproape pur”. Prin urmare, acest fenomen nu a mai fost recunoscut ca o erezie în sine, ci **ca o apostazie** , adică „o îndepărtare completă de creștinism” - o negare a dogmei creștine și o deviere către iudaismul cabalistic. De aici provine numele acestei mișcări. A fost nevoie de peste 30 de ani de lupte dificile și convocarea a trei Sinoade (1488, 1490, 1504) pentru a eradica erezia. Activitatea criminală anticreștină a iudaizatorilor a fost oprită abia după introducerea pedepsei cu moartea. Printre cei care au acceptat învățătura eretică s-au numărat nora Marelui Duce, Elena, mama moștenitorului tronului, și apostatul secret, Mitropolitul Zosima al Moscovei. Succesul ereticilor se explică parțial prin utilizarea metodelor oculte de influență, Cabala, vrăjitoria, magia neagră și astrologia. Funcționarul ambasadorului, Feodor Kuritsyn, era astrolog; Marele Duce Ivan al III-lea însuși era interesat de astrologie. Erezia a fost înfrântă datorită eforturilor Sfântului Iosif de Volokolamsk și ale Sfântului Ghenadie de Novgorod . Ivan al III-lea s-a pocăit Sfântului Iosif pentru complicitatea sa la erezie. La Sinodul din 1504, Biserica a decretat „să pronunțe anatema asupra iudaizatorilor în Duminica Ortodoxiei”. Vezi: Mitropolitul Macarie; E.E. Golubinsky; N.D. Talberg.

841

Această luptă cu Biserica a continuat. Sub Petru I, Ecaterina a II-a și Anna Ioannovna, „politica de combatere a proprietății bisericești a evoluat într-o luptă împotriva monahismului. Punctul său central a devenit decretul «Despre neîncărcarea în monahism...», a cărui încălcare amenința cu servitutea pedepsită perpetuă. Aproape întregul secol al XVIII-lea, cu excepția domniei Elisabetei Petrovna, a fost petrecut încercând să distrugă monahismul.” *Mitropolitul Ioan (Snychev).* Simfonia Rusă. P. 129.

842

Ioan (Snychev), Mitropolit. Simfonia rusă. Sankt Petersburg, 1998, pp. 126–128.

843

Venerabilul Iosif de Voloțk și mănăstirea sa. Moscova, 2008. P. 41.

844

Un patrimoniu, sau o avere patrimonială, este un bun imobil familial, teren (sat, sat) nelocuit sau locuit, deținut de proprietarul patrimonial.

845

Vechile reguli monahale rusești. Moscova, 2001. Pp. 286, 287.

846

Fedotov G.P. Sfinții Rusiei Antice. Sankt Petersburg, 2007. P. 180.

847

În ceea ce privește activitatea educațională, trebuie spus că „încă de la începutul înființării sale, Mănăstirea Iosif-Volokolamsk a fost cel mai mare centru al gândirii spirituale, culturale și literare rusești... Un astfel de impuls a fost dat de fondatorul mănăstirii, Sfântul Iosif, un teolog, polemist și publicist remarcabil. În mănăstire au lucrat copiști sârguincioși de cărți: călugării Ignatie (Zaitsev), Silvestru (Kapustin), Marcu (Levkeinsky), Gherasim (Zamytsky), Gherasim (Cerny), Fotie cel Bătrân.” Aici a lucrat și celebrul scriitor și pictor de icoane, călugăr Dositei (Toporkov), nepotul Sfântului Iosif, fratele episcopului Vassian și vărul Sfântului Macarie al Moscovei . „Dositei a copiat operele Sfântului Nil Sorski și este creditat cu scrierea Predicii funerare a Sfântului Iosif și a Patericonului Volokolamsk, creând un monument remarcabil al gândirii istorice ruse - Cronograful rus... Un loc important printre călugării-scriitori îl ocupă Arhiepiscopul Novgorodului, Teodosie, de la care au supraviețuit peste 20 de epistole.” *Sfântul Acachie de Tver* vorbește astfel despre locul tunderii sale: „În Mănăstirea Iosif, bătrânii sunt profeți; Mănăstirea Iosif este similară cu bătrânii Mănăstirii Pechersky de la Kiev, care exista la acea vreme.” *Zimin A.A* .: „Mănăstirea Volokolamsk este unul dintre fenomenele remarcabile ale Rusiei Antice. Avea pe deplin aspectul unei instituții de învățământ și educație sau al unei școli în sensul său filosofic. Era o academie antică.” Mănăstirea Iosif, fiind cel mai mare centru de carte, a menținut legături de carte și cu Veliki Novgorod și Tver. *Macarie (Veretennikov), Arhimandrit.* Viața și lucrările Sfântului Macarie... p. 72, 73, 159; Din istoria ierarhiei ruse din secolul al XVI-lea. p. 176.

848

Vassian Patrikeyev , cunoscut și sub numele de **Vassian Kosoy** (vezi mai jos pentru mai multe informații despre el), a fost principalul inițiator al luptei împotriva Sfântului Iosif și a proprietății funciare mănăstirești, declarându-se

ucenic al Sfântului Nil. Anterior, înainte de arestarea și tunderea sa, a fost cel mai mare proprietar de pământ din Rusia; mai târziu, după moartea Sfântului Nil, a devenit un important aventurier politic. Prin ordin judecătoresc, Patrikeyev a fost tuns cu forța și închis într-un schit din Trans-Volga. A devenit „un călugăr care nu a putut ascunde sub mantia și cufărul său nici simpatiile și antipatiile politice, nici aroganța unui boier... care, chiar și în mănăstire, trăia în lux și ospitalitate, ca un prinț și un boier”. Sfântul Zinovi de Otensk , precum și cercetătorii moderni, atestă viața domnească a lui Vassian la Mănăstirea Simonov în cartea sa, „Adevărul: o indicație pentru cei care au întrebat despre noua învățătură”, la fel ca și viața domnească a lui Vassian la Mănăstirea Simonov. Vezi: *Hruşciov I.P.* Cercetare... pp. 240, 241; *Kozhinov V.V.* // Denunţător de erezii... Pp. 32–40; *Macarius (Veretennikov), arhimandrit.* Viața și operele Sfântului Macarie... Moscova, 2002; *Romanenko E.V.* Venerabilul Nil Sorsky. Moscova, 2008; *Dronov I.* Utopia şi Carta. http://voskres.ru; si altele.

849

Kassian de Riazan , Episcop. Monah al Mănăstirii Kirillo-Belozersky, „a fost un om foarte bogat, deloc înclinat spre sărăcie”. Și-a sfârșit viața prost. La Sinodul din 1553, așa cum notează cronica, „episcopul de Riazan a început să mijlocească pentru eretici și... și-a permis să vorbească de rău despre cartea lui Iosif de Volotsk. După aceasta, a fost lovit de paralizie, și-a pierdut folosirea brațului și a piciorului, a părăsit episcopatul, s-a retras la o mănăstire, dar nici măcar acolo nu s-a pocăit, nevrând să-L numească pe Hristos Atotputernicul”. *Arhimandritul Macarie (Veretennikov),* Viața și lucrările Sfântului Macarie... pp. 130, 165.

850

Egumenul **Artemii Troitski** (vezi mai jos pentru mai multe detalii) a fost condamnat în cazul de erezie împotriva lui M. Bașkin și F. Kosoi. Un „cerc neposesiv” al discipolilor săi s-a format în jurul lui Artemii în regiunea Trans-Volga, profesând o învățătură falsă, intrinsec legată de erezia iudaizantă. Adept al lui Bașkin, Artemii a fost la rândul său mentorul unui alt călugăr condamnat, Teodosie Kosoi. *Arhimandritul Macarie (Veretennikov),* Viața și lucrările Sfântului Macarie... pp. 129, 130.

851

Venerabilul Iosif de Volotk și mănăstirea pe care a fondat-o. Moscova, 2001. Pp. 12–24.

852

Iosif de Volotk, Venerabilul. Mesaj către un pictor de icoane. Moscova, 1994. P. 18; Vezi: *Goryachev V.* Învățături politice și juridice ale Venerabilului Iosif // Renașterea imperială. 2009. Nr. 4.

853

Regula *Sfântului Iosif* există în două versiuni. Versiunea mai scurtă se intitulează „Regula monastică” și constă din 12 omilii (capitole); așa-numita „Versiune extinsă” se numește în original „Carta spirituală” și conține 14 omilii.
Opera *Sfântului Nil* este formată din două părți separate. Prima, mai scurtă ca lungime, se intitulează „Tradiția avaței Nil din Sorsk, conducătorul schitului, către ucenicii săi, dorind să trăiască în pustiul său, despre viață, culesă din Sfintele Scripturi și ca toți să aibă aceasta în practică”. A doua parte, mai extinsă, care este de fapt considerată „regula”, este intitulată în manuscris: „Din scrierile Sfinților Părinți despre activitatea mintală, conservarea inimă și minte, de ce este necesar acest lucru și cum ar trebui să se străduiască cineva să facă acest lucru”. Ambele părți sunt de obicei publicate împreună sub un titlu comun și, așa cum este obișnuit printre editori și cercetători, pot fi numite fie „Cartă”, fie „Tradiția vieții schitice”.

854

Venerabilul Iosif de Volоțk și mănăstirea pe care a fondat-o. Moscova, 2001. P. 18.

855

Vezi: *Smolich I.K.* Monahismul rusesc. Moscova, 1997. Pp. 63, 67.

856

Kartashev A.V. Eseuri despre istoria Bisericii Ruse. Paris, 1959. Vol. 1. P. 407.

857

Florovsky, George, Arhipreot . Căile teologiei ruse. Paris, 1937. P. 18.

858

Să ne amintim că colecția de cărți a Mănăstirii Volоțk „conținea mai multe exemplare ale Regulii Sfântului Nil”. Dar cel mai important, întregul corp al asceticii răsăritene era reprezentat aici. Deja în timpul vieții Sfântului Iosif, care a colecționat în mod intenționat lucrări ascetice, existau peste 70 de exemplare. Printre acestea se numără lucrări de Metodie de Patara , Macarie cel Mare, Vasile cel Mare, Grigore Teologul, Ioan Gură de Aur, Efrem Sirul, Avva Ammunos, Ioan Casian Romanul , Sava Sfințitul, Avva Dorotei, Ioan Postitorul, Ioan Scămașul, Isaac Sirul, Ioan Damaschinul, Teodor Studitul, Simeon Noul Teolog, Niceta Stethatos, Petru Damaschinul, precum și patericoane și vieți de sfinți. Mai mult, din lucrările multora dintre cei mai citiți autori, cum ar fi, de exemplu, Sfântul Simeon, existau cel puțin zece exemplare. Cuviosul Iosif de Volоțk și mănăstirea pe care a întemeiat-o. Pp. 17, 19.

859

Pitirim (Nechayev), Mitropolit // Venerabilul Iosif de Volоțk și mănăstirea sa. Moscova, 2008. P. 15.

860

Ibidem, p. 41.

861

Ibidem.

862

Smolich I.K. Monahismul rusesc. Moscova, 1997. P. 63.

863

Mitropolitul Trifon (Turkestanov). Creștini antici și bătrâni de la Optina. Moscova, 1997. Păg. 140, 141.

864

Arhimandritul Macarie (Veretennikov). Viața și opera Sfântului Macarie. Moscova, 2002. pp. 23, 72.

865

Akakiy din Tver, sfânt // Ibid. p. 72.

866

Vezi: Ediție scurtă a Hrisoavei Sfântului Iosif de Volokolamsk. Cuvântul 12.

867

Venerabilul Iosif de Volоțk și mănăstirea sa. Moscova, 2008. Pp. 16, 30, 31, 32, 35, 41, 42, 46, 47, 59, 184, 185.

868

Vezi: *Mansvetov I.D.* Carta bisericească (tipică), formarea și soarta ei în Biserica Greacă și Rusă. Moscova, 1885; *Nikolsky N.K.* Viața comunitară și celulară în Mănăstirea Kirillo-Belozersky... 1907.

869

Reguli monahale rusești vechi. Moscova, 2001. P. 285.

870

Prpp. Nil Sorsky și Innokenty Komelsky. Sankt Petersburg, 2005. P. 12; Vezi: Enciclopedia abatelui rus din secolele XIV-XV. Sf. Kirill Beloezersky. Biblioteca Națională Rusă. Nr. XII. Sankt Petersburg, 2003.

871

Prpp. Nil Sorsky și Innokenty Komelsky. Sankt Petersburg, 2005. pp. 12, 26.

872

Florovsky, George, Arhipreotul . Căile teologiei ruse. Vilnius, 1991. P. 21.

873

Prin Scripturi „Divine” și „Sfânte”, Sfântul Nil, la fel ca și Sfântul Paisie al Moldovei mai târziu, se referă întotdeauna nu doar la textele biblice, ci și la lucrările Sfinților Părinți. Vezi: Sobrietatea. Vol. 1. P. 376.

874

Sfântul Nil din Sora. Tradiția vieții schitice (în slavonă). Moscova, 1997. Pp. 72, 52, 58, 67. „Eu, un mare păcătos și nebun, adunând din Sfintele Scripturi ceea ce au spus părinții purtători de duh despre acestea, le-am scris spre propria mea amintire... Am spus acestea în parte (cum se cuvine) nu din mine, ci din Sfintele Scripturi, adunând puțin de la mulți, ca un câine din firimiturile care cad de pe masa cuvintelor Domnului către fericiții săi părinți... Nu sunt un făcător de bine nimănui, ci vorbesc numai despre Dumnezeiești Scripturi... Le recomandăm celor care vin la noi și cer aceste lucruri, și mai ales nu noi (căci suntem nevrednici), ci fericiților sfinți părinți din Dumnezeiești Scripturi.”

875

Troparul Sfântului Nil din Sora , tonul 1.

876

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1996. Vol. 1. P. 490.

877

Citat din: *Filyanova V.N.* Rev. Nil Sorsky... M., 2009. Diplomă.

878

Biserica și timpul. 2001. Nr. 4. P. 125.

879

Să citățm, de exemplu, următoarele fapte. „Pelerinii ruși copiau adesea cărți în mănăstirile de la Athos sau le dobândeau acolo”. Astfel, „în 1386, novgorodenii Ivan și Dobrilo lucrau la Athos, copiind cărți acolo”. Taktikonul original al lui Nikon din Cernogoreț „a fost luat din Sfântul Munte de către starețul Mănăstirii Lissitzky din Novgorod, Ilarion. În 1397, manuscrisul se afla deja în Novgorod, iar doi călugări, Iacob și Pimen, care se aflau în alaiul Arhiepiscopului de Novgorod, Ioan, au făcut o copie a acestuia... Alături de Novgorod, Principatul Tver avea legături strânse și cu Athosul... Printre călugării ruși care au contribuit la dezvoltarea legăturilor athonite-ruse, îl putem remarca pe starețul de la Tver, Savva, care a fondat Mănăstirea Vishera în 1397. Sfântul Savva Vishersky, care a vizitat Athosul, a adus înapoi din Sfântul Munte o carte de Pravile, pe care Vassian Patrikeyev a folosit-o ulterior pentru a-și compila Cârmaciul.” BT. 1997. Nr. 33. P. 80.

880

Taktikon este o colecție de reguli de evlavie și decență.

881

BT. 1997. Nr. 33. pp. 78–80.

882

Augustin (Nikitin) , Arhimandrit // BT. 1997. Nr. 33. P. 83. Deja de la mijlocul secolului al XIV-lea, operele Venerabililor Părinți Grigorie Sinaitul, Isaac Sirul, Avva Dorotei, Simeon Noul Teolog, Ioan Scămașul, Filotei Sinaitul, Petru Damaschinul și alții au fost traduse, copiate și depozitate în biblioteca Mănăstirii Sfânta Treime.Ibidem. P. 81.

883

Slujbă dedicată Sfântului Nil de Sorsky // Tradiție despre viața schitului. Pp. 215, 229, 241.

884

Troparul Sfântului Nil din Sora, Glasul 4.

885

Romanenko E.V. // Prpp. Nil Sorsky și Innokenty Komelsky. Sankt Petersburg, 2005. P. 26.

886

„Călugării care se adunaseră nu erau foarte numeroși, ci cam doisprezece la număr... când au început să construiască locul acela... locul acela era gol și nu existau atunci sate sau case în apropiere... Și așa au trăit până când zilele lor s-au împlinit, cred, mai mult de cincisprezece ani.” *Epifanie cel Înțelept , Venerabilul* // Viața și experiența lui Serghie de Radonej. Pp. 42, 51.

887

Slujbă dedicată Sfântului Nil de Sorsky // Tradiție despre viața schitului. P. 241.

888

Patericonul Kievo-Pechersky. Kiev, 1991. pp. 10–12. Mai târziu, când Sfântul Anton l-a binecuvântat pe Sfântul Teodosie pentru a deveni egumen, frații schitului numărau 20. Abia după un timp considerabil „numărul fraților a început să crească și mai mult, ajungând la 100”. Apoi „Sfântul Teodosie, văzând această creștere a numărului de călugări, a început să se consulte cu frații cu privire la organizarea mănăstirii”. Ibidem.

889

Cf.: Savatiy de Soloveţki (+1435); Nil Sorski (1433–1508).

890

Vezi: Valaam Patericon. Moscova, 2001. Vol. 1. P. 177.

891

Sfântul Marcu de Pskov-Pechersk (secolul al XV-lea), pustnic, fondator al Mănăstirii Pskov-Pechersk. Pomenire 29 martie/11 aprilie.

Iona din Pskov-Pechersk (+1480), Venerabil ieromonah. Și-a început viața de skete în Peșterile Pskov. Comemorat 29 martie/11 aprilie.

892

Prpp. Nil Sorsky și Innokenty Komelsky. Sankt Petersburg, 2005. P. 296.

893

Există o ipoteză conform căreia Sfântul Cassian de Uglich (+1504) s-a adresat Sfântului Nil pentru sfaturi, dar acest lucru nu a fost confirmat științific.

894

Sobrietate. Ekaterinburg, 2009. Vol. 2. P. 488.

895

Iahimovich S. Yu. Disputa dintre „iosefiți” și „neposesori”... http://pravostok.ru

896

Pliguzov A.I. Polemici în Biserica Rusă... M., 2002; *Romanenko E.V.* Nil Sorsky și tradițiile monahismului rus. M., 2003; *Romanenko E.V.* Venerabilul Nil Sorsky. M., 2008; *Arhimandritul Macarie (Veretennikov).* Viața și lucrările Sfântului Macarie. M., 2002; *Arhimandritul Macarie (Veretennikov).* Din istoria ierarhiei ruse din secolul al XVI-lea. M., 2006; *Kozhinov V.V.* Istoria Rusiei și a cuvântului rusesc. Cap. 8. http://kozhinov.voskres.ru; *Kozhinov V.V.* // Denunțător fără rușine al ereziilor. M., 1999; *Dronov I.* Utopia și Carta: Soteriologia lui Iosif de Volotk. http://voskres.ru

897

Printre aceștia: *Smolich I.K.* Monahismul rusesc. M., 1997; *Fedotov G.P.* Sfinții Rusiei Antice. M., 1990; 1991; Sankt Petersburg, 2007; *Fedotov G.P.* Soarta și păcatele Rusiei. Sankt Petersburg, 1991; M., 2005; *Lazăr, mon.* Sf. Neil Sorsky. M., 2009; *Prokhorov G.M.* // Prpp. Nil Sorsky și Innokenty Komelsky. Sankt Petersburg, 2005; *Ivanov P.* Secretul Sfinților. Introducere în apocalipsă. M., 1993; *Nikitin I.Yu., Bachinin V.A.* Originile conflictului dintre Bizanț și Evanghelism: Portrete istorice ale lui Iosif Volotsky și Nil Sorsky. Sankt Petersburg, 2003; *Mitropolitul Macarie.* Istoria Bisericii Ruse. Vol. 4. Moscova, 1996. Idei distorsionate despre relația dintre Venerabilii Iosif și Nil, despre lupta împotriva ereziei iudaizanților,

despre conceptul de „bătrâni transvolgăni” și despre personalitățile asociate cu acest concept sunt conținute în Enciclopedia Brockhaus și Efron, în Wikipedia online, în lucrările lui L.N. Gumilev (de exemplu, http://bibliotekar.ru/gumilev-lev/49.htm), ale altor cercetători și în special ale publiciștilor. Principalele motive care au dat naștere acestei neînțelegeri persistente vor fi indicate mai jos.

898

Smolich I.K. Monahismul rus, 988–1917. Viața și învățătura bătrânilor. Anexă la istoria Bisericii Ruse. Moscova, 1997. Vol. 9.

899

Igor Kornilievici Smolici (1898–1970) a fost istoric și specialist în perioada sinodală a Bisericii Ortodoxe Ruse. S-a născut în provincia Kiev și a studiat la Institutul Politehnic din Kiev (1916). A fost ofițer în Armata Albă și a emigrat în 1920. A absolvit Universitatea din Berlin, a locuit (din 1953) în Berlinul de Vest și a predat la Universitatea Est-Europeană. De asemenea, deține un doctorat în teologie de la Institutul Sfântul Serghie din Paris.

900

Smolich I.K. Monahismul rusesc. Moscova, 1997. P. 70.

901

Vezi: Alfabetizare spirituală. Cuvântul 10. „Răspuns la curiozitate și o scurtă relatare despre Sfinții Părinți care au fost în mănăstiri și care sunt în pământul Rusiei”.

902

Venerabilul Iosif de Volotk și mănăstirea sa. Moscova, 2008. Pp. 32, 46, 51.

903

Tarasius (Kurgansky), ieromonah. Un punct de cotitură în teologia rusă veche. Moscova, 2003. Pp. 10, 35, 131.

904

Smolich I.K. Monahismul rusesc. Moscova, 1997. Pp. 63, 67.

905

Ibidem. pp. 65–67, 70–72.

906

Ibidem, p. 71.

907

Ibidem, p. 71.

908

Lazăr, călugăr. Sf. Cuviosul Nilus din Sora. Moscova, 2009. P. 83.

909

Matei 27:25 .

910

„Căci oricine necinstește chipul Țarului suferă cea mai grea pedeapsă. Cu cât mai mult decât Regele Ceresc, sau sfinții Săi, sau Biserica, care merită un astfel de chin? Dar, conform canoanelor divine, el suferă cea mai grea pedeapsă aici și este dat condamnării veșnice. După moarte, va fi condamnat la focul veșnic împreună cu diavolul și evreii care L-au răstignit pe Hristos, care a spus: « *Sângele Lui asupra noastră și asupra copiilor noștri* ».” Venerabilii Nilus Sorsky și Inocențiu Komelsky. P. 37.

911

Prpp. Nil Sorsky și Innokenty Komelsky. Sankt Petersburg, 2005. P. 37; *Romanenko E.V.* Sf. Neil Sorsky. M., 2008. P. 242.

912

Lurie Y.S.; Prohorov G.M. // Prpp. Nil Sorsky și Innokenty Komelsky. Sankt Petersburg, 2005. P. 30, 31.

913

Adică, chiar înainte de crearea propriului schit.

914

Lurye Ya.S. // Demascatorul nerușinat al ereziilor. Moscova, 1999. P. 42.

915

Romanenko E.V. Pr. Nil Sorsky. Moscova, 2008. P. 9.

916

Pliguzov A.I. Polemici în Biserica Rusă... M., 2002. P. 69.

917

Kozhinov V.V. // Expozitor de erezii... M., 1999. P. 42.

918

Rafail (Karelin), arhimandrit. Întrebări și răspunsuri. http://karelin-r.ru/faq

919

Smolich I.K. Monahismul rusesc. Moscova, 1997. P. 72.

920

Paisie (Iaroslavov; cca. 1426–1501), stareț. Un ascet remarcabil de orientare isihastă, care a adoptat tradiția athonită de la discipolii lui Dionisie Athonitul, Arhiepiscop de Rostov; autorul celebrei „Povești despre Mănăstirea Spaso-Kamenny”. A fost bătrân și mentor al Venerabilului Nil din Sora și era personal bine cunoscut Marelui Duce Ivan al III-lea, care „l-a ținut în mare cinste”. Bătrânul și-a botezat cei doi fii: Vasili al III-lea Ivanovici și Gheorghi Ivanovici. A primit tunderea monahală la Mănăstirea Spaso-Kamenny (Kubensky), iar mai târziu a fost transferat la Mănăstirea Kirillo-Belozersky. La insistențele lui Ivan al III-lea, Bătrânul Paisie a fost forțat să accepte egumenirea Mănăstirii Treimea-Serghie (1479). Totuși, printre frați, la acea vreme, predominau reprezentanții familiilor boierești și princiare nobiliare, care nu doreau să-și supună viața regulilor monahale și nu-l plăceau atât de mult pe noul stareț încât, așa cum relatează cronica, „voiau să-l omoare”. Neputând să-i îndrume pe acești „călugări pe calea lui Dumnezeu, în rugăciune, post și abstinența”, starețul a refuzat titlul de stareț (1481), după care Ivan al III-lea a dorit să-l vadă în rang de mitropolit (1484), dar starețul a refuzat categoric. Fiind unul dintre inspiratorii luptei generale pentru eliberarea Rusiei de sub stăpânirea Hoardei de Aur, starețul Paisie, împreună cu mitropolitul Gerontiu și arhiepiscopul Vassian, l-au inspirat pe Marele Duce Ivan al III-lea să pornească într-o bătălie decisivă pentru a-l înfrunta pe Hanul Akhmat al Hoardei, care era staționat pe Ugra (1480). Starețul Paisie a participat la Sinodul de la Moscova împotriva ereticilor, „filosofatorilor evrei” (1490). Starețul Paisie a devenit fondatorul mișcării spirituale cunoscute sub numele de Bătrânii de Trans-Volga. Ascetul a adormit la Moscova (22 decembrie 1501).

921

Prpp. Nil Sorsky și Innokenty Komelsky. Sankt Petersburg, 2005. P. 18.

922

Romanenko E.V. Pr. Nil Sorsky. Moscova, 2008. P. 168.

923

Prpp. Nil Sorsky și Innokenty Komelsky. Sankt Petersburg, 2005. P. 16, 40; *Romanenko E.V.* Sf. Neil Sorsky. M., 2008. P. 216.

924

Smolich I.K. Monahismul rus. Moscova, 1997. Pagina 72. G.P. Fedotov scrie, de asemenea, despre Venerabilul Iosif : „El a fost cel care, la Sinodul din 1503, a apărat inviolabilitatea proprietății funciare monahale împotriva bătrânilor Nil și Paisie.” *G.P. Fedotov,* Sfinții Rusiei Antice. Pagina 220.

925

Prpp. Nil Sorsky și Innokenty Komelsky. Sankt Petersburg, 2005. P. 21.

926

Fedotov, Gheorghi Petrovici (pseudonimul E. Bogdanov; 1886–1951), filolog și istoric. Fost revoluționar, a fost un participant activ în cercurile social-democrate clandestine. A emigrat din URSS (1925), a predat la Institutul Teologic din Paris și a fost apropiat de N.A. Berdiaev și E.Iu. Skobtsova (maica monahală a Mariei). S-a mutat în SUA (1941). A fost profesor la Seminarul Sfântul Vladimir din New York. Este autorul cărților Sfinții Rusiei Antice (Paris, 1931; Moscova, 1990; 1991; Sankt Petersburg, 2007; și altele) și Soarta și păcatele Rusiei (Sankt Petersburg, 1991; Moscova, 2005).

927

Arseni (Ezerov), ieromonah. Tragedia sfințeniei rusești antice // Renovaționismul modern... Moscova, 2003. Pp. 278–280.

928

Fedotov G.P. Sfinții Rusiei Antice. Sankt Petersburg, 2007. Pp. 221, 222, 239.

929

Lazăr, călugăr. Sf. Cuviosul Nilus din Sora. Moscova, 2009. pp. 74, 75.

930

Prohorov G.M. // Prpp. Nil Sorsky și Innokenty Komelsky. Sankt Petersburg, 2005. P. 39.

931

Prohorov G.M. // Ibid. p. 39, 79; *Lazăr, mon.* Sf. Sf. Neil Sorsky. M., 2009. P. 76.

932

Dronov I. Utopia și Carta. http://voskres.ru

933

Ivanov, Petr Konstantinovici (1876–1956), scriitor religios și figură importantă a emigrației ruse. Absolvent al Facultății de Istorie și Filologie a Universității din Moscova. Ateu, jurnalist și scriitor, a emigrat în Germania pentru a se alătura fratelui său (1923) și s-a mutat la Paris (1924). Membru al Uniunii Scriitorilor din toată Rusia din Berlin și angajat al Academiei Religioase și Filosofice a lui N.A. Berdiaev, a ținut prelegeri pe teme religioase. Opera sa a fost lăudată de protopopul Alexander Schmemann , protopopul Vasily Zenkovsky și Zinaida Gippius. A decedat (+15.07.1956) și a fost înmormântat în Franța.

934

Ivanov P. Misterul sfinților: Introducere la Apocalipsă. Prima ediție: Paris: YMCA-Press, 1949. Retipăriri: Moscova: Palomnik, 1993; Dialogue, 2004.

935

Kozhinov V.V. // Expozitor de erezii... M., 1999. P. 30.

936

Ivanov, P., Op. cit. Vol. 2, pp. 510, 512. „Otravă într-un ambalaj atrăgător” - așa descrie Arhimandritul Ioan (Krestyankin) cartea lui P. Ivanov, „Misterul Sfinților”. Oricine citește această carte, scrie părintele, „va ajunge inevitabil la concluzia că Biserica este lipsită de har, că preoția ierarhică nu este spirituală”. Dacă numai „îndrăzneala și încrederea în sine a autorului s-ar limita la starea actuală a Bisericii”, dar „el ajunge deja la punctul de a revizui adevărurile Evangheliei... Nu sunt oare toate acestea suficiente pentru a înțelege cine a inspirat o lucrare atât de voluminoasă?” Și câți oameni „vor bea acest pahar până la fund, iar otrava își va începe lucrarea distructivă!... Îi compătimesc pe cei în care această carte seamănă semințele îndoielii și ale depravării.” http://antimodern.wordpress.com

937

„Istoria Sfințeniei Rusiei” (Moscova: Kazanski Khram v Yasenevo, 2001, *10.000* de exemplare) – acest volum masiv nu este altceva decât un „Eseu despre istoria sfințeniei ruse” ușor revizuit, scris de „ieromonahul” Ioan Kologrivov – un emigrant și apostat rus care a trădat credința ortodoxă, s-a convertit la catolicism și s-a alăturat ordinului iezuit. „Eseurile” constau în prelegeri ținute de autor la Institutul Pontifical Oriental din Vatican. Viclenia editorilor moscoviți a demonstrat deghizarea deliberată a numelui autorului (acesta a fost eliminat de pe copertă) și a afilierii sale religioase. Cartea constă dintr-o colecție de citate de calitate îndoielnică (de la același G.P. Fedotov), însoțite de comentarii demagogice. Cele mai înalte exemple de sfințenie rusă sunt plasate aici „la egalitate cu sectele fanatice și rămășițele păgânismului”. Într-un stil florid și entuziast, cititorului i se prezintă „un dispreț prost ascuns, dacă nu chiar un dezgust, față de ortodoxia rusă”, predicând „o blasfemie subtilă împotriva ortodoxiei însăși, împotriva sfinților ei purtători și exponenți”. Focul Sfânt. Nr. 8.

938

Istoria Sfințeniei Rusiei. Moscova, 2001. *Pp* . 19, 44, 50, 61, 173.

939

Reverendul Iosif a scris despre acest lucru în 1510, după moartea lui Nil, într-o scrisoare către I.I. Tretyakov.

940

Pliguzov A.I. Polemici în Biserica Rusă... M., 2002. Pp. 4, 14, 29, 42, 45, 96.

941

Vezi, de exemplu: Ibidem, pp. 267, 268.

942

Pliguzov A.I. Polemici în Biserica Rusă... M., 2002. P. 282–284.

943

Zinovi de Otenski (+ 1568), reverend; călugăr. Un renumit teolog și polemist al secolului al XVI-lea. Călugăr al mănăstirii Otenski Novgorod, de unde a fost exilat din Moscova (cca. 1526), autorul lucrărilor: „O indicație a adevărului pentru cei care se întreabă despre noua învățătură” (Kazan, 1863), „O epistolă lungă către cei care se întreabă despre veștile evlaviei împotriva înțelepciunii rele a lui Kosoi și a celor cu el” (Moscova, 1880) și două predici laudative în cinstea sfinților din Novgorod Iona și Nikita. Acest gânditor a adus o contribuție semnificativă la tezaurul teologiei moscovite. Fiind un discipol al Sfântului Maxim Grecul , călugărul Zinovi se apropie, în general, în opiniile sale, de Sfântul Iosif de Volоțk. În toate scrierile sale, el se opune ereziilor lui Matvey Bashkin și Theodosie Kosoy, precum și ale altor apostați, apărând monahismul, ritualurile bisericești și venerarea icoanelor, crucilor și moaștelor. El pledează cu fermitate pentru conservarea proprietăților monahale, demonstrându-le legalitatea și necesitatea. El tratează ereticii cu asprime, numindu-i „dușmani ai credinței creștine”, „fără Dumnezeu” și „falși”, poruncind să fie ținuți departe și uciși „ca lupii”, „ca pietrele aruncate în apă”. Lucrarea Sfântului Zinovi, „Testamentul Adevărului”, oferă o respingere completă a învățăturilor ereticilor, prezentând în același timp viu un răspuns detaliat la întrebarea: „Cum poate fi cineva mântuit?” Această lucrare, la fel ca Omiliile laudative, expune erezia lui Bashkin și Kosoy în stadiile sale incipiente, înainte de fuga lui Kosoy în Lituania. „Epistola verboasă”, scrisă ca răspuns la întrebările ortodocșilor ruși occidentali, dezvăluie forma pe care a luat-o această învățătură falsă în Lituania sub influența doctrinelor protestante predominante acolo. În operele sale, autorul analizează cu îndrăzneală relele sociale ale vremii, îi denunță aspru pe „conducătorii și stăpânitorii țării” pentru licențiozitatea, egoismul și lăcomia lor de netrecut, cărora li s-au sacrificat adevărul și mila.

944

Adică, să subliniem încă o dată, la aproape o jumătate de secol după moartea lui Nil (+1508) și a lui Iosif (+1515). – *N.N.*

945

O viață specială este o mănăstire specială, un ritm idiosincratic.

946

Pliguzov A.I. Polemici în Biserica Rusă... M., 2002. Pp. 20, 30, 31, 127–129, 280, 281.

947

Rafail (Karelin), arhimandrit. Întrebări și răspunsuri. http://karelin-r.ru/faq

948

Vassian Kosoy (Patrikeyev; secolele XV-XVI), călugăr. În lumea lumească, Prințul Vasili Ivanovici Patrikeyev, din linia lui Gediminas, nepotul Marelui Prinț Vasili al II-lea cel Întunecat, văr al Marelui Prinț Ivan al III-lea , cel mai mare proprietar de pământuri din Rusia, avocat și un renumit canonist al timpului său. Ca urmare a intrigilor politice, a căzut în dizgrație și, scăpând la limită de pedeapsa cu moartea, a fost tuns cu forța ca monah (1499) de Ivan al III-lea și trimis „în lanțuri” la închisoare într-un schit de lângă Mănăstirea Kirillo-Belozersky. Aici a petrecut 10 ani, aflându-se involuntar în cercul discipolilor Sfântului Nil din Sora. După moartea lui Nil, datorită relațiilor sale, Vassian a obținut eliberarea sa și transferul la „curtea” moscovită a Mănăstirii Simonov (1509). Aici a câștigat încrederea și legăturile strânse cu Vasili al III-lea și s-a implicat activ în politica înaltă. După cum am menționat mai sus, Vassian a fost „un călugăr care nu a reușit să ascundă sub mantia și koukoulionul său nici simpatiile și antipatiile sale politice, nici aroganța unui boier... care, chiar și în mănăstire, trăia în lux și ospitalitate, ca un prinț și un boier”. Viața domnească a lui Vassian în Mănăstirea Simonov este atestată de Sfântul Zinovi de Otensk în cartea sa „Mărturia adevărului către cei care au întrebat despre noua învățătură”, precum și de cercetătorii moderni. Vassian a devenit principalul ideolog al neposesivității, o mișcare care nega legalitatea proprietății funciare monahale. El a dus o luptă deschisă împotriva adepților Sfântului Iosif, denunțând în același timp cu îndrăzneală și aspru clerul. La Sinod (1531), învățătura neposesivilor a fost condamnată oficial. Vassian a fost adus în fața instanței și acuzat, printre altele, că a negat sfințenia Sfântului Macarie de Kalyazin și a Sfântului Pafnutie de Borovsk. A fost condamnat și închis în Mănăstirea Volotsk, unde a murit la scurt timp.

949

Macarie (Veretennikov), Arhimandrit. Viața și opera Sfântului Macarie... Moscova, 2002. Pp. 128–131.

950

Pliguzov A.I. Polemici în Biserica Rusă... M., 2002. P. 100.

951

Romanenko E.V. Pr. Nil Sorsky. Moscova, 2008. P. 330.

952

„Epistola către Vassian Patrikeyev” de la Cuviosul Nilus de Sora este răspunsul bătrânului la întrebările despre gândurile puse de Patrikeyev în scrisorile sale. Patrikeyev l-a constrâns cu insistență pe Bătrânul Nilus să răspundă la acest răspuns. Însuși bătrânul mărturisește acest lucru în răspunsul său: „Dar, fiindcă m-ați îndemnat adesea să vă scriu... am îndrăznit să vă scriu aceasta.” (Dar,

fiindcă m-ați îndemnat adesea să vă scriu... am îndrăznit să vă scriu aceasta.) Cuvioase Nilus de Sora și Inocențiu de Komelsky. P. 222.

953

Vezi: *Kozhinov V.V.* Istoria Rusiei... http://kozhinov.voskres.ru; *Kozhinov V.V.* // Expozitor de erezii... Moscova, 1999. pp. 22–49.

954

Kojinov V.V. // Ibidem.

955

Florovsky, George, Arhipreotul . Căile teologiei ruse. Vilnius, 1991. P. 21.

956

Kozhinov V.V. Istoria Rusiei... http://kozhinov.voskres.ru

957

Artemii Troitski (secolul al XVI-lea), stareț. Monah al Mănăstirii Korniliev Komelski, s-a mutat la Schitul Porfiriev (1536) la Mănăstirea Kirillo-Belozerski. Din ordinul lui Ivan al IV-lea, a fost numit stareț al Mănăstirii Trinitatea-Sfântul Serghie (cca. 1551). Cu toate acestea, starețul Artemii a părăsit curând mănăstirea fără permisiune (iulie 1551) și s-a ascuns în regiunea Trans-Volga, în Schitul Porfiriev. Aici, ca adept al ereziei baștkine, pe care o răspândise în Mănăstirea Trinitatea-Sfântul Serghie, a continuat să răspândească activ doctrine false printre cei care nu posedau icoana. În special, a respins „venerarea icoanelor”, a respins învățăturile Evangheliei și ale apostolilor, nu a recunoscut liturghia și alte slujbe religioase, „i-a lăudat pe latini și nu a ținut postul”. Din ordinul țarului, Artemii a fost adus la Moscova (1553) la Mănăstirea Andronikov, dar a fugit de acolo din nou în deșert. A fost returnat cu forța la Moscova (1554) și judecat pentru învățăturile sale false. Patru călugări de la Mănăstirea Trinitatea-Sergius, precum și călugărul Savva Șah, călugărul Ioasef Belobaev de la Mănăstirea Soloveți, episcopul Kassian de Riazan și câțiva alții au fost demascați ca discipoli și adepți ai săi. Starețul Artemi a fost condamnat în cazul ereziei lui Matvei Bașkin și Feodosi Kosoi (1554) și, prin sentință, exilat la Solovki sub supravegherea starețului Filip (Kolychev). După ce a petrecut aproximativ un an în captivitate, Artemi, cu ajutorul temnicerilor, a evadat în Lituania (1555). S-a stabilit că, chiar mai devreme, părintele Artemi a călătorit „din Pskov la Novy Gorodok, Germania, și acolo a lăudat credința germană”. Se știe că „i-a lipsit fermitatea în ortodoxie”, lucru pe care chiar el l-a recunoscut „mai târziu într-o scrisoare scrisă în Lituania” către ereticul Teodosie Kosoi.

958

Vezi: *Pliguzov A.I.* Polemici în Biserica Rusă... M., 2002. pp. 272–277; *Macarie (Veretennikov), Arhimandrit.* Viața și opera Sfântului Macarie... M., 2002. pp. 128–131.

959

Și despre el, despre „Abatele Treimii Artemi”, scrie G.P. Fedotov în cartea sa „Sfinții Rusiei Antice” că „s-a dovedit un luptător devotat pentru Ortodoxie” (p. 226).

960

Bașkin , Matvei Semenovici (secolul al XVI-lea). Descendent dintr-o familie boierească; până la mijlocul secolului al XVI-lea, la inițiativa sa, a apărut așa-numita „erezie a lui Matvei Bașkin, Teodosie Kosoi și a starețului Artemi Troitski”. Potrivit inițiatorului său, „a acceptat învățătura rea de la lituanianul Matyushka, oftalmolog, și de la Ondrușka Khoteev, ambii latiniști”. Cu toate acestea, învățătura falsă preluată de la luterani era doar parțial de natură protestantă, fiind, în esență, o dezvoltare a ereziei iudaizanților. Ereticii negau divinitatea lui Iisus Hristos, sacramentele Bisericii și nevoia de pocăință, recunoscând Sfintele Daruri ca „pâine și vin simplu”. Ei respingeau cele șapte Sinoade Ecumenice, scrierile Sfinților Părinți, viețile sfinților, venerarea icoanelor și a altor relicve și nu credeau în adevărul Evangheliei și în scrierile apostolilor. Ei au cerut ca „crucile și icoanele să fie distruse, căci sunt idoli” și „să nu se meargă în biserici, căci sunt case de idoli”. Mai exact, Feodosi Kosoi „a respins Trinitatea Dumnezeirii, a negat întruparea celei de-a Doua Persoane a Sfintei Treimi”, nu a recunoscut „mântuirea rasei umane de către Hristos, a negat venerarea sfintelor moaște și a Crucii”, a vorbit împotriva „preoției ortodoxe, a postului, a monahismului și a închinării” și i-a considerat pe episcopii ortodocși „preoți idolatri, învățători falși”. De fapt, el „a respins hotărât aproape tot ceea ce constituie esența Ortodoxiei”. După izbucnirea tulburărilor, Bașkin a fost demascat și închis. A încercat să nege implicarea sa în erezie, dar a fost cuprins de mânia lui Dumnezeu: „a început să se înfurie îngrozitor, fluturând limba și strigând cu diferite voci”. Venindu-și la realitate, a mărturisit totul, a depus mărturie scrisă și i-a denunțat pe asociații săi, inclusiv pe Grigori și Ivan Borisov, Ignatie și Toma. Ereticii au fost condamnați la Conciliu (1553–1554) și condamnați la exil în diverse mănăstiri „pentru corecție”. Bașkin și frații Borisov au fost trimiși la Mănăstirea Volokolamsk, unde au ajuns pe 22 decembrie 1554. Soarta ulterioară a ereticului este necunoscută.

961

Feodosi Kosoi (secolul al XVI-lea), călugăr. Slujitor fugar al unuia dintre boierii capitalei, a fugit din Moscova la Mănăstirea Belozersk, unde a depus jurăminte monahale. Aici, printre discipolii lui Artemi Troitski, a căzut în erezie. „Concepțiile lui Feodosi Kosoi erau cele mai radicale în comparație cu ale altor eretici”. Feodosi a fost condamnat la Sinod (1553–1554) și închis, dar a reușit să scape. La fel ca Artemi, s-a ascuns de pedeapsă în Lituania (1554), unde „a devenit un predicator zelos al opiniilor sale”. Ereticul „s-a alăturat învățăturilor extreme ale socinienilor” și chiar i-a depășit în erorile sale. În Lituania, Feodosi, încălcându-și jurămintele monahale, s-a căsătorit cu o văduvă evreică și a răspândit cu succes învățăturile sale false, dezvoltând ideologia ereziei iudaizante.

962

Macarie (Veretennikov), Arhimandrit. Viața și opera Sfântului Macarie... Moscova, 2002. Pp. 128–131.

963

Kozhinov V.V. Istoria Rusiei... http://kozhinov.voskres.ru

964

Kartashev A.V. Eseuri despre istoria Bisericii Ruse. M., 1991. T. 1. P. 396, 397.

965

Așa este, de exemplu, cartea pastorului I. Yu. Nikitin și a profesorului V. A. Bachinin, „Originile conflictului dintre bizantinism și evanghelism: Portrete istorice ale lui Joseph Volotsky și Nil Sorsky”. Sankt Petersburg, 2003.

966

Dronov I. Utopia și Carta. http://voskres.ru

967

Reprezentanții școlii teologice pariziene (de exemplu, V. V. Zenkovsky , arhipreotul) nu sunt de acord cu acest lucru.S. Bulgakov) și unii dintre adepții lor, care cred că poziția iosefită a dus la „înrobirea” Bisericii de către stat.

968

De la editori // Istoria Bisericii Ruse. Moscova, 1997. Vol. 9. P. 6.

969

1 Tesaloniceni 5:17 .

970

Nicolae Kavasila, Sf. // BT. Nr. 33. P. 236.

971

Meyendorff Ioan, protopop // Ibid.

972

Ibidem, p. 236, 237.

973

Pentru mai multe detalii despre acest subiect, consultați această ediție, vol. 3, secțiunea „Noi începuturi”, capitolul „Structura vieții” (Ascetism).

974

Vezi: *Luca (Voino-Iasenetsky), Arhiepiscop.* Spirit, suflet și trup. Moscova, 1997. Pp. 118–125.

975

Miercuri: Roma. 6, 6 ; Efeseni 4, 22 ; Coloseni 3, 9 .

976

Compară cu: Efeseni 3, 15 ; Evrei 11, 14-16 .

977

Note de N.A. Motovilov. Moscova, 2005. Vezi: *Petru (Pigol), Starețul.* Pentru învățătura întregii lumi. 2006. http://prokimen.ru

978

Leontiev K.N. // Petru (Pigol), Stareț. Pentru învățătura întregii lumi. 2006. http://prokimen.ru

979

Printre reprezentanții proeminenți ai tradiției isihaste din secolele XIV-XV s-au numărat: Următorii sfinți pot fi numiți și: Avraam de Galich, Silvester de Obnora, Pahomie de Nerehta, Dionisie de Suzdal , Atanasie și Teodosie de Cerepoveț, Lazăr de Murmansk, Metodie de Peșnoș, Roman de Kirjach, Dmitri de Prilutsky, Teodor de Rostov, Eftimie de Suzdal, Sava de Storoĵevski, Ștefan de Makrișce, Teodor și Pavel de Borisoglebsk, Serghie de Nuromski, Cornelius de Paleostrovski, Ferapont de Beloezerski, Chiril de Beloezerski, Pavel de Komelsky, Andrei Pictorul de Icoane (Rublev), Savati, Herman și Zosima de Solovețki, Dionisie de Glușițki, Alexandru de Kuștsky, Iacob de Jeleznoborovski, Grigore de Pelșemski, Macarie de Jeltovodski, Barnaba de Vetlujski, Arseni Konevski, Savva Vișerski, Alexandru Oșevenski, Iona de Pskov-Pecersk, Eufrosin de Pskov, Dositeu de Verhneostrovski, Martinian de Beloezersk, Levki de Volokolamsk, Marcu de Pskov-Pecersk, Tihon de Medyn, Savva Kripețki, Kassian de Uglici, David de Serpuhov, Inochentie de Komelski, Alexandru de Svir .

980

Anexă // *Grigore Palama, Sfântul* Triadei. Moscova, 1995. P. 350.

981

Sfântul Andrei Zugravul de Icoane (Rublev; cca. 1360 – cca. 1430), Venerabil. Începându-și drumul monahal (cca. 1380) la Mănăstirea Treimei, în ascultare de Sfântul Serghie de Radonej, tânărul Andrei a îmbrățișat cu ardoare tradiția spirituală a mentorului său și a fost ulterior îndrumat de sfinții săi ucenici, Nikon de Radonej și Andronic de Moscova. Crescut în spiritul isihast, Sfântul Andrei a putut întruchipa perfect ideologia acestei învățături în iconografie. Demersul său creativ se bazează pe dobândirea darurilor contemplării înalte; acesta este rodul binecuvântat al comuniunii personale cu Dumnezeu, motiv

pentru care lucrările sale au devenit parte a Sfântei Tradiții a Bisericii. Sinodul celor O Sută de Capitule (1551) a acceptat deja opera sa ca model canonic. Împreună cu iconograful Teofan Grecul, Sfântul Andrei Andrei a participat la crearea iconostasului și a frescelor Catedralei Buna Vestire din Kremlinul Moscovei (1405); împreună cu tovarășul său, Sfântul Daniel cel Negru, au pictat Catedrala Adormirii Maicii Domnului din Vladimir (1408); Cu binecuvântarea Sfântului Nikon, au creat iconostasul și frescele Catedralei Treimi a Mănăstirii Sfântul Serghie (anii 1420); aici a fost pictată icoana de renume mondial a Treimii Dătătoare de Viață „în slava Sfântului Serghie”. Sfântul a lucrat și la Mănăstirea Savvino-Storojevski din Zvenigorod și la Mănăstirea Andronikov din Moscova, unde și-a petrecut ultimii ani de viață împreună cu Sfântul Daniel și unde și-a desăvârșit eforturile pământești. Pomenire pe 4/17 iulie.

982

Uspensky L.A. Teologia icoanei Bisericii Ortodoxe. 1989. Pp. 212–223.

983

Vezi: BT. 1997. Nr. 33. P. 238.

984

Sventsitsky V., Arhipreotul. Dialoguri. Moscova, 1995. Pp. 149, 159.

985

Sventsitsky V., Arhipreotul // Bunul Păstor. Moscova, 1997. P. 707.

986

Ioan Gură de Aur, sfânt // Ibidem.

987

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Opere. Vol. 1. http://azbyka.ru

988

Speranță. 1993. Nr. 16, 17.

989

BT. 1997. Nr. 33. P. 244, 245.

990

Alexie al Moscovei, cel drept. // Bunul Păstor. Moscova, 1997. Pp. 193, 707, 708.

991

Iosif al Athosului, Starețul . Discurs despre experiența monastică. http://hesychasm.ru

992

Sfântul Ambrozie de la Optina. Scrisori complete. Moscova, 1995. Partea a 3-a. P. 199.

993

Iosif al Athosului, Starețul . Discurs despre experiența monastică. http://hesychasm.ru

994

Matei 19:26 . Vezi Marcu 10:27; 14:36 .

995

Arsenie al Capadociei, Faras (Annitsalichos; 1840–1924), Venerabil. Vezi această ediție, p.

996

Elias Panagoulakis (1873–1917), un ascet grec cu o spiritualitate înaltă, laic și originar din Kalamata. Printre discipolii săi se numără arhimandritul Joel (Yannakopoulos; +1966), arhimandritul Hrisostom (Papasarantopoulos; +1972) și mulți alții.

997

Heruvimi (Karambelas), Arhimandrit. Bătrânii moderni ai Muntelui Athos. Moscova, 1998. Pp. 26–28.

998

Maria (Papanikitas; +1963), schimăniță. În lume, Victoria, mama celebrului ascet grec Sfântul Efrem de Katounakia (1912–1998).

999

Aceasta se referă la bărbatul schimonah athonit Sfântul Iosif Isihastul (Kottis; 1898–1959).

1000

Prezbiterul Ephraim Katounaksky. Moscova, 2002. pp. 17–20, 70–72.

1001

Ieronim din Egina, Ieroschemamonah. // Botsis P. Starețul Ieronim... M., 2003. Pg. 11–15, 104, 173.

1002

Semion Afanasievici Pervuhin (1815–1892) provenea din nobilimea provinciei Sankt Petersburg. A fost educat în corpul cadeților, a servit în districtul militar

Kiev și s-a pensionat cu gradul de colonel din cauza unei boli în 1872. A fost un om profund religios, expert în literatura patristică și a acumulat o vastă bibliotecă de cărți spirituale. Și-a donat cu generozitate averea săracilor. Pervuhin a făcut numeroase pelerinaje la mănăstirile orientale și rusești, petrecând perioade lungi în ele. În timp ce se afla la Schitul Vîșenskaia (1873), a avut lungi conversații cu Sfântul Teofan, corespondând cu acesta timp de aproximativ 23 de ani. Semion Afanasievici a murit în hotelul Mănăstirii Mihailovski (26 noiembrie 1892).

1003

Teofan Pușcatul, Sfânt. Scrisori complete: Din nepublicate. Moscova, 2002. Pp. 541–545, 577.

1004

Nikolai Nicolaevici Ivanenko (cca. 1840–1912) a fost un nobil rus de viță nobilă, milionar, proprietar de pământuri și fabrici. A absolvit o facultate de drept privilegiată. La vârsta de 40 de ani, și-a donat întreaga avere și proprietăți Bisericii și săracilor, iar timp de 20 de ani a îndurat isprava rătăcirii și a sărăciei. Și-a petrecut ultimul deceniu din viață în Mănăstirea Pafnutiev-Borovsky. A fost venerat ca un bătrân în timpul vieții. A murit în orașul Iampol (+6.08.1912).

1005

Matei 19:21 .

1006

Jevahov N.D., Prinț. Slujitorul lui Dumnezeu N.N. Ivanenko. 1924. http://voskres.ru

1007

Anna Alekseyevna Orlova-Chesmenskaya (1784–1848), contesă, fiică spirituală a arhimandritului Photie (Spassky), și călugărița Agnia în chilia ei. Aristocrată bogată, și-a dedicat viața asceticismului sacru și unei opere caritabile de neegalat. A fost strâns implicată în soarta Sfântului Ignatie (Brianchaninov). Scriitorul N. Elaghin a publicat o carte (1853) despre viața ei la Sankt Petersburg. Femeia cea dreaptă a trăit o viață fără durere de 64 de ani și a murit la fel de fără durere (+5.10.1848) între zidurile Mănăstirii Iuriev, după ce a primit Sfânta Împărtășanie, rugându-se în fața Icoanei Maicii Domnului din Iviron.

1008

Orlov-Chesmensky, Aleksey Grigorievich (1736–1808), conte, general șef și erou al bătăliei de la Chesma. A primit titlul de „Chesmensky” (1770) de la împărăteasa Ecaterina a II-a, ca erou al războiului ruso-turc. În 1806, a fost decorat cu Ordinul Sfântul Vladimir. A murit la Moscova (24 decembrie 1808).

1009

Amfilohie de Rostov (1749–1824), ieromonah. Un ascet renumit, părinte al Mănăstirii Spaso-Iakovlev din Rostov.

1010

Aceasta se referă la Sfântul Filaret al Kievului (Amfiteatrov; 1779–1857) și la Sfântul Partenie al Peșterilor din Kiev (Krasnopevtsev; 1790–1855).

1011

Teofil de Kiev-Pecersk (Gorenkovski; 1788–1853), binecuvântat; ieroschemonah. Un renumit nebun pentru Hristos și clarvăzător. În lumea lumească, Toma Andreevici Gorenkovski s-a născut în orașul Makhnov, provincia Kiev, într-o familie de preot. A fost tuns călugăr (1821), hirotonit diacon (1822) și ieromonah (1827) și tuns călugăr schimon (1824). Pomenire: 28 septembrie/10 octombrie.

1012

Serafim (Rose), ieromonah. Călugărița secretă Agnia // Pelerinul rus. Platina, 2003. Nr. 27. Pp.

1013

Aristocle al Moscovei și Athosului (Amvrosiev; 1846–1918), sfânt; ieroschimonah. Alexei Alexeevici Amvrosiev s-a născut la Orenburg într-o familie burgheză. După moartea soției sale, a intrat în Mănăstirea Pantelimon de pe Athos (1876). A fost tuns în mantie (1880), hirotonit preot (1884) și tuns în schimă (1886); ascultarea sa a fost într-un atelier de pictură de icoane. A fost trimis la Moscova la metohionul de la Athos (1887) și numit rector al Capelei Pantelimon din Moscova (1891–1894). S-a întors la Athos (1895), a fost ales trezorier și numit unul dintre părinții spirituali ai fraților (1900). La vârsta de 63 de ani, a fost din nou numit rector al Capelei Pantelimon din Moscova (1909) și a început construcția unei noi clădiri pentru metohionul de la Athos. Ultima perioadă a vieții sale, de nouă ani, a început, marcată de manifestarea darului preoțesc. Om de o spiritualitate înaltă și un ascetism pios, a suferit grav de boli de lungă durată - hidropizie și o afecțiune la picioare acoperită de răni nevindecătoare. Renumit pentru minunile sale, bătrânul a fost venerat cu fervoare de moscoviți pentru dragostea sa sacrificială față de oameni și s-a distins prin clarviziunea sa remarcabilă și numeroasele vindecări. A fost cunoscut ca un părinte duhovnic experimentat și a oferit îndrumare spirituală locuitorilor orașului până la moartea sa (24 august/6 septembrie 1918). Mormântul bătrânului, situat în Cimitirul Danilovskoe înainte de canonizarea sa, a fost întotdeauna un loc de venerație evlavioasă pentru moscoviți. Astăzi, moaștele sfântului se odihnesc la metohionul Athos. Pomenire 24.08/6.09.

1014

Părintele Ieroschemonah Aristocli. Moscova, 1998. P. 4.

1015

Zaharia (Egorchenkov; 1850–1936), schimă-arhimandrit. În mănăstirea Zosima, în schimă Zaharia. Stareț, duhovnicesc al Lavrei Sfânta Treime-Sergiu. Vezi această ediție, p.

1016

Olga (Lojkina; 1871–1973), călugăriță. O bătrână clarvăzătoare, binecuvântată, în vârstă de 100 de ani, din Moscova, binecunoscută în anii 1960. Provenea din nobilime, iar în tinerețe a mers la o mănăstire; a ispășit un termen într-un lagăr de muncă și a fost internată cu forța de două ori într-un spital de psihiatrie. A primit tunderea monahală de la Arhiepiscopul-Șemineu Ambrozie (Ivanov) , originar din Optina Pustyn, și a menținut o legătură spirituală cu bătrânul. La Moscova, călugărița Olga trăia în condiții insuportabile, nu primea pensie și mânca resturi din cantine. A petrecut aproximativ 15 ani în semi-recluziune, apoi a primit un număr imens de oameni. 30-40 de oameni așteptau la coadă în chilia ei de la demisol; laici, călugări, preoți și seminariști veneau la ea pentru sfaturi. Sunt cunoscute numeroase cazuri de vindecări miraculoase prin rugăciunea ei, inclusiv cele ale posedaților. Nu a fost niciodată văzută dormind; Îmbrăcată în haine monahale, își petrecea fiecare noapte în rugăciune, făcând numeroase închinare. Își îndemna copiii: „Rugați-vă, fiicele mele, rugați-vă! Lumea este ținută unită prin rugăciune!”. Părintele a adormit la vârsta de 102 ani (+ 23 ianuarie 1973). Panikhidas și litias sunt încă ținuți la mormântul ei din cimitirul Kalitnikovskoye; rugăciunea ei continuă să vindece atât boli spirituale, cât și fizice.

1017

Viața Sfântului Kukșa (Velichko) Mărturisitorul. Moscova, 1995. P. 47.

1018

Anna (Teplyakova), Amintiri de la mons. M., 1998.

1019

Serafim de Vyritsa (Muravyov; 1866–1949), Venerabil; Ieroschemonah. Pomenire 21 martie/3 aprilie.

1020

Filimonov V.P. Bătrânul ieroschemamonah Serafim din Vyritsa ... Sankt Petersburg, 1999. P. 141.

1021

Sisters. M., 2001. Pp. 8, 13, 33, 46.

1022

Antonia (Sukhikh; 1929–2012), Schimă-Abatesă. Lydia Sergeevna Sukhikh s-a născut în regiunea Kirov, a depus jurăminte monahale (anii 1950) și a fost tunsă în schimă (1973). Timp de 18 ani (1958–1976), a fost însoțitoarea chiliei a

ascetului cunoscut sub numele de Arhiepiscopul ilegal Antonie (Golynsky). După moartea acestuia, a dus o viață semi-pustică în satul Bucha din regiunea Kiev. La insistențele Arhimandritului Inochentie (Prosvirnin), s-a mutat în regiunea Moscovei și, cu binecuvântarea Mitropolitului Pitirim (Nechayev), s-a stabilit la Mănăstirea Iosif-Volokolamsk (1991). De-a lungul timpului, în jurul Schimei-Abatesă Antonia s-a format o comunitate monahală de femei (aproximativ 30 de surori), în cadrul căreia Mitropolitul Pitirim a efectuat peste 10 tunderi: în monahism, monahism și schimă. După moartea episcopului, cea mai mare parte a comunității, condusă de maica-călugărița Antonia, s-a mutat la Kursk (2004), unde Mitropolitul Iuvenalie (Tarasov) a oferit surorilor Mănăstirea Sfânta Treime, care avea nevoie de restaurare. Doi ani mai târziu, maica-călugărița Antonia și un mic grup de surori s-au mutat în satul Zolotuhino din Episcopia Kurskului, la mănăstirea nou construită în cinstea lui Alexis, Omul lui Dumnezeu (2006), unde urmau să organizeze viața internă și externă a mănăstirii. Călugărița Susanna (Barykina) a fost numită stareță a Mănăstirii Sfânta Treime, călugărița Angelina (Abramova) – decană, iar călugărița Elisabeta (Semenova) – stareță a Mănăstirii Alekseevski. Toate cele trei surori au fost tunse de Mitropolitul Pitirim și ucenice ale maicii-călugăriței Antonia, printre primii membri ai comunității sale. Vezi site-ul Mănăstirii Sfânta Treime: http://kursk-sestry.ru

1023

Pitirim (Nechayev; 1926–2003), Șemo-Mitropolit. Unul dintre cei mai importanți ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Ruse. De la sfârșitul anilor 1980, pe lângă celelalte îndatoriri ale sale, episcopul a slujit ca stareț al Mănăstirii Iosif-Volokolamsk. A adormit la vârsta de 78 de ani (+11.04.2003) după o boală gravă de șase luni, după ce a dedicat 60 de ani slujirii Bisericii, dintre care 40 ca episcop.

1024

Inochentie (Prosvirnin; 1940–1994), arhimandrit și profesor asociat la Academia Teologică din Moscova. Istoric, arheograf, teolog și om cu cunoștințe enciclopedice și o mare cultură. Timp de mai mulți ani, a condus centrul de cercetare de la Mănăstirea Iosif-Volokolamsk. În ultimul an al vieții sale, a depus jurăminte monahale și a primit numele Serghie. A murit în ziua sărbătorii Apostolilor Petru și Pavel (+12.07.1994) și a fost înmormântat la Mănăstirea Novospassky din Moscova.

1025

Conversațiile au fost purtate pe parcursul mai multor ani, începând cu 1996. Înregistrarea conversațiilor și editarea textului: © Novikov N.M. , Novikova G.V. 2004.

1026

Kukșa din Odessa (Velichko; 1875–1964), reverend; schimă-stareț. Originar din Mica Rusie, Părintele Kukșa a depus jurăminte monahale pe Sfântul Munte (1897). În timpul Perioadei Necazurilor de pe Muntele Athos, s-a întors în Rusia (1912) și a trăit ascetic la Lavra Kiev-Pecersk. A fost arestat (1938) și trimis într-

un lagăr, apoi în exil (1943). Întorcându-se la Lavră (1948), a dobândit faimă pentru darurile sale spirituale. A fost transferat la Lavra Pochaiv (1953), apoi la mănăstirea Episcopiei de Cernăuți (1957) și, în final, la Mănăstirea Adormirii Maicii Domnului din Odessa (1960), unde starețul și-a găsit locul de veci. A fost canonizat de Biserica Ortodoxă a Oamenilor (1994). Pomenire: 16/29 septembrie.

1027

Pentru informații despre ascetul cunoscut sub numele de *Arhiepiscopul ilegal Anthony (Golynsky-Mikhailovsky)* , vezi p. .....

1028

Matei 11:29 .

1029

1 Petru 4, 8. Comparați cu Proverbe 10, 12 .

1030

Ilarion de Verei (Troitski; 1886–1929), ieromartir; arhiepiscop. Una dintre figurile bisericești proeminente ale anilor 1920. Vladimir Alekseevici Troitski s-a născut în provincia Tula într-o familie de preoți. A absolvit Academia Teologică din Moscova (1910), a primit un master în teologie, a fost tuns călugăr (1913), a devenit ieromonah (1913) și a fost inspector al Academiei Teologice din Moscova și arhimandrit, precum și membru al Sinodului (1917–1918). Întreaga sa viață, până la martiriul său, a fost plină de o mare dragoste pentru Biserica lui Hristos. A luptat activ pentru purificarea gândirii teologice de influența latină și de scolastică. A fost arestat (1919); hirotonit episcop de Verei, vicar al Diecezei Moscovei (1920); arestat și exilat la Arhanghelsk pentru un an (1922). Ridicat la rangul de arhiepiscop (1923); Arestat din nou și închis în lagărul Solovețki, la sfârșitul pedepsei a fost condamnat la trei ani de exil în Kazahstan. A murit în drum spre exil, în spitalul închisorii din Petrograd. Comemorat pe 15/28 decembrie.

1031

Ascetism (a[skhsh]) – ispravă, ascetism. Ascetismul (a[skhsi») este știința ascetismului; studiază legile vieții interioare, spirituale și calea către renașterea morală a omului decăzut. Derivată din verbul ajskew – a aplica diligență, grijă, a cultiva cu pricepere și meticulozitate. Inițial, însemna pregătirea sportivilor pentru competiții; în filosofia stoică, însemna exercitarea virtuților. Ascetismul creștin este un sistem de metode externe și interne necesare pentru vindecarea și mântuirea sufletului uman, pentru atingerea perfecțiunii spirituale. Termenii *ascetism* sau *cale ascetică* desemnează prima perioadă *activă* (pràxi») a căii ascensiunii spirituale, al cărei scop este purificarea inimii de pasiuni și atingerea detașării inițiale (ajpavqeia), care devine posibilă atunci când toate cele trei puteri purificate ale sufletului (mintea, sentimentul și voința) sunt îndreptate într-o singură direcție – către Dumnezeu. Această activitate se

realizează prin împlinirea poruncilor Noului Testament prin sinergie (interacțiunea voinței divine și umane). Rezultatul efortului uman în ascetism este pregătirea sufletului pentru primirea harului; purificarea și transformarea sufletului se realizează prin puterea Duhului Sfânt. Ascetismul activ servește ca pregătire pentru a doua perioadă, *contemplativă* (qewriva), în care se realizează iluminarea minții și care duce la a treia perioadă - *îndumnezeirea* (qevwsi).

1032

Vezi: *Zarin S.M.* Ascetism.

1033

Ibidem.

1034

Înțelepciunea de sus este, mai întâi, curată, apoi pașnică, blândă și ascultătoare (Iacov 3:17).

1035

Aceasta înțelepciune nu este de sus, ci este pământească, duhovnicească, demonică. Căci acolo unde este pizmă și ceartă, acolo este dezordine și tot felul de lucruri rele . (Iacov 3:14-15)

1036

Matei 19:21 .

1037

Matei 6:19–21 .

1038

Ilarion (Troitsky) , *Sfintul Mucenic.* Fără Biserică nu există mântuire. Moscova–Sankt Petersburg, 2001. pp.

1039

Rahela de Borodino (Korotkova; 1833–1928), venerabilă; schemăniță. Preasfințită a Mănăstirii Spaso-Borodino. Glorificată ca sfântă venerată local în Episcopia Moscovei (1996).

1040

Viața maicii bătrâne a Mănăstirii Spaso-Borodino, Schema-călugărița Rachel. Moscova, 1994. P. 11.

1041

Conform cercetărilor sociologice, aproximativ 70-80% din populația Rusiei se identifică în prezent drept ortodoxă. De fapt, doar 2-3% dintre oameni merg la

biserică *în mod exterior* . Aceasta oferă o idee despre procentul celor care merg cu adevărat la biserică în *mod interior .*

1042

Daniil (Voronin; 1952–2020), Arhimandrit. Părinte duhovnicesc al Mănăstirii Sfântul Daniel din Moscova. Născut în Riazan într-o familie muncitoare, a absolvit Seminarul Teologic din Moscova. Locuitor al Mănăstirii Danilov (din 1983), a fost tuns la popor riazofor (1984), călugăr al mantiei (1985), iar în același an a fost hirotonit ieromonah și arhimandrit (1990). A slujit în diverse ascultări, inclusiv ca trezorier al mănăstirii, a condus activitățile editoriale ale mănăstirii și a devenit părinte duhovnicesc al mănăstirii (din 1989).

1043

Vezi Marcu 6:11 .

1044

Sfântul Teofan Pustnicul. Gânduri pentru fiecare zi a anului. P. 150.

1045

Ilarion (Troitsky), Sfintul Mucenic. Fără Biserică nu există mântuire. Moscova–Sankt Petersburg, 2001. Pp. 123, 124.

1046

Vezi această ediție, p. .....

1047

Vă întreb cu o voce paternă. Moscova, 1998. P. 43.

1048

Atanasie (Nechaev; cca. 1892–1943), Arhimandrit. Anatoli Nechaev s-a născut în familia unui preot rural din provincia Penza și a absolvit Seminarul Teologic. A fost misionar în Finlanda (din 1923), și-a început viața monahală pe Valaam (1925) și a fost tuns în monahism. Prin decizia prezbiterilor, a fost trimis la Paris (anii 1920) pentru a studia la Institutul Teologic, după care a rămas în Franța. Pastor renumit în cercurile emigranților ruși, „a jucat un rol major în formarea spirituală a multor oameni” și a fost directorul spiritual al Mitropolitului Antonie (Bloom). Rămânând sub jurisdicția Patriarhiei Moscovei, Părintele Atanasie a slujit la Metohionul Patriarhal Trei Sfinți din Paris. După transferul episcopului Veniamin (Fedchenkov), acesta a condus jurisdicția Moscovei ca cel mai bătrân cleric când a fost trimis în America în 1933. A murit la vârsta de aproximativ 60 de ani (14 decembrie 1943) și a fost înmormântat lângă Paris. Ulterior s-a decis transferul rămășițelor sale în Cimitirul Rusesc (1949), după cum a mărturisit protopopul Boris Stark: „Când am deschis capacul sicriului pentru a transfera oasele într-un sicriu nou, am fost surprinși să vedem că trupul zăcea complet intact... Am pipăit trupul și, din cap până în picioare, era complet neatins [de putrefacție]... Trebuie

ținut cont de faptul că trecuseră cinci ani de la moartea sa și că sicriul nu era nici din metal, nici măcar din stejar.”

1049

Afanasy (Nechaev), arhimandrit. Old Valaam // Pelerin rus. Platina, 1990. Nr. 1. P. 54.

1050

Nikon (Belyaev), ieromonah. Jurnalul ultimului duhovnic al Optinei Pustyn. Sankt Petersburg, 1994. P. 149.

1051

Mă rog pentru cei pe care mi i-ai dat. M., 1999. Pp. 137, 139.

1052

Ioan 10:1 .

1053

Sfântul Macarie de la Optina. Scrisori complete către monaști. Sankt Petersburg, 1994. Partea 1. Pp. 194, 195, 354–357.

1054

Leo de Optina, Venerabilul // Scrisorile Marilor Bătrâni de la Optina. Moscova, 2003. Pp. 91–93.

1055

Sfântul Nicolae al Serbiei. Scrisori misionare. Moscova, 2003. Pp. 15, 16.

1056

Petr Petrovici Suhonosov (1931–1999), protopop mitrat. Timp de 39 de ani (din 1960), până la martiriul său, a slujit la Biserica Mijlocirii din satul Sleptsovskaia, servind ca rector, părinte duhovnic și decan al Ingușetiei (din 1982). A posedat darul discernământului și al pătrunderii adâncurilor inimii. Enoriașii erau convinși că starețul le desluși fără greșeală starea interioară și, prin rugăciunile sale, Domnul dădea vindecare bolnavilor. Părintele Petru și-a prevăzut propria moarte cu mult timp înainte. Simplu și cu inimă caldă, fără nicio urmă de viclenie în relațiile sale cu oamenii, se ruga în privat chiar și pentru musulmani, care îl venerau pe „mullahul rus”. El considera smerenia și practicarea Rugăciunii lui Iisus drept temelia evlaviei. Smerenia bogată a starețului, atât de rară în epoca noastră, a fost confundată de unii cu o prostie. Preot celibatar, a dus o viață monahală cu post strict, încercând să nu o arate altora. Nu mânca carne, uneori stând fără mâncare zile întregi. Nu și-a scos niciodată sutana, nu și-a tuns niciodată părul și a slujit doar conform ritului monahal complet. Se grăbea la biserică la ora 4:00 dimineața, postind toată ziua

înainte de a sluji Liturghia; trebuia să slujească des și, prin urmare, a slăbit foarte mult. Se pregătea pentru slujbă fără cea mai mică omisiune, citind slujba de la miezul nopții și respectând regula monahală de chilie. La proskomidie, pe parcursul a două sau trei ore, a comemorat un număr mare de oameni, îndepărtând câte o particulă pentru fiecare. După slujba de înmormântare, însoțea întotdeauna sicriul la cimitir și slujea o panikhidă la mormânt. Pe 28 martie 1999, părintele Petru a fost prins în altarul bisericii de bandiți ceceni. A fost ținut captiv mult timp și, după torturi prelungite, martirul bătrân a fost împușcat.

1057

Crucea – Ușa către Paradis. Moscova, 2000. P. 22.

1058

Viața maicii bătrâne a Mănăstirii Spaso-Borodino, Schema-călugărița Rachel. Moscova, 1994. P. 155.

1059

Ioan (Krestyankin), arhimandrit. Scrisori. Mănăstirea Pskov-Pechersky, 2000. P. 163.

1060

Cum să-ți tratezi corect tatăl spiritual. Sankt Petersburg, 2001. Pp. 79–83.

1061

Nomocanonul, sau Legislatorul, este o colecție de regulamente bisericești aprobate canonic. Autoria sa este atribuită lui Ioan Scholasticus, Patriarhul Constantinopolului (545). Cât despre Rusia, potrivit unui istoric, „încă de la adoptarea creștinismului, Biserica Rusă a folosit deja traducerea slavă a Nomocanonului”. *K. Bestuzhev-Ryumin,* Istoria Rusiei, vol. 1, p. 242.

1062

Venerabilul Filaret Glinsky . Înainte și după tonsură. 1897. Partea a 3-a. P. 5.

1063

Grigore Teologul, Sfânt. Creația. http://azbyka.ru

1064

Sfântul Macarie cel Mare, Venerabilul // Viețile Sfinților Sfântul Dimitrie de Rostov . 1993. Ianuarie. Cartea a 2-a. P. 136.

1065

III Consiliul Local din Gangra, regulile 1–21 (340).

1066

Celibatul (*latină:* coelibatus sau caelibatus) este un jurământ de celibat depus din motive religioase, în principal de clerul catolic. Celibatul obligatoriu a fost legalizat în Occident încă din secolul al VI-lea. O clauză specială (nr. 16) din decretul „Presbyterorum ordinis” al Conciliului Vatican II este dedicată celibatului clerical. Aceasta în ciuda faptului că celibatul obligatoriu a fost condamnat canonic de Biserică de trei ori: Sfântul Apostol, Canonul 5; Sinodul Ecumenic al VI-lea de la Trullo, Canonul 13; Sinodul Local al III-lea de la Gangra, Canonul 4.

1067

Ciprian (Kern), Arhimandrit. Crini rugători. Moscova, 2002. Pp. 49, 50, 52.

1068

Petru (Sereghin), ieromonah. Învățături // Buletinul Mișcării Creștine Ruse. 1992. Nr. 164. Pp. 90–92.

1069

Scrisorile arhimandritului Ioan (Krestyankin). Mănăstirea Pskov-Pechersky, 2006. P. 454.

1070

Sergiy Chetverikov (1867–1947), protopop și scriitor spiritual. După Revoluție, a fost evacuat în străinătate împreună cu Corpul de Cadeți din Poltava (1919). A servit în Serbia, Slovacia și Paris. În timp ce se ocupa de activitatea literară, a făcut mai multe călătorii la Valaam (1930–1940). Și-a petrecut ultimii ani din viață la Bratislava, unde a fost tuns în călugăr și venerat ca un bătrân.

1071

Chetverikov Sergiy, Arhipreot . Adevărul creștinismului. Moscova, 1998. Pp. 414, 415.

1072

Serghie (Korolev; 1881–1952), Arhiepiscop de Kazan și Chistopol (fosta Praga). Născut la Moscova, după absolvirea Seminarului Teologic Betania și a Academiei Teologice din Moscova (1907), a fost tuns la patru acei pași și hirotonit ieromonah și numit rector (1914) al Mănăstirii Jabloczynski din Episcopia de Hholm (Polonia); prin decret al Patriarhului Tihon, a fost numit Episcop de Volsk, vicar al Episcopiei de Hholm (1921). Timp de un sfert de secol, în cele mai dificile condiții de emigrare, a condus comunitatea ortodoxă rusă din Praga, devenind adevăratul său lider spiritual. După război, a fost ridicat la Scaunul Berlinului și numit Exarh al Patriarhiei Moscovei din Europa Centrală (1946–1950); apoi, până la moartea sa, Episcopul Serghie a slujit în Rusia, la Scaunul din Kazan (din 1950).

1073

Serghie (Korolev) , *Arhiepiscop.* Viața spirituală în lume. Moscova, 1998. http://azbyka.ru

1074

Bunul Păstor. Moscova, 1997. Pp. 181, 182.

1075

Serghie (Srebrianski; 1870–1948), Venerabilul Mărturisitor; Arhimandrit. Mitrofan Vasilievici Srebrianski s-a născut în familia unui preot rural din provincia Voronej. A absolvit Seminarul Teologic și a fost hirotonit preot (1894); a servit ca preot de regiment, apoi rector al unei biserici din Orel; în timpul războiului ruso-japonez, a fost pe frontul din Manciuria. A fost numit părinte spiritual al Mănăstirii Marta și Maria din Moscova (1908). Cu binecuvântarea Patriarhului Tihon, a depus jurăminte monahale. A fost arestat și exilat în repetate rânduri (1923–1933). Pomenire: 23 martie/5 aprilie și 28 noiembrie/11 decembrie.

1076

Vezi Matei 22:37 ; Marcu 12:30 .

1077

Citat din: http://pravenc.ru/text/153321.html

1078

Ceremonia de nuntă // Trebnik. 1998.

Mentor

După chipul lui Hristos

Fericit este cel care găsește un consilier

Problema îndrumării spirituale este una dintre cele mai complexe. Este dificil să găsești o expunere clară și cuprinzătoare a principiilor ascultării și îndrumării, care să abordeze în mod cuprinzător toate problemele care apar. Deși aceste principii au fost inițial formulate în Biserică, sunt păstrate cu sfințenie de Tradiție și, într-un fel sau altul, se reflectă în toate scrierile patristice, problema îndrumării spirituale și a preoției rămâne totuși acută, mereu vitală și preocupă, în esență, fiecare creștin. Trebuie ținut cont de faptul că întrebările legate de ascultare, întrebările legate de grija spirituală generală și o chestiune mai specifică precum predarea rugăciunii sunt atât de interconectate încât nu pot fi separate decât cu multă convenționalitate. Unele dintre aceste probleme sunt discutate în al doilea volum al cărții noastre . Aici, însă, ne vom concentra asupra imaginii îndrumătorului spiritual și, atingând diverse aspecte ale acestui subiect complex, vom încerca să clarificăm ce se așteaptă de la păstor înșuși și ce se

așteaptă de la *oile* sale , condamnate să rătăcească *printre lupi* și forțate să fie *precaute față de oameni* . De asemenea, trebuie ținut cont de faptul că, în realitate, există diverse tipuri de slujire pastorală, căile ascultării nu sunt identice și fiecare epocă istorică are propriile particularități: „Deși esența asceticii este una și neschimbată, forma sa exterioară poate fi variată.” [1082] Având în vedere formatul acestei publicații, putem doar schița subiectul, care este atât de vast încât necesită un studiu separat. Și ne reamintim că nu îl examinăm în ansamblu, ci în primul rând din perspectiva practicii rugăciunii.

„Nu există oameni mai nefericiți și mai aproape de pieire decât cei care nu au călăuzire pe calea lui Dumnezeu”, [1083] spune Avva Dorotei , repetând cuvintele regelui Solomon: „ *Cei care nu au călăuzire cad ca frunzele .”* [1084] „Frate!” ne imploră Sfântul Simeon Noul Teolog. „Adesea și cu tot râvna roagă-te lui Dumnezeu să-ți arate un om care să te poată călăuzi bine; și pe oricine ți-l arată Dumnezeu, fie în secret prin acțiunea harului Său, fie pe față prin vreunul dintre slujitorii Săi, du-te la el și ai reverență față de el, privind la el **ca la Însuși Hristos** .” Și să știi că „este mai bine pentru tine să fii și să te numești ucenicul unui ucenic decât să-ți petreci viața de unul singur și să culegi roadele inutile ale propriei tale voințe.” [1085] Trec secole, civilizațiile dispar, a Doua Romă este înlocuită de a Treia, progresul științific și social schimbă fața planetei; Odată cu creșterea civilizației tehnocratice, sufletul omenesc regresează: noblețea sa se diminuează, voința, sacrificiul și hotărârea sa se sărăcesc; Intensitatea vieții spirituale slăbește, în locuri aproape până la paralizie; asceții vieții sfinte sunt rari și singuratici. Dar *temelia așezată pe stâncă nu se clatină* [1086] , Tradiția Sacră rămâne neschimbată și auzim același lucru: „Este extrem de periculos să-ți urmezi propriile gânduri și raționamente în chestiune de mântuire. Mintea noastră este ochiul mărginit al firii pământești, care poate vedea și distribui doar chestiuni exterioare și materiale; dar trebuie să încredințăm căile superioare lui Dumnezeu Însuși prin tatăl și îndrumătorul nostru și să-i urmăm raționamentul în toate [1087.] Pentru a atinge perfecțiunea în isprava rugăciunii, nu este suficient să studiezi cărți, avertizează faimosul pustnic athonit, ci „este necesar să înveți de la un învățător”. Iar principala condiție pentru aceasta: „Învățătorul trebuie să fie drept și experimentat, iar elevul trebuie să-i încredințeze complet sufletul [1088] .

De-a lungul istoriei, Părinții au vorbit despre necesitatea *unei transmiteri vii* a tradiției, fie personal de la învățător la elev, fie prin „integrarea într-o rutină monahală bine stabilită”. „Istoria noastră bisericească cunoaște o mulțime de asceți care au atins sfințenia și perfecțiunea, sfinți și drepți care au săvârșit minuni chiar și în timpul vieții”, cea mai importantă dintre acestea fiind transformarea sufletelor ucenicilor lor. „Aceștia au crescut până la măsura perfecțiunii creștine în cadrul mântuitor al modului de viață rusesc, care, în ciuda răsturnărilor istoriei noastre, se distingea prin trăsături de profundă religiozitate”. Cel mai semnificativ este că „viața lor ascetică s-a dezvoltat în comuniune spirituală cu drepții generației precedente, care și-au transmis experiența spirituală acumulată - păstrând astfel continuitatea activității interioare, mentale”.

Conform Sfântului Varsanufie cel Mare, „oricine dorește să cunoască perfect calea” trebuie să meargă „cu cel care o cunoaște perfect”. „Cum poate cineva să atingă unirea cu Dumnezeu fără învățătura tainelor, realizată de un învățător adevărat și luminat spiritual al tainelor?”, întreabă Sfântul Calist. Și dă un răspuns categoric: „Este imposibil”. Imposibil pentru că „cel mai dificil lucru”, scrie Sfântul Vasile cel Mare, „este să te cunoști și să te vindeci pe tine însuți, căci oamenii sunt înnăscuți iubitori de sine și fiecare, prin autoabsorbție, distorsionează adevărata judecată”. Adică, nu te poți privi pe tine însuți imparțial și independent pentru a determina direcția și măsura potrivită a luptei tale ascetice. „Fie este necesar un îndrumător înalt spiritual, fie un mod de viață monahal bine stabilit, prin alăturarea căruia ascetul dobândește abilitățile inițiale necesare în lupta cu sine însuși”. Fără a respecta aceste condiții, el riscă să rămână în cercul ideilor sale despre ascetism, care sunt întotdeauna aproximative și distorsionate de vanitate și imaginație” [1089] .

Și iarăși Sfântul Simeon: „Fără un părinte duhovnicesc, îndrumător și învățător, este imposibil ca omul să păzească poruncile lui Dumnezeu așa cum se cuvine, să trăiască cu deplină virtute și să nu fie prins în mrejele diavolului; și cine nu știe aceasta... rămâne plin de mândrie, neștiind că nu știe nimic și rămâne în adâncurile ignoranței sau, mai exact, ale pierzării... Dacă omul primește cuvintele părintelui său duhovnicesc ca și cum ar veni de pe buzele lui Dumnezeu Însuși, cu încrederea că din ele vine viața... dacă își începe astfel lucrarea... atunci, prin harul Domnului nostru Iisus Hristos, va deveni în sfârșit un om desăvârșit.” [1090] „A-ți pune la îndoială părintele duhovnic”, repetă pustnicul athonit gândul general al sfinților învățători, „înseamnă a fi mântuit. Unde este ascultare, este smerenie – temelia ascultării... În persoana bătrânului este Dumnezeu Însuși. „După chipul lui Hristos... bătrânul, purtătorul și succesorul Tradiției, o comunică copilului său duhovnic și îl naște în Hristos... Acesta este sensul mântuitor al ascultării. Ascultați nu pentru a vă nivela, ci pentru a umili răul din voi înșivă, pentru a renunța la propria voință și a accepta Tradiția, pentru ca Hristos să fie înfățișat în noi . ” [1091]

Este clar că numai cel care a trecut deja prin perioada activă de ascetism și, prin urmare, a dobândit elementele detașării fundamentale, poate fi un mentor în **practica mentală . „Să nu înveți pe altul ceea ce tu însuți n-ai realizat în practică” este porunca dată pastorului.** [1092] Acest lucru este distructiv nu numai pentru elev, ci și pentru profesor: „Cine nu a atins el însuși măsura perfecțiunii și începe să-i învețe pe alții distruge ceea ce a atins deja”. [1093] Cineva care nu a dobândit adevărata cunoaștere, care a devenit parte din ființa sa, este încă ignorant, în ciuda firelor de păr gri și a educației teologice exterioare. De asemenea, este clar că nu orice bătrân experimentat, chiar și un contemplativ, poate fi un mentor în practica mentală. Orice persoană care a parcurs calea asceticii poate cunoaște doar specificul *propriei* căi particulare; experiența personală este întotdeauna subiectivă. Prin urmare, un adevărat mentor trebuie să posede un **dar special al harului** - capacitatea de a călăuzi fiecare turmă în funcție de chemarea și capacitățile *sale* , deoarece fiecare elev, în virtutea caracteristicilor sale individuale, este destinat propriului său drum unic. Mari învățători, precum Sfântul Grigore Sinaitul , au posedat acest dar . Prin urmare,

el a fost capabil să predea rapid și eficient fundamentele practicii mentale nenumăraților studenți. Cu toate acestea, desigur, posesorii unor astfel de daruri unice sunt rari în istoria preoției.

„Cu rugăciune și lacrimi, imploră-L pe Dumnezeu să-ți trimită un călăuză”, spune Sfântul Simeon, dar apoi îl cheamă pe ucenicul la veghere și prudență. Dincolo de rugăciune și lacrimi, în ciuda oricărei neîncrederi sănătoase în sine, ni se cere o prudență deosebită atunci când decidem să ne încredințăm sufletele îndrumării unui mentor, unui părinte spiritual. „Cercetează *tu însuți* Dumnezeieștile Scripturi și mai ales scrierile active ale Sfinților Părinți, astfel încât, comparându-le cu ceea ce te învață învățătorul și starețul tău, să poți vedea, ca într-o oglindă, cât de mult se potrivesc între ele. Și apoi asimilează și reține în gândurile tale ceea ce este în concordanță cu Scripturile și, după ce ai **chibzuit** cu adevărat , **leapădă** ceea ce nu este în concordanță, ca să nu fii înșelat”, ca să nu „înveți felul de viață al diavolului în loc de Evanghelie... Căci să știi că în aceste zile au apărut mulți înșelători și învățători mincinoși ”. [1094] *dacă cuvintele și faptele sale sunt în concordanță* cu învățăturile Sfinților Părinți; și apoi să-l accepți și să asculți cuvintele sale ca fiind cuvintele lui Hristos”. Dacă *nu ești de acord* , atunci trebuie „să te îndepărtezi de el, chiar dacă ar învia morții și ar face multe alte minuni”. Temeți-vă în mod special de cineva care nutrește o părere înaltă despre sine: „își imaginează că trăiește în rai”, o astfel de persoană „rămâne cu încăpățânare în amăgire”. Astfel, trebuie „să ne ferim cu toată sârguința și atenția, cu toată treburile și multă rugăciune, ca să nu cădem în mâinile vreunui înșelător, sau amăgitor, sau apostol fals, sau Hristos fals, ci mai degrabă să găsim un ghid adevărat și iubitor de Dumnezeu, unul care îl are pe Hristos în sine și cunoaște cu exactitate învățăturile, regulile și decretele sfinților apostoli și dogmele sfinților părinți”, astfel încât „să fie învățat totul de Însuși Duhul Mângâietor prin fapte și experiență”. Vai de cel care „urmează lupului în loc de păstor”. Dar nu mai puțin jalnică este soarta celui care este lăsat singur, fără nicio îndrumare - „vai de cel care cade singur! ” [1095]

Aceste instrucțiuni stricte sunt date unei persoane care abia începe căutarea și alegerea unui îndrumător. Dar, așa cum se va arăta mai departe [(1096)] , aceeași vigilență și discernământ sunt necesare și mai târziu, după intrarea pe calea ascultării. Chiar și isprava specială *a ascultării totale* sau *oarbe* nu face excepție . După cum demonstrează exemplele clasice din Patericon, novicele își păstrează dreptul la **discernământ** , permițându-i să discearnă abaterea bătrânului de la adevărurile doctrinei și poruncilor. Este permis și **sfatul** paralel cu alți bătrâni. Uneori există o noțiune inexactă de ascultare oarbă ca abrogare *completă a* **rațiunii** și **voinței** novicelui , transformându-l într-un fel de automat. O astfel de noțiune este de neconceput și inacceptabilă în tradiția ortodoxă, deoarece ar însemna nu despărțirea voinței proprii, ci privarea de liber arbitru, ceea ce contrazice complet învățătura despre natura umană și chipul lui Dumnezeu. „Ascultarea și predarea voinței nu sunt același lucru. Ei ascultă de profesorii lor, își ascultă de părinți, dar nu le predau voința lor, adică principala caracteristică a asemănării cu Dumnezeu - libertatea de alegere . ” [1097]

Când Părinții vorbesc despre ascultare „totală”, „completă”, „oarbă” și „necondiționată”, acești termeni tehnici implică renunțarea *maximă* , dar cu siguranță nu absolută, a celui ascultător la propria **voință** și **responsabilitate** . Tocmai așa diferă conceptul ortodox de ascultare oarbă de cel [catolic] .

Trebuie să evităm eroarea suplimentară de a pune laolaltă și a confunda fenomene de diferite feluri. Într-adevăr, unele exemple din Patericon sau acțiunile bătrânilor greci contemporani pot fi uneori surprinzătoare și derutante. Dar nu ar trebui să ne grăbim să tragem concluzii, suspectându-i pe cei ale căror acțiuni sunt dincolo de înțelegerea noastră de amăgire sau erezie. Întrebarea este: suntem capabili să discernem aceste lucruri noi înșine? Trebuie să ținem cont de faptul că acestea sunt întotdeauna cazuri speciale, individuale. În unele cazuri, bătrânul, posedând cele mai înalte daruri ale harului, „acționează ciudat”, *discernând* necesitatea și beneficiul instrucțiunilor și acțiunilor sale aparent ciudate. În altele, novicele însuși posedă calitățile unui om sfânt, cum ar fi Paisie Athonitul , care s-a încredințat temporar ascultării unui băiat de neînțeles pentru a înțelege voia lui Dumnezeu.

Când un bătrân este un sfânt făcător de minuni, chiar și un novice, aparent suficient de nebun încât să - și arunce fiul într-un cuptor sau, precum Avva Mucius, într-un râu, se află sub ocrotirea harului.1099 Să ne amintim de un caz mai apropiat de al nostru. Când Sfântul Basilic al Siberiei a cerut să se alăture unei mănăstiri în tinerețe, părintele Cleopa, starețul Schitului Vvedensky de lângă Moscova, a decis să-l testeze și l-a dus la un lac: „Alergă pe gheață - este rezistentă?” Amândoi știau că gheața era încă ca un film: „Este imposibil ca cineva înghețat să ridice gheața într-o singură noapte”. Totuși, novicele „nu a ezitat să creadă că nu va ridica gheața, ci a alergat, dorind să o urce”. De îndată ce s-a repezit la lac, bătrânul l-a oprit și „l-a mustrat, spunând: «Îți va fi bine și vei reuși în monahism dacă vei fi mereu atât de ascultător de părinții tăi duhovnicești.»” Și l-a binecuvântat pe tânărul ascet: „să meargă la o viață tăcută în deșert. ” [1100]

De remarcat, întâmplător, este demn de remarcat faptul că isprava pură a ascultării *oarbe* , precum nebunia de dragul lui Hristos sau izolarea, era rară chiar și în timpurile străvechi. Trebuie să o întreprinzi printr-o alegere divină specială; altfel, riscă o înșelăciune diabolică.

Există însă și alte tipuri de interacțiune între novice și pastor. De exemplu, **ascultarea activă** , ca disciplină ascetică, implică exerciții de smerenie a voinței proprii, mai degrabă decât căutarea voinței lui Dumnezeu. În astfel de cazuri, nu este necesar ca mentorul să posede o spiritualitate înaltă; *prezbiterul* este cel care are autoritatea *unui prezbiter* . În astfel de cazuri, Sfântul Grigorie Sinaitul a numit în mod intenționat un prezbiter mai tânăr și mai puțin experimentat peste un călugăr mai matur, iar după un timp, acesta le-ar putea schimba pozițiile. Există multe alte tipuri de interacțiune, în special atunci când un elev instruiește un prezbiter, iar prezbiterul învață de la el, de exemplu, practica mentală, așa cum a făcut Sfântul Basilic cu Zosima (Verkhovsky) sau Teodosie de Karula cu Părintele Nicodim. Și așa mai departe.

Este necesar nu numai să discernem esența isprăvii, ci și să înțelegem că ceea ce este descris în Patericoane și Viețile Sfinților nu este un motiv pentru imitație directă, externă. Nu este oare o nebunie să pretinzi că imiți sfințenia? Astfel de exemple, care indică o virtute sau alta, sunt date ca standard, un ghid pentru direcționarea eforturilor interioare. „Asemenea evenimente sunt excepții. Contemplându-le, vom face bine să ne minunăm... de destinele de nepătruns ale lui Dumnezeu, să ne întărim în credință și nădejde”; dar vom greși dacă vom începe să „acceptăm aceste evenimente ca model de imitație”. [1101] Aici este potrivit să ne amintim de Scara: „A te minuna de osteneala acestor sfinți este o faptă vrednică de laudă, a fi plin de râvnă pentru ei este mântuitor, dar a vrea brusc să le imităm viața este o prostie și imposibil ”. [1102] **direcția** lor și să atingem unitatea cu ei în **spirit** ” .[1103]

Și bătrânul secolului nostru vorbește despre același lucru: este absolut necesar să citești și să meditezi la operele Sfinților Părinți pentru a înțelege mai profund propria viață, dar nu să le copiezi literal – este necesar să aplici experiența lor ținând cont de condițiile de viață moderne [1104] .

Încrederea necondiționată, devotamentul și respectul față de părintele duhovnic nu ar trebui să întunece mintea sau să-l priveze pe novice de o judecată sobră. „Discernământul”, potrivit Sfântului Iosif Isihastul , care este întru totul în concordanță cu învățăturile Sfântului Ignațiu, „este o judecată rațională și infailibilă despre concepte și lucruri, care este adaptată timpului, mijloacelor, locului, circumstanțelor și servește la zidire. Discernământul este prevederea posibilelor consecințe pentru a evita răul viitor”; prin discernământ, „o minte sănătoasă anticipează evenimentele viitoare” [1105] . Principiul discernământului în raport cu părintele duhovnic, comun tuturor tipurilor de ascultare, a fost indicat de mult timp: „Sfântul Pimen a poruncit ca cineva să se despartă imediat de un prezbiter a cărui conviețuire se dovedește **dăunătoare sufletului** ” [1106] . Mai mult, Părinții au cu adevărat în comun acest principiu; ascultarea *oarbă* nu este considerată separat de alte forme de ascultare, fie că este vorba de îndrumare spirituală din partea unui părinte duhovnic, sfat cu un prezbiter, instruire în rugăciune sau supunerea față de superiori. Dacă un superior în ierarhie, *oricine ar fi el* , afirmă Sfântul Vasile cel Mare, „spune ceva împotriva unei porunci sau încalcă o poruncă, atunci, chiar dacă un înger din ceruri sau unul dintre apostoli a poruncit-o, chiar dacă ar fi însoțită de o promisiune de viață sau de o amenințare cu moartea, nu trebuie să o asculte... [1107] Chiar dacă cel care împiedică împlinirea a ceea ce Domnul a poruncit sau sfătuiește să se facă ceea ce El a interzis este foarte cunoscut sau extrem de renumit, oricine Îl iubește pe Domnul trebuie să fugă de o astfel de persoană și să o urască. ” [1108]

Din ceea ce spune Sfântul Vasile, este clar că, chiar și în ascultarea *oarbă* , novicele își păstrează dreptul la discernământ. El nu este nicidecum ca un animal fără minte, ci trebuie să recunoască la timp un bătrân fals ca fiind un eretic sau unul întunecat de amăgire. Aceasta, însă, ridică o altă întrebare: de ce, atunci, acei novici din vechime cărora li s-a poruncit să acționeze în mod evident „împotriva poruncii” - să fure, să-și înece copiii sau să se arunce în râu și așa mai departe - nu au fugit de bătrânii lor? Răspunsul se află în cuvintele deja citate ale

Sfântului Pimen, unde explică esența discernământului. A discerne cu adevărat înseamnă a judeca nu după semne exterioare, ci a înțelege ce se ascunde în spatele cuvintelor și faptelor bătrânului - vătămarea sufletească sau **beneficiul spiritual** . Călăuziți de aceasta, adevărații novici puteau obține beneficii atât din ascultarea oarbă, cât și din cele mai obișnuite.

Aceleași criterii rămân în vigoare și astăzi. Bătrânii noștri mărturisesc acest lucru, indicând un motiv legitim pentru schimbarea părinților duhovnicești. Nu este vorba de încălcări grave ale poruncilor lui Hristos de către părintele duhovnic, ci de o chestiune mai subtilă și de un nivel mai profund de raționament: beneficiul spiritual, de care depinde totul în viața unui creștin. Principala întrebare pentru un novice este: „Primesc **beneficiul** ” necesar pentru perfecțiunea în **viața spirituală** ? Dacă un părinte duhovnic nu îndeplinește aceste cerințe în vreun fel, atunci îl poți părăsi cu ușurință”, afirmă părintele Kirill (Pavlov) [1109] , „și poți trece la altul care îți aduce mai mult beneficiu... Trebuie să cauți un părinte duhovnic după dispoziția sufletului tău”, dar „nu există nicio lege care *să te lege* . *Alege* totul după dispoziția sufletului tău. De la oricine primești cel mai mare **beneficiu spiritual** , aderă la el; apelează la el.” „ Dacă simți că nu mai primești beneficii spirituale sau mângâiere de la îndrumarea unuia sau altuia dintre părinții duhovnicești, ci primești mai mult de la altul, atunci, fără jenă, poți trece la altul. Atâta timp cât primești un beneficiu mai mare pentru sufletul tău, cu atât o îndrumare mai bună . ” [1110]

Este clar că, în realitate, în ciuda eforturilor noastre, puțini reușesc să găsească un mentor care să se apropie de ideal. Este imposibil să enumerăm toate motivele posibile pentru aceasta, dar se poate identifica un model predominant: cei care anterior s-au luptat **cu toată puterea lor** au dreptul să spere la o astfel de întâlnire . „Numai cei care au fost plini de râvnă pentru Dumnezeu și, preocupați de mântuirea lor, au început să facă **tot posibilul pentru a promova această mântuire, căutându-L pe Dumnezeu și făcând orice faptă bună - numai lor, așa cum Dumnezeu le-a revelat întotdeauna, așa** [le] revelează și astăzi” adevărați mentori, „învățători ai evlaviei, mesageri ai lui Dumnezeu ” .

Iată ce înseamnă: „Cu rugăciuni și lacrimi, imploră-L pe Dumnezeu”. Astăzi, trebuie spus, ar fi o greșeală, chiar mai mare decât a fost pentru strămoșii noștri, să căutăm un mentor pentru practica mentală printre pastori cunoscuți, printre cei care sunt în văzul tuturor. „Nu un mentor fermecător”, își amintește un manuscris de la mijlocul secolului al XIX-lea, „de la care s-ar putea învăța cu exactitate” rugăciunea mintală din inimă, de regulă, rămâne „în ascuns”. Trebuie să putem câștiga acest dar, pentru a fi considerat vrednic ca „Dumnezeu să aibă milă de osteneala cuiva și să-i arate” căutătorului sârguincios și răbdător un adevărat învățător . [1112] „Ferice de începătorul care a găsit un sfătuitor de încredere în vremea noastră!” [1113]

Lipsa unor mentori vizibili pentru rugăciunea mentală și a unor bătrâni purtători de spirit nu înseamnă că timpul nostru este lipsit de har. Un mentor trebuie să fie **căutat** - așa a fost întotdeauna. Atunci *Dumnezeu* îi poate *zidi* , chiar și *din*

pietre . [1114] Acesta este decretul Lui. *Domnul le-a spus: Secerișul este mult, dar lucrătorii sunt puțini. De aceea, rugați-vă Domnului secerișului să trimită lucrători la secerișul Său* . [1115] Vedem că *Domnul* Însuși ne cunoaște nevoile mai bine decât noi, totuși El ne poruncește totuși **să cerem** de la El trimiterea de păstori, dorind să recunoaștem și să mărturisim nevoile noastre. Această lege se aplică atât celui care caută singuratic rugăciunea, cât și comunităților întregi de credincioși. „Acum a apărut o idee ciudată că Domnul nu oferă bătrâni în timpul nostru". Dar bătrânii înșiși numesc aceasta o „idee naivă", „căreia" i-am devenit „victime". „Patericonul povestește cum un tânăr frate a spus că nu există bătrâni și a primit răspunsul că nu este vorba de faptul că nu există bătrâni, ci că **nu există novici** . Un tânăr mândru îi disprețuiește pe bătrâni și, pentru el, desigur, nu există bătrân, nici părinte duhovnicesc." [1116] Acest lucru poate fi citit nu numai în Patericon, ci și auzit de la glorioșii noștri asceți: „În zilele noastre se plâng de lipsa bătrânilor, dar nu se plâng de lipsa novicilor, deși toată lumea știe că bătrânii sunt făcuți din novici. Dacă sunteți adevărați novici, atunci veți fi și adevărați bătrâni." [1117] Și acum un celebru părinte duhovnicesc atenian spune același lucru: „Nu avem nevoie atât de sfinți bătrâni, cât de sfântă ascultare. Asta ne lipsește. Au avut toți marii sfinți ai Bisericii noastre bătrâni sfinți? Nu! Dar au avut sfântă smerenie și sfântă ascultare și de aceea au devenit sfinți. " [1118] . ci rămâne același, așa cum spune Apostolul și așa cum mărturisesc Bătrânul Siluan și alți Părinți la o mie de ani după Sfântul Simeon. Însă Sfântul Simeon este cea mai înaltă autoritate în această privință, căci este un om căruia, chiar înainte de monahism, i s-a dat darul de a privi lumina necreată .

Ce scrie însuși Sfântul Simeon? El, în special, îi numește *eretici* pe cei „care spun că în vremurile noastre de astăzi nu este nimeni printre noi care să poată păzi poruncile Evangheliei și să fie precum erau Sfinții Părinți", inclusiv „fiind **contemplativi** sau **privitori la Dumnezeu, adică văzându-** *L* pe Dumnezeu prin iluminarea Duhului Sfânt". Cei „care consideră acest lucru imposibil sunt eretici și au nu doar o anumită erezie, ci, s-ar putea spune, toate ereziile, deoarece această erezie le întrece și le eclipsează pe toate celelalte în impietatea și blasfemia ei; și oricine vorbește astfel distorsionează toate Scripturile Dumnezeiești". În orice timp, oamenii „care vorbesc astfel închid raiul pe care Hristos Domnul ni l-a deschis prin coborârea Sa pe pământ și ne blochează urcușul la cer". Dacă acest lucru este imposibil acum, atunci Sfinții Părinți „nu ar fi putut să-l realizeze, pentru că și ei erau oameni ca noi și nu aveau nimic special în comun cu noi, în afară de bunăvoință și râvnă pentru orice bine, răbdare, smerenie și dragoste de Dumnezeu. Așadar, dobândește-ți aceasta", iar dacă nu o dorești, „atunci să nu spui că este imposibil". Astfel, „oricine spune că în aceste vremuri este imposibil să primești Duhul Sfânt" în aceeași măsură ca înainte, „introduce o nouă erezie în Biserică". [1122] Aceleași idei, patru secole mai târziu, au fost propovăduite de un alt contemplator al luminii divine, Sfântul Grigorie Palama, prin a cărui sârguință această învățătură a fost ridicată la rang de dogmă de către un conciliu.

Dar acum auzim ce spun înșiși bătrânii purtători de spirit: „Din păcate, majoritatea dintre noi suntem bătrâni, nu prezbiteri." [1123] Și când sunt întrebați dacă există prezbiteri în vremea noastră, ei răspund: „Nu știu despre zbiteri. Bătrâni - există." [1124] Cum ar trebui înțelese astfel de afirmații? Figurativ, desigur.

Ni se dă o imagine care indică faptul că *nu sunt mulți* zbiteri , că nu sunt *la vedere* . Așa cum a fost prezis acum șaptesprezece secole: „În vremurile din urmă, cei care vor lucra cu adevărat pentru Dumnezeu se vor ascunde în siguranță de oameni și nu vor face semne și minuni printre ei, ca în vremea de acum . ” [1125]

Și motivul pentru aceasta este cunoscut încă din cele mai vechi timpuri: pentru că „nu există novici”. Toate acestea indică un singur lucru: prezbiterii înfloresc când și unde *este nevoie* . Dar dacă dorința oamenilor de ascultare a scăzut, dacă spiritul de ascultare a fost eradicat și egoismul triumfă, atunci nu mai este nevoie de prezbiterii. Atunci, așa cum spun chiar prezbiterii, „prezbiterii încetează să mai fie înțeleși” și „devin de puțin folos nimănui”, deoarece „rămân foarte puțini cei care au cu adevărat nevoie de ei” - iar prezbiterii înșiși „nu mai au pe nimeni pentru care să trăiască”.1126 [Și] atunci, într-adevăr, nu mai sunt vizibili.

Slujirea bătrânilor este inextricabil legată de tradiția monahală. Și acei numeroși bătrâni laici, nici hirotoniți, nici tunși, care au predominat întotdeauna printre rătăcitori și cei binecuvântați din Rusia, au dus în mod tradițional o viață strict monahală, extrem de ascetică.1127 Și [acum] , „situația în care ne aflăm este obiectiv foarte dificilă”. Perioada de persecuție și dominația ateismului militant în Rusia nu puteau trece fără să lase o amprentă asupra Bisericii. „Tradiția a fost practic întreruptă... Transmiterea experienței vieții monahale de la bătrân la ucenic a devenit aproape imposibilă” și acesta este principalul motiv pentru care monahismul poate supraviețui. Această experiență în sine este câștigată prin ani lungi de căutări, greșeli, lupte și victorii. Acum, „tocmai această experiență lipsește cu desăvârșire”. Un dar prețios pentru noi sunt puținii bătrâni avansați spiritual, ale căror vieți pământești Domnul le prelungește încă. Dar „pentru majoritatea, ei sunt practic inaccesibili”. În cazuri extreme, foarte rar, pot fi abordați pentru spovedanie, sfaturi sau pur și simplu pentru o binecuvântare.

Astăzi, „trăim într-o lume în care căldura și dragostea, odată cu creșterea fărădelegii, au devenit extrem de rare ‘ astfel încât suntem chemați să ne străduim, în sensul deplin al cuvântului, să le păstrăm în inimile noastre cu ajutorul lui Dumnezeu”. În astfel de circumstanțe dificile, suntem cu toții chemați să fim [vigilenți] **,** să păstrăm **prudența** , să evităm înșelăciunea și „să nu confundăm un lup cu un păstor ”. Aceasta înseamnă că „nu-ți poți încredința viața cuiva care își va *impune voința* ”, care este adesea departe de a fi în concordanță cu voința divină. Sau cuiva care, în timp ce predică calea lui Hristos, este el însuși departe de abstinența ascetică și sărăcia cuprinzătoare, care nu duce la bun sfârșit lupta personală a rugăciunii și a lucrării interioare – care a dat uitării porunca înscrisă pe verso-ul crucii pectorale preoțești: „ *Fii o imagine pentru credincioși* ” ‘

„Nu poți încredința viața și mântuirea cuiva care nu este ascultător de Biserică și de ierarhia ei”, cuiva „a cărui viață nu este evidențiată de virtuțile evanghelice ale blândeții și smereniei” și cuiva care dă dovadă de aroganță, autosuficiență și autoadmirație. În cele din urmă, nu poți „să-ți încredințezi soarta cuiva care, cu o autoritate ce nu-i aparține, poruncește oamenilor, cerând ascultare **de sine**

însuși mai degrabă decât de Dumnezeu”. Din păcate, „în zilele noastre, majoritatea oamenilor sunt complet lipsiți de experiență; sunt adesea atrași și captivați de capacitatea cuiva de a vorbi și de a acționa «cu autoritate». Aceasta este o virtute falsă, rodul *teatralității* și al tot felul *de autoexprimări* ”, dar tocmai aceasta îi impresionează pe cei „care nu și-au găsit încă orientarea potrivită în viața spirituală. Adevărata virtute, însă, ascunsă de smerenie, trece cel mai adesea neobservată”. Prin urmare, pentru a evita erorile și dezamăgirile asociate cu multe necazuri, este necesar să cunoști cu adevărat o persoană” înainte de „a-i încredința sufletul tău și mântuirea lui” [1131] .

Revelație și raționament

Condițiile noastre actuale sunt complexe, dar istoria Bisericii nu cunoaște niciun moment în care problemele ridicate aici să nu fi fost relevante. Pe de o parte, **dezvăluirea gândurilor** este însăși temelia preoției, iar această virtute a fost stabilită de apostolii înșiși [1132] , dar, pe de altă parte, Cartea Înțelepciunii avertizează și ea: *Nu-ți descoperi inima tuturor* [1133.] Porunca pastorală a Sfântului Pimen cel Mare s-a păstrat timp de secole : „Nu-ți descoperi conștiința nimănui căruia nu i s-a împărtășit inima” [1134.] „Nu-ți descoperi gândurile tuturor”, ne învață Sfântul Efrem Sirul , „ci numai celor pe care îi știi că sunt duhovnicești. Căci diavolul are multe curse.” Și „Nu ascunde nimic de oamenii duhovnicești, ca nu cumva, găsindu-și un colț, să-și facă cuib în tine. Dar nu intra în sfat cu oamenii trupești” [1135.] Nouă secole după cuvintele Sfântului Simeon. Sfântul Ignațiu al Caucazului repetă aceeași poruncă de a nu urma în grabă și nechibzuit cuvintele părinților și fraților duhovnicești: „Absorbiți sfaturile lor cu extremă **prudență** ” și „nu vă lăsați duși de sfaturi bazate pe efectul lor inițial asupra voastră”, bazate pe primele impresii. Suntem prea lipsiți de experiență și părtinitori, iar „sfaturile dăunătoare pot fi pe placul” doar pentru că „place unora... patima care trăiește în voi”. De aceea, „consultați Evanghelia despre propriile voastre gânduri, precum și despre gândurile aproapelui vostru, despre sfatul său”. 1136 Vă [spun] *tuturor: fiți veghetori!* [1137] Acest legământ al lui Hristos devine o poruncă apostolică: *Fiți veghetori în toate .* [1138] Ceea ce poruncește Scriptura răsună și astăzi de pe buze sfințite de Duhul: „Fiți întotdeauna **atenți** în viață și în toate ” . [1139] **prudența** și, în vremurile noastre rele, de trei ori binecuvântată”. Căci „vedem acum cu ochii noștri cum aceste preziceri patristice se adeveresc. Timpul pe care îl trăim este un timp de înșelăciune, denaturare și dezorientare spirituală fără precedent. Nereușind să distrugă Biserica din exterior, vrăjmașul încearcă să o corupă din interior”.

O persoană care pornește pe calea vieții spirituale ar trebui să fie foarte atentă să nu se încredințeze unui păstor fals și înșelat *al noii ere* în loc de un mentor cu experiență spirituală . Desigur, „adevărații păstori și bătrânii plini de har vor rămâne în Biserica lui Hristos până la sfârșitul timpurilor. A respinge acest adevăr înseamnă a blasfemia Duhul Sfânt”, dar „prudența în alegerea unui părinte spiritual în vremurile noastre este lăudabilă și binecuvântată ” .[1140]

Tradițiile de îndrumare spirituală din partea bătrânilor au persistat până în secolul nostru în unele mănăstiri, inclusiv în Glinsk. „Cine cunoștea din

experiență puterea dezvăluirii gândurilor profita de cea mai mică ocazie pentru a face acest lucru. Călugării îi vizitau zilnic pe bătrâni în acest scop.” Sfântul Serafim (Romanțov) „sfata să nu uităm această practică nici măcar în lume”. Cu toate acestea, el a poruncit și „să nu ne deschidem sufletul oricui, ci cuiva care înțelege necesitatea și beneficiul acestei lucrări, care este capabil să asculte cu răbdare și bunătate, adică o persoană cu aceeași gândire și capabilă să tacă”. [1141] Iată câteva sfaturi de la bătrânii timpului nostru: „Dacă îți părăsești părintele duhovnic deznădăjduit, melancolic, cu o povară și mai mare decât atunci când ai venit la el, dacă îți provoacă suferință și aceste suferințe te trag în jos pe pământ și nu găsești nicio alinare - ferește-te de un astfel de părinte! Nu-l lăsa să intre în sufletul tău. Este un lup în blană de oaie. „Este gata să-ți distrugă sufletul sub pretextul mântuirii... Acesta este semnul sigur al adevăratului tău părinte duhovnic, care te poate călăuzi: dacă îl părăsești ușurat, sufletul tău pare ridicat deasupra pământului, simți în tine o nouă putere, pace, bucurie, lumină, dragoste pentru toți, cu dorința de a lucra la tine însuți, de a-I sluji lui Hristos - să știi că acesta este adevăratul tău părinte duhovnic.” [1142.] Multe lucruri în viața spirituală pot depinde de alegerea corectă. „Între două suflete înrudite există un spirit înrudit. În conversație, se deschid ușor unul față de celălalt și se confesează în toate; în tristețe și durere, primesc consolare, alinare și vindecare de slăbiciuni spirituale. De aceea este important să-ți găsești propriul *părinte* duhovnic ...” „ [1143] Însă, cu toate acestea, «ucenicia nu trebuie să se transforme în slujire față de prezbiter, ci să fie o străduință curajoasă și smerită către Dumnezeu»” [1144] , prezbiterul însuși este chemat să devină un exemplu de realizare a *libertății gloriei copiilor lui* [Dumnezeu1145] .

Privind înapoi la experiența trecută, vedem că dezvăluirea gândurilor era o practică universală în monahismul de altădată. Acest lucru este evident în scrierile sfinților părinți: Cassian Romanul , Ioan Scămașul, Varsanufie cel Mare, Avva Dorotei - pe scurt, din toate scrierile patristice despre monahism. Însă pentru dezvăluirea gândurilor este necesar un călugăr avansat în viața duhovnicească, educat conform acestei reguli. Sfântul Cassian subliniază în mod deliberat: „Este util să-ți descoperi gândurile părinților, dar nu oricui, ci bătrânilor duhovnicești care posedă discernământ, bătrâni nu datorită vârstei fizice și părului alb. Mulți, duși de înfățișarea bătrâneții... în loc să se vindece, au primit rău din cauza lipsei de experiență a mentorilor lor . ”

Sfântul Petru Damaschin , care el însuși a suferit mult rău interogând persoane nepotrivite, a mărturisit o astfel de nenorocire : „Nu toți cei bătrâni sunt deja capabili de conducere, ci numai cei care au intrat în detașare și au primit darul discernământului. Este bine să nu-ți ascunzi gândurile de părinții tăi, dar nu de toți cei care se întâmplă să-i cunoască, ci de bătrânii duhovnicești și de cei care au darul discernământului, care au înțelepciune și nu doar au încărunțit de vârstă. Mulți, privind la simpla bătrânețe, și-au dezvăluit gândurile și, în loc să se vindece, din cauza lipsei de experiență a celor care i-au ascultat, au căzut în disperare. Nu toată lumea poate conduce, iar acest lucru nu se datorează întotdeauna propriului eșec și imaturității, ci adesea *rapidității maturizării* . Mulți, datorită marii simplități și a marii ardori a zelului, trec foarte repede prin primele etape și nu experimentează prea multe . ” [1147]

Acest ultim fenomen este bine cunoscut în secolele de experiență ascetică. Referitor la astfel de *bătrâni-copii* , Sfântul Macarie Egiptul a scris că adesea alte suflete curate „prin bunătatea Domnului, datorită prunciei lor, au devenit părtași harului divin”; sunt umplute cu Duhul Sfânt, „totuși, nefiind încercate de felurite necazuri de la duhurile rele, rămân în pruncie”. [1148] Aceștia sunt cei care au primit harul „prin providența specială a lui Dumnezeu, repede și nu în mod obișnuit”. Un astfel de „bărbătr-copil” este „umbrit din belșug de harul divin”, dar, „din cauza lipsei de experiență activă”, rămâne „ca și cum ar fi în copilărie, într-o stare foarte nesatisfăcătoare” pentru a-i îndruma pe alții.

Nu numai un pastor pasionat, ci chiar și un prezbiter cu o viață sfântă, lipsit de experiență sau de dar special, poate cauza un mare rău altora prin faptul că își asumă sarcina de a-i instrui. De aceea, sfinții fac apel la prudența noastră: „Prudența constă în a nu ne încrede prea repede și cu frivolitate în îndrumările unor astfel de prezbiteri, ci în a verifica îndrumările lor cu Sfânta Scriptură și cu scrierile Părinților, precum și prin conversație cu alți monahi de succes și bine intenționați, dacă este posibil . ” [1149]

Sfinții Părinți subliniază în mod special prudența într-o chestiune precum dezvăluirea gândurilor. „O mare putere se ascunde în mărturisirea gândurilor conflictuale”, scrie sfântul mentor. „Revelarea gândurilor către părinții duhovnicești, atât monahi, cât și alții, constituie o parte esențială a sacramentului pocăinței.” Dar într-o altă scrisoare către aceeași călugăriță, același bătrân explică: „Poți oferi pocăință părinților tăi duhovnicești doar în termeni pe care îi înțeleg, dar este incomod să te consulți cu toată lumea, mai ales despre o chestiune despre care scrii”, adică Rugăciunea lui Iisus . [1150] Prudența cere să nu fie întotdeauna și să nu dezvălui totul nici măcar bătrânului tău, nici să întrebi despre toate. Aceasta este învățătura marilor Părinți și nu este nouă, ci a venit din adâncul secolelor: „Dacă cineva locuiește cu un prezbiter, dar acest prezbiter nu poate răspunde satisfăcător la întrebări” sau „prezbiterul nu poate suporta” gândurile care i se dezvăluie de către un frate, atunci fratele „să nu-i spună nimic. Dar când găsește un moment potrivit și Dumnezeu îi dă ocazia, să întrebe un alt prezbiter duhovnicesc despre gândurile sale, rugând ca ava sa să nu afle despre acestea, ca nu cumva să stârnească în el patima invidiei și faptul că fratele a întrebat pe altul fără știrea lui să-i provoace o mare întristare”. În ciuda necesității revelației, „căci cel care își ascunde gândurile rămâne incurabil”, este totuși nevoie de discernământ aici. Consultarea cu un părinte duhovnicesc nu necesită o verbositate excesivă sau o recuperare meticuloasă a tuturor resturilor mentale: „Nu trebuie să întrebi prezbiterii despre fiecare gând care apare, căci unele sunt trecătoare, ci despre cele care persistă în om și se luptă împotriva lui”. Un gând persistent și usturător, „care dăinuie în tine și se luptă împotriva ta, spune-i Abba-ului tău ” . [1151]

După cum se știe, spovedania se transformă uneori într-o conversație fără sfârșit, o revărsare din inimă, lucru întâlnit mai ales în rândul femeilor care suferă de deficite de atenție și comunicare. Ele încearcă să compenseze lipsa vieții lor interioare concentrându-se pe exterior. Cu toate acestea, aceste confesiuni

excesiv de detaliate, dar superficiale spiritual, nu sunt doar reconfortante pentru femeile vorbărețe. Unii părinți spirituali susțin cu bucurie acest stil de comunicare din inimă, cotrobăind prin psihologism.

Acest lucru îi flatează și îi impresionează pe cei din jur, deoarece pare să amintească de modul de îngrijire pastorală *al unui bătrân* . Considerându-se aproape „bătrâni”, astfel de pastori uită că reținerea isihastă este primul semn al maturității spirituale și tocmai această trăsătură este inerentă adevăraților bătrâni, precum și turmei lor. „Uneori credem că mentorul spiritual căruia îi încredințăm sufletele noastre ar trebui să ne învețe întotdeauna în detaliu ce și cum să facem. Dar dacă ne uităm la asceții care au trăit sub îndrumarea unor bătrâni experimentați, vom vedea că nu au primit întotdeauna o astfel de îndrumare verbală. Mulți dintre ei au trăit lângă mari oameni drepți, dar nu au auzit aproape niciun cuvânt de zidire de la ei. Și totuși, au excelat în fapte bune creștine și s-au înălțat la culmile perfecțiunii spirituale... Căci există învățătură prin cuvânt și există învățătură prin faptă. Succesul în viața spirituală depinde în mare măsură nu de modul în care predă părintele duhovnic, ci de modul în care percepe elevul și, mai presus de toate, de viața bună a bătrânului însuși” [1152] .

Uneori se propagă o noțiune naivă despre un *timp străvechi* , când aproape toți bătrânii erau sfinți și spirituali, iar harul preoției înflorea peste tot. Acest lucru este adesea citat atunci când se critică realitatea noastră; unii repetă frivol ceva similar: „un bătrân modern, părintele spiritual de astăzi, este o persoană la fel de slabă, cu propriile slăbiciuni și erori”, ca și turma sa, spre deosebire, spun ei, de bătrânii din trecutul îndepărtat.1153 Dar iluziile despre o antichitate mitică sunt ușor de risipit apelând la surse academice.1154 [Adesea , chiar și „bătrânii din vechime] , aleși de sus și înzestrați de Dumnezeu, aveau de fapt multe neajunsuri”.

Și acest lucru nu este surprinzător, ci mai degrabă natural. Așa cum falsa preoție a existat de-a lungul timpului. În antica „Istorie a monahilor” de Rufin, „întâlnim o denunțare a părinților care nu erau preocupați de mântuirea fraților”. Din Filocalie, aflăm cum „ Marcu Ascetul avertizează un călugăr împotriva unui bătrân lăudăros, iar Sfântul Vasile cel Mare împotriva iubitorilor pasionați de glorie”. Sfântul Isaia Pustnicul menționează cum călugării iubitori de glorie „și-au arogat rangul de a-i învăța pe alții”. Adesea, cei care nu erau suficient de maturi, „care încărunțiseră de vârstă, dar le lipsea discernământul”, deveneau bătrâni. Patericonul vorbește despre „bătrâni vanitoși care se invidiază unii pe alții și nu suportă faima altora”. Mulți, confundând bătrânețea cu preoția, au avut încredere în pseudo-bătrâni și, după cum spune Sfântul Ioan Cassian Romanul , „în loc să se vindece, din cauza lipsei de experiență a bătrânilor, au căzut în disperare”.

Un bătrân care „a cedat demonului vanității și aroganței nu mai avea puterea morală de a se opune altor patimi” și atunci „murdăria trupească a urmat spiritului”. Pofta de putere, răzbunare, lăcomia de daruri, înrobirea pântecelui și infatuarea mâniei - „această serie de vicii era comună printre bătrânii din vechime”. Printre ei, „existau beți și exploatatori ai ucenicilor lor”. Sfântul Efrem Sirul indică o tendință răspândită spre iubirea de bani. Sfântul Isaac Sirul

„face aluzie foarte clar la cazuri de păcate nefirești printre bătrâni: dacă un bătrân este dispus inegal față de bătrâni și tineri, atunci încearcă din toate puterile să eviți contactul cu o astfel de persoană, ci mai degrabă distanțează-te de ea”. Sfântul Nil Sinaitul, vorbind despre vremea sa, recunoaște cu tristețe: „Ipocrizia și desfrânarea au lăsat statutul de bătrân în singura sa formă vizibilă”. Atracția statutului de bătrân tineresc nu era o noutate nici măcar în secolul al V-lea. „Abia începând viața monahală, învățând doar primele reguli ale asceticii”, se plânge Sfântul Nil Sinaitul, „cineva se oferă imediat să fie învățător în ceea ce nu a învățat niciodată: cum să se roage, când și ce reguli alimentare să respecte, atrăgând cu sine o mulțime de ucenici, când ei înșiși au nevoie de învățătură.” Cu un secol mai devreme, Sfânta Sincletica avertiza: „Este periculos să înveți pe cineva care nu are experiență în viața activă... Cei care ei înșiși nu învățaseră mai înainte, îi distrugeau pe cei care veneau la ei pentru învățătură.” Sfântul Ioan Casian Romanul avertizează asupra „bătrânilor neexperimentați și excesiv de severi” care îi cufundă pe duhovnici în disperare și le poruncește să „își dezvăluie gândurile doar celor mai discernători” dintre părinți. Totuși, chiar și atunci, la sfârșitul secolului al IV-lea, „nu fiecare mănăstire avea bătrâni *potriviți pentru întrebări* ”. Și iată o dovadă din secolul al VII-lea: „Printre cei care se numeau «oameni spirituali» și erau recunoscuți ca atare de alții”, spune Sfântul Anastasie Sinaitul, „erau mulți lipsiți de experiență, nepoliticoși și complet lipsiți de spiritualitate, care îi tratau pe cei care li se mărturiseau fie cu o indulgență excesivă, fie cu o severitate inutilă și, în loc să le facă bine, le făceau doar rău ” . [1155]

Un îndrumător sfânt, spiritual, a fost întotdeauna o persoană rară, sau mai degrabă unică. Acestea sunt suflete care au dobândit „inteligență spirituală, adică cea care s-a manifestat în om prin acțiunea Duhului”. În mod ideal, numai o astfel de persoană, „ *spirituală”* , este capabilă să asculte luptele aproapelui și să-i ofere sfaturi mântuitoare”, dar cu siguranță nu una „ținută în întunericul patimilor”. [1156] Darul îndrumării și al îndrumării spirituale nu este acordat în sacramentul hirotonirii preoțești sau episcopale; este acordat asceților individuali de către Duhul Sfânt. Posibilitatea dobândirii lui este legată de calități personale și „depinde în primul rând de nivelul de maturitate spirituală și emoțională, de *înțelepciunea spirituală* interioară și nu doar de experiența lumească și psihologică” și cu siguranță nu de „pregătirea științifică și pedagogică”.

Forța călăuzitoare pentru un părinte spiritual înzestrat este, după cum spune Sfântul Grigorie Dialogul , „înțelepciunea învățăturii interioare”. [1157] „ Adevărata preoție este un dar special al harului - carisma - călăuzirea directă a Duhului Sfânt, un fel special de sfințenie.” Harul divin acționează în mod misterios printr-un astfel de preot, permițându-i să instruiască persoane complet străine. „Acesta este un sfat dat nu prin rațiune omenească, ci prin inspirație de sus, ceea ce se numește în ascetism *un mesaj din inimă* ” . [1159]

Calea slujirii prezbiterilor este „deosebit de individuală, unică”. Însă părintele spiritual trebuie să fie capabil să păstreze această „harismă” unică, acest dar direct al puterii harnice a lui Dumnezeu, în primul rând, „prin atenția acordată

sieși și turmei sale” și, cel mai important, prin „isprava ascunsă neobosit a rugăciunii ” . [1160]

Să vorbim despre unul dintre acești oameni binecuvântați. Biserica noastră a găsit un învățător suprem al tăcerii sacre în persoana Sfântului Grigorie Sinaitul. Numărul ucenicilor săi este nenumărat, la fel ca și contribuția sa la renașterea și răspândirea ideologiei și practicii isihasmului. Posedând „lărgimea și înălțimea divină a darului său învățător”, el a atras un număr vast de oameni însetați de iluminare spirituală; „o întreagă ceată de ucenici și adepți s-a format în jurul lui”. Cei care „au avut doar șansa să-i audă cea mai dulce conversație” „i-au abandonat imediat pe foștii lor bătrâni și, adunându-se la el, i s-au supus complet”. Discursul bătrânului „emanau o putere divină deosebită”, iar harul care îl umplea era ușor „transmis celor care ascultau”, căci „cuvântul său era uns” și „producea întotdeauna roade benefice în inimile ascultătorilor săi”. Așa cum Duhul Sfânt s-a pogorât peste ascultătorii Apostolului Petru în casa lui Corneliu, „tot așa a fost și cu cei pe care i-a învățat divinul bătrân”. Cei care au experimentat puterea învățăturii sale atestă acest lucru: „Când Sfântul Grigorie discuta despre puritatea sufletului și despre cum omul devine, prin har, un zeu, o strădanie divină, irepresibilă spre virtute și o iubire inefabilă față de Dumnezeu s-au trezit în sufletele noastre”. Sub o astfel de îndrumare, mulți au stăpânit rapid fundamentele practicii mentale și s-au înălțat la cele mai înalte niveluri ale contemplării. Starețul a insistat asupra necesității sobrietății și a dobândirii isihiei nu numai pentru schitari, ci și pentru călugării cenobiți. În general, „învățăturile dumnezeiescului Grigorie au fost folosite nu numai de ucenicii săi, ci și de toți cei care veneau la el”. Datorită predicii sale, „principiile practicii interioare și ale tăcerii au devenit curând cunoscute în tot Athosul”, iar „mulțimile însetate să-l audă pe sfânt l-au asediat literalmente zilnic”. Sfântul Patriarh Calist îl compară pe Starețul Grigorie cu Sfântul Anton cel Mare , mentorul și îndrumătorul întregii vieți monahale. Cât despre noi, „învățăturile Sfântului Grigorie, expuse în operele sale, rămân până în ziua de azi un ghid eficient pentru toți cei care caută mântuirea”. [1161] Prin scrierile sale, „el ne introduce cel mai bine și mai perfect în misterele artei rugăciunii mentale și interioare”. „Operele sale, ca nicio altă scriere, sunt extrem de utile atât pentru începători, cât și pentru asceții intermediari și desăvârșiți ” . [1162]

Și acum, în epoca noastră, sfântul bătrân Varsanufie de Optina, cu puțin timp înainte de moartea sa, îi dezvăluie ucenicului său apropiat câteva dintre secretele perspicacității bătrâne. „Suntem numiți clarvăzători, ceea ce înseamnă că putem vedea viitorul”, spunea Sfântul Varsanufie. „Da, un mare har este acordat prezbiteriei: darul discernământului. Acesta este cel mai mare dar pe care Dumnezeu îl dă omului. Pe lângă ochii fizici, avem și *ochi spirituali* , în fața cărora se dezvăluie sufletul uman. Înainte ca o persoană să gândească, înainte ca un gând să apară, îl vedem cu ochi spirituali; vedem chiar și motivul unui astfel de gând. Și nimic nu este ascuns de noi. Locuiești în Sankt Petersburg și crezi că nu te văd. Când vreau, pot vedea tot ce faci și gândești. Pentru noi, nu există spațiu sau timp.” [1163] De aici și puterea spirituală care atrage inimile turmei către bătrân. Venind cu o întrebare, o durere, o îndoială, o persoană nu va auzi pur și simplu un răspuns, ci va simți „o putere spirituală care va intra în ea,

o va lumina și o va împăca cu viața”; El va primi în inima sa „rezolvarea tuturor dificultăților, asemenea lui Zacheu”, căruia i s-a revelat brusc și clar „ce trebuia să facă după ce L-a primit pe Domnul sub umbra sa” [1164] .

Însă chiar și aici, o perspectivă idilică este nepotrivită. Nici cei care au găsit o îndrumare binecuvântată, nici îndrumătorii înșiși nu pot scăpa de pericole, ispite și, cel mai important, de lupta intensă pentru a depăși dificultățile constante. „O persoană care nu cunoaște adevărata îndrumare spirituală”, spune Episcopul Gabriel [1165] , „nici măcar nu își poate imagina marea muncă a unui bătrân care se luptă cu patimile unui novice, bărbat sau femeie, și cu dușmanii rasei umane care acționează prin aceste patimi”. Când pornesc pe calea ascultării sincere și a ascezei fără compromisuri, „atunci toată natura veche a omului, susținută de dușmanul mântuirii, se ridică în luptă împotriva îndrumătorului spiritual care caută să vindece și să reînnoiască sufletul. Se întâmplă ca unii novici, îndemnați de dușmanul care dorește distrugerea tuturor, să-și părăsească bătrânul sub diverse pretexte plauzibile. Îmi amintesc însumi cum uneori totul din mine se răzvrătea și părea că nu mai aveam puterea să rămân în mănăstire, că trebuia să fug. Dar totuși am rezistat și sunt infinit recunoscător lui Dumnezeu pentru aceasta. ” [1166]

Locația sufletului

Monahii se pot confrunta cu propriile probleme unice legate de îndrumarea spirituală. Aceste probleme sunt departe de a fi noi. Chiar și în vremurile străvechi, exista o interdicție pentru monahi de a spovedi și de a primi împărtășania de la clericii seculari, o interdicție atât de strictă încât astăzi, pentru noi, care nu înțelegem pe deplin esența problemei, ni se pare chiar ciudată. „Regulile care circulau în Rusia Antică interziceau în mod persistent călugărilor să aibă preoți seculari ca ghizi spirituali, să se spovedească la ei și să primească împărtășania. Se prescria, de exemplu, că era mai bine pentru un călugăr să nu primească împărtășania timp de trei ani (sau cinci ani) decât să primească împărtășania de la un preot laic. Primirea împărtășaniei de către un călugăr de la un preot secular este numită direct un mare păcat”, iar „reînnoirea sinelui”, adică spovedania la el, „nu era permisă deloc”. Autoritățile bisericești au rezolvat această problemă în moduri diferite, „dar cu o tendință clară ca ghizii spirituali ai călugărilor să fie ei înșiși călugări; Spovedania în fața unui preot secular era permisă unui călugăr doar în vremuri de mare nevoie - în momentul morții - în absența părintelui duhovnicesc al călugărului.” Acest lucru este menționat și în Epistola Sfântului Ciprian al Moscovei către Sfântul Atanasie de Visotki: „Monahii să nu primească împărtășania de la un preot laic, decât în vremuri de mare nevoie; dacă sunt în momentul morții și preotul secular nu este prezent, atunci preotul laic trebuie să-i spovedească și să le dea împărtășania.” Și iată cum a decretat Patriarhul Iosif trei secole mai târziu: „Să se știe și că un preot secular nu va primi călugărițe seculare la spovedanie.” Autorizațiile de hirotonire emise preoților parohi în secolele XVII-XVIII precizează: „Și să nu primiți un călugăr în clerul vostru [decât] în vremuri de mare nevoie.” Pot apărea diverse dificultăți în legătură cu această normă general acceptată.

De exemplu, în societatea rusă antică, în special în clasele superioare, obiceiul de a depune jurăminte monahale înainte de moarte era răspândit. Cu toate acestea, depunerea jurămintelor monahale era în mod necesar „însoțită de o schimbare de rang de la duhovnic la călugăr”, deoarece „un călugăr nu putea avea un preot alb ca părinte spiritual”. Astfel, la bătrânețe, trebuia să-și schimbe duhovnicul și „să se îndrepte către un preot negru, un ieromonah ” .[1168]

O mare parte din tradiția noastră provine din timpuri străvechi, când evlavia se distingea printr-o strictețe extremă. De exemplu, „datorită vechii concepții rusești despre poziția morală a unui părinte duhovnic”, preoții nu aveau dreptul la spovedanie reciprocă: „Și un preot, deși îl ține pe un preot în pocăință cu sine însuși, să nu se pocăiască împreună cu el”. Exista, de asemenea, un articol care interzicea unui preot să-și spovedească fostul părinte duhovnic, care fusese destituit sau destituit din slujbă: „căci el era tatăl său”. Preoților li se interzicea și mai strict să-și spovedească părinții; acest lucru era permis doar în cazuri excepționale: „să primească un tată și o mamă din necesitate”.

Motivul este că, dacă părinții ar fi subordonați fiului lor ca tată spiritual, autoritatea fie a părinților, fie a tatălui spiritual ar fi inevitabil compromisă. În cele din urmă, cea mai strictă interdicție este că un preot nu are dreptul să-și mărturisească soția: „Fiecare familie este vrednică să fie primită spre pocăință, dar o soție nu este vrednică”. Mai mult, „acest articol nu permite mărturisirea unei soții, chiar dacă este necesară”. Dacă, însă, în caz de pericol de moarte, un preot era forțat să-și mărturisească soția, atunci, în cazul însănătoșirii ei, se formula o „cerere categorică ca soții să divorțeze ulterior”: un preot „este vrednic să-și primească întreaga familie, dar nu și soția; dacă este la pragul morții, din necesitate, atunci trebuie să o primească; dar dacă ea învie, atunci trebuie să se despartă”. Poziția de părinte spiritual era atât de apreciată încât „era considerată incompatibilă cu concubinajul ” . [1169]

O abatere de la tradiție creează inevitabil noi probleme. Nu este o coincidență faptul că monahii au fost descurajați să se spovedească clerului parohial: „În ceea ce-i privește pe preoții albi, se poate spune că nu înțeleg lupta gândurilor și, în loc să beneficieze, pot face rău cu sfaturile lor”. [1170] Acest lucru este demonstrat, de exemplu, de însemnările renumitei ascete din secolul al XIX-lea, stareța Taisia (Solopova) : „A trebuit să mă spovedesc unuia dintre preoții mei albi de la mănăstire. Multe dintre surori, inclusiv eu, eram foarte împovărați de acest lucru. Evident, în viața monahală, un preot alb nu putea fi un bun ghid și sfătuitor în ceva ce îi era complet străin, atât ca experiență, cât și ca înclinație. Se știe că mulți preoți nu numai că nu simpatizează cu viața monahală, ci o condamnă pur și simplu și chiar o ridiculizează. Ne era greu să ne deschidem sufletele către ei, greu să întrebăm despre neînțelegerile noastre spirituale și să cerem sfaturi... Uneori nu numai că nu primești niciun beneficiu, dar ești și mai ispitit și ți se dă un motiv de lene... A trebuit să auzim multe răspunsuri similare, chiar și cu o urmă de batjocură, în loc de edificare, încât a apărut o mare ispită” [1171] .

Există multe subtilități în acest domeniu, iată una dintre ele. Starețul Ieronim (Solomentsov) își avertizează sora, o călugăriță: „Chiar și un stareț rău care nu păstrează un secret încredințat lui de la altul - aceasta duce la mari ispite.” Tu, fiule al lui Hristos, în această privință, primește acest sfat de la mine: dacă dorești să ai un stareț drept consilier și să te deschizi față de ea în toate, atunci mai întâi roagă-te Domnului de trei ori să nu greșești în alegerea unui stareț, apoi află cu siguranță dacă acel stareț păstrează secretele altora și dacă are darul discernământului și dacă are suficientă experiență în viața duhovnicească... Trebuie să ceri binecuvântarea maicii starețe ca să mergi la acel stareț pentru descoperire și, fără binecuvântarea stareței, să nu îndrăznești, căci acolo unde începe orice treabă în mănăstire fără binecuvântare, de la sine, Dumnezeu nu ajută, pentru că de la descoperirea nestăvilită a gândurilor către altul, apar adesea mari ispite. Aici, la noi [1172,] dezvăluirile părtinitoare ale gândurilor unii către alții, și mai ales către tineri, sunt complet interzise și foarte strict... Vă rog, nu aveți prietenie cu acei bătrâni care nu sunt de acord cu stareța, chiar dacă par a fi mari asceți, căci dacă se înalță și critică rânduiala superioarei, atunci nu căutați binele aici, căci nu există și nu poate exista; aceasta se întâmplă de obicei din înfumurare și din dragoste de evlavie, când uităm de auto-reproșuri” [1173] .

Sfântul Ignațiu al Caucazului a suferit o ispită serioasă în tinerețe. În timp ce era student la o școală de inginerie militară, și-a mărturisit, fără să vrea, gândurile unui preot secular, ceea ce a dus la o experiență dureroasă, dar valoroasă. Cu toate acestea, trauma emoțională rezultată a lăsat o amprentă pe viață. Un adevărat călugăr în spirit, tânărul Brianchaninov, deja la vârsta de șaisprezece ani, a experimentat efectele benefice ale rugăciunii. Cu toate acestea, nu și-a dat seama încă că ar trebui să caute rezolvarea întrebărilor sale printre călugări, că „deschiderea completă față de un cleric secular ar putea face mai mult rău decât bine. Experiența l-a învățat acest adevăr”. Tânărul zelos s-a adresat pentru sfaturi spirituale profesorului de religie al școlii sale, un distins protopop, rectorul Bisericii Castelului Inginerilor, absolvent al Academiei Teologice și maestru în teologie. „Această alegere nefericită a avut cele mai tragice consecințe”. În timpul spovedaniei, Brianchaninov a spus că „se lupta cu o mulțime de gânduri păcătoase”. Confesorul său, ignorant în ceea ce privește principiile asceticismului, a interpretat acest lucru în felul său. Suspectându-și elevul de intenții politice criminale, acesta i-a raportat acest lucru directorului școlii, locotenentul general conte Sievers. Contele luteran, împreună cu inspectorul școlii, generalul-maior baron Elsner, care nu înțelegea deloc limba rusă, l-au supus pe Brianchaninov unui interogatoriu riguros: natura intențiilor sale, pe care el însuși le-a recunoscut ca fiind criminale.

Era posibil să li se explice luteranilor germani diferența dintre intențiile criminale și gândurile păcătoase? O umbră de suspiciune a rămas asupra tânărului ascet. A început să fie urmărit. Acest lucru a avut consecințe grave: tânărul s-a îmbolnăvit din cauza experiențelor sale, iar această afecțiune l-a bântuit tot restul vieții. Brianchaninov a găsit ulterior mentori spirituali printre călugării mănăstirii Valaam și a primit îndrumare spirituală acolo, încercând „să facă acest lucru în secret de la autoritățile școlare ” . [1174]

Revenim la gândul cu care am început această secțiune: „ *Fără consultare, să nu faci nimic ”* proclamă porunca rostită prin Scriptură de Duhul Sfânt. Iar legământul Sfinților Părinți ne amintește că *mântuirea* noastră *constă în multă consultare* ceea ce, după cum știm, înseamnă să nu ne consultăm cu mulți, ci cu un singur sfătuitor și despre multe lucruri. Și, de preferință, despre orice Mai devreme sau mai târziu, fiecare creștin serios se confruntă cu inevitabila întrebare: cum poate cineva să găsească îndrumarea potrivită?

Vom reveni asupra acestui subiect mai târziu, dar deocamdată să ascultăm gândurile părintelui nostru, părintele duhovnic a trei patriarhi. „Trebuie să cauți un părinte duhovnic după **firea sufletului tău** ”. Semnul unei astfel de fire este că „te încrezi în părintele tău duhovnic în toate”, că inima ta i se deschide liber și îi încredințezi cu calm toate „cele mai intime secrete ale sufletului tău”. Atunci primești beneficii spirituale din aceasta: ajutor, îndrumare, mângâiere și creștere în viața ta spirituală.

Mănăstirile moderne, după cum știm, au dificultățile lor. „În trecut, viața spirituală era foarte apreciată în mănăstiri - se practica revelația gândurilor”, prin care starețul călăuzea viața interioară și „persoana urma calea cea dreaptă”. Astăzi, este imposibil să se introducă o astfel de practică, deoarece mănăstirile „nu au pe nimeni căruia să-i dezvăluie gândurile; nu există părinți duhovnicești” cu suficientă experiență și maturitate. Nici mănăstirile bărbătești, nici cele feminine nu au prezbiteri duhovnicești sau bătrâni „care să ofere îndrumare spirituală tinerilor și novicilor”. Dar, în ciuda tuturor acestor dificultăți, cei pe care Domnul îi cheamă la viața monahală sunt cu siguranță ajutați de El Însuși: „El dă putere, dă înțelegere, dă răbdare. Deși viața spirituală și morală este în prezent slabă în mănăstirile nou reînviate, o comunitate s-a adunat totuși acolo în numele lui Hristos. Și dacă o persoană a venit tocmai în scopul de a-și mântui sufletul, cred că Domnul, a cărui voință o cunoaște, îi va da persoanei mângâiere, sprijin și îmbunătățire în viața sa spirituală” [1178] .

Apropierea de ideal

Astăzi, ca și înainte, creștinii aud porunca străveche despre necesitatea ascultării de pastorii lor: *Ascultați de conducătorii voștri și fiți supuși* ; *cine ascultă de* un conducător *Mă ascultă pe Mine* , iar *cine Îl respinge pe El* [Mă] respinge . Citim legămintele patristice despre ascultarea completă și lepădarea totală de sine și îi auzim pe antici repetând cuvintele încrederii sincere, care ne permite să-L vedem pe Hristos Însuși în conducător, dând astfel ascultării „puterea unui sacrament”, apropiindu-ne de înțelegerea voinței lui Dumnezeu. Citim, de asemenea, că un adevărat conducător trebuie să fie un prezbiter cu o viață sfântă, o persoană cu înclinații spirituale; atunci sufletul ucenicului este transformat. În același timp, așa cum s-a afirmat în capitolele anterioare, Părinții descurajează încredințarea sufletului unui pastor imperfect, îndemnând la o strictețe și o prudență extremă în alegerea unui părinte duhovnic. Dar, pe de altă parte, indiferent de epoca pe care o alegem, întâlnim lamentările Părinților cu privire la lipsa prezbiterilor plini de har: nu există prezbiteri perfecți, nu există prezbiteri purtători de duh... Și mai deprimantă este imaginea pe care o vedem

astăzi: chiar de la prezbiteri, auzim că nu mai există prezbiteri adevărați, așa cum nu mai există ucenici adevărați: tradiția s-a pierdut, spiritul ascultării a degenerat. Și astfel se ajunge la punctul în care păstorii înșiși încep să afirme că ascultarea ca atare nu mai este necesară în timpul nostru. Alții, dimpotrivă, insistă că trebuie să ascultăm orbește de toți, având încredere deplină în oricine este învestit cu hirotonii sfinte.

Mai mult, biografiile asceților moderni oferă uneori exemple ciudate de ascultare, iar instrucțiunile lor evocă adesea nedumerire și confuzie. Apar inevitabil întrebări, presante și chiar dureroase pentru mulți, întrebări care prea adesea rămân fără răspuns, uneori controversate și dau naștere la dezbateri, uneori destul de aprinse. Cum pot fi reconciliate toate aceste poziții? Cum putem înțelege contradicțiile aparente? Își pierd semnificația învățăturile antice despre ascultare și tradiția Părinților Bisericii? Nu ne mai sunt necesare scrierile și exemplele lor din viețile și Patericoanele lor? Sau le înțelegem greșit? Cum ar trebui, în cele din urmă, să procedeze un creștin simplu care dorește sincer să urmeze tradiția patristică cât mai bine posibil?

Învățătura Sfinților Părinți despre ascultare, în primul rând, oferă **un ideal** , comun tuturor și neschimbător de-a lungul timpului. Tocmai de aceea, un ideal este un „model de perfecțiune”, cel [mai înalt] criteriu de valoare , *atemporal* . De exemplu, îndumnezeirea este idealul perfecțiunii spirituale, neschimbător în sine, dar realizabil în grade diferite în realitatea concretă. Ni se arată situația **ideală** : *un* mentor spiritual perfect și un ucenic complet *altruist* . Instrucțiunile patristice ale Patericoanelor ne orientează spre această situație. Un ideal este necesar ca standard, dar, ca orice ideal, este rareori realizat în forma sa pură și, pentru marea majoritate, rămâne de neatins. Este dat ***pentru o abordare fezabilă*** - în măsura permisă de condițiile obiective externe și capacitățile subiective interne. „Idealul călăuzește viața, dar se apropie de ea doar treptat, într-o mișcare consecventă [a] ” Factorul decisiv aici este gradul în care o persoană a asimilat *spiritul adevăratei ascultări* și *intenția* sa profundă , cu o aspirație sinceră către ideal. Gradul de aproximare în practică poate varia foarte mult. Exemple de cea mai apropiată aproximare de ideal, în care atât novicele, cât și bătrânul, fiecare în calitatea sa, exemplifică o viață sfințenească, pot fi citate atât din antichitate, cât și din trecutul nostru recent. Acestea includ, de exemplu, Venerabilii Părinți Varsanufie cel Mare și Dorotei al Gazei, sau Leon și Macarie al Optinei.

Progrese semnificative către ideal pot apărea chiar și atunci când echilibrul din perechea bătrân-novici este grav perturbat. Într-un caz, un novice leneș își găsește în cele din urmă mântuirea datorită îndrumării spirituale a unui mentor sfânt. Este bine cunoscut cât de mult beneficiu poate primi chiar și un novice mai puțin perfect comunicând cu un bătrân spiritual: „Este remarcabil faptul că, în conversațiile cu bătrânii noștri”, o schimbare benefică în suflet „a fost experimentată nu numai de toți cei care veneau la ei cu dorința de a se pocăi și de a fi zidiți, nobili și oameni de rând deopotrivă, ci și de cei cu puțină credință” și chiar de cei „care veneau la ei mai mult de dragul ispitei [b] .

Într-un alt caz, dimpotrivă, sfânta credință și altruismul unui novice pot aduce roade bune, mântuitoare, chiar și cu un îndrumător slab. Găsim multe exemple în acest sens în Patericon, dar există și la contemporani, cum ar fi episodul cu Sfântul Paisie Athonitul, care s-a predat ascultării de un băiat neinteligent [1] După cum spunea însuși Starețul Paisie: „Există oameni care pot primi harul Pomului Dătător de Viață dintr-un butuc obișnuit de copac. Există oameni care nu vor primi niciun har de la Dumnezeu de la Pomul Dătător de Viață . [2]

Aici ne putem aminti cum Sfântul Ignatie al Caucazului și-a condus odată ucenicii pe calea ascultării - ucenici, de altfel, a avut mulți. În mod caracteristic, sfântul a susținut ascultarea ***completă*** , *necondiționată* . Când afirmă în scrierile sale că aceasta nu este măsura timpului nostru, el doar afirmă tendința predominantă, în timp ce, de fapt, a rămas un adept al tradiției patristice. Merită menționat acest lucru, deoarece diverse interpretări greșite sunt frecvente în timpul nostru, acuzându-l pe Sfântul Ignatie că înțelege greșit principiile adevăratei ascultări, că este practic adversarul acesteia. Există însă fapte care vorbesc despre adevărata stare de fapt, deși, dintr-un anumit motiv, nu sunt adesea amintite. Se știe, de exemplu, că Sfântul Filaret al Moscovei „a patronat primii pași ai slujirii Arhimandritului Ignatie și chiar l-a onorat adesea cu conversații despre eforturile monahale”. Odată, în timpul unei conversații despre natura ascultării, Părintele Ignatie a remarcat că, în mod ideal, „ascultarea monahală față de un bătrân nu permite **niciun fel de raționament** ”. Sfântul moscovit a replicat că „nu există astfel de novici astăzi”, dar interlocutorul său a replicat: „Există încă novici astăzi, deși rari, care acceptă această învățătură după modelul antic”. Aici, totul „depinde în primul rând de educația” pe care novicele o primește de la mentorul său.

Părintele Ignatie l-a dat ca exemplu pe elevul său, Ștefan, cel care a lucrat la chilie. Mitropolitul a vrut să-l vadă imediat și să experimenteze roadele unei astfel de instruiri. Ștefan, cel care a lucrat la chilie, [“] a fost chemat și prezentat episcopului. Arhimandritul i-a spus: «Ștefan, scoate-ți limba episcopului!». Acesta și-a scos limba, fără ezitare sau jenă.” [1186] Acest episod, pentru cei care înțeleg esența problemei, nu este banal, ci semnificativ și vorbește de la sine.

Idealul ascultării, din motive obiective, era mai ușor de atins în primele secole ale creștinismului. Pe măsură ce *vremurile din urmă* [avansează] , puterea spirituală slăbește vizibil, iar posibilitatea reală de a atinge acest ideal se diminuează. Așa cum au avertizat Sfinții Părinți, suntem cu toții mai puțin capabili de aceleași munci ascetice, aceeași credință și aceeași ascultare care le erau disponibile strămoșilor noștri - și, prin urmare, nu ne transformăm în bătrâni care ating aceeași măsură de har, aceeași spiritualitate, ca înainte.

Totuși, idealul atemporal este de nezdruncinat și continuă să ne îndrepte **direcția luptei noastre -** este ghidul nostru, un far în întunericul apostaziei. „Paginile vechilor Patericoane pe care le citim sunt parfumate precum florile Tebaidei și Nitriei, dar experiența ascetică a călugărilor egipteni conținută în ele nu poate servi astăzi drept regulă pentru relația turmei cu părintele lor spiritual. Această experiență nu poate rămâne decât **un ideal spiritual** , un

obiect de admirație, nu de imitație: acestea sunt stele pe care nu le putem atinge cu mâinile noastre, totuși le admirăm frumusețea.” [1188] Și, în același timp, idealul nu este o podoabă decorativă, nu este pur și simplu un obiect de admirație. Valoarea sa durabilă constă în faptul că, pentru anumiți indivizi, rămâne realizabil în orice moment. Pentru alții, rămâne un indicator al scopului, de care fiecare, atât turmă, cât și pastor, **este obligat** să se apropie în măsura capacității sale obiective.

Este potrivit să ne amintim cuvintele sfântului: „Esența asceticii este una și neschimbătoare, dar înfățișarea ei exterioară poate fi variată”. [1189] În mod evident, metoda de abordare a idealului ascultării cea mai potrivită timpurilor noastre este ceea ce se numește **calea de mijloc** . Această cale „de aur”, „regală” este cunoscută sub numele de ascultare **cu discernământ** sau **viață în consultare** cu părinții și frații duhovnicești. Credința larg răspândită că această abordare este „nouă” este o concepție greșită. Viața în consultare este o metodă patristică, folosită de Părinți de-a lungul istoriei și care permite unora să se apropie, iar altora să atingă, idealul ascultării.

Unul dintre primii care au propovăduit principiile de bază ale acestei metode a fost Sfântul Anton cel Mare în secolul al III-lea, conducătorul monahismului, un pilon al ascetului și patriarhul isihasmului, care s-a înălțat la culmile contemplării. Un model al *căii de mijloc* ne este dat în viața sa. „Nu a fost ascultător de un bătrân, ci în primii ani a trăit separat și a împrumutat învățături din Scriptură, de la diverși părinți și frați”. De la unul a învățat postul, de la altul smerenia, de la alții tăcerea și lucrarea interioară, „străduindu-se să însușească virtutea fiecăruia” și „arătând ascultare față de toți pe cât posibil, smerindu-se înaintea tuturor și rugându-se neîncetat lui Dumnezeu”. [1190] Aceasta înseamnă să asculți *cu discernământ* .

Antonie *a reflectat* ce anume să adopte și de la care frate, ce sfat să accepte de la un bătrân, ce de la altul și în ce privințe să le ignore pe amândouă, ci să ceară sfatul unui al treilea. Nededicându-se în întregime unei singure persoane, după *ce a deliberat* pe cine să asculte, **și-a tăiat propria voință** și pricepere în fața multora. Cât despre binecunoscuta poruncă paternă de a înțelege cuvintele „ *în sfat”* nu ca sfaturi cu mulți, ci cu un singur consilier, ci despre multe lucruri, aceasta este din nou un ideal. Trebuie abordată cât mai mult posibil, limitând cercul consilierilor și, în orice caz, fără a-l extinde în mod nechibzuit.

Dar nu este o coincidență faptul că expresiile *„în multe sinoade”* din textul sinodal sunt deja traduse prin „ *sub mulți consilieri”* [(1191]). Această înțelegere, în concordanță cu spiritul secolului al XIX-lea, este mult mai realistă pentru noi decât gândirea ideală a lui Avva Dorotei, născut printre asceții secolului al VII-lea.

A te strădui *cu discernământ* și *sfat* înseamnă „a nu fi niciodată ascultător de rău”, a te consulta doar „cu cei virtuoși”, a da dovadă de „prudență și circumspecție extremă” și „a nu te lăsa dus de sfaturi” prea repede, precum și a „compara învățăturile și comportamentul bătrânului” cu Scriptura, ca să nu asculți de „înșelători și învățători falși”. Aceasta este învățătura lui Simeon Noul Teolog (secolul al X-lea) și a lui Nil Sorski (secolul al XV-lea) . Această cale, pe

lângă Viețile Sfinților din vechime, este clar predată în scrierile și viața lui Paisie al Moldovei (secolul al XVIII-lea) și în operele lui Ignațiu al Caucazului (secolul al XIX-lea), iar în secolul al XX-lea, această cale a fost bătătorită de Sfântul Siluan Athonitul. După cum rezultă din viața sa, el „nu a fost ucenic al vreunui bătrân anume, ci a fost crescut, ca majoritatea călugărilor athoniți, în fluxul tradiției comune: prin participarea constantă la slujbele bisericești, prin ascultarea și citirea cuvântului lui Dumnezeu și a lucrărilor Sfinților Părinți, prin conversația cu alți asceți ai Sfântului Munte, prin respectarea cu strictețe a posturilor prescrise, prin ascultarea de stareț, părintele duhovnic și părintele însărcinat". Starețul Siluan „nu a avut un părinte duhovnic anume de-a lungul vieții sale monahale. S-a adresat oricui îi era cel mai aproape și mai disponibil la momentul respectiv", care îl putea primi. „Mai întâi s-a rugat ca Domnul să-l favorizeze și, prin părintele său duhovnic, să-i dăruiască iertarea păcatelor și vindecarea sufletului său " . [1193]

Principiile căii de mijloc sunt expuse cu o claritate deosebită în scrierile sfinților noștri Ignațiu și Teofan; opiniile lor coincid pe deplin în această privință și se completează reciproc . [1194] Desigur, *viața după sfaturi* este departe de condițiile ideale ale ascetismului; este plină de riscuri, cu multe inconveniente și griji și necesită o judecată înțeleaptă și precauții. Dar, oricât de defectuoasă ar fi această cale în comparație cu idealul ascultării complete față de un sfânt bătrân, voia lui Dumnezeu se poate revela pe deplin pe ea, chiar și printr-un „păstor suficient de spiritual", și se pot produce minuni. Iar gradul în care ne apropiem de ideal depinde în primul rând de dispoziția noastră: „ **toată puterea aici stă în devotamentul hotărât față de voința lui Dumnezeu** " . [1195]

Bătrânii ruși

Imperfecțiunea stării noastre actuale este de așa natură încât suntem incapabili să discernem direct manifestările voinței lui Dumnezeu. Datorită slăbiciunii noastre, avem nevoie de un mediator și, prin urmare, „Creatorul dă creației Sale un împreună *slujitor în Hristos* - prezbiterul", care este chemat să devină „ **centrul, axa vieții** " pentru creștin . [1196] Oricât de înălțată și venerată, de dragul Domnului, este imaginea prezbiterului în sufletul ucenicului, aceasta trebuie să fie complet „transparentă", nu să-L întunece pe Hristos; locul ei **este intermediar** - între ucenic și Dumnezeu. Aceasta este conștiința de sine a adevăraților învățători: *nu ne predicăm pe noi înșine, ci pe Hristos* ; așa spun cei mai în frunte prezbiteri - apostolii - despre ei înșiși: *suntem slujitorii voștri, de dragul lui Isus* . [1197]

Marele învățător, Sfântul Ignațiu al Caucazului, își privește chemarea în același fel. Se considera în primul rând *un slujitor* al turmei sale, nu un conducător. El răspunde cuiva care îi cere să devină ucenicul: „Primește-mă, aproapele meu, să-ți slujesc pe calea ta către Hristos". Sfântul își îndeamnă colegii păstori: „Să le slujim aproapelui nostru... nu ca tați copiilor, ci ca *robi* stăpânilor, ca *slujitori* nevrednici sfinților îngeri". [1198] Acesta este sensul legământului apostolic: *aveți un singur Învățător - Hristos, și totuși sunteți toți frați* . [1199] Toate acestea, în cele din urmă, sunt învățătura lui Hristos Însuși: *dacă Eu, Domnul și*

Învățătorul, v-am spălat picioarele, și voi să vă spălați picioarele unii altora... V-am dat o pildă . [1200]

Prezbiterismul, ca îndrumare spirituală, în care novicele renunță la propria voință și urmează cuvântul mentorului său de dragul împlinirii voinței lui Dumnezeu, poate lua diverse forme, căci „esența asceticii este una și neschimbată, dar înfățișarea sa exterioară poate fi variată”. [1201] În primul rând, este ascultare *activă* față de tatăl spiritual - o formă de disciplină ascetică necesară fiecărui creștin. Alte două tipuri de relații nu sunt întotdeauna accesibile tuturor - acestea sunt asociate cu slujirea *profetică* și *de învățătură* a preoților, aceasta din urmă implicând instruire în activitatea interioară, mentală și inimioară. Un preot nu dictează neapărat ce trebuie făcut; el se poate limita la un exemplu tăcut. Uneori, oamenii se adresează unui preot o singură *dată* și, după ce au primit sfaturi generale, le urmează de-a lungul vieții lor ascetice. La însăși temelia tradiției preoților se află un fel de sacrament: revelația sinceră a gândurilor lor de către novice către mentorul său.

Bătrânul este chemat să servească drept „ **mediator** între novice și Dumnezeu”, iar interacțiunea lor spirituală „apare ca o triadă interconectată și armonioasă: Dumnezeu–bătrân–novice”. În tradiția rusă, comparativ cu cea bizantină, un anumit dezechilibru în această triadă a fost de mult timp evident datorită unei înțelegeri particulare a isprăvii ascultării. Accentul pus pe „încrederea absolută a novicelui în bătrân” nu a fost suficient echilibrat de „cerința experienței spirituale a mentorului”. Uneori, prima cerință o copleșește complet și chiar o înlocuiește pe a doua: credința ucenicului începe să fie considerată o condiție suficientă „pentru ca sfatul bătrânului – oricine ar fi el – să fie benefic”. Acest dezechilibru este exprimat clar în următoarea definiție, de exemplu: „Credința în cuvintele bătrânului, bazată pe credința în Dumnezeu, de dragul căruia ucenicul se predă ascultării, este eficientă în sine, indiferent de starea spirituală a bătrânului”. Luată prea literal, această abordare se transformă într-un subiectivism extrem, atunci când credința novicelui devine „singura condiție esențială pentru revelarea voinței divine” [1202] .

În încercările de a justifica această opinie, unii citează, în special, cuvintele Sfântului Ambrozie de la Optina : „Dacă ceri și accepți sfaturi cu credință, atunci *chiar și prin intermediul unui păcătos* poți beneficia. Dar fără credință, cu îndoială și cu examinarea cuvintelor și faptelor, acestea nu vor aduce niciun beneficiu, chiar dacă bătrânul este drept.” O atitudine similară se găsește uneori la Sfântul Teofan Zăvorâtul, care a scris că credința celui care întreabă garantează corectitudinea răspunsului: „Un mentor, *oricine ar fi el* , va da întotdeauna sfaturi precise și corecte, dacă cel care caută îndrumare i se încrede cu tot sufletul și credința sa.” Totuși, aceste afirmații nu indică un caz general, ci exemplul suprem **al credinței perfecte** a unui ucenic ideal, capabil să se încreadă cu adevărat **cu tot** sufletul său. Astfel de situații apar într-adevăr în istorie, atât antică, cât și modernă, dar datorită naturii lor ideale, sunt excepționale și nu pot deveni o regulă generală. Aceeași excepție este cazul ideal, cu echilibrul opus al puterii, când un novice fără valoare întâlnește un bătrân care a atins culmile perfecțiunii, un profet sfânt și făcător de minuni. Ceva

similar se observă în viețile lui Ambrozie de Optina, Serafim de Sarov și ale altor mari bătrâni care, atrăgând harul divin, i-au condus pe sceptici la pocăință și i-au vindecat, convertindu-i pe necredincioși. Dar nici acesta *nu este un* lucru obișnuit.

În tradiția spirituală rusă, așa cum notează cercetătorii, atenția era concentrată în primul rând pe credința novicelui și, în acest context, calitățile necesare unui adevărat bătrân erau parcă uitate. Accentul excesiv pus pe credința celui care întreabă, în detrimentul solicitării unui mentor, a dus la o abatere de la înțelegerea patristică a prezbiteriei - s-a ajuns la faptul că practic oricine avea dreptul să ofere sfaturi în chestiuni spirituale. Această interpretare greșită a ideii de ascultare a dus în mod natural la distorsiuni în practică. Ca urmare a acestei distorsiuni, tradiția ascetică rusă târzie, cu câteva excepții, aproape că și-a pierdut înțelegerea învățăturii patristice despre prezbiterie. Până în secolul al XX-lea, „în locul ei, s-a dezvoltat credința că tot ce spunea bătrânul era întotdeauna spre beneficiul novicelui". Mai mult, indiferent pe cine asculta cineva „cu credință", manifestarea invariabilă a voinței lui Dumnezeu „în răspunsurile vorbitorului era considerată garantată".

Consecința acestei abateri de la tradiție a fost creșterea gradului de bătrânețe a tinerilor în timpul nostru . Termenul este destul de vechi, iar fenomenul în sine nu este nou, dar cazul nostru este un indicator al clarității sale istorice: putem urmări originile sale și observa procesul care a dus la încă o criză a vieții spirituale.

Comparativ cu tradiția ascetică bizantină, un alt aspect important este slăbit în tradiția rusă: cerințele pe care un novice trebuie să le respecte atunci când își alege un mentor nu sunt suficient de clar definite. Părinții anteriori au stabilit aceste criterii excepțional de înalte, căci fără ele, calamitățile spirituale sunt greu de evitat. Un bătrân nu era obligat să fie făcător de minuni sau clarvăzător, dar cu siguranță trebuia să posede o smerenie autentică: să nu fie supus mâniei, interesului personal sau vanității și, bineînțeles, să fie un model de ascetism. Printre Venerabilii Părinți Ioan Cassian, Ioan Scămașul, Calist și Ignațiu Xantopoulos, Simeon Noul Teolog și alții, găsim cerința de a „examina și testa" cu atenție un mentor spiritual înainte de a porni pe calea ascultării. Astfel, „în tradiția patristică, ascultarea are o dimensiune *personală* ", bazată nu numai pe credința în cuvântul bătrânului, ci și pe încrederea în valoarea sa personală [1203.]

Cel mai proeminent reprezentant al adevăratei învățături este Sfântul Serafim de Sarov, care „a stabilit definitiv înțelegerea prezbiteriei ca o slujire profetică". Cerința indispensabilă a sfântului era credința necondiționată din partea ucenicului său: „Crezi?", îl întreabă prezbiterul pe Mihail Manturov de trei ori înainte de a-l vindeca; „Crezi?", îl întreabă el pe Motovilov de mai multe ori înainte de a-l vindeca. [1204.] În același timp, cele mai înalte cerințe sunt puse de la îndrumătorul însuși. Potrivit Sfântului Serafim, „răspunsurile prezbiterului nu se bazează pe gândirea rațională, nu pe erudiția teologică sau pe capacitatea de a efectua analize psihologice" - nu pe experiența umană, ci pe cunoașterea de către prezbiter a voinței lui Dumnezeu prin rugăciune. Și o astfel de abilitate

este, fără îndoială, rodul unei realizări nobile, o manifestare a maturității spirituale și **spiritualității** perfecte a prezbiterului . Darul de a vorbi *din partea lui Dumnezeu* , și nu *din sine* , este în esență o facultate contemplativă . [1205] Învățătura Sfântului Serafim își atinge finalitatea, echilibrul său foarte armonios, în negarea corectitudinii *absolute* a bătrânului purtător de duh. Sfântul nu exclude posibilitatea erorii nici măcar pentru un sfânt, atunci când este înclinat să vorbească și să acționeze pe baza propriei înțelegeri. Iată cum explică el acțiunea harului previziunii: „Inima omului este deschisă numai Domnului și numai Dumnezeu este văzătorul inimilor... Eu, păcătosul Serafim, mă gândesc că sunt un slujitor păcătos al lui Dumnezeu; ceea ce Domnul îmi poruncește, împărtășesc celui care caută ceea ce este folositor... necunoscând ce este în sufletul interlocutorului meu, ci crezând doar că aceasta este ceea ce voia lui Dumnezeu îmi indică spre folosul său. „Și sunt momente când mi se exprimă o împrejurare, și eu, fără a o încredința voinței lui Dumnezeu, o subordonez propriei mele rațiuni... în astfel de cazuri, se fac întotdeauna greșeli” [1206.] Din aceasta, apropo, este clar de ce chiar și așa-numita *ascultare oarbă* nu cere orbire completă din partea novicelui, ci îi lasă dreptul la rațiune, adică dreptul de a evalua roadele îndrumării bătrânului ca fiind **utile** sau dăunătoare din punct de vedere spiritual, în conformitate cu formula patristică deja citată care dictează „să se despartă imediat de bătrân, convietuirea cu care se dovedește a fi **dăunătoare sufletului** ” [1207] .

Însuși Starețul Serafim a exprimat cu cea mai mare acuratețe principiile fundamentale ale ascultării, explicându-le viitorului Venerabil Antonie de Radonej. Tânărul călugăr de atunci, Antonie, își dorea, urmând exemplele străvechi ale părinților săi, „să se lepede complet de sine și să-și predea voința voinței celui ales”. La care Venerabilul Serafim a răspuns: „Ai o idee bună să-ți subordonezi complet voința voinței altuia, dar gândește-te ce vrei: vrei să fii așezat, ca o lumânare, într-un felinar luminos și rezistent, ferit de vânt și purtat cu grijă?” Dar nu, spune starețul, „învață să te adăpostești de vânt, ca să nu se stingă flacăra; luptă-te singur cu valurile pentru a traversa râul”. Și i-a arătat doar tânărului călugăr ce părinte duhovnic anume putea alege drept [consilier] al său .

Tradiția slujirii prezbiterilor, păstrată pe Muntele Athos, se regăsește în învățăturile Sfântului Siluan Athonitul . Calea sa seamănă cu cea a Sfântului Paisie al Moldovei - la fel ca el, lipsit de un îndrumător și de adevărata școală a ascultării, Starețul Siluan, prin luptă personală, prin căutări și poticniri, atinge cunoașterea patristică cu ajutorul Duhului Sfânt. Starețul ne învață că atitudinea subiectivă, încrezătoare a unui elev poartă cu sine o anumită garanție a influenței divine prin intermediul prezbiterului, dar, în același timp, cerințele obiective impuse unui părinte duhovnic nu sunt mai puțin importante. Neglijarea tradiției sacre va duce la un rău inevitabil, avertizează el.

Învățăturile Starețului Siluan au fost dezvoltate în continuare de Sfântul Sofronie (Saharov), care a dezvoltat și el o înțelegere a adevărurilor tradiționale prin propria experiență de căutare și greșeli. Înainte de a-l întâlni pe Părintele Siluan, acesta întâmpinase dificultăți considerabile în a găsi un prezbiter care să

îndeplinească criterii spirituale autentice. Într-una dintre scrisorile sale, el mărturisea: „Cât de mult am suferit pentru că nu am avut un îndrumător credincios”. Părintele Sofronie, în acord cu antropologia patristică și urmându-l pe Avva Dorotei, vede temelia prezbiteriei în incapacitatea omului păcătos de a discerne independent voia lui Dumnezeu: „Majoritatea oamenilor nu aud glasul lui Dumnezeu în inimile lor, nu îl înțeleg și urmează glasul patimii care locuiește în suflet și înecă glasul blând al lui Dumnezeu cu zgomotul său”. Mijlocirea prezbiterului ajută la auzirea lui, iar apoi relația dintre pastor și turmă este sfințită de „prezența Dumnezeului inefabil de activ”.

De aici au derivat Sfinții Părinți ideea că „ascultarea este o taină spirituală”, iar relația dintre bătrân și novice are un caracter sacru.

Învățăturile bătrânilor Siluan și Sofronie restabilesc echilibrul perturbat în triada Dumnezeu, bătrân și novice. Credința novicelui este completată de experiența spirituală a bătrânului: Dumnezeu acționează în proporție cu credința, dar El acționează tocmai prin bătrânul care este capabil să înțeleagă voia lui Dumnezeu în inima sa. Dacă părintele duhovnic nu este suficient de matur, imperfecțiunile sale pot fi compensate într- **o oarecare** măsură de puterea credinței turmei. Cuvântul părintelui duhovnic, primit cu încredere sinceră în mila lui Dumnezeu, atunci când ne încredințăm din toată inima voii Sale sfinte, este capabil să-l conducă pe novice la creșterea în bine.

Totuși, această situație este încă departe de relația armonioasă dintre novice și prezbiter descrisă de Sfinții Părinți. Firește, dacă atât părintele duhovnic, cât și novicele nu au încredere în cuvintele sale, atunci ascultarea „își pierde complet sensul sacru”. Mai mult, răspunsul unui prezbiter desăvârșit spiritual nu va fi adesea pe deplin înțeles, iar acest lucru nu se datorează faptului că prezbiterului „i-ar lipsi harul cunoașterii”, ci pentru că cuvântul său plin de har „depășește puterea celui care întreabă și îi este inaccesibil”. Este necesar efort spiritual de ambele părți. În special, orice prezbiter sau părinte duhovnic are nevoie de un mod de viață intens strict și de o luptă interioară sârguincioasă pentru a păstra darul plin de har de a „găsi înțelegerea de la Dumnezeu în rugăciune”.

Totuși, nici perfecțiunea, nici sfințenia nu garantează infailibilitatea deciziilor: un părinte duhovnic „rămâne întotdeauna nu sursa, ci *instrumentul* acțiunii divine”. Această idee, exprimată cândva de Sfântul Serafim, este propovăduită și de actualii succesori ai învățăturii sale: greșelile sunt posibile chiar și din partea unui părinte duhovnic .

Criza Spiritului

Sărăcirea isprăvii

Mare a fost groaza Sfântului Pahomie, fondatorul monahismului cenobit, când Domnul i-a revelat declinul iminent al spiritualității. Era teribil și greu să creadă în viitoarea regresie a spiritului atunci, la începutul secolului al IV-lea, chiar în apogeul asceticismului egiptean. Dar inevitabilitatea procesului apostaziei a fost prezisă cu exactitate mult mai devreme: *Va veni vremea când nu vor mai*

accepta învățătura sănătoasă, ci, după propriile capricii, își vor alege învățători care să le gâdile urechile; și își vor întoarce urechile de la adevăr și se vor îndrepta spre fabule [1210.] Ce a văzut Pahomie cel Mare în revelație , dacă „este imposibil să descriem durerea care i-a lovit inima” și de ce „a vărsat lacrimi din belșug”? I-a fost dat să prevadă slăbiciunile noastre: cum „viața interioară va slăbi până la extrem; cum cei neglijenți vor câștiga stăpânire asupra celor zeloși și vor începe să-i asuprească; cum ignoranța, nesimțirea și lenea vor lua locul perfecțiunii spirituale”. El a văzut „că o mare parte din rău va veni din lipsa unor stareți buni, ale căror locuri vor fi ocupate de indivizi ambițioși, incapabili să-i conducă pe alții, din cauza propriei lipse de experiență și a refuzului de a merge ei înșiși pe cale” și „cei răi îi vor persecuta pe cei buni ” .[1211]

Și alți mari contemporani ai lui Pahomie au profețit. „Cei care ocupă tronurile preoției”, a prezis Sfântul Nifon al Constantinopolului, „în întreaga lume vor fi complet lipsiți de experiență și nu vor cunoaște arta virtuții. Același lucru se va întâmpla și cu conducătorii monahismului, căci toți vor fi răsturnați de lăcomie și vanitate și vor servi drept ispită pentru oameni mai mult decât drept exemplu” [1212.] Iar Sfântul Antonie cel Mare, „oftând și vărsând lacrimi din belșug”, a spus că „va veni vremea când călugării vor părăsi deșerturile și se vor grăbi spre cele mai bogate orașe... în loc de sărăcie, se va strecura dorința de a acumula bogății; smerenia inimii se va transforma în mândrie; mulți vor fi umflați de cunoaștere, dar străini de faptele bune prescrise de cunoaștere; dragostea se va seca; în loc de abstină va fi răsfățul pântecelui... Călugării se vor deosebi de laici doar prin haine și glugă... dar nu vor înceta să fie mândri” [1213] .

Secolele trec și, indiferent de epoca pe care o luăm în considerare, întâlnim întotdeauna lamentările sfinților, durerea cauzată de declinul spiritualității. „Sfinții Părinți spun că și în trecut era greu să găsești un învățător necorupt, dar acum, cu extrema lipsă a unor astfel de învățători, trebuie să-i cauți cu deosebită zel.” [1214] — acesta era secolul al XV-lea, iar aceasta este trei secole mai târziu: „În aceste vremuri crude, care merită mult plâns și tânguire, astfel de învățători lipsesc enorm, chiar dacă unii călugări zeloși ar dori... să-i placă lui Dumnezeu... Dumnezeu Însuși... este Învățătorul și Călăuza . ” [1215]

O clarificare importantă este necesară aici. Durerea cauzată de pierderea adevăraților mentori, învățători spirituali și bătrâni plini de har, care rezonează în scrierile patristice, se referă în primul rând la lipsa unor lideri capabili să învețe **rugăciunea mentală** . Tocmai acest lucru este sugerat atât de Nil din Sora: „Nu este o ispravă ușoară, spun Sfinții Părinți, să găsești un îndrumător neconvertit pentru această *practică minunată* ” [(1216]), cât și de Paisie al Moldovei: „În aceste vremuri recente, *învățătura sănătoasă* și adevărații mentori au lipsit cu desăvârșire în viața monahală” [(1217]). După cum se știe, mulți asceți și învățători remarcabili ai rugăciunii mentale nu au avut ocazia să urmeze instruirea bătrânilor sub îndrumarea constantă și experimentată a altora. Printre aceștia se numără nu doar cei mai vechi - Pavel al Tebei, Antonie cel Mare, Vasile cel Mare și Maria Egipteanca - ci și soarta lui Nil din Sora, Paisie al Moldovei, Serafim de Sarov, Basilic al Siberiei, Ignațiu al Caucazului, Teofan Pustanul și Ioan de Kronstadt, ca să numim doar câțiva. În vremuri mai recente, aceștia îi includ

pe bătrânii Siluan Athonitul, Iosif Isihastul, Paisie Athonitul , Nicolae Guryanov, Ioan Krestiankin și alții.

Sfântul Ignațiu al Caucazului a observat semnele evidente ale unei crize spirituale din vremea sa și a prevăzut cu exactitate adâncirea ei iminentă. Durerea sufletului său, care ne compătimește, se reflectă în multe pagini din scrierile sfântului. Și aici este deosebit de important să subliniem că cuvintele despre „sărăcirea spirituală" din textele Sfântului Ignațiu ar trebui înțelese în primul rând în termenii absenței învățătorilor tăcerii sacre, instructorilor în rugăciunea minții și a inimii. Când auzim că „nu există prezbiteri" de pe buzele sfinților părinți, trebuie să înțelegem că aceasta se referă la slujirea *de învățător* a prezbiterilor, nu la absența părinților duhovnicești sau la imposibilitatea ascultării active. Confuzia dintre diferitele forme de prezbiterie sau ascultare este inevitabilă.

Sfântul Ignațiu este uneori reproșat pentru că deplânge absența bătrânilor, spunând că nu i-a recunoscut, chiar dacă aceștia existau, de exemplu, la Optina. Dar punctul său de vedere este diferit. El nu spune că nu există *deloc* o prezbiterie - i-a cunoscut bine pe sfinții bătrâni Leon, Macarie, Moise și pe alții. Cu toate acestea, el a făcut o distincție clară între diferitele tipuri de prezbiterie, așa cum reiese din scrierile sale, și vorbește despre prezbiterie din perspectiva isihasmului - despre absența învățătorilor de isihie, a instructorilor în **lucrarea interioară** , în **rugăciunea mentală** . Prin urmare, el spune că asceții pierd ocazia de a dobândi harul **contemplării** . Aceasta este cu adevărat o tragedie și a avut dreptate - prezbiteria în vremea sa căpăta un caracter diferit, în conformitate cu spiritul și cerințele vremurilor. Călugării din Optina Leon, Moise și Antonie, deși urmaseră o adevărată școală a tăcerii și sub îndrumarea ucenicilor Sfântului Paisie, nu mai aveau binecuvântarea lui Dumnezeu pentru a-și conduce vasta turmă în această direcție. Acestea sunt semne ale unei catastrofe iminente, iar acesta este plângerea Sfântului Ignațiu: „Trăim în vremuri cumplite: în pragul deznodământului a tot" ([1218]). Sfântul prevede tragedia viitoare a secolului XX.

Astfel, în corespondența sa cu Sfântul Macarie de la Optina, Sfântul Ignatie vorbește despre *a doua formă* (cu gândire verbală) și *a treia* formă (cu minte și inimă) de rugăciune: „A doua formă predomină acum peste tot printre noi, lipsindu-ne de viziunea bătăliei interioare; a treia formă a fost complet abandonată de teama amăgirii." Starețul Macarie recunoaște cu umilință într-o scrisoare către Sfântul Ignatie cât de străini sunt el și frații săi de lucrarea interioară: „Ne mulțumim doar cu *lucrurile exterioare* ... și prin slăbiciunile noastre devenim o ispită pentru lume, în loc să fim o lumină pentru lume." Iar după moartea starețului, Sfântul Ignatie remarcă cu perspicacitate: „Părintele Macarie, deși era mai degrabă *un împlinitor fizic* al poruncilor, avea **dragoste** pentru aproapele său, iar această dragoste susținea frăția. El este de neînlocuit, în opinia și punctul meu de vedere!" „Cei care rămân sunt *prea muncitori trupești* " - adică, cei care au rămas după Părintele Macarie, lipsiți de dragostea pe care o poseda starețul, nu au nimic cu care să compenseze lipsa activității mentale și lipsa harului rugăciunii contemplative.

Prin urmare, „monahismul a sărăcit și trebuie să sărăcească și mai mult” [(1219]), așa cum pe bună dreptate a prevăzut Sfântul Ignatie. În urma mărturisirilor Starețului Macarie însuși, Sfântul Ignatie a avut toate motivele să noteze: „Părintele Macarie a respins hotărât activitatea mintală, numind-o cauza amăgirii și a învățat doar împlinirea trupească a poruncilor”. Dar acest lucru nu i-a diminuat nici meritele, nici sfințenia; pentru cei care înțeleg, este evident că Sfântului Macarie i s-a încredințat crucea *unui alt fel de* slujire prezbiterească. Sfântul Ignatie înțelege acest lucru: „Părintele Macarie a fost cel mai bun instructor al monahismului din vremea noastră” [(1220]).

O altă afirmație a Sfântului Ignațiu este legată de această problemă: „În prezent, există o nevoie semnificativă de rugăciune corectă și totuși aceasta este necunoscută! O înțelegere corectă a rugăciunii este esențială în timpul nostru! Este esențialul, singurul ghid către mântuire în timpul nostru. Nu există mentori! Cei mai buni mentori, din câte se știe, sunt cei de la Optina.” [1221] Dar nici măcar în Optina, căutătorul școlii isihaste, străduindu-se să se împărtășească cu tradiția sacră a tăcerii, nu a putut găsi ceea ce își dorea. Prin urmare, Providența Divină l-a călăuzit pe tânărul Brianchaninov pe o cale specială.

Toată viața sa, a „căutat un ghid experimentat pentru munca intelectuală, dar nu a găsit niciodată unul. A întâlnit mulți bătrâni vrednici”, dar când a venit vorba de predarea rugăciunii, a ajuns la o concluzie tristă: „nimeni nu face atât de mult rău vieții spirituale ca un mentor fără experiență ” . [1222]

Iată câteva dintre mărturisirile sfântului: „Am dorit să fiu sub îndrumarea unui îndrumător, dar nu am putut găsi un îndrumător care să mă satisfacă pe deplin, care să fie un exemplu viu al învățăturilor părinților”; „Lipsa unui îndrumător plin de har, întâlnirile frecvente, aproape constante, cu îndrumători care sufereau de orbire și autoamăgire, dependența voluntară și involuntară de ei... au fost cauza multor tulburări pentru mine. Tulburările pe care le-am trăit au fost șocuri amare, dureroase, crude și încăpățânat și chinuitor prelungite.” „Cea mai mare dificultate a fost morală: în noviciatul meu, nu am putut găsi un călugăr care să fie o imagine vie a învățăturii ascetice a părinților Bisericii Ortodoxe. Dorința de a urma *această direcție* , datorită conștientizării corectitudinii ei, m-a plasat într-o poziție de opoziție față de toată lumea.”

Direcția despre care vorbește sfântul nu este alta decât practica isihastă **a lucrării interioare** , așa cum reiese din tot ce s-a spus mai jos. El scrie că această direcție „nu este tolerată în timpul nostru. Nu este tolerată pentru că îi este străină, pentru că este necunoscută, pentru că nu a fost studiată, pentru că nu a fost studiată deloc”. „Când am intrat în mănăstire, nu am auzit nimic solid sau definitiv de la nimeni. M-am luptat douăzeci de ani ca un pește după gheață! Acum văd oarecum lucrarea monahală...” „În tinerețea mea, nu am găsit un bătrân care să mă satisfacă.” Discursul este tot despre un mentor din isihie: „Cea mai satisfăcătoare persoană pe care am avut șansa să o întâlnesc a fost călugărul Nicander, brutar prosfor la Mănăstirea Babaevsky, un om al harului. Am vorbit cu el în 1847. A obținut cel mai mare succes în **rugăciunea mentală** , a îndeplinit această ispravă foarte simplu și, firește, nu a fost celebrat de oameni.”

„Deja pe vremea Sfântului Nil din Sora, cu trei secole înaintea timpurilor noastre”, scrie Sfântul Ignațiu, „vasele vii ale harului divin erau extrem de rare, «complet secătuite», cum spunea el”. Vizitând Sfântul Munte, Sfântul Nil a găsit acolo „o pepinieră **de practicanți ai rugăciunii mentale** , plantată de Sfântul Grigorie Sinaitul”, dar chiar și atunci, „un adevărat învățător **al rugăciunii mentale** era considerat o mare raritate, așa că ce se poate spune despre timpul prezent”. Anterior, chiar și în Rusia, „ **practica mentală** era foarte răspândită, chiar și printre oamenii care nu erau încă supuși influenței occidentale”.

Acum totul a fost eradicat - a mai rămas doar o urmă de evlavie, puterea s-a secat. Poate că, undeva, a mai rămas o rămășiță rară a celei de dinainte, dar este o rămășiță. „În societatea monahală contemporană, înțelegerea corectă a **activității mentale** s-a pierdut ” și „fără o adevărată **activitate mentală,** monahismul este un trup fără suflet”. „Un semn important al declinului monahismului este abandonarea pe scară largă **a activității interioare** și satisfacția de sine față de aparențele exterioare... Pentru o astfel de viață, străină de **activitatea interioară** , acest unic mijloc de comuniune cu Dumnezeu, oamenii devin nevrednici de Dumnezeu.”

Chiar și printre bătrânii experimentați, puțini pot deveni lideri în practica mentală; pentru a face acest lucru, trebuie să dobândești darul rar al îndrumării. Există cazuri cunoscute în care bătrânii care au atins perfecțiunea în viața spirituală se dovedesc incapabili să-i conducă pe alții pe această cale. Motivul acestui eșec este că au primit „rugăciune plină de har prin providența specială a lui Dumnezeu, *repede* și *nu în mod obișnuit* ”. Învățându-i pe alții „după ce li s-a întâmplat”, ei împărtășesc „informații despre rugăciune începătorilor care... le fac rău”. Și „dimpotrivă, cei care au primit darul rugăciunii după o lungă luptă cu patimile... predau rugăciunea cu mare... acuratețe”.

De exemplu, „călugării Mănăstirii Neamțului din Moldova”, spune Sfântul Ignatie, „mi-au spus că faimosul lor stareț, Arhimandritul Paisie (Velichkovsky) , care a primit rugăciunea inimii prin pronia specială a lui Dumnezeu, și *nu în* rânduiala generală, tocmai din acest motiv nu s-a încrezut în sine să o învețe pe frați - a încredințat această învățătură altor prezbiteri care dobândiseră darul rugăciunii în rânduiala generală”.

Sfântul Ignațiu își cheamă contemporanii, și pe noi odată cu ei, la o strictă circumspecție: „În vremea noastră, având în vedere lipsa completă a învățătorilor inspirați de Dumnezeu, este nevoie de o precauție specială, de o vigilență specială asupra propriei persoane”. Și aceasta „este cea mai necesară în **isprava rugăciunii** , care dintre toate isprăvile este cea mai sublimă, cea mai mântuitoare de suflete și cea mai defăimată de dușmani”. Aici, mai mult decât oriunde altundeva, „un învățător insuficient este periculos”. Prețul erorii este prea mare „pentru oricine îndrăznește să audă învățătura despre marea taină **a rugăciunii mentale** , care îl conduce pe un creștin la o unire ascunsă, în același timp esențială și cu totul tangibilă cu Dumnezeu”, dacă elevul încrezător se încredințează unui învățător fals.

În esența sa, „cea mai sublimă **activitate intelectuală** este extraordinar de *simplă* ”, iar pentru a percepe această învățătură, o persoană „are nevoie de *simplitate și credință copilărească”. Vorbind despre simplitate aici, Sfântul Ignațiu, la fel ca alți Părinți, are în vedere mai presus de toate absența înșelăciunii, acea dualitate a sufletului în care o persoană ezită între bine și rău. Simplitatea* divină este o alegere constantă și fără compromisuri doar în favoarea binelui. „Străduiți-vă”, spune dreptul Ioan de Kronstadt, „să atingeți simplitatea copilărească în interacțiunile voastre cu oamenii și în rugăciunea către Dumnezeu. Simplitatea este cea mai mare binecuvântare și demnitate a omului. Dumnezeu este complet simplu, pentru că este complet spiritual, complet bun. Și să nu se împartă sufletul vostru în bine și rău.” [1223] Aceasta este simplitatea naturală pe care am pierdut-o. „Am devenit atât de *complecși* încât această simplitate este inaccesibilă și de neînțeles pentru noi. Vrem să fim inteligenți... nu tolerăm abnegația, nu vrem să acționăm prin credință.” Și tocmai din acest motiv, „avem nevoie de un mentor care să ne conducă afară din complexitatea, înșelăciunea, vicleniile, vanitatea și înfumurarea noastră, către lărgimea și simplitatea credinței. Din acest motiv, se întâmplă ca în domeniul **activității intelectuale** , un prunc să obțină succese extraordinare, în timp ce un înțelept să se rătăcească și să cadă în abisul întunecat al iluziei”. Toate cele de mai sus ne arată clar de ce un adevărat învățător al rugăciunii trebuie să fie în mod necesar o persoană spirituală. Numai atunci va putea să comande cu perspicacitate pe toate fronturile bătăliei spirituale, care „nu poate fi înțeleasă și explicată prin rațiunea naturală, deoarece întreaga noastră fire este în cădere. Pentru aceasta este nevoie de rațiune spirituală, adică una revelată în om prin acțiunea Duhului”; numai un astfel de păstor este capabil să „dea sfaturi mântuitoare, dar cel care este ținut în întunericul patimilor nu este încă capabil de aceasta” [1224] .

Nu prin mijloace obișnuite

Nu putem să nu recunoaștem, în viețile unor asceți precum Ignatie (Brianchaninov) sau Paisie (Velichkovsky), precum și în soarta lui Teofan Pușcatul, acțiunile înțelepte ale mâinii călăuzitoare a Providenței, care i-a lăsat fără mentori. În acele vremuri, deși rare, existau învățători ai rugăciunii, bătrâni plini de har, capabili să călăuzească lupta interioară a isihiei. Și ar fi putut fi găsiți, dacă ar fi fost voia lui Dumnezeu. Cu toate acestea, Domnul nu i-a călăuzit pe părinții menționați mai sus pe calea *comună* . Astfel, tânărul Velichkovsky, „ajungând la sfântul Munte Athos”, tânjea să găsească un bătrân „căruia să i se poată încredința în ascultare”. Cu toate acestea, „nu a găsit un astfel de bătrân, *prin providența judecăților Domnului* , și nu a primit ascultarea pe care o dorea sufletul său ” [1] Aceeași *grijă* a fost avută și cu monahii Ignatie și Teofan. Li s-a permis să urmeze o cale unică de descoperire independentă, căutând soluții, asumându-și responsabilitatea personală și depunând un efort incredibil în dobândirea harului.

Niciunuia dintre ei nu i s-au dat bătrâni sau învățători, sub a căror grijă constantă să poată stăpâni cu succes știința lucrului interior. În spatele unor mentori de încredere, sub protecția harului lor, ar fi putut poate să devină mari oameni ai

rugăciunii, dar oare ar fi devenit învățători remarcabili, hrănindu-și urmașii timp de trei secole? Domnul le-a pregătit un vast câmp de slujire pastorală și învățătură, care necesită în mod necesar amploarea și profunzimea experienței personale, născută din suferință și temperată de ispite. Căci „fără durere de inimă, nimeni nu primește darul gândurilor deosebitoare” [1226] , precum și alte daruri ale harului. Iată un caz în care, după cuvintele Sfântului Serafim, era necesar să nu cauți căi sigure, ușoare, să fii „purtat cu grijă” în mâini, ci, dimpotrivă, „să te poți adăposti singur de vânt” și „să lupți singur cu valurile” [1227] și astfel, prin furtuni și bătălii, prin necazuri în „boli de inimă”, fără mentori, sub îndrumare de sus, să crești la măsura marilor mentori ai rugăciunii.

Însă calea urmată de persoane remarcabile, o cale care *nu este de ordin general* , nu este clară pentru toată lumea; nu suntem întotdeauna pregătiți, în ciuda educației și erudiției, să pătrundem esența a ceea ce Providența Divină realizează în destinele aleșilor Săi. Iată cum raționează, de exemplu, un pastor modern: „Recenzia bătrânilor de la Optina este una dintre puținele greșeli ale Sfântului Ignatie... Cred că, în caracterizarea bătrânilor de la Optina, Sfântul Ignatie a greșit, nevăzând că în spatele simplității lor exterioare și a fizicalității muncii lor ascetice se află o profundă experiență spirituală. Cred că Sfântul Ignatie a dat dovadă de nerăbdare aici... Sfântul Leon, după plecarea Sfântului Ignatie de la Optina, a spus: „Dacă ar fi rămas cu noi, ar fi fost ca Sfântul Arsenie cel Mare ” [1228.] Dar poate că contemporanii noștri sunt prea nerăbdători, grăbindu-se să tragă concluzii; poate că cei care îi reproșează celui mai mare sfânt al vremurilor recente o „eroare umană” se înșală, pentru că ar fi „creat o neînțelegere” cu recenzia sa la Optina și în zadar îl „acuză” pe Sfântul Macarie „că preferă exteriorul interiorului”? [1229] Poate că tocmai cei care susțin că Sfântul Ignatie a fost incapabil să recunoască spiritualitatea bătrânilor, „evaluarea” sa a tradiției de la Optina” este o consecință a faptului că „evaluarea” sa a tradiției de la Optina ” este o consecință a faptului că „a fost greșit” cine creează o neînțelegere? [1230]

Într-adevăr, se știe că Sfântul Leon a spus despre tânărul Brianchaninov, după ce acesta a părăsit mănăstirea pentru totdeauna: „Dacă ar fi rămas în Optina, ar fi devenit un al doilea Arsenie cel Mare” [1231.] Alți bătrâni au repetat aceste cuvinte după el: atât Varsanufie, cât și Nikon de Optina. Dar să observăm că Sfântul Leon nu spune niciun cuvânt despre *o greșeală* . Și acest lucru nu este întâmplător. Rămâne o întrebare dacă înțelegem corect ce a spus bătrânul. Și o altă întrebare este dacă Sfântul Ignatie, care a scris: „Părintele Macarie a fost cel mai bun instructor de monahism din timpul nostru” [1232] , „Optina Pustyn îi datorează bunăstarea sa morală” [1233] , nu putea „vedea” în monahii de la Optina „o profundă experiență spirituală” ; i-a scris lui Macarie însuși, pregătindu-se să se mute la Optina pentru a se retrage: „Mă primești pe mine, un mare păcătos, în concubinaj; sper... că nu vei refuza să-mi fii părinte duhovnicesc”; iar despre bătrânul Leo a scris: „Avea o dispoziție și o dragoste deosebită pentru mine, al cărei rezultat îl simt constant în mine; deviindu-mă fizic, nu m-am abătut spre o înțelepciune contrară, ci multe dintre spusele lui mi-au rămas în memorie și mă călăuzesc până în ziua de azi” [1234.] Se pune o altă întrebare: oare cei care îl

critică pe Ignatie (Brianchaninov) au înțeles bine particularitățile acelor tipuri de slujbă bătrînească, pe care, fără îndoială, sfântul însuși le-a înțeles profund?

În legătură cu cuvintele Starețului Leon, ne putem întreba: are nevoie Biserica Universală de un „ **al doilea** ” Arsenie? Și are nevoie Ignațiu să „ **fie ca** ” Arsenie? Nu este oare mai bine ca fiecare să rămână **el însuși** ? Nu este oare un miracol că unicitatea sfințeniei este irepetabilă, că la Cel Mare a existat **un** Vasile, un Pahomie, un Macarie, un Antonie? Cum s-ar îmbogăți vistieria Bisericii dacă toți ar arăta la fel? O altă întrebare: de ce l-a menționat Starețul Leon în mod special pe Arsenie cel Mare și nu, să zicem, pe Atanasie cel Mare ? Trebuie să ne amintim de gloria și măreția nobilului de curte și ascetului Arsenie, tutore al copiilor împăratului, poate cel mai educat creștin al timpului său. În primul rând, pentru că Domnul, arătându-i-se de două ori, a proclamat: „Fugi de oameni, Arsenie, și vei fi mântuit... Ascunde-te de oameni și rămâi în tăcere .” [1235] **tăcerea** sa , atât scrisă, cât și vorbită. Ascuns în deșert, nu răspundea niciodată celor care îi cerea sfaturi, dar, cel mai important, nu lăsa în urmă niciun rând scris: nici învățături, nici tratate, nici măcar scrisori; nici măcar nu a îndrăznit să răspundă împăratului care i-a scris.

I-ar fi putut cineva dori predicatorului Ignațiu, a cărui slujire adusă Bisericii și aproapelui său era întruchipată tocmai în cuvinte, o tăcere atât de profundă, care a devenit virtutea pustnicului Arsenie? În deșertul Schitului Optina, călugărul Ignațiu ar fi putut dobândi darul contemplării nu mai puțin înalt decât Arsenie în deșertul african. Mai mult, el însuși fusese întotdeauna predispus la aceasta: „Singurătatea îmi arată clar că, prin calitățile mele naturale și educația mea monahală, ar trebui să fiu pustnic...” Dar, în același timp, nu a discernut mai puțin clar la ce îl chemase Providența, ce talent îi dăduse Dumnezeu: „Rugăciunea și cuvântul lui Dumnezeu - aceasta este singura ocupație care mi se potrivește... și aș vrea să-mi slujesc aproapele împreună cu ei. Pentru alte slujbe sunt destui oameni, mai mult decât destui; dar pentru aceasta, este pur și simplu imposibil să-i găsești acum . ” [1236]

Dacă monahul Ignațiu s-ar fi retras în deșert și și-ar fi închis gura, am fi pierdut călăuza către viața spirituală a mai multor generații de creștini. Operele sale au întruchipat întreaga esență a erudiției ascetice; moștenirea Părinților Bisericii Universale a fost selectată, înțeleasă și rezumată. Prezentată într-un limbaj perfect accesibil nouă și sfințită prin lupta personală, ea ne este încredințată ca o învățătură completă despre asceza interioară. Nu există o altă astfel de lucrare; în afară de Ignațiu, nu a existat niciun alt gânditor ascet comparabil în învățătură cu Arsenius, în îndrăzneală cu Macarie și în intelect cu Vasile cel Mare , capabil de isprava literară și spirituală pe care a realizat-o.

Stareț Leon de Optina a fost înțelept și sfânt și, trebuie să presupunem, avea o profundă perspectivă atât asupra sufletului novicelui său, cât și asupra viitorului și, prin urmare, avem tot dreptul să presupunem că cuvintele sale nu au fost menite ca un reproș. Mai degrabă decât regret pentru pierderea *unui al doilea* Arsenie, ele sugerează o previziune asupra soartei *primului* Ignațiu, o înțelegere că, dacă devenise un contemplativ remarcabil la Optina, atunci era

destinat să devină un mare scriitor spiritual în sine. El a văzut plecarea lui Brianchaninov nu ca pe o greșeală, ci ca pe ceva cu totul diferit: „starețul și-a concediat novicele, prevăzând că va urma **propria cale** ”, înțelegând că „nu mică slujbă îi așteaptă în față”. [1237] Cât despre comparațiile dintre un sfânt și altul, acestea sunt, desigur, nu neobișnuite și, trebuie recunoscut, uneori potrivite. Astfel, se notează pe bună dreptate într-una dintre biografiile lui Brianchaninov: „Nu ar fi o exagerare să-l numim Vasile cel Mare al timpului nostru. După Sfântul Ignațiu, nu a existat niciun sfânt în Biserica noastră care să fi avut o asemenea influență asupra soartei monahismului, a Bisericii, a Ortodoxiei și, prin urmare, a Rusiei în ansamblu . ” [1238]

Aici este potrivit să citățm câteva pasaje din viața Sfântului Ignațiu, care oferă o perspectivă asupra structurii spirituale a sfântului. Tânărul „Arhimandrit Ignațiu a combinat îndatoriri aproape incompatibile: a fost un stareț și administrator excelent pentru frații mănăstirii și, în același timp, un bătrân plin de har și un părinte duhovnic. La douăzeci și șapte de ani, poseda deja darul de a primi gândurile turmei sale și de a le îndruma viața spirituală.” Domeniul său de activitate s-a extins semnificativ după numirea sa ca decan al mănăstirilor din dieceza de Sankt Petersburg. Avea atunci treizeci și unu de ani.

„Vizitatori de toate rangurile și pozițiile veneau constant la Părintele Ignatie. Era necesar să vorbească cu toată lumea” și era adesea necesar „să călătorească la Sankt Petersburg și să viziteze casele unor binefăcători distinși”. Mai mult, el a contribuit semnificativ „la înflorirea vieții spirituale a străvechii Mănăstiri Valaam”.

În ciuda tuturor acestor preocupări, „în sufletul său, Arhimandritul Ignatie a rămas un pustnic ascet. Știa cum, în orice împrejurări exterioare, să... îndeplinească neîncetat Rugăciunea lui Iisus”. Se știe că în „chilia sa solitară, Părintele Ignatie petrecea nopți nedormite în rugăciune și lacrimi de pocăință”. Foarte atent la vizitatori, îi trata pe toți diferit, „în funcție de starea sufletelor lor cu care soseau”. El „poseda capacitatea specială de a discerne starea sufletelor altora”. Un dar similar îl posedă „acei binecuvântați, oameni ai duhului, nu ai trupului. Arhimandritul Ignatie putea cuprinde sufletul unei persoane cu o singură privire. Cu cei încremeniți, era tăcut. Cu cei vicleni, uneori se prefăcea prostesc. Dar cu cei care căutau mântuirea, era sincer și conversa îndelung”. Cercul său de cunoștințe era foarte larg: „episcopi, stareți de mănăstiri, călugări și simpli laici se adresau lui cu cererile lor... Numele Arhimandritului Ignatie era cunoscut în toate straturile societății”. De asemenea, trebuie adăugat că viitorul sfânt a fost un expert fără egal în monahism; a dobândit o experiență foarte rară, familiarizându-se personal cu viața a treizeci și una de mănăstiri pe care a avut privilegiul să le viziteze și în nouăsprezece dintre ele a avut ocazia să lucreze ascetic [(1239)] . [1240]

***

Ceea ce Sfântul Ignațiu a prevăzut cândva, am primit astăzi pe deplin. Fiind martori la o criză spirituală fără precedent, am intrat într-o eră în care bătrânii înșiși nu își mai recunosc statutul de bătrâni: „Nu mai putem vorbi așa cum

vorbeau bătrânii odinioară. Dumnezeu le-a revelat clar voia Sa. Noi putem doar sfătui, dar în ceea ce privește decizia, depinde de voi să decideți.” [1241] Totuși, bătrânii ruși rămân bătrâni. Și sfătuiesc. Și trebuie să ținem cont de acest sfat. Și să decidem.

„Lumea este bolnavă de necredință, ateism și iluzie”, „și cum ar putea să nu fie bolnavă, când tot răul lumii a căzut acum asupra ultimului bastion al Adevărului”, și toate mijloacele „sunt potrivite în această luptă”, inclusiv „trădarea, atât cea evidentă, cât și cea secretă”. „Captivitatea de 70 de ani, cu distrugerea deliberată tocmai a acestui aspect al vieții - spiritualitatea și spiritul bisericesc la oameni - a distrus mult și, cel mai important, a rănit suflete”. Și acum, „prin Providența lui Dumnezeu, ne-a revenit nouă sarcina de a începe să reconstruim ceea ce a fost distrus din temelii”. Acum „Rusia trece printr-o perioadă de necazuri. Inamicul operează deja în Biserică prin mâinile celor pe care el însuși i-a infiltrat în ea. Dar după *faptele lor îi veți cunoaște* - nu ni se spune acest lucru ca un avertisment? Chiar și în vremurile apostolice, se spunea despre lupii în *blană* de oaie ”. Ca și înainte, „războiul spiritual continuă, dar într-o formă mai sofisticată, are deja loc pe ultimele linii, în Biserica însăși”. Și cel mai alarmant și periculos lucru este înlocuirea conceptelor despre Adevărurile Ortodoxiei... Vorbesc despre lucrul principal: minciunile, falsitatea și înșelăciunea devin norme ale vieții de pretutindeni.” Și „preoția este acum de un nou tip, crescută pe pășunile ateismului și ale normelor moralității sovietice. Câți au puterea și înțelegerea de a lucra asupra lor înșiși de dragul Adevărului?” [1244]

„Da, se apropie o perioadă extrem de turbulentă; inamicul destabilizează și încearcă să răstoarne Biserica. Mulți oameni complet nereligioși, chiar și necredincioși, s-au alăturat clerului și își fac treaba... Adesea, începe o înlocuire extrem de teribilă a vieții spirituale - un joc al vieții spirituale. Acest joc, dând naștere la noțiuni false despre spiritualitate, începe să copleșească lumea cu o spiritualitate falsă... În conducere, oamenii vor întotdeauna să vadă un toiag solid pe care să se poată baza în orice moment. Dar a venit deja un timp care leapădă orice speranță în lucrurile omenești și arată lumii singurul sprijin, singura speranță - Dumnezeu . ” [1245]

Roadele crizei sunt evidente și variate, dar sunt deosebit de alarmante în raport cu starea monahismului nostru. Putem rămâne calmi, amintindu-ne cuvintele Sfântului Ignațiu: „ **Fără o adevărată activitate mentală, monahismul este un trup fără suflet** ?” Și astăzi, „mințile celor care intră în monahism, în mare parte tineri, sunt deja infectate cu virusul dăunător al îndoielii și necredinței - nu doar față de un mentor sau altul, ci față de bătrâni în general, față de stabilirea ascultării, față de tradiție în general. Cu astfel de precondiții, un tânăr intră în monahism și începe «viața după sfatul fraților cu aceeași gândire» - cei care sunt la fel de cititi, verzi, neîncrezători, îndoielnici și chinuiți de contradicții interne ca și el! De aceea nu există o creștere calitativă în monahism, pentru că rădăcina sa este atât de deteriorată. ” [1246]

Un exemplu izbitor și trist al acestei înțelegeri perverse a „trăirii după sfatul fraților” poate fi văzut în lume, tocmai printre cei care se așteaptă să

experimenteze această creștere în monahism. Este suficient să aruncăm o privire la corespondența de pe forumul site-ului Isihasm. Consiliul online al fraților, pătruns de un spirit persistent de voință proprie și autosuficiență pe un fundal de ignoranță spirituală și lipsă de conștiință ecleziastică, oferă o oportunitate de a ne familiariza cu principalele simptome ale bolii iluziei.

Cultul farmecului

„Prezbiterismul, ca „dar special al harului, carismă și îndrumare directă a Duhului Sfânt”, nu este un „rang ierarhic în Biserică”. Prin urmare, acest tip de demers spiritual a fost întotdeauna accesibil laicilor de ambele sexe.1247 Adesea, mai ales în vremurile străvechi , prezbiterii refuzau în mod conștient să accepte hirotoniile sfinte, nu doar din smerenie, așa cum făceau mulți dintre sfinții părinți și asceții renumiți, ci din motive practice - slujirea în vârstă necesită o dedicare deplină. Cei care aspiră să imite un părinte duhovnicesc binecuvântat și care cred că este posibil să întreprindă acest demers pe cont propriu suferă de o neînțelegere completă a naturii preoțeștilor.”

Când se întâmplă acest lucru unui cleric insuficient de matur, este semnul unei boli spirituale grave - *preoția tânără* , care, ca o formă de preoție falsă, a existat dintotdeauna și a fost întotdeauna denunțată aspru de Părinți. Este un „lucru teribil” să revendici în mod arbitrar o slujire „care poate fi îndeplinită doar prin porunca Duhului Sfânt... O astfel de ipocrizie și prefăcătorie sunt înspăimântătoare. Este distructivă pentru sine și pentru aproapele tău, este criminală înaintea lui Dumnezeu, blasfemică . ” [1248]

Această prefăcătorie îl conduce pe „autoproclamatul bătrân la moarte spirituală” - lovit de iluzie, el este condamnat să „pierdă tot” ce a dobândit și acumulat de-a lungul vieții sale. Dar cei *seduși* dintre *acești mici nu vor suferi mai puțin.* [1249] „Falsul bătrân îl ascunde pe Dumnezeu, înlocuind voința lui Dumnezeu cu propria sa voință”, ceea ce pentru novice „este asociat cu un sentiment de sclavie și opresiune”. Drept urmare, „închinarea față de falsul bătrân șterge esența personală a unei persoane, îi îngroapă voința, îi distorsionează simțul dreptății și adevărului și îi întărcă conștiința de responsabilitatea pentru acțiunile sale”. Dacă suferința care îl afectează pe pastor se numește falsă preoție, atunci iluzia turmei se numește *hipnoza ideilor* . O idee falsă, acceptată ca adevăr, „provoacă orbire spirituală”, ea „ascunde realitatea” și „niciun argument nu este acceptat, deoarece se ciocnesc cu ideea fixă”. Aceasta se termină în dezastru: turma „se mișcă ca un somnambul până când își lovește fruntea de perete. Își rupe propriul cap și adesea capetele celor asociați cu el”. Într-adevăr, „falsa conducere de bătrâni este un fenomen anticreștin, care duce la distrugerea sufletelor”.

Totuși, această nenorocire nu vine întotdeauna de sus. Se întâmplă ca o persoană analfabetă spiritual, tânjind după sprijin psihologic în viață, să aleagă un preot care îi este atrăgător într-un fel și să decidă: „Îl tratez ca pe un prezbiter”. Din fericire, „dacă părintele duhovnic se dovedește a fi o persoană sobră și onestă”, atunci „va respinge repede o astfel de atitudine”. Însă mulți,

chiar și în trecut, când era posibil să se compare și să se aleagă între prezbiteri și părinți duhovnici obișnuiți, și mai ales astăzi, „cad ușor în această capcană ” .[1250]

Este evident că în vremea noastră, fenomenul bătrânilor dispare practic din ochii publicului. Motivele, așa cum le identifică chiar bătrânii, sunt că „lumea devine diferită, iar oamenii care o locuiesc se schimbă. Bătrânii nu mai sunt înțeleși; nu sunt de prea mare folos nimănui”. Cei care „au cu adevărat nevoie de ei sunt foarte puțini”. Astfel, în 1995, bătrâna Agathia Petrina le-a spus celor dragi care se îndurerau după moartea ei care se apropia: „Nu a mai rămas nimeni pentru care să trăiască” .[1251] Deși acest motiv trebuie recunoscut ca fiind principalul, procesul de sărăcire spirituală a societății este totuși mai complex și nu își are originea doar de jos. Încă din 1930, Arhiepiscopul Feofan (Bystrov) a subliniat influența corupătoare a clerului: „Clerul acestui secol a uitat cum să se roage – mă refer la rugăciunea interioară – și se limitează doar la îndeplinirea ritului extern al cultului. Și, prin urmare, se încearcă înlocuirea lipsei inspirației interioare cu inspirație pur externă, cu toate consecințele care decurg din aceasta. Lipsa rugăciunii interioare se simte... chiar și în cântat . ” [1252]

Acest lucru este valabil în egală măsură și pentru noi, care trăim consecințele tragice ale unei profunde crize spirituale. După decenii de persecuții la adresa Bisericii, problema conducerii pastorale rămâne o problemă deosebit de dureroasă. Toată lumea cunoaște cazuri, de exemplu, de pastori care creează o structură asemănătoare unei secte în jurul lor, iar viața comunității este construită în primul rând pe autoritatea preotului însuși. Se dezvoltă un fel de cult: fiecare cuvânt al unui astfel de pastor începe să fie „perceput ca o expresie a voinței lui Dumnezeu”. „Cultul personalității este unul dintre cele mai dăunătoare fenomene”. Datoria preotului este „să se supravegheze constant pe sine și să-și amintească că nu este **nimic** dacă nu este călăuzit de harul lui Dumnezeu, că harul îi este dat nu ca un dar permanent, ci proporțional cu măsura în care se smerește înaintea lui Dumnezeu, cu măsura în care se leapădă de sine și își dedică viața slujbei altora”. [1253] Cultul personalității unui mentor, atunci când mântuirea sufletului începe să fie legată de persoana unui anumit pastor, este un tip special de iluzie. Se întâmplă, „mai ales în rândul femeilor, ca acest lucru să meargă și mai departe: atunci când calea spre mântuire pare să se bazeze exclusiv pe personalitatea unui anumit părinte spiritual”. Aici, „conștientizarea Bisericii însăși, a îngrijirii pastorale în general, a puterii sacramentelor, în special a spovedaniei... chiar și a Domnului Dumnezeu Însuși” începe să se estompeze . [1254]

Este un dezastru când „turma începe să caute privirea binevoitoare a preotului”, un dezastru când „el însuși nu reușește să o oprească”. Niciun preot nu este imun la tentația subtilă a „dorinței de a poseda sufletul unei turme”. Senzualitatea evidentă se estompează aici, „mintea este plină de gânduri nobile, cea mai sublimă iubire pare să înflorească în inimă. Dar această iubire este a mea, omenească. Aici trebuie să ne amintim cuvintele pătrunzător de precise ale Sfântului Ignațiu despre moartea reciprocă unul față de celălalt a creștinilor zeloși pentru darul iubirii divine, spirituale... Acest suflet nu a venit la mine, nu mi s-a revelat, nu l-am condus cu înțelepciune la Hristos... Sunt doar un martor.”

Dar parțial inițiativa formării cultului aparține turmei, atunci când, de exemplu, oamenii sunt mânați de dorința deșartă de a fi considerați *copilul bătrânului* sau de nevoia vicleană de a adormi „o conștiință tulburată și de a pune totul pe seama conducătorului”, ca figură a autorității spirituale și a respectului. Când o astfel de figură nu este disponibilă, trebuie creată una, atribuind virtuți imaginare de bătrân cuiva dispus să accepte un astfel de rol. Mulți, consumați de pasiunea pentru cultul religios, caută în mod deliberat mentori spirituali potriviți și adesea reușesc în această demers .

Pasiunea pentru căutarea bătrânilor izvorăște de obicei din „natura infantilă și slabă de voință a credincioșilor care, în loc să studieze sistematic literatura ortodoxă serioasă, se limitează la broșuri dubioase și sfaturi preoțești, ridicate la rang de revelație”. Cei care suferă de *dragostea pentru bătrâni* cad de obicei în capcana falsei preoții. Între timp, citind viețile sfinților, nu putem să nu observăm semnul sănătății spirituale care îi distingea pe acei asceți, mari în smerenia lor, care considerau o binecuvântare „când cel mai obișnuit preot venea la ei cu Sfintele Daruri ” . 1256

Severitate bună

Înșiși bătrânii ne învață că „în relațiile cu un părinte duhovnic, este bine să păstrăm distanța și să evităm atât atașamentul, cât și judecata”. 1257 Dacă, însă, apare o atenție exagerată în raport cu personalitatea pastorului, atunci aceasta „mărturisește un atașament inutil, excesiv, în detrimentul unei atitudini înalte față de Domnul”. Cel care cu adevărat rugător „Îl poartă pe Domnul în mintea și inima sa” „dobândește o stare de spirit serioasă, elevată, echilibrată și calmă, care îi reglează întreaga viață, tot comportamentul exterior și îl plasează în relația corectă cu pastorul său. A căuta comuniunea spirituală cu un pastor, a tinde spre rugăciunea împărtășită cu el, a dori îndrumare spirituală - toate acestea sunt minunate, dar cel care trăiește cu Domnul face toate acestea cu calm, respect, tact și decență”. Un sentiment sănătos este lipsit de „orice sentimentalism”; încurajează „supunerea, devotamentul neclintit față de părintele său duhovnic, dar fără atașament excesiv, în detrimentul iubirii sale față de Dumnezeu”. Este pastorul însuși de vină pentru că este „persecutat”? Întotdeauna „parțial de vină”.

„Mai puțin sentimentalism în abordarea ta, mai puțină plăcere față de oameni, mai multă rugăciune, mai mult curaj pastoral în respingerea atașamentelor inutile, mai multă voință în eradicarea abuzurilor – și turma te va trata mai serios, păstorule.” Legea principală pentru un păstor este: „Vorbește și sfătuiește în așa fel încât să îndrepți totul către Domnul. ” 1258

Printre numeroasele exemple binecunoscute de buni păstori, îl menționăm pe părintele Alexandru Ilin (1259) , care a fost cândva venerat ca „succesorul spiritual al părintelui Ioan de Kronstadt”. Cei care l-au cunoscut pe preot își amintesc: „Nu au fost niciodată *mironosițe* în jurul lui - femei isterice fanatice și devotate care se agață de preot”. Era înconjurat de oameni pe care îi crescuse el însuși și care nu erau interesați să se joace de-a „venerabilii”. De altfel, „aceasta este o dovadă a autenticității vieții sale interioare și a marii sale tării de caracter”, care

îi distinge pe păstorii chemați la slujirea de prezbiter, de a-i mântui pe alții „prin propria lor jertfă”, atunci când prezbiterul „ia cu adevărat o persoană *asupra sa* ” . [(1260])

Un exemplu frapant de sobrietate și strictețe pastorală a fost oferit de ascetul grec Ieronim (Apostolidis) din insula Egina. Dacă starețul observa un sentiment de atașament față de el la copiii săi spirituali, îl întreba: „Când vă rugați, vă vin în minte?” Cei care afirmau acest lucru erau adesea destul de surprinși să audă: „Atunci sunt cel mai mare dușman al vostru”. Starețul învăța fundamentele practicii rugăciunii: „Dacă altcineva, oricine ar fi el, se pune între voi și Hristos, trebuie să-l alungați imediat, căci vă captivează mintea, care ar trebui să fie îndreptată neclintit spre Dumnezeu”. Acestea sunt cuvintele unui tată cu adevărat iubitor. Starețul Ieronim era renumit pentru indulgența, compasiunea și blândețea sa mângâietoare față de turma sa, dar acest lucru nu diminua cealaltă calitate a sa - **strictețea plină de har** . Acest lucru era adevărat atât pentru el, cât și pentru cei pentru care era responsabil înaintea lui Dumnezeu.

Părintele Ieronim a subliniat în mod special necesitatea evitării vorbelor inutile. El a spus despre sine: „Au trecut patruzeci de ani de când am devenit cleric pe Egina și în tot acest timp nu m-am așezat niciodată să mănânc la masa vreunui oaspete. Când se insistă, pot bea o ceașcă de cafea, dar nu mai mult.” Învățăturile despre rugăciune și ascetism au fost date în termeni simpli și accesibili. Iată câteva dintre instrucțiunile sale: „Îndrăzneala și comunicarea liberă slăbesc vigilența unei persoane, iar ispita se strecoară treptat”; „Când simți că poate apărea ispita sau seducția, atunci, fără ezitare, îndepărtează-te. Nu permite niciodată ca fizicul să prevaleze asupra spiritualului. Fii atent la mintea ta: nu permite nimic să o pună în stăpânire și să o îndepărteze de Dumnezeu. Dacă în timpul rugăciunii îți amintești de mine sau de altcineva, alungă imediat această amintire, altfel acea persoană va deveni cel mai mare dușman al tău”; „Iubește întreaga lume, dar nu peste măsură, și în timpul rugăciunii, alungă pe toți din mintea ta, ca să poți fi numai cu Dumnezeu. Fii atent la sentimentele tale. Așa cum închidem ferestrele și ușile acasă, tot așa și în chestiunile spirituale trebuie să ne protejăm sentimentele pentru a ne păstra bunăstarea spirituală.” „Este bine să ai prieteni, dar evită întâlnirile frecvente... Iubește-i pe ceilalți, dar cu înțelepciune, nu peste măsură... Trebuie să-i iubim pe toți și să-i ajutăm cât putem, dar mintea noastră trebuie să fie îndreptată numai către dragostea lui Dumnezeu. Nu te atașa în mod special de oameni, căci ei nu ne pot duce decât la mormânt... Trebuie să ne dedicăm exclusiv lui Dumnezeu. Dacă suntem prea atașați de oameni, ce vom lăsa pentru Dumnezeu?”

[Într-o zi, maica Eupraxia (1261)] , însoțitoarea chiliei Starețului Ieronim , a plâns de bucurie când a primit vești de la Muntele Athos despre fratele ei, pe care nu-l mai văzuse de douăzeci de ani. Părintele Ieronim i-a vorbit cu severitate: „Călugăriță, calmează-te! Ai auzit numele fratelui tău, te-ai agitat și plângi... Ar trebui să plângi pentru Domnul, să-L iubești pe Isus și să te miști numai de numele Lui.” Eupraxia era nedumerită: „Dar, Stareț, nu-L iubesc eu pe Hristos? Toți îl iubim pe Hristos. Dar un frate este frate. Și ce frate! Nu un laic, ci un călugăr, un ascet. Nu ar trebui să-mi iubesc fratele?” Starețul a repetat: „Călugăriță, trebuie să-L iubim

pe Isus și să-L avem numai în inimile și gândurile noastre, astfel încât, auzind numele lui Isus, să începem să plângem - și nu părinții, frații, rudele sau prietenii noștri, ceea ce nu ne-ar aduce niciun folos. *Iubește-L pe Domnul Dumnezeul tău și închină-te numai Lui* [1262.] ”

Părintele Ieronim a vorbit despre părintele său, remarcabilul ascet laic Misael, căruia i-a scris odată într-o scrisoare că nu a putut găsi nicăieri un mentor ca el. Dând dovadă de strictețe plină de har și adevărată smerenie, Misael a răspuns: „Copilul meu iubit... ai crezut să mă arunci în adâncurile iadului, dar eu mi-am pus înainte toate păcatele mele și nu am ezitat. Dacă îmi vei scrie din nou că nu ai mai găsit o altă persoană ca mine, atunci nu-ți voi mai scrie și nu mă voi mai ruga pentru tine și voi șterge amintirea ta din inimă și din minte . ”

De nenumărate ori, ierarhia Bisericii noastre este nevoită să se adreseze clerului și să le reamintească truismul că „preotul și părintele duhovnicesc nu sunt sinonime”. Totuși, mulți pastori încă confundă „darul harnic al preoției, primit la hirotonire, cu *darul charismatic special al îndrumării spirituale* , care nu este acordat nimănui la hirotonire”. Cei care ar trebui să-și lumineze turma sunt nevoiți să-i învețe că „spiritualitatea, ca o capacitate plină de har pentru conducere”, nu este un atribut profesional, ci „un dar personal rar de la Dumnezeu. Prin Providența specială a lui Dumnezeu, ea este acordată anumitor aleși, cel mai adesea pentru eforturi intense și îndelungate de purificare a minții și inimii prin rugăciune”.

Aceasta este acordată „câțiva asceți care parcurg calea dificilă, cu adevărat martirică, deși fără vărsare de sânge, a luptei constante cu gândurile și ating detașarea și puritatea”. Unora dintre ei, „Domnul le dăruiește darul de a vedea în adâncurile secrete ale sufletului altei persoane și le arată calea spre corectarea și vindecarea afecțiunilor spirituale. Astfel de oameni devin, printr-o revelație și poruncă specială a lui Dumnezeu, părinți spirituali”.

Conducerea spirituală, statutul de bătrân – este rodul unei mari stricteți față de sine, rodul unei „vieți ascetice și de rugăciune” extrem de dezvoltate. Acele cazuri în care „preoții și călugării, în special tinerii, adesea lipsiți de suficientă experiență de viață”, încep să „se considere ghizi spirituali bătrâni” nu pot fi explicate decât prin nebunie . [1264]

Îngrijire pastorală spirituală

Există anumite tipuri de ispite caracteristice slujirii pastorale. Deși această problemă îi privește în primul rând pe cei care slujesc la altar, și noi trebuie să reflectăm asupra ei, nu, desigur, pentru edificarea pastorilor, ci pentru beneficiul turmei. În vremuri de declin spiritual general, orice problemă devine acută, iar înțelegerea anumitor probleme specifice devine utilă pentru un cerc mai larg de oameni. De aici și atenția acordată acestei probleme. Imperfecțiunile pastorilor moderni sunt deosebit de semnificative. Condiționată istoric, ca urmare a distrugerii rândurilor pastorale în secolul al XX-lea și a rupturii continuității tradiției, este atotcuprinzătoare. Această împrejurare obligă turma la

autoeducație și la o vigilență sporită; trebuie să fie mai atenți la problemele pastoratului și să învețe să înțeleagă multe lucruri singuri.

Este bine cunoscut faptul că „este cel mai benefic pentru un pastor să-i influențeze pe cei din jurul său nu prin măsuri exterioare, ci purtând Împărăția lui Dumnezeu în sine și prin cea mai strânsă unire cu Dumnezeu”, care se realizează doar prin luptă personală ascetică și rugăciune. Între timp, există un fenomen binecunoscut al pastorului *spiritual* , care se distinge prin dorința „de a lega credincioșii de persoana sa, trezind în ei sentimentalismul religios”. Și această dorință găsește adesea un răspuns viu din partea turmei sale: „inteligentzia, pierzându-și gustul spiritual și o legătură vie cu Biserica, se alătură cu ușurință pastorilor autoamăgiți”. Ceea ce este atrăgător este că „ei nu cer o luptă profundă, smerită, rugăciune, o autodisciplină constantă și o luptă spirituală de sine”. Ei înșiși se străduiesc să se prezinte ca „predicatori, asceți și zeloți ai Bisericii”. Vanitatea unui pastor poate fi exacerbată de daruri naturale: „o voință energică, inteligență, darul vorbirii, o inimă bună, ascetism și chiar smerenie”. Această ispită amenință nu numai preoții, ci și mai mult episcopii.

„Vanitatea se dezvăluie în mersul pastorilor, în tonul vocii, în gesturi, în interacțiunile lor cu ceilalți, în îmbrăcămintea lor – uneori excesiv de elegantă, alteori voit casual – și în goana lor după recompense și promovări.” Înfățișarea unui preot, setea sa pentru „ceva misterios” și dorința sa de a se supune cuiva „seduc cel mai adesea femei slabe și sentimentale prin natura lor”. Dar „atașamentul pasional față de personalitatea unui pastor ostentativ proeminent” inevitabil „duce la o slăbire internă a credinței și moralității turmei sale”.

Problema este că un pastor vanitos își însușește slava lui Dumnezeu pentru sine și, prin urmare, „împiedica harul lui Dumnezeu să acționeze prin el”. Vanitatea duce la „înlocuirea unei păstoriri *naturale* și *emoționale cu una plină de har* și *spirituală* ”. Înlocuirea păstoririi lui Dumnezeu cu cea umană este „teribilă și periculoasă” și nu produce decât roade rele. Acest motiv interior – „a mântui prin influența propriei personalități și prin menținerea puterii – este profund păcătos”. Acest „furt al slavei lui Dumnezeu de către păstorii spirituali” nu este lipsit de consecințe. O pasiune distructivă crește pe acest sol: „dulceața puterii asupra sufletelor”. În urma atașamentului lor față de idolul lor, credincioșii încep treptat să se răcească față de Dumnezeu și Biserică. Predicile și conversațiile acasă cu „dragul preot” devin mai importante pentru ei decât rugăciunea; ei așteaptă ca „preaiubitul lor mentor” să slujească, să asculte spovedanii și să dea împărtășania. În parohie se naște un spirit de sectarism, urmat de „dușmănie și certuri din cauza luptei admiratorilor nemărginiți pentru gradul de apropiere de preotul adorat ” . [1265]

Atâta timp cât „un pastor se bucură de recompense precum surplisuri și mitre, acest lucru poate fi privit cu condescendență”, dar dacă „se trezește o sete de stăpânire spirituală asupra turmei sale, atunci acesta este un simptom mai periculos”, un semn de „distorsiune spirituală”. Suferind de o astfel de suferință, „un preot dorește să domine spiritual sufletele, uitând că trebuie în primul rând să simpatizeze cu ele și este chemat la nașterea lor spirituală la o viață nouă în

Hristos, la transformare mistică. Această dominație se poate manifesta în diferite moduri.

Cea mai comună formă este dorința de a cere o „faptă de ascultare” de la turma sa... Preotul, mai ales unul tânăr, se crede „bătrânul” sufletelor care i-au fost încredințate și începe să ceară de la turma sa „predare completă autorității păstorului”. Astfel de anomalii apar și ca dorința de a „înscrie” turma ca fii spirituali, de a-și impune „paternitatea spirituală”. Într-un alt caz, „un pastor tânăr și lipsit de experiență, sau mai degrabă, lipsit de inteligență, vrea cu orice preț să fie o «autoritate» pentru turma sa... Cea mai convingătoare dovadă din gura unui astfel de pastor amăgit este argumentul: «Vă vorbesc ca preot»... Am auzit chiar și asta: «Vă vorbesc ca diacon».

Există și așa-numita „ispită a sfințeniei”, care „poate atrage pe nesimțit un pastor în păcatul amăgirii”. Aici, preotul începe să-și atribuie ceea ce aparține acțiunii harului divin. „Ceea ce este dat de Duhul Mângâietorului în fiecare sacrament și rit sacru, complet independent de darurile personale ale preotului, el începe să atribuie propriilor calități personale: spiritualității sale, rugăciunii sale, ascetismului său”. Această întunecare a minții nu se datorează slăbiciunii mintale sau ignoranței: „este o schimbare mai degrabă psihologică decât rațională”. Preotul înțelege perfect că puterea sfințitoare nu-i aparține, ci începe să atribuie „posibilitatea de a realiza *o acțiune sfințitoare mai mare a Duhului Sfânt”, de a o întări* , ca să spunem așa , rugăciunii sale, „virtuților sale spirituale”.

Acest lucru este facilitat în mare măsură de „indivizi exaltați care înconjoară fiecare pastor, în primul rând doamne entuziaste, nu fără o doză semnificativă de isterie și neurastenie, care, în aspirațiile lor spirituale, trebuie să se închine în fața cuiva, să «adoreze» pe cineva, să «slujească» pe cineva”. Viața bisericească rusă a dezvoltat o expresie oarecum șocantă, dar ironic de corectă pentru astfel de indivizi isterici: „purtători de mir”. În esență, aceasta este o manifestare a unei boli mintale - isteria: „exaltarea accentuată a sentimentului religios, care caută un obiect de adorație și admirație într-un preot”. Și cu siguranță își găsește drumul în orice pastor, dacă acesta „ține bine predici, slujește frumos, cântă bine sau, ceea ce este cel mai adesea și cel mai rău dintre toate, dacă este tânăr și chipeș. Fiecare cuvânt al său este prins din mers... fiecare pas și gest este interpretat într-un sens special.

„Un astfel de pastor nu mai poate greși; fiecare cuvânt al său este o perlă de înțelepciune... rugăciunea sa este un foc înaintea lui Dumnezeu. Minunile sunt atribuite rugăciunii sale.” Zvonuri ciudate încep să se răspândească în parohie: „Preotul nostru nu are grijă de el însuși”, „a postit complet”, „se roagă toată noaptea”. Treptat, „pastorul lipsit de experiență și, cel mai important, lipsit de inteligență începe să cedeze unor astfel de amăgiri și să creadă în propriile sale presupuse daruri, asumându-și pe nesimțite rolul de «om al rugăciunii»... Nu numai în ochii acestor isterici pioși, ci, cel mai rău dintre toate, în propriii săi”, el devine „dar spiritual, posedă o îndrăzneală specială înaintea lui Dumnezeu... chiar ghicește gânduri”.

Așa cum a spus pe bună dreptate Mitropolitul Antonie (Khrapovițki) , un astfel de pastor începe să se „kronstadtizeze”. Pentru a-și menține reputația pe care și-a construit-o printre admiratorii săi, el „începe *să-și dezvolte* propriul stil” sau, mai precis, „să imite pe cineva pe care și-l imaginează, în imaginația sa morbidă, a fi pastorul perfect și spiritual: memorează anumite ipostaze, ține predici într-un stil aparte și slujește cu o voce nefirească”.

Toate aceste tendințe trebuie suprimate imediat și decisiv. Dacă un preot este cu adevărat altruist în slujirea sa, zelos în post și se roagă dincolo de ceea ce cere slujba, atunci acest lucru este natural și normal pentru un pastor, dar *a se deda* unui astfel de comportament, așa cum au spus Sfinții Părinți, este rușinos și păcătos. „O ispravă este o ispravă numai atunci când este ascunsă de ochii publicului; asceza manifestată în public își pierde valoarea atât înaintea lui Dumnezeu, cât și pentru ascetul însuși . ” [1266]

***

Uneori, reflectând asupra problemelor vieții parohiale și a îndrumării spirituale, precum și asupra nivelului scăzut al așteptărilor spirituale în rândul turmei lor, preoții moderni își recunosc propria neputință, nepregătirea lor de a-i călăuzi pe oameni pe calea creșterii spirituale: incapacitatea lor de a-i învăța elementele de bază ale practicii rugăciunii, cu atât mai puțin de a-i instrui în lucrarea de curățire a inimii prin sobrietate mintală. Aceasta este problema, de o importanță capitală: este dificil să ne imaginăm posibilitatea creșterii pe calea spre perfecțiune fără a înțelege cauzele slăbiciunii reciproce a clerului și a turmei.

Se întâmplă ca oamenii care abia își încep viața bisericească să spună: „Mă rog atât de mult, simt atât de mult, rugăciunea se întâmplă deja în sufletul meu”. Acest lucru se întâmplă nu pentru că au dobândit capacitatea de a se ruga cu mintea și inima, ci pentru că se află într-o stare de entuziasm și extaz *spiritual* . Lucrurile noi impresionează ușor și sunt primite cu o fervoare deosebită de inimă. În timp, cei care au venit la Biserică se integrează în viața comunității parohiale și, treptat, în mijlocul vieții bisericești de zi cu zi, emoțiile inițiale se estompează, ardoarea inimii se răcește. Unde, atunci, și de ce dispar zelul, exaltarea și simțul propriei „spiritualități”?

La început, „întorcându-se la Dumnezeu de la o viață lipsită de Dumnezeu, sacrificând anumite patimi, desprinzându-se de viața păcătoasă obișnuită, omul a săvârșit *o ispravă* ”. Aceasta, firește, dă roade - un val de energie și inspirație. Apoi, intrând în rutina lumească, „viața a încetat să mai fie o ispravă și a devenit rutină. De îndată ce isprava a dispărut din viață, roadele au dispărut”. Și ajutorul tangibil din har „este posibil numai atunci când o persoană trăiește prin ispravă” - prin sacrificiu. Și aici, un creștin se află adesea în incertitudine. Este clar ce constituia anterior o ispravă de pocăință: depășirea păcatelor evidente, grave, a dependențelor și obiceiurilor grosolane. Dar acum, când viața este în exterior destul de pioasă, în ce poate consta isprava? Acesta este momentul în care multe depind de pastori; aici, generalitățile obișnuite despre „lupta cu patimile” și „virtuțile” nu sunt suficiente. Viața spirituală este complexă, dificilă. Și dificultățile există nu numai pe fronturile luptei *interne* , pe calea spre

desăvârșirea rugăciunii și purificarea profundă a inimii. Este dificil să trăiești ca un creștin în general.

Nu este ușor să rezolvi problemele vieții în deplină conformitate cu poruncile lui Hristos: gestionarea muncii, construirea unei familii, relațiile cu oamenii și lumea din jurul nostru în general. Depășirea acestor dificultăți devine *o* ispravă exterioară. „Oricine poate trăi o viață plină de isprăvi. Orice lucru care este foarte dificil pentru o persoană, chiar depășindu-i puterile, capacitățile naturale - aceasta este o ispravă." Atunci când este clar că propriile puteri sunt insuficiente, dar, încrezându-se în ajutorul lui Dumnezeu, cineva se străduiește să înfrunte dificultățile - aceasta devine o ispravă. Dacă „o persoană începe să trăiască o astfel de ispravă de credință și autodepășire", i se deschid noi orizonturi .

Însă este necesar să ne amintim că viața **spirituală** nu se desăvârșește și nu se dezvoltă dacă isprăvile *exterioare* nu sunt însoțite de *unele interioare* – muncă mintală, sobrietate din inimă, care să ducă la adevărata puritate – la isihie, adică la tăcerea care domnește în minte și inimă, când patimile devin tăcute, tăcerea care permite auzirea vocii lui Dumnezeu – *vocii răcelii subtile* [1268] .

Totuși, în realitate, viața spirituală este prea des înlocuită de viața emoțională, când ceea ce o persoană are nevoie cu adevărat este pur și simplu atenție spirituală și consolare. Construirea unei relații cu un preot pe această bază este extrem de periculoasă; este „sterpă spiritual și dăunătoare, un semn de iluzie". Mulți oameni „nu știu cum și nu vor să trăiască o viață de ascetism". Au în spate ani de viață bisericească, dar le lipsește un scop cu adevărat creștin. Nu există nicio dorință de a dobândi smerenie, ascultare sau harul comuniunii cu Dumnezeu. În schimb, ei „încep să ceară părintelui lor duhovnicesc să-i înțeleagă, să le dedice timp, să-i asculte, să converseze cu ei la nesfârșit, să se relaționeze cu ei cumva..."

Sunt foarte puțini oameni care își doresc cu adevărat să urmeze viața spirituală. Marea majoritate caută viață spirituală, mângâiere spirituală, relații spirituale, o viață pământească, nu una cerească. Nu vor să se elibereze de patimile lor, nu vor să renunțe la voința lor, nu vor să sacrifice nimic semnificativ. Dar un creștin are nevoie de „o trecere de la viața spirituală, de la relațiile spirituale, de la dragostea spirituală la viața spirituală". Trebuie neapărat să existe „o transformare de la spiritual la spiritual". Iar preotul este chemat să faciliteze acest lucru, să slujească acestui lucru.

Mulți creștini se confruntă cu situația de a „atinge un anumit Rubicon" și de a „nu vrea să meargă mai departe". Acest lucru este valabil mai ales pentru femei: „ele au nevoie de spiritualitate și nimic altceva și încep să stagneze în ea". Nu reușesc să înțeleagă că „puterea spirituală este nelimitată, căci este dată de Dumnezeu și hrănită de harul Duhului Sfânt", în timp ce „puterea spirituală a unui preot este limitată" și departe de a fi perfectă. Un părinte duhovnic necesită considerabilă „înțelepciune, răbdare, dragoste și ascetism, pentru a nu se lăsa captivat de relațiile spirituale, pentru a nu seduce, a nu înșela sau a nu se deda în înșelăciune, dar și pentru a nu înstrăina pe cineva".

Însă problema nu este doar slăbiciunea turmei. Mulți pastori moderni sunt capabili doar să aducă oamenii la un anumit nivel și apoi să se oprească - nu pot merge mai departe. Și „acest nivel nu este chiar atât de înalt”. Aceasta este doar „o lucrare inițială, preliminară”, care ar trebui să fie urmată de o ascensiune spirituală, o apropiere reală de Hristos. Dar tocmai asta nu este vizibil. Totuși, „fiecare creștin este chemat la sfințenie” și toți cei care vin la Biserică ar trebui „să devină treptat oameni spirituali, drepți și sfinți”.

Dar acest lucru nu se întâmplă. „Viața noastră bisericească și munca pastorală sunt limitate de un prag foarte scăzut, care se dovedește a fi insurmontabil pentru mulți dintre noi.” Pentru o anumită perioadă, „lucrăm cu încredere, construim, organizăm... Și apoi?”

„Nu mai știm *cum* să trăim.” Se pare că practic nu mai există oameni care să știe *cum* . Există câțiva bătrâni, „dintre care poate au mai rămas trei în toată Rusia”. Dar „preoții buni de rând și părinții duhovnicești” nu știu cum să conducă mai departe, mai sus. „Nu știu cum să învețe rugăciunea mentală, pentru că nu se roagă ei înșiși - nu au timp. Lucrează ca maiștri, și profesori, și cine știe ce altceva, dar nu se roagă. Nu știu cum să învingă cu adevărat patimile, complet. Nu știu cum să trăiască în prezența lui Dumnezeu, să trăiască după voia lui Dumnezeu, nu știu cum să asculte voia lui Dumnezeu.”

Domnul nu ne va considera păcătoși pentru că nu am atins aceeași măsură de perfecțiune ca asceții din antichitate. Dar, în esență, „ceea ce ni se cere este același lucru cu ceea ce li se cerea lor - lupta ascetică... Când Sfântul Serafim a lucrat în pădurile Sarovului, a atins perfecțiunea și sfințenia înaltă. Dar când episcopii și preoții au fost închiși în lagăre în aceleași păduri, nu au atins aceeași clarviziune sau minuni. Dar lupta lor ascetică nu a fost mai mică.” Dacă păstorilor noștri le lipsește experiența spirituală pentru a ne conduce la perfecțiune, Domnul este puternic cu harul Său pentru a compensa tot ce lipsește. Dar când? Când „o persoană lucrează cu adevărat, adică trăiește prin luptă ascetică ” . [1269]

Războinici singuratici

Ales prin Har

Viața bisericească este plină de exemple excepționale în care, în ciuda absenței unui îndrumător experimentat, o persoană dreaptă, sub ocrotire divină specială, călăuzită direct de Domnul, urmează singură calea adevărată și atinge culmile maturității spirituale. Harul însuși devine învățătorul său. Dar un astfel de ucenic trebuie să posede o tărie extraordinară a credinței și o simplitate uimitoare. Doar unor indivizi rari li s-a acordat o astfel de soartă. Aceasta „este dată prin har”, așa cum li s-a dat apostolilor lui Hristos „pentru fervoarea credinței lor”, când Duhul Mângâietor trimis lor „le-a purificat și a desăvârșit mintea, a mortificat efectiv în ei omul vechi, pătimaș și a înviorat efectiv în ei omul nou, spiritual”. [1270] Știm că „în istoria Bisericii au existat astfel de asceți care au atins succesul spiritual fără călăuzitori vizibili”. Printre aceștia se numără Sfântul Vasile cel Mare, Sfinții Pavel din Teba, Antonie cel Mare, Maria Egipteanca, Nil din

Sora și alții. Acești oameni, așa cum afirmă Sfântul Paisie al Moldovei, „au fost în mod miraculos, prin providența specială a lui Dumnezeu, chemați în mod deliberat la o astfel de viață, care se potrivește numai celor desăvârșiți și lipsiți de patimă și cere putere îngerească. ” [1271]

În acest sens, nu putem să nu ne amintim numele pastorului din Kronstadt, călăuzit de-a lungul vieții sale chiar de harul. Lipsit fie de prezbiter, fie de învățător, Părintele Ioan s-a bizuit cu îndrăzneală pe călăuzirea de sus. Însemnările din jurnalul său dezvăluie misterul acestei ucenicii supranaturale, inspirate de o adevărată „fervoare apostolică a credinței”. Vedem că tânărul preot, începându-și slujirea pastorală, găsește mentori **în ceruri** . „Așa cum în mănăstiri, noii veniți în viața spirituală aleg ca îndrumători prezbiteri experimentați, tot așa și tu”, se adresează Părintele Ioan, „nou venit în ea, în absența unor prezbiteri în viață, experimentați în lupte spirituale, alege oameni sfinți care au migrat la cer și sunt glorificați de Biserică, de exemplu, și în special pe Sfântul Nicolae. Ești un păcătos. Sfinții să fie întotdeauna mediatori între tine și Dumnezeu. ” [1272]

Lipsindu-i o îndrumare adecvată și consecventă, Sfântul Paisie al Moldovei s-a dezvoltat în mare măsură sub călăuzirea harului, „primind rugăciuni din inimă, pline de har, prin providența specială a lui Dumnezeu, și **nu prin rânduiala generală** ”. „S-a întâlnit cu mulți consilieri și, urmându-le sfaturile, s-a modelat. Deși nu i-a lipsit niciun mentor, ceea ce, după cum recunoaște el însuși, i-a pricinuit un mare rău”, totuși „s-a maturizat într-un om desăvârșit”. Aceasta este mărturia sfinților noștri ierarhi Ignatie și Teofan, care și ei, din câte se știe, au fost crescuți în aceeași ordine, departe de „rânduiala generală”.

Asceți remarcabili ai secolului al XX-lea, precum Sfântul Siluan Athonitul, care „ar fi putut pieri în amăgire dacă nu ar fi fost mila specială a lui Dumnezeu”, [1273,] și Starețul Iosif Isihastul, care au depășit numeroase dificultăți și ispite din cauza lipsei unei îndrumări adecvate, și-au parcurs căile dificile și periculoase fără îndrumare și bătrânețe constantă. Tânărul Iosif, la fel ca Părintele Siluan, foarte devreme, în primii ani de monahism, a primit o vizitare extraordinară a harului și a fost dăruit cu rugăciune neîncetată și din inimă. Ambii asceți au plătit un preț mare pentru darul plin de har al rugăciunii, îndurând cea mai grea luptă de ani de zile a unei bătălii interioare neîncetate cu diavolul. Ani mai târziu, un războinic singuratic, rănit și obosit, dar pe deplin luminat de har, va nota cu tristețe: „Este o mare nevoie de un îndrumător experimentat, astfel încât, atunci când harul se va îndepărta, mâna lui să-l călăuzească pe călător” [1274] .

În vremea noastră, conducerea părintelui Nikolai Guryanov a fost marcată de un har special. Contemporanii cred că „apariția părintelui Nikolai poate fi considerată un fenomen al vieții religioase rusești de la sfârșitul secolului al XX-lea”. Acest lucru este confirmat de „influența enormă și excepțională pe care a exercitat-o asupra tuturor celor care veneau la el, de darul său spiritual unic”. Cu toate acestea, de-a lungul drumului său, nu a întâlnit niciun bătrân divin înțelept, nu a avut niciun mentor plin de har și nu a fost introdus în tradiție prin integrarea sa în rutina monahală bine stabilită. Calea ascetică a părintelui Nikolai s-a

dovedit a fi o rară excepție de la regula generală, care nu poate fi oferită ca model de imitație. Viața sa nu a inclus „nici o ședere lungă în mănăstire, nici îndrumarea spirituală prelungită a unui părinte duhovnic experimentat. Prin urmare, darurile harului pe care le poseda au fost formate sub îndrumarea directă a lui Dumnezeu ” . [1275]

Mai multe surse ne permit să ne imaginăm prețul la care se dobândește învățătura supranaturală plină de har și cum poate fi atinsă. Iată, de exemplu, cum o descrie un manuscris din secolul trecut: „Un frate, auzind o poveste despre rugăciunea mentală, a fost rănit în inimă, întrebându-se ce ar putea face pentru a o dobândi el însuși. Dar, deoarece nu era capabil nu numai să o dobândească, ci nici măcar să o înțeleagă - căci rugăciunea mentală este greu de înțeles, cu atât mai puțin de dobândit - a început să-L roage constant pe Dumnezeu să-l informeze cum să se străduiască în ea și cum să evite căderea în amăgire. Căci cei care își urmează propriile gânduri în această rugăciune, lipsiți de orice îndrumare divină, nu pot decât să cadă într-un fel de amăgire diavolească, cu excepția celor care sunt extrem de smeriți și, cu ajutorul iluminării divine, evită vicleniile lui Satana. De aceea, spun, fratele i-a cerut lui Dumnezeu cu mare smerenie rugăciunea mentală. Căci din ceasul în care a auzit despre ea, a arătat o mare râvnă pentru dobândirea ei. În cele din urmă, „Dumnezeu, văzând dorința fratelui, i-a trimis un înger în vis”, care i-a interpretat și chiar „a demonstrat clar și grafic” toate subtilitățile practice ale practicii interioare. „Ai văzut”, spune îngerul, „cum spun rugăciunea”. „Fă-o în același fel.” Îngerul a venit „de două, de trei și de multe ori”. Astfel, învățând de la înger în vise, ascetul a stăpânit practica minții și a inimii și, în timp, a atins nivelurile înalte ale [rugăciunii] contemplative .

Un alt exemplu de învățătură miraculoasă este relatat, când un anumit frate, în timp ce se ruga, „a intrat în contemplare” și „a văzut înaintea lui doi îngeri care țineau o carte deschisă numită Filocalia. Îngerii au arătat cu degetele spre locul din carte unde se vorbește despre rugăciunea mentală, că un călugăr ar trebui să recite încet și foarte clar o rugăciune cu fiecare inspirație. Fratele, citind aceste cuvinte, și-a revenit.” [1277] Ne putem aminti ce povestește eroul din „Poveștile sincere ale rătăcitorului” despre apariția unui bătrân decedat: „Văd în vis că sunt în chilia bătrânului meu decedat și el tâlcuiește Filocalia... Eu, ca și cum aș ține Filocalia mea în mâini, am început să caut învățătura dată, dar nu am putut să o găsesc curând. Bătrânul însuși a întors câteva pagini și a spus: «Iată-o...» Am ascultat cu atenție tot ce spunea bătrânul și am încercat să-mi amintesc cât mai clar și temeinic posibil. [1278] Dar un înger i-a apărut în realitate țăranului capadocian Misael, care învăța independent arta minții. Acest lucru s-a întâmplat în 1890. Îngerul, sub forma unui călugăr, i-a poruncit să-și adune conaționalii pioși: „Seara, vino într-o casă potrivită și spațioasă. Doar nu invita oameni indiferenți. „Acolo vă voi învăța arta minții.” Îngerul-călugăr a început să-i învețe pe cei adunați vizual. „A petrecut întreaga noapte așa și totul s-a repetat a doua și a treia oară. Până la sfârșitul celei de-a treia nopți, de îndată ce și-a terminat rugăciunea și l-a sfătuit pe Misael să continue să-i învețe pe creștini, a dispărut din vedere .” [12801279] Și în viețile sfinților, putem găsi și alte exemple uimitoare de îndrumare plină de har.

Toate acestea sunt cazuri speciale, excepționale. Dar dacă urmărim destinele altor sfinți și asceți remarcabili, renumiți pentru luptele lor rugătoare, suntem nevoiți să recunoaștem că fiecare dintre căile lor a fost un fel de excepție; Domnul i-a călăuzit pe fiecare în felul său unic, **nu în mod obișnuit** . Într-o oarecare măsură, toți se dovedesc a fi aleși prin har. Acest lucru, desigur, nu este întâmplător - de aceea sunt sfinți și tocmai din acest motiv luptele lor, călătoria vieții lor, ne sunt revelate spre zidire. Cu toate acestea, observăm că idealul **ascultării** de conducătorul său, discutat în capitolul precedent, rămâne evaziv, în timp ce, în practică, aproape toți Părinții ne arată căi din viața reală care se apropie mai mult sau mai puțin de acest ideal. Și pentru fiecare, aceasta este propria sa cale unică, cu propriile căutări și greșeli, chinuri și descoperiri, căderi și victorii.

Nu vom găsi aici căi line, drepte, lipsite de muchii aspre și obstacole. Să luăm în considerare și faptul că toți aceștia sunt indivizi excepționali - viețile altora nu sunt scrise despre ei - și, ca atare, sunt excepții de la regula generală, iar calea fiecăruia este *excepțională* , nu norma. Excepționalitatea lor constă în darul lor spiritual neobișnuit, în capacitatea lor de a-și croi propria cale unică și, prin urmare, de a-i învăța și ghida pe alții. Fapta lor eroică nu poate fi copiată literal - ea, la fel ca idealul predeterminat al ascultării, este *o imagine* a căii, steaua noastră călăuzitoare.

Calea de Mijloc

Există o calitate specială a sufletului - **ascultarea** - care permite unei persoane, printr-o viață smerită, să ofere o „slujbă sinceră taților și fraților” prin despărțirea de propria voință în fața altora. Iată ce ne învață mentorii spirituali: „Să arătăm ascultare nu numai față de cel bătrân, ci și unii față de alții”. [1281] Este, de asemenea, o supunere fără plângere față de împrejurări, o recunoștință cu care sunt acceptate indulgențele triste. Plângerea este atât de teribilă pentru că, indiferent de cauză, se dovedește întotdeauna a fi, în esență, rezistență față de Dumnezeu, o luptă împotriva lui Dumnezeu. Dimpotrivă, atunci când cineva reușește să îndure fiecare durere cu *calm* , acesta este un semn bun al unei stări binecuvântate - manifestarea ascultării. Și această bună calitate a sufletului, așa cum reiese din învățăturile patristice, poate înlocui posesia unui mentor viu.

„Dacă ești ascultător”, îl instruiește Sfântul Siluan pe laic, „atunci nu vei avea nevoie de un bătrân, ci însuși harul lui Dumnezeu te va învăța totul. Când va fi nevoie urgentă de un bătrân-îndrumător, atunci, fii sigur, Domnul îl va trimite la tine.” [1282] Acest ultim gând este deosebit de important. Grija față de bătrâni, așa cum arată experiența asceților, poate lua forma unor întâlniri episodice cu persoane pline de har sau cu oameni capabili să ofere sfaturi necesare, să indice direcție sau să avertizeze la timp. Iată, de exemplu, cum este uneori rânduit ajutorul lui Dumnezeu pentru cei care îl merită și care au cu adevărat nevoie de îndrumare. „După ce ascetul a ajuns să cunoască și să vadă bine slăbiciunea firii umane și a atins adâncimile smereniei”, i se trimite ajutor. „Dumnezeu mișcă un bătrân experimentat care a suferit aceleași lucruri și un îndrumător iscusit, capabil să mântuiască sufletul, sau mai degrabă, Dumnezeu Însuși locuiește în el

și vorbește prin el, conducându-l la această întâlnire.” După ce ascetul a fost instruit și a primit „sfaturi suficiente capabile să mântuiască sufletul, se despart”. [1283] În intervalele, uneori destul de lungi, dintre astfel de întâlniri binecuvântate, ceea ce Părinții numeau „ *consultație cu oameni cu aceleași gânduri* ” rămâne ca un sprijin . Aceste elemente formează imaginea vieții ascetice cunoscută sub numele de **calea de mijloc** .

Esența acestei direcții reiese clar din afirmațiile Părinților înșiși. „Ei spun cu adevărat că astăzi nu există lideri adevărați. Totuși, nu trebuie să rămânem doar la Scriptură și la lecțiile patristice. *Întrebarea* este necesară .” Aceasta este ceea ce au poruncit Părinții, aceasta este ceea ce a învățat Nil Sorsky, așa a trăit Paisie al Moldovei și mulți alții: „Doi sau trei oameni cu aceleași gânduri să formeze o alianță și să se îndrume reciproc sau să se întrebe reciproc, ducând o viață de ascultare reciprocă, cu frică de Dumnezeu și rugăciune cu severitate ascetică moderată.” [1284] „Pentru a evita greșelile, aveți un consilier - un părinte duhovnic sau un tovarăș - un frate cu aceleași gânduri și încredințați-le tot ce se întâmplă în timpul muncii voastre” de rugăciune . [1285] „Calea de mijloc este să trăim cu unul sau mai mulți, doi, frați. «Așa cum a poruncit Ioan Scărarul ... Căci noi, începătorii și nebunii, suntem învățați și întăriți unii de alții, după cum este scris: *Frate prin frate suntem ajutați, ca o cetate puternică* [1286] , și avem un învățător neatins - Dumnezeiești Scripturi. De aceea, ni se pare convenabil să locuim cu unul sau doi frați credincioși care sunt de un gând în lucrarea lui Dumnezeu, ca să putem învăța voia lui Dumnezeu din Sfintele Scripturi și, când Dumnezeu dă cuiva o înțelegere mai mare, să zidim pe frate și să ne putem ajuta unul pe altul” [1287.] „Sfinții părinți din vechime, care au experimentat personal viața pustnicească în diferite moduri, recunosc cu toții că pentru viața solitară, viața în doi sau în trei este mai benefică decât viața în singurătate. Și de aceea sfătuiesc viața solitară în doi sau în trei, ca fiind mai convenabilă și mai sigură pentru mântuire. «Ei sfătuiesc să se evite viața în singurătate, ca fiind mai periculoasă.»” [1288] Toate aceste principii se aplică nu numai vieții pustnicilor, ci și celor care se luptă în lume fără îndrumarea unor mentori experimentați. Și aici, o uniune a doi sau trei prieteni care împărtășesc aceleași idei oferă o bază solidă *pentru calea de mijloc* . [1289]

Viața solitară a mai multor asceți are dificultățile ei. Pentru a evita atașamentul spiritual excesiv, se dă următorul sfat: „Cel care este atașat de cei cu gânduri similare ar trebui să se străduiască să-i lege și pe sine și mai strâns de Cel care leagă poporul Său cu legătura iubirii pure și libere”, așa cum „cel care este atașat de un loc pământesc ar trebui să-și amintească de zicala apostolului: « [Pământul] *și* lucrurile pământești *vor fi arse* »” [1290.] Un războinic solitar este deosebit de vulnerabil, iar acest lucru trebuie ținut minte în permanență. Riscul constant este asociat cu atenția neobosită și viclenia neobosită a inamicului, care poartă un „război dublu” împotriva celor forțați să lupte fără mentori. Dacă o persoană își asumă o sarcină cu zel și sârguință, inamicul începe *să înainteze* , „ajutându-l” în post, rezistență, veghere și așa mai departe. Sub influența puterii demonice, pofta de mâncare poate fi redusă drastic, senzațiile de frig pot dispărea, iar nevoia de somn poate fi diminuată, făcând orice veghe ușor de suportat.

Persoana înșelată începe să creadă că a atins harul sau că a atins deja detașarea.

Aceasta, desigur, este urmată de o mare cădere . [1292] Dacă o persoană se străduiește cu prudență, evitând zelul nerezonabil și excesiv, inamicul se retrage, așteptând ca acesta să slăbească de oboseală, apoi *îl împinge înapoi* - trăgând ascetul în neglijență, indiferență, lene, astfel încât acesta, pierzând totul, cade victimă demonilor. Acest război este dus aproape imperceptibil împotriva tuturor, constant. Cel care are un îndrumător de încredere este complet protejat dacă își taie conștiincios propria voință. Dar cel care este singur este obligat „să se ferească de extreme și să meargă pe calea de mijloc. Nu trebuie să se abată nici la dreapta, nici la stânga", ca să nu cadă nici înainte, nici înapoi . [1293]

O abordare a perseverenței în absența unui mentor este concentrarea asupra ispravei *auto-reproșului* . Această practică, potrivit Părinților, poate servi în sine drept un ghid de încredere. Pentru a realiza acest lucru, este necesar să „te asiguri constant că te învinovățești pe tine însuți, nu pe alții", a insistat Sfântul Serafim (Romanțov). Și, întrucât „toată lumea are necazuri", „ei iau locul bătrânilor, deoarece Domnul le permite, cunoscând inima fiecărui om". 1294 " Nu vă cer nimic", le-a spus Episcopul Barnaba (Beliaev) copiilor săi , „nici post, nici dormit pe scânduri goale, nici rugăciuni lungi, ci doar mustrați-vă pentru orice, întotdeauna, în orice loc".

Pe această cale, „trebuie să te consideri mereu vinovat de orice, chiar dacă acuzațiile împotriva ta sunt evidente. Trebuie să știi că aceasta este de la Dumnezeu pentru un păcat oarecare, comis poate cu mulți ani în urmă. Reproșează-ți mereu, smerește-te astfel încât să poți răspunde «iartă» la tot ce se spune despre tine. Aceasta este cea mai rapidă cale spre primirea harului, în timp ce altele sunt foarte lente. Pe această cale, nu este nevoie de îndrumare, în timp ce pe alte căi este necesară. " [1295]

***

Nu este ușor pentru un războinic singuratic să reziste neclintit în luptă. Toate ispitele, neliniștile și dezastrele, toate temerile și necazurile îl lovesc pentru că îi lipsește o îndrumare bună și credincioasă. „Dar, așa cum s-a spus de multe ori, este greu să găsești un îndrumător capabil astăzi." [1296] În această privință, monahii și laicii sunt la egalitate. Marea majoritate a creștinilor sunt nevoiți să se descurce fără o îndrumare adecvată, iar alegerea plină de har, când Domnul Însuși devine îndrumătorul direct, probabil nu este soarta noastră, căci se spune: „Sfântul Andrei cel Nebun pentru Hristos și câțiva alții, foarte puțini laici, aveau cea mai profundă rugăciune a inimii: aceasta este o excepție și o mare raritate, care în niciun caz nu poate servi drept regulă pentru toată lumea. A te număra printre acești indivizi excepționali nu este altceva decât înșelăciunea înfumurarii, o amăgire ascunsă înaintea amăgirii evidente . " [1297]

Suntem chemați să mergem pe **calea comună de mijloc** , trudind și fără să ne pierdem curajul. Această „rânduială comună, primită de noi de la toți sfinții, constă în lupta voluntară, chiar până la vărsarea de sânge, după zicerea sfinților:

«Dă sânge și primește Duhul»” [1298] Totuși, chiar și pe această cale comună, îndrumarea directă a harului este disponibilă tuturor într-o anumită măsură. Desigur, absența unui învățător expune pe cineva la anumite riscuri; desigur, pentru un călător solitar, drumul este deosebit de dificil, sinuos și lung. Dar Părinții, în primul rând, nu ne poruncesc să abandonăm speranța în îndrumarea plină de har trimisă de sus; în al doilea rând, ei nu resping posibilitatea de a atinge maturitatea spirituală desăvârșită pe această cale.

Căutătorii sinceri ai rugăciunii, forțați să se bazeze pe propria experiență personală, ar trebui încurajați de învățătura Sfântului Isaac Sirul. El spune că oricine dorește să înțeleagă tainele *contemplării ar trebui să urmeze o cale activă* și „să urmărească cu constanță activitatea mintală. Și când se apropie de aceasta prin practică concretă, atunci o va recunoaște singur și, desigur *,* **nu va avea nevoie de un învățător** . Căci ei spun: stai în chilia ta și aceasta în sine te va învăța totul”. [1299] Gânduri similare se găsesc la mulți părinți. „Rugăciunea inimii are nevoie de un învățător”, scrie Sfântul Ambrozie de la Optina. „Totuși, cine practică mai întâi corect rugăciunea orală, închizându-și mintea în cuvinte... și apoi practică corect rugăciunea mentală, ținând cu smerenie atenția minții în piept, apoi, în timp și **fără învățător,** pentru unii, însăși rugăciunea mentală se transformă în rugăciunea inimii .” [1300] [1301] „Adu-ți aminte și”, sfătuiește Schima-Abatele Ioan (Alekseev), „că poți trăi cu un bătrân o vreme, dar odată ce ai învățat să te rogi și să-ți păzești gândurile, atunci de ce ai nevoie de un bătrân? Nu poți fi copil tot timpul și, odată cu anii, trebuie să răspunzi singur pentru toate.” [1302] „Nimeni nu ne va ajuta sau schimba”, spune testamentul lăsat de bătrânii din Glinsk, „dacă nu ne schimbăm noi înșine.” [1303] „Creșterea noastră spirituală”, după cum spunea bătrânul athonit, „depinde de noi înșine. La fel cum depinde și mântuirea noastră. Nimeni altcineva nu ne poate salva. ” [1304]

Niciun învățător nu va ajuta și nicio instrucțiune, fie ea auzită sau citită, nu va avea nicio putere până când nu va fi testată pe calea îngustă a experienței personale. „Nimeni nu poate învăța rugăciunea”, confirmă pustnicul athonit, „fără să se lupte personal, fără să înceapă practica mentală. Oricât spun alții, aceasta este doar o introducere care doar stimulează pofta spirituală.” [1305] Și există cazuri când, chiar și cu un bătrân experimentat, un novice, lipsit de experiență, nu are puterea de a înțelege învățătura. Cel sortit să meargă singur la luptă nu ar trebui să abandoneze speranța, ar trebui să-și amintească că nu este un războinic singur pe câmpul de luptă, „să-l ceară lui Dumnezeu rugăciune mentală, pentru ca El, printr-un semn, să-l învețe cum să dobândească și să păstreze această rugăciune în sine .” [1306] . ” [1307]

Principiul patristic general *de a nu se încrede în sine* este bine cunoscut , dar, ca adevărați slujitori ai harului, părinții nu aderă formal la litera legii. Aici, ca și în iconografie, canonul nu este un cadru rigid, ci un ghid pentru creativitatea vie. Pot apărea situații în viață când este imposibil să apelezi la cineva pentru sfaturi și atunci nu mai rămâne decât să apelezi la ajutorul de sus și să te bazezi pe experiența personală și judecata sobră. În astfel de cazuri, este încurajată încrederea în sine prudentă. De exemplu, într-o chestiune atât de delicată precum distingerea căldurii *spirituale de sânge* , se recomandă să acționezi

independent: fiecare **„** poate determina și distinge căldura. Acest lucru ar trebui făcut de fiecare; nu există loc sau loc pentru cei din afară aici”. Și un sfat suplimentar: „ Vezi **singur** cum să te descurci cu rugăciunea și lecțiile patristice”. Și mai departe despre îndrumare: „Pentru prima dată, avem îndrumare în rânduiala bisericească, pe care orice părinte duhovnic o poate indica. Dumnezeu a rânduit astfel ca nimeni să nu rămână fără o îndrumare adecvată. Îndrumarea ulterioară poate fi completată prin citirea Sfinților Părinți, conversația cu oameni cu aceleași gânduri și chiar prin experiența personală. Toate acestea constituie o îndrumare, fără de care nu se poate lipsi de viața duhovnicească.” Și iată rândurile adresate gospodinelor: „Vă trimit al cincilea volum al Filocaliei... Veți vedea **singure** ce este aplicabil pentru voi în viața de zi cu zi . ” [1308]

Învățătura patristică vorbește despre independență și încredere în sine în materie de cunoaștere de sine: „Privește și judecă după slăbiciunea ta: cât poți cuprinde. Pentru fiecare persoană, măsura și învățătorul interior este propria conștiință” [1309.] Fiecare persoană „trebuie să-și gestioneze propria luptă... cu mare prudență”, după ce și-a „examinat cu atenție puterea” [1310.] „Pentru o lucrare judicioasă, părinții sfătuiesc să măsoare cu exactitate luptele după puterea fiecăruia... și să determine măsura de unul singur” [1311.] Așadar, „ **discernește** și adaptează-te la condițiile vieții tale” [1312.] „Citește mai des scrierile sfinților părinți, ele te vor lumina și vei vedea în curând **singur** ce trebuie să faci” [1313.] Chiar și într-o chestiune atât de vitală precum alegerea dintre preoția albă și monahism, sfântul bătrân nu dă sfaturi directe, lăsând pe deplin la latitudinea fiecăruia să decidă singur: „Cum am gândit, așa ți-am scris și tu alegi ce este mai de folos” [1314] .

Viața după sfaturile *Sfântului Teofan Zăvorâtul*

Răspunzând la nenumărate întrebări venite din partea turmei sale, Sfântul Teofan Pușcatul îi îndemna adesea pe creștini la o independență prudentă. „Este imposibil să trăiești fără un ghid”, ai scris. „ **Un ghid este un stâlp pe drum** , dar fiecare persoană trebuie să navigheze singur pe drum, privind și unde calcă și în jurul său. Starețul Paisie (Velichkovsky) a căutat un ghid toată viața și nu a găsit niciunul. Dar a trăit în doi și trei și s-a călăuzit după sfaturi reciproce.” Așadar, „ vezi *singur* cum să abordezi rugăciunea și lecțiile părintești.” [1315] Tocmai acest mod de viață - asocierea cu un suflet înrudit - îl binecuvântează sfântul pe un anumit laic: „Dacă prietenul tău este ca tine, roagă-te Domnului să vă unească în intenția comună de a-I fi plăcut. Este bine să trăiți împreună. Mai bine decât într-o mănăstire. Ascultați-vă unii pe alții și aveți grijă unii de alții. Domnul să vă dea să vă uniți.”

Însă întrebările pe această temă extrem de sensibilă nu încetează niciodată: unde și cum să ceri îndrumare? Cum să te protejezi de un păstor fals? Cum să te rogi și cum să cauți mântuirea atunci când nu există nici cel mai mic îndrumător serios? Ce ar trebui să facă un simplu laic? Este mereu același lucru: „Du-te”, sfătuiește sfântul, „la un duhovnic, unu, doi, trei - vei găsi pe unul care te va

liniști. Altul, dacă nu a ajuns încă la o concluzie prin propria experiență”, va, cu ajutorul cărților, să-și dea seama de lucruri și să-și ajute [copiii] .

În scrisorile către sfânt, întâlnim o întrebare centrală, care exprimă aspirațiile majorității corespondenților săi: „În ceea ce privește rugăciunea mentală, trebuie să existe un călăuză. Unde poate găsi un laic unul?” Răspunsul este dat la obiect: „Acolo - în lume: printre părinții duhovnicești și chiar printre laici. Este adevărat că persoanele la care te poți adresa cu încredere pentru sfaturi despre viața spirituală devin din ce în ce mai rare. Dar ele există întotdeauna și vor exista întotdeauna. Și cel care le dorește le găsește întotdeauna, prin harul lui Dumnezeu”, căci „Dumnezeu are o grijă specială pentru cei care Îl caută. Fii doar zelos - și vei găsi tot ce este nevoie în jurul tău”. Și conchide: „Așadar, fie că laicii vor sau nu, nu au nicio scuză pentru a nu practica rugăciunea mentală. Să o ia și să o învețe. ” [1317]

„Ați citit broșura «De ce are nevoie un pocăit» și ați văzut cât de esențial este un bătrân pentru un ghid. Dar ea descrie și cum ar trebui să fie el în adevăratul său sens. Și aici este vai de noi. Am descris acolo cum erau ghizi și cum îi tratau cei îndrumați în acele vremuri străvechi. Acum nu veți găsi nici unul, nici altul... Conștientizarea nevoii de un ghid este o bună conștientizare. La începutul monahismului - din cele mai vechi timpuri - un părinte duhovnicesc înlocuia totul, iar oricine găsea unul lăsa deoparte toate preocupările legate de sine și de propriile treburi: orice poruncea părintele, aceea făcea... Și apăreau urme de perfecțiune spirituală. Acum nu se mai poate găsi un ghid... Și puțini sunt experimentați, și chiar și aceia sunt incomplet experimentați: unul într-un lucru, altul în altul. Lipsa de îndrumare este acum înlocuită de rugăciunea fierbinte către Dumnezeu, căutarea smerită (*căutați și veți găsi* [1318]), așteptarea și respectarea regulilor.”

Mulți oameni s-au apropiat de Sfântul Teofan cu cererea de a deveni mentorul lor, de a-și asuma îndrumarea spirituală. Răspunsul său a rămas neschimbat. „Ați vrut să mă alegeți. Sunt complet inutil în acest domeniu. Aceasta necesită un dar special. Nici nu vă gândiți să veniți aici, la mănăstirea noastră. Nu primesc pe nimeni și nici nu vă voi primi pe dumneavoastră. Eforturile voastre ar fi zadarnice... Nu mă considerați un conducător și nu mă angajez să călăuzesc pe nimeni cu sfaturile mele.” Cu toate acestea, sfântul nu a refuzat corespondența: „Când mă veți întreba, vă voi răspunde, spunându-vă ce știu și ce nu știu, spun: nu știu – sau exprim o presupunere.” [1319] Un alt răspuns: „Nu mă mai numiți conducătorul, mentorul și pastorul vostru. Nu mă angajez să fiu o astfel de persoană pentru nimeni. Și când cineva întreabă, spun ce mi se pare potrivit. ” [1320]

Celorlalți care pun întrebări, sfântul le explică: „Un adevărat lider nu poate fi decât cel care și-a învins patimile și, prin detașare, a devenit un vas al Duhului Sfânt, Care învață totul, sau cel care a trecut de primul grad și, prin crucea interioară și răstignire, L-a perceput pe Dumnezeu sau a fost perceput de El și este acționat și condus de El” - adică cel care a trecut printr-o perioadă activă până la dobândirea măsurii unui contemplativ. „Numai un astfel de om poate fi

numit un lider experimentat, nu delirant, iscusit, de încredere.” O persoană incapabilă de conducere este obligată să recunoască imediat și deschis acest lucru: „un preot conștiincios sau un părinte duhovnic va recunoaște imediat - nu pot să-mi asum acest lucru”. Deși, de fapt, „foarte des acele persoane poartă doar numele rangului lor și nu puterea acestuia; Adesea un păstor este un hoț care urcă pe alt drum sau un lup în blană de oaie... iar un bătrân este bătrân doar datorită părului său gri... Prin urmare, există întotdeauna pericolul de a cădea pradă unui lider fals în loc de unuia adevărat și apoi de a suferi rău în loc de beneficiu și moarte în loc de mântuire.”

Așadar, „cum ar trebui să acționeze într-un astfel de caz o persoană care recunoaște nevoia de îndrumare și pericolul extrem de a rămâne fără ea”, care se teme „să nu sufere rău”? Iar Sfântul Teofan răspunde la toate întrebările noastre. El expune o învățătură, verificată de experiența Părinților din vechime, care rămâne *cea mai sigură* cale spre mântuire chiar și în timpul nostru.

„Teme-te să fii lăsat fără nicio îndrumare; caută-o ca pe primul bine.” Pentru început, rămâi „sub tatăl tău ales” - tatăl tău spiritual. Și bazează-te în întregime pe grija Providenței - „toată puterea aici stă în devotamentul hotărât față de voința lui Dumnezeu... Dacă cineva caută cu adevărat voința lui Dumnezeu din toată inima, atunci Dumnezeu nu-l va abandona niciodată, ci îl va călăuzi în orice fel după voia Sa.”

În absența unui bătrân, când nu este nimeni care să ceară îndrumare, rămâne un singur lucru: „Nu decide niciodată nimic brusc - fie că ai raționat singur sau ai citit ceva, ci așteaptă până când se stabilește și, între timp, cere sfat și o decizie. Oricând și în orice loc, poți găsi oameni care practică evlavia, sunt zeloși, căutători ai Domnului și întotdeauna mai mult sau mai puțin experimentați. Trebuie să intri în comunicare frățească și discuție sinceră cu ei și apoi să le încredințezi orice îndoieli și nedumeriri. Unul, doi, trei vor rezolva - individual sau toți împreună - și vor decide. Așa cum hotărăsc ei, așa și tu, și nu vei acționa după propria voință și rațiune. Tot ce se face predându-se lui Dumnezeu, nu după propria înțelegere, este plăcut lui Dumnezeu și mântuitor.” Dacă întâlnești „o persoană cu aceleași gânduri, alătură-te ei cu sinceritate, nu abandonându-i pe ceilalți și trăiește cu ea suflet lângă suflet, pentru Domnul, spre mântuire.”

Când nu există un mentor căruia să te poți preda complet, atunci „oamenii înțelepți sfătuiesc să faci așa: dacă există ceva îndoielnic și nu avem pe nimeni care să decidă, cheamă-L pe Dumnezeu cu privire la nevoia ta și mergi la unul sau altul, cu respect și respect, și fii sigur că Dumnezeu, care veghează asupra tuturor lucrurilor și le are în mână, nu te va lăsa să te amăgești, dacă nevoia este dureroasă și speranța este puternică.”

Acest lucru se aplică unor cazuri specifice, dar, în general, se poate respecta această lege, căci întreaga noastră viață este compusă din cazuri specifice. Și astfel, se va forma o viață unică, **conform sfaturilor** .” Aceasta este „o formă de îndrumare deosebit de potrivită pentru timpul prezent. O persoană, dedicându-se lui Dumnezeu, este instruită de Scriptura divină și patristică și își folosește propriul raționament, dar nu decide nimic singură, ci face totul prin

sfaturi și întrebări. Aici, călăuza este Dumnezeu și Scriptura, renunțarea la voință și rațiune în sfaturi, iar puterea principală este devotamentul față de Dumnezeu, cu un strigăt dureros și precaut pentru eliberarea de amăgire, eroare și greșeală.”

Celor smeriți, „Domnul descoperă taine și nu-i rușinează pe cei ce se încred”. El „va învăța chiar și un copil să spună ceea ce are nevoie”, spune Sfântul Dorotei, „dar dacă nu crezi, atunci chiar și Prorocul nu va fi de niciun folos. Când, dimpotrivă, cineva întreabă și deja dorește și speră la o soluție definitivă, atunci aceasta este deja o regulă încântătoare de acțiune”. Dacă „întrebi, lasă cântarul inimii tale să stea uniform, fără să se încline la dreapta sau la stânga - și Domnul va călăuzi”. Din viața bătrânului Paisie al Moldovei, „este clar că a fost format tocmai în acest fel. S-a întâlnit cu mulți consilieri și, după sfatul lor, s-a modelat”, neavând „un singur mentor” și astfel „a fost format într-un singur duh și s-a maturizat într-un om desăvârșit”. Și „punctul său de plecare, de-a lungul vieții sale, a fost o prosternare dureroasă înaintea lui Dumnezeu. Aceasta l-a instruit și i-a unit spiritul, în ciuda întregii sale diversități”. Aceasta este o metodă specială de îndrumare și autoeducație: „prin conversație sau întrebări nu unul, ci mulți asceți”. Și **această metodă nu este nouă** - este străveche, datând din cele mai vechi timpuri ale ascetismului creștin. „Astfel, Sfântul Antonie cel Mare a vizitat pe toată lumea și le-a însușit virtuțile. Astfel, Sfântul Vasile cel Mare a călătorit prin Egipt, Palestina și Siria, întrebând și consultând sfinții părinți ai timpului său și astfel s-a autoeducat și a conceput un sistem de viață ascetică, pe care l-a implementat în mănăstirile și turma sa și după care suntem încă îndrumați. Sfântul Casian Romanul a compilat o carte întreagă cu aceste consultații; Sofronie și Ioan au făcut același lucru, compilând Lemonarionul lor.”

De asemenea, „aduceți-vă aminte de cei doi călugări care au trăit în timpul lui Macarie cel Mare , în unire reciprocă, îndrumare reciprocă și întărire - la ce măsură de perfecțiune au ajuns!” Și Sfântul Nil din Sora a rătăcit și el prin Orient, învățând asceza interioară. Starețul Paisie, „căutând un îndrumător cu rugăciune arzătoare către Dumnezeu, a rătăcit încoace și încolo: printre noi, și în Moldova, și în Țara Românească, și pe Athos - și tot nu a găsit nimic... Cum a sfârșit? Negăsind unul”, spune el, „am hotărât să -mi trăiesc viața **pe calea împărătească** , cu un frate cu gânduri similare și cu aceleași gânduri, în loc de un tată; să-L am pe Dumnezeu ca îndrumător și învățătura sfinților părinți și să mă supun unii altora”.

„O astfel de cale este binecuvântată de toți Părinții.” Această regulă se aplică nu numai monahismului, ci și vieții seculare și „în starea actuală de fapt și în situația noastră, trebuie recunoscută ca singura adevărată”. Aceasta este „acum cea mai bună și **mai fiabilă metodă de îndrumare** ! O viață de devotament față de voința lui Dumnezeu, conform Scripturilor divine și patristice, cu sfaturile și întrebările oamenilor cu aceleași gânduri. Prin harul lui Dumnezeu, poate și ar trebui să aibă succes, căci conține toate condițiile pentru perfecțiune, despărțirea propriei voințe și înțelegeri. ” [1321]

Dumnezeu nu judecă de două ori

„Este greu să trăiești fără un stareț”, notează cu tristețe Sfântul Siluan Athonitul, care a experimentat direct aceste dificultăți. „Un suflet neexperimentat nu înțelege voia lui Dumnezeu și va îndura multe necazuri înainte de a învăța smerenia.” Iar voința proprie și propria voință sunt pedepsite de Însuși Domnul. Prin urmare, „trebuie să discerni voia lui Dumnezeu prin stareț și să nu insisti asupra a nimic singur.” Această convingere este rezultatul greutăților și greșelilor vieții ascetice. „În absența îndrumării personale, nu trebuie să neglijezi sfatul stareților, părinților duhovnicești sau prezbiterilor, sub a căror autoritate ne aflăm prin voia Providenței.” Prin ei, Dumnezeu acționează și ne călăuzește. „Cine dorește să se roage neîncetat trebuie să fie stăpân pe sine în toate lucrurile și ascultător de prezbiterul căruia îi slujește. Trebuie să mărturisească cu puritate și să reflecteze că Domnul îi călăuzește atât pe părintele său duhovnicesc, cât și pe prezbiter prin harul Său; atunci nu va nutri niciun gând rău împotriva lor.” O astfel de persoană, pentru sfânta sa ascultare, va fi învățată gânduri bune din har și va prospera în smerenia lui Hristos.

Dacă gândește: „Nu trebuie să consult pe nimeni” și abandonează ascultarea, atunci „nu numai că va eșua, dar va pierde și rugăciunea”. La început, când acțiunea harului este încă nefamiliară, desigur, „este nevoie de un ghid”, deoarece „sufletul se află într-o mare luptă cu dușmanii și nu poate rezolva lucrurile” singur, „dacă dușmanul îi oferă dulceața sa”. Numai cel care a experimentat harul poate discerne înșelăciunea; el „ o recunoaște **după gustul ei ”.**

„Cine vrea să practice rugăciunea fără îndrumător și crede cu mândrie că poate învăța din cărți și nu va merge la un bătrân, este deja pe jumătate în amăgire. Domnul îi va ajuta pe cei smeriți, iar dacă nu există un îndrumător experimentat și merge la un duhovnic, pe cine are, atunci Domnul îl va acoperi pentru smerenia sa. Gândește-te că Duhul Sfânt locuiește în duhovnicul, iar duhovnicul îți va spune ce este necesar. Dar dacă tu crezi că duhovnicul trăiește cu neglijență și cum poate Duhul Sfânt să locuiască în el, atunci vei suferi mult pentru un astfel de gând.” Mult depinde de puritatea spovedaniei: „dacă o persoană nu-i spune duhovnicului său totul, atunci calea lui este strâmbă și nu duce la mântuire.” Cel „care vrea să se roage neîncetat trebuie să fie curajos și înțelept și să-și întrebe duhovnicul despre orice. Și dacă duhovnicul însuși nu are experiență în rugăciune, atunci cere oricum, și pentru smerenia ta Domnul va avea milă de tine și te va păzi de orice nedreptate; „Și dacă crezi că duhovnicul este lipsit de experiență, că este vanitos, că mă voi călăuzi după cărți, atunci ești pe o cale periculoasă și nu este departe de amăgire.” Tocmai așa „îi înșală vrăjmașul pe asceți, astfel încât să nu existe războinici ai rugăciunii, ci Duhul Sfânt luminează sufletul atunci când ascultăm sfaturile păstorilor noștri.”

Să nu uităm că la spovedanie, „harul Duhului Sfânt acționează în sacrament, care ne mântuiește”. Și „cădem în amăgire atunci când credem că suntem mai înțelepți și mai experimentați decât alții, chiar decât părintele nostru duhovnic”. Dacă „nu există mentori buni, atunci trebuie să ne predăm voinței lui Dumnezeu în smerenie, iar atunci Domnul ne va lumina cu harul Său”. Într-adevăr, astăzi, „sunt puțini bătrâni care cunosc dragostea Domnului pentru noi și înțeleg lupta

cu dușmanii și că aceștia trebuie învinși cu smerenie asemenea lui Hristos”. Trebuie să învățăm multe noi înșine. Domnul îi iubește pe cei care se străduiesc și El Însuși cu bucurie „le dăruiește darurile Duhului Sfânt - dar până când sufletul nu învață să păstreze harul, va suferi mult ” . [1322]

În timp ce aprofundăm învățăturile fiecărui sfinț și ascet, trebuie să ne străduim să păstrăm în minte învățăturile patristice în întregime. Deși instrucțiunile Sfântului Siluan sunt valide, ele trebuie să fie echilibrate cu îndemnurile Părinților la *prudență.* În ciuda smereniei sincere și a încrederii în părinții duhovnicești, nu trebuie să neglijăm porunca Scripturii și sfatul sfinților: „ *Nu-ți descoperi inima nimănui* ” ; „Nu-ți descoperi conștiința nimănui căruia nu i s-a împărtășit inima ” .

„Cât de mult am suferit pentru că nu am avut un mentor credincios”, dezvăluie părintele Sofronie (Saharov) o altă fațetă a problemei. El își amintește de vremurile de dinainte de a-l întâlni pe Starețul Siluan, când încă nu găsise îndrumarea pe care o dorea - un mentor „care să mă poată ține în mâinile sale, satisfăcându-mi într-o oarecare măsură nevoile spirituale sau intelectuale. M-am supus lui până la punctul renunțării totale, în ciuda faptului că auzeam și vedeam de la mentorul meu lucruri prea simple și elementare, capabile să satisfacă doar pe cei needucați și înceti la minte. A trebuit să mă îngrop în pământ, să mă smeresc, poate până la absurd. Când mă gândeam la ceva mai înalt, trebuia să acționez pe baza propriilor mele conjecturi și, știți, de câte ori m-am împiedicat... și uneori teribil, aproape fatal . ” [1325]

În fața noastră se află o scrisoare către un laic, scrisă de Părintele Sofronie „la îndemnul Starețului Siluan”. Aceasta oferă îndrumare pentru cei cărora le lipsește un mentor sau un prezbiter. Lipsa unui ghid personal este compensată prin supunere smerită și ascultare față de cei aflați în poziții de autoritate și cei apropiați pe care Domnul îi trimite fiecărei persoane. Aceasta vorbește din nou despre calitatea sufletului cunoscută sub numele de *ascultare* .

Există o lege care spune: „ **Dumnezeu nu judecă de două ori** ”. Dacă îndeplinești orice sarcină din ascultare cu toată sârguința cuvenită, ești liber de a răspunde înaintea lui Dumnezeu. Cel care ți-a dat porunca răspunde, astfel încât conștiința ta să rămână împăcată în orice moment. Această *pace* servește drept criteriu: dacă o sarcină este cu adevărat îndeplinită „din ascultare și nu din patimă”, atunci ea „nu distruge pacea spirituală, ci mai degrabă o zidește”. A fi ascultător, „a-ți tăia voința în fața altuia” înseamnă a lăsa deoparte povara grijilor și a anxietății. „Urmând calea indicată, vei vedea că nu vei mai avea nevoie de un prezbiter. „ Îți vei face, ca să zic așa, un prezbiter din Episcop [și] din frații tăi.” „Conversația cu o persoană cu aceleași gânduri care caută mântuirea” va ajuta, de asemenea. Cu această abordare, absența unui prezbiter este compensată în două moduri. La urma urmei, este nevoie de un prezbiter, în primul rând, pentru a „tăia orice manifestare a voinței personale păcătoase, carnale la elevul-novice, îndrumând-o în conformitate cu voia lui Dumnezeu”. În al doilea rând, prezbiterul „prin îndrumare, adică prin instrucțiunile sale, îl ridică pe elev de la niveluri inferioare la niveluri superioare. Îi dă activități proporționale cu vârsta și puterea sa spirituală”. Astfel, în cazul nostru, „prima este înlocuită

prin tăierea voinței în fața învățătorului și a colegilor monahi; a doua prin citirea lucrărilor ascetice ale sfinților părinți”.

Desigur, toate acestea „nu pot înlocui complet un bătrân ideal, perfect”, dar un astfel de bătrân, „totuși, a fost întotdeauna, în toate timpurile, dificil de găsit. Mai mult, novicii moderni (autoproclamați, încrezători în sine, inteligenți, nerăbdători, atotștiutori) nu sunt capabili să trăiască sub un adevărat bătrân”. Pentru cei care sunt cu adevărat *ascultători* , există o lege spirituală prin care Domnul coboară la cei care se străduiesc sincer: când „nedumeririle și dificultățile se acumulează într-o asemenea măsură încât o persoană ajunge complet într-un impas, atunci, dacă se dovedește capabilă în dispoziția inimii sale și în pregătirea sa, Domnul îi va trimite o astfel de persoană - un bătrân sau interlocutor - care să o ajute și să o conducă pe cale ” . [1327]

Desigur, vom găsi unele neajunsuri la orice slujitor al Bisericii — cine dintre oameni este perfect? — dar ideea este că „însăși încrederea creștinilor în cler va servi drept sursă de inspirație pentru acesta din urmă să rostească cuvântul adevărat. Știm de la Domnul Însuși că persoane nevrednice au stat *pe scaunul lui Moise* și totuși Hristos le-a spus oamenilor să asculte de păstorii lor și să respecte ceea ce aceștia au poruncit”, doar „fără a le imita modul de viață ” .

„Un ghid este un stâlp pe drum”, a scris odată Sfântul Teofan Zăvorâtul, explicând că „fiecare trebuie să calce singur pe drum”. Un secol mai târziu, Sfântul Paisie Athonitul ne readuce la același gând: „Creșterea noastră spirituală depinde de noi înșine. La fel cum depinde și mântuirea noastră. Nicio altă persoană nu ne poate mântui.” Principala problemă pentru începători este că nu găsesc ghizi potriviți. Într-adevăr, spune Starețul Paisie, „majoritatea dintre noi, din păcate, suntem bătrâni, nu bătrâni”. Dar, în mod firesc, judecățile începătorilor sunt „copilărești și de aceea greșesc”.

Un novice, de exemplu, „este mișcat de vederea unui călugăr slab, gândindu-se: «Este un mare ascet». Sau, dacă are o barbă lungă și gri, pare foarte venerabil”. Pe această bază, „se încredințează lui” și, bineînțeles, „navighează în direcția greșită”. Prin urmare, „după ce a scăpat de marea furtunoasă a vieții și a pornit spre port, dar neștiind să raționeze corect, se îmbarcă adesea pe o corabie dărăpănată și naufragiază, sau se încredințează unui căpitan fără experiență, care îl scufundă în adâncurile mării”. Unii pastori sunt „bolnavi spiritual”. De exemplu, cei „care studiază psihologia pentru a ajuta sufletul” prin arta umană. „Astfel de preoți sunt bolnavi spiritual” și nu înțeleg că nimic nu poate ajuta un suflet suferind decât acțiunea harului divin. „Harul lui Dumnezeu este totul”, prin urmare, printre oameni, „doar un părinte duhovnicesc plin de har poate ajuta sufletul”. El cunoaște marea valoare a sufletului uman și, prin urmare, simpatizează sincer cu el. „Nu există medic mai bun decât un părinte duhovnic experimentat, care prin sfințenia sa inspiră încredere... vindecând suflete și trupuri fără medicamente — numai prin harul lui Dumnezeu — și asigurându-le paradisul.”

Există trei cerințe principale pe care un adevărat vindecător spiritual trebuie să le îndeplinească, trei semne după care ar trebui să căutăm un bun mentor, trei

criterii pentru o evaluare sobră a celui din fața noastră. Acestea sunt următoarele: 1) Bătrânul trebuie să fie un om duhovnicesc, posedător de virtuți și mai mult ascet decât învățător. Este bine dacă a devenit căpitan de la băieții de bord, astfel încât să nu încerce pe spatele altora știința monahală pe care a învățat-o din cărți sau dacă are din fire o mare dragoste și discernământ, simpatizează cu copiii săi și nu se străduiește să-i trimită imediat în rai - urmând exemplul lui Dioclețian [1330.] Bătrânul trebuie să fie foarte strict doar cu sine însuși, dar în relația cu ceilalți trebuie să aibă o mare dragoste și un mare discernământ, căci fără discernământ, atunci chiar și cu dragoste va face rău copiilor săi, precum Ilie [1331] , și atunci mânia lui Dumnezeu va veni asupra lui și a copiilor săi. Este foarte util pentru un novice dacă bătrânul este mai în vârstă decât el, cu cel puțin douăzeci de ani mai în vârstă, adică suficient de în vârstă pentru a-i fi tată.

2) Este necesar ca „prezbiterul să ducă o viață simplă, fără griji și preocupări lumești inutile; să nu caute deloc propriul său folos (pentru a fi liber duhovnicește), ci să caute doar folosul sufletului novicelui și folosul Bisericii Mamă”.

3) Este necesar „ca starețul să fie un prieten al tăcerii și al rugăciunii, pentru a putea lega novicele de Dumnezeu prin rugăciune... să-i transfere mintea și inima din lume în cer... Este foarte bine dacă mănăstirea este îndepărtată din lume, din locurile istorice și din zgomotul lumesc. Chiar și cele mai venerate mănăstiri se abat adesea de la adevăratul lor scop și merg până acolo încât se transformă în stabilimente comerciale” [1332] .

Păstor și turmă

Față înaltă

„Ce fel de **persoană înaltă** este aceasta – un preot! El este în permanență în conversație cu Domnul, iar Domnul răspunde în permanență la discursul său... Spune-mi, preote, îți dai seama de întreaga măreție și sfințenie a slujirii tale, încredințată ție de Dumnezeu, și te străduiești să fii vrednic de ea?” [1333] Și atunci apare o altă întrebare: „Care dintre păstori, citind astfel de cuvinte despre ei înșiși de la marii Părinți ai Bisericii, nu va simți propria sa sărăcie spirituală și inadecvarea sa față de idealul pastoral?” [1334]

Viața îi obligă pe creștinii obișnuiți să pună întrebări dificile legate de personalitatea pastorului și de problemele îndrumării spirituale. Acest lucru nu este lipsit de riscuri; există riscul condamnării involuntare a clerului. „Nomocanonul” din Canoanele Sinodului al IV-lea și al VII-lea proclamă: „Dacă cineva mustră un preot, să fie suspendat pentru un an... chiar dacă preotul îi iartă păcatele.” Nu numai excomunicarea temporară, ci și excomunicarea completă și anatema îi amenință pe cei care insultă preoția: „Nu este potrivit să mustrezi pur și simplu un preot, sau să-l bați, sau să-l calomniezi, sau să-l denunți în față, chiar dacă este adevărat. Dacă va fi găsit vinovat de aceasta, laicul să fie blestemat și alungat din Biserică, căci este separat de Sfânta Treime și trimis în locul lui Iuda . ” [1335]

Bătrânii noștri ne amintesc de gravitatea unui astfel de păcat. „Noi, aproape toți analfabeți sau semi-analfabeți în materie de doctrină, rânduieli bisericești și Statut bisericesc, răspunzători înaintea Domnului pentru nimic altceva decât pentru mântuirea sufletelor noastre – lipsiți de cel mai mic drept moral – ne-am obișnuit să condamnăm constant clerul și am ajuns chiar la nivelul ierarhilor bisericești și chiar al patriarhului în condamnarea noastră. Pocăiți-vă! Astfel de oameni sunt copii nebuni ai Bisericii, atât prin poziția lor în Biserică ca turmă, cât și prin înțelegerea lor spirituală, neavând nici cea mai mică înțelegere a profunzimii dificultăților și a celei mai mari responsabilități înaintea lui Dumnezeu a celor cărora Domnul le-a încredințat păstorii oilor Sale.

Este datoria noastră sacră să-i ajutăm din toată inima cu rugăciunile noastre, nu să aruncăm cu pietre de condamnare asupra lor. Chiar și fără Tine, vor exista mulțimi de oameni care vor să-i ucidă cu pietre pe slujitorii Bisericii lui Hristos. Doamne, iartă-ne pe noi, păcătoșii! Îi mustrăm și îi condamnăm pe cei pe care lumea necredincioasă îi disprețuiește și îi urăște deja. Repetăm păcatul lui Ham, care nu a acoperit goliciunea tatălui său - aceasta se întâmplă atunci când condamnăm clericii pentru slăbiciuni și neajunsuri umane obișnuite și îi condamnăm cu o părtinire incredibilă, ca și cum un preot, prin natura sa fizică, nu ar fi aceeași ființă umană ca noi ceilalți.

Sfântul Ioan Gură de Aur spune: „Dacă o insultă adusă slujitorilor unui rege pământesc aduce o mare pedeapsă asupra celor vinovați, atunci la ce pedeapsă vor fi supuși acei creștini care nu numai că nu respectă, ci chiar insultă, slujitorii Regelui Ceresc!” Unde „nu există respect pentru sfânta rânduială, nu există respect pentru religie. Oamenii imorali din toate timpurile nu au avut mai multă grijă de nimic decât să slăbească respectul pentru sfânta rânduială prin calomnie și defăimare. La asta contribuim noi condamnând și calomniind slujitorii Bisericii!” [1336]

Se întâmplă să fim „nemulțumiți de preotul nostru. Este cu adevărat trist că cel care ar trebui să consoleze se întristează”. Dar dacă arătăm milă și ne abținem de la condamnare, atunci „imaginați-vă cât de mare va fi slava voastră în Împărăția lui Dumnezeu dacă voi, laici, sunteți mai milostivi decât un preot!”. Ne putem aminti cum a răspuns N. V. Gogol când a fost atacat de Belinsky pentru atitudinea sa respectuoasă față de preoție: „Și cunosc mulți preoți răi și v-aș putea spune multe povești amuzante despre ei. Dar am întâlnit și pe aceia în fața cărora mă închin sfințeniei vieții... Cânt un imn nu clerului care a dezonorat Biserica noastră, ci celor care au înălțat-o... care, cu martiriul lor, au pecetluit adevărul fiecărui cuvânt al lui Hristos. ” [1337] ” [1338]

„ Un preot este **o persoană mare** , un slujitor la Tronul lui Dumnezeu. Oricine îl insultă insultă Duhul Sfânt care locuiește în el... Trebuie să ne amintim întotdeauna că un părinte duhovnic își îndeplinește slujirea în Duhul Sfânt și, de aceea, trebuie să-l venerăm... Păstorii noștri spirituali suferă pentru noi, deși adesea nu vedem suferința lor. Și cu cât este mai mare dragostea păstorului, cu atât este mai mare suferința lui; iar noi, oile, trebuie să înțelegem acest lucru și să-i iubim și să-i cinstim pe păstorii noștri... care poartă în ei un har atât de mare,

încât dacă oamenii ar putea vedea slava acestui har, întreaga lume s-ar uimi de el, dar Domnul l-a ascuns, pentru ca slujitorii Săi să nu se mândri, ci să fie mântuiți în smerenie...”

„Dacă oamenii ar vedea slava în care slujește un preot, ar cădea din această viziune; iar dacă preotul însuși s-ar vedea pe sine însuși, în ce slavă cerească se află, îndeplinindu-și slujba, ar deveni un mare ascet, pentru a nu ofensa în niciun fel harul Duhului Sfânt care locuiește în el... Dacă oamenii și-ar aminti de aceasta, i-ar iubi pe păstori cu mare dragoste și s-ar bucura în sufletele lor la vederea unui păstor. Cel care poartă în sine harul Duhului Sfânt știe despre ce vorbesc . ” [1339]

Care este cea mai înaltă demnitate a unui preot, cum este el, un slujitor credincios al lui Hristos? Domnul ne îndreaptă spre Sine: *Eu sunt bunul Păstor* – și apoi dezvăluie esența acestei *bunătăți* , care distinge un adevărat păstor: *un bun păstor își dă viața pentru oi* ; vine *să slujească și să-și dea viața* pentru *mulți .* [1340] „Un adevărat păstor este cel care poate căuta și îndrepta oile pierdute prin blândețea, sârguința și rugăciunea sa... Un adevărat învățător este cel care a primit direct de la Dumnezeu cartea rațiunii spirituale, înscrisă în minte cu degetul lui Dumnezeu”. Prin urmare, un păstor, „în timp ce îi instruiește pe cei de jos, el însuși învață mai întâi de sus... căci cele pământești nu pot vindeca cele pământești”. [1341] Sfântul Grigore Teologul vorbește foarte sublim despre cerințele excepționale impuse unui slujitor al altarului. Conform sfântului, „un pastor trebuie să fie *ceresc* , adică să nu fie complice la păcatele lumii și să nu fie captivat de bunurile pământești. Un pastor trebuie să fie *sfânt* , dar asta nu înseamnă o pseudo-stilizare spirituală... ci spiritualitate autentică, adică dorința de înfiere de către Dumnezeu, de auto-spiritualizare, de îndumnezeire de sine și de alții ca ideal suprem al ascezei ortodoxe. Un pastor trebuie să fie *milostiv* și plin de compasiune, ceea ce nu înseamnă sentimentalism, ci capacitatea de a asimila bucuriile, păcatele, necazurile și suferințele altora. Un pastor trebuie să fie *venerabil* , adică asemenea lui Hristos, Care este idealul perfect al Bunului Păstor. Un pastor trebuie să fie *rugător* , adică să iubească isprava rugăciunii în toate manifestările ei, și anume, rugăciunea în chilie, rugăciunea lui Iisus mentală, rugăciunea bisericească și, în special, celebrarea Dumnezeiești Liturghii.”

Un preot fără rugăciune, care nu știe să se roage, care nu a dobândit simțul rugăciunii, care nu a ajuns să iubească serviciile divine... este o contradicție în sine și un funcționar fără rod al departamentului duhovnicesc.” Un preot este obligat „să dobândească acest element al rugăciunii”. Cealaltă datorie a sa este propria creștere spirituală, pentru care, în urma studiului Scripturii, este necesar să studieze „literatura patristică, în primul rând ascetică - scrisă nu din speculații de fotoliu, ci din experiența unei vieți pustnice și monahale de lungă durată . ” [1342]

Din experiența de viață, toată lumea știe că „unii clerici sunt păstori destul de nevrednici”, dar acest fapt nu discreditează în niciun fel preoția în sine. Sfântul Teofan Zăvorâtul scria în scrisorile sale că „dacă harul ar căuta întotdeauna doar

păstori vrednici, atunci oamenii ar rămâne fără Botez și ar fi lipsiți de mântuirea veșnică ” . [1343]

Sfântul Ioan Gură de Aur raționează astfel: „Să nu vorbim de rău despre demnitatea unui pastor... Este el rău? Dar spuneți-mi, și ce dacă? Și un om bun vă împărtășește însuși mari binecuvântări? Nu... Dumnezeu a acționat prin boii de la Arcă . Poate viața unui preot sau virtutea lui să realizeze ceva similar?” Dar dacă condamnați un preot, „atunci nu-l disprețuiți, ci pe Dumnezeu care l-a hirotonit... Ce anume, spuneți voi, hirotonește Dumnezeu pe fiecare, chiar și pe cei nevrednici?... El Însuși acționează prin fiecare, chiar dacă sunt nevrednici, pentru mântuirea poporului. Dacă a vorbit printr-un măgar și Balaam, un om nelegiuit . atunci cu atât mai mult printr-un preot. Ce nu face Dumnezeu pentru mântuirea noastră!... Dacă a acționat prin Iuda... atunci cu atât mai mult va acționa prin preoți.” Dar, desigur, înălțimea slujirii lor le cere mult: „Un preot trebuie să aibă un suflet mai curat decât razele soarelui, pentru ca Duhul Sfânt să nu-l părăsească niciodată”, pentru a păstra harul în sine [1346] .

Într-adevăr, „uneori întâlnim pastori nevrednici, josnici. Dar harul lui Dumnezeu se revarsă prin ei asupra credincioșilor ca un dar al milei pentru cei care se întorc la El prin credință... Pentru a nu pune în pericol mântuirea credincioșilor, Domnul oferă ceea ce este necesar pentru mântuire în sacramente, conform darului Său, fără a ține cont de demnitatea pastorului.” Cu toate acestea, rolul pastorului în raport cu rugăciunea și îndrumarea, precum și responsabilitatea sa, sunt enorme: el „poate fie să faciliteze influența harului, fie să o împiedice, să o aprindă sau să o stingă. În acest sens, pastorul fie să promoveze mântuirea turmei sale, fie să o întârzie . ” [1347]

***

Cum ar trebui să fie un **preot cu adevărat vrednic** , cine poate fi considerat astfel? Găsim un răspuns detaliat într-un manuscris antic, care înfățișează o imagine ideală, comparația cu care ne permite să determinăm gradul de vrednicie al unui preot în funcție de distanța sa față de ideal. Aici ni se vorbește despre virtuți care vor permite cuiva să nu se împuțineze sau să vegeteze, ci să crească în dobândirea harului; la temelia tuturor acestora stă lupta personală a pastorului.

„Un preot care dorește să oficieze slujba fără condamnare trebuie să aibă o viață necondamnată, adică trebuie să fie curat atât în trup, cât și în spirit. Gândurile sale trebuie să fie luminate de lacrimi abundente... Să-și pedepsească trupul cu diverse eforturi ascetice până când patimile sale rele sunt mortificate... Preotul să mănânce doar atât cât este necesar pentru a trăi... Un preot care și-a mortificat propriul trup și patimile sale este întotdeauna vrednic să oficieze slujba... Un preot să postească toată viața sa și să nu-și întrerupă niciodată postul. Și să nu facă numai asta, ci și gândurile și inima sa să fie neîncetat zidite în rugăciunea mintală și din inimă... În inima unui preot, pentru a-I fi pe plac lui Hristos, rugăciunea să curgă neîncetat. Postul unui preot, atunci când îi lipsește rugăciunea din inimă, nu are aceeași valoare ca rugăciunea.” Acesta este singurul mijloc care „îl eliberează de patimi”. Și nu există altă cale, „căci postul

usucă patimile, iar rugăciunea arde demonii care aprind și stârnesc patimile.” Mai mult, „dacă un preot postește întotdeauna și se roagă neîncetat cu mintea, atunci în timpul ritului sacru simte cu adevărat harul lui Dumnezeu în el însuși.” Care sunt semnele unei astfel de prezențe a harului care disting vizibil un slujitor vrednic al altarului? În timpul celei de a celebra Liturghia, „inima lui se revarsă de lacrimi care curg. Și atunci acest binecuvântat preot plânge în hohote pentru preadulcele său Iisus... își udă veșmintele preoțești cu lacrimi... udă Sfântul Altar”. Cât de înalt este standardul spiritual al acelui slujitor care este considerat **un preot vrednic** , reiese din următoarele: în timp ce celebrează liturghia, „acest preot curat și imaculat apare mental ca o lumină pură și o lumină liniștită... Uneori se vede în aer, la unul sau doi coți de pământ și astfel, ca un înger al Domnului, celebrează Divina Liturghie” [1348] .

Imaginea prezentată aici este ideală, dar nu fabuloasă, totuși reală. Aceasta este departe de a fi singura mărturisire a celor care au avut o experiență supranaturală. Iată, de exemplu, mărturia Sfântului Zosima (Verkhovsky), căruia Sfântul Vasile, bătrânul din Belye Beregi, i-a dezvăluit cele mai intime gânduri ale sale. După moartea acestuia din urmă, părintele Zosima a relatat că bătrânul i-a povestit cum, în timpul rugăciunii pline de har, prin acțiunea Duhului Sfânt, „simte că se topește complet și aproape că își separă sufletul de trup. De asemenea, nu a ascuns acest lucru, spunând că în timpul marii acțiuni a rugăciunii, este complet înălțat către Dumnezeu și se vede clar ridicat și stând în aer, la aproximativ un cot deasupra pământului ” . [1350]

Urmărirea idealului îi inspiră pe cei ale căror cerințe față de ei înșiși nu cunosc milă. Astfel, Starețul Emilian (Vafidis) spune că nici Liturghia, nici Împărtășania nu vor aduce beneficii spirituale „dacă nu te rogi *neîncetat* ”. Fără trezvie, post și auto-constrângere sârguincioasă, „rugăciunea nu va aduce rod și nu se va ridica deasupra capului”, totuși „trebuie să depășească norii și cerurile... Dacă nu țin privegheri în afara slujbelor liturgice, atunci mă rog spre propria mea condamnare. Dacă nu rămân treaz, nu țin post continuu, nu mă străduiesc, atunci mă rog spre propria mea condamnare”. [1351] Se spune despre Starețul Ieronim din Egina că în timpul Liturghiei „se oprea și mult timp nu-și putea stăpâni lacrimile... Prezența lui Dumnezeu și a îngerilor i se părea evidentă”. Adresându-se unui coleg cleric, el a instruit: „Nu celebra niciodată Liturghia fără să te rogi cel puțin o jumătate de oră cu lacrimi. Trebuie să ajungi la o stare de căință înainte de a sluji”. Și, de asemenea: „Nu te gândi niciodată la bani; este mai rău decât diavolul. Nu există boală mai cumplită pentru preoți decât lăcomia.” Însuși Părintele Ieronim a povestit despre un preot simplu de sat, Ioan, din orașul Helveri din Cappadocia, care avea o familie și trudea zilnic pe câmp. „Când celebra Liturghia, plângea întotdeauna abundent, ofta și adesea nu-și putea stăpâni suspinele... Când se apropia momentul sfințirii Darurilor Preasfânte, remușcarea lui creștea la limită. Membrii corului repetau cântarea «Ție cântăm» de cinci sau șase ori, cântând cât mai încet posibil, și auzeau rugăciunile și suspinele lungi ale preotului în altar.” Când aceste întârzieri neobișnuite au început să provoace confuzie, părintele Ioan a răspuns simplu: „Cum să nu întârzii? Nu depinde de mine. De îndată ce încep să citesc rugăciunea, Altarul este înconjurat de un foc divin, care ajunge la doi sau trei

metri înălțime. Și nu mă pot apropia. Atunci cad la pământ și mă rog până când Domnul îndepărtează acest foc divin sau îl împarte în două și abia atunci mă apropii și continui rugăciunea.”

Acest preot era renumit pentru darul său de rugăciune. „Mulțimi de oameni se adunau în biserica sa, creștini din satele vecine participau la slujbă și existau momente când se adunau peste o mie de oameni. Toată lumea simțea tandrețe și plângea. Adesea, după liturghie, podeaua bisericii putea fi văzută udă de lacrimi . ” [1352]

„Unde poate cineva să găsească un **preot atât de vrednic** , care, asemenea unui serafim, să ardă de duh, dragoste, laudă și mulțumire înaintea Domnului?”, a întrebat părintele Ioan de Kronstadt, care știa bine răspunsul. „Un preot, asemenea unui înger al Domnului Atotputernic, trebuie să fie mai presus de toate patimile și tulburările spirituale, de toate atașamentele lumești sau temerile deșarte induse de demoni; trebuie să fie în întregime în Dumnezeu, iubindu-L și temându-L numai pe El. Frica umană înseamnă că nu s-a agățat în întregime de Dumnezeu... Cât de imparțial trebuie să fie un preot față de lucrurile pământești!... Un preot trebuie să fie un înger în măreția gândurilor sale, în puritatea sufletului și a trupului său, în fervoarea sa pentru Dumnezeu... Să fie îndrăzneț, hotărât în orice faptă bună, mai ales în cuvinte de bunătate, tandrețe și simpatie și mai ales în fapte de compasiune și ajutor reciproc.” Învățând din experiență ce fel de rugăciune săvârșește Domnul minuni de vindecare, părintele Ioan se întoarce către frații săi: „Rugăciunea unui preot pentru oameni are o mare putere la Dumnezeu, dacă preotul o îndreaptă către Domnul din toată inima, cu credință și dragoste.

„Dumnezeu să dea să fie mai mulți preoți care se roagă lui Dumnezeu *cu un duh arzător* .” Rugăciunea unui „ preot al lui Dumnezeu *care trăiește în sărbătoare* poate face minuni, precum rugăciunea profeților Moise, Ilie și a altora... Fiți sfinți, curați, blânzi, smeriți, milostivi, cumpătați, harnici, răbdători, iar rugăciunea voastră va ajunge întotdeauna la cer și va fi ascultată și împlinită. Rugați-vă întotdeauna din toată inima și, cel mai important, cu o inimă curată... Cuvintele rugăciunii, în timpul slujbelor și sacramentelor, citite cu credință, evlavie, frică de Dumnezeu, calm... au proprietatea incontestabilă și minunată de a revitaliza, întări și vindeca nu numai sufletul, ci și însăși trupul nostru. Acest lucru a fost dovedit prin experiență.”

Dar „ce facem mulți dintre noi? .. Un păcat grav, zic eu, pentru că, săvârșind sacramentele cu neglijență, comitem astfel blasfemie ... Dacă în timpul slujbei vreunul dintre noi, clerul, ar permite o pasiune momentană pentru un lucru sau o persoană, atunci ne-am răci imediat față de Dumnezeu, față de rugăciune și față de oamenii pentru care trebuie să mijlocim ... Aceasta este natura tuturor pasiunilor ... Un preot va fi tras la răspundere mai strict decât un laic ... Un preot nu ar trebui în niciun caz să trăiască în lux și mai ales să se răsfețe cu somn, mâncăruri și băuturi plăcute ... Răstignește-ți, cu siguranță răstignește-ți burta! .. Crezi că lăcomia ta, lăcomia ta nu răspund turmei tale? .. Da, dacă lumina din păstor este întunecată, atunci este neapărat întunecată și în turmă ... Stai ferm

în virtuțile spirituale - și ele sunt statornice; stai în rugăciune și te rogi fierbinte pentru ele - și ele simt asta; te întărești spiritual - ele se întăresc; te relaxezi - ele se relaxează. Doamne, ai milă de mine!” [1353]

„În timpul slujbei”, scrie Părintele Ioan în jurnalul său, „preotul trebuie să-și spună: *dacă nu am dragoste, nu sunt nimic...* [1354] Când un preot slăbește în duh în timpul slujbei... se roagă rece, din obișnuință, fără participare din inimă, fără dragoste sinceră pentru turmă și pentru Dumnezeu, atunci cei prezenți în biserică sunt copleșiți de Amalec spiritual, adică *duhul răului* [1355] , distrăgând forțele ostașilor lui Iisus Hristos, rugându-se în biserică, cu gânduri murdare, viclene și hulitoare. Vegheați, preoți ai Domnului, asupra voastră în timpul slujbei... Preoți ai lui Dumnezeu! Să știți și să vă amintiți că rugăciunea pentru copiii voștri spirituali, pentru mântuirea lor, trebuie să fie datoria voastră absolută... Dar ar trebui să vă rugați pentru ei nu numai în biserică, ci și acasă, în rugăciunea voastră de acasă. Cum vă puteți păstori cum se cuvine oile voastre verbale dacă nu vă rugați pentru ele - atât în biserică, cât și acasă? Este păcat ca un preot să se roage doar pentru sine. Rugăciunea pentru turma sa trebuie să-l urmeze pretutindeni . ” [1356]

Conform Sfântului Simeon Noul Teolog, un **păstor vrednic** este acela care „a dobândit o asemenea dragoste pentru Dumnezeu încât, de îndată ce aude numele lui Hristos, începe imediat să ardă cu flacără pentru El și să verse lacrimi, plângând pentru frații săi, considerând păcatele altora ca fiind ale sale și pe sine însuși cu tot sufletul său – cel mai păcătos dintre toate”. Va fi vrednic să primească preoția acela care este gata „cu dorința de a-și da viața pentru frații săi, împlinind porunca lui Dumnezeu de a iubi aproapele ” [1357 1358.] Totuși, „oamenii cu o astfel de dispoziție sunt rari”. Și totuși, „numai ei sunt capabili să predice cu fervoare, să înțeleagă starea de spirit a interlocutorilor lor și să știe să le dea răspunsurile necesare ” [1359] .

Experiență prețioasă

La începutul secolului al XX-lea, a apărut o tendință care a devenit acum o tristă realitate: „În ultimii ani, numărul celor tunși în monahism în Academiile noastre Teologice a crescut... Noi, bătrânii, privim cu îngrijorare cum astfel de tineri călugări, imaturi spiritual, urcă rapid în rândurile preoției: abia tuns, un călugăr devine preot încă la școală. Unde este experiența noviciatului? Unde este experiența tăierii voinței, a luptei cu propriul eul, ca să nu mai vorbim de lupta cu alte patimi?

Un astfel de călugăr abia și-a terminat studiile înainte de a fi numit profesor într-un seminar sau colegiu - el nu a văzut încă adevăratul monahism, deoarece se află în poziția de mentor.” Ar fi rezonabil „să nu se tundă studenții care doresc viața monahală cât timp sunt încă studenți, ci, la finalizarea studiilor, să se trimită la mănăstiri bine stabilite, unde prezbiteria nu a dispărut încă, cum ar fi Schiturile Optina, Glinsk, Sarov sau Zosima, să se supună acolo rânduielii stricte a adevăratei vieți monahale timp de aproximativ trei ani și numai atunci când prezbiterii îi recunosc ca fiind capabili de monahism, să se tundă și să se trimită în ascultare oriunde autoritățile bisericești consideră necesar . ” [1360]

Un candidat la episcopat sau preoție, așa cum arată Apostolul Pavel cu privire la motivul care împiedică hirotonirea, *nu ar trebui să fie neofit, ca nu cumva să devină arogant și să cadă în condamnare cu diavolul .* [1361] Interdicția hirotonirii candidaților nepregătiți este indicată în Canonul 3 al Sinodului de la Laodiceea: „Nu se cuvine să hirotonisim la preoție candidații recent botezați”. [1362] Și aceasta nu este doar o chestiune de vârstă, ci mai presus de toate de maturitate a spiritului: „absența iubirii întrece toate impedimentele canonice în calea preoției”. [1363] Tradiția noastră a fost caracterizată de strictețea principiilor. Întocmind Carta Mănăstirii Athonite Panteleimon în secolul al XIX-lea, Starețul Ieronim (Solomentsov) a prescris: „Funcția de duhovnic fratern, ca doctor duhovnic, este aleasă din mănăstire de un ieromonah de vârstă destul de înaintată, sobru, cinstit și cu o viață plăcută lui Dumnezeu, sârguincios în citirea cărților Scripturilor Dumnezeiești și patristice și experimentat în viața duhovnicească. Funcția de îndrumător, adică de stareț, este inseparabil legată de funcția de duhovnic (Canoanele 6 și 43 ale Sinodului de la Cartagina)” ([1364]).

„Când am intrat în Mănăstirea Sfântului Pantelimon de pe Muntele Athos”, își amintea Sfântul Sofronie (Saharov), „călugării mai în vârstă îl considerau nebun pe cineva care, trăind în mănăstire mai puțin de zece ani, vorbea deja despre lucruri duhovnicești ca fiind o nebunie... Bătrânețea este ca profeția: nu este supusă autorității administrative a ierarhiei. Un bătrân este un om care a trăit mulți ani în frica poruncilor lui Dumnezeu: el poate vorbi altora așa cum înțelege... Dar cei care au început recent să experimenteze harul lui Dumnezeu trebuie să fie foarte precauți până când nu trec prin *valea morții* - încercări și ispite. Atunci dobândesc puterea judecății. Altfel, repetă cuvinte fără să le cunoască adevăratul sens...”

Și oricât de mult i-ar citi pe Isaac Sirianul, Efrem Sirianul , Simeon Noul Teolog sau Grigore Palama, tot nu înțeleg ce vine odată cu ascultarea: rugăciunea curată, lipsită de toate patimile păcătoase. Nicio academie nu le oferă aceasta studenților săi... Mulți sfinți au experimentat acest lucru, dar Simeon Noul Teolog este deosebit de exemplar în această privință. Înainte de a deveni călugăr, i s-a dat ocazia să vadă lumina necreată... Desigur, citește cărți, dobândește o educație! Dar cea mai mare realizare în monahism este să te predai voinței lui Dumnezeu prin ascultare. Atunci Domnul dă ceea ce niciun academician nu poate atinge - rugăciunea curată . ” [1366]

„Acei clerici care ocupă funcții de conducere în Biserică la o vârstă fragedă își fac rău lor înșiși... Chiar dacă posedă calitățile necesare pentru poziția lor.” În schimb, „neirosindu-se în zadar, ci lucrând la ei înșiși, unii dintre ei ar constitui mai târziu un mare capital spiritual pentru Biserică... Sunt foarte întristat să aud că tineri preoți ocupă funcții de conducere... Totuși, de cele mai multe ori, nu preoții experimentați, capabili să lucreze spiritual la turma lor, ci tinerii preoți devin rectori de biserici... Răul este că tinerii, fără a fi îndeplinit mai întâi munca spirituală asupra lor înșiși, își asumă responsabilitatea pentru alții. Nedobândind încă bogăție spirituală, ocupă o poziție care îi obligă să distribuie această bogăție spirituală altora. Iar al doilea rău este că clericii mai în vârstă, care nu ocupă

funcții de răspundere în Biserică, nu au ocazia să împărtășească prețioasa lor experiență cu ceilalți . ” [1367]

Părintele Ieronim din Egina, deja tânăr, a devenit un predicator laic cunoscut în zona sa, dar cu toate acestea nu a îndrăznit să ia în considerare hirotonirea sfântă: „Un preot trebuie să fie ales de Dumnezeu sau ales de popor, dar nu un impostor. Există multe obstacole în calea hirotonirii preoțești și voi adăuga încă unul: atunci când cineva cere hirotonirea *de bunăvoie* ”. Părintele Ieronim avea o „concepție atât de înaltă despre sacramentul preoției” încât, atunci când a devenit în sfârșit diacon, a vrut să rămână „până la moarte”, căci „nu-și putea imagina să-L atingă pe Domnul Slavei cu mâinile sale păcătoase”. El a povestit: „Am fost diacon timp de unsprezece ani. Și nici măcar nu m-am gândit la preoție. Am fost făcut preot cu forța”.

El considera că îndrumarea spirituală nu este mai puțin dificilă, responsabilă și riscantă: „Mulți devin ghizi spirituali fără experiența necesară. Fără a fi vindecați ei înșiși, ei învață și instruiesc pe alții. Și acest lucru este periculos.” Starețul Ieronim l-a avertizat pe un tânăr chemat la hirotonire: „Ești încă tânăr și nu poți înțelege măreția preoției. Sfinții, dintr-o profundă reverență, au evitat preoția, nu pentru că le-ar fi antipatizat; unii chiar au mers până acolo încât și-au tăiat părți din propriul corp, pur și simplu pentru a evita să fie forțați să intre în preoție. Demnitatea preoției este mare. Cel care urmează să fie hirotonit trebuie să fie impecabil. Teofilact al Bulgariei spune că, chiar dacă cineva a ucis o pasăre, nu poate deveni preot.”

Însuși, starețul a slujit Liturghia pentru o perioadă foarte scurtă de timp - el însuși, în smerenie, a încetat să mai celebreze Euharistia, continuând în același timp să-și îndeplinească toate celelalte îndatoriri preoțești. O minune a determinat această decizie neobișnuită. După hirotonire, părintele Ieronim a celebrat Liturghia timp de patruzeci de zile consecutive. „A petrecut aceste zile într-o stare de ascensiune spirituală... Cu cât sufletul său se înălța mai sus, cu atât simțea mai profund nevrednicia sa de a sluji Liturghia... În a patruzecea zi după hirotonire, i s-a acordat o viziune terifiantă.” Sfintele Taine, după transubstanțiere, au luat brusc înfățișarea Trupului și Sângelui. A fost șocat și a început să plângă. „A trebuit să se roage multe ore pentru ca Trupul și Sângele să-și ia forma normală, astfel încât să poată primi Împărtășania.” În aceeași zi, zdruncinat de experiență, a decis să renunțe la alte celebrări ale Euharistiei: „Slujirea preoțească este dificilă”, a spus el. „Și nu pot suporta.” După aceea, a slujit doar aproximativ șase luni, așteptând să i se găsească un înlocuitor [1368] .

Mulți asceți remarcabili, după cum se știe, nu au căutat hirotonii sfinte sau chiar le-au evitat complet, mânați de un sentiment de smerenie și de un sentiment al imensei măreții a unei astfel de alegeri. Asceți ruși remarcabili, precum bătrânul Basilisk al Siberiei, pustnicul Ilarion Troekurovsky și mulți, mulți alții, nu au dobândit hirotoniile sfinte. În vremea noastră, bătrâni de renume mondial, precum Siluan Athonitul, Iosif Isihastul și Paisie Athonitul, au rămas simpli schimonahi. Același lucru era valabil și în trecut.

O clauză demnă de remarcat este conținută în Carta Mănăstirii Athonite Panteleimon, întocmită de Starețul Ieronim (Solomentsov). În ceea ce privește poziția părintelui duhovnic al mănăstirii, se precizează că acestuia i se permite „să fie îndrumător, adică bătrân, pentru un alt frate și chiar pentru *un simplu călugăr* , doar unul priceput în viața duhovnicească, care ar putea instrui un frate care îi dezvăluie luptele sale mentale, cum să reziste ispitelor vrăjmașului și cum să se îndemne la pocăință și mărturisirea păcatelor sale înaintea părintelui său duhovnic ” . [1369]

Aceasta a fost practica încă din cele mai vechi timpuri – un bătrân putea fi mai mult decât un simplu schimonah: „Fie că este vorba de un episcop, un preot sau poate cel mai obișnuit laic pios, esența nu constă în rang, nu în rang, nu în poziție. Esența este ca mentorul nostru ales să se dovedească a fi un lucrător duhovnicesc experimentat și iscusit, strict cu păcatul” [1370.] Într-o conversație cu studenții Academiei Teologice din Moscova, arhimandritul Kirill (Pavlov) a fost întrebat: „Se spune că un părinte duhovnicesc poate fi o simplă persoană duhovnicească credincioasă, dar nu un preot. Este posibil acest lucru?” – „Răspunsul meu este da. Au existat bătrâni duhovnici care nu au fost hirotoniți” [1371] .

Toată viața sa, Sfântul Maxim Mărturisitorul a rămas un simplu călugăr și nu a aspirat niciodată la vreo treaptă bisericească, deși a avut toate ocaziile să o facă [(1372]). În general, „călugării din vechime acceptau rareori hirotonia, refuzând adesea o astfel de mare onoare din smerenie”. Astfel, avva Isaac a fugit din chiliile sale în Egipt, ascunzându-se de hirotonia preoțească. Avva Amonius , „fiind chemat la episcopat și fugind de acesta, și-a tăiat urechea dreaptă, astfel încât să refuze hirotonia din cauza diformității corpului său”. Avva Evagrie Ponticul , unul dintre cei mai profunzi gânditori ai antichității, a evitat cu zel episcopatul, dar nu a putut evita hirotonia diaconească și ridicarea la arhidiacon, primite de la mentorul său, Sfântul Grigore Teologul [(1373]). Alegerea Sfântului Atanasie cel Mare pentru hirotonire a necesitat un efort considerabil din partea turmei sale: „Întreaga mulțime de locuitori, toți cei care aparțineau Bisericii Catolice, s-au adunat, în unanimitate, ca într-un singur trup, au strigat, au strigat, cerându-l pe Atanasie ca episcop al Bisericii și s-au rugat public lui Hristos pentru aceasta de-a lungul multor zile și multe nopți.” Iar în 361, viitorul Sfânt Grigore Teologul a fost hirotonit preot „cu violență și împotriva voinței sale” ([1374]).

Însuși Ioan Gură de Aur a descris în detaliu cum s-a ascuns în secret, evitând hirotonirea pastorală, în faimoasele sale „Omilii despre preoție”. Acolo, printre altele, spune: „Cel care oficiază trebuie să fie la fel de pur ca și cum ar sta chiar în ceruri, în mijlocul puterilor de acolo... Cel care își ia asupra sa o astfel de grijă trebuie să aibă o mare prudență și, chiar mai presus de prudență, marele har al lui Dumnezeu, dreptatea morală, puritatea vieții și virtutea mai mult decât omenească... Mai presus de toate, sufletul său trebuie să fie pur de dorința pentru *această lucrare* ; dacă are o înclinație pasională către ea, atunci, primind-o, va arde cu cea mai puternică flacără... În opinia mea, trebuie să abordăm această lucrare cu atâta respect încât să fugim de povara acestei puteri... Este

dezastruos, cu adevărat dezastruos, să căutăm această onoare... Trebuie să cercetăm și să observăm cu atenție dacă se ascunde o scânteie mocnită a unei astfel de dorințe”, aceasta „trebuie alungată cu grijă din suflet”.

Cei care au fost deja hirotoniți „nu vor să se laude cu această putere și nici nu se tem să o piardă... Dimpotrivă, cei care se tem și se tem să fie doborâți îndură o sclavie jalnică, combinată cu multe dezastre... Dacă cineva, chiar înainte de a dobândi această onoare, hrănește în sine această fiară teribilă și feroce, atunci este imposibil de exprimat în ce fel de cuptor se aruncă după dobândirea puterii” [1375] .

Printre exemplele din vremurile ulterioare, printre numeroșii asceți care au evitat cu smerenie hirotonirea, îi putem aminti pe Ioan al Moldovei [(1376)] și pe schimonahul athonit Arkadi ([1377]).

Preotul pocăit

În literatura creștină din secolele IV-IX, termenul *„părinte duhovnicesc”* [(1378)] se referă cel mai adesea la un bătrân monahal, în timp ce, mai târziu, termenul „părinte duhovnicesc” a fost folosit în principal pentru un preot-duhovnic. Pierzându-și caracterul exclusiv monahal, acest concept a început să fie asociat nu atât cu prezbiteria, cât cu îndrumarea spirituală la nivelul întregii biserici. În această perioadă, bătrânii monahali au devenit și „părinți duhovnici ai laicilor” și au început să „îndeplinească îndatoririle părinților duhovnici ai laicilor”. În ceea ce privește țara noastră, inițial, „în vechea tradiție ascetică rusă, termenul «părinte duhovnicesc» era aplicat nu unui bătrân, ci unui preot care asculta spovedanie”.

Începând cu sfârșitul secolului al XVII-lea, în diecezele nordice, funcția fiecărui preot paroh a început să fie combinată cu cea de duhovnic. Acest obicei s-a răspândit treptat, iar majoritatea parohiilor rusești au început să-și „numească preoții parohieni părinți spirituali”. Astfel, termenii „părinte spiritual”, „duhovnic” și „preot paroh” au devenit sinonimi în Rusia [(1379]).

Dacă urmărim psihologia bisericească a pocăinței în Rusia de-a lungul unui întreg mileniu, putem observa că aceasta a rămas întotdeauna aceeași. Material bogat și variat despre prezbiterii și îndrumarea spirituală se găsește în *literatura penitențială* rusă antică , care a apărut chiar printre părinții duhovnici și a fost creată sub influența ideologică a Nomocanonului lui Ioan Postitorul . Imaginea binecuvântată a „părintelui duhovnic” este reflectată în multe colecții de manuscrise de genul „Epistola unui Tată către un Fiu Duhovnic”. Înșuși părintele duhovnic din vechime vorbește despre chemarea sa: „Dumnezeu mi-a dat talentul, măcar că sunt nevrednic... să îngrijesc sufletele voastre... Căci atunci când vă văd umblând în legea Domnului, inima mea se bucură. Căci atunci când vă văd călcând poruncile Domnului, atunci întristarea mă mistuie... Cât de mult mă întristez pentru voi toată ziua , numai Dumnezeu știe. „Aveți credință în mine, nu mă preocupă atât de mult mântuirea mea, cât a voastră. „Când te văd trăind în rău, atunci uit bucuriile mele, plângând pentru tine.” Confesorul își mărturisește poverile purtării crucii sale: „Vărs neîncetat lacrimi pentru tine și

inima mă doare pentru tine; chiar dacă nu arătăm, totuși am acea durere în inimă... Tații au o mare durere pentru copiii lor, atât milă, cât și tristețe... și nu știi cât de mult ar vrea un părinte duhovnicesc să fie tăiat în multe bucăți, decât să-și vadă fiii pierind din fapte rele." [1380] .

Un părinte duhovnic era absolut necesar să *fie un învățător* , capabil să-și călăuzească turma pe calea pocăinței. „Dacă nu știi cum să înveți pe o persoană pocăită", acesta este deja un semn de inaptitudine profesională, motiv de demitere din slujire: „Un preot pompos și mândru, bețiv, nepoliticos și lipsit de inteligență nu este potrivit să fie preot, nici să primească copii duhovnicești spre învățătură, nici să asculte spovedania de la un astfel de om. Dacă nu te poți învăța singur, cum poți învăța pe altcineva?"

Imaginea părintelui duhovnic din vechime este înfățișată ca un tată iubitor și tandră, cu o inimă sinceră pentru sufletele încredințate lui, cărora li se adresează: „Dragii mei copii spirituali". Literatura penitențială antică îi îndeamnă de obicei pe părinții spirituali să „îi trateze pe duhovnici cu tandrețe, dragoste și afecțiune". Arhiepiscopul Ilie de Novgorod, în secolul al XII-lea, le poruncește preoților săi să „întrebe în liniște". Diverse rituri spovedane poruncesc, de asemenea, în mod similar. Cunoscuta „Prefață la Pocăință" îi îndeamnă pe părinții spirituali să asculte spovedanii „cu o față liniștită și o inimă blândă și veselă... Cu dragoste și liniște și smerenie... În liniște și cu tandrețe". Totuși, în același timp, se aștepta ca părinții spirituali să mențină strictețea. Unul dintre prinții Moscovei a mărturisit că atunci când s-a dus la părintele său spiritual, starețul Pafnutie de Borovsk, „i-au tremurat genunchii". Dar era o severitate născută tocmai din grija tatălui pentru mântuirea fiului său.

Practica penitențială rusă nu cunoaște altă modalitate de a combate păcatul decât prin disciplină ascetică și luptă interioară, singurul mijloc care duce la transformarea sufletului într- *o făptură nouă* . [1381] Esența acestei metode este vindecarea, iar unul dintre principalele mijloace de vindecare este penitența, care era recunoscută ca o consecință naturală a păcatului și se exprima prin excomunicarea din comuniune și o luptă suplimentară specială prescrisă pentru vindecarea sufletului și desăvârșirea în virtute. Nomocanoanele penitențiale sunt uneori intitulate „Legiuitorul sau Vindecarea păcatelor", subliniind scopul acestei colecții, constând dintr-o listă de păcate și penitențe, de a fi un instrument de *vindecare* spirituală . Conform instrucțiunilor penitenților, părinții duhovnicești trebuie să dea penitența ca medicament „cu mare considerație" și „după puterea" duhovnicului: „după înțelepciunea fiecăruia și nerezonabilitatea fiecăruia"; „toate acestea sunt cu siguranță vrednice de examinare și judecată de către părintele duhovnic".

Prin urmare, penitentul este chemat să accepte penitența nu ca pe o pedeapsă jignitoare, ci ca pe un remediu benefic: „Practicând penitența pentru păcatul împotriva păcatelor cu bucurie... Un preot, un învățător înțelept, știe cum să-ți vindece rănile păcătoase și să te elibereze de tristețe." O atmosferă plină de har și iubire - aceasta era cea mai caracteristică psihologiei bisericești a pocăinței din Rusia. Un părinte duhovnicesc, atunci când prescrie penitența, nu ar trebui să

simtă decât iubire pentru copilul său duhovnicesc: „Mângâie-l pe penitent, ca să nu se întristeze, ci să se bucure întotdeauna și să se încreadă în Dumnezeu.” Nomocanonul din secolul al XIV-lea conține chiar următorul articol: „Dacă un preot leagă [adică pedepsește] o persoană cu mânie, să fie excomunicat pentru șapte zile. ” [1382]

Puterea vindecătoare a penitenței derivă din legile spirituale ale pedepsei și din puterea purificatoare a suferinței. Fiecare faptă rea sau eroare, inevitabil, prin providența lui Dumnezeu, implică o anumită suferință, experimentată într-o formă sau alta. Dar dacă o persoană, fără a aștepta pedeapsa, se pocăiește și îndură cu recunoștință penitența, atunci o astfel de suferință voluntară previne o pedeapsă care „ar fi poate mult mai grea și mai dureroasă”. Durerea acceptată de bunăvoie dovedește sinceritatea pocăinței și îi adâncește profunzimea, care este prețioasă în ochii lui Dumnezeu și, prin urmare, posedă o putere purificatoare considerabilă. În general, orice suferință în ispite, „după sfinții părinți, este rezultatul propriilor noastre încălcări ale legii, fie actuale, fie trecute, și uneori chiar a celor care se pot întâmpla în viitor și pe care Dumnezeu, în dragostea Sa pentru omenire, le previne de dragul mântuirii noastre”, protejându-ne de nenorociri și permițându-ne să suferim, ca să spunem așa, în avans, într-o formă mai blândă [1383] .

***

Un părinte duhovnicesc, sau duhovnicesc — în rusa veche, **un preot penitențial** — este un preot hirotonit într-o slujire specială printr-o Cartă Mandatorie specială [din 1384.] Aceasta era o cerință obligatorie în timpul Rusiei Vechi, [în 1385.] Vechea instituție a părinților duhovnici a fost acum uitată; urme ale tradiției au rămas doar în Trebnik, unde este evidentă o interdicție strictă: *să nu se audă spovedanii fără o cartă specială* — permisiunea episcopului. Înainte de capitolul „Despre Spovedanie”, în prefața intitulată „Despre cum se cuvine un părinte duhovnicesc unui preot”, găsim încă o instrucțiune clară: „Dacă cineva îndrăznește să primească gânduri și spovedanii fără o cartă obligatorie de la episcopul local, o astfel de persoană va primi pe bună dreptate pedeapsa ca încălcător al canoanelor divine și pentru aceasta nu numai că se va distruge pe sine, ci și cei care i s-au spovedit nu se vor fi spovedit.” Cu toate acestea, numai în Grecia este respectată această tradiție sacră până în ziua de azi, iar „Euchologionul” grecesc conține un rit special: „Rânduiala când episcopul săvârșește spovedania”.

În mod similar, în Rusia, doar preoții „hirotoniți într-o slujire specială” aveau cândva voie să asculte spovedanii. Acest lucru nu diminuează în niciun fel sacramentul preoției. „Fiecare preot care a fost hirotonit în mod legitim posedă puterea sacramentală *de a lega și de a dezlega* , dar Biserica nu îi permite să ia măsuri disciplinare până când nu a dobândit suficientă experiență de viață și spirituală.” Aceasta nu este atât o interdicție, cât „o anumită limitare, proporțională cu vârsta tinerilor preoți și cu lipsa lor de experiență”. O Carte de Nevoi scrisă de mână de la Biblioteca Sofia din Novgorod conține, de exemplu, următoarea notă: „Preoții novici care sunt încă în funcție să nu îndrăznească să

primească niciun suflet la spovedanie”. Firește, aduce un zâmbet, dacă nu uneori lacrimi, să vezi „un tânăr preot nou hirotonit fără nicio experiență spirituală, care vorbește despre păcatele oamenilor, vindecă boli cronice și joacă rolul unui «părinte spiritual» sau chiar al unui «bătrân»”.

Pe lângă restricțiile de vârstă, o altă cerință pentru un părinte duhovnic este crucială și este imposibil de îndeplinit fără mulți ani de experiență. „În timpul spovedaniei, un preot nu trebuie să asculte pur și simplu cuvintele penitentului și apoi, după ce îi dă câteva sfaturi, să recite rugăciunea de absolvire. De asemenea, el *trebuie* , în timp ce penitentul își mărturisește păcatele, să recite în tăcere Rugăciunea lui Iisus. Aceasta îl ajută pe păcătos cu puterea sa spirituală și întărește, purifică și luminează viziunea spirituală a părintelui duhovnic.” Aceste cerințe și altele pentru un pastor au fost întotdeauna foarte stricte, sau mai degrabă, au fost așa de la bun început: Apostolul Pavel „a pus multe cerințe ucenicilor și colaboratorilor săi și a dat îndrumări pentru examinarea corectă a celor care doresc să fie hirotoniți prin mâna unui episcop. Apostolul poruncește să nu se pună mâinile *peste nimeni în grabă...* și cere ca cei care doresc să fie hirotoniți *să fie testați* . ” [1386]

Indicativă în acest sens este povestea Papei Leon I cel Mare, căruia Apostolul Petru i s-a arătat într-o viziune pe patul de moarte și „a anunțat iertarea tuturor păcatelor, cu excepția păcatului hirotonirii pripite și neglijente a preoților”. Cuvinte de avertizare și reproș pentru că nu au luat preoția suficient de în serios se aud de la personalități precum Ioan Gură de Aur, Ambrozie al Milanolui , Fericitul Ieronim, Grigore Dialogul , Efrem Sirul și Grigore Teologul. Acesta din urmă, hirotonit cu forța de tatăl său, s-a retras în deșert, temându-se de înaltul rang de preot. Și nu era singurul - Ioan Gură de Aur și mulți alții, conștienți de gradul lor de nevrednicie, au încercat și ei să se sustragă [hirotonirii] .

„Spuneți-mi”, a întrebat odată Sfântul Ioan Gură de Aur, „se produce o asemenea tulburare în biserici? Cred că nu se datorează nimic altceva decât faptului că alegerile și numirile primaților se fac fără discriminare și pe măsură ce se întâmplă.” 1388 Personalitatea unui [pastor] este o întrebare delicată, complexă și întotdeauna relevantă. „Devine tristă și dureroasă”, se lamenta Arhiepiscopul Nikon (Rozhdestvensky) în anii prerevoluționari , „când te uiți în jur și nu vezi în tânăra generație niciun tip patriarhal de slujitori ai Bisericii lui Dumnezeu... sunt prea puțini cei a căror valoare de sine este complet distrusă de conștientizarea faptului că ei înșiși sunt un zero complet, *o non-entitate* și că, dacă se face ceva bun prin ei, nu ei o fac, ci Dumnezeu prin ei.” În sufletele bătrânilor trăia o frică: „ce se întâmplă dacă îmi asum meritul pentru ceva în lucrarea lui Dumnezeu, ce se întâmplă dacă pierd binecuvântarea lui Dumnezeu pentru asta... Ei considerau chiar și gândul că *am făcut asta drept sacrilegiu.”*

De aceea, slujirea lor pastorală a manifestat „o călăuzire din inimă, din dreapta lui Dumnezeu. Nu poți fi un bun păstor” fără aceasta. „Hristos are această lege: cu cât își recunoaște mai mult slăbiciunea, nevrednicia, cu atât este mai aproape de harul Său”. Prin urmare, se cuvine unui păstor „să păzească cu toată grija, ca pe o comoară neprețuită, conștiința propriei insignifianțe, a

neputinței, a nevoii constante de ajutorul lui Dumnezeu... Aceasta este ceea ce i-a făcut pe preoții lui Dumnezeu puternici... În inima alcătuirii lor morale se afla conștiința profundă că un simț smerit al propriei insuficiențe este elementul prin care trebuie să trăiască un adevărat slujitor al lui Hristos ” . [1389]

Își amintesc cum părintele duhovnicesc al Lavrei, Starețul Zaharia, a ascultat spovedanii [în 1390.] „Nu se grăbea niciodată să concedieze un duhovnic și existau momente când dedica trei ore și jumătate unei singure persoane.” Nu toată lumea înțelegea isprava unei astfel de slujbe - era o perioadă în care unii părinți duhovnici erau mai preocupați să obțină mită pentru spovedanie. „Ah, părinte Zosima, nu știi să auzi spovedanii”, l-au batjocorit frații săi. „Ai petrecut toată slujba cu o singură persoană și până atunci eu deja strânsesem treizeci și opt de ruble . ”

Oamenii își amintesc, de exemplu, cum în anii 1920, un umil preot provincial și luptător al rugăciunii, părintele Serghii Gubcevski, săvârșea slujbe, [săvârșind] -o cu lacrimi pentru fiecare decedat, jelind sincer pe cei plecați necunoscuti lui. Există multe astfel de exemple... „Un pastor trebuie să fie foarte atent: dacă un preot nu ascultă pe cel care i se adresează, atunci Domnul nu-i va auzi nici rugăciunile pastorale.” [1393] S-a întâmplat ca preoții să fie sfătuiți să urmeze exemplul și chiar să învețe de la laici, deși nu erau hirotoniți și nu studiaseră în seminarii, dar atinseseră maturitatea spirituală: „Există încă psalmiști de tip vechi, oameni umili, evlavioși ai rugăciunii, dedicați slujirii bisericești cu conștient și cu blândețe. Învățați de la astfel de oameni cum să dobândiți darul rugăciunii, să învățați răbdarea și credința arzătoare a lui Hristos” [1394] .

Părintele Ioan de Kronstadt a recunoscut cu tristețe: „Puțini preoți sunt conștienți de înălțimea slujirii lor, care se străduiesc să corespundă intențiilor lui Dumnezeu pentru ei și turma lor, iar ei, asemenea laicilor, sunt seduși de viața pământească, de bogățiile și plăcerile pământești și le pasă puțin de interesele spirituale ale lor și ale turmei lor; sunt duși de gânduri pământești, de pasiuni carnale și cad adânc de la înălțimile chemării lor” [1395] .

În același timp, chiar la începutul secolului al XX-lea, viitorul sfințit mucenic Tadeu de Tver predica că asceții ne învățau întotdeauna să punem mântuirea aproapelui nostru mai presus de a noastră, asemenea Apostolului Pavel, care a fost dispus *să fie excomunicat de Hristos* de dragul concetățenilor săi . După ce au petrecut mulți ani în tăcere deplină, Părinții isihaști se întorceau adesea în lume, devenind mentori pentru frații lor. Acești bătrâni duhovnicești lucrau în rugăciune și muncă până când sufletele lor erau la capătul puterilor, instruindu-și turma, jurând lui Dumnezeu că va răspunde pentru mântuirea sufletelor încredințate lor în ascultare. Mai mult, „după ce au atins detașarea spirituală, erau cu adevărat iertători față de slăbiciunile omenești, știind din experiență personală ce luptă și muncă ascetică este necesară pentru a atinge puritatea desăvârșită și eliberarea de patimi”. Unde, dacă nu de la astfel de bătrâni, poate cineva să caute adevărata îndrumare - o învățătură plină de har? „O minte purificată de patimi... primește o perspectivă asupra misterelor acțiunilor harului divin... Numai o astfel de minte, pe care multora dintre mentorii

spirituali din vremurile străvechi li s-a dat să o dobândească și pe care mulți asceți ai deșertului, necunoscuți lumii, o posedă astăzi, este capabilă să discearnă nu numai starea sufletelor indivizilor, ci și destinele viitoare ale Bisericii și ale lumii. Prin urmare, fiecare dintre noi ar trebui să se îndrepte în primul rând către ei." Și mai ales viitorul pastor, „care dorește să întreprindă isprava îndrumării și călăuzirii spirituale a altora. " [1397]

Scurte, dar convingătoare, sunt cuvintele unui bătrân, câștigate cu prețul unei vieți de suferință: „Prima datorie a unui pastor este să fie un om al rugăciunii. Un pastor trebuie să se roage pentru toți oamenii dați lui de Dumnezeu și, cu rugăciune și dragoste, să le vindece neputințele și bolile spirituale – acesta este cel mai important lucru." [1398] „Munca pastorală constă, în primul rând, în rugăciunea atentă, mai ales în timpul Liturghiei – neîmpovărată de gânduri străine, cu o înțelegere deplină a fiecărui cuvânt al liturghiei." [1399] Aceasta este mentalitatea unui pastor rus, inerentă celor mai buni reprezentanți ai acestei clase.

Un ecou al durerii de inimă se poate auzi în scrisoarea viitorului martir, preotul Vasili Sokolov [(1400)] , când, așteptând executarea pedepsei cu moartea în închisoare, reflectă cu pocăință asupra vieții sale: „Aceasta este, fără îndoială, pedeapsa pentru păcatele de a fi pastor, pentru incapacitatea, pentru lipsa de voință de a păstori cum se cuvine turma lui Hristos. Ni se poruncește să păstorim - nu stăpânind peste moștenirea lui Dumnezeu, ci dându-ne viața pentru ea. Dar noi, dimpotrivă, ne punem întreaga păstorire în stăpânirea exterioară asupra turmei, în obținerea de profituri murdare din ea, în dobândirea de onoare și glorie pentru noi înșine și așa mai departe. Într-un cuvânt, am pervertit însăși semnificația păstoririi spirituale și am transformat-o în stăpânire lumească." [(1401])

Ca o continuare a acestei teme, sunt percepute cuvintele Patriarhului Alexei (Simanski) [1402] , adresate în anii postbelici viitorilor clerici [1403] : „Poporul rus ortodox este epuizat în căutarea unor păstori spirituali cu adevărat buni... Poporul rus știe foarte subtil să recunoască și să aprecieze un păstor adevărat... Vor să vadă un păstor - un tată, care pătrunde cu dragostea sa în nevoile turmei... Și inima se deschide către un astfel de păstor. Turma va ierta unui alt păstor, poate, o oarecare uscăciune și severitate, care sunt caracteristice altor caractere, îi vor ierta chiar și slăbiciunile sale; Dar niciodată un creștin ortodox rus nu va ierta un preot pentru lipsa de credință sau pentru îndeplinirea ireverențioasă, nepăsătoare, exterioară, formală a îndatoririlor sale pastorale... Un păstor are două îndatoriri sacre: rugăciunea și munca ascetică... Și cu cât rugăciunea sa solitară este mai profundă, cu cât își îndeplinește mai fervent slujirea de chilie, cu atât îndeplinește mai precis cerințele stabilite de Biserică - cu atât mai eficientă va fi puterea slujirii sale. Și poporul ortodox rus știe bine dacă un păstor se roagă cu adevărat atunci când... săvârșește o anumită rugăciune sau doar împlinește în exterior ceea ce este scris în cărți...

Poporul nostru este foarte sensibil la ce fel de preot are și, dacă totuși acceptă sfintele sacramente și binecuvântările de la un pastor pe care nu-l pot respecta, acest lucru arată doar cât de smerit este poporul nostru rus, cât de adevărat și

profund înțelege semnificația harului preoției; înțeleg, dar în același timp se întristează” [1404] .

Ieromărturisitorul Luca al Crimeii s-a adresat clerului diecezei în 1948: „Nu este preoția în general, și în vremea noastră în special, o ispravă dificilă de a sluji poporul, lâncezit și chinuit de foame și sete *de a auzi cuvintele Domnului ?* [1405] Și câți clerici își fac din această ispravă un scop? Nu privesc ei slujirea lui Dumnezeu ca pe un mijloc de subzistență, ca pe un meșteșug de corectare a cerințelor? Oamenii sunt foarte sensibili la astfel de lucruri... Și cu disperare vedem că mulți, mulți astfel de oameni nu au învățat nimic nici măcar din revoluție. Ca și înainte, și chiar mai rău decât înainte, ei afișează fața murdară a mercenarilor - nu a păstorilor.” [1406] Multe schimbări externe și interne au avut loc în Patria noastră de atunci, dar Sfântul Luca ar putea repeta cuvintele sale astăzi, deși unele lucruri s-au schimbat în rău: este puțin probabil ca oamenii să fie acum „foarte sensibili la recunoașterea unor astfel de oameni”.

S-a vorbit mult recent despre tinerii preoți care cred uneori că hirotonirea le conferă darul *discernământului .* [1407] Adesea imaturi, lipsiți de experiență în lupta personală și predispuși la boala spirituală a aroganței, astfel de pastori se autointitulează „părinți spirituali” și se angajează să-și conducă turma, revendicând un rol aproape similar cu cel al prezbiterilor. Rezultatul este o caricatură a vieții spirituale, nu amuzantă, ci mai degrabă tristă. Unii dintre ei nu reușesc să înțeleagă sincer că un prezbiter nu poate fi decât unul care și-a încheiat ascensiunea pe Golgota, care și-a eradicat propria decrepitudine într-o luptă istovitoare cu diavolul. Ei nu reușesc să înțeleagă că prezbiterul este un dar plin de har de la Dumnezeu. Prezbiterul este imposibil *de învățat* și, prin urmare, imposibil *de imitat* .

De asemenea, uneori nu înțeleg sarcina cu care se confruntau bătrânii: să crească o persoană duhovnicește, astfel încât să nu alerge toată viața după un părinte duhovnic cu fleacuri, ci să devină capabil să audă cum *Însuși Duhul* îi vorbește în inimă *cu suspine de nedescris* [1408] .

Desigur, în mod ideal, un mentor „trebuie să fi parcurs el însuși calea spirituală pentru a-i călăuzi pe alții de-a lungul ei. Harul îl ajută pe un preot, dar nu înlocuiește lupta și experiența sa personală”. Este inacceptabil să „atribuim tot ce ne vine în minte acțiunii harului. Această ispită este caracteristică dezvoltării spirituale a copilăriei”. De aceea, „în Grecia există un canon conform căruia nu tuturor, ci doar anumitor preoți li se acordă dreptul de a asculta spovedanii și de a impune penitență. Acolo, duhovnicii sunt aleși dintre preoții cunoscuți pentru credința și experiența lor impecabilă”. În lipsa unei astfel de practici, preotul nostru este obligat cel puțin „să-și amintească faptul că slujește oamenilor în numele lui Hristos, nu să stăpânească peste ei”. Iar „venerația excesivă a părintelui spiritual, care poate duce la atașament isteric, indică deja un defect în viața spirituală a cuiva”.

Din Patericoane, știm că alegerea unui părinte duhovnic era lăsată în seama novicelui *însuși* . Nicio constrângere nu era permisă în această privință. Sfântul Ioan Scărarul - învățătorul călugărilor din toate timpurile, Sfântul Simeon Noul

Teolog și alți părinți, și mai recent Sfântul Ignațiu (Brianchaninov) - au vorbit despre grija cu care călugării și laicii ar trebui să-și aleagă îndrumătorul spiritual... Nu se poate cere unei persoane, inclusiv unui călugăr, să se supună unui părinte duhovnic impus. Fără încredere personală și libertate de alegere, aceasta va duce fie la un joc al ascultării – ipocrizie și fariseism, fie va descuraja complet dorința de spovedanie profundă... Nu este vorba despre structura mănăstirii, nu despre supunerea obligatorie față de stareț, ci despre îndrumare spirituală, despre spovedanie, despre rezolvarea problemelor vieții interioare... Arbitrariul unor părinți duhovnici ajunge până la punctul în care își impun opiniile teologice inexacte... copiilor lor duhovnici, crezând că și dogmatica este inclusă în secțiunea despre ascultarea personală... Aici avem de-a face cu o mândrie care a depășit chiar și normele morale exterioare și se transformă în nebunie” [1409] .

Ascetism pastoral

În înțelegerea ortodoxă, slujirea unui pastor este de neconceput fără asceza personală, la care este obligat fiecare cleric, ca să nu piardă această chemare și esența ei. „Pentru a-i călăuzi pe ceilalți corect spre mântuire, un pastor trebuie, în primul rând, să experimenteze adevărul mântuirii în Hristos în propria sa viață. De aici și necesitatea **ascezei personale** .” Fără aceasta, „slujirea pastorală este imposibilă și se reduce la simpla îndeplinire a cerințelor și a comportamentului birocratic.” Și orice abatere de la asceza personală „duce la denaturarea și distrugerea lucrării pastorale și a pastorului însuși.” Așa raționează episcopul ascet, care a reușit să întruchipeze în viața sa ceea ce a învățat în [1410.] Darurile spirituale sunt date unui pastor „prin harul lui Dumnezeu și nu prin meritele sale personale, în scopul slujirii Bisericii”, dar ele sunt păstrate și multiplicate doar „cu reaprinderea lor ulterioară”. Prin urmare, „darul preoției poate fi luat de la un pastor. După cum ne învață experiența vieții ascetice, harul lui Dumnezeu poate vizita o persoană și o poate părăsi” – o lege atât de imuabilă „încât chiar și Apostolul Pavel însuși se temea că, în timp ce predica și îi conducea pe alții spre mântuire, el însuși s-ar putea dovedi *neînsemnat* [1411] ” [1412] .

Credincioșii din Rusia sunt atrași invariabil de cei care întruchipează spiritualitatea, dar sunt atrași în primul rând nu de cei bogați în cunoștințe academice, ci de cei care sunt modesti datorită unei smerenii autentice, care sunt împovărați de rugăciune, al căror spirit este făurit în auto-reproșuri și în negarea sinelui. Iată răspunsul tipic al unui bătrân la întrebarea cui să apeleze pentru sfaturi: „Caută un bătrân liniștit, bun, smerit, care rămâne în pacea conștiinței și tăcerea interioară, adică care nu judecă pe nimeni.” [1413] Prin urmare, „vai dacă un pastor își reduce întreaga chemare și lucrare la rolul de catehet, ca și cum tot creștinismul ar consta în cunoașterea formulelor teologice.” Astfel, el nu-și va inspira niciodată turma la transformarea inimilor și sufletelor lor. Străduindu-se pentru viața spirituală, oamenii caută întotdeauna bătrâni, „căutând constant, la mii de kilometri distanță, ghizi spirituali și mijlocitori”. „El le aduce... necazurile sale, le confesează neputințele sale.” Aceasta înseamnă, la urma urmei, că oamenii caută ceea ce nu găsesc la preoții parohiei lor. O astfel de „sete de îndrumare spirituală și o căutare în preot, în

primul rând, a unei rugăciuni pentru păcate, a unui consilier spiritual” a fost întotdeauna caracteristică poporului nostru . [1414]

Conform Sfintei Scripturi , predicarea pastorală este eficientă în primul rând datorită stării interioare a învățătorului: *Cuvântul și predica mea nu sunt în cuvintele convingătoare ale înțelepciunii omenești, ci în manifestarea duhului și a puterii* [1415.] Influența unui pastor asupra turmei sale depinde în primul rând de gradul zelului său pentru aprinderea darului harului, de cât de mult „păstorii aduc har divin în propriile lor suflete, cât de mult lucrează asupra lor înșiși... Asceza spirituală, aceasta este principala datorie a unui pastor”, iar „prima condiție pentru formarea” pastorilor novici „este **munca interioară** – atenția la sine” [1416.] Mai mult, în viitor, un pastor este obligat „să se dedice unei munci interioare constante, ca scop principal al vieții” [1417] .

Rugăciunea este atitudinea creștină dominantă, scopul tuturor celor care se străduiesc și, mai presus de toate, desigur, al pastorilor. „Poporul rus prețuiește mai presus de orice pastorii care au o minte rugătoare, care trăiesc după idealul renunțării, precum Părintele Ioan de Kronstadt .” Îndemnul popular despre un pastor - „slujește bine” - se referă în primul rând la dragostea sa pentru rugăciune. Aceasta înseamnă că nu numai că „își îndeplinește slujirea cu respect și tandrețe”, ci și „se roagă profund și în secret acasă, cu umilință și cu o credință ferventă, mijlocind pentru turma sa”. Din păcate, „rugăciunea privată poate părea plictisitoare, dificilă și nu deosebit de necesară pentru un pastor, iar pentru mântuirea altora, complet irelevantă, o chestiune mai degrabă de conștiința personală a pastorului”. Cu toate acestea, fără lupta rugăciunii, „este imposibil ca vreun pastor să aprindă în sine harul hirotonirii sau să fie inspirat pastoral”. Fără rugăciune privată, „toate virtuțile sunt înăbușite, credința slăbește, iar zelul pentru mântuire se răcește”, iar acest lucru „echivalează cu pierderea oportunității de a fi un păstor bun și spiritual”. Preotul „este transformat într-un mercenar”, un fariseu lipsit de grație, „predicând ceea ce el însuși nu experimentează ” . [1418]

Scăderea „duhului rugăciunii îl pune pe pastor într-o poziție foarte incomodă în fața credincioșilor” - fiecare „vede atunci slăbiciunea influenței sale personale asupra turmei sale”. Și ce fel de pastor este el „cu propria sa incapacitate sau refuz de a se ruga” atunci când „este obligat să-și conducă turma în rugăciune”? Totuși, trebuie recunoscut: „pastorii care duc o viață de rugăciune sunt relativ rari”. Lipsa „sârguinței în rugăciunea acasă” și a „interesului pentru dezvoltarea rugăciunii devastează sufletul unui preot”. Din cauza „incapacității de a călăuzi lupta rugăciunii a credincioșilor și a incapacității de a-i inspira la comuniunea cu Dumnezeu, focul harului se stinge” atât printre oameni, cât și printre clerici . [1419] Nu este o coincidență faptul că Sfântul Simeon al Tesalonicului îi îndeamnă pe pastori să fie zeloși în rugăciunea **neîncetată** în numele lui Hristos. Obligând preoții, călugării și laicii să „practice Rugăciunea lui Iisus”, el scrie: „Persoanele sacre să se ocupe de această lucrare ca de o predică apostolică și divină, ca de o lucrare care produce roade divine, mărturisind astfel dragostea lor față de Hristos. Cei care trăiesc în lume să săvârșească această rugăciune pe

cât le permit puterile, văzând în ea pecetea și semnul credinței lor, protecția, sfințirea și arma împotriva oricărei ispite . ” [1420]

Rugăciunea privată este absolut esențială pentru slujirea publică; numai ea poate pregăti cu adevărat un pastor „să ofere o rugăciune conciliară, mijlocitoare” și să o infuzeze cu „puterea îndrăzneală”. Prin urmare, „ **rugăciunea acasă pentru un pastor ar trebui să fie suflarea sufletului său, fără de care nu ar putea trăi** ”. Desigur, „rugăciunea bisericească conciliară poate în sine” să inspire un cleric. „La vederea unei adunări de credincioși, un pastor își înviorează involuntar inima și este umplut de inspirație”. Însuși cadrul bisericesc facilitează foarte mult acest lucru: „în rugăciunea conciliară, este necesar *să* se îndeplinească cerințele tipicului”, iar „slujba divină generală îl obligă *involuntar* pe pastor să respecte ritul rugăciunii și să se concentreze asupra lui”. Este deosebit de important ca „în biserică, el să fie unit în spirit cu credincioșii”, a căror rugăciune îl ajută și pe [pastor] .

Sfântul Ioan Gură de Aur spune despre aceasta: „Ceea ce nu poate obține cel care se roagă singur pentru sine, va obține rugându-se în adunarea multora. Căci dacă nu virtutea sa, atunci unanimitatea generală va avea o mare putere. ” [1422]

Dacă nu meritele pastorului, atunci credința turmei atrage harul divin. Scara Efesenilor menționează acest principiu: „Dacă cineva vă cere să vă rugați pentru el, chiar dacă nu ați dobândit încă darul rugăciunii, nu-l refuzați. Căci adesea credința celui ce cere rugăciune îl mântuiește pe cel ce se roagă pentru el cu inimă smerită. Nu vă arogați când v-ați rugat pentru alții și ați fost ascultați, căci credința lor a lucrat și a săvârșit-o. ” [1423]

Fie cum ar fi, rugăciunea privată este mai pură. În public, „energia pastorală este adesea trezită” de infatuarea față de „vanitate subtilă, dorința de a-i impresiona pe ceilalți”, care este „un fel de autohipnoză”. [1424] Această diferență dintre rugăciunea publică și cea solitară este remarcată de Sfântul Ioan Scărarul: „prima este uneori oarecum amestecată cu aroganță, în timp ce cea de-a doua este în întregime plină de smerenie”. [1425] Cuvintele Sfântului Ioan Gură de Aur sunt terifiante: „Nu cred că printre preoți sunt mulți care se mântuiesc; dimpotrivă, sunt mult mai mulți care pier, și tocmai pentru că această lucrare necesită un suflet mare”. Prin *măreție* se înțelege că adevărata rugăciune, ca însăși speranța mântuirii, este legată exclusiv de smerenie: numai dacă „pastorul atinge *smerenia pură a unui copil* ”, Dumnezeu i se revelează în mod tangibil. Pentru cel pângărit de mândrie, Dumnezeu este de neînțeles. „Cel orbit de impuritate este incapabil de comunicare directă cu Dumnezeu”.

De o importanță deosebită pentru un preot este pregătirea pentru slujirea Liturghiei Divine, prescrisă fiecărui preot prin „Informații Instrucționale”. Aceasta constă, pe lângă participarea la slujbele preliturgice prescrise, în respectarea strictă a regulii: citirea atentă a mai multor canoane, acatiste și rugăciuni înainte de Împărtășanie. „Influența lor asupra sufletului este enormă” și este extrem de nedorit „să se scurteze regula la o simplă citire a trei canoane, deoarece aceasta nu oferă o pregătire suficientă pentru sacrament”. Regula, citită în întregime, „cu înțelegere și simțire din inimă”, introduce o stare spirituală elevată, fără de care

este greu de îndeplinit un serviciu complet. Cu toate acestea, uneori „nerespectarea regulii depășește toate limitele și normele”, de exemplu, când păstorii, după ce au scurtat-o „la doar trei canoane”, le citesc în timpul Vecerniei sau Utreniei în altar.

Astfel de oameni „nu sunt plăcuți Domnului, nu inspiră pe cei care se roagă” și se condamnă la „un sentiment de rigiditate inimii și lipsă de har”. Se întâmplă ceea ce este complet inacceptabil: „uneori nu citesc *nimic* . Preoții degenerați înșiși recunosc deschis acest lucru”. Dacă pregătirea pentru slujbă este scurtată „din cauza oboselii cauzate de treburile casnice sau a lenei pure, atunci acești pastori criminal de neglijenți sunt supuși condamnării lui Dumnezeu”. Acest lucru corupe turma, dar mai presus de toate, este distructiv pentru preot însuși: „o atitudine neglijentă față de reguli împiedică dezvoltarea capacității de a se ruga... În sufletele pastorilor destrăbălați, ultimele scântei ale unei dispoziții rugătoare se sting treptat”.

Este caracteristic faptul că „păstorii căldicei înșiși nu sunt niciodată chinuiți de rugăciunea lor căldicelă, mecanică, nici de rugăciunea scurtată fără un motiv întemeiat”. Dar, nefericiții, „prin aceasta își adună ei condamnare în Ziua Mâniei ” . [1426]

***

Am început cartea noastră cu o epigrafă, cuvintele Sfântului Simeon Noul Teolog. Încheind partea principală, ne întoarcem la propriile sale cuvinte. Acestea să servească drept rămas bun cititorului:

„Dacă cineva se roagă lui Dumnezeu simplu, la întâmplare, ca în treacăt, fără teama pe care ar trebui să o aibă cineva care stă înaintea lui Dumnezeu... nu numai că suferă o pagubă, ci suferă cel mai periculos rău, mânia lui Dumnezeu, aversiunea față de Dumnezeu, alungarea lui Dumnezeu... Nu există păcat mai mare decât să te rogi lui Dumnezeu cu dispreț” [1427] .

***

Note

[1079]

Cuvântul „cârmaci” provine de la cuvântul *„helmsman”* (derivat din *pupa* unei nave). Un cârmaci este cârmaciul care dirijează mișcările navei, îi ghidează și îi direcționează cursul.

[1080]

Vezi: această ediție, vol. 2, secțiunile „Ascultare” și „Îndrumare”.

[1081]

Vă trimit ca pe oi în mijlocul lupilor. Fiți înțelepți ca șerpii și fără griji ca porumbeii. Dar păziți-vă de oameni, căci vă vor da în fața soboarelor și vă vor biciui în sinagogile lor . (Matei 10:16-17)

1082

Teofan Pușcatul, Sfânt. Viața interioară. Moscova, 1998. P. 125.

1083

Avva Dorofei. Învățături folositoare sufletului... Mănăstirea Pskov-Pecherski, 1994. P. 70.

1084

Proverbe 11:14 .

1085

Simeon Noul Teolog, Venerabilul. Operele. TSL, 1993. Vol. 2. P. 221.

1086

Miercuri: Ps. 117, 22 ; Matei 21, 42, 44 ; Vieți de la Sfântul Ioan 20, 18 ; 1 Petru 2, 6 ; Efeseni 19, 22 .

1087

Cuviosul Partenie de Kiev // Viața Cuviosului Bătrân Partenie de Kiev-Pecersk. Moscova, 1993. P. 37.

1088

Kallinikos Isihastul, schimonah. // Heruvim (Karambelas), arhimandrit. Bătrânii moderni ai Muntelui Athos. Moscova, 1998. Pp. 187, 208.

1089

Nestor (Kumîș), ieromonah. Starețul Nikolai Zalitsky. Sankt Petersburg, 2002. pp.

1090

Simeon Noul Teolog, Venerabilul. Operele. TSL, 1993. Vol. 1. P. 108. Vol. 2. P. 130.

1091

Mitropolitul Hierotheus (Vlachos) . O noapte în pustiul Sfântului Munte. TSL, 1997. Pp. 148, 149.

1092

Sfântul Isaac Sirul. Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvinte 56. P. 282.

1093

Cuviosul Partenie de Kiev // Viața Cuviosului Bătrân Partenie de Kiev-Pecersk. Moscova, 1993. P. 40.

1094

Sfântul Simeon Noul Teolog // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 5. P. 14.

1095

Sfântul Simeon Noul Teolog. Operele. TSL, 1993. Vol. 1. P. 98. Vol. 2. P. 90, 226.

1096

Vezi această secțiune și, de asemenea, această ediție, vol. 2, secțiunile „Ascultare” și „Îndrumare”.

1097

Arhimandritul Rafael (Karelin). Despre ascultare... http://karelin-r.ru

1098

Iată cum expune iezuitul Alagona dogmele învățăturii latine: „Prin porunca lui Dumnezeu, se poate ucide pe nevinovat, se poate fura, se poate comite adulter, căci El este Domnul vieții și al morții și al tuturor lucrurilor și, prin urmare, porunca Lui trebuie îndeplinită...” Cardinalul Bellarmine explică: „Papa este, în sensul direct și absolut al cuvântului, deasupra Bisericii Universale.” O concluzie terifiantă rezultă de aici: „Dacă Papa ar prescrie virtutea ca viciu și viciul ca virtute, atunci Biserica ar trebui să acționeze așa cum prescrie Papa.” Iar cardinalul Cajetan adaugă: „Biserica este sclavul Papei.” Ideologia catolică, notează I.A. Ilyin , conține o propagandă sofisticată de „minciuni, înșelăciune, depravare și trădare; aici există învățătura că scopul Bisericii justifică orice mijloace, dar aici nu există nici dragoste, nici bunătate, nici harul lui Dumnezeu.” *Shubart V.* Europa și sufletul Orientului. P. 396; *Kozlov M., prot.* // http://sedmitza.ru.

1099

Vezi: *Ioan Cassian Romanul,* Scripturi Sf. TSL, 1993. Cartea a 4-a. Cap. 27, 28.

1100

Zosima (Verkhovsky), Venerabilul. Opere. TSL, 2006. P. 112.

1101

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Creații. Moscova, 1998. Vol. 5. P. 74.

1102

Sfântul Ioan Sinaitul. Scara. 4:42.

1103

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Scrisori complete. Moscova–Sankt Petersburg, 1995. P. 745.

1104

Scrisorile arhimandritului Ioan (Krestyankin). Mănăstirea Pskov-Pechersky, 2006. P. 482.

1105

Iosif de Vatoped, Stareț. Mărturie athonită. Moscova, 2009. P. 141.

1106

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1996. Vol. 5. P. 74.

1107

Cf.: *Chiar dacă noi sau un înger din cer v-ar propovădui o altă evanghelie decât cea pe care v-am propovăduit-o noi, să fie anatema* (Galateni 1:8).

1108

Vasile cel Mare, Sfânt // *Lazăr (Abașidze)* , *Arhimandrit.* Glasul Avertismentului Grijuliu. Saratov, 2010. Pp. 198, 199.

1109

Kirill (Pavlov; 1919–2017), Arhimandrit. Ivan Dmitrievici Pavlov s-a născut în Kasimov într-o familie de fermieri. A absolvit o facultate politehnică, a lucrat un an la o uzine metalurgice, apoi s-a înrolat în armată și a început să lupte în Războiul Finlandez. A participat la Marele Război Patriotic ca sergent; a fost rănit și a petrecut timp în spital; a luptat până în Austria; și a fost demobilizat (1946). Ajuns la Moscova, a intrat la Seminarul Teologic din Moscova, apoi a absolvit Academia Teologică din Moscova (1954), a intrat în Lavra Sfântului Serghie ca novice și a depus jurămintele monahale (1953). Fiind cel mai în vârstă locuitor al Lavrei, Arhimandrit Kirill a slujit timp de mulți ani ca părinte spiritual al fraților monahali și al laicilor. Depășind boli grave, starețul a încercat întotdeauna pe cât a putut să-i primească pe toți cei care apelau la el pentru sfaturi. Arhimandrit Kirill a slujit și ca duhovnic patriarhal; Patriarhii Alexei I, Pimen și Alexei al II-lea i s-au mărturisit.

1110

Kirill (Pavlov), Arhimandritul // Despre conducerea spirituală. Klin, 2000. pp. 133, 134; Fonograma conversației. 1996. (Arhiva autorului). Arhimandritul Kirill (Pavlov) a purtat această conversație cu studenții și profesorii Academiei Teologice din Moscova, în cadrul academiei din TSL, în 1996.

1111

Simeon Noul Teolog, Venerabilul. Operele. TSL, 1993. Vol. 1. P. 101.

1112

Contemplare sobră. Moscova, 2002. Păg. 51, 52.

1113

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1996. Vol. 1. P. 285.

1114

Matei 3:9 .

1115

Luca 10:2 .

1116

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Conversații spirituale. Essex; Moscova, 2003. Vol. 1. Pp. 274, 275, 280, 281.

1117

Ieronim (Solomentsov), Ieroschemah. // Marea Gardă. Moscova, 2001. Vol. 1. P. 626.

1118

Epifanie (Teodoropoulos), Arhimandrit // Testamente ale vieții. Moscova, 2003. P. 107.

1119

Vezi: *Sfântul Simeon Noul Teolog.* Operele. TSL, 1993. Vol. 1. Cuvintele 47. P. 424; Vol. 2. Cuvintele 64. P. 127–129.

1120

Isus Hristos este același ieri, azi și în veci (Evrei 13:8).

1121

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Conversații spirituale. Essex; Moscova, 2003. Vol. 1. P. 281.

1122

Sfântul Simeon Noul Teolog. Opere. TSL, 1993. Vol. 1. Cuvintele 47. P. 424; Vol. 2. Cuvintele 64. P. 125.

1123

Paisie Athonitul, bătrân. Scrisori. Moscova, 2008. P. 22.

1124

Kirill (Pavlov), arhimandrit // Despre cler. Klin, 2000. pp. 133–138.

1125

Sfântul Nifon al Constantinopolului // *Sfântul Varsanufie cel Mare și Sfântul Ioan.* Un ghid pentru viața spirituală. Moscova, 1995. P. 495.

1126

Surori. M., 2001. P. 185.

1127

Vezi, de exemplu, Sisters. Moscova, 2001.

1128

Vezi: Matei 24:12 .

1129

Vezi: *Sfântul Ioan Sinaitul, Scara* scării. 7:57.

1130

1 Timotei 4:12 .

1131

De la editor // *Rafael (Karelin), Arhimandrit.* Arta de a muri sau Arta de a trăi. Moscova, 2003. Pp. 161, 419–421, 429.

1132

Mărturisiți-vă unii altora păcatele și rugați-vă unii pentru alții (Iacov 5:16).

1133

Domnule 8:22 .

1134

Pimen cel Mare, Venerabil // *Ignatie (Brianchaninov), Sfânt.* Patericon. Moscova, 1996. P. 305.

1135

Filokalia. TSL, 1992. Vol. 2. P. 447.

1136

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1998. Vol. 5. P. 77.

1137

Marcu 13:37 .

1138

2 Timotei 4:5 .

1139

Ioan (Krestyankin), arhimandrit // Călugăr al lui Dumnezeu. Mănăstirea Pskov-Pechersky, 2009. P. 366.

1140

Citat din: http://ispovednik.com/stati/yuriy-shmelev/sdayut-pozicii

1141

Chesnokov Alexander, preot. Schitul Glinskaya și bătrânii săi. TSL, 1994. P. 124.

1142

Alexie al Moscovei, drept. // Bunul Păstor. Moscova, 1997. P. 640.

1143

Marea Gardă. Moscova, 2001. Vol. 1. P. 300.

1144

Aemilian, arhimandrit. Cunoașterea lui Dumnezeu... M., 2002. P. 390.

1145

Romani 8:21 .

1146

Kontsevich I.M. Dobândirea Duhului Sfânt... M., 1993. P. 38.

1147

Cum să-ți tratezi corect tatăl spiritual. Sankt Petersburg, 2001. P. 20.

1148

Cuviosul Macarie al Egiptului. Omilii spirituale. Cuvântul 7, Capitolul 14.

1149

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1996. Vol. 1. Pp. 283–285.

1150

Sfântul Ambrozie de la Optina. Scrisori complete. Moscova, 1995. Partea a 3-a. Pag. 104, 115.

1151

Sfântul Varsanufie cel Mare și Sfântul Ioan. Un ghid pentru viața spirituală. Moscova, 1995. Răspunsuri 90, 142, 317, 501.

1152

Mitropolitul Ioan (Snițev). Bastionul spiritual. Sankt Petersburg, 2000. P. 97.

1153

Serghie (Rybko), ieromonah. // Radonezh. 2002. Nr. 7 (125).

1154

Vezi, de exemplu:*Smirnov S. I., prof.* Părinte spiritual în Biserica Răsăriteană Antică. Moscova, 2003.

1155

Smirnov S.I., prof. Părinte spiritual în Biserica Răsăriteană Antică. Moscova, 2003. Pp. 96–98, 210, 265.

1156

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Scrisori complete. Moscova–Sankt Petersburg, 1995. P. 282.

1157

Grigore Dvoeslov, Sf. // *Kroustalakis G.* Starețul Porfirie, părinte spiritual și mentor. M., 2000. P. 80.

1158

Carismă (cajri"ma, din cavri" – har; milă, dar) – har, dar plin de har; dar al iubirii, milă.

1159

Kontsevici I.M. Optina Pustyn... TSL, 1995. P. 25, 38.

1160

Pitirim (Nechayev), Mitropolit . // Îndrumător spiritual al bătrânilor. Moscova, 2001. P. 112.

1161

Petru (Pigol), stareț . Sfântul Grigorie Sinaitul și succesorii săi spirituali. M., 1999. S. 39–41, 48, 49; Patericonul athonit. M., 1994. Partea 1. P. 330, 335.

1162

Beniamin (Milov), episcop // Petru (Pigol), stareț . Venerabilul Grigorie Sinaitul... p. 49.

1163

Kontsevici I.M. Optina Pustyn... TSL, 1995. P. 25, 26.

1164

Mitropolitul Antonie (Khrapovițki). Teologie pastorală. Mănăstirea Pskov-Pecerski, 1994. P. 40.

1165

Gabriel (Dinev; n. 1950), Mitropolit de Loveci (Biserica Ortodoxă Bulgară). Țvetan Metodiev Dinev s-a născut la Sofia, fiind fiu duhovnicesc (din 1972) al celebrei schimonah ascetice ruse Maria (Dokhtorova) și autor al unei cărți despre ea. A trăit timp de 5 ani (din 1973) în schitul Sfintei Parascheva-Petka, unde stareța Maria era stareța și a introdus Regula Sfântului Nil din Sora. Țvetan a fost tuns în monahism cu numele Gabriel (1979), hirotonit ieromonah (1980), a absolvit Academia Teologică din Sofia (1984) și a efectuat un stagiu de practică la Academia Teologică din Moscova, unde îndrumătorul și mentorul său academic a fost Mitropolitul Pitirim (Nechayev). A găsit un conducător duhovnicesc și un prezbiter în persoana Arhimandritului Ioan (Krestyankin). Arhimandritul Gabriel a condus Metohionul bulgar din Moscova (1986–1991); a fost hirotonit episcop de Makariopolis, vicar al diecezei Sofiei (1998) și ridicat la rang de mitropolit (2001).

1166

Gabriel (Dinev), arhiepiscop. Schiigum. Maria (Dokhtorova). TSL, 2001. P. 60.

1167

Cler (*slav*) – aici: îngrijire spirituală, spovedanie.

1168

Smirnov S.I., prof. Confesor rus vechi. M., 2004. S. 53–55, 101.

1169

Ibidem. Pag. 64, 65, 80.

1170

Teofan (Bistrov), Arhiepiscop . // *Batts R., Marchenko V.* Mărturisitorul Familiei Regale. Moscova, 1996. P. 385.

1171

Note de la stareț. Taisii... M., 1994. P. 106.

1172

În Mănăstirea Pantelimon de pe Sfântul Munte.

1173

Marea Gardă. Moscova, 2001. Vol. 1. P. 621.

1174

Biografie completă a Sfântului Ignațiu al Caucazului. Moscova, 2002. P. 33.

1175

Sir. 32, 21 .

1176

Proverbe 11:14 .

1177

Vezi: *Dorotheos, Avva.* Învățături sufletești... http://azbyka.ru

1178

Conversație a Arhimandritului Kirill (Pavlov) cu studenții și profesorii Academiei Teologice din Moscova. 1996 // Despre conducerea spirituală. Klin, 2000. Pp. 133–138; Fonogramă. 1996. (Arhiva autorului).

1179

Vezi Evrei 13:17 ; Luca 10:16 .

1180

Dicționar explicativ *Dahl V.I.*

1181

Glubokovsky N.N. Evanghelia libertății creștine... M., 1999. P. 99.

1182

Mitropolitul Antonie (Khrapovițki). Teologie pastorală. Mănăstirea Pskov-Pecerski, 1994. P. 40.

1183

Vezi: *Isaac, ieromonah.* Viața Starețului Paisie al Sfântului Munte . Moscova, 2006. P. 381.

1184

Ibidem, p. 610.

1185

Simon , ieroschimonahul (monahul Ștefan), a murit ca un ascet foarte tânăr în Mănăstirea Sfântul Serghie și a primit o moarte prea binecuvântată și liniștită.

1186

Biografie completă a Sfântului Ignațiu al Caucazului. Moscova, 2002. P. 207.

1187

1 Petru 1, 20 ; 1 Timotei 4, 1 .

1188

Arhimandritul Rafael (Karelin). Despre ascultare... http://karelin-r.ru

1189

Teofan Pușcatul, Sfânt. Viața interioară. Moscova, 1998. P. 125.

1190

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1998. Vol. 5. P. 77.

1191

Unde nu este sfat, poporul cade, dar unde sunt mulți sfătuitori este siguranță. (*Cei fără călăuzire cad ca frunzele, dar când sunt mulți sfătuiți este siguranță* .) Proverbe 11:14 .

1192

Vezi: *Ignațiu (Brianchaninov),* Opere sfinte. Moscova, 1998. Vol. 5. Pp. 77, 78.

1193

Sofronie, Ieromonah. Starețul Siluan; Despre rugăciune. http://azbyka.ru

1194

Vezi mai jos, capitolul „Războinici singuratici”.

1195

Teofan Pustnicul, Sfânt. Ceea ce este necesar pentru cel pocăit... Moscova, 1995. P. 62.

1196

Aemilian, Arhimandrit. Cunoașterea lui Dumnezeu... M., 2002. P. 389.

1197

2 Corinteni 4:5 .

1198

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Scrisori complete. Moscova–Sankt Petersburg, 1995. Pp. 256, 302.

1199

Matei 23:8 .

1200

Ioan 13:14–15 .

1201

Teofan Pustnicul, Sfânt. Ceea ce este necesar pentru cel pocăit... Moscova, 1995. P. 79.

1202

Vezi: *Nicolae (Saharov), ierodiac.* Învățătura Arhimandritului. Sofronia despre bătrânețe. http://azbyka.ru

1203

Ibidem.

1204

Serafim (Cichagov), Arhimandrit. Cronică... M., 1996. Pp. 157, 331.

1205

Iată cum definește Sfântul Siluan Athonitul această abilitate: „Cum vorbesc cei desăvârșiți? Nu spun nimic de la sine. Ei vorbesc doar ceea ce le dă Duhul.” *Ieromonahul Sofronie.* Starețul Siluan. P. 27.

1206

Serafim (Cichagov), Arhimandrit. Cronică... M., 1996. Pp. 370, 371.

1207

Pimen cel Mare, Venerabilul // Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Opere. Moscova, 1996. Vol. 5. P. 74.

1208

Kontsevici I.M. Optina Pustyn... TSL, 1995. P. 150.

1209

Vezi: *Nikolai (Saharov), ierodiac.* Învățătura arhimandritului Sofroniu despre bătrânețe // Sursa. 2001. Nr 10. http://azbyka.ru

1210

2 Timotei 4:3–4 .

1211

Reguli monastice antice. Moscova, 1994. Pp. 47, 48.

1212

Varsanufie cel Mare și Ioan, Venerabilii. Îndrumător al vieții spirituale. Moscova, 1995. P. 495.

1213

Ignatie (Brianchaninov), Sfântul. Patericon. Moscova, 1996. pp. 30, 31.

1214

Sfântul Nil Sorski. Tradiția vieții schitice (în limba slavă). Moscova, 1997. P. 71.

1215

Paisie al Moldovei, Sf. // Viața și scrierile Starețului Pavsia (în limba slavă). Optina pust., 2001. P. 248.

1216

Sfântul Nil Sorski. Tradiția vieții schitice. Moscova, 1997. P. 71.

1217

Viața și scrierile Starețului Pausius (în limba slavă). Optina pust., 2001. P. 249.

1218

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Scrisori complete. Moscova–Sankt Petersburg, 1995. Nr. 162.

1219

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Călătorie spre Porțile Eternității. Moscova, 2001. Pp. 51, 61, 123.

1220

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Scrisori complete. Moscova–Sankt Petersburg, 1995. Nr. 49. P. 114.

1221

Ibidem, nr. 545, p. 766.

1222

Marcu (Lozinsky) , stareț . Viața spirituală a unui laic și a unui călugăr. Moscova, 1997. P. 265.

1223

Ioan de Kronstadt, cel drept . Opere. Jurnal. Moscova, 2003. Vol. 2. P. 584.

1224

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfânte. Vol. 1, 2. http://azbyka.ru; Vol. 5. Prefață; Scrisori complete. Moscova–Sankt Petersburg, 1995. Nr. 25, 48–50, 157, 162.

1225

Viața și scrierile Starețului Pausius (în limba slavă). Optina pust., 2001. P. 23.

1226

Varsanufie cel Mare și Ioan, Venerabilii. Îndrumător al vieții spirituale. Moscova, 1995. Răspunsul 262.

1227

Vezi: *Kontsevich I.M.* Optina Pustyn... TSL, 1995. P. 150.

1228

Rafail (Karelin), arhimandrit. Întrebări și răspunsuri. http://karelin-r.ru/faq

1229

Călugărița N. Strigătul celei de-a treia păsări. Sankt Petersburg, 2008. Pp. 48–50.

1230

Dorimedont (Suhinin), ieromonah. Învățătura Sfântului Ignatie (Brianchaninov) despre ascultare... Moscova, 2002. P. 17.

1231

Yakovlev A.I. Epoca lui Filaret. M., 2010. P. 375.

1232

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Scrisori complete. Moscova–Sankt Petersburg, 1995. P. 114.

1233

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Viitorul Rusiei este în mâinile Providenței Divine. Moscova, 1998. P. 30.

1234

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Călătorie spre porțile veșniciei. Moscova, 2001. Pp. 87, 23.

1235

Viețile Sfinților Sfântul Dimitrie de Rostov. Mănăstirea Optina, 1993–1994. Mai. Pp. 249, 250.

1236

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Călătorie spre porțile veșniciei. Moscova, 2001. Pp. 186, 187.

1237

Yakovlev A.I. Epoca lui Filaret. M., 2010. P. 375.

1238

Biografie completă a Sfântului Ignațiu al Caucazului. Moscova, 2002. P. 6.

1239

Să menționăm câteva dintre aceste mănăstiri. În următoarele mănăstiri, Sfântul Ignatie fie și-a urmat instruirea de novice, fie a fost stareț: Lavra Alexandru Nevski (provincia Petrograd); Mănăstirea Trinitatea lui Alexandru-Svirski (provincia Oloneț); Schitul Bogoroditkaia Ploscenskaia (provincia Oriol); Schitul Beloberejskaia (provincia Oriol); Mănăstirea Bryansk Svenski (provincia Oriol); Schitul Kozelsk Vvedenskaia Optina (provincia Kaluga); Mănăstirea Kirillov-Belozerski (provincia Novgorod); Schitul Adormirii Semigorodnaia (provincia Vologda); Mănăstirea Glușițski Dionisie (provincia Vologda); Mănăstirea Lopotov Grigorievo-Pelshemski (provincia Vologda). Mănăstirea Nikolaevski Ugresski (provincia Moscova); Mănăstirea Trinitatea-Sergiu (provincia Petrograd); Mănăstirea Nikolo-Babaevski (provincia Kostroma).

Următoarele opt mănăstiri s-au aflat sub îndrumarea și conducerea spirituală a Sfântului Ignatie datorită poziției sale de decan al eparhiei din Petrograd: Mănăstirea Vvedensky Ostrovsky; Mănăstirea Cheremenets Sfântul Ioan Teologul; Mănăstirea Treimea Zelenetsky; Mănăstirea Staraya Ladoga Sfântul Nicolae; Mănăstirea Treimea-Sergiu; Mănăstirea Adormirii Maicii Domnului Staraya Ladoga; Mănăstirea Schimbării la Față Valaam; Mănăstirea Nașterii Domnului Konevsky. *Sokolov, Leonid.* Sfântul Ignatie. Pp. 93, 94.

1240

Viața Sfântului Ignațiu // Scrisori culese ale Sfântului Ignațiu. Moscova–Sankt Petersburg, 1995. Pp. 27–38.

1241

Serafim (Romanțov), Venerabilul // Mozaicul Glinskaia. Moscova, 1997. P. 248.

1242

Cf.: *După roadele lor îi veți cunoaște* (Matei 7:16, 20).

1243

Cf.: *Păziți-vă de proorocii mincinoși, care vin la voi în haine de oi, dar pe dinăuntru sunt lupi răpitori* (Matei 7:15).

1244

Ioan (Krestyankin), arhimandrit. Scrisori. Mănăstirea Pskov-Pechersk, 2000. P. 438, 439, 452, 488, 498.

1245

Ioan (Krestyankin), Arhimandrit // Ispitele zilelor noastre. Moscova, 2003. Pp. 31, 126.

1246

Citat din:

http://ignatysestry.ru/print/knigi/dorimedont/ne_hulite_Duha_Sv_gl10.html

1247

Kontsevich I.M. Dobândirea Duhului Sfânt... http://hesychasm.ru

1248

Ignatie (Brianchaninov), sfânt // *Kontsevici I.M.* Optina Pustyn... TSL, 1995. P. 12.

1249

Cuvintele Domnului sunt înfricoșătoare: „ *Oricine va face să scăpa de sub control pe unul din acești micuți care cred în Mine, mai bine i-ar fi să i se lege de gât o piatră de moară și să fie înecat în adâncul mării”* (Matei 18:6).

1250

Kontsevici I.M. Optina Pustyn... TSL, 1995. P. 11–13.

1251

Surori. M., 2001. P. 185.

1252

Batts R., Marchenko V. Mărturisitorul familiei țarului. Moscova, 1996. P. 321.

1253

Cum să-ți tratezi corect tatăl spiritual. Sankt Petersburg, 2001. Pp. 83, 86.

1254

Teodor (Pozdeevski), Arhiepiscop. Semnificația isprăvii creștine // Biografie. Lucrări alese. TSL, 2000. Pp. 214, 215.

1255

Vezi: Infirmitatea senilității la începători // *Nikon (Vorobyov), Starețul.* Pocăința ne este lăsată. Moscova, 1997. Pp. 428–430.

1256

Ispitele timpului nostru. Moscova, 2003. Pp. 99, 101.

1257

Scrisorile arhimandritului Ioan (Krestyankin). Mănăstirea Pskov-Pechersky, 2006. P. 458.

1258

Episcopul Arseni (Jadanovski). // Lumină liniștită. Biografie și opere ale episcopului Arseni (Jadanovski). Moscova, 1996. Cartea 1. Pp. 171, 192, 193.

1259

Ilin, Alexandr Ivanovici (1895–1971), protopop. Născut într-un sat de lângă Sankt Petersburg, într-o familie de foști iobagi din provincia Tver. A absolvit Seminarul Teologic din Sankt Petersburg (1915) și un curs la Academia Teologică din Sankt Petersburg; s-a înrolat în armată, a terminat școala de ofițeri și a luptat timp de un an. Căsătorit (1918), hirotonit preot (1922) și a servit în Torzhok. Arestat (1936), condamnat la 5 ani, re-condamnat la 10 ani; a ispășit o pedeapsă în lagărul de la Karaganda, Tomsk-Asinsky și Sevzheldorlag (1936–1942) și eliberat prematur. A fost exilat la Ukhta și (din 1944) la Arkadak. După închisoare, a trăit cu soția sa ca frate și soră până la sfârșitul zilelor sale. A intrat în departamentul de corespondență al Academiei Teologice din Leningrad (1948) și a fost trimis să slujească în orașul Luga din Episcopia de Leningrad (1949); a fost transferat la Novgorod (1954) ca rector al catedralei orașului și decan; a fost numit (1957) secretar diecezan sub Episcopul Serghie (Golubtsov). Și-a susținut disertația de candidat (1958) cu tema „Împărtășirea Sfintelor Taine în viața unui ortodox”. După pensionare (1966), Părintele Alexandru și-a petrecut ultimii ani de viață în satul Siverskaia din Regiunea Leningrad, unde a primit numeroși copii duhovnicești. După o boală gravă, a plecat la veșnicie de sărbătoarea Tăierea împrejur a Domnului (+14.01.1971). Cu trei zile înainte de moartea sa, Părintele Alexandru a postit, fără să mănânce nimic; în aceste zile a suferit deosebit de grav - conform mărturiei rudelor sale, „i-a cerut Domnului să sufere aici pe pământ pentru păcatele sale și ale copiilor săi duhovnicești”.

1260

Arzând către Hristos. Moscova, 2001. P. 182.

1261

Eupraxia (Galanopoulos), călugăriță. Timp de 47 de ani, a fost chilie și discipolă a ieroschemonahului Ieronim din Egina. A fost sora schimonahului Arsenie Locuitorul Peșterilor, un apropiat al Starețului Iosif Isihastul. Starețul Haralamp

din Dionysiatus, unul dintre cei mai apropiați cinci discipoli ai lui Iosif Isihastul, a fost nepotul Eupraxiei și al lui Arsenie.

1262

Compară: *Închină-te Domnului Dumnezeului tău și slujește-I numai Lui* (Matei 4:10).

1263

Botsis P. Vârstnicul Ieronim... M., 2003. P. 36, 40, 116, 119, 123, 124, 168, 179.

1264

Alexei al II-lea, Patriarh. Discurs la întâlnirea diecezană din 25 martie 2003 // Ispitele timpului nostru. Moscova, 2003. Pp. 12, 13.

1265

Beniamin (Milov), Episcop. Teologie pastorală cu ascetism. Moscova, 2002. Pp. 137, 142–149.

1266

Ciprian (Kern), Arhimandrit. Slujire pastorală ortodoxă. Klin, 2002. Pp. 118–120, 122–127, 324.

1267

Vezi: *Vladimir Vorobiev , Arhipreotul.* Pocăință, Spovedanie, Îndrumare Spirituală. Reshma, 1997.

1268

1 Regi 19:12 .

1269

Ibidem. pp. 27–29, 33–36, 42–45.

1270

Isaac Sirianul, Cuvinte ascetice ale Sfântului. M., 1998. S. 269, 270.

1271

Nestor (Kumîș), ieromonah. Starețul Nikolai Zalitsky. Sankt Petersburg, 2002. P. 6.

1272

Ioan de Kronstadt, cel drept . Opere. Jurnal. Moscova, 2002. Vol. 1. Cartea 2. P. 313.

1273

Nikon (Vorobyov), stareț. // Bătrânul Silouan Athonitul. Moscova, 1996. P. 238.

1274

Iosif Isihastul, schimamon. // *Iosif Monahul, schimamon.* Starețul Iosif Isihastul. TSL, 2000. P. 344.

1275

Nestor (Kumîș), ieromonah. Starețul Nikolai Zalitsky. Sankt Petersburg, 2002. P. 11.

1276

Contemplare sobră. Moscova, 2002. Păg. 52–54.

1277

Ibidem, p. 54.

1278

Poveștile unui rătăcitor către tatăl său spiritual. TSL, 1997. P. 43.

1279

Botsis P. Vârstnicul Ieronim... M., 2003. P. 13.

1280

Iosif al Athosului [Isihastul], bătrân . O relatare a experienței monahale. TSL, 1998. P. 291.

1281

Preasfântul Ephraim Katounaksky. Moscova, 2002. P. 158.

1282

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Isprava cunoașterii lui Dumnezeu. Essex; Moscova, 2002. P. 69.

1283

Iosif al Athosului [Isihastul], bătrân . O relatare a experienței monahale. TSL, 1998. P. 290.

1284

Teofan Pușcatul, Sfânt. Despre Rugăciunea lui Iisus în Scrisori... Moscova, 1998. P. 44.

1285

Sfântul Nicodim al Sfântului Munte. Războiul invizibil. TSL, 1991. P. 211.

1286

Proverbe 18:19 .

1287

Sf. Nil Sorsky // Cheia înțelegerii. Moscova–Ekaterinburg, 2003. Pp. 361, 363.

1288

Ieronim (Solomentsov), Ieroschemah. // Marea Gardă. Moscova, 2001. Vol. 1. P. 514.

1289

Tocmai asta sfătuiește Sfântul Teofan Zăvorâtul pe cei doi prieteni să urmeze asceza în lume: „ascultați-vă unii pe alții și păziți-vă unii de alții”. El asigură că, pentru unii, aceasta este calea cea mai potrivită, că în acest fel se poate „trăi bine împreună. Mai bine decât într-o mănăstire”. *Sfântul Teofan Zăvorâtul* . Scrisori complete: Din nepublicate. P. 346.

1290

2 Petru 3:10 .

1291

Sfântul Filaret al Moscovei // Sunt al vostru, al tuturor. Moscova, 2003. P. 118.

1292

„Un eretic poate traversa un râu pe suprafața apei, așa cum merge cineva pe uscat”, spune Sfântul Pahomie cel Mare , dar aceasta se va întâmpla „cu ajutorul lui Satana”. Sfântul Ignațiu al Caucazului povestește despre un anumit călugăr care, stând desculț pe cărbuni încinși, „a citit întreaga Rugăciune Domnească, *Tatăl Nostru* ”, care, desigur, „se datora influenței demonice”. Sfârșitul său este caracteristic: a căzut într-o frenezie completă „și, aruncându-se în cuptorul aprins al unei băi publice, a fost ars”. Viețile Sfinților: Sfântul Dimitrie de Rostov. Mai; *Sfântul Ignațiu (Brianchaninov),* Opere. Vol. 1. Pagina 223.

1293

Iosif al Athosului [Isihastul], bătrân . O relatare a experienței monahale. TSL, 1998. P. 303.

1294

Serafim (Romanțov), Venerabilul // Mozaicul Glinskaia. Moscova, 1997. P. 212.

1295

Barnaba (Belyaev), Episcop // Damaskin (Orlovsky), Stareț. Martiri, mărturisitori și asceți ai pietății ai Bisericii Ortodoxe Ruse a secolului XX. Tver, 1992. Cartea 1. P. 84.

1296

Iosif al Athosului [Isihastul], bătrân . O relatare a experienței monahale. TSL, 1998. Pp. 286, 292.

1297

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1996. Vol. 2. P. 259.

1298

Iosif Monk, schimamon. Starețul Iosif Isihastul. TSL, 2000. P. 245.

1299

Isaac Sirianul, Cuvinte ascetice ale Sfântului. M., 1998. P. 322.

1300

Sfântul Ambrozie de la Optina. Scrisori complete. Moscova, 1995. Partea a 3-a. Nr. 408.

1301

Teofan Pușcatul, Sfânt. Scrisori despre viața spirituală. Moscova, 1996. P. 169.

1302

Ioan (Alekseev), schema-higum. // Bolșakov S. La culmile spiritului. M., 1995. P. 51.

1303

Serafim (Romanțov), Venerabilul // Mozaicul Glinskaia. Moscova, 1997. P. 212.

1304

Paisios Athonitul, schemamonah. // Rakovalis A. Părintele Paisios mi-a spus... M., 2003. P. 165.

1305

Hierotheos (Vlachos), Mitropolit . O noapte în pustiul Sfântului Munte. TSL, 1997. P. 138.

1306

Contemplare sobră. Moscova, 2002. P. 52.

1307

Efrem Athonitul, Arhimandrit. Perle... TSL, 2001. P. 25.

1308

Teofan Pușcatul, Sfânt. Scrisori complete. Numărul 1. Nr. 188. Numărul 2. Nr. 244. Numărul 4. Nr. 650; Scrisori complete: Din nepublicate. Moscova, 2002. P. 463.

1309

Paisie Velichkovsky, socrul . Crini sătești. Kiev, 1997. P. 14.

1310

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1998. Vol. 5. P. 268.

1311

Lazăr [Abashidze], arhimandrit. Sacramentul Spovedaniei. Moscova, 1995. P. 232.

1312

Ioan (Alekseev), monah schimatic. Privește în inima ta. P. 272.

1313

Ieronim (Solomentsov), Ieroschemamonk . // Marea Gardă. Moscova, 2001. Vol. 1. P. 638.

1314

Sfântul Ambrozie de la Optina. Scrisori culese. Moscova, 1995. Partea 1. P. 171.

1315

Teofan Pușcatul, Sfânt. Scrisori complete. Numărul 1, nr. 188.

1316

Teofan Pușcăriașul, Sfânt. Scrisori complete: Din nepublicate. Moscova, 2002. Pp. 346, 463.

1317

Culegere despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1994. P. 421.

1318

Matei 7:7 .

1319

Pelerinul rus. Platina, 2001. Nr. 234. P. 104, 107.

1320

Teofan Pușcatul, Sfânt. Scrisori complete. Numărul 1, nr. 188.

1321

Teofan Pușcatul, Sfânt. Ceea ce este necesar pentru cel pocăit... Moscova, 1995. Pp. 13, 59–63, 69–72, 77–79.

1322

Siluan Athonitul, Cuviosul // *Sofronie, Ieromonah.* Starețul Siluan. http://azbyka.ru

1323

Domnule 8:22 .

1324

Pimen cel Mare, Venerabil // *Ignatie (Brianchaninov), Sfânt.* Patericon. Moscova, 1996. P. 305.

1325

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Isprava cunoașterii lui Dumnezeu. Essex; Moscova, 2002. Pp. 179, 180.

1326

În acest caz, ne referim la episcopul diecezan.

1327

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Isprava cunoașterii lui Dumnezeu. Essex; Moscova, 2002. pp.

1328

Cf.: *Cărturarii și fariseii au șezut pe scaunul lui Moise* (Matei 23:2).

1329

Arhimandritul Sofronie (Saharov). Despre rugăciune. http://azbyka.ru

1330

Dioclețian (245–313), împărat roman (284–305), sub care a avut loc cea mai brutală persecuție a creștinilor și un număr mare de martiri au devenit renumiți. Inițiator al unor reforme radicale în probleme sociale și administrative, el a împărțit Imperiul Roman (284) în părți de vest și de est.

1331

Eli , marele preot din Vechiul Testament, care le-a permis fiilor săi să comită fărădelegi și, prin urmare, a stârnit mânia lui Dumnezeu împotriva sa și a întregului popor israelian (vezi: 1 Samuel 2).

1332

Rakovalis A. Părintele Paisie mi-a spus... M., 2003. p. 165; *Paisie Athonitul, bătrân.* Scrisori. TSL, 2001. p. 14, 37, 38, 93, 94.

1333

Ioan de Kronstadt, dreapta. // Beniamin (Milov), episcop. Teologie pastorală cu ascetism. Moscova, 2002. P. 121.

1334

Benjamin (Milov), episcop. // Ibid. p. 123.

1335

Venerabilul Filaret Glinsky. Înainte și după tonsură. 1897. Partea a 3-a. Pag.

1336

Ioan (Krestyankin), Arhimandrit. O experiență în construirea mărturisirii. Moscova, 1995. P. 184.

1337

Gogol N.V. // Sfântul Nicolae al Serbiei. Scrisori misionare. Moscova, 2003. Pp. 427, 428.

1338

Arhiepiscopul Luca (Voino-Iasenețki). Am iubit suferința: o autobiografie. Moscova, 1995. P. 137.

1339

Siluan Athonitul, Cuviosul // Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. Paris, 1952. Pp. 166–168.

1340

Ioan 10:11 ; Matei 20:28 .

1341

Sfântul Ioan Sinaitul. Un cuvânt către păstor // Scara. Moscova, 1997. 1:1, 4, 6.

1342

Ciprian (Kern), Arhimandrit. Slujire pastorală ortodoxă. Klin, 2002. Pp. 65–67.

1343

Teofan Pușcatul, Sf. // Ideologia rusă. M., 2000. P. 186.

1344

Vezi: 1 Samuel 6:7–12 .

1345

Vezi: Num. 22 .

1346

Ioan Gură de Aur, Sfânt // Beniamin (Milov), Episcop. Teologie pastorală cu ascetism. Moscova, 2002. Pp. 94, 95.

1347

Benjamin (Milov), Episcop // Ibid. pp. 46, 95.

1348

Contemplare sobră. Moscova, 2002. Pp. 260–280.

1349

Vasili Glinski, Beloberejski (Kishkin; 1745–1831), sfânt; ieroschimonah. A intrat în Mănăstirea Sarov la vârsta de 7 ani și a fost tuns în mănăstire la 15 ani. A fost ucenic al Sfântului Tihon de Zadonsk și prieten al Sfântului Anton de Voronej. A petrecut câțiva ani pe Muntele Athos, apoi a lucrat la Neamț (1780) sub conducerea Sfântului Paisie (Velichkovsky). A fost restaurator și stareț al Schitului Beloberejsky și a săvârșit tunderea lui Lev Nagolkin (Sfântul Leon de Optina) în mănăstire (1801). I-a atras la mănăstirea sa pe ucenicii Sfântului Paisie - bătrânii Cleopa și Teodor. Bătrânul a contribuit la renașterea spirituală a multor mănăstiri rusești. Timp de 10 ani (1816–1826), a lucrat la restaurarea Schitului din Glinsk, unde, prin rugăciunile sale, Domnul l-a adus ca stareț pe Cuviosul Filaret (Danilevski) . După ce s-a pensionat, ieroschimonahul Vasili a locuit în Schitul din Ploschansk până la moartea sa. Părintele a lăsat în urmă o mulțime de ucenici. A fost canonizat ca sfânt venerat local de UOC-MP la Sinaxa Bătrânilor din Glinsk (2008). Pomenire pe 9/22 septembrie.

1350

Cheia înțelegerii. Moscova: Ekaterinburg, 2003. P. 284.

1351

Aemilian, Arhimandrit. Cunoașterea lui Dumnezeu... M., 2002. Pg. 107, 108.

1352

Botsis P. Vârstnicul Ieronim... M., 2003. P. 16, 17, 59, 134.

1353

Ioan de Kronstadt, dreapta. // Veniamin (Fedchenkov), Mitropolit. Părintele Ioan de Kronstadt. Moscova, 2000. Pp. 585–600.

1354

Vezi 1 Corinteni 13:2 .

1355

Vezi Efeseni 6:12 .

1356

Ioan de Kronstadt, cel drept . Opere. Jurnal. Moscova, 2003. Vol. 2. Pp. 575, 597, 606, 689.

1357

Cf.: *Mai mare dragoste nu are nimeni decât să-și dea cineva viața pentru prietenii săi* (Ioan 15:13).

1358

Sfântul Simeon Noul Teolog. Operele. TSL, 1993. Vol. 2. Pp. 461, 462.

1359

Beniamin (Milov), Episcop. Teologie pastorală cu ascetism. Moscova, 2002. Pp. 71, 73.

1360

Nikon (Rozhdestvensky), Arhiepiscop. Ortodoxia și destinul viitor al Rusiei. Moscova, 2000. Pp. 355, 356.

1361

1 Timotei 3:6 .

1362

Carte de reguli. Moscova, 2009. P. 161.

1363

Alexandru Șargunov, Arhipreotul // Predicile preoților din Moscova. Moscova, 2000. P. 107.

1364

Marea Gardă. Moscova, 2001. Vol. 1. P. 577.

1365

Vezi Psalmul 22:4 .

1366

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Conversații spirituale. Essex; Moscova, 2003. Vol. 1. Pp. 272, 276, 279–281.

1367

Paisie Athonitul, bătrân . Cuvinte. Moscova, 2002. Vol. 1. P. 346.

1368

Botsis P. Vârstnicul Ieronim... M., 2003. P. 25, 58, 60, 62, 122.

1369

Marea Gardă. Moscova, 2001. Vol. 1. P. 577.

1370

Mitropolitul Ioan (Snițev). Bastionul spiritual. Sankt Petersburg, 2000. P. 97.

1371

Kirill (Pavlov), Arhimandrit. Mai aproape de Dumnezeu! Moscova, 2003. P. 187.

1372

Meyendorff Ioan, Arhipreot. Introducere în teologia patristică. Vilnius-M., 1992. P. 301.

1373

Evagrie, Abba. Operele. Moscova, 1994. Pp. 6, 215.

1374

Florovsky George, Arhipreot . Părinții Răsăriteni ai secolului al IV-lea. Minsk, 2006. Pp. 28, 114.

1375

Manualul clericului. Moscova, 1992. Vol. 1. Pp. 608, 611–613.

1376

Ioan al Moldovei, Bespaly (+1843), schimonah. Ucenicul, prietenul și colaboratorul Sfântului Paisie al Moldovei și al Sfântului Vasile de Poliana-Merul. Un ascet rus remarcabil și om al rugăciunii, a avut darul rugăciunii contemplative. A petrecut de două ori mai mulți ani pe Muntele Athos, după care s-a întors la Mănăstirea Neamț. Și-a tăiat un deget de la mâna dreaptă, evitând astfel hirotonia preoțească de dragul tăcerii și smereniei. Timp de peste 20 de ani, a trăit ca pustnic la Schitul de Mijlocire de lângă Neamț, împreună cu remarcabilul stareț, schimonahul Platon Sihastrul. Mai târziu, a fost chemat să aibă grijă de mănăstirile moldovenești și a devenit starețul Schitului de Poliana-Vorony. Părintele Ioan a refuzat să vorbească cu femeile timp de peste 40 de ani; a murit la o bătrânețe înaintată.

1377

Arkadi (+1908), schimonah. Originar din Veatka, a absolvit școala DS și a ajuns la Muntele Athos în 1851. A fost un profund învățat al limbii grecești vechi, un caligraf iscusit și un talentat compozitor de slujbe și acatiste. Prin sârguința sa, a realizat numeroase traduceri din greacă și din slavă bisericească în greacă. De-a lungul multor ani petrecuți la Mănăstirea Sfântul Pantelimon, a refuzat hirotonirea, care i-a fost oferită în mod repetat de către prezbiteri. Schimonahul Arkadi a adus o contribuție semnificativă la activitățile spirituale și educaționale ale mănăstirii, compunând, sub îndrumarea Starețului Ieronim (Solomentsov), multe slujbe noi, inclusiv „Slujba către Preasfânta Maică-i Domnului pentru Icoana Sa din Ierusalim”.

1378

Părinte spiritual (pneumatikoV» pathvr, spiritualis pater) – în tradiția rusă veche, corespunde conceptului de *„ghid spiritual”* ; în tradiția bizantină, înseamnă în primul rând un bătrân, un stareț. Mamă spirituală (mhvthr pneumatikhv) era și numele unui bătrân sau al unei starețe.

1379

Vezi: *Smirnov S.I., prof.* Părinte duhovnicesc în Biserica Răsăriteană Antică. Moscova, 2003. pp. 19–23, 267; *Smirnov S.I., prof.* Vechiul Mărturisitor Rus. Moscova, 2004. pp. 20, 24, 25, 55–58.

1380

Vezi: *Ilarion (Troitsky), Ieromucenic.* Fără Biserică nu există mântuire. Moscova–Sankt Petersburg, 2001. Pp. 165–178.

1381

Vezi 2 Corinteni 5:17 .

1382

Hilarion (Troitsky), sfințit mucenic. Ibid.

1383

Vezi: *Iosif de Vatoped, Prezbiter.* Mărturia athonită. Moscova, 2009. Pp. 116, 117.

1384

Practica rusească antică a fost atât de uitată încât „Carta de Comandă” este adesea înțeleasă acum ca însemnând „Carta de Numire”, adică cea prin care „persoana hirotonită dobândește întreaga gamă a drepturilor preoțești”. Acest lucru este incorect. „Carta de Numire” este un certificat de la episcopul diecezan care confirmă validitatea hirotonirii, în timp ce „Carta de Comandă”, menționată în Cartea noastră despre Nevoi și menționată în textele canonice antice, este un

document special care acordă autoritate pentru slujirea spirituală. *Ciprian (Kern), Arhimandrit.* Slujire Pastorală Ortodoxă. P. 181.

1385

Textul unei astfel de scrisori, „binecuvântând pe cineva să devină părinte duhovnicesc”, spune în special: „Ca să primească spovedirile creștinilor care vin la el. Se cuvine ca cineva să nu fie iubitor de plăceri, nici iubitor de bani, nici iubitor de mese copioase, nici iubitor de slavă, nici mânios, nici vanitos, nici supărător, nici răsplătitor de rău pentru rău, ci mai degrabă să fie blând, smerit, nici iubitor de bani, urând toate plăcerile acestei lumi, răbdător, postitor, treaz, având întotdeauna învățăturile Dumnezeiești Scripturi, testând cu știință tradițiile Canoanelor Apostolice, îndreptarea dogmatică, curăția inimii, milostiv și plin de compasiune, taina preoției, descoperirea tainelor Dumnezeiești, întrucât lor le este dat să înțeleagă tainele Împărăției Cerești, după cuvântul Domnului; «Să cerceteze inimile celor care vin la el și să răspundă la păcatele și gândurile lor după rânduieli, să mustre pe unii, să se roage pentru alții și să învețe sufletele care vin la el pentru mântuire». „Din acest motiv, el va lega ce este valoros și va dezlega din nou ce este și el valoros...” Ibid., p. 179.

1386

1 Timotei 5:22; 3:10 . Vezi și: 1 Timotei 3:2; 4:11–13 ; 2 Timotei 3:14; 4:2 ; Tit 1:9; 2:15 .

1387

Ciprian (Kern), Arhimandrit. Slujire pastorală ortodoxă. Klin, 2002. Pp. 60–62, 176–182.

1388

Manualul clericului. Moscova, 1992. Vol. 1. P. 612.

1389

Nikon (Rozhdestvensky), Arhiepiscop. Sabia cu două tăișuri. Sankt Petersburg, 1995. P. 122.

1390

Zaharia (Egorchenkov; 1850–1936), schimă-arhimandrit. Născut în mănăstirea Zosima, în schimă, Zaharia. Al 11-lea copil într-o familie de foști iobagi, Zaharia a intrat în Schitul Beloberejskaia la vârsta de 17 ani, cu binecuvântarea Cuviosului Ambrozie de la Optina. Apoi a trăit în pădure ca novice cu un pustnic. A intrat în Lavra Sfânta Treime-Sergiu cu binecuvântarea Cuviosului Barnaba de la Ghetsimani, la care a apelat ulterior pentru sfaturi timp de aproximativ 30 de ani. Mitropolitul Trifon (Turkestanov) a fost prietenul spiritual al părintelui; au menținut o legătură de rugăciune și sprijin reciproc. După închiderea Lavrei (1919), părintele Zaharia a fost ultimul care a plecat, apoi a locuit la Moscova

până la moartea sa (+2/15.06.1936). Mormântul venerat al părintelui se află în Cimitirul Vvedenskoye (German).

1391

Prezbiterul Zachariah: Viață. Isprăvi și minuni. Moscova, 1998. P. 41.

1392

Serghii Vasilievici Gubcevski (1881–1933), protopop. Cleric ereditar, era originar din provincia Smolensk. A slujit ca rector al unei biserici din satul Gorodișce, apoi în satul Bogdanovșcina, provincia Smolensk. A fost represat și exilat de două ori. După primul exil, a slujit la Kursk. Eliberat din al doilea exil, pe care l-a slujit în Ural, părintele Serghii, grav bolnav, a murit în drum spre patria sa.

1393

Arhipreotul Ioan Mironov // Cum să te raportezi corect la părintele tău duhovnic. Sankt Petersburg, 2001. P. 116.

1394

Mitropolitul Antonie (Khrapovițki). Despre viața conform omului interior. Sankt Petersburg, 2002. P. 462.

1395

Ioan de Kronstadt, cel drept. Adevărul despre Dumnezeu, lume și om. Leningrad, 1991. P. 105.

1396

Cf.: *Aș dori să fiu eu însumi anatema despărțit de Hristos, pentru frații mei, rudele mele după trup, adică israeliții* (Romani 9:3).

1397

Thaddeus (Uspensky), arhiepiscop de Tver, sfințit mucenic. Fabrică. Tver, 2002. Cartea 1. P. 252, 253.

1398

Alexie al Moscovei, drept. // Bunul Păstor. Moscova, 1997. P. 194.

1399

Veniamin (Milov), episcop. Jurnalul unui călugăr. TSL, 1999. P. 238.

1400

Vasilie al Moscovei (Sokolov; 1868–1922), Sfințit Mucenic; Arhipreot. Vasilie Alexandrovici Sokolov s-a născut în provincia Moscova, a absolvit Academia Teologică din Moscova și a slujit ca preot în satul Pustom din provincia Vladimir,

apoi la Biserica Sfântul Nicolae cel Revelat din Moscova de pe strada Serebrianîi. A fost arestat pentru confiscarea bunurilor de valoare bisericești (1922) și condamnat la moarte prin împușcare la ordin direct al lui Troțki (18 mai 1922). De o mare valoare spirituală sunt scrisorile arhipreotului Vasilie din închisoare, scrise de martirul condamnat la moarte în cele două săptămâni dinaintea execuției sale. Reflectând cu pocăință asupra vieții sale, el vede lumea nu mai cu ochi pământești, ci cu adevărat în lumina lui Hristos. Adunate și publicate de Arhimandritul Damaschin (Orlovski), aceste cuvinte de moarte ale sfântului martir constituie un monument unic al literaturii creștine a epocii moderne. Comemorarea Sfințitului Mucenic Vasile 13/26.05. Vezi: *Damaskin (Orlovsky), stareț.* Martiri, Mărturisitori... Cartea a 2-a. P. 66; Viețile noilor Martiri... Mai.

1401

Damaskin (Orlovsky), stareț. Martiri, mărturisitori și asceți ai evlaviei ai Bisericii Ortodoxe Ruse din secolul al XX-lea. Tver, 1996. Cartea a 2-a. P. 72.

1402

Alexei I (Simanski; 1877–1970), Patriarh al Moscovei și al Întregii Rusii. Serghei Vladimirovici Simanski s-a născut într-o familie aristocratică; tatăl său deținea rangul de camerlan la curte, iar bunicul său era senator. A absolvit facultatea de drept a Universității din Moscova (1899), a servit într-un regiment de grenadieri; a intrat în Academia Teologică din Moscova (1900), a depus jurăminte monahale (1902); a devenit ieromonah (1903). A fost hirotonit episcop (1913); a fost arestat și judecat (1920, 1922); și-a ispășit exilul în regiunea Karaganda (1922–1926). A fost administratorul diecezei de Novgorod (1926–1933), membru al Sfântului Sinod și un apropiat al Mitropolitului Serghie (Stragorodski); Mitropolit de Leningrad (1933). Mitropolitul Alexei a petrecut întregul asediu în orașul asediat, experimentând direct toate greutățile acestuia, demonstrând o stăpânire de sine și o tărie de caracter supreme. El săvârșea în mod regulat slujbe divine, adesea celebrând Liturghia singur, fără diaconi, citind el însuși listele de pomenire și slujind zilnic o slujbă de rugăciune pentru Sfântul Nicolae. În ciuda foametei și a bombardamentelor, oameni epuizați, umflați de vlagă, abia putând sta în picioare, umpleau biserica zilnic și primeau Sfânta Împărtășanie în număr mare. Episcopul locuia între zidurile Catedralei Sfântul Nicolae Epifania; într-o zi, fereastra chiliei sale a fost spartă de fragmente de obuz. La Consiliul Local (1945), Mitropolitul Alexie a fost ales patriarh și a condus Biserica timp de un sfert de secol, în cea mai dificilă perioadă a istoriei sale. Moartea acestui ierarh remarcabil, care ajunsese la o vârstă venerabilă, a urmat pe 17 aprilie 1970. Din cei 92 de ani ai vieții sale pământești, i-a dedicat 68 călugăriei și 57 slujirii ca episcop.

1403

Un discurs adresat absolvenților Seminarului Teologic a fost rostit de Patriarhul Alexei în biserica LDA pe 6 decembrie 1949.

1404

Manualul clericului. Moscova, 1992. Vol. 1. Pp. 653–655.

1405

Amos 8:11 .

1406

Maruşcak Vasili, protodiacon. Sfântul Chirurg. M., 1997. P. 138.

1407

Vezi 1 Corinteni 12:10 .

1408

Vezi Romani 8:26 .

1409

Rafael (Karelin), Arhimandrit. Vectori ai spiritualității. Moscova, 2004. Pp. 86–89.

1410

Teodor (Pozdeevski; 1876–1937), schemă-arhiepiscop. Alexandru Vasilievici Pozdeevski s-a născut în provincia Kostroma într-o familie de protopopi. A fost copilul spiritual al Venerabilului Herman Zosimovski și al Venerabilului Gabriel de Sedmiezerski. A fost un ascet strict, expert în teologie patristică și drept canonic și magistru în teologie. A absolvit Academia Teologică Kazahă, a fost rector al Seminarului Teologic din Moscova și Tambov (1904) și rector al Academiei Teologice din Moscova (1906–1917); a fost hirotonit episcop de Volokolamsk, vicar al Episcopiei Moscovei (1909); rector al Mănăstirii Sfântul Daniel din Moscova (1917); delegat la Sinod (1917–1918); a fost numit administrator al Episcopiei de Petrograd, dar a refuzat numirea (1923). A fost apropiat de Preasfințitul Alexei al Moscovei, a condus „opoziția Danilov” față de Mitropolitul Serghie (Stragorodski) și a adoptat o poziție intransigentă în ceea ce privește renovaționismul. Mănăstirile și bisericile au fost închise în toată Rusia, mulți episcopi care au aderat ferm la fundamentele Ortodoxiei au fost deposedați de scaunele lor, iar mulți călugări din diferite eparhii au găsit refugiu în Mănăstirea Danilov; numărul locuitorilor din acea vreme aproape s-a triplat. Arhiepiscopul Feodor a fost arestat în mod repetat (din 1920), a fost exilat (1922-1937) și a ispășit pedeapsă la Svirlag (1929-1932); ultima dată când a fost arestat a fost în cazul „frăției Danilov” (1935). Din Syktyvkar, unde se afla în exil, episcopul a fost trimis (1937) la închisoarea Ivanovo și executat acolo (+23.10.1937). Cu puțin timp înainte de moartea sa, a luat schema cu numele Daniel.

1411

Îmi disciplinez trupul și îl asum, ca nu cumva, după ce am propovăduit altora, să fiu eu însumi dezgustat (1 Corinteni 9:27).

1412

Vezi: *Teodor (Pozdeevski), Arhiepiscop.* Semnificația isprăvii creștine // Biografie. Lucrări alese. TSL, 2000. Pp. 86, 96, 141, 142.

1413

Ioan (Alekseev), schema-higum. // Bolșakov S. La culmile spiritului. M., 1995. P. 51.

1414

Teodor (Pozdeevski), Arhiepiscop. Semnificația isprăvii creștine // Biografie. Lucrări alese. TSL, 2000. Pp. 218, 219.

1415

1 Corinteni 2:4 .

1416

Mitropolitul Antonie (Khrapovițki). Teologie pastorală. Mănăstirea Pskov-Pecerski, 1994. Pp. 21, 45, 227.

1417

Mitropolitul Antonie (Khrapovițki). Învățătură despre păstor și slujire pastorală. http://golden-ship.ru

1418

Episcopul Beniamin (Milov). Teologie pastorală cu ascetism. http://azbyka.ru

1419

Benjamin (Milov), episcop. Ibid.

1420

Simeon al Tesalonicului, Sfânt. Explicația slujbelor divine ortodoxe... 2009. Cap. 262.

1421

Benjamin (Milov), episcop. Ibid.

1422

Ioan Gură de Aur, Sfânt. Opere complete. Moscova, 1998. Vol. 11. P. 604.

1423

Sfântul Ioan Sinaitul. Scara. 28:36–37.

1424

Benjamin (Milov), episcop. Ibid.

[1425]

Sfântul Ioan Sinaitul, Scara. 28:20.

[1426]

Episcopul Beniamin (Milov). Teologie pastorală cu ascetism. http://azbyka.ru

[1427]

Sfântul Simeon Noul Teolog. Operele. TSL, 1993. Vol. 1. Pp. 77, 78.

Rugăciunea lui Iisus

Notificare preliminară din partea autorului tratatului

În această secțiune a cărții, publicăm tratatul ascetic „Despre Rugăciunea lui Iisus", care introduce practica dobândirii rugăciunii mentale și a celei din inimă [(1428]). Textul a fost compilat din notițe de chilie păstrate în anii 1950 de către un ascet cunoscut sub numele de *Arhiepiscopul Antonie* [(1429]). În notițele sale, care erau niște schițe, autorul a intenționat să ofere o imagine de ansamblu asupra tradiției patristice privind rugăciunea mentală și să examineze principiile fundamentale ale Rugăciunii lui Iisus. Manuscrisul original nu a supraviețuit; textul a ajuns până la noi sub formă de manuscris și conține defecte semnificative. Pe de o parte, notițelor le lipseau unele puncte importante ale învățăturii, iar pe de altă parte, existau inexactități în interpretarea lor. Trebuie menționat că autorul nu și-a pregătit notițele pentru publicarea tipărită; în plus, textul a avut în mod evident de suferit din cauza unor copiști incompetenți și slab alfabetizați, care au introdus propriile erori și inserții arbitrare. A fost necesară o revizuire temeinică a întregului material textual, o încercare de a duce lucrarea începută de Părintele Antonie la posibila sa finalizare. Structura tematică a fost simplificată, prevederile lipsă din învățătura ascetică au fost completate, raționamentele eronate și incorecte au fost eliminate, expresiile neclare și imprecise au fost corectate - întreaga lucrare a fost verificată prin comparație cu scrierile patristice. Drept urmare, textul astfel reconstituit a căpătat forma actuală de tratat „Despre Rugăciunea lui Iisus".

Trebuie subliniat faptul că notițele părintelui Anthony, scrise din cauza lipsei extreme de literatură spirituală, nu se adresau unui public larg, ci unui cerc restrâns de prieteni apropiați pe care pastorul îi cunoștea personal și pentru care purta o anumită responsabilitate înaintea lui Dumnezeu. Cititorul de astăzi trebuie să ia în considerare această împrejurare și, în conformitate cu realitatea, să dea dovadă de discernământ. Evident, unele aspecte ale instrucțiunilor ascetului sunt legate de situația excepțională în care se aflau credincioșii la începutul anilor 1950 și 1960, când, după patruzeci de ani de persecuție a Bisericii, începea un nou val de persecuție. Notițele erau destinate laicilor și monahilor care munceau în lume fără mentori sau bătrâni, în afara zidurilor vieții

monahale și a tradițiilor statutului monahal, în absența literaturii spirituale, într-un mediu ostil și nevoiți să se îngrijoreze de situația lor materială și socială. Acest lucru poate explica unele recomandări care nu sunt întru totul potrivite în alte momente și în alte circumstanțe.

Cititorul trebuie avertizat împotriva tentației de a considera această lucrare publicată ca un fel de „instrument” universal pentru stăpânirea rugăciunii. Tratatele asemănătoare manualelor, care oferă o metodă, pot crea impresia unei îndrumări fiabile și pot oferi iluzia unei „garanții” pentru atingerea stărilor de har. Cu toate acestea, nu există tehnologii speciale pentru dobândirea harului și nici nu pot exista „instrucțiuni”. Efortul personal este necesar din partea noastră, care să ducă la dobândirea rugăciunii, dar numai Domnul Însuși ne poate călăuzi pe această cale. Deși tradiția noastră ortodoxă recunoaște *metoda* isihastă și este fondată pe *practica* ascetică , rugăciunea nu poate fi „stăpânită” ca meșteșug, bazându-se pe antrenament, tehnică sau metodă. Căci rugăciunea, conform învățăturii Bisericii Universale și cuvântului Apostolului, este *acțiunea Duhului Sfânt* în om . Prin urmare, multe lucruri pe această cale sunt determinate individual, pe măsură ce cineva împlinește poruncile divine, iar progresul de-a lungul ei este [un] **proces creativ sinergic** .

O abordare sistematică este necesară atunci când se înțelege teoria: „Există o ordine, un sistem în învățarea rugăciunii... Respingerea unui sistem atunci când se studiază știința este sursa unor concepții greșite.” [1432] Însă manualele pot oferi doar o schiță de bază, un indicator de traseu. O abordare analitică, care descompune condiționat un singur proces, este necesară pentru studiul teoretic al drumului care urmează, pentru a nu se pierde mai târziu. Dar pentru cei care au pornit deja pe cale și au început să practice, este nevoie de altceva. „Când începeți să lucrați la voi înșivă, veți vedea că toată îndrumarea și instrucțiunile exterioare sunt doar ajutoare. Ce anume are nevoie sufletul sau cum să acționeze cel mai bine într-o anumită situație, fiecare suflet trebuie să decidă *singur* , cu ajutorul harului lui Dumnezeu, care îl călăuzește invizibil.”

Practica rugăciunii nu este construită în tipare rigide, „deoarece lucrarea spirituală, supunându-se unui sistem, trebuie în mod necesar să suporte restricții, lipsită de libertatea inerentă spiritului, care se află sub acțiunea și îndrumarea Duhului lui Dumnezeu, și nu a legii omenești”. [1433] Să nu uităm că „citirea, la fel ca contemplarea lui Dumnezeu, este necesară, dar tot nu este rugăciune”. Când pornim într-o călătorie, „luăm o hartă și o studiem. Acest lucru este necesar pentru o călătorie reușită. Dar dacă stăm doar și studiem harta, nu vom avansa pe calea noastră. Rugăciunea este calea, iar cărțile sunt busola călăuzitoare”. [1434] Prin urmare, împreună cu Apostolul Iacov, putem spune, parafrazându-l ușor: *așa cum trupul fără spirit este mort, tot așa* rugăciunea *este moartă fără* experiența *de a o face* . [1435]

În concluzie, vom cita o recenzie a unui pastor autorizat despre lucrarea pe care o publicăm: „Am o atitudine foarte pozitivă față de această carte și cred că, în experiența sa de rugăciune, Episcopul Anthony a reflectat spiritul patristic” [1436] .

De asemenea, observăm o scurtă caracterizare a Arhimandritului Kirill (Pavlov), exprimată de către părinte într-o scrisoare privată către autorul tratatului. Binecuvântând lucrarea despre primul volum al seriei „Calea Făcerii Intelectuale”, părintele Kirill, care îl cunoștea personal pe Anthony Golynsky, a spus despre el: „Mi-a făcut o impresie bună, un episcop milostiv. ” [1437]

***

Considerăm necesar să avertizăm cititorii cu privire la republicarea ilegală a tratatului „Despre Rugăciunea lui Iisus” [din 1438] , care încalcă regulile de publicare și standardele etice general acceptate. Produsele editurilor fără scrupule conțin adesea inexactități și distorsiuni. Acest lucru ne obligă să le reamintim cititorilor încă o dată că orice faptă nedreaptă nu este niciodată benefică; dimpotrivă, poate cauza daune spirituale.

În primul rând, am dori să semnalăm versiunea „piratată” a tratatului, postată pe mai multe site-uri web: „ *Arhiepiscopul Antonie* . Despre Rugăciunea lui Iisus și Harul Divin”. Acest text prescurtat și inexact este plin de erori grave, iar unele greșeli grosolane privind recomandările practice, de exemplu în capitolul despre rugăciunea activă a minții și a inimii, ar putea contribui la daune spirituale. *Aceeași* versiune online prescurtată, defectuoasă, nepotrivită pentru cei interesați cu adevărat de acest subiect, este inclusă în colecția în două volume „Perla Părinților” [(1439]).

Din păcate, această versiune este înregistrată pe discuri audio și distribuită ca cărți audio.

O altă versiune online, intitulată „Lucrare inteligentă. Despre rugăciunea lui Iisus. *Învățăturile arhiepiscopului Anthony (Mikhailovsky)”, publicată pe site-ul Isihasm* [în 1440] *, sfidează orice comentariu; nu putem decât să avertizăm împotriva lecturii ei.*

De asemenea, îi avertizăm pe utilizatorii creduli de internet că toate versiunile „vieților” lui Anthony Golynsky, care sunt postate pe site-urile web ale așa-numiților „catacombiști”, nu au nicio legătură cu realitatea, iar editorii lor, care se declară „ucenici” și „copii” ai ascetului, nu sunt familiarizați cu biografia reală a „învățătorului” lor.

O serie de publicații controversate care conțin plagiat au fost produse de Vladimir Pankovets, un fost cleric al diecezei de Rostov-pe-Don. Pe lângă plagiat, inexactități și distorsiuni, toate publicațiile sale, inclusiv cele distribuite online, conțin, ca să spunem blând, informații despre biografia lui Anthony Golynsky care sunt incompatibile cu realitatea · Cartea „Umilul tău Bătrân, pelerin” este deosebit de originală · Aici, compilatorul prezintă fragmente reorganizate din texte ale sfântului duhovnic Afanasie de Kovrovsky , protopopului Ioan Zhuravsky, L. N. Tolstoi, E. N. Trubetskoy și V. S. Solovyov ca „scrieri divin înțelepte” ale „Arhiepiscopului Anthony”. Cartea nu este supusă discuțiilor, deoarece conținutul său depășește limitele bunului simț ·

Alte trei ediții compilate de V. Pankovets conțin falsificări fără precedent, îndrăznețe. În prima, o carte bine cunoscută cititorilor prerevoluționari, „Zi de zi”, este prezentată drept o lucrare a lui Antony Golynsky . Acest jurnal, scris de un preot cu experiență pastorală, a fost publicat la Sankt Petersburg în 1908, când Tihon Golynsky (viitorul părinte Antony), în vârstă de 19 ani, lucra încă ca angajat la spitalul-fabrică din Iuzofka, în Donbas.

Al doilea caz depășește chiar și cele mai îndrăznețe așteptări. Lui Anthony Golinsky i se atribuie nimic mai puțin decât faimoasa lucrare a Patriarhului Serghie (Stragorodski) , „Învățătura ortodoxă despre mântuire” (1445). Pe deasupra, V. Pankoveț afirmă blasfemic că Patriarhul Serghie și-a însușit opera altcuiva: „o lucrare scrisă de Arhiepiscopul Antonie Mihailovski, publicată sub autoratul Patriarhului Serghie (Stragorodski)” - iar patriarhul ar fi acționat sub influență demonică - „la instigarea unor forțe întunecate”, motiv pentru care lucrarea a fost „publicată sub un nume fals”, adică sub numele Patriarhului Serghie, „și apoi retipărită în mod repetat” în această formă (1446). Să ne amintim că lucrarea Arhimandritului Serghie (Stragorodski) „Învățătura ortodoxă despre mântuire”, recenzată de rectorul Academiei Teologice din Moscova, Arhimandritul Antonie (Khrapovițki), a fost propusă de autor pentru obținerea titlului de Maestru în Teologie în 1895 și să clarificăm că viitorul Părinte Antonie Golinski avea atunci șase ani.

În cartea sa „Sfântul uitat” (1447), V. Pankovets, după ce a împărtășit toate „descoperirile” sale anterioare, relatează o nouă senzație: de data aceasta, îl creditează pe Anthony Golynsky ca autor al cărții recent populare „Părintele Arsenie”. Iar biografia fictivă a lui Golynsky continuă să crească cu detalii „nou descoperite”: se dovedește, de exemplu, că a fost botezat când era prunc de nimeni altul decât Patriarhul Ierusalimului și așa mai departe.

Nikolai Novikov

Sfaturi pentru cititor

Dragi frați și surori! Sunteți pe cale să faceți cunoștință cu o lucrare care deschide orizonturi vaste pe cea mai dificilă cale a urcușului interior către Dumnezeu. Această lucrare, modestă ca anvergură, dar intens încărcată de gândire spirituală, va ajuta pe mulți dintre cei care caută mântuirea să se alăture acestei lucrări binecuvântate și să îndure lupta spirituală.

Unul dintre punctele forte ale notițelor care stau la baza acestei lucrări este faptul că autorul lor este contemporanul nostru. Ascetul își dezvăluie experiența spirituală personală, dobândită în vremuri dificile de persecuție - aducând la viață în mod miraculos străvechea tradiție ascetică, care timp de două mii de ani ridică oamenii de pe pământ la Cer.

De-a lungul vieții mele, am citit foarte mult pe această temă și trebuie să menționez că în această lucrare găsim câteva detalii foarte importante despre practica rugăciunii, care nu se găsesc în alte surse. Calea lucrului interior este deschisă atât monahilor, cât și laicilor, deschisă oricărei inimi care Îl caută cu

sinceritate pe Dumnezeu. Studierea căii rugăciunii este deosebit de importantă în timpul nostru, când viața din jurul nostru impune din ce în ce mai mult valori antispirituale, iar oamenii devin din ce în ce mai înrădăcinați în pământ, aspirând din ce în ce mai puțin la cele cerești.

Nu există nicio îndoială că notițele unei adevărate cărți de rugăciuni, impregnate de o simpatie arzătoare pentru isprava monahală, notițe recreate cu grijă și înțelegere după pierderea manuscrisului, vor servi drept hrană spirituală vindecătoare pentru toți cei care tânjesc după Adevăr.

Arhipreotul Gheorghe Breev ,

rector al Bisericii Nașterii Domnului

Sfânta Născătoare de Dumnezeu din Krilațkoe, duhovnica Episcopiei Moscovei

***

Note

1428

© Novikov N.M. – compilație de text. Textul integral al tratatului „Despre Rugăciunea lui Iisus” a fost publicat pentru prima dată în cartea noastră „Despre Rugăciunea lui Iisus și Harul Divin” (Krasnogorsk, 2000). Tratatul a fost însoțit de comentarii ample din partea compilatorului. Publicări ulterioare ale tratatului au avut loc în cărțile noastre „ Rugăciunea lui Iisus: Experiența a două milenii” (Vol. 1, Moscova, 2004) și „Istoria în lume” (Moscova, 2006). Tratatul a fost tradus și în engleză și publicat în SUA în cartea „Doi bătrâni despre Rugăciunea lui Iisus: Iosif Isihastul și Antonie Golinski” (SUA, 2007).

1429

Tihon Ivanovici Golynski (1889–1976) era cunoscut printre credincioși drept *arhiepiscopul ilegal Anthony (Golynski-Mikhailovsky)* . Pentru informații biografice despre el, vezi p. 826. Din cauza lipsei confirmării documentare a unui număr de fapte despre biografia lui Anthony Golynski, Consiliul Editorial al Bisericii Ortodoxe Ruse (25 august 2011) a decis să se refere de acum înainte la el în publicații ca fiind hirotonit preot.

Vezi: http://izdatsovet.ru/catalog/references/detail.php?REFERENCE=32876 (paragraful 51).

1430

Vezi: 1 Corinteni 12:3 ; Romani 8:26 .

1431

Sinergie, sinergism (sunergevw, sunergov) – asistență, ajutor, cooperare, activitate comună. În traducerea greacă a Noului Testament, acest termen este folosit pentru a desemna interacțiunea strânsă, inseparabilă a puterilor divine și

umane. În scrierile patristice, denotă activitatea comună a Duhului Sfânt și a omului însuși în lucrarea de realizare a mântuirii sale, manifestarea reciprocă a harului divin și a eforturilor umane, libertatea umană. Pentru mai multe detalii, vezi: *Zarin S. M.* Ascetism. pp. 75, 86–96, 114.

1432

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1996. Vol. 1. P. 268.

1433

Teofan Pușcatul, Sfânt. Ce este viața spirituală... Moscova, 1996. P. 216; BT. 1997. Nr. 33. P. 7.

1434

Rafael (Karelin), Arhimandrit. Toată viața din lumea noastră... Moscova, 2005. P. 43.

1435

Vezi Iacov 2:26 .

1436

Rafail (Karelin), arhimandrit. 2005. http://karelin-r.ru/faq/answer/1000/143/index.html

1437

Corespondență personală. Arhiva autorului. 1997.

1438

Încălcarea Legii Federației Ruse „Privind dreptul de autor și drepturile conexe” nr. 5351-1 (modificată prin Legea federală din 20 iulie 2004 nr. 72-FZ. Pedeapsa este prevăzută la articolul 146 din Codul penal al Federației Ruse: închisoare de până la 6 ani). http://ukru.ru

1439

Perla Părinților: în 2 volume / compilată de preotul Serghii Molotkov. Sankt Petersburg: Satis; Derzhava, 2006.

1440

http://hesychasm.ru/library/antony/index.htm; http://poetica.ru/fulltext.php?t=230

1441

Vezi: *Anthony (Golynsky-Mikhailovsky), Arhiepiscop.* Despre Rugăciunea lui Iisus și Harul Divin. Calea Acțiunii Mintale. Azov, 2004; *Anthony (Mikhailovsky), Arhiepiscop.* Despre Rugăciunea lui Iisus. Rostov-pe-Don, 2005; *Anthony*

(Golynsky-Mikhailovsky), Arhiepiscop. Calea Acțiunii Mintale. Despre Rugăciunea lui Iisus și Harul Divin: în 3 părți. Melisa, 2008; *Anthony (Mikhailovsky), Arhiepiscop de Briansk.* Despre Rugăciunea lui Iisus: Un ghid pentru acțiune. Jitomir, 2009; *Pankoveț V., preot.* Sfânt uitat: Viața și lucrările Arhiepiscopului Anthony (Mikhailovsky) de Briansk. Rostov-pe-Don, 2010; *Arhiepiscopul Anthony (Golynsky-Mikhailovsky).* Despre Rugăciunea lui Iisus. Calea Practicii Mintale: în 2 volume. Publicată de Biserica Ortodoxă Ucraineană. Ultima ediție, pe lângă tratatul „Despre Rugăciunea lui Iisus", retipărește ilegal comentariile noastre ample despre aceasta și notele pe care le-am compilat despre viața lui Antonie (Golynsky). Binecuvântarea pentru publicare a fost falsificată. După cum ne-a confirmat Arhiepiscopul Serghie de Ternopil, el nu a dat niciodată o astfel de binecuvântare.

1442

Pankovets V. Preot. Umilul tău bătrân. Azov, 2009.

1443

Să subliniem câteva fapte. 1) „Pofta sexuală" (pp. 52–62) – acest text a fost literalmente împrumutat de V. Pankoveț din clasic. Vezi: *Tolstoi, L.N.* În felul meu. Opere complete. Secțiunea VIII. Pofta sexuală (în 7 capitole). http://biografia.ru/cgi-bin/names.pl?oaction=show&letter=771

2) „Calea uitată..." (pp. 63–88) – conține fragmente din cartea: *Arhipreotul Ioan Zhuravski.* Despre creștinismul interior: Misterul Împărăției lui Dumnezeu sau calea uitată a cunoașterii experiențiale a lui Dumnezeu. Vezi: http://hesychasm.ru/library/juravski/sod.htm

3) „Gânduri despre mântuire" (pp. 175–195) nu sunt altceva decât fragmente (cu erori și distorsiuni) din cartea: *Trubetskoy E. N.* Sensul vieții. Vezi: http://koob.ru/trubeckoy_ye/smisl_jizni_trubeckoy

4) „Către cei ispitiți" (pp. 284–288) și „Trebuie să ridicăm..." (p. 289) sunt retipăriri (cu erori) ale unor fragmente din cunoscuta Epistolă a II-a a Episcopului Atanasie de Kovrov (Saharov) din 22.09.1955. Vezi: Faptele Sanctității Sale Patriarhul Tihon. Moscova: PSTBI, 1994. Pp. 790–793.

5) Poezia „Dragă prietene" (p. 296) a fost scrisă de V.S. Solovyov în 1892, când Golinski avea trei ani (ultimele patru versuri sunt o inserție arbitrară). Vezi: http://litera.ru/stixiya/authors/solovev/milyj-drug-il.html

6) Secțiunea „Amintiri despre copii spirituali", compilată de V. Pankovets, este parțial o retipărire ilegală a cărții noastre (*Novikov N.M.* Despre Rugăciunea lui Iisus și Harul Divin. Krasnogorsk, 2000), completată cu speculații arbitrare care contrazic datele documentare.

1444

Vezi: *Anthony Mikhailovsky, Arhiepiscop.* Zi de zi: Jurnalul unui preot ortodox. Rostov-pe-Don, 2009.

[1445]

Vezi: *Arhiepiscopul Anthony Mikhailovsky.* Despre mântuirea personală. Rostov-pe-Don, 2009.

[1446]

Anthony Mikhailovsky, Arhiepiscop. Despre mântuirea personală. 2009. Pagina 111; *Anthony Mikhailovsky, Arhiepiscop.* Zi de zi. 2009. Pagina 13.

[1447]

Pankoveț V., preot. Sfântul uitat: Viața și opera Arhiepiscopului Antonie de Briansk (Mihailovski; 1889–1976). Rostov-pe-Don, 2010.

Rugăciunea lui Iisus

Notificare preliminară din partea autorului tratatului

În această secțiune a cărții, publicăm tratatul ascetic „Despre Rugăciunea lui Iisus”, care introduce practica dobândirii rugăciunii mentale și a celei din inimă [(1428]). Textul a fost compilat din notițe de chilie păstrate în anii 1950 de către un ascet cunoscut sub numele de *Arhiepiscopul Antonie* [(1429]). În notițele sale, care erau niște schițe, autorul a intenționat să ofere o imagine de ansamblu asupra tradiției patristice privind rugăciunea mentală și să examineze principiile fundamentale ale Rugăciunii lui Iisus. Manuscrisul original nu a supraviețuit; textul a ajuns până la noi sub formă de manuscris și conține defecte semnificative. Pe de o parte, notițelor le lipseau unele puncte importante ale învățăturii, iar pe de altă parte, existau inexactități în interpretarea lor. Trebuie menționat că autorul nu și-a pregătit notițele pentru publicarea tipărită; în plus, textul a avut în mod evident de suferit din cauza unor copiști incompetenți și slab alfabetizați, care au introdus propriile erori și inserții arbitrare. A fost necesară o revizuire temeinică a întregului material textual, o încercare de a duce lucrarea începută de Părintele Antonie la posibila sa finalizare. Structura tematică a fost simplificată, prevederile lipsă din învățătura ascetică au fost completate, raționamentele eronate și incorecte au fost eliminate, expresiile neclare și imprecise au fost corectate - întreaga lucrare a fost verificată prin comparație cu scrierile patristice. Drept urmare, textul astfel reconstituit a căpătat forma actuală de tratat „Despre Rugăciunea lui Iisus”.

Trebuie subliniat faptul că notițele părintelui Anthony, scrise din cauza lipsei extreme de literatură spirituală, nu se adresau unui public larg, ci unui cerc restrâns de prieteni apropiați pe care pastorul îi cunoștea personal și pentru care purta o anumită responsabilitate înaintea lui Dumnezeu. Cititorul de astăzi trebuie să ia în considerare această împrejurare și, în conformitate cu realitatea, să dea dovadă de discernământ. Evident, unele aspecte ale instrucțiunilor ascetului sunt legate de situația excepțională în care se aflau credincioșii la

începutul anilor 1950 și 1960, când, după patruzeci de ani de persecuție a Bisericii, începea un nou val de persecuție. Notițele erau destinate laicilor și monahilor care munceau în lume fără mentori sau bătrâni, în afara zidurilor vieții monahale și a tradițiilor statutului monahal, în absența literaturii spirituale, într-un mediu ostil și nevoiți să se îngrijoreze de situația lor materială și socială. Acest lucru poate explica unele recomandări care nu sunt întru totul potrivite în alte momente și în alte circumstanțe.

Cititorul trebuie avertizat împotriva tentației de a considera această lucrare publicată ca un fel de „instrument” universal pentru stăpânirea rugăciunii. Tratatele asemănătoare manualelor, care oferă o metodă, pot crea impresia unei îndrumări fiabile și pot oferi iluzia unei „garanții” pentru atingerea stărilor de har. Cu toate acestea, nu există tehnologii speciale pentru dobândirea harului și nici nu pot exista „instrucțiuni”. Efortul personal este necesar din partea noastră, care să ducă la dobândirea rugăciunii, dar numai Domnul Însuși ne poate călăuzi pe această cale. Deși tradiția noastră ortodoxă recunoaște *metoda* isihastă și este fondată pe *practica* ascetică , rugăciunea nu poate fi „stăpânită” ca meșteșug, bazându-se pe antrenament, tehnică sau metodă. Căci rugăciunea, conform învățăturii Bisericii Universale și cuvântului Apostolului, este *acțiunea Duhului Sfânt* în om . Prin urmare, multe lucruri pe această cale sunt determinate individual, pe măsură ce cineva împlinește poruncile divine, iar progresul de-a lungul ei este un **proces creativ sinergic** .

O abordare sistematică este necesară atunci când se înțelege teoria: „Există o ordine, un sistem în învățarea rugăciunii... Respingerea unui sistem atunci când se studiază știința este sursa unor concepții greșite.” [1432] Însă manualele pot oferi doar o schiță de bază, un indicator de traseu. O abordare analitică, care descompune condiționat un singur proces, este necesară pentru studiul teoretic al drumului care urmează, pentru a nu se pierde mai târziu. Dar pentru cei care au pornit deja pe cale și au început să practice, este nevoie de altceva. „Când începeți să lucrați la voi înșivă, veți vedea că toată îndrumarea și instrucțiunile exterioare sunt doar ajutoare. Ce anume are nevoie sufletul sau cum să acționeze cel mai bine într-o anumită situație, fiecare suflet trebuie să decidă *singur* , cu ajutorul harului lui Dumnezeu, care îl călăuzește invizibil.”

Practica rugăciunii nu este construită în tipare rigide, „deoarece lucrarea spirituală, supunându-se unui sistem, trebuie în mod necesar să suporte restricții, lipsită de libertatea inerentă spiritului, care se află sub acțiunea și îndrumarea Duhului lui Dumnezeu, și nu a legii omenești”. [1433] Să nu uităm că „citirea, la fel ca contemplarea lui Dumnezeu, este necesară, dar tot nu este rugăciune”. Când pornim într-o călătorie, „luăm o hartă și o studiem. Acest lucru este necesar pentru o călătorie reușită. Dar dacă stăm doar și studiem harta, nu vom avansa pe calea noastră. Rugăciunea este calea, iar cărțile sunt busola călăuzitoare”. [1434] Prin urmare, împreună cu Apostolul Iacov, putem spune, parafrazându-l ușor: *așa cum trupul fără spirit este mort, tot așa* rugăciunea *este moartă fără* experiența *de a o face* . [1435]

În concluzie, vom cita o recenzie a unui pastor autorizat despre lucrarea pe care o publicăm: „Am o atitudine foarte pozitivă față de această carte și cred că, în experiența sa de rugăciune, Episcopul Anthony a reflectat spiritul patristic” [1436] .

De asemenea, observăm o scurtă caracterizare a Arhimandritului Kirill (Pavlov), exprimată de către părinte într-o scrisoare privată către autorul tratatului. Binecuvântând lucrarea despre primul volum al seriei „Calea Făcerii Intelectuale”, părintele Kirill, care îl cunoștea personal pe Anthony Golynsky, a spus despre el: „Mi-a făcut o impresie bună, un episcop milostiv. ” [1437]

***

Considerăm necesar să avertizăm cititorii cu privire la republicarea ilegală a tratatului „Despre Rugăciunea lui Iisus” [din 1438] , care încalcă regulile de publicare și standardele etice general acceptate. Produsele editurilor fără scrupule conțin adesea inexactități și distorsiuni. Acest lucru ne obligă să le reamintim cititorilor încă o dată că orice faptă nedreaptă nu este niciodată benefică; dimpotrivă, poate cauza daune spirituale.

În primul rând, am dori să semnalăm versiunea „piratată” a tratatului, postată pe mai multe site-uri web: „ *Arhiepiscopul Antonie* . Despre Rugăciunea lui Iisus și Harul Divin”. Acest text prescurtat și inexact este plin de erori grave, iar unele greșeli grosolane privind recomandările practice, de exemplu în capitolul despre rugăciunea activă a minții și a inimii, ar putea contribui la daune spirituale. *Aceeași* versiune online prescurtată, defectuoasă, nepotrivită pentru cei interesați cu adevărat de acest subiect, este inclusă în colecția în două volume „Perla Părinților” [(1439]).

Din păcate, această versiune este înregistrată pe discuri audio și distribuită ca cărți audio.

O altă versiune online, intitulată „Lucrare inteligentă. Despre rugăciunea lui Iisus. *Învățăturile arhiepiscopului Anthony (Mikhailovsky)”, publicată pe site-ul Isihasm* [în 1440] *, sfidează orice comentariu; nu putem decât să avertizăm împotriva lecturii ei.*

De asemenea, îi avertizăm pe utilizatorii creduli de internet că toate versiunile „vieților” lui Anthony Golynsky, care sunt postate pe site-urile web ale așa-numiților „catacombiști”, nu au nicio legătură cu realitatea, iar editorii lor, care se declară „ucenici” și „copii” ai ascetului, nu sunt familiarizați cu biografia reală a „învățătorului” lor.

O serie de publicații controversate care conțin plagiat au fost produse de Vladimir Pankovets, un fost cleric al diecezei de Rostov-pe-Don. Pe lângă plagiat, inexactități și distorsiuni, toate publicațiile sale, inclusiv cele distribuite online, conțin, ca să spunem blând, informații despre biografia lui Anthony Golynsky care sunt incompatibile cu realitatea · Cartea „Umilul tău Bătrân, pelerin” este deosebit de originală · Aici, compilatorul prezintă fragmente reorganizate din texte ale sfântului duhovnic Afanasie de Kovrovsky , protopopului Ioan Zhuravsky, L. N. Tolstoi, E. N. Trubetskoy și V. S. Solovyov ca „scrieri divin

înțelepte” ale „Arhiepiscopului Anthony”. Cartea nu este supusă discuțiilor, deoarece conținutul său depășește limitele bunului simț .

Alte trei ediții compilate de V. Pankovets conțin falsificări fără precedent, îndrăznețe. În prima, o carte bine cunoscută cititorilor prerevoluționari, „Zi de zi”, este prezentată drept o lucrare a lui Antony Golynsky . Acest jurnal, scris de un preot cu experiență pastorală, a fost publicat la Sankt Petersburg în 1908, când Tihon Golynsky (viitorul părinte Antony), în vârstă de 19 ani, lucra încă ca angajat la spitalul-fabrică din Iuzofka, în Donbas.

Al doilea caz depășește chiar și cele mai îndrăznețe așteptări. Lui Anthony Golinsky i se atribuie nimic mai puțin decât faimoasa lucrare a Patriarhului Serghie (Stragorodski) , „Învățătura ortodoxă despre mântuire” (1445). Pe deasupra, V. Pankoveț afirmă blasfemic că Patriarhul Serghie și-a însușit opera altcuiva: „o lucrare scrisă de Arhiepiscopul Antonie Mihailovski, publicată sub autoratul Patriarhului Serghie (Stragorodski)” - iar patriarhul ar fi acționat sub influență demonică - „la instigarea unor forțe întunecate”, motiv pentru care lucrarea a fost „publicată sub un nume fals”, adică sub numele Patriarhului Serghie, „și apoi retipărită în mod repetat” în această formă (1446). Să ne amintim că lucrarea Arhimandritului Serghie (Stragorodski) „Învățătura ortodoxă despre mântuire”, recenzată de rectorul Academiei Teologice din Moscova, Arhimandritul Antonie (Khrapovițki), a fost propusă de autor pentru obținerea titlului de Maestru în Teologie în 1895 și să clarificăm că viitorul Părinte Antonie Golinski avea atunci șase ani.

În cartea sa „Sfântul uitat” (1447), V. Pankovets, după ce a împărtășit toate „descoperirile” sale anterioare, relatează o nouă senzație: de data aceasta, îl creditează pe Anthony Golynsky ca autor al cărții recent populare „Părintele Arsenie”. Iar biografia fictivă a lui Golynsky continuă să crească cu detalii „nou descoperite”: se dovedește, de exemplu, că a fost botezat când era prunc de nimeni altul decât Patriarhul Ierusalimului și așa mai departe.

Nikolai Novikov

Sfaturi pentru cititor

Dragi frați și surori! Sunteți pe cale să faceți cunoștință cu o lucrare care deschide orizonturi vaste pe cea mai dificilă cale a urcușului interior către Dumnezeu. Această lucrare, modestă ca anvergură, dar intens încărcată de gândire spirituală, va ajuta pe mulți dintre cei care caută mântuirea să se alăture acestei lucrări binecuvântate și să îndure lupta spirituală.

Unul dintre punctele forte ale notițelor care stau la baza acestei lucrări este faptul că autorul lor este contemporanul nostru. Ascetul își dezvăluie experiența spirituală personală, dobândită în vremuri dificile de persecuție - aducând la viață în mod miraculos străvechea tradiție ascetică, care timp de două mii de ani ridică oamenii de pe pământ la Cer.

De-a lungul vieții mele, am citit foarte mult pe această temă și trebuie să menționez că în această lucrare găsim câteva detalii foarte importante despre

practica rugăciunii, care nu se găsesc în alte surse. Calea lucrului interior este deschisă atât monahilor, cât și laicilor, deschisă oricărei inimi care Îl caută cu sinceritate pe Dumnezeu. Studierea căii rugăciunii este deosebit de importantă în timpul nostru, când viața din jurul nostru impune din ce în ce mai mult valori antispirituale, iar oamenii devin din ce în ce mai înrădăcinați în pământ, aspirând din ce în ce mai puțin la cele cerești.

Nu există nicio îndoială că notițele unei adevărate cărți de rugăciuni, impregnate de o simpatie arzătoare pentru isprava monahală, notițe recreate cu grijă și înțelegere după pierderea manuscrisului, vor servi drept hrană spirituală vindecătoare pentru toți cei care tânjesc după Adevăr.

Arhipreotul Gheorghe Breev ,

rector al Bisericii Nașterii Domnului

Sfânta Născătoare de Dumnezeu din Krilațkoe, duhovnica Episcopiei Moscovei

***

Note

1428

© Novikov N.M. – compilație de text. Textul integral al tratatului „Despre Rugăciunea lui Iisus” a fost publicat pentru prima dată în cartea noastră „Despre Rugăciunea lui Iisus și Harul Divin” (Krasnogorsk, 2000). Tratatul a fost însoțit de comentarii ample din partea compilatorului. Publicări ulterioare ale tratatului au avut loc în cărțile noastre „ Rugăciunea lui Iisus: Experiența a două milenii” (Vol. 1, Moscova, 2004) și „Istoria în lume” (Moscova, 2006). Tratatul a fost tradus și în engleză și publicat în SUA în cartea „Doi bătrâni despre Rugăciunea lui Iisus: Iosif Isihastul și Antonie Golinski” (SUA, 2007).

1429

Tihon Ivanovici Golynski (1889–1976) era cunoscut printre credincioși drept *arhiepiscopul ilegal Anthony (Golynski-Mikhailovsky)* . Pentru informații biografice despre el, vezi p. 826. Din cauza lipsei confirmării documentare a unui număr de fapte despre biografia lui Anthony Golynski, Consiliul Editorial al Bisericii Ortodoxe Ruse (25 august 2011) a decis să se refere de acum înainte la el în publicații ca fiind hirotonit preot.

Vezi: http://izdatsovet.ru/catalog/references/detail.php?REFERENCE=32876 (paragraful 51).

1430

Vezi: 1 Corinteni 12:3 ; Romani 8:26 .

1431

Sinergie, sinergism (sunergevw, sunergov) – asistență, ajutor, cooperare, activitate comună. În traducerea greacă a Noului Testament, acest termen este folosit pentru a desemna interacțiunea strânsă, inseparabilă a puterilor divine și umane. În scrierile patristice, denotă activitatea comună a Duhului Sfânt și a omului însuși în lucrarea de realizare a mântuirii sale, manifestarea reciprocă a harului divin și a eforturilor umane, libertatea umană. Pentru mai multe detalii, vezi: *Zarin S. M.* Ascetism. pp. 75, 86–96, 114.

1432

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1996. Vol. 1. P. 268.

1433

Teofan Pușcatul, Sfânt. Ce este viața spirituală... Moscova, 1996. P. 216; BT. 1997. Nr. 33. P. 7.

1434

Rafael (Karelin), Arhimandrit. Toată viața din lumea noastră... Moscova, 2005. P. 43.

1435

Vezi Iacov 2:26 .

1436

Rafail (Karelin), arhimandrit. 2005. http://karelin-r.ru/faq/answer/1000/143/index.html

1437

Corespondență personală. Arhiva autorului. 1997.

1438

Încălcarea Legii Federației Ruse „Privind dreptul de autor și drepturile conexe” nr. 5351-1 (modificată prin Legea federală din 20 iulie 2004 nr. 72-FZ. Pedeapsa este prevăzută la articolul 146 din Codul penal al Federației Ruse: închisoare de până la 6 ani). http://ukru.ru

1439

Perla Părinților: în 2 volume / compilată de preotul Serghii Molotkov. Sankt Petersburg: Satis; Derzhava, 2006.

1440

http://hesychasm.ru/library/antony/index.htm; http://poetica.ru/fulltext.php?t=230

1441

Vezi: *Anthony (Golynsky-Mikhailovsky), Arhiepiscop.* Despre Rugăciunea lui Iisus și Harul Divin. Calea Acțiunii Mintale. Azov, 2004; *Anthony (Mikhailovsky), Arhiepiscop.* Despre Rugăciunea lui Iisus. Rostov-pe-Don, 2005; *Anthony (Golynsky-Mikhailovsky), Arhiepiscop.* Calea Acțiunii Mintale. Despre Rugăciunea lui Iisus și Harul Divin: în 3 părți. Melisa, 2008; *Anthony (Mikhailovsky), Arhiepiscop de Briansk.* Despre Rugăciunea lui Iisus: Un ghid pentru acțiune. Jitomir, 2009; *Pankoveț V., preot.* Sfânt uitat: Viața și lucrările Arhiepiscopului Anthony (Mikhailovsky) de Briansk. Rostov-pe-Don, 2010; *Arhiepiscopul Anthony (Golynsky-Mikhailovsky).* Despre Rugăciunea lui Iisus. Calea Practicii Mintale: în 2 volume. Publicată de Biserica Ortodoxă Ucraineană. Ultima ediție, pe lângă tratatul „Despre Rugăciunea lui Iisus", retipărește ilegal comentariile noastre ample despre aceasta și notele pe care le-am compilat despre viața lui Antonie (Golynsky). Binecuvântarea pentru publicare a fost falsificată. După cum ne-a confirmat Arhiepiscopul Serghie de Ternopil, el nu a dat niciodată o astfel de binecuvântare.

1442

Pankovets V. Preot. Umilul tău bătrân. Azov, 2009.

1443

Să subliniem câteva fapte. 1) „Pofta sexuală" (pp. 52–62) – acest text a fost literalmente împrumutat de V. Pankoveț din clasic. Vezi: *Tolstoi, L.N.* În felul meu. Opere complete. Secțiunea VIII. Pofta sexuală (în 7 capitole). http://biografia.ru/cgi-bin/names.pl?oaction=show&letter=771

2) „Calea uitată..." (pp. 63–88) – conține fragmente din cartea: *Arhipreotul Ioan Zhuravski.* Despre creștinismul interior: Misterul Împărăției lui Dumnezeu sau calea uitată a cunoașterii experiențiale a lui Dumnezeu. Vezi: http://hesychasm.ru/library/juravski/sod.htm

3) „Gânduri despre mântuire" (pp. 175–195) nu sunt altceva decât fragmente (cu erori și distorsiuni) din cartea: *Trubetskoy E. N.* Sensul vieții. Vezi: http://koob.ru/trubeckoy_ye/smisl_jizni_trubeckoy

4) „Către cei ispitiți" (pp. 284–288) și „Trebuie să ridicăm..." (p. 289) sunt retipăriri (cu erori) ale unor fragmente din cunoscuta Epistolă a II-a a Episcopului Atanasie de Kovrov (Saharov) din 22.09.1955. Vezi: Faptele Sanctității Sale Patriarhul Tihon. Moscova: PSTBI, 1994. Pp. 790–793.

5) Poezia „Dragă prietene" (p. 296) a fost scrisă de V.S. Solovyov în 1892, când Golinski avea trei ani (ultimele patru versuri sunt o inserție arbitrară). Vezi: http://litera.ru/stixiya/authors/solovev/milyj-drug-il.html

6) Secțiunea „Amintiri despre copii spirituali", compilată de V. Pankovets, este parțial o retipărire ilegală a cărții noastre (*Novikov N.M.* Despre Rugăciunea lui Iisus și Harul Divin. Krasnogorsk, 2000), completată cu speculații arbitrare care contrazic datele documentare.

[1444]

Vezi: *Anthony Mikhailovsky, Arhiepiscop.* Zi de zi: Jurnalul unui preot ortodox. Rostov-pe-Don, 2009.

[1445]

Vezi: *Arhiepiscopul Anthony Mikhailovsky.* Despre mântuirea personală. Rostov-pe-Don, 2009.

[1446]

Anthony Mikhailovsky, Arhiepiscop. Despre mântuirea personală. 2009. Pagina 111; *Anthony Mikhailovsky, Arhiepiscop.* Zi de zi. 2009. Pagina 13.

[1447]

Pankoveț V., preot. Sfântul uitat: Viața și opera Arhiepiscopului Antonie de Briansk (Mihailovski; 1889–1976). Rostov-pe-Don, 2010.

Despre Rugăciunea lui Iisus

Tratatul ascetic [din 1448]

Prefaţă

Tatăl Meu, dacă este cu putință, depărtează de la Mine paharul acesta; totuși, nu cum voiesc Eu, ci cum voiești Tu . [1449] Cele două gânduri exprimate aici - „Doamne, miluiește-mă” și „Facă-se voia Ta cea sfântă, Doamne” - constituie esența Rugăciunii lui Iisus. Mai presus de toate, trebuie să știm că Rugăciunea lui Iisus este esența eficientă a pocăinței, indicată de Hristos Domnul. Ea îl învață pe practicant să-și taie dorințele propriei voințe, să-L iubească pe Dumnezeu mai mult decât toată făptura, să se smerească sincer, să se cunoască cu adevărat pe sine, să nu pună nicio nădejde în sine, să-și atribuie tot binele nu sieși, ci lui Dumnezeu și să-I dea slavă pentru toate.

Rugăciunea lui Iisus aduce pe cineva mai aproape de Dumnezeu, iar împăcarea cu Dumnezeu dă naștere la o adevărată iubire pentru aproapele. Rugăciunea unește sufletul cu Mirele său - Domnul - și devine o conversație între Domnul și suflet. Marea lucrare a Rugăciunii lui Iisus începe cu munca verbală în perioada activă și se extinde până în perioada contemplativă, înălțând omul la o viață cu adevărat spirituală, castă. Cei mai vrednici, *cei care nu s-au pângărit cu femei* [← după ce au atins starea de adevărată virginitate spirituală, primesc] cea mai înaltă virtute - rugăciunea **vizuală** .

Rugăciunea, în funcție de influența cuvântului, minții, inimii și Duhului lui Dumnezeu, are denumiri corespunzătoare. Se împarte în rugăciune **verbală** , **mintală activă** și **mintală activă** . Aceste trei tipuri de rugăciune sunt accesibile omului în perioada vechii sale activități, adică înainte

de predarea sa completă voinței lui Dumnezeu. Următoarele două tipuri de rugăciune sunt dobândite de ascet numai după curățarea inimii de patimi și păcate și sunt numite **mintală mișcătoare de sine** , mișcată de Duhul Sfânt, și **mintală curată** sau nedistratată. Aceasta din urmă este cu adevărat rugăciunea contemplativă, aducând toate virtuțile, fiind mama lor, la desăvârșirea castității spirituale. Prin această rugăciune, cei mai vrednici sunt conduși la unirea sufletului cu Mirele Ceresc într-un singur duh. Omul dobândește atunci cel mai înalt dar - rugăciunea **vizuală** . Apoi, unit cu Domnul, vede, înțelegând, marile taine ale lui Dumnezeu și înțelepciunea Lui, slăvește Sfânta Treime cu toată ființa sa spirituală, dobândindu-L pe Dumnezeu în inima sa.

Pe calea către Dumnezeu, rugăciunea este o armă spirituală indispensabilă a minții, căci lupta se duce împotriva duhurilor întunericului care lucrează prin patimi, împotriva patimilor înseși, împotriva firii pământești și a lumii, care, aparținând pământului, le atrag pe pământ. Rugăciunea - o sabie spirituală - doboară toate aceste hoarde ale răului, făcându-le complet ineficiente, dezvăluind neputința răutății în fața puterii lui Dumnezeu, oferind o perspectivă asupra slăbiciunii umane în lupta împotriva răului și transformând însăși natura umană. Rugăciunea călăuzește invulnerabil mintea purificată, slabă în sine, dar întărită de Dumnezeu, și sufletul prin toate ispitele mortale, slăvind pe Dumnezeu, Creatorul Atotputernic.

Rugăciunea lui Iisus

Arma principală

Căci din inimă ies gânduri rele = așa au profețit buzele Preadulcelui Domn Iisus, Inițiatorul, Întemeietorul și Ctitorul lucrării adevăratei pocăințe. După cădere, după ce omul a ajuns să-și iubească propria voință rea, imperfectă, mai mult decât voința atotdesăvârșită a lui Dumnezeu, răutatea i-a intrat în inimă. Voința proprie a înstrăinat sufletul de Domnul, iar omul a rămas doar cu propria sa putere slabă. A trebuit să reziste răului, ceea ce era imposibil fără ajutorul lui Dumnezeu. Dar mintea și sufletul omenesc, îmbrățișând voința proprie, și-au pierdut claritatea și, odată cu ea, capacitatea de a deosebi binele de rău; au pierdut discernământul care descoperă uneltirile diavolului. Ignoranța — copilul unei minți întunecate care și-a îmbrățișat propria voință — a cuprins mintea și sufletul. Ignoranța a născut îndoiala și din ea a venit confuzia, care este atât mama, cât și fiica tuturor valurilor pătimașe care se ridică în inima omenească. Astfel, corabia minții și a sufletului este scufundată neîncetat în marea confuziei, scufundată de voința proprie.

Toate acestea s-au întâmplat omului din cauza întunecării minții sale. Inima s-a umplut de obiceiuri nefirești - patimi - și acestea, după ce au prins rădăcini în inimă, s-au contopit cu natura umană și, contrar dorințelor minții și inimii, l-au atras pe om într-o viață pasională nepotrivită. Satana, creatorul și mintea stăpânitoare a întunericului, s-a grăbit să apară, influențând puternic inima pasională prin mintea întunecată. Astfel, lăcașul divin al inimii a devenit impur din cauza întinăciunii pasionale. Omul rămâne decăzut; mintea și sufletul său s-au abătut de la starea lor naturală, intrând într-o stare subnaturală.

Este imposibil să scapi de această situație gravă doar prin propriile eforturi. Patimile au căpătat o forță naturală, iar Satana este mult mai puternic și mai viclean decât mintea lipsită de experiență, deturnând fiecare intenție umană în favoarea binelui. Drept urmare, o persoană uneori, în timp ce face ceea ce crede că este bine, culege roadele sub forma unor pasiuni intensificate. Uneori, o persoană își pierde mântuirea și își abandonează eforturile, iar alteori, cel mai rău dintre toate, se sinucide. Dar trebuie știut că o astfel de situație disperată apare doar atunci când o persoană se luptă fără ajutorul lui Dumnezeu și încearcă să lupte prin propriile puteri. Cei care își pun încrederea în Dumnezeu, însă, învinge prin puterea lui Dumnezeu și, atunci când sunt învinși, se ridică din nou și luptă până la victoria finală.

Omenirea a fost învăluită în întunericul ignoranței până la venirea lui Hristos. Oamenii lâncezeau, tulburați constant și chinuiți grav, strigând către Dumnezeu cu toată ființa lor. Domnul a împlinit ceea ce fusese predeterminat în timpul expulzării primilor părinți din Paradis - venirea semințeiului *femeii* , care *avea să ucidă șarpele în Capitolul* [1453.] Hristos a fost conceput în pântecele Fecioarei, S-a născut, a luat asupra Sa povara păcatului întregii omeniri și a luptat cu păcatul. Inițiatorul Ascetismului a învățat, de asemenea, omenirea cum să deosebească binele de rău și cum să poarte război împotriva diavolului. Cel Atotbiruitor, El Însuși a învins mai întâi toată puterea vrăjmașă, astfel încât omul să înțeleagă cum să combată și să învingă demonii și propriile lor patimi rele, demonice.

De la căderea strămoșilor noștri, prințul întunericului și demonii săi au pătruns în inima omului, creați de Creator de la început puri de patimă. După ce l-a înrobit pe om la păcat, Satana îl ține complet în puterea sa, în timp ce harul divin acționează asupra inimii înrobite doar din exterior. Așa este cu fiecare suflet până la renașterea sa în Sfântul Botez. Prin puterea sacramentului, diavolul este alungat și, chiar în acel ceas, harul intră în inimă. De acum înainte, vrăjmașul poate acționa doar din exterior, ispitind și seducând, dar nu mai ca stăpân sau domn. După Botez, omul nu mai este rob al păcatului. Cu ajutorul libertății pe care a dobândit-o, el este acum capabil să reziste vrăjmașului, iar rezultatul luptei depinde de voința umană. Fie că vrăjmașul va fi învins de puterea lui Dumnezeu, invocată în rugăciune, fie că omul va cădea consimțind la păcat - totul este acum decis de liberul consimțământ al sufletului renăscut.

Satana, alungat din inimă, atacă sufletele credincioșilor în măsura în care îi este permis să-i ispitească. El atacă prin simțurile trupești, provocându-i la păcat prin săgețile otrăvite ale gândurilor pe care le trimite în inimă. Vrăjmașul se ascunde cu grijă și, desfătându-se în suferința umană, acționează de obicei pentru a-i deruta și a evita recunoașterea, ascunzându-și prezența. Diavolul, un ucigaș viclean și viclean din timpuri imemoriale, șoptește fiecare gând răutăcios și dispare imediat, iar persoana înșelată le acceptă ca fiind propriile gânduri și absoarbe otrava în inima sa. La asta arată Domnul când spune: „ *Căci din inimă ies gândurile rele* ” , gânduri care spurcă mintea și sufletul, lipsindu-le de dispoziția lor pașnică inerentă. Rezistența la rău trebuie să înceapă de la prima sa apariție, cât timp este încă la început. Deși răul nu a prins încă rădăcini, este

ușor de tăiat, dacă poate fi descoperit. Și o astfel de tăiere se realizează prin puterea Domnului Isus invocat.

Răul care emană din inimă este generat de autorul răului - diavolul. Diavolul, un lingușitor și un viclean, izvorul oricărei josnicii, îl seduce pe om cu gândurile sale, promițând fiecăruia ceea ce își dorește cel mai mult. Fiind un om viclean și viclean, diavolul se apropie de om subtil și depășește întotdeauna mintea umană în subtilitate. Ascunzându-și prezența, el prezintă gândurile pe care le năștește drept ale persoanei. O persoană înșelată devine complet captivă diavolului, condamnată astfel la pieire veșnică, dacă Domnul nu o protejează cu harul Său.

Viclenia diavolului întrece mintea omenească în rafinamentul ei și, prin urmare, este imposibil și zadarnic ca omul să lupte singur împotriva diavolului, care lucrează prin patimi. Până când omul nu primește de la Dumnezeu autoritatea și puterea de a învinge puterea vrăjmașului, este imposibil. Dar pentru a face acest lucru, trebuie să treacă printr-o încercare cuprinzătoare, dobândind experiență în combaterea și înfrângerea diavolului prin ispitele îngăduite de harul lui Dumnezeu. Și acest lucru este posibil numai atunci când omul Îl urmează pe Hristos, Inițiatorul luptei ascetice, în toate lucrurile, luptând și biruind răul cu puterea harului lui Dumnezeu, care acționează întotdeauna prin rugăciune. Harul ocrotește și călăuzește pe cei care se roagă, dăruind treptat ceea ce este de folos și ferindu-i de rău.

După cum s-a menționat mai sus, întreaga omenire înainte de venirea lui Hristos pe pământ era învăluită în întunericul ignoranței. Oamenii mureau în întuneric, necunoscând adevărul, asupriți de diavolul care le-a născut răul în inimile lor. Hristos, călcând în picioare moartea prin moartea Sa, a distrus închisoarea iadului, le-a acordat tuturor celor care doreau ocazia de a fi mântuiți cu ajutorul Său și, ca Cel Atotputernic, i-a scos din iad pe toți credincioșii închiși acolo. După aceasta, toți sfinții părinți, recunoscând slăbiciunea umană, văzând puterea omnipotentă a lui Dumnezeu care biruiește răul cu vinovatul și conducătorul său, dorind să-L urmeze pe Hristos în împlinirea voinței Tatălui Ceresc, știind, prin îndrumarea Domnului, de unde provine răul, nu au întreprins lucrarea mântuirii prin propria lor putere. Toți și-au îndeplinit mântuirea prin acțiunea harului lui Dumnezeu, ridicându-se împotriva răului chiar în momentul începutului său, distrugându-l cu puterea trimisă de Iisus Hristos.

Domnul, invocat constant în rugăciune, învinge răul, liniștește spiritul uman, restabilește pacea interioară și dispune mintea spre rugăciune ulterioară. Această secțiune va discuta cum să acționăm fără cusur, invocând numele Domnului Iisus Hristos, împotriva oricărui rău, așa cum toți Sfinții Părinți au obținut victoria în lupta lor cu diavolul.

În Sfânta Biserică există multe rugăciuni și toate sunt puternice în alungarea vrăjmașului. Dar puterea rugăciunii depinde de tăria minții, de experiența în recunoașterea uneltirilor vrăjmașului, în a deosebi binele de rău și de capacitatea de a nu se lăsa distras în rugăciune. O minte slabă, ca a noastră, este aproape incapabilă să-și concentreze atenția în rugăciune, căci, obișnuită cu o viață simțurie, chiar și în timpul rugăciunii visează la propriile lucruri simțuri. Drept

urmare, trupul unei persoane este cufundat în icoană, în timp ce mintea și inima ei rătăcesc în altă parte. Atenția, neobișnuită să se susțină în rugăciune, este irosită; mintea nu este capabilă să se stăpânească pe sine, iar limba nu poate rosti liber cuvintele rugăciunii din cauza varietății și multitudinii acestor cuvinte. Lucrarea nu progresează, sau dacă progresează, progresează prea încet.

Știind toate acestea, Sfinții Părinți, învățătorii și practicanții pocăinței adevărate au ales ca armă principală Rugăciunea lui Iisus concisă, primită de la Duhul Sfânt, acordându-i întâietate față de toate celelalte. Toate rugăciunile existente în Biserica Ortodoxă sunt eficiente și mântuitoare, dar rugăciunea „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul”, care conține numele Domnului Hristos și rugăciunea unui păcătos pocăit, a atras întotdeauna mințile celor care caută mântuirea. Unii dintre Sfinții Părinți recitau continuu alte rugăciuni scurte, dar majoritatea se dedicau în primul rând Rugăciunii lui Iisus. Oricine dorește să-I slujească Domnului practicând Rugăciunea lui Iisus poate, datorită conciziei sale, să dobândească prin efort o rugăciune liberă, neîngrădită, care va atrage treptat atât mintea, cât și simțurile.

Esența acțiunii

Esența acestei rugăciuni este de a alunga orice gând care își are originea în inimă, împiedicând în același timp gândurile și dorințele păcătoase din exterior să intre în inimă. Aceasta este menită să antreneze memoria să stea mereu în fața Dumnezeului Omniprezent și mintea să recite constant rugăciunea și să o asculte numai, mai degrabă decât toate celelalte gânduri, chiar și pe cele naturale. Aceasta, în timp, duce la ceea ce *ochiul nu a văzut, urechea nu a auzit și ceea ce nu a intrat în inima omului.* [Prin] această practică, inima omului este stabilită ca lăcaș al Sfintei Treimi.

Practicarea Rugăciunii lui Iisus, numită sobrietate de Sfinții Părinți, trebuie să fie o parte integrantă a vieții monahale. Este necesară și pentru toți laicii, căci fără pomenirea lui Dumnezeu, nimeni nu se poate mântui.

Ceva aparent atât de simplu precum citirea unei rugăciuni scurte nu este atât de simplu. Rugăciunea are diferite tipuri sau grade, numite **verbală** , **mentală activă** , **mentală activă-inimă** , **mentală auto-mișcătoare-inimă** , **mentală pură-inimă** și **vizuală** . Fiecare grad necesită clarificări din partea unei persoane cu experiență. Cunoașterea este esențială aici, căci prin practica mentală, Domnul orchestrează mântuirea noastră, acordând unei persoane, prin rugăciune, la momentul potrivit, prin harul Său, tot ce este necesar. Este o mare nevoie de un mentor experimentat, informat, un învățător-bătrân care să fi stăpânit nu numai etapele inițiale ale rugăciunii, ci și rugăciunea **vizuală** , care să poată ghida liber și invulnerabil elevul prin toate ispitele. O persoană pricepută știe din experiență ce ispite și la ce moment îl pot vizita pe cel care caută mântuirea; va preveni fiecare ispită cu instrucțiuni, va indica ce și cum să facă pentru a evita greșelile, va explica cum să recunoască viclenia diavolului atunci când demonii atacă din „stânga” și când se apropie sub pretextul binelui din partea „dreapta”.

Dar vai! Unora le lipsește timpul și dorința de a-și exersa cu vrednicie mintea, cuvântul și inima în această mare lucrare; alții, deși o doresc, nici măcar nu știu cum să înceapă. Alții, însă, o abordează, dar acționează senzual, exersându-și mintea trupească, trăind cu voință, după propria lor înțelegere, în timp ce cred că trăiesc o viață spirituală. Astfel de oameni nu sunt conștienți că adevărata viață spirituală, prin marea milă a lui Dumnezeu, începe doar atunci când o persoană se predă complet voinței lui Dumnezeu. Și aceasta devine posibilă numai după ce mintea a fost curățită de întuneric și sufletul purificat de patimi. Până atunci, o persoană nu trăiește spiritual, ci prin înțelepciune omenească - prin cunoașterea minții trupești, chiar dacă este versată în întreaga teorie a teologiei creștine și este considerată mare în ochii oamenilor. Astfel de oameni se încurcă adesea în seducțiile minții trupești și, cel mai rău dintre toate, îi consideră pe adevărații purtători de înțelepciune spirituală drept niște gânditori neadevărați. Astfel de oameni, rugându-se conform Cărții de Rugăciuni, îi consideră pe cei care practică rugăciunea mentală ignoranți și căzuți în iluzie, dar, de fapt, ei înșiși sunt amăgiți și ignoranți. Călătoria lor nu este spre mântuire, ci departe de ea.

Sfinții Părinți din vechime, mari maeștri ai rugăciunii mentale, au scris pe larg despre Rugăciunea lui Iisus. Dar încep prin a descrie nivelurile superioare ale rugăciunii contemplative, scriind despre **rugăciunea auto-mișcată a minții și a inimii,** omițând nivelurile elementare precedente. Doar câțiva dintre ei ating rugăciunea activă **a minții și a inimii** și ispitele visătoare care o însoțesc. Mai mult, toți Părinții scriu pe scurt și obscur, și din următorul motiv.

Când Sfinții Părinți au scris despre Rugăciunea lui Iisus, existau mulți practicanți experimentați și nu era nevoie să descrie în detaliu etapele inițiale, deoarece exista cineva care să-i îndrume. Mai mult, chiar și o persoană nepregătită putea citi scripturile, dar numai cea pregătită putea beneficia. Prin urmare, Părinții au scris pe scurt și discret. Cei pregătiți vor înțelege ceea ce este necesar chiar și într-o scurtă descriere, în timp ce cei nepregătiți nu își vor afecta mintea. Nu toată lumea înțelege că rugăciunea spirituală începe să lucreze într-o persoană abia după ce aceasta începe să împlinească pe deplin voia lui Dumnezeu. Până atunci, rugăciunea este doar activă. Cei care o confundă cu cea spirituală se înșală amarnic. Dacă lucrarea neterminată a minții trupești este confundată cu cea spirituală, atunci aceasta este o înșelăciune și un vai.

În zilele noastre, aproape că nu mai există practicanți experimentați. Oricine dorește să practice rugăciunea este chinuit de îndoieli cu privire la corectitudinea și succesul acțiunilor sale încă de la început. După ce a trudit o scurtă perioadă și nu a reușit să vadă roadele dorite, abandonează această lucrare sacră și uneori chiar o blasfemiază. Astfel, o persoană se distanțează de posesia minții cerești revelate pe pământ de Hristos: „Lumina rațiunii a strălucit asupra lumii”. Și această pierdere îl condamnă pe om la scufundarea în același întuneric mental în care exista omenirea înainte de venirea lui Hristos. Când se pierde capacitatea de a-L lăuda pe Dumnezeu rațional, atunci se glorifică doar cu limba, iar cuvintele fără participarea rațiunii nu aprind inima, ci o sting.

Astfel, în ciuda întregii mele slăbiciuni, plângând și deplângându-mi neputința, am dorit totuși cu tărie ca glorificarea inteligentă a lui Dumnezeu să continue, ca numărul celor care își pregătesc inimile ca locuințe pentru Dumnezeu să nu se împuțineze, ci să crească. Tuturor celor care însetează să-L slăvească cu adevărat pe Dumnezeu, am îndrăznit să le ofer aceste cuvinte, nu ca o îndemnare - căci voi înșivă sunteți mai înțelepți decât mine - ci ca un sfat frățesc, împărtășind ceea ce am în sărăcia mea. Nebazându-mă pe propria mea putere, ci încrezându-mă doar în puterea Atotputernică a Domnului meu, respingând propria mea înțelepciune și tot ceea ce nu este susținut de Sfânta Scriptură sau de scrierile inspirate ale Sfinților Părinți, care au experimentat viața de pocăință, am expus tot ceea ce eu însumi am avut odinioară o mare nevoie, având nevoie literalmente de fiecare cuvânt scris aici.

Desigur, nu totul este prezentat, ci doar cel mai important, ceea ce trebuie să înfrunte fiecare lucrător al pocăinței; este prezentată însăși esența, necesară tuturor. Orice dincolo de ceea ce este descris aici este secundar și nu amenință cu distrugerea sufletului. Acceptă, Doamne, această muncă spre slava Sfântului Tău Nume și, după ce m-ai învățat în această privință, ajută-mă să o împlinesc cu vrednicie pentru mântuirea sufletelor care însetează de dreptatea Ta.

Dacă te apropii să-I slujești Domnului Dumnezeu, pregătește-ți sufletul pentru ispită [1] Să știi că, dacă Îl urmezi pe Domnul și urmezi învățăturile Sale divine, vei întâlni ispite pe cale. Carnea, lumea și diavolul sunt dușmanii tăi, dar tu nu ești mai puțin dușman al tău însuți. De acum înainte, refuzând să urmezi impulsurile propriei voințe, te desparți de o viață pașnică, iar lupta constantă devine soarta ta. Pe măsură ce începi să practici Rugăciunea lui Iisus, pregătește-te nu pentru o viață pașnică, ci să înduri tot felul de necazuri pricinuite de carne, lume, diavol și propria ta iubire de sine.

Tristețele vin din afară și dinăuntru, dar atacul lor este ținut în frâu de harul lui Dumnezeu, care nu le permite să întristeze sufletul suferind care caută mântuirea peste capacitatea sa de a o suporta. Tristețele sunt îngăduite prin har, în funcție de puterea sufletului și a minții sufletului care caută mântuirea, nu la cheremul unor demoni răuvoitori. Sub o astfel de călăuzire a harului, o persoană dobândește răbdare și învață devotamentul față de voia lui Dumnezeu, ca să nu devină descurajată în bătălia care urmează. Câștigă experiență învățând să recurgă cu sârguință la rugăciune și, prin încercări și erori, dobândește cunoștințe și înțelepciune.

Dacă tu, frate sau soră, dorești să dobândești o neîncetată pomenire de Dumnezeu și să vorbești cu El în rugăciune neîncetat, ca cu un prieten, față în față, atunci roagă-te ca Domnul să-ți trimită un îndrumător care nu este înșelat, unul care a experimentat marea lucrare a rugăciunii de pocăință, unul care a fost încercat în luptă. Îndrumătorii experimentați sunt foarte rari, dar prin harul Domnului ei sunt încă păstrați și există și astăzi. Caută cu sârguință pe unul experimentat și roagă-L pe Dumnezeu cu lacrimi să-ți arate pe cineva care cunoaște calea cea neagră spre pocăință. Dar amintește-ți, frate sau soră, că nu ar trebui să cauți niciodată un făcător de minuni. Nu te uita la cele exterioare, ci

caută pe cineva care înțelege cu adevărat viața duhovnicească și războiul duhovnicesc, pe cineva care posedă înțelegere duhovnicească, pe cineva care a deosebit tainele Împărăției Cerurilor. Pe cineva care te poate conduce în Împărăția lui Dumnezeu care locuiește în tine, pe cineva care a îndurat el însuși toate ispitele și a cunoscut fiecare înșelăciune satanică și toate vicleșugurile diavolului. Un astfel de om duhovnicesc cunoaște greutatea inimii care vine din patimile stârnite de diavol; El știe și poate ajuta în orice durere și poate elibera de orice povară născută din confuzie. Ai credință fermă într-o astfel de persoană, așa cum ai credință în Dumnezeu, căci o astfel de persoană este călăuzită de Dumnezeu Însuși.

Dacă Domnul îți indică un astfel de îndrumător, atunci prinde-te de el din toată inima ta și nu îndrăznește niciodată să-l trădezi sau să nu asculți de cuvântul său. Consideră-l ca fiind Însuși Hristos și află ce au spus Sfinții Părinți despre aceasta: „Dacă îl vezi pe îndrumătorul tău dormind sau culcat, mâncând sau bând, vorbind sau făcând orice altceva, nu te lăsa ispitit de lașitatea ta, căci el este plăcut lui Dumnezeu pentru lucrarea sa și astfel de lucruri nu-i fac rău.” Să știi clar că el este judecătorul faptelor tale, nu tu al lui. Tu ai nevoie de el, nu el de tine. El poartă slăbiciunile tale și tolerează propria ta voință; tu ești o povară pentru el, pe care o poartă din dragoste pentru tine. În cel care a atins adevărata înțelegere spirituală, Dumnezeu Însuși lucrează, locuind în inima lui, iar voința lui este întotdeauna plăcută lui Dumnezeu, căci el trăiește prin voia lui Dumnezeu. El, asemenea sfinților apostoli, îndeplinește lucrarea mântuirii. Orice nu-ți place, primește de la el, împlinește-l și prețuiește-l ca pe o comoară de neînlocuit. Primește de bunăvoie de la El mustrări, ocări și orice îți îngrădește voința, căci astfel El vindecă rănile sufletului tău și îți mortifică voința, înviind mintea și sufletul tău din moartea păcatului.

Un astfel de îndrumător și-a înviat deja mintea și sufletul din moartea păcatului prin puterea lui Dumnezeu, i-a purificat inima de patimi și le-a pregătit pentru lăcașul veșnic al Dumnezeului Treimic: *și Noi vom veni la el și vom face lăcașul Nostru cu el* [1] Un astfel de îndrumător este un înțelept printre înțelepți, un mare filosof, chiar dacă nu a fost instruit în științe exterioare. El este un adevărat teolog, care teologhește neîncetat, căci trăiește prin Dumnezeu, în calea lui Dumnezeu. Așa vorbesc Sfinții Părinți, așa indică ei, binecuvântând pe cineva să rămână sub îndrumarea unui îndrumător experimentat - fără nicio întristare pentru sine, ci doar împlinind fără îndoială tot ceea ce a indicat.

Tu, îndrumător, părinte, călăuzitor în înțelepciunea duhovnicească, cercetează-te mai întâi pe tine însuți, asigură-te că ai o minte cu adevărat duhovnicească, o minte sfințită de Duhul Sfânt, o minte întărită de Dumnezeu, astfel încât să-ți fie cu putință, cu deplină liniște sufletească în Dumnezeu, să-i înveți cu folos pe copiii tăi duhovnicești, turma ta, conducându-i fără să se rătăcească pe calea spinoasă a pocăinței către adevărata înțelepciune a duhului.

Dacă tu, mentore, nu posezi rațiune adevărată, ci doar cunoaștere adevărată, care vine din devotamentul deplin față de voința lui Dumnezeu, atunci chiar și atunci îți poți călăuzi copiii pe calea pocăinței. Dar în chestiuni de adevărată

înțelepciune spirituală, călăuzește-te doar pe tine însuți; abține-te de la a-i călăuzi pe alții în această privință, căci încă nu ai atins rațiunea adevărată.

Cel căruia îi lipsesc atât adevărata înțelegere, cât și adevărata cunoaștere nu-i poate călăuzi pe alții. Acest lucru ar fi extrem de periculos, căci o astfel de persoană abia începe să meargă în pocăință. Iar cel care este pe calea pocăinței nu a atins încă mântuirea. Cei care sunt ei înșiși pe cale încă greșesc și adesea transformă adevărul în minciună și numesc minciunile adevăr. Cel care nu a atins adevărata cunoaștere nu-i poate învăța pe alții, chiar dacă este educat în exterior ca teolog. El însuși este complet sub influența patimilor, care îl stăpânesc. Cum poate atunci el să elibereze pe cineva de patimi? Cel care nu înțelege adevărul creează un mare obstacol pentru ucenic în loc să-i aducă beneficii. Astfel de oameni se consideră adesea lideri vrednici, dar, de fapt, își conduc turma la distrugere. Și mai rău, ei consideră că adevărații învățători ai adevărului lui Dumnezeu sunt amăgiți, separându-și copiii de mentori experimentați, în timp ce ei înșiși sunt complet cuceriți de atracția patimilor și a păcatului.

Frate sau soră! Dacă te-ai rugat lui Dumnezeu pentru un îndrumător și nu ai primit unul, dacă ai căutat și ai căutat cu stăruință peste tot, dar nu ai găsit niciunul - căci sunt atât de rari în zilele noastre - nu dispera. *De la om acest lucru este imposibil, dar de la Dumnezeu toate lucrurile sunt posibile .* [1458] Bazându-te pe Dumnezeu, cu intenția fermă de a nu te abate niciodată de la calea aleasă a rugăciunii, crezând cu tărie că Domnul este aproape de cei care Îl cheamă, acționează conform celor indicate aici.

Domnul, îndemnându-te la rugăciune, mărturisește astfel chemarea ta la această lucrare. Este plăcut lui Dumnezeu. El Însuși te va ajuta să începi. La urma urmei, El este Cel care ajută de fiecare dată când se rostește o rugăciune și fiecare cuvânt de rugăciune este rostit cu ajutorul Lui. De-a lungul rugăciunii tale, El este bucuros să fie cu tine și va veghea asupra ta. Întotdeauna și pretutindeni, cu harul Său, activ în rugăciune, El te va sprijini, te va învăța și te va lumina, uneori biciuindu-te, alteori arătându-ți milă. Pedepsindu-te, El își demonstrează dragostea părintească pentru tine. Te va bate, dar, în același timp, te va accepta ca fiu, astfel încât să devii iscusit în ochii Lui. El va observa cum Îl iubești, mărturisind dragostea ta prin pomenirea Lui în rugăciune.

Pe măsură ce te forțezi să te rogi – forțează-te să fii atent la ea cu mintea ta, forțează-te să fii plin de compasiune cu inima ta – Domnul te va ajuta, cu harul Său, să stăpânești rugăciunea și te va ajuta să eviți păcatul. Această practică este plină de dificultăți în stăpânirea supunerii filiale față de Dumnezeu, dar nu te lăsa descurajat de acest lucru. Principalul lucru este să nu disperi sau să nu faci nimic; nu abandona rugăciunea. Domnul te va ajuta și întristarea va trece.

Dacă rugăciunea începe să ți se pară inutilă, respinge cu hotărâre astfel de gânduri, căci nu poate exista rugăciune care să nu aducă folos și rod. Aparenta lipsă de rod este rezultatul ignoranței; nu se înțelege rodul rugăciunii, dar rodul se coace deja sub influența harului. Prin rugăciune, toate virtuțile sunt hrănite în suflet, iar acest lucru se întâmplă pe nesimțit. Sarcina cuiva este să nu

părăsească niciodată rugăciunea, să se ocupe de ea pe cât poate și să se constrângă la această muncă. În toate celelalte privințe, trebuie să-și pună încrederea în Dumnezeu, așteptând mila Lui și supunându-se voinței Sale. Atunci Domnul, acționând prin harul Său în rugăciune, îl va răsplăti pe cel care se roagă după măsura eforturilor sale.

Mama Virtuților

În rugăciune, frecvența rugăciunii și pomenirea constantă a Domnului iubit sunt de mare importanță. Treptat, atenția minții se va întări, ceea ce este rodul rugăciunii. Odată cu sporirea atenției, omul va începe să perceapă în sine o cantitate tot mai mare de rău emanând din inimă, pe care vrăjmașul îl încurajează în orice fel, stârnind patimile. Răul se manifestă în gânduri și dorințe, iar mintea însetată de mântuire nu trebuie să acorde atenție gândurilor, ci să le înăbușe prin participarea la rugăciune, slăbind astfel patimile. Acesta este războiul.

O persoană pocăită nu observă roadele rugăciunii. Acest lucru este aranjat prin harul lui Dumnezeu, în secret, spre beneficiul persoanei, căci omul este prea predispus la înfumurare. Cel care se roagă simte că stă pe loc sau chiar mai rău. Se roagă iar și iar își vede aparentele eșecuri. Gândurile sunt alungate iar și iar de rugăciune și, ca urmare, mintea le descoperă din ce în ce mai mult, iar într-o astfel de luptă, omul începe să se smerească, învățând să se predea voinței lui Dumnezeu, iar aceasta este exact ceea ce se cere.

Tot ce este mântuitor pentru om este orânduit prin har, ca răspuns la bunăvoința omului spre mântuire, la nevoia sa de a se ruga. Și pe măsură ce această nevoință crește, se obține succes, atât în rugăciune, cât și pe calea spre mântuire în general. Marea lucrare a rugăciunii este împlinirea cuvintelor lui Hristos: „ *Dacă cineva nu se naște din nou, nu poate vedea Împărăția lui Dumnezeu”* [(1459]), căci rugăciunea duce la renașterea completă a întregii persoane prin puterea harului. Omul nu trebuie însă niciodată să abandoneze rugăciunea.

Diavolul, influențând în secret inima, se teme incredibil de rugăciunea atentă, știind că prin ea toată viclenia sa este dezvăluită minții omenești. Când o persoană se agață tot mai mult de rugăciune și nu renunță niciodată la numele lui Hristos, se convinge că viața fără ea este imposibilă - altfel, gândurile vrăjmașe pun imediat stăpânire pe minte, iar patimile o înrobesc.

Omul nu are de ce să se mândrească, căci orice succes obținut nu este prin el, ci prin har. Și aceste succese nu sunt atingerea perfecțiunii spirituale, ci doar curățirea minții de întuneric, purificarea sufletului de patimi și antrenamentul în război. Fără a înțelege acest lucru, omul se străduiește întotdeauna spre înălțarea de sine, ignorând faptul că mintea sa este învăluită în întunericul ignoranței. Așadar, frate sau soră, ține cont de toate acestea pe măsură ce te apropii de această lucrare sfântă, capabilă să sfințească și să lumineze o persoană. La început, hotărăște-te să-ți dedici întreaga viață rugăciunii, chiar dacă ar putea părea dificilă. Calea ascezei este dificilă, dar dulce este raiul și

frumos este Mirele sufletului - Hristos Domnul - iar calea rugăciunii este calea către El.

Amintește-ți, frate sau soră, oricât de mari ar fi ispitele, oricât de cumplite ar părea, nu dispera niciodată și nu te descuraja niciodată, ci, dimpotrivă, fii mereu atent la rugăciunea pe care o citești. Rugăciunea se numește toiag, pe care o persoană stă neclintită. Și chiar dacă este distrasă de gânduri sau dorințe, dusă de vise sau de ceva din viața de zi cu zi, atunci, amintindu-și de rugăciune, o va prelua și va găsi pacea, se va împăca cu harul și își va continua din nou călătoria înainte.

Sfinții Părinți numesc rugăciunea, inclusiv rugăciunea lui Iisus, „mama virtuților”, deoarece, în măsura în care o persoană reușește în rugăciune, în aceeași măsură reușește și în alte virtuți. Rugăciunea , asemenea unei mame care își hrănește copiii, hrănește toate virtuțile, motiv pentru care rugăciunea este, în esență, însăși mântuirea vieții, aducând mintea și sufletul la cea mai înaltă înțelepciune a lui Dumnezeu.

Când rugăciunea este impregnată de acțiunea Duhului Sfânt, atunci toate virtuțile vor fi și ele mișcate de Duhul Sfânt. Să tindem la aceasta. O persoană angajată în rugăciune rămâne în amintirea lui Dumnezeu, iar amintirea lui Dumnezeu mărturisește despre dragostea față de Dumnezeu. În rugăciune, omul se pocăiește întotdeauna de păcatele sale, recunoscându-se păcătos. În rugăciune, omul luptă împotriva răului nu cu propriile puteri slabe, ci cu puterea necreată a lui Hristos, recunoscându-și astfel propria slăbiciune și glorificând puterea lui Dumnezeu. Rugăciunea deschide ochiul minții spirituale, dezvăluindu-le păcatele ascunse în inimile lor și slăbiciunile lor, pentru ca aceștia să poată atinge smerenia.

O persoană își recunoaște propria slăbiciune și neputință în lupta cu răul și începe să-și dedice mintea rugăciunii cu tot mai multă fervoare, predându-se tot mai complet voinței lui Dumnezeu. În mod repetat, invocându-L pe Dumnezeu cu rugăciune pentru protecție împotriva adversarului său - diavolul - o persoană își amintește de moarte, căci lupta cu păcatul este inseparabilă de amintirea morții. „Păcatul este moarte”, iar gândul la păcat duce la gândul la moarte, care așterne trupul în pământ. Convinsă că rugăciunea învinge păcatul, o persoană învață curajul prin rugăciune.

Rugăciunea ne învață și mărinimia în îndurarea necazurilor, convingându-ne că ispitele și necazurile devin cauza cunoașterii și mântuirii ulterioare. La fel, toate celelalte virtuți, chiar și iubirea însăși, se maturizează prin rugăciune. Sfinții Părinți, mari practicanți ai practicii mentale, contemplatori ai adevăratelor taine ale lui Dumnezeu, au numit rugăciunea un toiag și au explicat convingător: cine se sprijină pe toiagul rugăciunii nu va cădea, iar dacă va cădea, nu va fi zdrobit, ci se va ridica și va merge [mai departe] .

Aceasta este mărturia sfinților și, în timp ce Satana caută în orice fel să aducă sufletul în confuzie, omul să rămână cu sufletul în rugăciune și să-și păstreze calmul, căci, ascultând rugăciunea, el învinge vrăjmașul, obține succes și merge

mai departe în pace, mânat de rugăciune, pe care sărăcia mea, cu toată slăbiciunea și nebunia mea posibilă, a trebuit să o experimentez de multe ori.

Rugăciune verbală

Dobândirea unei abilități

Rugăciunea lui Iisus, ca orice altă rugăciune, începe cu cuvântul rostit. „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul” - astfel, cineva strigă către Dumnezeu de mai multe ori în timp ce citește rânduiala rugăciunii de dimineață și de seară, sau pur și simplu întotdeauna și oriunde, în orice situație și loc, acționând așa cum îi poruncește părintele său duhovnic. Dacă cineva nu are tată, trebuie să se străduiască să rămână în rugăciune oriunde și întotdeauna.

Cinci sute de Rugăciuni ale lui Iisus pot fi adăugate la regula de rugăciune citită din Cartea de Rugăciuni dimineața și seara. Citiți-o cu cât mai multă atenție posibil, făcând următoarele: înainte de regulă, faceți treizeci și trei de prosternări. Când începeți să citiți Rugăciunea lui Iisus, faceți trei prosternări după fiecare sută și o prosternare completă după fiecare zece. La sfârșitul regulii de rugăciune, faceți alte treizeci și trei de prosternări complete. Când puterile vă slăbesc, puteți sări peste prosternările complete. Le puteți înlocui fie cu prosternări complete, fie pur și simplu vă puteți face semnul crucii și, acordând atenție cuvintelor, continuați rugăciunea fără jenă. Înainte și în timpul sărbătorilor, prosternările complete ar trebui înlocuite cu prosternările complete.

Dacă apare nevoia să adăugați încă o sută, două, trei, patru sau cinci rugăciuni la cele cinci sute, le puteți adăuga sau scădea din ceea ce este citit din carte. Puteți spune o mie de rugăciuni atât dimineața, cât și seara. Dacă apare o nevoie și mai mare de rugăciune, atunci adăugați mai multe și scădeți din ceea ce este citit din carte. Dacă apare o dorință puternică și o nevoie interioară de a spune Rugăciunea lui Iisus în loc de regulile de dimineață și de seară, atunci nu întrerupeți această dorință. Din regula citită din Cartea de Rugăciuni, puteți omite rugăciunile de dimineață și de seară și puteți omite orice altceva, pentru ca măiestria Rugăciunii lui Iisus să fie desăvârșită. [1] [1461]

Astfel, treptat, mintea ta va începe să se adune și să fie atrasă spre rugăciune. Între regulile tale de rugăciune, străduiește-te să nu abandonezi niciodată Rugăciunea lui Iisus. În acest scop, adaptează-te, căutând fiecare ocazie pentru a evita verbositatea și organizează-ți treburile exterioare și viața în consecință.

Această sarcină ar părea simplă. Ce ar putea fi mai ușor decât să repete aceleași cuvinte ale unei scurte rugăciuni? Dar, în practică, se dovedește a nu fi atât de simplu. Sufletul, neobișnuit să-și amintească de Dumnezeu, petrecând anterior o viață simțurilor în loc să stea înaintea lui Dumnezeu, continuă să fie captivat de varietatea impresiilor stocate în memorie, percepute prin văz, auz, miros, gust și atingere. Mintea urmează memoria ca un sclav, deoarece tot ceea ce în omul interior ar trebui să fie sub controlul minții, inclusiv cele cinci simțuri externe, a preluat mintea. Simțurile externe servesc drept canale pentru ceea ce este

imprimat în memorie, iar aceste impresii captivează și țin în puterea lor atât mintea, cât și inima, în timp ce mintea și inima - centrul prețios al ființei umane - sunt destinate de Dumnezeu să fie locuința Sa.

Când mintea și inima unei persoane se cufundă în impresii și încep să fie călăuzite de sentimentele lor, sufletul ei începe să trăiască o viață nefirească - o viață de pasiune. Când sentimentele domină mintea, mintea, înrobită de pofte, pierde libertatea primită ca un mare dar de la Dumnezeu și aduce întreaga persoană interioară într-o dezordine completă. Simțurile, neobișnuite cu trezvia și participarea la rugăciune, sunt atrase de tot ceea ce pot percepe din interior și din exterior. O persoană aflată într-o astfel de dezordine interioară este incapabilă de sobrietate, de post spiritual; oricât de mult s-ar strădui, nu va putea să-și înfrâneze nici mintea, nici sentimentele. Totul din interiorul ei a căzut în dezordine dintr-o viață destrăbălată și neatentă. Din acest motiv, atunci când se apropie de rugăciune, o persoană trebuie să fie pregătită de la bun început să lupte cu întreaga structură a vieții sale anterioare, pentru a se renaște complet cu ajutorul harului, scăpând de tot ceea ce este nefiresc în interior.

O persoană citește o rugăciune și devine distrasă, citește din nou și devine distrasă, apoi își amintește din nou și citește din nou. Iar și iar, o persoană pierde firul rugăciunii, dusă fie de ceea ce i-a fost anterior întipărit în memorie, fie de noi percepții venite din exterior. Amintirile păstrate în inimă apar și vin în minte sub formă de gânduri, iar atunci diavolul intervine rapid, amestecând ceva de-al său. Dar dacă o persoană a hotărât să se acorde atenție sieși, atunci, chiar începând, va începe să descopere ce se întâmplă în lumea sa interioară. Pe măsură ce atenția sa crește, pe măsură ce mintea sa se angajează în activitatea de rugăciune, devine din ce în ce mai capabilă să-și țină în frâu sentimentele de la distragerea atenției, iar răutatea care emană din inimă prin gânduri devine din ce în ce mai evidentă. Și acesta este deja un anumit rod al rugăciunii.

Oricât de mult îți este distrasă atenția de gânduri, oricât de slabă ar fi rugăciunea ta, nu ar trebui să devii inactiv din cauza aceasta. Nu trebuie să abandonezi rugăciunea; dimpotrivă, ar trebui să te străduiești pentru ea cu tot mai multă râvnă, pentru a curăța inima de puroiul păcatului. Oricât de mult uită mintea ta rugăciunea, amintește-ți de ea și fă-o iar și iar. Pe măsură ce te străduiești să te constrângi, Domnul îți va micșora uitarea, iar atenția ta, deși foarte încet, se va întări. Cu cât mintea omenească se dedică mai mult timp rugăciunii, cu atât mai sigur Domnul o apropie de lucrarea îngerească, de a se împărtăși cu hrana rugăciunii.

Ocupă-te mereu cu rugăciunea – zi, noapte, seară, dimineață, acasă și în deplasare, pe drum și la serviciu, stând în picioare, mergând, culcat și așezat, în timpul rugăciunii și în afara tuturor celorlalte reguli de rugăciune. Roagă-te mereu. Și iată de ce. Atât patima, cât și virtutea sunt înrădăcinate într-o persoană prin obicei. Aceeași faptă bună, atunci când este repetată, este interiorizată prin repetare, devine un obicei și se face fără constrângere, ca ceva natural. În mod similar, păcatul repetat creează patimă. Iar patima, odată ce a

prins putere, atrage pe cineva la păcat din obicei și, devenind ca o tendință naturală, îl obligă pe om să păcătuiască chiar și împotriva voinței sale.

Rugăciunea lui Iisus, ca și alte virtuți, necesită practică. Trebuie să ne străduim, prin autodisciplină, să rămânem mereu în rugăciune, atât în bucurie, cât și în tristețe. Pe măsură ce cultivăm această practică, cu ajutorul harului lui Dumnezeu, dezvoltăm un obicei, întărindu-ne pentru lupta rugăciunii care ne așteaptă. Abilitatea de a ne ruga se dobândește prin pronunțarea consecventă a cuvintelor rugăciunii. Rugăciunea **verbală** necesită cantitate - de multe ori. Rugăciunea trebuie recitată de cât mai multe ori posibil pe parcursul zilei. Mai târziu, deși nu imediat, numărul de ori va crește, în funcție de atenția și fervoarea minții care se roagă.

În timpul rugăciunii **verbale** , diavolul, trupul și lumea acționează din exterior și din interior, distrăgând mintea de la rugăciune. Luptă împotriva răului vizibil mental cu ajutorul rugăciunii însăși - acordă atenție la el și astfel alungă tot răul. Rugăciunea începe lupta împotriva răului și a păcatului; rugăciunea dă putere pentru luptă. Este imposibil să lupți cu diavolul și păcatul cu propriile puteri.

Viața exterioară

Viața exterioară a unei persoane în timpul practicării Rugăciunii **lui Iisus verbale** ar trebui să fie structurată după cum urmează. Indiferent de circumstanțe, indiferent de poziție, indiferent de ascultare, în fiecare situație, practicantul ar trebui să tindă la solitudine și să vorbească cât mai puțin posibil, păzindu-și buzele. Cu buze tăcute, rugăciunea este săvârșită mai eficient și mai confortabil. Trebuie să ne amintim întotdeauna că Dumnezeu Însuși privește asupra practicantului. Insultele și jignirile ar trebui îndurate cu răbdare și toate ar trebui iertate necondiționat. Când ești ofensat, nu purta pică. Din când în când, oftează din adâncul inimii cu cuvintele vameșului: „Dumnezeule, ai milă de mine, păcătosul!” și către Maica Domnului: „Maica Domnului, nu mă părăsi pe mine, păcătosul!” și către îngerul păzitor într-un mod similar - și continuă să te rogi neîncetat Rugăciunea lui Iisus.

În timpul liber după osteneli și ascultări, sau când mintea este obosită de intensitatea rugăciunii, ar trebui să se citească cărți folositoare sufletului. Este bine să se citească viețile sfinților și asceților evlavioși care au fost mântuiți în vremurile din urmă, Sfânta Evanghelie, Faptele Apostolilor și Epistolele Sfinților Apostoli. Cărțile mari care vorbesc despre o viață cu adevărat contemplativă nu sunt lipsite de daune în acest moment; este mai bine să nu le citești înainte de timpul potrivit. Citirea lor cu o minte neantrenată poate da naștere la necazuri copleșitoare, din care mintea slăbește și nu este capabilă nu numai să împlinească cele scrise, ci și să realizeze ceea ce îi stă în putere. Devine profund tulburată și chiar descurajată, îndepărtându-se de prezența harului lui Dumnezeu. Cărțile care nu încurajează îmbunătățirea morală, adică cele de natură nereligioasă, nu ar trebui citite în acest moment. Concentrează-te în întregime pe propria îmbunătățire morală, încrezându-te în ajutorul harului care lucrează în rugăciune.

Somnul ar trebui să fie de șase până la șapte ore dacă aveți putere și sănătate, dar dacă sunteți bolnav sau slăbit, puteți dormi până la opt ore pe zi. Continuați astfel până când rugăciunea însăși dictează durata somnului, apoi odihniți-vă cât vă permite. O astfel de odihnă lungă (6-8 ore) este necesară deoarece Rugăciunea lui Iisus cere o activitate mentală intensă din partea celui care se roagă, iar acest lucru este posibil numai atunci când mintea este întărită prin odihnă. Altfel, mintea este neputincioasă să se roage cu atenție.

Mâncatul trebuie făcut întotdeauna cu moderație. Aceasta înseamnă: părăsiți masa simțindu-vă puțin subnutriți, nu chiar sătui. Învățați-vă să practicați moderația și în băutură. Evitați complet băuturile alcoolice, ca nu cumva să aprindeți pofta și curvia. Consumați puțin din orice conține multă grăsime, ca nu cumva să vă întristați de curvie și de un stomac greu, care predispune mintea la somnolență și inactivitate. Consumați în principal alimente slabe, ușor digerabile, mulțumindu-I lui Dumnezeu pentru mila Sa și crezând cu tărie că nutriția conținută în alimentele slabe este suficientă pentru a vă susține corpul și pentru a vă ruga. Mențineți prepararea mâncării simple, evitând orice este elaborat. [2]

Relațiile de afaceri și întregul tău mod de viață ar trebui simplificate la extrem, astfel încât să nu existe motive pentru griji inutile legate de lucrurile exterioare, pentru a evita distragerea atenției și distragerea minții. Amintește-ți că omul trăiește pe pământ ca un oaspete sau un rătăcitor. După ce vei petrece noaptea, grăbește-te spre veșnicie, unde va trebui să dai socoteală pentru viața ta pe pământ. Nu te lăsa dus de nimic pământesc, oricât de important ar fi - pământul nu este un loc de locuit, ci doar un loc de pregătire pentru viața veșnică. De asemenea, înțelege cu fermitate că omul de pe pământ este destinat să se întristeze, nu să se bucure: *În lume te vei* [întrista] .

Învață-te să te mulțumești doar cu ceea ce este necesar. Orice lucru de prisos necesită o grijă inutilă și îți ia o parte din timpul acordat pentru câștig spiritual și pentru slăvirea lui Dumnezeu. Întotdeauna și pretutindeni, ține-te doar de ceea ce contribuie la mântuire - căci acesta este motivul pentru care Creatorul ne-a așezat pe acest pământ, în mijlocul necazurilor. Evită cu orice preț acele locuri unde distragerea este inevitabilă și nu te gândi la ele. Dacă te afli într-un astfel de loc, pleacă repede, amintindu-ți că singura ta preocupare este apropierea de Domnul prin rugăciune, iar cel care abandonează această preocupare începe să se retragă. Nu da niciodată frâu liber dorințelor tale; aceasta distruge sufletul și întunecă mintea. Cu cât îți îngrădești mai mult dorințele, cu cât te izolezi mai mult și practici tăcerea de dragul lui Dumnezeu, cu atât Domnul va fi mai mult cu tine, în timp ce neglijarea rugăciunii te îndepărtează de Domnul.

Iubește-L pe Dumnezeu. Arată-ți dragostea pentru Dumnezeu prin a-ți tăia propria voință și a împlini voința lui Dumnezeu. Domnul dorește ca mintea noastră să fie ocupată cu rugăciune neîncetată, așa că străduiește-te să faci asta în orice fel. Evită distracțiile publice, cinele formale și altele asemenea. Prețuiește fiecare clipă de timp care îți este dată pentru mântuire, pentru iluminarea minții tale, știind că un astfel de timp salvator este imposibil de

obținut după moarte. Cinele publice sunt posibile, dar răul pe care îl provoacă este greu de evitat. În general, încearcă să eviți orice te distrage de la singurătate și, în schimb, dedică-ți toată energia conversației rugătoare cu Domnul. Astfel, demonstrează-ți bunele intenții. [3]

Nu aștepta succes în munca ta de rugăciune, căci atunci când te rogi **verbal** , în ciuda dorinței tale de a trăi pentru Dumnezeu, tot trăiești prin patimi. Omul trăiește prin inimă, iar în inimă locuiesc patimile - obiceiurile păcătoase. Acestea sunt slăbite de rugăciunea verbală, dar nu părăsesc inima. Evită orice viziuni, revelații sau daruri de orice fel, indiferent cum par, indiferent cât de sacre și binecuvântate ți s-ar părea - nu-ți îndrepta mintea către nimic, ci fii atent doar la rugăciunea pe care o citești.

Consideră-te nevrednic de orice daruri, așa cum ești. Ai început să cauți daruri nu prin rugăciune, ci rugăciunea însăși și devotamentul față de voia lui Dumnezeu. Și aceasta este acordată de Dumnezeu nu celor mândri, dornici de daruri, viziuni și descoperiri, ci celor care se consideră nevrednici nu numai de daruri, ci de însăși această viață, atât de plină de necazuri. Astfel de oameni își văd păcătoșenia, iar măsura conștientizării păcătoșeniei lor este măsura curățirii inimii de păcat, ceea ce este cel mai valoros în practica rugăciunii mentale de pocăință. „Da, Doamne și Împărate, dă-mi să-mi văd păcatele și să nu-l judec pe fratele meu” - așa se ruga Sfântul Efrem Sirul , nu așa căuta daruri. Și iarăși: „Cel ce-și vede păcatele este mai mare decât un înger care vede” - primul are ochiul duhovnicesc deschis, în timp ce cel de-al doilea vedea doar cu simțurile.

Așa cum s-a spus, Rugăciunea lui Iisus ar trebui recitată peste tot și întotdeauna. Când ești singur, este convenabil să șoptești, dar în public, citește-o în liniște. Cititul în liniște este benefic și în privat; cu cât este mai intim, cu atât mai bine. Învățarea rugăciunii în interior te va ajuta să te angajezi în rugăciune chiar și în compania altora, ascultând cuvintele ei și lucrând în secret la mântuirea ta.

Când vă aflați în biserica lui Dumnezeu, vă puteți ocupa mintea cu Rugăciunea lui Iisus pe parcursul tuturor slujbelor. În timpul Liturghiei, în special la Intrarea Mare, când toți închinătorii se roagă mai fervent, după nevoile lor, faceți același lucru: cereți-I lui Dumnezeu iertare pentru păcatele voastre cât de bine puteți. Dacă Rugăciunea lui Iisus a devenit deja un obicei și este recitată fără dificultate, atunci recitați-o în aceste momente sacre. Ea conține un apel de pocăință către Dumnezeu, cerând iertarea păcatelor, iar aceasta este esența tuturor rugăciunilor și lucrărilor noastre ascetice. Dacă sunteți capabili să rămâneți atenți în timpul unei slujbe bisericești, în special în timpul Liturghiei, când mintea voastră nu este distrasă de gânduri, atunci rugați-vă așa cum doriți. Dar nu sfătuiesc niciodată să neglijați atotputernica Rugăciune a lui Iisus, căci toate virtuțile se dobândesc prin ea.

Alungă toate plăcerile lumești de la tine și eliberează-ți chilia de distrageri. Când apare nevoia de reflecție sau conversație cu ceilalți, reflectează asupra morții, iadului și soartei păcătoșilor nepocăiți. Când te cuprinde o tristețe intensă, pe lângă reflecția asupra iadului, care poate fi evitat prin îndurarea cu răbdare a necazurilor de pe pământ, poți să-ți amintești de paradis, de fericirea apropierii

de Dumnezeu, care se primește pentru împlinirea voii sfinte a lui Dumnezeu, îndurarea cu răbdare a ceea ce întâlnim în viață și practicarea mentală a Rugăciunii lui Iisus. Prin *multe necazuri trebuie să intrăm în Împărăția lui Dumnezeu*

A fi mântuit înseamnă a te întrista. Fără necazuri, nu există mântuire, așa cum nu există fericire pe pământ pentru un urmaș al lui Hristos: „ *În lumea aceasta veți avea necazuri* ” Urmașii lui Hristos își petrec întreaga viață pe pământ în necazuri; necazul este tovarășul și tiranul lor constant, dar și un învățător al adevăratei înțelepciuni cerești, divine. Calea Crucii lui Hristos este stâncoasă și spinoasă, dar îi dăruiește omului și adevărata cunoaștere, o înțelegere a esenței lucrurilor și fenomenelor și îl face un adevărat teolog, chiar dacă este foarte simplu și deloc priceput în științele exterioare.

Toate faptele trebuie făcute cinstit, fără ipocrizie sau fără a plăcea oamenilor, astfel încât conștiința ta să nu te mustre în niciun fel și să fie curată. Învață să iubești oamenii, să-i vezi pe toți ca pe aproapele tău, chiar și pe cei bolnavi și slabi, și iartă-le toate jignirile și insultele pe care le-au pricinuit. Consideră-i pe cei care îți doresc răul ca pe niște binefăcători. Astfel, smerindu-te și mustrându-te constant, poți găsi dragoste pentru toți și să nu ai dușmani printre oameni. În această stare de spirit, exersează Rugăciunea **verbală** a lui Iisus până când devine o obișnuință.

Economisirea profitului

Această lucrare nu este determinată de timp și nu se întâmplă în mod egal pentru toți. Tinerii, cu sârguință, progresează mai repede, în timp ce bătrânii progresează mai încet, deoarece memoria bătrânilor este mai saturată de emoție decât cea a tinerilor. Doar cei care nu sunt dispuși să lucreze la mântuirea lor eșuează complet. În timpul rugăciunii verbale, se ivesc nenumărate gânduri, aproape toate născute în inimă cu participarea diavolului. Mintea, atentă la rugăciune, spulberă gânduri pătimașe pe piatra celui mai dulce nume al Domnului Iisus Hristos. Există gânduri persistente, care chinuie o persoană împotriva voinței sale timp de o zi, două sau mai mult. Astfel de gânduri trebuie mărturisite unui bătrân sau, dacă nu există bătrân, să te prosternezi înaintea lui Dumnezeu, cerându-I să se răzbune pe potrivnicul tău - diavolul. Împlinește ceea ce îți spune bătrânul cu precizie, și gândul, descoperit și declarat înaintea unui bătrân sau înaintea lui Dumnezeu, va dispărea. Dacă bătrânul ar fi în adevăr, ar fi mai presus de ispitele ucenicului său, nu ar fi copleșit de gânduri de aceeași formă și chip.

Când nu ai cui să-ți mărturisești un gând, hotărăște-te să nu-l fii niciodată de acord toată viața ta și, fără să-ți pierzi curajul, luptă. Domnul, văzând dorința ta spre bine și lupta ta, te va ajuta El Însuși, interzicându-ți gândul sau, fără să oprească lupta, îți va da răbdare. Dumnezeu îngăduie aceasta pentru ca prin lupta și răbdarea ta să poți dobândi un câștig mântuitor și, la timpul potrivit, să provoci o rană adâncă pe capul diavolului. Spovedania și Împărtășania să fie cât mai des posibil, dar nu prea des, deoarece trebuie să te pregătești cu vrednicie. Dacă nu poți primi Împărtășania nici măcar o dată pe an, atunci, punându-ți

toată încrederea în Domnul, rămâi în rugăciune, iar Domnul, văzând bunele tale intenții, va socoti chiar această dorință ca o osteneală din dragoste .

Prin rugăciune, omul dobândește amintirea lui Dumnezeu, o viziune a propriei păcătoșenii și neputințe, în timp ce sentimentul de dreptate și încrederea în propriile puteri dispar. Încetează să se mai considere vrednic de ceva special, căci prin atenția la gânduri și dorințe, se descoperă complet cufundat în păcat. Un păcătos nu este vrednic de cercetarea lui Dumnezeu și nici tu nu ar trebui să te consideri vrednic. De aceea, în timp ce te rogi, nu acorda atenție la nimic neobișnuit la tine sau în jurul tău - căldură, lumină, fețe ale sfinților sau ceva similar - căci totul, în afară de rugăciune și atenția la ea, vine de la diavol.

Harul este dăruit celui care se roagă în rugăciune însăși, curățind mintea de întuneric și sufletul de patimi. Aceasta, și nimic altceva, este valoarea principală pentru cel care se pocăiește. Harul este prezent în mintea omului numai atunci când mintea se roagă în pace, fără confuzie și, prin puterea lui Dumnezeu, învinge gândurile. A urmări orice altceva este dezastruos pentru minte - vei culege nerodire și tristețe și nu vei scăpa de amăgire.

Uneori există gânduri numite naturale; acestea provin dintr-o minte care nu vrea să păcătuiască. Nu ar trebui să ne oprim asupra lor, deoarece sunt inofensive și inutile. Mintea este capabilă să accepte un singur gând - rugăciunea. Toate celelalte gânduri sunt străine trecătoare, inutile pentru minte, iar oricine se angajează în ele va suferi rău. Un număr nenumărat de gânduri vin în minte, dar nu este nevoie să ne temem de ele; toate vor dispărea fără urmă, dacă mintea nu le ascultă, angajându-se în rugăciune. Nimic nu poate cuceri mintea atunci când harul lui Dumnezeu este cu ea.

Nu este necesară nicio înțelepciune sau cunoștințe speciale pentru a săvârși rugăciunea **verbală ; este nevoie doar de sârguință, iar succesul va urma, fără îndoială. Nu apar ispite deosebit de greu de recunoscut în această perioadă; diavolul luptă în primul rând prin gânduri, dar pentru siguranță, trebuie să ne retragem din lumea exterioară. Oricine poate practica rugăciunea verbală** ; trebuie doar să evităm orice imagini vizuale sau mentale, să citească rugăciunea și să-i acordăm atenție. Durata rugăciunii **verbale** depinde de zelul și sârguința celui care o practică și de gradul de asprime a inimii dobândit înainte de a se angaja în munca rugăciunii. [4]

Rezultatul practicării rugăciunii **verbale** este o abilitate dobândită prin harul lui Dumnezeu. Dovada acestei abilități dobândite este că, după o distragere temporară de la rugăciune, limba va începe să articuleze singură cuvintele rugăciunii, apoi atenția va fi atrasă asupra cuvintelor, iar mintea va continua în mod conștient recitarea verbală a rugăciunii.

Rugăciune inteligentă

Grad activ

Rugăciunea lui Iisus, inteligentă și activă, este numită **inteligentă** deoarece este gândită în tăcere și este

numită **activă** deoarece, până la momentul devotamentului complet față de voința lui Dumnezeu, este îndeplinită de o persoană intenționat, cu efort propriu și nu spontan de către Duhul Sfânt. [5]

Obișnuindu-se, așa cum am menționat mai sus, cu rugăciunea **verbală** , mintea începe, după cum spun Sfinții Părinți, să asculte mai cald și mai fervent cuvintele citite de limbă și, ascultând, începe treptat să se cufunde cu plăcere în rugăciune. În cele din urmă, ajungând să iubească această activitate, mintea, în loc să se lase dusă de gândurile care vin din inimă, începe să creeze ea însăși rugăciunea. De atunci încolo, născută nu pe buze, ci în adâncul tainic al minții, rugăciunea nu este rostită, ci gândită mental. Există oameni care, chiar înainte de a practica rugăciunea, au dezvoltat în mod natural abilități mintale; astfel de oameni pot, ocolind rugăciunea **verbală** , să înceapă imediat să se roage mental.

Gândurile ostile sunt acum discernute cu o mai mare claritate. Rugăciunea generată de minte este prezentă în mod natural în minte, iar toate gândurile care vin sunt ușor recunoscute și respinse ca fiind străine. Este mult mai convenabil pentru minte să se concentreze asupra gândului de rugăciune născut în adâncurile sale. Puterea minții crește, iar disponibilitatea ei de a respinge atacurile mentale ale diavolului este întărită. Rugându-se cu atenție cu propriile gânduri generate de ea însăși, mintea devine mai rafinată decât înainte, când doar asculta cuvintele rostite de limbă.

Din acest moment, omul începe să urmeze calea îngerească în formarea minții sale. În esență, rugăciunea **mentală** este hrănită și creată de spirit, așa cum sunt hrana și activitatea constantă a sfinților îngeri. Acum, o astfel de persoană poate fi îmbrăcată fără jenă în chipul îngeresc - în mantie - și fără jenă să devină nașul său, ca o mărturie a jurămintelor pe care le-a făcut lui Dumnezeu când s-a tuns. El este deja un imitator al îngerilor.

O tundere efectuată asupra unei persoane care nu are rugăciunea **mentală** este discutabilă. Nu este acesta motivul pentru care monahismul din vremurile noastre a decăzut și practica rugăciunii mentale a devenit atât de rară? Stareții și starețele înșiși, cu câteva excepții, nu au această practică îngerească, deși în exterior sunt îmbrăcați în veșminte ale unui chip angelic, purtându-le spre propria lor condamnare. Iar cei pe care îi prezintă pentru tundere nu sunt în niciun fel în concordanță cu chipul angelic. Astfel, mănăstirile noastre s-au umplut de monahi captivați de cunoașterea savantă și deosebiți de societatea seculară prin îmbrăcămintea lor, nu prin alcătuirea interioară a unei persoane care săvârșește lucrarea îngerească a rugăciunii neîncetate. Mai rău, mulți dintre ei considerau rugăciunea mentală o greșeală și o amăgire, deoarece considerau că demnitatea monahală rezidă doar în rutina exterioară a vieții monahale. Dar Dumnezeu are nevoie de inimile noastre. Dacă curățim interiorul, atunci și exteriorul va fi curat. Dumnezeu are nevoie de duhul, mintea și sufletul nostru, și nu de trupul îmbrăcat în haine.

O persoană care a dobândit deprinderea rugăciunii **mentale** mărturisește astfel despre mila lui Dumnezeu arătată față de ea, că Domnul îi acceptă pocăința.

Aceasta este asigurarea lui Dumnezeu că, lucrând în continuare pentru a-și curăți inima, va primi harul iertării complete și apoi toate patimile vor fi zdrobite și alungate. Rugăciunea **mentală** - mila lui Dumnezeu - încălzește mintea cu har și devin captivi acestei practici. Cei care au dobândit rugăciunea **mentală** nu ar trebui să deznădăjduiască de mântuirea lor, ci cu o credință întărită și un zel mai mare ar trebui să înceapă lupta lor ulterioară împotriva diavolului, care își continuă atacurile prin gânduri.

De acum înainte, gândurile care emană din inimă nu mai sunt atât de grosolane ca înainte - se manifestă în forme mai subtile. Formele subtile ale ispitei sunt mai greu de deslușit, dar cel care, prin har, a dobândit rugăciunea **mentală** primește și el ajutor harnic împotriva uneltirilor diavolului. Acum, mintea, care înainte nu era conștientă de ispitele subtile care lucrează în inimă, începe să le detecteze și să le doboare cu sabia rugăciunii mentale. De fiecare dată când un gând vrăjmaș este detectat și respins, acesta îl obligă pe diavol să născocească noi capcane, dar mintea, încăpățânându-se să acorde atenție doar rugăciunii și respingând orice altceva, primește și ea ca dar al harului o subtilitate și mai mare în a discerne atacurile diavolului.

Acest lucru este valabil și pentru atenție. Dacă, odată cu fiecare alungare a unui gând ostil, atenția continuă să fie menținută în rugăciune, aceasta devine tot mai puternică. Aceasta este ordinea luptei. Mintea este ispitită de gânduri tot mai subtile, dar, statornică în atenția rugătoare, își dezvăluie disprețul față de diavol și dragostea față de Dumnezeu, iar fiecare astfel de victorie întărește atenția și subtilitatea minții. O minte atentă este capabilă să combată nu numai gândurile, ci și alte ispite satanice îngăduite de har.

Diavolul se apropie adesea cu gânduri aparent benigne, cu atât mai ușor de distras de la rugăciune, pe care o urăște mai presus de orice. El dăruiește posibilitatea de a discuta chestiuni teologice, dezvăluie secrete, oferă aparența unor daruri înalte sau alte falsități. O minte care visează la daruri în loc să implore iertare, o minte care se cufundă în teologie, uitând de propria nevrednicie, o minte care se lasă dusă de comuniunea cu duhurile în loc să stea cu pocăință înaintea lui Dumnezeu, o minte care acceptă revelații de la duhuri sau este înclinată spre ceva de genul acesta - o astfel de minte L-a părăsit pe Dumnezeu și s-a îndreptat către ajutorul lui Satan. Seducția unei astfel de minți este mare și, cel mai rău, nu va accepta niciun sfat de la nimeni, rămânând în întunericul său.

Nu există nimic mai înalt pentru om decât să converseze cu Dumnezeul omniprezent **în rugăciunea mentală** , să stea înaintea Lui cu gândul, implorând iertarea păcatelor sale. Rugăciunea este numită mama virtuților, căci numai prin ea se dobândesc toate virtuțile adevărate și se primesc darurile harului. Fii atent și ia aminte la rugăciunea ta, iar Dumnezeu Însuși va împlini toate lucrurile mari și tainice atunci când este nevoie de ele, când inima ta este complet curățită de patimi și când voia lui Dumnezeu este pe deplin împlinită. În rugăciune și prin rugăciune, Domnul Însuși acționează, și orice lucru din afara rugăciunii, oricât de

mântuitor sau bun ar părea, este incapabil să-l învingă pe diavol, deoarece îi lipsește adevărata putere.

Rugăciunea mentală , similară **rugăciunii verbale** , necesită inițial cantitate. Creșterea cantității este necesară pentru ca mintea să devină mai puternică în creativitatea mentală, astfel încât, abandonându-se constant voinței lui Dumnezeu, acțiunea mentală să devină un obicei mental. Un semn al îndemânării dobândite în rugăciunea **mentală** este că, la trezirea din somn, cineva simte mai întâi mișcarea rugătoare a minții și că, după orice activitate care distrage mintea, rugăciunea însăși începe să rezoneze în gândurile cuiva, iar atenția este întotdeauna atrasă spre rugăciune. Rugăciunea nu abandonează o persoană în timpul meselor sau al altor activități. Un alt semn este că, în timp ce ascultă ceva, cineva continuă să fie atent la rugăciune și nu ascultă gândurile, ci mai degrabă, mintea este atrasă spre rugăciune.

În această perioadă, când ispitele diavolului devin mai subtile și mai complexe, este extrem de dificil să nu te lași prins în ele. Dacă ai un mentor experimentat - un bătrân, un părinte duhovnic, un învățător - atunci nu există nicio problemă; acesta îți va arăta cum să acționezi și să previi ispita. Dacă nu sunt disponibile persoane cu experiență, nici atunci nu ar trebui să cedezi fricii - rămâi în rugăciune și acordă-te doar rugăciunii și alungă orice altceva. Dumnezeu permite ispitei fiecărui practicant al rugăciunii în funcție de capacitatea sa mintală; diavolul nu poate face nimic dincolo de ceea ce este permis. Cu condiția ca lupta cu Satana să fie dusă cu sabia rugăciunii, ispitele vor fi benefice, servind la înțelegerea uneltirilor diavolului și întărind mintea umană.

Mintea nu ar trebui să acorde atenție niciunui fenomen supranatural: nici luminii, chiar dacă aceasta emană dintr-o icoană, nici vocilor, chiar dacă îngerii cântă – căci mintea stă în fața Însuși Domnul Îngerilor, omniprezent în mod invizibil, și I se adresează în rugăciune. Și ce ar putea fi mai înalt decât aceasta? Sub nicio formă nu trebuie să acordăm atenție îngerilor sau sfinților care apar înaintea noastră, căci până când nu ne curățim complet de patimi, până când nu împlinim pe deplin voia lui Dumnezeu, nu se produc manifestări adevărate, ci doar amăgiri demonice. Dacă, știind aceasta, mintea nu se lasă dusă de fantome, atunci toate vor trece; harul nu va permite ispite mai presus de puterea celui ce se roagă.

Harul acționează întotdeauna în rugăciune și, prin rugăciune, oferă prompt minții tot ce are nevoie. Purificată, mintea capătă o viziune asupra propriei păcătoșenii, care copleșește inima omului, iar apoi mintea plânge și strigă către Dumnezeu pentru milă. Diavolul se teme de o persoană angajată în practică mentală și care își percepe propria păcătoșenie. El fuge de ele cu ispitele sale, știind că va fi învins, în timp ce ascetul va câștiga experiență în recunoașterea ispitelor și maturitate în rezistența la ele. Iar și iar, învins de har, diavolul continuă să atace ascetul cu ispite. Forțat să ofere mereu noi trucuri, el îmbogățește astfel, împotriva voinței sale, mintea celui care se roagă cu cunoașterea artei războiului. În ispitele îngăduite de har, persoana este convinsă de neputința diavolului și înțelege în practică cât de puternic este numele Domnului Atotputernic.

Este imposibil să descrii tot ce se întâmplă în timpul practicii mentale și nu toată lumea experimentează același lucru. Mult depinde de zelul ascetului și, parțial, de complexitatea activității sale exterioare și de confluența împrejurărilor. Cel mai important lucru este ca mintea să fie curățată de întuneric și sufletul să fie eliberat de patimi, astfel încât cineva să poată vedea propria păcătoșenie și să o jelească. În afară de numele Domnului, nu trebuie să fie captivat de nimic, să nu fie de acord cu nimic, ci să cunoască o singură rugăciune întotdeauna și în toate lucrurile și să-i acorde atenție.

Educație prin har

În măsura în care o persoană reușește în rugăciune, în aceeași măsură crește succesul său în toate celelalte virtuți; se întărește în devotamentul față de voia lui Dumnezeu și în împlinirea ei. Conștientizarea propriei păcătoșenii renunță la noțiunea propriei valori. Amintirea constantă a Domnului îi dă minții posibilitatea de a percepe în sine dreapta lui Dumnezeu, lovind dușmanii. Ține-te tare de amintirea Domnului, rugându-te Lui cu atenție, și El Însuși te va răzbuna, va lovi pentru tine pe dușmanii împotriva cărora ești neputincios. Doar voința bună, refuzul de a accepta răul și hotărârea de a lupta împotriva răului depind de o persoană, dar toate victoriile sunt obținute prin Iisus Hristos. Fără Dumnezeu, poți întreprinde orice împotriva diavolului, împotriva răului, dar totul va fi imediat jefuit de una dintre patimi. Succesul, însă, este obținut prin harul lui Dumnezeu și este invizibil pentru om.

Harul acceptă bunăvoința unei persoane și o învață să nu se bazeze pe ea însăși, ci pe Dumnezeul care o mântuiește. O învață să poarte război în numele lui Dumnezeu, dezvăluindu-i neputința și nimicnicia și smerindu-o. Harul o învață să se predea voinței lui Dumnezeu, să găsească și să pună totul în unicul Dumnezeu. Astfel, activitatea umană este călăuzită cu succes de har, iar o persoană, văzând o astfel de grijă pentru ea însăși, dobândește încredere naturală și începe să se încredințeze pe deplin lui Dumnezeu, acționând nu numai conform începutului Rugăciunii din Ghetsimani: „ *Dacă este cu putință, depărtează paharul acesta de la Mine* ”, cerând milă, ci și la sfârșitul ei: „ *Totuși, nu cum voiesc Eu, ci cum voiești Tu* ” , predându-se voinței Tatălui Ceresc, înflăcărați de o dragoste mereu crescândă pentru El. Astfel, se împlinește pregătirea pentru lupte și mai mari, pentru lupta ulterioară cu diavolul.

Persoana devine convinsă că Dumnezeu duce fiecare luptă împotriva dușmanului pentru ea și tot ce i se cere este constrângerea de a se ruga și atenția acordată acesteia. Devin din ce în ce mai convinși de necesitatea unei atenții sârguincioase la rugăciune, deoarece demonii sunt incredibil de vicleni și atacă din unghiuri complet neașteptate. Chiar și ceea ce anterior era considerat bun se dovedește brusc a fi o plasă diavolească țesută viclean. Și persoana se întoarce cu și mai multă ardoare către Domnul, ascunzându-se în rugăciune, căutând protecția Lui.

Așa cum suma tuturor pasiunilor formează un lanț, tot așa și virtuțile formează un singur lanț neîntrerupt. O faptă bună trage după ea întregul lanț; o faptă bună hrănește și întărește toate virtuțile. Același lucru se întâmplă și cu pasiunile:

învingerea uneia dintre ele face ca toate pasiunile să se retragă, datorită interconectării lor. Conform acestei legi, pasiunile se epuizează pe măsură ce mintea se purifică, în timp ce virtuțile sunt reînviate și întărite, iar acest lucru continuă pe întreaga perioadă a rugăciunii **mentale** . O persoană care nu se roagă nu știe nimic despre asta.

Harul lui Dumnezeu, în timp ce realizează mântuirea, își ascunde beneficiile de om, ca ascetul să nu fie descurajat pe calea sa. Harul potolește patimile, descoperă minții vicleșugurile demonilor și redă sufletului virtuțile, rămânând în același timp ascuns atât de cel care se roagă, cât și de diavol. Acționând în secret, harul îl pedepsește pe ascet cu necazuri potrivite, permițându-i să rătăcească în greșeli minore, apoi cere cu asprime îndreptarea și îl mustră, învățându-l astfel să se încreadă în Dumnezeul care mântuiește, și nu în sine însuși. Și așa se întâmplă pe parcursul întregului proces al rugăciunii **mentale** , prin care mintea devine din ce în ce mai pricepută, pregătindu-se să primească la timpul potrivit puterea și autonomia acordate de Dumnezeu pentru victoria asupra diavolului, a firii pământești, a lumii și a tot răul, astfel încât de acum înainte omul, după asemănarea Domnului, fiind el însuși încercat, va putea să-i ajute pe alții ale căror minți sunt încă neexperimentate și tulburate.

Când se săvârșește rugăciunea **mentală** , trebuie evitate toate cunoștințele inutile și să se interacționeze doar cu cei de care este absolut necesar. Trebuie să trăiască cât mai singur cu putință, ținându-și buzele legate de o tăcere mai strictă decât cea a rugăciunii **verbale** . Cel mai bine este să înlocuiască fiecare regulă din Cartea de Rugăciuni, cu excepția rugăciunilor de dimineață și de seară, cu Rugăciunea **mentală** a lui Iisus. Când altcineva citește regula cu voce tare din carte, își poate ocupa mintea cu practica obișnuită **a rugăciunii mentale** . Abstinența este esențială în orice și întotdeauna; aceasta este esențială în timpul rugăciunii și cel mai bine este să se obișnuiască cu abstinența treptat. Trebuie să mănânce cu moderație și, când se ridică de la masă, să simtă întotdeauna că ai putea mânca mai mult. Altfel, un stomac greu va duce la somnolență, ochiul atent al minții se va întuneca, iar mintea va începe să încline spre odihnă.

Mintea are nevoie în mod firesc să fie liberă de orice duce la inactivitate și somnolență, orice împiedică atenția la rugăciunea pe care o săvârșește ea însăși. Trebuie să ne abținem de la tovărășie și mai strict decât înainte, nu din dispreț față de om, ci din dragoste pentru Dumnezeu, de dragul unei rugăciuni mai comode. Întristarea din cauza grijilor pământești trebuie evitată și mai strict, mulțumindu-ne cu ceea ce Dumnezeu oferă și nu întristându-ne pentru ceea ce nu este dat. În general, trebuie să ne îngrijorăm cât mai puțin de lucrurile pământești; aceasta este grija celor care nu cunosc scopul și rostul vieții pământești. Iartă toată răutatea care ți se întâmplă din partea fratelui tău, nerevenind răul cu rău. Roagă-te pentru el și ești vinovat înaintea lui Dumnezeu. Recunoscând păcătoșenia care lucrează în inima ta, nu dispera, ci numai plânge și pocăiește-te pentru ceea ce ai făcut, suspină și regretă, zdrobind patimile tale cu rugăciunea pocăinței. Nu judecați faptele altora, întrucât voi înșivă sunteți nenumărați păcătoși și încă n-ați văzut tot răul care este în inima voastră, ci este

țesut acolo un cuib întreg de patimi, despre care se spune *: Căci din inimă ies gândurile rele* [1467] .

Plânsul este necesar pentru ca sufletul să fie spălat cu lacrimi, întristându-se amarnic și tânguindu-se pentru o inimă păcătoasă, înrădăcinată în egoismul plin de mândrie. Când lacrimile nu mai curg din ochi, compensează-le cu durerea inimii, înăbușind astfel activitatea patimilor, neîndeplinind cerințele lor. Înclinările trebuie făcute în funcție de puterea fiecăruia și de intensitatea patimii poftite. Când cineva are putere și sănătate, sau când patima este puternică, atunci trebuie să se încline mai des, să nu fie leneș. Când puterea este slabă, condamnă-te și mulțumește-te cu câteva înclinări. Răsfață trupul în cerințele sale și nu te încrede în el nici măcar atunci când își dezvăluie slăbiciunile. Trebuie să-l asculți cu mare prudență, altfel nu vei scăpa niciodată de el. Este mai bine să nu asculți deloc de acest vrăjmaș. Dă-i ceea ce are nevoie în mod rezonabil și să-i ajungă. Sfinții Părinți spun că scopul trupului în această viață este să fie un slujitor surdo-mut, împlinind tot ce i se poruncește. Sfinții erau stricți cu trupurile lor, acordându-le foarte puțină atenție, știind că acest templu este dat sufletului doar în scopul pocăinței și nimic altceva.

Trebuie să te judeci pe tine însuți cu cinste și să dai o evaluare justă. Din moment ce îți vezi inima plină de patimi, socotește-te mai păcătos decât toți ceilalți – aceasta este judecata dreaptă. Ar trebui să te consideri cel mai josnic și mai lipsit de valoare, recunoscând că ești inferior tuturor în inteligență. Trebuie să vezi că fiecare împlinește scopul lui Dumnezeu pentru el, dar tu singur nu reușești să împlinești voia lui Dumnezeu. Trebuie să vezi că păcătuiești chiar și atunci când Domnul Însuși te ajută să nu păcătuiești și că chiar te bucuri păcătuind.

Cel mai bine este să trăiești singur într-o chilie. Ar trebui să fie simplă, cu facilități mediocre, lipsită de griji inutile și neglijare excesivă a ordinii. Același lucru este valabil și pentru îmbrăcăminte și alte lucruri necesare vieții. Dacă Domnul îți trimite o viață de sărăcie mai mică decât media, primește-o din mâna Lui cu recunoștință, crezând că El știe ce este cel mai benefic pentru tine. Dacă te atinge sărăcia extremă, nu te lăsa împovărat de ea, știind că bogăția noastră este Domnul și tot ce avem este în Domnul și suntem gata să dăm totul pentru a-L găsi pe Domnul, care este aproape și astfel împlinește scopul vieții pământești. A-ți irosi viața pământească este foarte dezastruos, așa că străduiește-te mai presus de toate să săvârșești pocăință, care te aduce la împăcare cu Domnul.

Pune în pat o cearșaf ferm, dar călduros, altfel ai putea răci și te-ai întrista, împiedicându-ți rugăciunile. Imaginează-ți pe cei de sex opus, ale căror imagini diavolul ți le scoate la iveală din memorie, zăcând într-un sicriu, putrezind, mirosind și o mulțime de viermi. Amintește-ți de incertitudinea propriei tale ore muritoare; poate că acestea sunt ultimele minute ale vieții tale pe pământ, după care te așteaptă chinuri nesfârșite pentru păcatele tale. Astfel, gândurile necurate și dorințele pătimașe vor dispărea repede.

Când același gând obsesiv persistă două sau trei zile și nu există nicio persoană experimentată prin preajmă căreia să te destăinuiești, iar tu ești epuizat de

luptă, stai în chilia ta în fața unei icoane, ridică mâinile și vorbește cu voce tare Domnului, Care este prezent, despre gândul care te asaltează. Crede cu tărie că Dumnezeu îți primește mărturisirea și uneltirile diavolului te vor părăsi, fiind descoperite înaintea Domnului. Diavolul este întunericul și taina fărădelegii și poate acționa doar în secret și în întuneric, până la momentul descoperirii sale. Când este descoperit și lumina pătrunde acolo unde locuia în întuneric și răutate, el fuge fără să se uite înapoi, ars de lumină. În mod similar, descoperirea îl slăbește pe diavol în timpul mărturisirii gândurilor către un bătrân. Descoperit, mai ales în prezența martorilor, este forțat să se retragă.

Dacă lupta persistă chiar și după ce ți-ai mărturisit gândurile lui Dumnezeu, atunci dedică-te cu mai multă sârguință și atenție rugăciunii și să știi că Domnul dorește ca printr-o astfel de luptă să te învețe o răbdare și mai mare, pregătindu-te, precum un tată un copil, pentru ispite mai mari, astfel încât în această luptă și răbdare să se poată făuri lucrarea mântuirii tale. Domnul, îngăduind ca lupta să continue, îți întărește și intensifică virtuțile în luptă, în timp ce patimile inimii sunt slăbite în această luptă. În toate cazurile, Dumnezeu rânduiește ceea ce este mai benefic pentru tine. Așadar, nu dispera și nu deveni prea descurajat, ci, atent la rugăciune, luptă împotriva gândului persistent, știind că nu este al tău, ci al diavolului. Aceasta poate servi ca un fel de analogie pentru tine, deoarece demonii îi vor chinui neîncetat pe păcătoși în iad, influențându-le patimile, stârnindu-le una după alta, cu imposibilitatea completă de a se elibera de insistența diavolului. Așadar, nu ar trebui să fim împovărați de abuzul care este permis, ci ar trebui să-I mulțumim lui Dumnezeu, care ne pedepsește pe pământ pentru a ne mântui de chinurile din veșnicie.

Așa cum s-a spus mai sus, trebuie să apelăm la Domnul, implorându-L să ne elibereze de lupta cu un gând, cât mai rar posibil - doar în cazuri extreme de epuizare și disperare. Căci lupta este destinul războinicului și trebuie să luptăm, nu să ne dăm înapoi de la ea. Cel mai bine este, ascultând rugăciunea, să nu disperăm, ci să luptăm și să luptăm. Prin luptă se obține victoria; prin luptă dobândim virtute, ne apropiem de Dumnezeu și țesem o coroană de slavă pe capul minții. Nu este nevoie să ne temem de diverse gânduri neplăcute, căci în lupta cu ele, ne pregătim, prin har, să navigăm cu succes pe calea unor ispite și mai mari și să înțelegem puterea și slava lui Dumnezeu, primind de la Domnul ajutor și răbdare în luptă.

Cu și fără bătrân

Dacă ai un părinte duhovnic, un prezbiter care te îndrumă, nu-i ascunde nimic; spune-i toate tainele inimii tale. Dacă este de rang josnic sau chiar nehirotonit, nu te tulbura acest lucru, atâta timp cât posedă o adevărată înțelegere duhovnicească, care este rodul oricărei lupte și cununa biruinței asupra patimilor. Alege un părinte duhovnic după îndrumarea prezbiterului tău și întreabă-l pe prezbiter ce și cum ar trebui să-i mărturisești. Orice îți spune prezbiterul, fă, fără să-i încalci niciun cuvânt. El știe mai bine decât tine ce este bine pentru tine; doar nu-i ascunde nimic. Cel mai bine este când prezbiterul însuși este hirotonit.

Dacă nu ai un bătrân care să te călăuzească în călătoria ta de rugăciune, atunci păstrează tăcerea despre eforturile tale înaintea altora. Închină-te Domnului și spune-I în rugăciune toate tainele tale și toate necazurile tale, cu credința fermă că El te aude și te privește și că prin rugăciunea ta plină de durere va rândui ceea ce este de folos pentru tine. Roagă-te și roagă-te, acordând atenție rugăciunii tale, dar nu te plânge de ispitele trimise ție spre folosul tău. Toți sfinții sunt numiți asceți, căci toți, în luptele lor, s-au luptat, au îndurat și au biruit ispitele cu ajutorul harului, iar ispitele lor au fost incomparabil mai mari decât ale tale.

Dacă nu aveți un prezbiter, alegeți un părinte duhovnic, dacă este posibil, din comunitatea monahală. Dacă părintele vostru duhovnic nu știe nimic despre Rugăciunea lui Iisus, cel mai bine este să nu-l consultați în această privință. Pur și simplu mărturisiți păcatele care vă apasă conștiința și, prin el, harul vă va absolvi de păcate și vă va liniști conștiința. Altfel, necunoscând practica Rugăciunii lui Iisus, instrucțiunile sale vă pot face doar rău. Și este dificil să găsești practicanți experimentați ai Rugăciunii lui Iisus în zilele noastre.

Când îți mărturisești luptele cu pofta unui preot necunoscut, ține minte că unii părinți duhovnicești, necunoscători ai vieții ascetice și ai luptei cu patimile, sfătuiesc adesea în mod nechibzuit să renunți la luptă și să intri în lume pentru a urma viața de căsătorie. Ei sunt călăuziți de cuvintele Apostolului: „ *Mai bine este să te căsătorești decât să arzi* [de patimă] ”, fără să realizeze că Apostolul vorbește astfel celor care trăiesc singuri și nu vor să ducă lupta, ci sunt înflăcărați de patimă. Dacă ai ales o viață de luptă cu patimile, atunci respinge un astfel de sfat și nu mai vizita un părinte duhovnicesc neînțelept. El însuși este mai bolnav duhovnicește decât alții. Își satisface patimile, fără să realizeze că trebuie să lupți cu ele de-a lungul vieții, luptând atât cu gândurile, cât și cu dorințele care înflăcără partea pofticioasă a sufletului. Astfel de părinți duhovnicești sunt bine cunoscuți, motiv pentru care este necesar să scriem despre asta ca un avertisment.

Călugărițele trebuie să se spovedească preotului lor, iar dacă se dovedește brusc că acesta le sfătuiește să plece în lume și să trăiască alături de familiile lor, trebuie să dezvăluie imediat acest lucru stareței, de care nimic nu trebuie ascuns. Este absolut interzis să se ascundă sfatul neînțelept al unui părinte duhovnic, chiar dacă este dat la spovedanie, căci o călugăriță este unită în sufletul ei cu cel al stareței, iar stareța va fi trasă la răspundere pentru distrugerea sufletului călugăriței, cu condiția ca mănăstirea să fi fost în deplină ascultare de ea. Stareța trebuie să dea afară un astfel de părinte duhovnic din mănăstire, raportând problema episcopului, deoarece acesta ruinează sufletele surorilor împiedicându-le lupta împotriva patimilor.

O altă cale posibilă către viața penitențială este cea pe care Sfinții Părinți o numesc „calea de mijloc”, pe care o susțin cu căldură. Este o combinație între singurătate și viața de comunitate monahală, unde se adună două sau trei persoane cu aceleași gânduri, împărtășind opinii și dorințe similare cu privire la viața penitențială și la practica rugăciunii. Astfel de oameni prudenți, simpli și

unanimi sunt greu de găsit în zilele noastre. Ei trebuie să renunțe la propria încăpățânare, lepădându-și dorințele unul de celălalt. Nedumeririle, ispitele și îndoielile trebuie rezolvate în sfat comun, în conformitate cu instrucțiunile Sfinților Părinți. Călăuzitorii lor ar trebui să fie numai Dumnezeu și Sfinții Părinți. Dar cea mai sigură cale către pocăință și rugăciune este conviețuirea cu un prezbiter. Fii doar ascultător și împlinește ceea ce se spune, iar prezbiterul va evita orice pericol, arătându-ți cum să procedezi. Prezbiterul trebuie să înțeleagă cu adevărat viața duhovnicească și să fie cunoscut pentru corectitudinea credinței sale.

Nu mai puțin important decât orice altceva în Rugăciunea **mentală** a lui Iisus este locul în care se poziționează atenția minții în timpul rugăciunii. Unii sfinți părinți, luptători ai rugăciunii și practicanți ai sobrietății sacre subliniază, iar experiența celor care practică asceza mărturisește, că este convenabil pentru începători să se roage acolo unde apare în mod natural, unde se află organul vorbirii - adică în laringe, unde se înghite mâncarea. Aici, la baza gâtului, și în niciun alt loc, străduiește-te mai întâi să rămâi atent, cuprinzând cu sârguință mintea în cuvintele rugăciunii, cât timp mintea nu este încă încălzită de un răspuns din inimă, cât timp rugăciunea nu este încă colorată de o simpatie sinceră.

Nu-ți îndrepta atenția spre cap, pântece, stomac sau regiunea poftelor, ceea ce este deosebit de dezastruos. În schimb, concentrează-ți mintea acolo unde ți-e îndreptată, rămânând acolo și fără să rătăcești nicăieri. Nu te strădui să-ți muți atenția spre inimă; acest lucru se întâmplă în mod firesc mai târziu, în timpul rugăciunii **minții și a inimii** , când inima se roagă împreună cu mintea. Despre inimă se va vorbi la momentul potrivit; căci acum, până atunci, păzește-ți mintea în cuvintele rugăciunii și ține-te concentrată asupra pieptului, la baza gâtului. [6]

Influența patimilor se intensifică simțitor în timpul rugăciunii **mentale** . Satana stârnește patimile, pe care le folosește ca arme în lupta sa împotriva omului, iar mintea, cu atenție sporită, simte mai limpede ca niciodată tulburarea acestor patimi stârnite. Omul, martor la atacurile demonilor ucigași, înțelege cu tristețe că, dacă rugăciunea îl părăsește, sufletul său va fi dus viu în iad. De aceea, se agață de rugăciune și mai fervent, adăpostindu-se cu sufletul de potrivnicii săi din ea și, cu ajutorul lui Dumnezeu, evitând tulburările patimilor și scăpând de uneltirile diavolului.

Toate aspectele cele mai importante ale rugăciunii **mentale** sunt descrise aici. Nu te descuraja, ci continuă să o faci. Stai cu atenție înaintea lui Dumnezeu, așa cum ți s-a îndrumat, și preocupă-te doar de aceasta. Inima nu este încă curățită de patimi, iar mintea nu este liberă de întuneric. Nu ai nicio ocazie să te apropii de ființele cerești, de aceea nici îngerii, nici sfinții lui Dumnezeu nu ți se pot arăta. Oricât de curat și sfânt ți se pare ceva, leapădă-l și nu-ți da consimțământul la nimic. Atunci, cu ajutorul harului, vei evita orice amăgire. Orice întâlnești, nu-l accepta, ci, așa cum s-a spus, rămâi în rugăciune și fii atent la rugăciune și, prin rugăciune, alungă orice răutate. Prețuiește rugăciunea.

Rodul rugăciunii **mentale** este curățirea minții și recunoașterea păcatelor în inimă, căința plină de pocăință a inimii și restaurarea virtuților.

Monahism sau viață seculară — în materie de rugăciune, nu contează. Fie că cineva este călugăr, novice sau simplu laic, este irelevant, atâta timp cât împrejurimile și mediul înconjurător nu interferează cu lucrarea rugăciunii sau nu împiedică dezvoltarea monahismului interior.

Rugăciunea Inimii

Grad activ

Omul urcă la nivelul următor și atinge **rugăciunea activă a minții și a inimii** . Se numește **rugăciune activă** deoarece în ea, inima, adică întregul om interior, se roagă împreună cu mintea. Se numește **activă** deoarece voința omului continuă să acționeze în el, manifestându-se în motive și acțiuni. Omul nu a intrat încă în împlinirea deplină a voinței lui Dumnezeu, ci o îndeplinește doar parțial; în rest, prin propria sa activitate, își îndeplinește propria voință. Castitatea nu a fost încă atinsă. [7]

Așa cum, obișnuindu-se cu rugăciunea **verbală** , mintea ascultă cuvintele și, cufundându-se treptat în rugăciune, dobândește îndemânare în ea, tot așa, cu rugăciunea **mentală** , când aceasta prinde rădăcini în minte, inima începe treptat să se încălzească ca răspuns la efortul mental. Cu alte cuvinte, când mintea este ocupată constant cu rugăciunea și o persoană și-a îndreptat întreaga viață către această activitate, atunci simțurile interioare încep să se acordeze la rugăciune și să se cufunde în ea. Ele participă împreună cu mintea la actul rugăciunii și, captivate de harul divin, nu mai distrag mintea de la rugăciune. Și inima începe să simpatizeze, să empatizeze cu mintea.

Satana și demonii săi se apropie de suflet, stârnind patimile care sălășluiesc în inima omului bătrân, până acum încăpățânat, și încearcă să câștige controlul, stabilindu-se pe baza egoului uman mândru. Chiar la temelia inimii încrezute s-a ridicat un mare templu al patimilor. Dar această fortificație până acum inexpugnabilă începe acum să se prăbușească sub influența rugăciunii **mentale** . Văzând distrugerea acestui templu al păcatului, Satana nu rămâne indiferent. El născocește constant noi metode de luptă, în timp ce harul, de dragul zidirii, permite omului să fie ispitit. Patimile își pierd puterea, iar Satana, în disperare, încearcă să-l sperie pe cel care se roagă prin imaginație, apărându-le în forme monstruoase, dorind să-l smulgă pe om de la rugăciune pentru totdeauna, sau cel puțin temporar, sau chiar doar pentru o clipă.

Când inima cuiva începe să participe la rugăciune, Satana, dându-și seama că accesul său la suflet este de scurtă durată, se mânie și scrâșnește din dinți, căci știe foarte bine cât de bine poate omul să se roage cu inima, iar de asta se teme cel mai mult. Dacă inima se unește cu mintea în rugăciune, atunci lupta cu persoana prin patimi devine prea dificilă pentru Satana, deoarece mintea acționează acum cu putere și autoritate, cu participarea inimii, lovind cu har toate atacurile diavolului. Mintea ajunge acum, cu atenția sa, la temeliile

păcatului, la rădăcinile răului și, prin aceasta, provoacă o rană de moarte pe capul diavolului. Prin acțiunea harului, rădăcinile răului sunt smulse din pășunea inimii. Și dacă răul rămâne în inimă, diavolul și demonii lui vor fi fără apărare. Atâta timp cât patimile se cuibăresc în inimă, diavolul stăpânește mintea și calcă în picioare sufletul și virtuțile sale. Inima omului este destinată să fie lăcașul lui Dumnezeu, dar atâta timp cât este întinată și înrobită de patimi, Domnul rămâne în ea în secret, fără a domni în toată plinătatea ei.

Când începe curățirea inimii, diavolul, pierzându-și influența asupra unei persoane, devine deosebit de priceput la ispite în orice mod posibil. Rănit de moarte, el continuă să se lupte, aruncând săgeți aprinse ale gândurilor pătimașe, căutând să rănească și să aprindă focul inimii. Mâniindu-se și ridicându-se la o luptă tot mai aprigă, diavolul trimite mereu noi ispite, dar, făcând acest lucru, expune fără să vrea rădăcinile ascunse ale patimilor, spre propria sa distrugere. O minte experimentată și atentă, întărită prin har, înțelege acum cele mai subtile uneltiri ale diavolului. Cu toate acestea, rădăcinile răului, dezvăluite de ochiul minții, nu dispar de la sine; este necesară o luptă suplimentară prin pocăință, împreună cu întărirea plină de har a duhului prin împărtășirea Sfintelor Taine ale lui Hristos.

Acesta este momentul în care harul îi dăruiește uneori minții să vadă nu doar rădăcinile patimilor, ci și pe cei care acționează prin ele - însuși diavolul și demonii săi. Acest timp poate fi cel mai trist de pe întreaga cale a pocăinței. Severitatea suferinței din această perioadă poate fi comparabilă cu chinurile minore ale iadului; aici sunt adevărate cuvintele „cel care înalță la cer și aruncă în iad”. Mâniat, Satana, pierzând accesul la suflet, poate acționa și prin imagini senzoriale, apropiindu-se când din stânga, când din dreapta. Cei care se roagă **cu mintea și inima** pot fi supuși atacului feluritelor creaturi bestiale și monștri de neimaginat, atacând individual și în număr mare, cu unicul scop de a stârni frică și de a distrage atenția de la rugăciune. Cel rugător să lupte împotriva ispitei, ținându-se din toate puterile de rugăciunea sa **cu mintea și inima** , pentru a persevera în această luptă, în care harul să-l ajute. Așa se dobândește o mare experiență în război.

Eșuând în atacurile sale din stânga, apărând în imagini înspăimântătoare, diavolul începe să ispitească din dreapta, apărând în imagini de frumusețe și sfințenie. Aceste ispite sunt mai greu de recunoscut. Aici, unii asceți, abandonând în mod voit rugăciunea atentă, au suferit răni adânci și grave sau au suferit o ruină completă. Cu toate acestea, cei care au trecut cu succes prin această ispită au fost cei care nu au acordat atenție niciunei imagini vizibile, ci au conversat mental cu Hristos cu o credință fermă în prezența Lui nevăzută și de neimaginat. Cei care au rămas statornici au fost cei care și-au amintit că nu-L pot vedea pe Dumnezeu, pe Maica Domnului, pe îngeri și pe sfinți cu vederea lor fizică, care și-au amintit că manifestările cerești sunt acordate în ascetism doar celor curați cu inima. Nimic sfânt nu i se arată unui păcătos.

Satana este capabil să-și asume o imagine fantomatică a lui Hristos, similară cu modul în care este înfățișat Mântuitorul pe icoane. El poate arăta o icoană care

prinde viață, cu Cel Atotputernic coborând din ea, gata să binecuvânteze, sau o icoană care se îndreaptă spre tine și crește în dimensiune. Poți vedea lumină de la icoană sau de la unele ființe sfinte, poți auzi voci sau cântece, presupuse angelice, sau ceva similar, a căror realitate sau iluzie poate fi dificil de discernut pentru o persoană devotată senzualității. Satana face acest lucru pentru ca închinătorul, dus de fantezii, să i se închine lui, diavolului, apărând într-una dintre imaginile sale. Unii au făcut acest lucru și, ca urmare, mintea lor a fost afectată, căzând în slăbiciune. Dar cel care cunoaște prețul mare al iertării păcatelor, care își cunoaște propria nevrednicie, ascultă doar rugăciunea. Numai cel care nu se încrede niciodată în simțurile sale trece prin ispite fără nicio nenorocire. Să știi, frate sau soră, că făcând aceasta pe tot parcursul timpului pocăinței tale, vei obține biruință prin har, vei cunoaște voia lui Dumnezeu, o vei împlini pe deplin și vei fi mântuit. [8]

O persoană care se roagă **cu mintea și inima** primește milostenii de la Domnul, care se manifestă în desăvârșirea efectului rugăciunii, mintea fiind eliberată de întuneric, iar inima, prin căință, devenind din ce în ce mai purificată de patimi și păcate. Cu toate acestea, o astfel de rugăciune rămâne **activă** ; adică, deși o persoană poartă război împotriva diavolului, a demonilor săi și a patimilor sale, predându-se voinței lui Dumnezeu, această devoțiune față de Dumnezeu rămâne parțială. Acest sentiment nu a stăpânit încă pe deplin inima, nu a devenit încă o calitate a inimii și toate acestea se datorează faptului că păcatul este încă adânc înrădăcinat în suflet, rădăcina rădăcinilor - sinele mândru - stabilită în miezul inimii.

Astfel, omul suferă și se luptă, zi și noapte, fără să înceteze niciodată lupta. Ispitele nesfârșite împing mintea într-o furie naturală împotriva patimilor. Indignată împotriva răului, mintea este cuprinsă de cea mai puternică dorință de a nu mai păcătui și, de aceea, cu o sârguință deosebită, caută manifestările pasionale pretutindeni și le mortifică imediat cu rugăciunea. Harul, între timp, ajută neîncetat, rămânând neobservat, invizibil pentru minte. În cele din urmă, datorită atenției constante, mintea descoperă însăși rădăcina rădăcinilor, cauza tuturor relelor - mândria.

Odată ce rădăcina răului este descoperită, cu ajutorul lui Dumnezeu, întreaga luptă se întoarce împotriva mândriei, care, prin puterea harului, este în cele din urmă alungată din suflet. Odată cu extirparea acestei patimi rădăcinoase, inima este în cele din urmă eliberată de toate patimile. Într-o mare luptă, lăcașul răului și temelia lui - mândria încrezută - sunt distruse. Diavolul este dezarmat; nu mai are niciun mijloc de a-l prinde pe om în cursă, niciun mijloc de a-și ascunde viclenia și înșelăciunea. Diavolul nu mai are cum să se ascundă în spatele vălului patimilor; acum este vizibil și luminat din toate părțile și nu poate suporta lumina, căci diavolul este întuneric.

În răutate, diavolul se pregătește pentru o luptă singulară, pregătindu-se să ducă bătălia finală. Și Satana i se apare rugăciunii în toată înfățișarea sa terifiantă, în iad, cu Iuda trădătorul în genunchi. Spectacolul iadului este măreț și înfricoșător. Dar Satana, sosind în flăcările iadului pentru bătălia finală, își vede propria

neputință. Rugăciunea, încă o dată, nu-și abate mintea de la rugăciune, ci lovește inamicul cu puterea atrasă de preadulcele nume al Domnului Iisus Hristos. Satana se înspăimântă, tremură, ezită, se retrage și dispare, abandonând cu totul câmpul de luptă, fiind făcut nesemnificativ în fața numelui lui Dumnezeu pe buzele ascetului. Astfel se săvârșește curățirea minții de întuneric, curățirea inimii și a sufletului de patimi, de păcat și de robia diavolului. Acțiunea deplină a voinței lui Dumnezeu începe în viața omului.

Domnul a îngăduit această încercare finală pentru ca Satana să fie complet rușinat, iar ascetul să devină ispititor în toate ispitele care se abat asupra celui care se roagă. Acum harul a biruit pe deplin inima purificată. Acum mintea este pe deplin cufundată în ea, iar Dumnezeu Însuși, care până acum locuise în secret în inimă, în sfârșit domnește deschis și pe deplin în acest lăcaș, destinat inițial Lui, și se odihnește pe tronul Său.

După ce mintea a fost condusă de Însuși Domnul în adâncurile inimii, omul este pregătit să se înalțe la nivelul rugăciunii **auto-mișcătoare** . Nu mai are nevoie de mentori, căci Domnul rămâne cu el. Acum, dorințele și acțiunile umane se aliniază cu voința sfântă a lui Dumnezeu. Odată cu urcarea minții în inimă, unei persoane i se acordă cunoașterea adevărurilor: a dobândit o cunoaștere de sine autentică, a câștigat acces la o înțelegere a esenței Sfintei Scripturi și apare o dorință naturală de a împărtăși cu aproapele său, din dragoste pentru ei, ceea ce i-a fost revelat. Cu toate acestea, acum este obligat să păstreze tăcerea printre oameni cu o sârguință deosebită și să păstreze cu toată puterea liniștea care sălășluiește în inima sa. Dacă există un bătrân luminat sau cineva experimentat în lucrarea mintală, este întotdeauna util să conversezi cu acesta, păstrând respectul cuvenit față de el. Este benefic să asculți oameni ale căror cuvinte sunt pline de înțelepciune spirituală experimentată, care în cunoștințele lor sunt adevărați teologi - lumina lumii.

Rugăciunea în această etapă a asceticii trece la următoarea fază, trecând de la **cea activă** la **cea auto-mișcată** . Aici se află granița dintre cele două perioade principale ale vieții ascetului. Perioada activă de purificare se încheie și începe o perioadă de iluminare mintală - perioada contemplativă. Astfel, calea muncii pocăinței, calea activității minții trupești, duce la dobândirea Duhului Sfânt. Acesta este doar începutul unei vieți cu adevărat spirituale.

De acum înainte, rugăciunea pătrunde în adâncul inimii și, de atunci, omul se roagă cu inima, mișcat de Duhul Sfânt, cu mintea stând înaintea lui Dumnezeu în inima sa. Diavolul, dezarmat și rușinat, de obicei nu mai atacă o persoană direct, ci începe să acționeze prin intermediul altora, incitând invidie și ură în ei. Acum oamenii încep să-l prigonească pe adevăratul urmaș al lui Hristos, făcându-i tot felul de trucuri murdare.

Aceasta este ordinea generală a luptei. Dar să revenim la rugăciunea **activă** .

În cadrul puterilor umane

Astfel, o persoană, după ce a deslușit rădăcina dominantă a răului - mândria - în inimă, se ridică împotriva ei cu toată puterea sa. Să observăm că un astfel de ascet nu poate fi încăpățânat, căci inima este curățită de Dumnezeu prin împlinirea voinței Sale și prin neîncetata pomenire rugătoare a Lui - Dumnezeu. Și cel a cărui inimă este curată a învățat să împlinească voia lui Dumnezeu și a ajuns să o cunoască pe deplin. Iar voia lui Dumnezeu este ca omul să primească de la El ca dar o virtute mare, incomparabilă - sentimentul de rugăciune care sălășluiește în inimă, mișcat de Duhul Sfânt.

Printre virtuțile cu adevărat spirituale dobândite prin purificarea inimii, smerenia, cunoscută și sub numele de modestie, este deosebit de exaltată. Smerenia este, în esență, o cunoaștere de sine autentică, născută din îndurarea necazurilor, în mijlocul eșecurilor și neputinței, atunci când, în lupta cu răul, o persoană ajunge să înțeleagă adevărata insignifianță a sinelui său. Ceea ce fusese numit anterior smerenie era doar un prototip, un fel de simulacru care nu avea nicio legătură cu cunoașterea de sine și era relativ puțin folositor.

Este posibil să recunoaștem rugăciunea activă **a minții și a inimii** , distingând-o de **rugăciunea mentală** , prin natura ispitelor menționate anterior care însoțesc practica. Însă un semn special al rugăciunii **mentale** a inimii este atenția nedistrată și empatia senzorială cu cuvintele rugăciunii. Rugăciunea necesită acum nu atât frecvența recitărilor, cât calitatea atenției, pentru a detecta mai ușor hoardele de demoni și uneltirile lor.

În timpul rugăciunii active **a minții și a inimii,** cel care se roagă începe să experimenteze o participare sinceră cu mintea. Inima empatizează cu cuvintele rugăciunii, răspunzând la ele cu compasiune. Acest răspuns senzorial se naște în mod natural în adâncul pieptului, în regiunea inimii. Atenția este acum atrasă către acest loc și este mult mai ușor să o menții acolo. De acum înainte, mintea, în timp ce se ocupă de rugăciune, să se stabilească la extremitatea superioară a inimii, în vestibulul inimii. Acest lucru este cunoscut din experiență și toți Părinții vorbesc despre el. Cât despre unirea *plină de har* a minții cu inima, așa cum s-a explicat deja, harul însuși conduce mintea care se roagă în adâncul inimii. Și aceasta se întâmplă la momentul potrivit, nu înainte ca inima să fi fost curățită de patimi.

Ține minte acest lucru, practicant al acestei sfinte Rugăciuni a lui Iisus: cu toată sârguința, rămâi atent doar acolo, în vârful inimii, și dacă îți permiți minții să rătăcească în alte locuri ale ființei tale, îți vei provoca o mare tristețe și nu vei primi niciun beneficiu. Acționând în acest fel, vei asigura cea mai scurtă cale pentru intrarea plină de har a minții în adâncul inimii, astfel încât cu tot sufletul tău să poți oferi laudă deplină în rugăciune neîncetată, închinându-te Domnului în *duh și adevăr .* [1469] Evită în orice fel să rămâi atent la cap, la măruntaie, la rinichi, ceea ce este foarte dezastruos. Întărește întotdeauna mintea așa cum este indicat. [9]

Sfinții Părinți nu mai menționează locul unde ar trebui să se acorde atenție. În general, au scris obscur și pe scurt, deoarece în timpul lor existau mulți lucrători în domeniul acestei lucrări sacre și nu era nevoie de comentarii. Părinții spuneau

că Domnul Însuși indică calea către intrarea în adâncurile duhului și că aceasta se întâmplă numai după ce inima a fost purificată. El Însuși unește inima cu mintea și El Însuși, prin rugăciune, locuiește în inimă, căci numele Domnului este inseparabil de Domnul Însuși. Nimeni să nu îndrăznească să-și croiască propriile căi către intrarea în adâncurile inimii înainte de purificare - va fi rușinat. Nu există altă cale decât cea spusă.

Până când cineva nu atinge măsura purității inimii, nu ar trebui să acorde atenție senzațiilor fizice: căldură în corp sau în piept, o senzație de arsură sau o senzație pulsantă în interiorul corpului sau sub piele. Toate acestea ar trebui respinse, fără a le acorda vreo semnificație. O astfel de căldură are o origine trupească, creată. În cea mai mare parte, toate aceste fenomene sunt naturale, nervoase și, prin urmare, inocente, dar dacă sunt confundate cu beneficiarul, va urma înșelăciunea. [10]

S-ar putea să simți o dulceață în gât, sau o mireasmă, sau ceva similar - adică acțiunea unuia dintre cele cinci simțuri exterioare. Nu acorda atenție nimic senzorial; alungă-l. Cunoaște doar rugăciunea, preocupă-te doar de atenție. Rugăciunea conține tot ce este necesar și duce la ceea ce *ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit și ceea ce Dumnezeu a pregătit pentru cei care Îl iubesc* . [1470] Când inima este purificată de Dumnezeu, atunci Domnul va locui acolo și va acționa, iar în Domnul, harul, darurile și toate lucrurile vor fi din belșug. Domnul, dăruindu-se omului, îi dăruiește tot ce Îi aparține.

Dumnezeu îi dăruiește omului renașterea virtuților, întărindu-le în inimă – aceasta este minunatul lucru care ar trebui să-l încânte pe cel ce se roagă, și nu altceva care să-l poată captiva. Înainte de a atinge puritatea, dacă există vreo influență a harului, este doar cea care trezește din somnul păcătos. Apoi vine harul mustrării și al apostaziei – adică harul care călăuzește mintea omului în lucrarea mântuirii, învățându-l, desăvârșindu-l în rugăciunea atentă, în smerita devoțiune față de voia lui Dumnezeu, în încercările luptei pentru dobândirea virtuților, în recunoașterea propriei nesemnificații și păcătoșenii. Și nimic mai puțin.

Toți cei care se considerau vrednici de darurile harului, așteptând răsplătiri, viziuni și minuni, s-au trezit în ghearele vrăjmașului. Dar toți cei care au umblat cu o conștientizare sinceră a păcatelor lor, a slăbiciunii lor, a nesemnificației și a nevredniciei lor, bazându-se doar pe Dumnezeu, care din dragoste i-a cruțat, nevrednici dar totuși pocăiți, au ajuns în siguranță la liman. Învățând să facă voia lui Dumnezeu, ei trăiesc după ea și împlinesc dorințele lui Dumnezeu ca și cum ar fi ale lor, căci cele două sunt în deplină armonie.

Așadar, trebuie să ignori tot ce ți se întâmplă în timpul rugăciunii, fie el bun sau rău, fie ispită sau aparent plină de har. Pune-ți toată nădejdea în Domnul - El Însuși lucrează prin harul Său în rugăciune. Dedică-te exclusiv rugăciunii, căci toate darurile și minunile posibile sunt ascunse în ea. Prin sârguința de a te ocupa de rugăciune, umbli cu Domnul; dar agățându-te de orice altceva, chiar dacă pare plin de har, Îl abandonezi pe Domnul. Tot ce este al tău este în Domnul și fiecare clipă petrecută fără pomenirea lui Dumnezeu este o pierdere.

În timpul rugăciunii active **a minții și a inimii,** buzele trebuie ținute tăcute, chiar mai strict decât în timpul rugăciunii mentale. Abține-te de la mâncare doar până la punctul de a păstra viața. Dormi șase până la șapte ore, cu excepția cazului în care rugăciunea necesită mai puțin, iar dacă ești epuizat, opt ore. Nu insultă pe nimeni, iartă pe toată lumea și amintește-ți de moarte și de chinurile iadului ori de câte ori este posibil. În acest timp, trebuie să trăiești în sărăcie, făcând singur tot ce este necesar și nebazându-te pe nimeni. Mulțumește-I Domnului pentru toate și practică o abstinența completă în toate lucrurile. Combate deznădejdea cu rugăciunea și meșteșugurile.

Cel mai convenabil este să parcurgi aceste trei etape ale rugăciunii - rugăciunea **verbală** , **mentală** și **rugăciunea activă a minții** - în timp ce ești în gradele inferioare, ca novici. Deși cineva care a stăpânit rugăciunea **mentală** poate fi tuns în mantie, iar cineva care a stăpânit **rugăciunea mentală** poate fi tuns în schema, așa cum s-a spus, este mai liniștit să fii novice.

Cel mai bine este să te spovedești și să te Împărtășești des, dar nu te descuraja dacă se întâmplă prea rar. Numai nu abandona rugăciunea atentă și voia ta va fi cinstită de Domnul, Care te hrănește cu har în orice fel. Maica Domnului nu a primit Împărtășania nici măcar o dată; Taina Euharistiei nu fusese încă stabilită. Dar prin săvârșirea practicii spirituale, Ea, după cum vezi, a atins plinătatea purității și a devenit Maica Fiului lui Dumnezeu. Valoarea Împărtășaniei nu depinde de frecvență sau raritate, ci de cinstirea față de Sfintele Daruri și de conștientizarea propriei nevrednicii. Cei care se retrăgeau în deșert nu vedeau niciodată o față omenească și, cu rare excepții, petreceau perioade lungi fără să se Împărtășească. Totuși, tocmai ei, de care întreaga lume *nu era vrednică* , erau mari în ochii lui Dumnezeu, nu cei care se Împărtășau rar. Adu-ți aminte de dragostea lui Dumnezeu pentru tine și păstrează Împărtășania cu demnitate. Nu fi ca Iuda trădătorul, în care Satana a intrat prin împărtășanie și a luat parte la propria sa pierzare fără sfârșit. [11]

Poți primi Împărtășania doar de la un preot ortodox. Nu recomand să iei Împărtășania prea des, deoarece poate duce la pierderea respectului față de Preasfântul Trup și Sânge al lui Hristos.

Nu lăsați să vă sperie atacurile pasiunii poftei. Ele se întâmplă chiar și atunci când trupul este slab, deoarece această pasiune se hrănește cu firea noastră. Prin urmare, nu slăbește odată cu vârsta și nu este surprinzător să luptați cu ea chiar și până la moarte. Dacă experimentați o întinare nocturnă, gândiți-vă dacă ați avut voința de a vă deda la ea înainte de somn sau dacă vă întristați de ea. Dacă vă simțiți vinovat de poftă, corectați-o imediat. Dar dacă nu sunteți de acord cu pasiunea și urăști întinarea, nu vă întristați - Domnul va considera această insultă, provocată de diavol sau de natură, ca un act de curaj. După ce v-ați întinat în vis, ridicați-vă și citiți „Regula Întinarii” (este inclusă în unele Cărți de Rugăciuni și Cărți de Rugăciuni), faceți, în funcție de puterea voastră, mai multe plecăciuni, condamnându-vă, afundat în pasiuni, dus de pasiune chiar și în vis.

Când te apucă o astfel de tristețe, chiar și des, dar fără voia ta – adică atunci când ai adormit în rugăciune, mai degrabă decât în exerciții mintale pătimașe – atunci, după ce ai citit „Regula împotriva întinăciunii”, nu te întrista – s-a întâmplat din cauza pizmei diavolului, care ți-a stârnit patima. În tot cursul zilei, nu-ți aminti de aceasta, ca să nu-ți întinezi mintea, ci îndeletnicește-te cu rugăciunea ca de obicei.

În general, luptă împotriva tuturor patimilor, ascunzându-ți mintea în rugăciune atentă și luptă-te și luptă-te. Citește cărți legate de practica ta, cele mai bune fiind: Filocalia, în special volumul al cincilea, Ioan Scăldacul, Războiul nevăzut, Isaac Sirul, Paisie (Velichkovsky) sau alți sfinți părinți ai sobrietății. Dar nu neglija ceea ce este adunat în această mică lucrare. Ea conține esența experienței dobândite pe calea indicată de sfinții părinți - îți poate servi, în absența cărților, ca un ghid suficient în practicarea Rugăciunii lui Iisus, atât mental, cât și cu inima. Lasă deoparte alte cărți și ficțiune pentru o vreme și nu le citi, pentru ca mintea ta să se poată concentra exclusiv asupra rugăciunii și asupra problemelor legate de ea. Ordonează-ți viața astfel încât să practici rugăciunea așa cum este indicat mai sus.

Tot ce s-a spus până acum se aplică rugăciunii în limitele capacităților umane. Procesul rugăciunii **verbale** , **mentale** și active **a minții și inimii** este realizat de o persoană aflată în starea veche. Aceasta este perioada activității mentale, când rugăciunea se realizează prin efort uman. Abia în etapa următoare se realizează împlinirea completă a voinței lui Dumnezeu, iar rugăciunea devine mișcată de Duhul Sfânt.

Să repetăm că în timpul practicii mentale, pe parcursul întregii perioade active, o persoană este obligată să se străduiască constant să dobândească această abilitate, să acorde o atenție constantă rugăciunii. Este mai convenabil să petreacă timpul în singurătate, ținându-și buzele în tăcere și, atunci când este necesar, să vorbească doar despre ceea ce este folositor - moartea, iadul, chinurile și suferințele păcătoșilor nepocăiți. În momentele de mare tristețe, se poate aminti de paradis, de fericirea celor drepți, motiv pentru care îndurați necazurile pe acest pământ plin de tristețe. Îndurați cu răbdare reproșurile și tot felul de abuzuri de dragul Împărăției lui Dumnezeu și de dragul vieții veșnice și fără sfârșit. Îndurați totul fără să vă plângeți: foamea, frigul, goliciunea, așteptarea, ispitele, boala, asuprirea, orice durere și orice povară. Practicați întotdeauna cumpătarea în mâncare, altfel poverile vă vor asupri. Flămânziți și însetați constant de dragul dreptății. Pentru a face acest lucru, părăsiți întotdeauna masa atunci când nu sunteți complet sătui, dar simțiți totuși nevoia de mai multă mâncare și băutură. Atunci foamea și setea voastră între mese vor fi constante.

Fiecare sarcină trebuie abordată conștiincios și întotdeauna menținută la mijloc - adică, nici în grabă, nici în urmă. În timpul liber sau când mintea obosește de la efortul rugăciunii, ar trebui să citești cărți care sunt benefice sufletului. Evită să vizitezi locuri unde nu-ți vei aduce beneficii mântuirii. Trăind cu un părinte duhovnic sau într-o mănăstire, este imperativ să-ți tai propria voință și să

împlinești sfânta ascultare, care este mai presus de post și rugăciune. Nu întreprinde lucrări ascetice la care Domnul nu te-a chemat. Tot ce este necesar pentru toate nivelurile rugăciunii este descris aici. Stăruiește în rugăciune și în tot ce a fost spus.

Prin începerea recitării Rugăciunii lui Iisus, omul se predă îndrumării lui Dumnezeu, iar Domnul Însuși îi călăuzește. Urmarea oricărei alte căi, făcute cu voință proprie, este complet zadarnică; pocăința fără Domnul este imposibilă. Nu trebuie să disperăm în eșecuri, ci să ne supunem voinței lui Dumnezeu și astfel, în eșecuri, vom culege roadele succesului. Trebuie să ne hrănim imaginația imaginându-ne culcat într-un sicriu, corpul plin de viermi, a căror îngrijire a consumat atât de mult timp. Iartă-ți aproapele toate insultele și condamnările lor. Osândește-te doar pe tine însuți, nu pe alții. Numai cel care s-a condamnat mai întâi pe sine însuși pe bună dreptate poate judeca faptele altora.

Nu te gândi prea mult la rugăciunile tale, ci citește simplu și cu atenție. Ai credința unui copil că Dumnezeu este aproape și aude cuvintele rugăciunii tale. Nu te lăsa descurajat de eșecuri. Nu-ți permite să crezi că vei realiza asta și atunci. Aceste lucruri sunt în mâinile lui Dumnezeu. El dăruiește daruri atunci când le-am meritat împlinind voia Lui și când suntem capabili să le acceptăm, altfel se va vărsa vinul nou din burdufurile noastre vechi. Dumnezeu dăruiește daruri imediat ce ne-am pregătit corespunzător pentru rugăciune, ci ni se cere o auto-condamnare constantă. Sarcina ta este să te constrângi mereu, să te predai în orice fel voinței lui Dumnezeu, care poartă de grijă pentru noi, și, în așteptare răbdătoare, să nu abandonezi niciodată rugăciunea.

Nu da drumul celor cinci simțuri exterioare – văzul, auzul, gustul, atingerea, mirosul – ci înfrânează-le în orice fel, ca nu cumva aceste canale ale răului din inimă, îndepărtând mintea de la rugăciune și ispitind-o spre lucrurile exterioare, să nu te domine cu putere, captivându-te cu ceea ce percepi. Gândurile care vin din inimă trebuie alungate, zdrobite în rugăciune împotriva stâncei numelui lui Dumnezeu, fiind mereu atenți, sobri și treji, păzindu-ți simțurile. Ordonează-te astfel încât nimic din chilia ta să nu te poată distrage, astfel încât totul să contribuie la concentrarea minții. Dacă cazi, adică uiți rugăciunea, te lași distras de gânduri, ridică-te, amintește-ți de rugăciune, citește și fii atent. Și de fiecare dată când îți amintești, începe din nou și ascultă, astfel încât rugăciunea să răsune în mintea și inima ta. [12]

În locul secret al inimii

Tot ce este necesar pentru îndrumarea în aceste etape ale rugăciunii este descris aici cu suficient de multe detalii și simplitate. Astfel de descrieri nu sunt ușor de găsit, ceea ce a fost cea mai mare durere a mea, având în vedere slăbiciunea mea în rugăciune. Sfinții Părinți din vechime au scris despre rugăciunea mentală, dar, abia dezvăluind ce era necesar, au ascuns-o imediat, oferind doar un gând călăuzitor, provocând întrebări cu indicii. Începătorii se adresau celor experimentați, care erau destui, cu întrebări, iar cei experimentați clarificau, ajutând la rezolvarea oricărei confuzii. O persoană angajată în rugăciunea mentală, întâlnind o multitudine de îndoieli și ispite, este aproape incapabilă să

înțeleagă scripturile concis și succint. Sfinții Părinți posedau minți perfecte, iar ceea ce ne nedumerește era perfect de înțeles pentru ei, așa că nu scriau detalii inutile. Cei care aveau nevoie aveau pe cei care puteau clarifica detaliile - aceștia erau acolo.

Aici este scris conform învățăturilor Părinților, în fiecare detaliu, fără nicio ascundere, spre folosul celor care se roagă. Cei experimentați au sărăcit mult; aproape nu a mai rămas nimeni care să înțeleagă practica duhovnicească, care este mântuirea omului prin recunoașterea păcătoșeniei și slăbiciunii sale, prin căință și curățirea inimii. De aceea, este acum imperativ să rezolvăm nelămuririle minții cercetătoare, ca nu cumva sufletele căutătorilor, îndurerați și descurajați, să cadă în disperare.

Este imposibil să definești perioada rugăciunii active, timpul auto-constrângerii, în termeni de ani sau decenii. Durata depinde de fervoarea persoanei, de stilul său de viață anterior rugăciunii, de gradul de împietrire a inimii, de rigiditatea acesteia în iubirea de sine și patimi și de factori precum viteza sau lentoarea cu care rupe legăturile cu lumea și zelul cu care își abandonează poziția, averea și banii. Dar, în toate circumstanțele, legea este aceeași pentru toți: să te rogi neîncetat, respectând cele indicate aici și, în niciun caz, să nu le abandonezi.

Nu te lăuda niciodată cu lucrarea ta de rugăciune și nu vorbi despre ea nimănui, decât unui bătrân. Ea se face în adâncul inimii și nu pentru a câștiga laudă. Este necesar să fii izbăvit prin har de patimi, de păcat și de diavol. Tu, păcătosul, ai nevoie de rugăciune nu pentru preamărire, nu pentru a te lăuda cu ea, nu pentru laudă, ci pentru a înțelege, cu ajutorul harului, curăția inimii.

Nu-ți stabili o regulă măreață, ci ai ca regulă „regula neîncetată”, adică rugăciunea neîncetată. Respectă regula ta obișnuită după cum urmează: citește rugăciunile de seară seara, rugăciunile de dimineață dimineața, citește acatiste, canoane, catisme și orice altceva poți. Ar trebui să citești un capitol din Evanghelie și din Epistole și, la urma urmei, adaugă cinci sute de rugăciuni ale Rugăciunii lui Iisus, atât seara, cât și dimineața. Și când ai treburi urgente, cere-i iertare lui Dumnezeu, judecă-te, respiră adânc și, fără jenă, îndeplinește sarcina cu Rugăciunea lui Iisus, înlocuind astfel regula ta obișnuită. Regula citită dintr-o carte poate fi scurtată, dar numărul rugăciunilor Rugăciunii lui Iisus ar trebui crescut pe măsură ce acumulezi experiență, căci Rugăciunea lui Iisus captivează treptat mintea și aceasta este reticentă să o abandoneze. Petrece timpul dintre regula de seară și cea de dimineață cu Rugăciunea lui Iisus.

Nu face promisiuni de bunăvoie, deoarece neîndeplinirea lor poate cauza jenă, iar după ce ți-ai îndeplinit promisiunea, nu poți evita gândurile de autolaudă sau chiar mândrie. Este bine să faci asta: nu promite, ci îndeplinește tot ce îți dorești cu ajutorul lui Dumnezeu. Și nu stabili reguli cu atitudinea „Cu siguranță le voi îndeplini”. În viața fiecăruia se întâmplă lucruri diferite, iar îndeplinirea regulilor nu este întotdeauna posibilă, iar încălcarea angajamentelor anulează beneficiul unei reguli îndeplinite anterior. În această privință, este mai convenabil să respecți această ordine: stabilește o regulă care să dureze o oră sau o oră și jumătate, două sau trei sau mai mult, în funcție de capacitățile tale, și

îndeplinește-o fără promisiuni speciale, fără a te abate, cu excepția celor mai urgente probleme. [13]

Când ai îndoieli, nu te descuraja prea tare; roagă-te, iar Domnul îți va arăta soluția, fie prin glasul conștiinței tale, fie prin scrierile Sfinților Părinți inspirați de Dumnezeu, fie prin Sfânta Scriptură. Fă totul astfel încât să nu acționezi împotriva voinței lui Dumnezeu, descoperită în Legea lui Dumnezeu, care ne este dată ca îndrumare.

Cât despre scrierile sfinților părinți ai cumpătării despre Rugăciunea artistică a lui Iisus, instrucțiunile lor despre aducerea minții în inimă prin respirație, plecarea capului și așezarea pe un scaun și încordarea mușchilor pentru a promova atenția au fost date pentru a ajuta la găsirea locului inimii. Așadar, fă așa cum ai fost instruit în mod repetat, simplu și pe scurt în această scriere. Fă asta și nu vei greși. Și sentimentele inimii vor indica ele însele locul minții.

Nu vă faceți griji să intrați în adâncul inimii voastre; roagă-te pur și simplu, luptând cu patimile voastre. Domnul Însuși vă va călăuzi într-o inimă purificată, atât mintea, cât și rugăciunea, căci inima este lăcașul lui Dumnezeu și numai Dumnezeu știe calea până acolo. În timp ce inima fierbe de patimi, mintea nu poate fi cufundată acolo, iar rugăciunea este inutilă acolo. Dar omul cel vechi va fi distrus, iar mintea, rugăciunea și Domnul Însuși vor rămâne în inimă, căci numele lui Dumnezeu este prezent în rugăciune și unde este numele Său sfânt, acolo este Domnul Însuși prin harul Său. Așa ar trebui să înțelegem inima și calea către inimă.

Fii, făcător de rugăciune, în simplitate și nu în vicleșugurile îndrăznelii. Domnul aude rugăciunea ta; crede aceasta și roagă-te. Nu fi de acord cu gândurile, ferește-te de orice păcătoșenie, socotește-te cel mai păcătos dintre toți și în orice fel nevrednic de Dumnezeu. Plângi, întristează-te și ia aminte la rugăciune.

Cele mai înalte grade ale rugăciunii

Rugăciune auto-mișcată

După tot ce a trăit pe calea pocăinței, după zile de mare tristețe, omul ajunge la o predare completă față de voința lui Dumnezeu și devine fiu al lui Dumnezeu prin har. Acum mintea, împreună cu rugăciunea, este condusă de Dumnezeu în inimă pentru a practica **rugăciunea mișcătoare a minții și a inimii** . De acum înainte, omul începe să înțeleagă cu adevărat și să împlinească pe deplin voința lui Dumnezeu, intră într-o viață cu adevărat spirituală, iar mintea sa dobândește adevărata castitate, ajungând, deși încă abia se apropie, de unul dintre locașurile cerești, despre care Domnul a spus: „ *În casa Tatălui Meu sunt multe locașuri* ” .

Mintea, după ce a intrat în inimă, nu stă degeaba, ci, împreună cu inima, începe să se roage, nu în cuvinte sau gânduri, ci cu însăși simțirea inimii, care nu încetează niciodată, nu se oprește niciodată nici măcar în timpul somnului și în orice moment, căci această simțire este complet neîncetată. Și omul se roagă neîncetat cu întreaga ființă a naturii sale noetic-inimale Domnului, încredințându-se Lui și aruncându-se înaintea Lui cu recunoștință din inimă. Toate virtuțile au

intrat în inimă odată cu rugăciunea, iar printre ele se numără și sentimentul de mulțumire din inimă. Acum începe o viață de adevărată virtute spirituală, când virtuțile sunt practicate nu pentru aparență, ci din inimă și în interiorul inimii însăși.

Odată ce mintea pătrunde în inimă, ea nu se aventurează niciodată în exterior, decât dacă alege de bunăvoie să se îndrepte spre exterior. Odată ajunsă înăuntru, mintea, chiar dacă atinge exteriorul când și unde este necesar, o face doar superficial, fără participarea întregii inimi. Odată stabilită în inimă, mintea se contopește cu simțirea spirituală, iar persoana, apropiindu-se acum de Dumnezeu cu tot sufletul său, conversează neîncetat cu El - aceasta este lucrarea rugătoare a celui care duce o viață cu adevărat spirituală și castă.

Prin acțiunea rugăciunii, virtuțile sunt însuflețite; cresc, se întăresc și se desăvârșesc, *înaintând din putere în putere* . [1473] Pe măsură ce o virtute crește, la fel cresc și toate. Creșterea deplină a unei virtuți implică aceeași creștere și a celorlalte, căci toate virtuțile sunt de aceeași natură și constituie un singur suflet. Nu pot exista toate virtuțile fără una, nici una fără toate; ele sălășluiesc în inimă și sunt numite adevărate, iar Adevărul este unul și indivizibil.

Prima dintre adevăratele virtuți care se manifestă, odată cu pătrunderea minții în inimă, este virtutea smereniei. Adevărata smerenie nu este altceva decât o cunoaștere de sine autentică, care duce la smerenie. În acest proces, o persoană înțelege pe deplin nimicnicia mândrului său „eu”, creat din nimic prin Providența lui Dumnezeu, iar acum acest nimicnicie îi este revelat prin conștiința de sine. El înțelege că propria sa ființă este țărână, în timp ce spiritul vieții insuflat în el de către Creator - sufletul său - este suflarea lui Dumnezeu. Tot ce este prețios în el este de la Domnul. Ei înșiși sunt țărâna pământului.

Când Domnul, călăuzindu-l deja pe om în toate, îi dăruiește să se cunoască pe sine ca fiind cel mai neînsemnat dintre toate lucrurile, atunci, inseparabil de cunoașterea de sine, omului i se dăruiește și cunoașterea lui Dumnezeu, pe care Sfinții Părinți o numesc „cunoașterea adevărului”. Cunoașterea adevărului – a lui Dumnezeu – este în esență o viziune rațională a lui Dumnezeu cu ochi cu adevărat spirituali. Dumnezeu ne permite să ne cunoaștem pe Sine, să ne gustăm de Sine, ceea ce constituie esența căutată a vieții umane. Acesta este un dar măreț, o răsplată fără seamăn. Este ceva ce poate fi contemplat și savurat doar cu adevărată atenție spirituală. De aceea nu poate fi acordat mai devreme, în perioada activă, când omul rămâne încă în starea veche.

Unde sunt daruri, acolo este Dătătorul de daruri – Dumnezeu Însuși. Cui Dumnezeu i-a dăruit adevărata virtute, El Se dăruiește și pe Sine, căci adevărata virtute este virtutea lui Dumnezeu. Prin urmare, omul, predându-se în întregime voinței lui Dumnezeu, primind de la Dumnezeu ceea ce caută – cunoașterea adevărului – începe să trăiască după Dumnezeu, o viață cu adevărat spirituală, care se numește „viață după Dumnezeu”, și aceasta este pentru totdeauna. Până acum, omul trăise prin înțelepciune trupească, deși ar fi putut fi numit și cunoscut în societate ca o persoană spirituală, dar aceasta era doar o fațadă.

Prin însăși natura sa, omul firesc se deosebește de omul duhovnicesc, așa cum învață Apostolul Pavel [(1474]). Strict vorbind, viața spirituală a unei persoane începe abia după dobândirea Duhului Sfânt, Care dăruiește viață veșnică duhului uman.

Rugăciune pură

S-a menționat mai sus că, după predarea completă voinței lui Dumnezeu, prima etapă a rugăciunii cu adevărat spirituale se numește **rugăciune auto-mișcată a minții și inimii.** Deși s-a spus puțin despre aceasta, a fost discutată suficient. Apoi vine o etapă mai desăvârșită a rugăciunii - rugăciunea **pură** sau lipsită de patimi. O astfel de rugăciune **a minții și inimii** este săvârșită de o minte și o inimă deja complet purificate de întuneric și patimi. O inimă lipsită de patimi se roagă pur; gândurile nu mai emană dintr-o astfel de inimă. Prin urmare, lipsirea de patimi este inseparabilă de puritate, atunci când mintea este eliberată de gânduri și dorințe păcătoase.

O astfel de rugăciune este cu adevărat contemplativă, iar persoana trăiește acum o viață cu adevărat spirituală, castă și contemplativă. Trăind o astfel de viață, omul se roagă în adevăr prin Duhul Sfânt. Virtuțile adevăratei castități sunt hrănite de Domnul în grade tot mai mari. Domnul binecuvântează persoana în măsura în care mintea este capabilă să perceapă și sufletul este capabil să simtă harul dăruit. Dumnezeu Se dăruiește persoanei, iar persoana strigă către Domnul, topindu-se în dragostea binevoitoare a Domnului pentru ea: „Potește valurile harului Tău, Părinte Sfinte, căci mă topesc ca ceara ” .

Într-o viață contemplativă, în rugăciunea **pură** , omul dobândește capacitatea de a prevedea grade ulterioare de perfecțiune, atinse la cele mai înalte niveluri ale vieții spirituale după intrarea în rugăciunea **vizuală** . În timpul unei vieți contemplative, mintea urcă de la perfecțiune la perfecțiune; toate virtuțile cresc spre plinătatea lor, iluminate de bunătatea lui Dumnezeu, hrănite de hrana spirituală a Duhului lui Dumnezeu la masa Tatălui Ceresc. Mintea cuiva locuiește în lăcașurile Cerului, trecând prin diferite grade de cunoaștere adevărată, vizitând una după alta lăcașurile tot mai luminoase ale Tatălui Ceresc.

În contemplare, omul devine purtător de cruce, asemenea lui Hristos, purtătorul de cruce, împlinind voia Tatălui său Ceresc în toate lucrurile. Este imposibil să fii purtător de cruce fără întristare, așa cum Hristos, Fiul lui Dumnezeu prin fire, a trăit în întristare de-a lungul vieții sale pământești. Întristările din viața contemplativă cuprind întreaga persoană spirituală, dar aceste întristări nu sunt aceleași cu cele ale persoanei active. Aceste întristări sunt spirituale. Fiecare înaintare spre cele mai înalte este plină de dificultăți, iar contemplativul este supus întristărilor, în ciuda faptului că este deja liber de patimi. Și întristările pot fi atât de mari încât numai cei mânați de dragostea filială pentru Tatăl Ceresc le pot îndura. Tatăl Ceresc înalță această nouă persoană tot mai sus și, prin dragostea Sa, îi descoperă o cunoaștere misterioasă despre om și despre Sine Însuși, Cel de neînțeles.

În timpul unei vieți contemplative, somnul fuge, trupul uită de mâncare, iar mintea se umple de plinătatea revelației. Toate acestea sunt accesibile, desigur, doar celor cu o puternică tărie spirituală. Iubirea față de Dumnezeu și față de aproapele atinge un nivel incontrolabil, iar mintea arde, aprinsă de iubire.

Rugăciunea vizuală

Tot ce este scris aici despre mintea cu adevărat spirituală, începând cu predarea completă față de voința lui Dumnezeu și terminând cu rugăciunea vizuală . **poate** fi înțeles corect doar atunci când cineva atinge o stare cu adevărat spirituală de castitate a minții și a sufletului. Altfel, orice încercare de a înțelege esența fenomenelor spirituale prin lectură va duce la o cunoaștere falsă, deoarece este imposibil pentru o minte fioroasă să înțeleagă ceea ce este revelat de Duhul lui Dumnezeu, căci adevăratul spiritual este o taină.

Prin urmare, puține se pot spune despre rugăciunea **vizuală** , căci intrăm în acel tărâm în care „toată făptura omenească să tacă”. [1477] Iar cel care este înălțat de Dumnezeu la aceste lăcașuri, el însuși devine un văzător al misterelor.

Contemplația precede adevărata viziune a minții. Rugăciunea contemplativă **pură** precede cel mai înalt grad dintre toate virtuțile - rugăciunea **vizuală** . Această virtute este cunoscută și sub numele de virginitatea spiritului. În rugăciunea **vizuală** , mintea Îl privește direct pe Dumnezeu, înțelegând căile dispensației lui Dumnezeu, de la începutul Sfatului Divin pentru crearea omului până la a Doua Venire a lui Hristos și Judecata de Apoi, extinzându-se până la o înțelegere a marilor mistere divine.

Cele mai vrednice minți contemplative sunt insuflate de Tatăl în cele mai înalte lăcașuri cerești, lăcașuri ale virginității spirituale, căci este necesar ca cel puțin la unii indivizi toate facultățile ființei umane să fie pe deplin active. La astfel de indivizi, castitatea spirituală se transformă în virginitate spirituală, viața contemplativă și rugăciunea **curată se transformă în rugăciune vizuală** . Însuși Domnul Atotputernic rânduiește aceasta, hrănind astfel de ființe cerești, care trăiesc spiritual, dar totuși rătăcesc pe pământ cu trupul, cu taine cerești. Dumnezeu îl conduce pe un astfel de om în rugăciunea **vizuală** , în viziunea celor mai ascunse taine ale lui Dumnezeu, iar aceasta este iluminarea supremă a minții și a sufletului în virginitatea spirituală, dobândirea tuturor perfecțiunilor posibile, apropierea maximă de Dumnezeu și urcușul către cetatea apocaliptică a Noului Ierusalim, [coborând] *din cer de la Dumnezeul meu* .

Domnul ridică suflete rare la această adevărată virginitate a duhului. De aici, omul Îl slăvește pe Dumnezeu cu inima sa, iar în el răsună cuvintele cântate cu glas tare de Biserică: „Este luminată de unitatea Treimii, taina sfântă”. Un suflet purificat pe cât posibil, după cuvintele Sfântului Macarie cel Mare , „devine Însuși Duhul” și este mult iubit de Domnul. Și Domnul se bucură cu bucuria Duhului pentru un astfel de suflet - mireasa Sa. Sfinții Părinți aseamănă astfel de suflete cu soarele, căci ele trăiesc cu mintea lui Dumnezeu, primind lumina din Lumina cea veșnică.

Adevărata viață spirituală începe odată cu acceptarea de către o persoană a înfierii de către Dumnezeu prin har, iar din moment ce o persoană devine fiu, ea devine, asemenea lui Hristos, moștenitor spiritual al Tatălui Ceresc, iar El îi dăruiește, ca fiu prin har, Mintea lui Hristos, pentru ca cel adoptat să trăiască spre slava lui Dumnezeu.

Comentariile autorului la tratatul „Despre Rugăciunea lui Iisus”

P.S. Pentru a evita „apropierea inamicului”. P. 825

1. Regula: abordări și metode (până la p. 711)

În primul rând, cititorii acestui tratat trebuie avertizați cu privire la pericolul *încăpățânării proprii* . Situația noastră actuală diferă semnificativ de cea din secolul trecut. În ciuda tuturor dificultăților, astăzi este posibil, cu intenție serioasă și sinceră, să găsești un părinte duhovnicesc cu care să te consulți cu privire la toate problemele fundamentale ale vieții tale interioare. Acest lucru este necesar, dar, în același timp, alegerea unui părinte duhovnicesc necesită reflecție și atenție fără grabă. Nu trebuie să faci greșeala de a încrede un pastor cu *o* orientare antihesihastă. Trebuie ținut cont de faptul că „unii părinți duhovnici experimentați duc o viață liniștită, solitară, nerevelându-se; în timp ce unii, verboși, de fapt nu au experiență spirituală personală”. Este crucial „să te alegi pe tine însuți și, așa cum sfătuiește Sfântul Ioan Scărarul, să-ți *testezi* mai întâi părintele duhovnicesc”. [1479] Cel mai mare pericol pe calea practicii spirituale constă în *prezumția* fără a consulta un părinte duhovnicesc. Aceasta este principala condiție prealabilă pentru seducție. Un exemplu trist al unei astfel de boli poate fi observat pe forumul site-ului Hesychasm (hesychasm.ru): nu numai că unii dintre participanții săi suferă de ignoranță spirituală și o conștiință non-bisericească, dar sunt posedați și de un spirit de voință proprie și autosuficiență, ceea ce duce adesea la daune spirituale grave.

Ori de câte ori tratatul discută despre regulile de chilie sau alte sfaturi practice, cititorul trebuie să aibă în vedere că notițele pe care le-am folosit ca bază pentru compilarea acestui text au fost păstrate de Părintele Antonie în circumstanțele unice ale timpului său. Mulți dintre cei care au muncit în lume în anii 1950 și 1960 nu au putut participa în mod regulat la slujbele bisericești, de unde și particularitățile. Asceții cred că un călugăr care trăiește în afara mănăstirii „nu va îndura – nu va putea rezista – vieții monahale” decât dacă „citește regula monahală în fiecare zi, adică întregul ciclu zilnic de slujbe liturgice plus regula de chilie” [(1480]). După muncă și toate treburile casnice, ascetul își începe a doua zi de lucru: „Nu mai puțin de cinci ore pe zi se petreceau cu regula”. Această situație s-a schimbat abia în anii 1990: „Acum este mai ușor – slujbele se țin în biserică în fiecare zi” [(1481]).

Când întâlnim recomandarea de a adăuga cinci sute de Rugăciuni ale lui Iisus la rugăciunile de dimineață și de seară, trebuie să luăm în considerare și o altă opinie predominantă în cercurile monastice de astăzi. Chiar și cele cinci sute obișnuite, obligatorii pentru călugări, sunt nesigure pentru laici, având în vedere susceptibilitatea extraordinară a contemporanilor noștri la ispitele carnale și

obsesia lor fără precedent pentru mândrie. Prin urmare, ar trebui să fim și mai atenți la îndeplinirea acestei reguli de două ori pe zi, mai ales pentru începători. „Unul dintre cele mai importante și necesare daruri de la Dumnezeu este darul discernământului - este esențial în treburile lumești și mai ales în viața spirituală.” Prin urmare, un bătrân al timpului nostru sfătuiește: „Asigurați-vă că vă relaxați regula rugăciunii. La urma urmei, atunci când cineva începe să spună Rugăciunea lui Iisus în timp ce nutrește simultan pasiuni în suflet și inimă, poate apărea vătămări mintale.” Așadar, faceți totul cu sfaturi și ținând cont de propria bunăstare... În timpul nostru, este imposibil să te asumi o ispravă, mai ales pe cont propriu - mândria a întunecat mințile și sentimentele într-o asemenea măsură încât aceste isprăvi nu aduc decât distrugere” [1482] .

Să ne amintim, de altfel, cuvintele sfântului părinte, adresate nu laicilor din prezent, ci laicilor dinainte de revoluție: „Vă este imposibil, cu studiile și alte activități, să vă umpleți întreaga viață cu Rugăciunea lui Iisus”, fiecare „să facă 20, 40, 50 și chiar 100 de rugăciuni pe zi. Fiecare se va descurca după propriile puteri. Unul să avanseze cu un centimetru, altul cu un arșin, al treilea cu o stânjină și altul, poate, chiar cu o verstă, important este să avansați cu cel puțin un centimetru și slavă lui Dumnezeu!” [1483] Și iată instrucțiunea pentru călugării monahi din secolul al XX-lea: „Inițial, hotărâți-vă să spuneți o sută de rugăciuni ale lui Iisus cu atenție și fără grabă. Mai târziu, dacă vedeți că puteți spune mai mult, adăugați încă o sută. În timp, în funcție de nevoie, puteți crește și mai mult numărul rugăciunilor rostite. ” [1484]

Există însă sfaturi de o natură complet diferită. Acest lucru este firesc; au existat întotdeauna abordări și metode diferite și mult depinde de caracteristicile individuale atât ale pastorilor, cât și ale turmei. Iată, de exemplu, instrucțiunea pentru cineva care abia începe să învețe Rugăciunea lui Iisus: „Lecția de rugăciune trebuie finalizată pe rând. Începeți cu o măsură mai mică. De exemplu: două sau trei zile la 1000, apoi două sau trei zile la 2000, apoi o săptămână sau mai mult la 3000... Puteți rămâne la 3000 puțin mai mult. Apoi adăugați o mie... Cel mai bine este să finalizați această lecție noaptea... Și toată lumea ar trebui să facă această rugăciune, nu numai călugării, ci și laicii” [1485.] Dar totuși, în primul rând, ar trebui să ne interesăm nu de cât , ci de cum *să* facem rugăciunea. Există un episod instructiv pe această temă.

O călugăriță care rostea o mie de Rugăciuni ale lui Iisus i-a cerut episcopului Barnaba (Belyaev) o binecuvântare pentru a-și spori și mai mult domnia și a primit acest sfat: „Încearcă o încercare. Nu o mie... ci doar zece Rugăciuni ale lui Iisus și fă-o în așa fel încât niciun gând sau idee străină să nu se strecoare printre ele.” Curând, călugărița „a venit din nou și s-a pocăit că sarcina o depășea. Pur și simplu nu putea spune acele zece rugăciuni fără să-și amintească ceva, fără să fie atentă la ceva.” Și adesea „se lasă atât de dusă de gânduri încât uită unde se află și ce trebuie să facă. Este chiar surprinsă de cât de dificil este . ” [1486]

Aceasta este o surpriză pentru cineva care nu luase în considerare anterior esența și sensul rugăciunii - atât de mult poate o dedicare la partea exterioară a problemei să întunece mintea. „Unii schimonahi și călugări recită de fapt o

mulțime de rugăciuni, dar nu este de niciun folos. Este o muncă irosită... Dumnezeu își răsplătește darurile nu prin simplă muncă, ci prin smerenie. ” [1487]

Începătorii se întreabă uneori: este posibil să înlocuiască complet regula de rugăciune citită din Cartea de Rugăciuni cu Rugăciunea lui Iisus? Acesta este adesea un răspuns la o afirmație a Sfinților Părinți despre rugăciunea mentală, cum ar fi: „Dacă rugăciunea reușește, ea înlocuiește regula de rugăciune constând din cărți de rugăciuni”. [1488] Într-adevăr, în Filocalie și în Viețile Sfinților, se poate găsi uneori un astfel de sfat: să se reducă la minimum rugăciunea prescrisă și să se completeze totul cu Rugăciunea lui Iisus. Dar ce vor să spună Părinții aici? Despre ce *minim* vorbesc ei? De exemplu, Sfântul Grigorie Sinaitul scrie că un monah poate „să reducă la minimum rugăciunea prescrisă”, și anume: „să se citească Oficiul de la Miezul Nopții, Rugăciunile de Dimineață, Utrenia, Vecernia și Completoarea”. După ce se roagă timp de cinci ore în acest fel, se pot înlocui Orele, tipicele, Psaltirea și canoanele cu Rugăciunea lui Iisus . [1489] Pentru mulți dintre noi, un astfel de minim este mai mult decât un maxim. În general, Părinții insistă că trebuie să dobândim obiceiul Rugăciunii lui Iisus pentru o perioadă lungă de timp, în paralel cu rugăciunea statutară, deoarece rugăciunea statutară ne hrănește diferit față de Rugăciunea lui Iisus – ne hrănește la **un nivel diferit** .

2. Ascetism: abținere de la orice (până la p. 716)

Autocontrolul complet a fost inițial considerat fundamentul asceticismului creștin . [1490] „Legea abstinenței este esențială pentru cei care intenționează să trăiască cu evlavie”, afirmă vechea Regulă a Sfântului Vasile cel Mare. „Acest lucru este evident, în primul rând, din faptul că Apostolul numără abstinența printre roadele duhului , [1491] apoi din faptul că Apostolul atribuie succesul în puritatea slujirii abstinenței.” Acest lucru nu este surprinzător, căci „mortificarea și înrobirea trupului nu se realizează prin nimic atât de eficient ca prin abstinența”, purificând și pregătind pe cineva pentru lupta interioară sfințitoare. În cele din urmă, „prima neascultare față de om a venit din necumpătare”, de aceea toți Sfinții Părinți ne învață acest lucru, arătând „mărturii ale propriei lor abstinențe”. „Întreaga viață a sfinților și a oamenilor binecuvântați, exemplul Domnului Însuși, care a venit în trup, ne învață abstinența... Abstinența este distrugerea păcatului, înstrăinarea de patimi... începutul vieții spirituale; ea pregătește pentru binecuvântările veșnice.” [1492] Cel mai important, virtutea abstinenței contribuie *la educația* inimii. Inima este un principiu sensibil; ea „simte toate schimbările care au loc în sufletul și trupul nostru”. În timp ce, „în starea păcătoasă prezentă, inima noastră, atrasă de nevoile instinctive, este atrasă mai mult spre savurarea plăcerilor senzuale”. Limitându-ne la plăcerile poftei, eliminând tot ceea ce duce la ea, ne deschidem astfel calea directă către puritatea inimii. Prin urmare, asceții înțelepți sunt foarte stricți cu ei înșiși; de dragul „dobândirii purității inimii, ei se abțin chiar și de la plăcerile permise ” . [1493]

Când discutăm despre vigilență ca formă de abstinență, trebuie să abordăm problema măsurii și calității somnului nocturn. „În această formă de

automortificare, trebuie să fim atenți să nu depășim limitele stabilite de natură. Încălcarea regulilor sale nu rămâne niciodată nepedepsită, căci privarea excesivă de somn epuizează puterea organismului, slăbește spiritul și ne face aproape incapabili să îndeplinim sarcinile din timpul zilei. Prea puțin somn este insuficient pentru a odihni creierul și nervii, pentru a întări corpul.” În acest caz, acest lucru se aplică atât călugărilor, cât și laicilor. „O persoană care nu a dormit suficient se simte slabă, letargică și incapabilă de noi eforturi: conceptele sale sunt confuze, sentimentele sale sunt împovărătoare, mișcările sale sunt obositoare; este nemulțumită de toate, furios și posomorâtă, pentru că creierul și nervii îi sunt încă iritați.” Dar, pe de altă parte, „somnul prelungit și frecvent produce slăbiciune și inactivitate a creierului... Somnoloșii au o minte ternă, o memorie slabă, o imaginație leneșă, moartă, sentimente terne” și un corp flasc. Durata somnului normal depinde de mulți factori; „variază în funcție de vârstă, sex, temperament, ocupație, anotimp și climă”. Prin urmare, „este imposibil să se atribuie o singură regulă generală tuturor”.

În general, „pentru adulții dintr-un climat temperat, este mai sănătos să se culce între orele 21:00 și 22:00 și să se trezească între orele 4:00 și 6:00, odată cu răsăritul soarelui, ca trezire generală a întregii firi. Se recomandă să doarmă nu mai puțin de șase și nu mai mult de șapte ore pe zi, iar la bătrânețe, cinci ore de somn sunt suficiente”. Dar, în special, „fiecare ar trebui să-și înțeleagă” propria măsură din propria experiență. Sfinții Părinți au remarcat că „prea mult somn face mintea plictisitoare, gândurile deșarte se înmulțesc, pofta se intensifică și se induce tristețea. Potrivit Sfântului Climac, privegherea purifică mintea, în timp ce somnul lung împietrește sufletul. Un călugăr viguros este dușmanul desfrânării, iar unul somnoros este prietenul său. Tregegherea este stingerea poftelor carnale, eliberarea de vise. Somnul excesiv naște uitare, în timp ce privegherea șterge memoria ” . [1494]

În ceea ce privește somnul, se poate adăuga că, de exemplu, Sfântul Serafim de Sarov le-a poruncit surorilor Diveevo să doarmă șase ore noaptea și încă o oră în timpul zilei după prânz. În același timp, există numeroase exemple de abținere remarcabilă de la somn, chiar și în domeniul lumesc. De exemplu, Sfântul Ioan de Kronstadt, în ciuda volumului său supranatural de muncă, dormea doar trei până la patru ore pe zi [(1495)] , iar Sfântul Ioan de Shanghai , după cum se știe, după ce a depus jurămintele monahale, nu s-a întins în pat timp de patruzeci de ani, până la moartea sa, și s-a odihnit doar stând jos [(1496] *). Firește, astfel de isprăvi, în care asceții abia dorm, sunt realizate prin puterea Duhului Sfânt și sunt un dar al harului, ceva de neatins prin puterea omenească fără harul vegherii* acordat de sus . Dacă, însă, cineva își supune cu îndrăzneală natura violenței, atunci aceasta se termină prost - se predă în mâinile dușmanilor mântuirii sale. Rămâne de reamintit că uneori isprăvi extraordinare, uimitoare la înfățișare, sunt săvârșite de putere demonică. Găsim numeroase exemple în acest sens în biografiile asceților și în Patericoane. Astfel, un anumit călugăr „a stat desculț pe cărbuni încinși și, stând acolo, a recitat întreaga Rugăciune Domnească, « *Tatăl Nostru* ».” El se credea înzestrat cu har „pentru puritatea și măreția vieții sale ascetice”, dar, în realitate, a săvârșit acest lucru exclusiv „prin influență demonică”. Această ispravă unică s-a încheiat în consecință: „călugărul a trecut

de la sfințenie imaginară la poftă nestăvilită, apoi la frenezie completă și, aruncându-se în cuptorul aprins al unei băi publice, a fost mistuit ” . [1497]

Abstinența părinților din vechime era cu adevărat extraordinară. Regula dată de Dumnezeu mănăstirilor egiptene ale Sfântului Pahomie cel Mare, составленный в IV веке «по предначертанию святого ангела», являл «совершенство и неподражаемую строгость дисциплины», своей суровостью он превосходил уставы Палестины и Месопотамии. Свт. Василий Великий, посетив эти обители Египта во времена их расцвета, нашел там не только «идеальный образ иночествования», но и вообще «полнейшее и точнейшее осуществление христианства», «истинный образ жизни о Христе Иисусе». Каков же христианский идеал, заповеданный ангелом? По Уставу, иноки спят сидя и не раздеваясь, «кроме рогожи на седалище отнюдь не должно постилать что-либо». В полночь подъем на молитву, после которой «они уже не давали себе спать»; если кто «чувствует жажду, а настает день поста, пусть воздержится и не пьет». Трапезу «составлял хлеб с солью, некоторые овощи и одно варево» раз в сутки. Наесться досыта было невозможно, но братия и это сокращали: «иные в трапезу приходили с тем только, чтобы скрыть свое воздержание»; едва отведав что-нибудь, тем и ограничивались, «многие имели правилом есть только хлеб с солью», другие «вкушали чрез день и два». Послаблений телу не давалось, его «и водою обмывать запрещалось, разве только в крайнем изнеможении. Нельзя было также разводить огня особо от общего, какая бы потребность погреться ни чувствовалась». И тем не менее чрезмерное пощение никогда не поощрялось.

Astfel, Regula Sfântului Vasile cel Mare, deși nu interzice „postul sau privegherea voluntară mai mult decât alții”, desigur, „dacă starețul permite”, totuși o descurajează. La urma urmei, a dori ce e mai bun și „mai mult decât alții, chiar și în cei mai buni, este o pasiune competitivă, născută din vanitate”. Abstinența constă, în primul rând, „nu doar în evitarea alimentelor, care sunt în sine lipsite de sens... ci în renunțarea completă la propriile dorințe ” . [1498]

Isprăvile supranaturale ale Părinților din vechime ni se par pur și simplu fabuloase. Luați-l pe Simeon de Divnogorsk, care a postit la frageda vârstă de șase ani, nemâncând nimic timp de șapte zile, apoi a ținut regula toată viața: mânca la fiecare trei zile, uneori la fiecare șapte, alteori la fiecare zece zile. Sfântul Or mânca o dată pe săptămână, la fel ca și Sfântul Macarie al Alexandriei în timpul Postului Mare. Ioan Postitorul , Patriarhul Constantinopolului, a mâncat o dată pe săptămână pe tot parcursul episcopatului său, consumând câteva legume duminica. Sfântul Paisie s-a abținut inițial de la mâncare cinci zile pe săptămână, îmbogățindu-se cu mâncare săracă sâmbăta și duminica, dar mai târziu a început să se abțină timp de două săptămâni. Sfântul Petru al Athosului și-a început abținerea cu două săptămâni și, mai târziu, a mâncat întotdeauna din mâncarea adusă de un înger al lui Dumnezeu doar o dată la patruzeci de zile. Visarion și Simeon Nebunul pentru Hristos din Palestina au stat adesea o săptămână întreagă, uneori patruzeci de zile, fără mâncare. Sfântul Simeon

Stilitul mânca o dată pe săptămână și petrecea sfintele patruzeci de zile fără mâncare și fără băutură.

Mulți alții și-au petrecut întreaga viață în isprăvi uimitoare de post, iar când au mâncat, rămâne de văzut ce fel de mâncare era. De obicei, erau smochine și curmale, cele mai simple legume fără condimente, poate cu sare și foarte rar cu ulei vegetal. Pusticii mâncau ceea ce se numea sochivo: boabe fierte de grâu, orz și linte. În mănăstiri, mâncau și pâine; în schituri, mâncau mai ales biscuiți, pe care îi făceau stocuri pentru câteva zile, luni sau chiar ani. Sfântul Marcu al Traciei, care nu mai văzuse o față umană de 95 de ani, i-a mărturisit lui Serapion, care l-a vizitat, că foamea îl obliga uneori să-și umple burta cu pământ și să bea apă de mare. În deșerturile împădurite ale Rusiei, mâncau de obicei plante sălbatice, rădăcini de iarbă, mușchi sau scoarță de stejar. Mâncarea era considerată *medicament* . Mulți dintre pustnicii din Peșterile Kievului mâncau prosforă doar o dată pe zi. Sfinții postitori își petreceau nopțile în rugăciune și închinare, iar întreaga zi era petrecută în muncă grea. Dormeau o oră sau două pe zi pe pământul gol, îndurând căldura verii și frigul iernii. Unii nu se întindeau deloc, ci doar moțăiau, stând jos sau în picioare.

Uneori se pune întrebarea: ce efect a avut o astfel de abstinența nemiloasă asupra sănătății oamenilor? A fost dăunătoare organismului? Răspunsul se află în datele despre durata vieții sfinților. De exemplu, Simeon Stilitul a stat pe stâlpul său timp de 80 de ani și a trăit în total 103 ani; Ciriac Pustnicul a trăit 109 ani; Alipiu Stilitul a trăit 118 ani; Ioan Tăcutul a trăit 104 ani; Antonie și Teodosie cel Mare au trăit fiecare câte 105 ani; Pavel din Teba a trăit 113 ani; Pavel din Komel a trăit 112 ani; iar Macarie din Alexandria a trăit 100 de ani. Marcu din Tracia a petrecut 95 de ani singur în deșert, plus o perioadă similară de timp petrecută anterior în lume. Mulți alți asceți au trăit până la 100 de ani, iar majoritatea au ajuns la 90 de ani . Mai mult, un astfel de stil de viață nobil, mai „propriu puterilor cerești” decât oamenilor, nu era străin nici soțiilor. „Ele, asemenea bărbaților, se angajează în luptă cu diavolul și cu puterile întunericului; iar în această luptă, slăbiciunea naturală a sexului nu servește deloc drept obstacol... De aceea, soțiile își întreceau adesea soții în isprăvile lor.” 1500 Severitatea asceticismului, contrar temerilor unor sceptici, nu numai că nu dăuna de obicei sănătății, dar contribuia la longevitatea pustnicilor, care, în plus, nu recurgeau la medici sau la medicamente. Aceștia erau întăriți de un singur *medicament* - harul atotrecuperător al Duhului Sfânt.

Însă nu orice creștin înțelege sensul asceticismului. Sfântul Paisie al Moldovei a fost odată nevoit să clarifice erorile asociate cu grija excesivă pentru sănătatea fizică. Într-o scrisoare către camarazii săi, el explică motivele abținerii de la carne: „După potop, Domnul, din slăbiciune omenească, a îngăduit consumul de carne, dar rânduiala vieții monahale corespunde vieții în paradis, unde nu exista consum de carne.” În secolul al VI-lea, Sfântul Sava cel Sfințit a „stabilit în cele din urmă abținerea de la carne” pentru monahi. „Și aceasta a devenit rânduiala generală în toate țările”, pentru totdeauna. Iar ideea că se presupune că „abținerea de la carne este dăunătoare sănătății” este complet falsă .

Părintele Ioan de Kronstadt a trebuit să-i avertizeze și pe cei prea preocupați de nevoile trupești: „Este un lucru uimitor: oricât de mult ne-am îngriji de sănătatea noastră, oricât de mult ne-am îngriji, oricât de sănătoase și plăcute ar fi alimentele pe care le consumăm, oricât de băuturi hrănitoare am bea, oricât de mult ne-am plimba la aer curat, în cele din urmă totul ajunge să fim supuși bolii și descompunerii. Sfinții, care disprețuiau trupul, mortificându-l cu abstinența și postul constant, culcându-se pe pământul gol, priveghere, munci și rugăciune neîncetată, și-au imortalizat atât sufletul, cât și trupul; trupurile noastre, mult hrănite și delectate cu plăceri, emană o duhoare după moarte și, uneori, chiar și în timpul vieții, dar trupurile lor sunt parfumate și înfloresc, atât în viață, cât și după moarte. Este un lucru uimitor: noi, creând, ne distrugem trupurile, iar ei, distrugând, au creat... Frații mei! „Înțelegeți sarcina, scopul vieții voastre. „Trebuie să mortificăm trupul cel plin de pătimire, sau patimile trupești, prin abstinența, munca și rugăciunea.” [1502] Iar în jurnalul său, părintele Ioan scrie: „Cu cât stai mai mult în pat dimineața sau în timpul zilei, cu atât inima ta se răcește mai mult față de Dumnezeu și de rugăciune, față de viața duhovnicească; la fel se întâmplă și când o persoană mănâncă și bea cu plăcere dincolo de ceea ce este cuvenit. Carnea trebuie mereu ținută sub control, în supunere față de spirit... Cât de ușor se simte sufletul când stomacul este gol . ” [1503]

Miracolele abstinenței de către cei drepți au fost demonstrate în mod repetat în ultimele două secole. Asceții athoniți practicau întotdeauna o moderație extraordinară în mâncare și somn. De exemplu, compatriotul nostru, Starețul Tihon din Kaliagra, trăind într-o peșteră, mânca doar biscuiți o dată la trei zile și adesea o dată pe săptămână. Deja la bătrânețe, își făcea provizii de o singură ridiche pentru Postul Nașterii Domnului, fără să arunce cojile, ci uscându-le pe o frânghie. La sărbătorile mari, când peștele era permis la mese, starețul încălzea apă într-o conservă de tablă, punea cojile uscate în ea și apoi le usca din nou pentru următoarea sărbătoare. Adăugând un vârf de cuțit de orez, în timp ce gusta acest fel de mâncare, se condamna pentru marele său păcat: trăind în deșert, se delecta cu „supă de pește”! Înainte de moartea sa, părintele Tihon i-a lăsat moștenire chilia fiului său duhovnic, Sfântul Paisie Athonitul. I-a lăsat provizii lui Paisie Athonitul: „Vedeți, iată provizii pentru trei ani întregi”. Acestea erau conserve: șase conserve mici de sardine și patru de calamar, aduse cu mult timp în urmă și lăsate neatinse. „Pentru mine”, remarcă părintele Paisie, „aceste conserve ar rezista doar o săptămână ” . [1504]

Iată cuvintele cu care Starețul Daniel de Katounakia îl întâmpină pe novicele nou-venit: „Copilul meu, aici avem mâncare doar o dată pe zi și fără untdelemn... Petrecem cea mai mare parte a nopții în rugăciune. Dormim puțin și trebuie să muncim ziua pentru a câștiga pâine... Nu avem izvor aici. Apa de ploaie care este colectată trebuie folosită cu cea mai mare grijă. Este imposibil să plantezi o grădină printre aceste stânci, așa că nu mâncăm nici fructe, nici legume... Avem biscuiți în loc de pâine... Nu avem lapte, brânză sau ouă. Nici măcar de Paște.”

În kalivele Kerasia, se abțineau tot anul de la ouă, pește și ulei vegetal. În loc de ouă de Paște, fierbeau cartofi, îi vopseau în roșu și schimbau urări de Paște cu acești cartofi. O altă caracteristică a acestei vieți ascetice era nespălatul,

nespălatul personal, netăierea părului sau pieptănarea. Starețul Kallinikos Isihastul, al cărui corp nu a fost niciodată atins de apă, spunea: „Aici ne spălăm doar cu lacrimi și sudoare”. Starețul știa atât din Scara Scării, cât și din experiență personală că „carnea uscată nu oferă adăpost demonilor”. Și mulți alți părinți trăiau așa, peșterile lor neavând sobă nici măcar iarna. Deși Starețul Ignatie de la Katounakia avea un pat în chilie, nu se întindea niciodată pe el, stând noaptea în rugăciune și ținându-se cu frânghii de cârligele dulapului, luptând împotriva somnului. Starețul Sava, petrecându-și toate nopțile în rugăciune, „stătea mereu drept și nemișcat, ca un stâlp neclintit, ținând în mână un rozariu cu trei sute de noduri”. Pentru a evita să cedeze în fața somnului și să se prăbușească, și-a trecut curele pe sub brațe, legate cu frânghii de tavan. Starețul Codratus din Caracalla spunea despre calea asceticii: „Un călugăr este cel care vrea să doarmă și nu doarme, care vrea să mănânce și nu mănâncă, care vrea să bea și nu bea. Un călugăr se distinge prin smerenia constantă a trupului . ” [1505]

Trebuie menționat că o viață monahală destul de strictă este încă răspândită astăzi, de exemplu în cenobiile athonite aflate sub îngrijirea copiilor spirituali ai Starețului Iosif Isihastul . Ziua de acolo, în stil bizantin, începe cu Vecernia, urmată de Pavecernia după cină, urmată de odihnă, care iarna durează aproximativ două ore. După odihnă, vine regula chiliei: Rugăciunea lui Iisus timp de patru ore. La ora două dimineața, încep slujbele - Oficiul de la miezul nopții, Utrenia, Ceasurile și Liturghia. Apoi vine o masă și o odihnă de două ore. Frații petrec apoi întreaga zi, până la Vecernie, cu ascultări. Astfel, călugării nu dorm mai mult de patru ore pe zi, mănâncă de două ori pe zi și țin un post strict lunea, miercurea și vinerea, ceea ce înseamnă că practic nu mănâncă. În total, petrec aproximativ zece ore în rugăciune .

Împărăția Cerurilor se ia cu forța, iar cei care folosesc forța o iau cu forța [1507] , dar acest efort nu se limitează la privarea de somn și mâncare – conform poruncii Noului Testament, *asceții se abțin de la orice* [1508.] Adevărata abstinență „se extinde la toate acțiunile și mișcările noastre interne și externe”. Și de aceea, conform sfatului Părinților, „fă tot ce este împotriva poftelor trupești: dacă vrei să te întinzi mai confortabil – obligă-te să faci contrariul; dacă vrei să te lași pe spate în timp ce stai – abține-te; și așa în orice... Pentru a primi Duhul Sfânt, este necesar să epuizezi trupul; dăruiește trupului și primește Duhul”. Dar, în același timp, „nu căuta căi speciale; nu-ți impune isprăvi speciale; ci, pe măsură ce se întâmplă, pe măsură ce Domnul trimite putere, atunci obligă-te constant și fără milă să faci tot ce este bine” [1509] .

Pentru a proteja simțurile exterioare, fără de care este imposibil să duci o viață spirituală, trebuie „să nu-ți împrăștii privirea în lateral, să nu privești inutil niciun obiect, mai ales pe cel ispititor, să mergi cu privirea în jos” și să privești tot ce este în jurul tău „fără patimă, fără gând, **văzând fără să vezi** ”; dacă ceva exterior îți captează atenția, atunci această ispită trebuie „scurtată cât mai repede posibil”. Acest ultim punct înseamnă: „ *Dacă te ispitește ochiul tău drept, scoate-l”* [1510] , „adică întrerupe viziunea periculoasă”. De asemenea, este necesar să ne păzim auzul: „Cuvintele rele, deși nu stârnesc imediat patimă în inimă, lasă

totuși semințe în suflet care, dacă sunt lăsate mult timp, în cele din urmă vor crește și vor aduce roade amare.” Este la fel de important să ne protejăm și celelalte simțuri, mai ales atunci când percepem opere de artă.

„Trebuie să fim atenți la sunetele armonioase care slăbesc sufletul și ne îndepărtează de la amuzamentul gol al urechii către plăcerile păcătoase ale inimii sau care irită simțurile și stârnesc pasiunile.” De asemenea, trebuie să fim atenți „să nu ne atingem propriul corp cu nepăsare”. Răsfățul lacom cu mâncarea „tocește inevitabil ascuțimea minții în înțelegerea lucrurilor cerești, suprimă înclinația spre rugăciune, înmoaie și slăbește trupul, de obicei dispunându-l la inactivitate, la plăcerile senzuale și aprinde pofta.” În cele din urmă, „abstinența ar trebui să se extindă până la tăierea dorinței chiar și pentru mângâieri spirituale, pentru plăcerile inimii, pe care asceții stricți le numesc adulter spiritual, atunci când cineva are prea multă sete de ele și vrea să se angajeze în fapte de evlavie doar din cauza lor” - adică să ne angajăm în ele în mod egoist, pentru sine și nu pentru Hristos . [1511]

În general, „abstinența este primul pas în toate virtuțile”. *Iubește-ți dușmanii , spune* [Domnul] , „adică pe cei care te ocărăsc și te mustră. Cum poți face asta? Te ocărăște în față; nu-l poți iubi brusc acum. Mai întâi, abține-te, ca nu cumva să răspundă cu insulte la rândul său. Apoi, abține-te de la a nutri gânduri rele despre această persoană și așa mai departe. Prin urmare, primul pas către iubire este abstinența.” Trebuie să te obișnuiești cu asceza; intri în această ispravă treptat. Abstinența de la mâncare eliberează pe cineva de „simțul gustului”, de dependență, care „dăunează purității inimii”, din care „izbucnesc patimile trupești, împovărează mintea” și alte patimi sunt aprinse. Și „când vom învăța să ne ținem ochii deschiși, atunci nu vom cădea atât de des în condamnare, vom fi protejați de ispita vecinilor noștri, de invidie”. Văzul este un simț care aduce mult păcat și sentimente rele în inimă.” La urma urmei, „simțurile exterioare sunt ferestrele sufletului prin care păcatul intră în inimă”.

Totuși, adevărata abstinența este lepădarea de sine. Iată ce a învățat Domnul: „lepădarea, până la a-și lepăda sufletul. Această lepădare este necesară pentru că sufletele noastre sunt atât de pline de impuritate și patimi, atât de contrare spiritului lui Hristos, încât fără lepădarea de ele, comuniunea cu Hristos este imposibilă”. Iar lepădarea de sine se realizează prin „dragostea față de aproapele. Pentru a îndeplini datoria iubirii față de aproapele, trebuie să se abandoneze pe sine, să se lepede de sufletul său”. Din acest motiv, Domnul „ne-a învățat să-i iertăm pe dușmanii noștri, să avem milă de cei slabi, să nu-i judecăm pe păcătoși, să ne jertfim pentru binele altora”.

Această poruncă a iubirii aproapelui nu poate fi împlinită fără renunțarea la atașamentele față de bunurile pământești. Se poate renunța la sine, se poate ceda totul aproapelui, numai atunci când căutăm viața veșnică, când ne străduim să iubim singurul Bine veșnic, neschimbător, singura Perfecțiune completă - Dumnezeu . „ [1513]

***

Învățătura patristică despre ascetismul ortodox indică două cauze principale ale înrobirii minții umane față de dorințele pasionale.1514 Prima și fundamentală este căderea lui Adam, în urma căreia natura umană din fiecare dintre noi este deteriorată de la naștere. A doua este condiționată de prima și este legată de caracteristici antropologice. În copilărie, din cauza imperfecțiunii minții lor, o persoană nu este încă capabilă să-și ghideze simțurile; până la aproximativ cincisprezece ani, simțurile însele controlează complet mintea în curs de dezvoltare: „ochii se obișnuiesc să privească cu pasiune frumusețea fizică, urechile sunt încântate de o melodie plăcută, nasul se obișnuiește să miroasă dulceața aromelor, limba și buzele sunt atrase de mâncăruri rafinate, pielea se obișnuiește cu atingerea hainelor moi și plăcute”. Și cum atunci, odată ce aceste abilități au fost formate, se poate „convinge o persoană că nu aici se află adevărata bucurie, că aceasta nu este o plăcere spirituală, ci una carnală, animalică”? Mintea, crescută din copilărie sub controlul simțurilor, „se trezește legată, ca cu lanțuri de fier, de cele cinci simțuri”. Creată ca rege peste trup, ea „a devenit sclava” acestuia și este involuntar „înclinată spre satisfacerea simțurilor”. Mai mult, sfera noastră spirituală este susceptibilă influenței forțelor demonice și, prin urmare, „Satan însuși, stăpânul tuturor poftelor trupești, gâdilă mintea, inima și toate simțurile”.

Mintea unei persoane trecute de copilărie, cu o educație creștină adecvată, atinge maturitatea. Ea „învață din Sfânta Scriptură și din Sfinții Părinți că există o altă plăcere, asemănătoare ei, nu trupească, ci spirituală”. Mintea **unei** persoane normale nu se poate împăca cu poziția sa servilă: „fiind iubitor de Dumnezeu prin fire, nu poate suporta ca simțurile trupului în care locuiește să fie înrobite de patimi, că el însuși este înrobit și, din stăpân și rege, a devenit rob și captiv”, lipsit de comuniunea cu Dumnezeu. Cum poate cineva, așadar, eradica obiceiurile înrădăcinate, să se elibereze de tirania patimilor și să subordoneze simțurile minții? „Când un rege dorește să cucerească cu ușurință un oraș împrejmuit cu ziduri, îi privează pe locuitorii acestuia de toate sursele de hrană și, prin urmare, îi obligă să se predea. Mintea folosește mijloace similare în lupta sa cu simțurile: le înăbușă treptat fiecare dintre poftele lor obișnuite”. Este necesar să „îți stăpânești cele cinci simțuri, oferindu-le doar ceea ce este cel mai necesar pentru nevoile trupești și tăind tot ceea ce este inutil și duce la plăcere”.

O astfel de blocadă constituie esența asceticismului, în urma căreia patimile se ofilesc, se usucă și se atrofiază, în timp ce puterile sufletului, vindecate și purificate de patimile toxice, sunt acum capabile, sub îndrumarea minții și hrănite de energia harului divin, să tindă spre Creatorul lor. Este deosebit de important ca cei „care trăiesc în lume în mijlocul ispitelor” să înțeleagă adevărul că „trebuie să fie mai atenți la ei înșiși decât pustnicii, pentru care singurătatea servește drept zid care îi protejează de scene indecente, conversații vulgare și alte murdării”. Pustnicii „sunt ca cei care luptă de la adăpost”, în timp ce laicul poartă război „cu inamicul deschis, față în față, iar gloanțele zboară din toate părțile - peste tot unde întâlnești ocazii de păcat”. Luptându-te în lume, „te afli pe marginea prăpastiei” și „de îndată ce îți relaxezi nepăsător unul dintre simțuri, ești aproape de distrugere”.

Când începem lupta pentru propriul suflet, „este necesar să suprimăm privirea ochilor asupra frumuseții trupești, care duce sufletul la patimi nepotrivite”. După cum se spune: „ *Am făcut un legământ cu ochii mei, să nu mă uit la o fecioară* ”. [1515] Din păcate, mulți nu reușesc să înțeleagă întreaga gravitate a acestui legământ. Vederea noastră „este ca un hoț: capturează repede mintea, astfel încât într-o clipă, dintr-o privire pătimașă, imaginea unui idol se întipărește în memorie, sufletul se desfătează în el, inima îl dorește și omul păcătuiește”, căci cel care a privit *cu poftă a deja comis adulter* , și nu numai mental, ci și *în inima sa* . [1516] Dimpotrivă, „unde nu a fost privire, nu se ivește poftă” și, prin urmare, „păziți-vă cu atenție ochii, căci idolii văzului sunt întipăriți în memorie mai adânc decât cei care izvorăsc din acțiunea celorlalte simțuri”. Imaginile vizuale sunt imprimate în subconștient pe viață și „oricât de mult am munci, nu suntem capabili să scăpăm de ele: dacă suntem treji, ne asaltează continuu, iar dacă dormim, ne apar în vise și astfel îmbătrânim și murim împreună”, pierzând bătălia pentru puritatea sufletului. Cei care doresc să învingă pasiunile trebuie să-și protejeze și auzul; nu este o coincidență faptul că „conform unei legende binecunoscute, Ulise și-a astupat urechile cu ceară pentru a nu auzi cântecele dulci ale Sirenelor și a pieri”. Și păgânii au înțeles acest lucru, „motiv pentru care Xenocrate i-a învățat pe tineri să poarte dopuri de urechi pentru a-și proteja auzul de conversații corupte și nepotrivite”. Creștinii ar trebui să fie și mai vigilenți.

„Deși simțul gustului este al patrulea în lista fiziologilor, este primul printre altele în influența sa asupra omului.” Conform Sfântului Grigorie Sinaitul, „există trei grade de satisfacere a foamei: *abstinența* , când persistă senzația de foame după ce ai mâncat; *mulțumirea* , când nu simți foame; și *sațietatea* , când te-ai împovărat puțin.” Sfântul Vasile cel Mare îi sfătuiește pe tinerii asceți să respecte doar primul grad, nepermițându-și să ajungă la al doilea și niciodată să „nu mănânce până la săturate”. Iar Sfântul Nicodim Aghioritul adaugă la aceasta: „În timp ce vă păziți gâtul de mâncatul în exces, păziți-l și de condamnare, de vorbe obscene și de vorbe deșarte”, amintindu-și *că pentru fiecare cuvânt deșart* va trebui să se răspundă în [Ziua] *Judecății* .

Nu trebuie să ne ferim mai puțin de „râs, deoarece pregătește pentru jalea veșnică”. Este mai înțelept să îmbrățișăm jalea acum, pentru ca în viața de apoi să devină „cauza unei bucurii nesfârșite”. Trebuie să luăm în considerare și faptul că pasiunile din domeniul simțurilor tactile „ne determină să căutăm haine moi și paturi moi”, confort și plăcere trupească, toate acestea „înmoaie trupul, prelungesc somnul și înflamează pofta”. Ținând cont de toate acestea, „păziți-vă **toate** simțurile”, căci ele sunt ușile „prin care fie moartea, fie viața intră în suflet”.

Așa cum este important să protejăm cele cinci simțuri exterioare de impresiile pasionale, tot așa „trebuie să păzim simțul interior, adică *imaginația* , nelăsându-i să-și imagineze nici imaginile pasionale pe care le-am văzut, nici cuvintele ademenitoare pe care le-am auzit, nici parfumurile pe care le-am mirosit, nici mâncărurile rafinate pe care le-am gustat, nici atingerile pasionale pe care le-am experimentat”. Capacitatea noastră de imaginație este un fel de ecran pe care

se reproduce tot ceea ce am perceput vreodată și nu va fi de niciun folos dacă, în timp ce păzim simțurile exterioare, nu ne stăpânim imaginația, care produce aceeași confuzie în suflet.

Mai mult, dintre toate puterile sufletului, imaginația este cea mai accesibilă forțelor demonice, motiv pentru care „tocmai aceasta folosește diavolul pentru a-l înșela pe om”. Toți oamenii, începând cu Adam, „care au căzut vreodată în păcat și distrugere, au fost înșelați de imaginație”. De aici și îndemnul părintesc: „Disprețuiește imaginile imaginației, disprețuiește-le ca pe un spațiu gol”, iar când vei învăța să tai lucrarea imaginației, vei putea dispreți atât patimile, cât și duhurile care le alimentează.

În cele din urmă, mai presus de toate, nevoia de a păstra puritatea inimii este primordială. „ *Păzește-ți inima cu toată sârguința* ”, poruncește Sfânta Scriptură prin gura lui Solomon, „ *căci din ea izvorăște viața* ” . Inima este sediul sufletului și al vieții, „centrul supranatural care primește harul supranatural al lui Dumnezeu, dăruit nouă prin Sfântul Botez”. Purificarea inimii se realizează numai prin lupta interioară a activității mentale, prin **unirea minții și a inimii** în rugăciunea activă a minții și a inimii: „După ce ți-ai eliberat mintea de toate lucrurile exterioare prin paza simțurilor și a imaginației, trebuie să **o întorci în** inima ta și să meditezi neîncetat la Rugăciunea lui Iisus”.

Numai „prin rugăciunea mintală inima ta, care are o scânteie ascunsă a harului lui Dumnezeu, va fi curățită de cenușa patimilor necurate, astfel încât să vezi acel *foc* pe care Domnul *a venit să-l aducă peste pământul* inimii ” [1519.] Rodul rugăciunii mintale-inima „este purificarea firii și împărtășirea harului supranatural al Duhului Sfânt”, după care „mintea ta va fi luminată de lumina înțelepciunii și a discernământului și astfel, prin această activitate mintală, întregul tău om lăuntric va fi recreat într-un templu al Duhului Sfânt: inima – ca altar și tron, mintea – ca preot, dorința și dispoziția – ca jertfă, iar rugăciunea înălțată din inimă către Dumnezeu – ca tămâie” [1520] .

3. Intenție: gajarea unui cadou postum (p. 717)

„Nu numai moartea îl face pe om un sfânt martir”, spune Sfântul Ioan Gură de Aur, „ci dispoziția sufletului: cununile martirice sunt adesea țesute nu pentru scopul faptei, ci pentru intenție.” Această idee se reflectă într-un fel sau altul în toate scrierile patristice: „Dumnezeu privește inima și judecă după intenție.” [1521] „Dumnezeu caută intenția în tot ceea ce facem: fie că o facem de dragul Lui, fie pentru alt motiv”, prin urmare „judecata lui Dumnezeu nu ia în considerare faptele, ci intenția cu care sunt săvârșite.” [1522] „Dumnezeu privește mai mult la dispoziția și voința sufletelor noastre decât la ostenelile trupești cu care ne exersăm și ne străduim spre virtute.” [1523] „Dumnezeu nu se uită la numărul isprăvilor noastre, ci cercetează scopul și rațiunea cu care le săvârșim și revarsă binecuvântarea Sa în consecință .” [1524] *Însuși Cuvântul lui Dumnezeu... judecă gândurile și* ***intențiile*** *inimii* . De aceea, *nu judecați nimic înainte de vreme, până când va veni Domnul, care... va descoperi* ***intențiile*** *inimii . Atunci, oricine* este vrednic va primi laudă de la Dumnezeu. Și, totodată, *El va răsplăti... faptele oamenilor după* ***intențiile*** *lor* . [1525]

Un stil de viață ascetic bazat pe abstinența completă este esențial pentru oricine dorește mântuirea, deși, desigur, nu tuturor celor care au voința de a dobândi harul Duhului Sfânt și de a se uni cu Hristos li se acordă oportunitatea de a culege roadele ostenelii lor în această viață. În ciuda eforturilor noastre, „perfecțiunea nu este accesibilă tuturor", ci, conform poruncii Părinților, „dragostea pentru perfecțiune nu este doar accesibilă, ci și obligatorie". [1526] Acesta este un aspect excepțional de important al învățăturii patristice pentru noi, confirmând că, odată cu strădania spre perfecțiunea spirituală, acest dar poate fi dobândit la trecerea la veșnicie, dobândit chiar și de cei care nu au reușit să-și desăvârșească ostenelile în această viață.

Cine poate spera la o astfel de minune? Cei care și-au demonstrat intențiile în acțiune. Cei care se străduiesc neobosit, în ciuda lipsei de rezultate bune tangibile. Cei care nu așteaptă nicio recompensă în această lume primesc garanția unor daruri durabile în viața veșnică. Pentru mulți, ar fi nefolositor, chiar distructiv, să culeagă roadele faptelor lor bune pe pământ. Acest lucru este valabil atât pentru cei experimentați, cât și pentru cei maturi spiritual - darurile harului le pot servi în mod nefolositor, devenind o ispită insuportabilă. De aceea, Dumnezeu, protejându-i pe lucrătorii Săi spirituali credincioși, îi răsplătește pe mulți dintre ei nu acum, ci îi împodobește cu o cunună a biruinței după moarte. Din acest motiv, este atât de important să ne demonstrăm intențiile bune în acțiune, dedicându-ne toată puterea rugăciunii, ascultând de porunca urgentă de a „încredința întreaga viață" lui Hristos. Apoi, „în ceasul despărțirii sufletului de trup, dacă sufletul este puternic în rugăciunea din inimă, se va bucura și va exulta " . Sfântul Macarie cel Mare ne asigură că ascetul care își găsește sfârșitul nu într-un duh slăbit, ci stăruind în lucrare interioară dezinteresată, luptând pentru cele mai înalte țeluri ale contemplării și îndumnezeirii – chiar dacă este încă departe de desăvârșirea Părinților – are dreptul să nădăjduiască primirea celor mai înalte daruri de la Dumnezeu dincolo de mormânt. Cel care nu abandonează munca rugăciunii, a cărui inimă caută comuniunea cu Dumnezeu, al cărui suflet tânjește neîncetat după El – acela, așa cum ne învață Sfântul Macarie, „este deja în comuniune cu Dumnezeu". În însăși stăruința rugăciunii, el găsește deja garanția unui dar mare și inalienabil .

4. Pseudo-rugăciune: jocuri ale imaginației (până la p. 722)

Tratatul afirmă că „nu este necesară nicio înțelepciune sau cunoaștere specială pentru a săvârși rugăciunea verbală". Se continuă spunând că „nu apar ispite speciale, greu de recunoscut, în acest moment". Toate acestea se aplică celor care se află sub ascultarea unui mentor experimentat, care, după cum se spune, a înotat peste marea patimilor și a ajuns în limanul isihiei - un mentor care știe cum să-i conducă și pe alții acolo. Pentru toți ceilalți, aceste afirmații necesită clarificări. Cititorul poate avea impresia că practicantul rugăciunii verbale nu are nevoie de cunoștințe teoretice și că nu există pericole serioase în această etapă. Dar acest lucru nu este în întregime adevărat. Pentru a înțelege corect cele spuse, este necesar să se acorde atenție mai multor detalii.

Într-adevăr, străduindu-se în simplitate sinceră, cineva poate rămâne cu succes în rugăciunea verbală până la sfârșitul zilelor sale sau poate ocoli cu succes perioada verbală și atinge rugăciunea mentală. Dar acest lucru este posibil doar cu condiția respectării stricte a ceea ce a fost prescris anterior: atunci când cineva se vede „complet afundat în păcat” și „încetează să se mai considere vrednic de ceva” - adică atunci când rămâne în smerenie autentică. Mai mult, această persoană nu ar trebui în niciun caz să pretindă vreo luptă ascetică extenuantă. Și cu siguranță, așa cum s-a spus anterior, cineva „nu ar trebui să ia în considerare nimic neobișnuit în sine sau în jurul său - căldură, vreo lumină, chipurile sfinților sau ceva similar”.

Dacă cineva nu reușește să adere cu fermitate la toate virtuțile menționate anterior, atunci chiar și în stadiul rugăciunii verbale există un risc considerabil de a se corupe - cineva este, așa cum se spune, „în pericol extrem de a suferi”. [1529.] Se poate suferi, în primul rând, deviind către pseudo-rugăciunea *de tip visător* sau *intelectual* . Oamenii au adesea încredere în propriile idei despre rugăciune, care sunt destul de departe de adevăr, și sunt, de asemenea, ușor lăsați pradă senzațiilor și impresiilor subiective, care sunt mult prea adesea înșelătoare. Prin urmare, tocmai aici este nevoie de „înțelepciune și cunoaștere”, astfel încât, complet înarmați, să se poată proteja de greșeli și să le evite, să recunoască capcanele și să evite fundăturile periculoase.

În timpul celei mai obișnuite rugăciuni verbale, atenția unei persoane nu este încă capabilă să rămână în inimă; ea este fie concentrată în creier, fie îndreptată spre exterior. Dacă o persoană nu se străduiește să dobândească rugăciunea mentală, atunci obiceiul său de rugăciune începe să se dezvolte într-una din două direcții nedorite, ceea ce poate duce la o stare de confuzie profundă.1530 [Prima] este asociată cu activarea elementului senzorial, care stimulează imaginația și duce la ceea ce Părinții au numit *„rugăciune visătoare* ”. În al doilea caz, elementul intelectual domină, ducând la un tip de rugăciune numită „ *rugăciune a minții* ”. Ambele forme distorsionate de rugăciune sunt direct legate de lucrarea imaginației și nu pot aduce pe cineva mai aproape de o comuniune reală cu Dumnezeu; ambele sunt o formă de [iluzie.1531]

Imaginația este forța motrice din spatele rugăciunii *visătoare* . „Dacă o persoană se mulțumește” cu o astfel de practică și începe să o „cultiveze, atunci, pe lângă sterilitate, sunt posibile și boli spirituale profunde” [.1532] Chiar dacă aceasta din urmă este evitată, „este totuși imposibil să dobândești virtutea sau detașarea... o persoană își va petrece întreaga viață fără succes spiritual” [.1533] Mai mult, acest lucru se întâmplă nu numai laicilor fără experiență, ci și „multor asceți și călugări” [.1534] O trăsătură caracteristică a rugăciunii *mintale* este că o persoană se luptă cu gândurile ca și cum ar fi oarbă; în esență, ea „poartă război cu dușmanii săi noaptea în întuneric”. Prin urmare, „nu are nicio ocazie să-și scape dușmanii demonici, ca nu cumva să-l lovească. În zadar își întreprinde nefericitul omul munca ” .1535 [În] timp, rugăciunea *mintală* , la fel ca *rugăciunea visătoare , captivează mintea în mrejele imaginației și, ca urmare* , duce la autoamăgire prin vanitate și mândrie.1536

Natura facultății noastre imaginative a fost studiată temeinic în ascetism. „Trebuie știut că diavolul folosește imaginația ca o punte pentru a invada sufletul uman” [(1537]). „Imaginația este ușa prin care intră diavolul”, deoarece prin imaginație „diavolul sădește imagini în suflet” și prin aceasta, omul devine „un instrument al diavolului” [(1538]). Prin interferența cu lucrarea imaginației, spiritul fără trup „acționează foarte dăunător asupra sufletului” și „poate face o impresie de neșters, dăunătoare”. Tocmai asta se întâmplă în timpul exaltării rugăciunii asceților catolici, care sunt venerați în Occident ca sfinți. Ei „se rugau și aveau viziuni, desigur, false, în modul menționat anterior. Acești sfinți falși se aflau în cea mai teribilă amăgire demonică”. Un astfel de „visător de la primul pas pe calea rugăciunii” se „supune de bunăvoie influenței lui Satan” [(1539]). Aici vedem un exemplu clar despre la ce duce rugăciunea *visătoare* și *mentală* atunci când se dezvoltă în toată plenitudinea sa.

Este important de menționat că semnele de autoamăgire se manifestă rareori în forme grosolane, evidente. Demonii preferă să acționeze pe ascuns și întotdeauna având în minte caracteristicile noastre individuale: „în funcție de înclinația sufletului către pasiunea sa dominantă. Demonii utilizează obiceiurile pasionale ca o condiție prealabilă pentru proliferarea imaginilor din noi”. Valorificând slăbiciunea noastră pentru imaginație, „în vise și în stare de veghe, ne arată lucruri legate de o fantezie bogată și variată”, [1540] , vânând astfel sufletele neprotejate de sobrietate.

5. Trei perioade: ascensiunea spre divinizare (până la p. 723)

Definiția *cuvântului „activ”* în raport cu rugăciunea indică disponibilitatea acestui tip de rugăciune în perioada *activă* a vieții spirituale. Să ne amintim că dezvoltarea spirituală umană se desfășoară secvențial în trei etape. Prima - perioada **activă** (pràxi) a căii ascensiunii spirituale - vizează purificarea inimii și a întregului suflet de patimi, ceea ce duce la atingerea dezpășirii inițiale (ajpavqeia). Aici are loc *vindecarea* , sau *vindecarea* , sufletului, adică renașterea sa din starea veche la una nouă, binecuvântată, în care sufletul dobândește capacitatea pentru viața veșnică în Împărăția Cerurilor. Din acest motiv, Sfinții Părinți numesc Biserica *medic* sau *clinică* : „O clinică pentru firea noastră slăbită și bolnavă este înființată aici pe pământ... Și clinica, și medicul, și leacul - toate sunt Hristos Domnul... Și numai cei găsiți sănătoși primesc Împărăția Cerurilor.” [(1541])

Vindecarea are loc atunci când toate cele trei puteri fundamentale ale sufletului - intelectuala, iritativa și doritoare (gândul, sentimentul, voința) - sunt purificate de patimi și, formând un singur întreg, sunt îndreptate către Dumnezeu. Vindecarea, în esență, se realizează prin împlinirea poruncilor Noului Testament (prin sinergie: interacțiunea puterilor divine și umane), prin participarea la sacramente și prin *lucrare interioară* . Însoțind sacramentele, rugăciunea activă a minții și a inimii, combinată cu metoda sobrietății, este instrumentul principal pentru purificarea inimii și menținerea harului dobândit. După ce a dobândit rugăciunea inimii, omul începe lupta pentru adevărata purificare a inimii de patimi, care în plenitudinea ei este practic imposibil de atins prin alte mijloace.

Rezultatul efortului uman în ascetism este pregătirea sufletului pentru a primi harul. De fapt, purificarea și transformarea sufletului, precum și sfințirea sa ulterioară, se realizează direct prin puterea Duhului Sfânt. În timpul etapei active, sufletul *este mântuit* pentru viața veșnică și este atinsă capacitatea sa de a intra în Împărăția Cerurilor. Această primă perioadă este numită și calea pocăinței sau calea asceticii.

Perioada de ascetism activ servește ca pregătire pentru a doua perioadă, **contemplativă** (qewriva), în care se dobândește darul rugăciunii pline de har și se atinge o stare de iluminare și *perfecțiune* spirituală . Această a doua perioadă duce la a treia - **îndumnezeirea** (qevwsi), unde potențialul spiritual insuflat de Creator în natura umană este pe deplin realizat. Perioada activă este caracterizată de întoarcerea omului de la o stare sufletească *subnaturală la una naturală* , pierdută în căderea lui Adam. Apoi, iluminat în a doua perioadă prin experiența contemplării divine, omul urcă la a treia și este ridicat la *o* stare supranaturală, transcendând natura umană. Această ascensiune pe scara spirituală se realizează prin puterea Duhului Sfânt și, în cele din urmă, sufletul transformat atinge posibilitatea îndumnezeirii în timpul vieții.

6. Atenție: laringe și buze (până la p. 738)

Concentrarea atenției asupra laringelui sau a părții superioare a pieptului este o tehnică isihastă străveche, păstrată de tradiția patristică și este de mare importanță. Ajută la cultivarea atenției sincere, facilitează separarea minții de intelect și promovează trecerea de la rugăciunea verbală la rugăciunea minții și a [inimii] .

Totuși, unii pastori moderni oferă următorul sfat: „Bătrânii din vremurile recente i-au sfătuit pe novici să încerce să-și țină mintea nu în inimă în timpul rugăciunii, ci pe buze sau sub mărul lui Adam.” [1543] Cititorul ar putea concluziona că acestea sunt același lucru - pe buze și sub mărul lui Adam, adică în laringe. Totuși, acestea sunt metode care se exclud reciproc și, oricât de benefică este a doua, prima este la fel de periculoasă.

Sfântul Teofan Zăvorâtul scrie despre această chestiune: „A-ți ține mintea pe buze sau pe vârful limbii” sau „a sta cu atenție la buze – aceasta este o invenție nouă, care nu se găsește nicăieri la sfinții părinți”. Aceasta a fost invenția unor bătrâni Valaam din „timpurile din urmă”, cu care Sfântul Teofan a avut de-a face: „Este mai bine să te desparți de bătrâni... bătrânii sunt în amăgire și încearcă să-i împingă și pe alții în același fel. Sunt obligat să vă spun: nu-i ascultați”. Și adaugă: „Rămân la tradițiile părinților din vechime și nu pot accepta metode nou inventate ” . [1544]

Iată un alt comentariu al unui pastor contemporan: „Atenția la mișcarea buzelor și a laringelui în timpul rugăciunii creează obiceiul rugăciunii” și, în timp, „inima însăși va atrage mintea la sine”.1545 [Din] nou, două tehnici diametral opuse sunt echivalate, dar ideea este că ambele creează cu adevărat „îndemânare de rugăciune”, doar diferența dintre abilități este fundamentală și, prin urmare, este inadmisibil să se echivaleze *laringele* și *buzele* . Pentru cei care își mențin atenția

în laringe (sau, echivalent, în partea superioară a pieptului), în timp, „inima însăși va atrage mintea la sine”. Acest model este determinat antropologic și este folosit în practica isihastă ca tehnică *de rugăciune artistică* .

Pe de altă parte, cei care se concentrează asupra buzelor sau limbii sunt puțin probabil să experimenteze conexiunea minții cu inima, deoarece întăresc cu sârguință obiceiul rugăciunii *verbale* și împiedică în orice mod stăpânirea rugăciunii *mentale și a inimii* . Este greu de găsit o modalitate mai eficientă de a te priva de capacitatea de a conecta mintea cu inima.

Să nu uităm că concentrarea atenției rugătoare în zona capului (frunte sau gură) contribuie la dezvoltarea unei forme fermecătoare de rugăciune: fie *visătoare* , fie *cerebrală* [1546.] De aceea se spune în tratatul nostru: „evită în orice fel statul în picioare cu atenția în cap... ceea ce este foarte dezastruos” [1547] .

O notă trebuie adăugată la cele de mai sus. Anterior, au fost publicate informații care indicau faptul că această tehnică a fost predată de Sfântul Serafim de Glinsky (Romanțov) [(1548]). Cu toate acestea, conform datelor recente, acest lucru nu este confirmat [(1549]).

7. Castitatea: minte, rațiune și inimă (până la p. 740)

Distincția dintre rugăciunea **verbală** , **mentală** și **cea sinceră** (sau, în mod echivalent, mentală-sincită) este determinată în primul rând de natura interacțiunii dintre intelect, minte și inimă. Să ne amintim, de asemenea, că antropologia ortodoxă și asceticismul disting trei puteri fundamentale ale sufletului la om. Puterea **gândirii** (logistikovn, gnwstikovn), cunoscută și sub numele de minte, spirit sau puterea cuvintelor, este localizată în treimea superioară a inimii spirituale, care corespunde aproximativ regiunii extremității superioare a mușchiului cardiac. Puterea **excitației** (qumikovn, parshlotikovn) este sentimentul. Locația sa corespunde părții de mijloc a inimii spirituale. Puterea **dorinței** (e*piqumitikovn) este voința. Aceasta este concentrată în regiunea corespunzătoare treimii inferioare a inimii [spirituale] .

Trebuie menționat în mod special că facultatea intelectuală, sau **nous** , este singura dintre cele trei puteri ale sufletului care este parțial sfințită și purificată de puterea Duhului Sfânt în sacramentul Botezului. Prin urmare, facultatea intelectuală a unui creștin este într-o oarecare măsură transformată prin acțiunea harului, spre deosebire de celelalte două - *simțirea* și *voința* - care formează așa-numita *parte pasională a sufletului* . Aceasta din urmă rămâne sub controlul înclinațiilor și atașamentelor păcătoase până când o persoană stăpânește calea activă și atinge o anumită măsură de detașare inițială. Astfel, poziția unică a facultății intelectuale ne permite să începem purificarea sufletului, începând să acționăm tocmai prin nous sau, mai precis, prin activitatea mentală. Privilegiile pe care le primește nous la Botez sunt singura noastră speranță. Altfel, am fi lipsiți de capacitatea de a ne ruga cu mintea și inima, ceea ce înseamnă că nu ar exista nicio șansă de a ne elibera complet de puterea patimilor vicioase.

Conform învățăturii Bisericii, sufletul uman (yuchv), creat după chipul Creatorului său, posedă, asemănându-se cu El, atât *esență* , cât și *energie* , iar ambele principii sunt legate de conceptul de minte sau rațiune (nou~). **Esența** intelectuală (o*usiva) a omului este concentrată în regiunea inimii (kardiva), mai precis, în treimea superioară a inimii spirituale. Inima este receptaculul *spiritului* (pneu~ma), depozitarul chipului lui Dumnezeu în sufletul uman. Aici se află „centrul ființei umane", „punctul din care pornește toată viața spirituală" a omului și la care se întoarce [1551] , „sursa tuturor mișcărilor mentale și spirituale" [1552.] În același timp, „mintea nu este doar esență, ci și **energie** (e*nevrgeia)" [1553] , care se manifestă în actul gândirii. Și, ca atare, mintea este dinamică și capabilă să se străduiască într-o mare varietate de direcții.

Pe lângă minte, există un instrument special al sufletului - **rațiunea** (logikhv), sau aparatul intelectual. Trebuie subliniat faptul că *mintea* și *rațiunea* sunt două principii complet diferite. Cu toate acestea, o parte semnificativă a umanității din afara Ortodoxiei nu este conștientă de acest adevăr. Oamenii incapabili să *înțeleagă adevărul* [înlocuiesc] adevărata rațiune cu cunoașterea științifică; ca urmare, lumea, inconștientă de consecințele Căderii, a echivalat conceptele de minte și rațiune, denotându-le doar ca activitate a creierului. O persoană de-divină nici măcar nu își poate imagina că este înzestrată prin natură, la egalitate cu îngerii, cu cea mai înaltă abilitate - darul contemplării. **Mintea** umană este destinată să fie în comuniune constantă cu Dumnezeu; este organul cunoașterii lui Dumnezeu și al înțelegerii lumii spirituale, adaptat inițial unui mod de percepție rugător și contemplativ. **Rațiunea** , dimpotrivă, este un instrument de interacțiune cu lumea materială; este creată pentru preocupări pământești, chemată să înțeleagă analitic lumea creată senzorial și să o stăpânească creativ.

În starea originală a omului, sediul original al concentrării **minții** nu era conectat la cap: atât esența, cât și energia minții erau concentrate în ***inimă*** . În același timp, toată activitatea **intelectuală** era inițial conectată la regiunea creierului ***.*** Aceasta era constituția *naturală* a lui Adam înainte de Cădere: cele mai înalte principii ale sufletului uman - **esența intelectuală** și **energia minții** - rezidau contopite în centrul spiritual al inimii, formând un singur ***întreg*** . Aceasta este starea ***de castitate*** inerentă ***unui*** suflet vindecat. Într-o astfel de stare, mintea este capabilă să contemple lumea necreată și să comunice direct cu Dumnezeu. Natura lui Adam a pierdut această ***integritate*** ca urmare a Căderii: energia minții, concentrată anterior în inimă, s-a răspândit din ea - parțial spre exterior, parțial, alăturându-se lucrării minții, unindu-se cu creierul. Consecințele acestui fapt au fost catastrofale, deoarece omul a pierdut capacitatea de a contempla și a fost lipsit de cel mai înalt bine - comunicarea cu Dumnezeu. Mintea, separată de inimă, l-a separat pe om de Dumnezeu.

Această stare *nefirească* este inerentă de la naștere tuturor descendenților lui Adam. Acum, „mintea umană dobândește cunoaștere exterioară izolată de inimă" și toată „civilizația modernă este construită pe acest principiu al separării minții de inimă". [1555] Mintea noastră este prinsă în preocupări raționale despre chestiunile pământești și și-a pierdut scopul natural de a rămâne în

comuniune *constantă* de rugăciune cu Dumnezeu. În schimb, concentrată în cap, este *constant* cufundată într-un flux inepuizabil de gânduri străine, pe care mintea le generează continuu. O persoană aflată în această stare este capabilă doar de rugăciune **verbală** ; este incapabilă atât de rugăciunea **mentală** , care devine posibilă numai după ce mintea este separată de intelect, cât și mai ales de **rugăciunea din inimă** , care se găsește atunci când mintea se unește cu inima. La nivelul rugăciunii **verbale** , o persoană este neînarmată; nu are mijloace de a câștiga bătălia spirituală pentru purificarea minții și a inimii de patimile păcătoase; nu poate nici să reziste rodnic gândurilor, nici să curețe sursa răului din inimă [1556] .

Sufletul își poate aduna forțele fragmentate, multidirecționale, adică se poate întoarce la starea sa *naturală* , doar printr-o restructurare completă a întregului organism spiritual, atunci când ***castitatea -*** cea pe care omul o poseda înainte de Cădere - este restaurată. Prin urmare, pe calea spre ***vindecare,*** totul începe cu întoarcerea minții și a inimii la starea lor originală ***de integritate*** , la unitatea și interacțiunea lor: „Unirea minții și a inimii în rugăciune este primul pas necesar spre depășirea consecințelor păcatului originar.” [1557] Practica isihastă a sobrietății noetice și cardiace armonizează și restabilește interacțiunea originală, ***integrală*** a celor trei puteri ale sufletului (gândirea, simțirea, voința). Astfel, o persoană este pregătită pentru trecerea la niveluri superioare ale ființei, pentru dobândirea darurilor divine ale harului: *depășirea patimilor, contemplarea* și *îndumnezeirea* . Trebuie înțeles că, strict vorbind, „orice spiritualitate în afara acestei perspective nu este ortodoxă. ” [1558]

8. Ispite: *Unde nu exista frică* (p. 743)

Referitor la manifestările demonice, Sfântul Varsanufie de la Optina își amintea cum, pe când era încă ofițer în lume, a citit „Calea pelerinului” și, impresionat, s-a apucat imediat de treabă: „Mi-am luat un rozariu și am început Rugăciunea lui Iisus. Curând au început diverse sunete, foșnet, bătăi în perete, în fereastră și alte fenomene. Nu numai eu le-am auzit, ci și ordonanța mea. Mi-a venit teamă chiar și să petrec noaptea singur.” Este demn de remarcat faptul că novicele rugător a demonstrat un curaj considerabil, rezistând în luptă destul de mult timp, în ciuda faptului că nu avea un mentor sau o îndrumare adecvată. „După patru luni, nu am mai putut suporta și am renunțat să mai practic Rugăciunea lui Iisus. Mai târziu l-am întrebat pe părintele Ambrozie despre asta. Mi-a spus că nu ar fi trebuit să renunț.” [1559] Cel mai important lucru din această poveste este răspunsul Sfântului Varsanufie. Ambrozie, răspunsul este similar cu cel pe care îl găsim la părinții din vechime, care repetă adesea cuvântul lui David: *Acolo se temeau de frică, unde nu era* [frică1560] .

„Dacă demonii te amenință, apărând brusc din senin ca să te lovească și să-ți fure mintea, nu te teme de ei și nu dai atenție amenințărilor lor. Căci te înspăimântă, testând dacă îi iei în serios sau dacă i-ai disprețuit deja complet.” Trebuie înțeles că „fiecare luptă care se stârnește între noi și demonii necurați se poartă numai datorită rugăciunii duhovnicești”. Uneori, ascetul „aude zgomote, tropăieli și voci emanate de demoni, dar nu se va prosterna înaintea lor și nu-și

va pierde capul, ci, întorcându-se către Dumnezeu, va spune: *Nu mă voi teme de niciun rău, căci Tu ești cu mine .”* [1561] În astfel de cazuri, Părinții sfătuiesc să se folosească „rugăciunea scurtă și intensă ” . [1562]

În general, este important să rezistăm și să îndurăm ispitele: „Când vă rugați, fie că vă cuprinde frica, fie că se aude o bătaie în ușă, fie că strălucește o lumină, fie că se întâmplă altceva, nu vă rușinați și nu vă temeți, ci rămâneți în rugăciune mult mai mult decât de obicei. O astfel de confuzie, frică și teroare vin de la demoni, încât, fiind confuzi și slăbiți, părăsiți rugăciunea, iar când o astfel de anxietate și abandonare a rugăciunii se transformă în obicei, astfel încât puteți prelua complet controlul.” Așadar, „din cauza fricii de vrăjmaș, luați aminte să nu părăsiți niciodată rugăciunea; ci, precum un copil, speriat de un monstru, aleargă în brațele tatălui sau ale mamei sale și acolo leapădă orice teamă, tot așa și voi, înălțându-vă la Dumnezeu în rugăciune, veți scăpa de frica indusă de demoni. ” [1563] ” [1564]

Totuși, nu tuturor, chiar și cu ajutorul lui Dumnezeu, li se dă puterea de a sta neclintiți, deoarece uneori este mai benefic pentru noi să cădem. De aceea, celor mândri „li se permit ispite severe din partea demonilor, peste puterea lor” [1565.] „Ispite demonice evidente, care depășesc limitele puterii spirituale” pot fi permise celor aroganți și mândri, „când cineva începe să pară înțelept în propriii săi ochi”. Dacă „harul vede că o anumită înfumurare a început să apară în gândurile cuiva și că acesta a început să aibă o părere înaltă despre sine, permite imediat ca ispitele împotriva lui să se intensifice și să se întărească, până când își recunoaște slăbiciunea, fuge la Dumnezeu și se lipește de El cu smerenie”. Iar smerenia este cel mai puternic mijloc de rezistență: „Demonii, cu toată insolența și răutatea lor, cu toată aroganța mândriei lor, când se apropie” de o persoană smerită, „se fac ca praful; toată răutatea lor își pierde puterea, intrigile lor sunt distruse, planurile lor rele rămân ineficiente” [1566] .

9. Locul inimii: părtășie în Duh (până la p. 748)

Locul inimii [(1567)] este un termen ascetic care desemnează regiunea internă din partea superioară stângă a pieptului. Această regiune corespunde treimii superioare *a inimii spirituale* și este situată aproximativ în regiunea extremității superioare a mușchiului cardiac. Acest loc este centrul cel mai înalt al ființei umane, sediul spiritului, localizarea uneia dintre cele trei forțe fundamentale ale sufletului - forța intelectuală sau verbală (mintea, spiritul). Părțile centrală și inferioară *ale inimii spirituale* sunt concentrate, respectiv, în forțele iritative (senzoriale) și dezirative (volitive).

Trebuie subliniat faptul că în literatura ascetică , termenul „ *inimă”* se referă în general la inima *spirituală* . Este important nu doar să se facă distincția între conceptele *de inimă spirituală* și *inimă fizică* , ci și să se evite amestecarea terminologiei ascetice cu terminologia anatomică, altfel confuzia este inevitabilă. În medicină, de exemplu, „vârful” inimii se referă la extremitatea inferioară a acestui organ.

În scrierile patristice, se poate găsi sfat de a folosi mamelonul stâng ca ghid atunci când se caută locul inimii. Aceasta nu este cea mai eficientă metodă, cred. Pe baza experienței, pot sugera o altă metodă, care este mai fiabilă pentru majoritatea oamenilor fără dezechilibre corporale vizibile. Palma, cu toate cele cinci degete împreunate, trebuie plasată orizontal pe piept, cu degetul mare direct sub crestătura dintre clavicule. Aceasta va crea un punct sub vârful degetului mic, corespunzând aproximativ locației dorite.

Este esențial să fim atenți atunci când căutăm locul inimii, deoarece atenția nu ar trebui concentrată nici în partea mijlocie, nici în cea inferioară a inimii. Mai mult, așa cum se spune în tratat, „este foarte dezastruos să ne concentrăm atenția asupra capului, a intestinelor sau a rinichilor” - și acest lucru este într-adevăr adevărat. Dar nu mai puțin dezastruos poate fi îndemnul aparent cel mai corect - acela de a ne ruga cu *toată inima* . Sfatul este în esență corect, dar consilierii, ca să nu mai vorbim de cei cărora li se adresează, adesea nu înțeleg pe deplin ce cer și, prin urmare, nu pot oferi metoda corectă . Și acest lucru *determină dacă* apelul nostru către Dumnezeu va deveni rugăciune sau va degenera într-o reverie înșelătoare, îndepărtându-ne de comuniunea cu Dumnezeu, sau chiar va fi înlocuit de o stare meditativă, exact opusul rugăciunii. Rugăciunea *din inimă* poate fi de două tipuri: rugăciunea **sufletului** și rugăciunea **duhului** .

Așa cum am menționat în prima secțiune a cărții noastre, pastorii sfătuiesc uneori să ne rugăm fără alte formalități - „în simplitate”, crezând că pentru un adevărat apel către Dumnezeu este suficient doar să trezim un „sentiment” în suflet și să strigăm către Domnul „din toată inima”, „din tot sufletul”. Totuși, o astfel de „simplitate” este doar un simulacru al interacțiunii noastre umane de zi cu zi, care este întotdeauna pasională, deoarece niciunul dintre noi nu este încă lipsit de patimă. Întorcându-ne către Dumnezeu cu o revărsare a sentimentelor noastre, ne angajăm doar sfera emoțională: forța *iritabilă* este activată, urmată de trezirea *dorinței* - stimulul dorințelor instinctive. Ambele forțe, care constituie *partea pasională* a sufletului, nu sunt încă purificate de influența patimilor păcătoase și, în loc de rugăciune, începem să experimentăm senzualitatea **spirituală , care se dezvoltă în** *sânge* impur , adică în fervoare emoțională. De prea multe ori, exact asta se întâmplă și este chiar confundată cu rugăciunea. Tradiția catolică, de exemplu, cunoaște doar acest tip de „rugăciune”.

Indiferent cât de mult ne-am strădui, dacă rugăciunea este asemănată *cu comunicarea umană* , aceste experiențe vor rămâne în tărâmul sufletului, al psihicului, și nu vor atinge tărâmul **spiritului** . Prin comunicarea cu ceilalți, interacționând la nivel sufletesc-uman, putem transmite experiențele noastre către ei, direcționând sentimentele de la suflet la suflet. Dumnezeu este Spirit, iar sufletele sfinților rămân în același Spirit. Ne este imposibil să ne „înălțăm”, *să ne conectăm* cu El și cu ei, rămânând în același timp în planul **sufletului** . Nu poate exista o comuniune vie cu Dumnezeu aici; sufletul și spiritualul sunt lumi diferite. Orice „înălțare” a emoțiilor noastre către „ceruri” se va dovedi a fi o născocire a imaginației, iar „comunicarea” cu lumea spirituală o imagine a unei

imaginații supraîncălzite. Desigur, toate experiențele și gândurile noastre și fiecare mișcare a sufletului sunt revelate Domnului. El poate, atunci când Îi place, să acorde orice ca răspuns la sentimentele și cererile noastre. Dar aici nu poate exista lucrul principal - comunicare vie, reală, contact direct *față în față* [1568] și, prin urmare - influența îndumnezeitoare directă a harului.

Rugăciunea autentică – **comunicarea** cu Dumnezeu și cu sfinții în Duhul Sfânt – este posibilă doar prin energie **spirituală** , iar aceasta are loc odată cu unirea corectă a minții și inimii în centrul **spiritului** uman – locul inimii. Apoi, puterea *mentală* (spiritul), purificată anterior prin Botez, este activată, iar sentimentul **spiritual** se trezește . Aici, partea pasională a sufletului nu este afectată, iar principiul senzorial-instinctiv nu este atras în rugăciune. Abia acum energia minții, contopindu-se și formând un singur întreg cu spiritul, poate tinde spre Duhul lui Dumnezeu; spiritul și Duhul pot *intra cu adevărat în contact* . Și când se întâmplă acest lucru, o astfel de rugăciune ajunge la Dumnezeu și la sfinții Săi cu viteza fulgerului. Rugăciunea **spirituală** este eliberată de cătușele timpului și, prin urmare, un răspuns poate fi primit la fel de instantaneu. Și tocmai de aceea, în spațiul spiritual, atemporal, comuniunea vie cu Dumnezeu poate deveni o rugăciune cu adevărat *neîncetată* – o prezență neîntreruptă, inseparabilă înaintea lui Dumnezeu.

10. Farmecul: rugăciunea nu este vinovată de el (până la p. 749)

Formele grosolane de iluzie, însoțite de halucinații sau manifestări demonice, nu sunt atât de frecvente. Mult mai răspândite sunt formele mai puțin vizibile de prelest, care îi afectează pe mulți dintre cei care se află chiar la începutul practicii lor de rugăciune și cărora le ***lipsește*** *darul rugăciunii verbale. Majoritatea acestor oameni nici măcar nu își dau seama că a avea* o rugăciune este cu totul diferit de *a recita* rugăciuni, fie dintr-o carte, fie din memorie. Oricine poate *recita* o rugăciune; unii oameni care duc o viață bisericească, inclusiv, desigur, preoții și călugării, fac acest lucru timp de decenii, citind cu sârguință toate slujbele și regulile prescrise. Dar asta nu înseamnă că au ***rugăciune*** , chiar și rugăciune verbală, darămite rugăciune mentală. Există anumite semne prin care o persoană experimentată poate determina dacă a dobândit rugăciunea verbală, mentală sau din inimă .

Diferența fundamentală dintre aceste tipuri de rugăciune poate fi schițată pe scurt după cum urmează. Rugăciunea este *verbală* atâta timp cât mintea unei persoane este conectată la intelect. Rugăciunea *mentală* este caracterizată de mintea deja separată de intelect, dar încă neunită cu inima. În rugăciunea *inimii* , mintea este unită cu inima, cu spiritul uman (în rugăciunea activă, această legătură este episodică, în timp ce în rugăciunea harului este continuă). Rugăciunea *verbală* poate fi rostită cu voce tare sau în tăcere, în timp ce rugăciunea *mentală a inimii* poate fi gândită non-verbal.

Primul semn al stăpânirii rugăciunii verbale este că mintea este deja în mare parte *absorbită* de cuvântul rostit. Deși atenția șovăie, aceasta nu se mai desprinde de rugăciune la fel de ușor ca înainte și se întoarce la ea de la sine. Dacă o persoană este distrasă sau întreruptă în rugăciune, experimentează un

anumit disconfort psihologic. Un alt semn al stăpânirii rugăciunii verbale este faptul că cele mai obișnuite și familiare invocații din rugăciunile de zi cu zi, cum ar fi *„Ai milă de mine, Doamne* ...", încep să fie concepute și rostite în mod natural din perspectivă **personală** , ca un apel sincer, personal către Dumnezeu. Fără niciun efort mental sau volitiv din partea mea, cuvintele citite devin propria **mea** cerere, din inimă. Atunci, o persoană nu mai *citește* pur și simplu Cartea de Rugăciuni, nu *mai citește* regula, nu mai *cântă* un tropar, *nu mai intonează* o litanie sau *nu mai face o exclamație* - ci **se roagă** din interior, cu cuvinte rostite din carte.

Mulți, fără a înțelege această problemă, nu își dau seama niciodată că rămân simpli *cititori* ai rugăciunii . Aceasta este prima capcană a autoamăgirii. A doua îi pândește pe cei care reușesc să confunde rugăciunea **verbală** obișnuită cu **rugăciunea mentală** . Acest lucru se întâmplă de obicei atunci când o persoană, practicând o formă distorsionată de rugăciune verbală, așa-numita [rugăciune](#) *visătoare* sau *a minții* , își imaginează că se angajează în rugăciune mentală.

Să subliniem în mod special: majoritatea formelor de autoamăgire nu sunt generate de Rugăciunea lui Iisus mentală sau din inimă. Pericolele și ispitele încep tocmai în stadiul rugăciunii verbale, când cineva nu este încă familiarizat cu rugăciunea mentală. Trebuie înțeles că este pur și simplu imposibil să începi să practici rugăciunea mentală înainte de a dobândi o rugăciune verbală deplină. Dacă acest lucru nu a fost realizat, și în schimb rugăciunea ia formele distorsionate *ale rugăciunii visătoare* și *mentale* , atunci se ajunge la un punct mort: seduși de pseudo-rugăciune, cineva nu este capabil să atragă harul inițial fără de care o creștere spirituală ulterioară este de neconceput.

Următorul lucru care trebuie subliniat este adevărata cauză a bolii iluziei. Impulsul nu este, desigur, rugăciunea ca atare, ci patima vanității și a mândriei: „Unii spun că iluzia vine din rugăciune. Aceasta este o greșeală. Iluzia vine din voința proprie, nu din rugăciune." [1571] Nici numele lui Isus, nici practica minții nu sunt implicate în vreun fel în nebunia iluziei. „Dacă discreditați rugăciunea mentală pentru aceasta, atunci să vă fie discreditat un cuțit, dacă un copil mic, în timp ce se joacă, s-ar tăia cu el din prostie... Rugăciunea mentală este nevinovată. Dar voința proprie și mândria celor care se discreditează singuri servesc drept cauză a iluziilor demonice și a tot felul de daune spirituale . " [1572]

11. Participiu: Valoarea nu stă în frecvență (până la p. 751)

„Este mai bine să te împărtășești des", citim în tratat și, în același timp, „valoarea Împărtășaniei nu depinde de frecvență". Mulți credincioși din generația străbunicilor noștri au îndurat persecuții și ostracizare. Cei care au experimentat închisorile, exilul și lagărele sunt familiarizați cu problema dificilă pentru fiecare creștin - incapacitatea de a primi Sfânta Împărtășanie. La sfârșitul anilor 1950, exact în perioada în care datează notițele părintelui Antony, a început un val de noi persecuții antireligioase, în conformitate cu programul politic al lui N.S. Hrușciov. În atmosfera persecuției iminente, mulți se așteptau la o repetare a erei staliniste. Aceasta a motivat cuvintele de mângâiere, rostite în anticiparea

posibilelor greutăți: „Nu vă întristați dacă se întâmplă prea rar” să vă împărtășiți cu Sfântul Potir.

Putem noi crede astăzi, la începutul celui de-al treilea mileniu, că aceste premoniții și-au pierdut relevanța, că aceste cuvinte nu ni se pot aplica în egală măsură?

12. Sobrietate: purificarea inimii (până la p. 755)

„Gândurile care vin din inimă trebuie alungate”, afirmă tratatul, printre altele, fără prea multe explicații. Alungarea gândurilor este esențială în orice rugăciune, dar această frază, plasată în capitolul despre rugăciunea **inimii** , capătă un sens specific. Mai mult, ne îndeamnă să frângem gândurile „în rugăciune pe stânca numelui lui Dumnezeu”. Aceasta nu este atât o imagine poetică, cât un termen tehnic isihast, derivat din Psalmul [1573.] Ambele fraze se referă la metoda sacră **a sobrietății și rugăciunii** , a cărei esență este de a monitoriza gândurile emergente și de a le distruge cu Rugăciunea lui Iisus, pentru a păstra mintea într-o stare de isihie - tăcere mentală, liniște mentală.

Cine se roagă alungă gândurile (intențiile) atât în timpul rugăciunii **verbale** , cât și în **timpul celei mentale** . Acest lucru este imposibil fără ea, altfel nu s-ar ruga, ci s-ar medita sau ar visa cu ochii deschiși. Dar, alungând gândurile, nu există nicio modalitate de a opri fluxul lor sau de a evita contopirea minții cu ele. Aceasta din urmă înseamnă că orice gând care apare din exterior sau din adâncul propriei conștiințe începe să fie luat în considerare involuntar. Devine parte a procesului nostru de gândire și, pentru o vreme, devine *propriul* nostru gând, până când ne întrerupem reflecția cu un efort de voință, ceea ce înseamnă „a alunga” gândul. Dar problema este că, în timp ce alungăm un gând, mintea noastră este deja captivată de altele, care năvălesc de cine știe de unde. Și așa continuă la nesfârșit. „Dacă mintea este lipsită de experiență în materie de sobrietate, se agață imediat cu pasiune de orice sugestie care se prezintă, oricare ar fi ea, și începe să converseze cu ea... Atunci gândurile noastre se amestecă cu fantezii demonice.” Și cu cât visele proliferează mai mult, cu atât mintea suferă mai mult . Acest proces nu va înceta până când nu se dobândește rugăciunea activă **a minții și a inimii** . Numai după dezvoltarea capacității de a concentra și de a menține atenția minții în inimă devine posibilă practica sobrietății, care este în esență inaccesibilă la nivelul rugăciunii **verbale** . Și pentru a separa mintea de intelect, pentru a o obliga să intre în inimă, pentru a o reține acolo și pentru a realiza unirea cu inima, este necesară o muncă hotărâtă pentru stăpânirea practicii mentale. Omenirea nu are alte mijloace de a restabili uniunea legitimă dintre minte și inimă.

Sobrietatea (nh~yi, de la verbul nhvfw – a fi sobru) ([1575]) este unul dintre conceptele centrale ale ascetismului ortodox, implicând metoda isihastă și starea de control asupra activității minții și inimii realizată prin intermediul acesteia. Acest concept se găsește în Epistolele Apostolice [(1576]), iar metoda sobrietății în sine a fost practicată activ de primii părinți venerabili: Antonie cel Mare, Arsenie cel Mare și alți asceți ai schitului subliniază constant acest subiect.
Sfântul Macarie cel Mare ne învață că „războiul duhovnicesc și rugăciunea sunt

de neconceput fără sobrietate”, că „doar un suflet care se luptă printr-o mare sobrietate poate obține victoria în războiul duhovnicesc”. Învățătura isihastă despre sobrietate a fost ferm stabilită în cea mai veche tradiție monahală. Se găsește la Avva Evagrie, în teologia ascetică a Sfântului Vasile cel Mare, a Sfântului Ioan Gură de Aur și în scrierile patristice până în zilele noastre. Nu este o coincidență faptul că acest concept a fost inclus în titlul lucrării principale a Sfântului Nicodim Aghioritul, care se traduce literal prin „Filocalia Sfinților Păzitori ai Sobrietății”. Iar în traducerea Sfântului Paisie al Moldovei în limba slavă, se citește „Filocalia, sau Cuvintele și Capitolele Sfintei Sobrietăți”.

Încă de la începuturile creștinismului, metoda sacră **a sobrietății și a rugăciunii** a fost și rămâne principalul instrument pentru vindecarea sufletelor noastre. Numai prin rugăciunea **inimii** poate fi curățată sursa *gândurilor rele* . Rugăciunea **verbală** este neputincioasă aici; nu numai că nu este capabilă să pătrundă în adâncurile inimii și să ajungă la sursele răului, dar chiar și la nivel superficial este accesibilă, nu poate proteja împotriva atacului sugestiilor. Rugăciunea **mentală** este, de asemenea, insuficientă; sobrietatea este dincolo de raza ei de acțiune, deoarece în această etapă, momentul acceptării unui gând este în afara controlului cuiva; abia târziu își dă seama că este deja prins în contemplare. Abia după dobândirea rugăciunii **inimii** , după ce mintea s-a așezat în inimă, după ce a început *isihia inițială* , se deschide accesul la adevărata ispravă a sobrietății și a rugăciunii. Acum mintea, rămânând tăcută, nu cugetă nimic, ci este îmbrățișată de rugăciune și cufundată în simțirea *spirituală* a inimii. În această poziție, mintea este capabilă să controleze apariția oricărui impuls: o mișcare de gândire, sentiment, voință sau orice imagine care apare în fața ochilor minții. Esența acestei metode constă în combinarea a două acțiuni: veghea vigilentă și contraatacul rugător. Mintea, sobră, adică stând de gardă și având o vedere completă de 360 de grade, veghează asupra apariției impulsurilor (implicațiilor) gând-senzoriale. Când acestea apar, le întâmpină cu rugăciunea în numele lui Isus, care rupe și risipește impulsurile înainte ca acestea *să se conecteze* cu mintea, adică înainte ca gândul să fie încorporat în procesul gândirii.

Metoda rugăciunii sobre, cu mintea și inima, servește la curățarea **completă** a inimii de patimi: „Căci rugăciunea sacră, cu mintea și inima, prin puterea scrierilor părinților purtători de Dumnezeu, acționată prin harul lui Dumnezeu, **curăță omul de toate patimile** . ” [1578] Acest lucru este la fel de imposibil de atins prin orice alte mijloace: nici cea mai intensă rugăciune, nici cea mai riguroasă instruire a simțurilor, nici cea mai strictă abstinența nu pot bloca calea către impulsurile impure ale sufletului și gândurile întinatoare. Doar sobrietatea permite atingerea rugăciunii **curate** și menținerea acestei stări. Prin sobrietate, interacțiunea normală a celor trei puteri fundamentale ale sufletului (gândirea, simțirea, voința) este restabilită, pregătind astfel persoana pentru trecerea la niveluri superioare ale ființei, pentru dobândirea darurilor divine ale harului: *detașarea, contemplarea* și *îndumnezeirea* - cu alte cuvinte, pentru realizarea deplină a potențialului naturii umane. „Conform planului lui Dumnezeu”, plenitudinea „existenței umane este de neconceput fără comuniunea cu Sursa acestei existențe” [1579] și tocmai experiența sobrietății

deschide accesul la comuniunea reală cu Dumnezeu, căci „numai printr-o inimă purificată putem participa la energia sfințitoare, adică îndumnezeitoare, a lui Dumnezeu” [1580] .

Sobrietatea este o formă de artă marțială - este arma principală a luptei spirituale, de neînlocuit, fără de care un creștin nu poate deveni un războinic al lui Hristos și nu poate câștiga pe câmpul de luptă care se dă în adâncul inimii.

13. Regula: cantitate și viteză (până la p. 757)

Durata pravilei chiliei poate fi determinată prin numărarea sutelor de mătănii, ceea ce este tipic pentru cei care practică asceza exterioară. Atunci când se practică rugăciunea mentală, timpul pravilei este determinat de un ceas deșteptător (cronometru). Acest subiect necesită o analiză separată. Aici, vom spune câteva cuvinte despre viteza de recitare a Rugăciunii lui Iisus [(1581]), având în vedere intensificarea recentă a încercărilor de a discredita atât isihia sacră însăși, cât și unii asceți remarcabili ai tăcerii sacre.

Încă din vremea lui Varlaam și Akindynos, adepții lor anti-isihaști nu și-au slăbit opoziția față de Tradiția Ortodoxă, căutând orice stratagemă posibilă pentru a discredita practica minții și pentru a-i deruta și induce în eroare pe căutătorii în devenire ai rugăciunii. Vom menționa aici doar un exemplu, demonstrând în continuare nivelul de intelect și experiență spirituală al adepților anti-palamismului de astăzi.

O broșură care încearcă să ridiculizeze cartea „Povești ale unui pelerin” face un calcul complet incorect al timpului presupus necesar unui pelerin pentru a-și îndeplini regula de rugăciune, afirmând că îndeplinirea celor 12.000 de rugăciuni necesare pe zi ar necesita [între] **37,5 și 60 de ore.1582** Această concluzie, potrivit autorului broșurii, are scopul de a expune absurditatea practicii de rugăciune descrise în carte și de a convinge cititorii că eroul cărții, împreună cu autorul acesteia, se află într-o iluzie profundă.

Calculele în sine se bazează pe speculații bazate pe sfatul binecunoscut al Sfântului Ignațiu al Caucazului de a dedica 30 de minute la 100 de Rugăciuni ale lui Iisus. În primul rând, trebuie menționat că acesta este doar *un sfat* , nu o regulă generală, un sfat care nu se găsește în alte scrieri patristice - Sfântul Ignațiu îl oferă pe baza experienței personale. Într-adevăr, există diferite metode de a intra în Rugăciunea lui Iisus. Acest sfat este foarte bun pentru oamenii cu o anumită dispoziție spirituală, dar în niciun caz pentru toată lumea și nu în fiecare caz. Cel mai important, acest sfat este destinat în mod special *începătorilor* , care încep să practice regula chiliei pentru prima dată: „ *Mai întâi,* pune-te să spui o sută de rugăciuni...” [(1583]). Desigur, învățarea oricărui lucru, cum ar fi cititul, începe de obicei cu o pronunție lejeră a cuvintelor silabă cu silabă, dar odată învățat, nimeni nu va mai citi așa - citesc fluent și înțeleg sensul a ceea ce citesc nu mai rău, dacă nu chiar mai bine, decât un începător.

Eroul din „Poveștile pelerinului” nu este nicidecum un începător. A început să practice rugăciunea neîncetată la patruzeci de ani, petrecându-și deja peste zece

ani în pelerinaj și posedând mulți ani de experiență în rugăciune, începând în jurul vârstei de zece ani: „Mergem la biserică pentru toate slujbele și ne rugam foarte des acasă; mă puneau să recit «Ai milă de mine, Doamne»”; până la vârsta de douăzeci de ani, tânărul a adăugat un acatist la regula sa zilnică de rugăciune și a săvârșit o mie de metanii cu rugăciune.1584 Prin urmare , este firesc ca bătrânul, înțelegând mecanismele interioare ale ascetului de treizeci și trei de ani, să-i dea o regulă de chilie conformă cu practica isihastă standard: Rugăciunea lui Iisus din cinci cuvinte, câte un cuvânt per bătaie a pulsului .

Critica metodelor isihaste, precum cea menționată mai sus, relevă nu doar o lipsă de cunoștințe teoretice, cu atât mai puțin de experiență personală, în domeniul vieții de rugăciune, ci și o necunoaștere a tradiției asceticismului rusesc, așa cum se va demonstra mai jos cu exemple concrete. Pentru a efectua astfel de calcule, trebuie mai întâi să înțelegem și să ținem cont de faptul că viteza rugăciunii variază semnificativ în funcție de caracteristicile individului: întrucât „atât constituția fizică, cât și cea spirituală nu sunt aceleași pentru toți”, „psalmodia rapidă este potrivită pentru unii, în timp ce psalmodia mai lentă este potrivită pentru alții, primii luptând cu captivitatea gândurilor, iar cei din urmă cu lipsa de învățătură”. [1586] Dacă acest lucru este adevărat pentru psalmodie, este cu atât mai adevărat pentru Rugăciunea lui Iisus. Viteza se schimbă în mod natural în diferite etape ale rugăciunii și depinde, de asemenea, de metodele folosite în diferite tradiții și școli. Mai mult, rugăciunea poate accelera sau încetini vizibil sub influența stării fizice, a sentimentelor inimii și așa mai departe.

Acum să prezentăm calcule alfabetizate și conștiincioase, susținute de experiență pastorală și monahală personală și, cel mai important, de experiență de rugăciune, care permite *adevăraților închinători să ajungă la înțelegerea adevărului* [(1587]). Din carte este clar că rătăcitorul a avut binecuvântarea de a citi rugăciunea de 5 cuvinte și „a pronunțat fiecare cuvânt în sincronizare cu bătăile inimii sale”. Din aceasta, nu este dificil să facem un calcul: „ritmul cardiac mediu pentru bărbați este de 72 de bătăi pe minut. Durata unei rugăciuni a lui Iisus este egală cu 5 bătăi de inimă. 72 împărțit la 5 este egal cu 14-15 rugăciuni pe minut. 14 înmulțit cu 60 este egal cu 840 de rugăciuni într-o oră. Astfel, 12.000 împărțit la 840 este egal cu **14 ore și 30 de minute** . Aceasta înseamnă că rătăcitorul își putea termina regula în 14-15 ore. Acest lucru este în totalitate în concordanță cu propria relatare a rătăcitorului, care a scris că a început regula dimineața și a continuat până la amurg. Mai avea timp de somn și mâncare: 9-10 ore” [1588] .

Acest ritm de rugăciune înseamnă că o persoană împlinește o sută de rugăciuni, sau un șir de rugăciuni, în șapte minute. Pentru claritate, vom exprima acest lucru cu formula **100:7 minute** . În ce măsură corespunde acest raport cu experiența reală a asceților tăcerii sacre? În Rusia, măsura generală pentru rugăciunea orală de 7 cuvinte a fost definită formal de vechiul Nomocanon: „Să recite cinci sute de rugăciuni pe oră, spunând cu atenție: «Doamne Iisuse Hristoase, prin Maică-Sfintei, miluiește-mă pe mine, păcătosul»” [1589.] Adică o sută în 12 minute (**100:12 min**). Aceasta înseamnă că, în practică, pentru o rugăciune de 5 cuvinte, *verbală* și *mentală* , timpul normal va fi exact 7-10 minute (**100:7-10 min**). Care a fost viteza general acceptată a Rugăciunii lui

Iisus în mediul isihast al secolului al XIX-lea? În medie, așa a fost. După cum se știe din surse scrise, asceții ruși au îndeplinit cele cinci sute în 40-50 de minute (**100:10 min**). Și în secolul nostru, ei s-au rugat în același mod, de exemplu, schimonahul Nicodim de Karulski pe Muntele Athos [în 1590] , schimandritul Ioan (Maslov) în Rusia [în 1591] și alți părinți.

Există numeroase dovezi în această privință. Să ne îndreptăm atenția către una dintre cele mai autorizate și revelatoare, întrucât vorbim despre monahismul athonit. Monahul Partenie (Ageev) a studiat cu atenție experiența athonită direct „pe Sfântul Munte Athos, unde", așa cum scrie el, „am trăit o perioadă destul de lungă, din 1839 până în 1846, și pe care am mers pe jos". „Acum doresc să descriu viața de comunitate athonită", inclusiv în „Mănăstirea Rusă". În ceea ce privește activitățile de rugăciune, „pravila chiliei este următoarea: la miezul nopții, adică la ora 12 noaptea, toată lumea este chemată la pravila chiliei... Un total de cincisprezece mătănii... La o oră după miezul nopții, se bate clopotul și toată lumea se adună pentru rugăciunea sinodală în biserică și citește slujba de la miezul nopții" ([1592]). Astfel, regula athonită de 15 mătănii pe oră (**100:4 min**) depășește semnificativ regula pelerinului (**100:7 min**) în ceea ce privește viteza, iar un athonit ar avea nevoie de doar 8 ore pentru a finaliza 12.000 de rugăciuni. Așadar, în tradiția noastră, așa cum se reflectă în „Poveștile călătorului", a fost adoptată o metodă relativ lejeră.

În cele din urmă, să citățm exemple specifice care confirmă faptul că regula pelerinului de 12.000 de ore nu este nicidecum o excepție [(1593)] , ci o practică binecunoscută în Rusia. Printre cei care au practicat această metodă s-a numărat și cunoscutul bătrân Gabriel din Semiozersk (Zyryanov ; 1844–1915), un sfânt canonizat care nu putea fi suspectat de iluzie.

„Odată cu venirea toamnei", citim în viața Sfântului Gavriil, „bătrânul a început să practice intens Rugăciunea lui Iisus. Înainte, s-ar putea spune, o insuflase mereu, o învățase și pe alții și chiar scrisese și publicase o predică întreagă despre ea. Dar aici a început să o practice cu o muncă și un efort deosebit, punându-și sarcina de a rosti zilnic **12.000** de rugăciuni pe frânghia sa de rugăciune. În plus, citea neîncetat slujbele prescrise de Regula Sfintei Biserici: Oficiul de la Miezul Nopții cu Catisma, Utrenia, Ceasurile: Prima, a Treia, a Șasea și a Noua, Vecernia cu Completoarea și regula generală a chiliei: trei canoane cu acatiste. În același timp, nu refuza niciodată nimănui o conversație sau chiar o simplă discuție, primind pelerini care veneau la el, scriind scrisori, citind Psaltirea, Sfânta Scriptură și lucrările Sfinților Părinți." Pe lângă toate acestea, „a îndeplinit cu sârguință cele 12.000 de rugăciuni ale sale" [1594] .

Un alt exemplu frapant al unei isprăvi similare este Părintele Onufri [(1595]). Mânat de setea spirituală încă din tinerețe, el, asemenea eroului din „Poveștile pelerinului", s-a străduit să dobândească rugăciunea neîncetată și a implorat acest dar de la Domnul și de la Maica Domnului. În cele din urmă, a cerut îndrumare unui pustnic faimos pe atunci al Lavrei Alexandr Nevski, care, după ce și-a început studiile, i-a dat Părintelui Onufri următoarea regulă: „Roagă-te de 3.000 de rugăciuni ale lui Iisus pe zi".

Limba lui s-a umflat curând din cauza studiilor, dar când a venit la pustnic pentru sfaturi, a auzit: „Acum spune 6.000 de rugăciuni pe zi”. În timp ce era ascultător și sârguincios, Onufriy a început să fie supus atacurilor crude ale inamicului și o furie teribilă, chinuitoare, l-a cuprins. De la mentorul său, a auzit un singur cuvânt: „Nimic”. Și în loc de indulgența așteptată, a primit o nouă însărcinare: bătrânul i-a poruncit să recite 9.000 de rugăciuni. Onufriy a făcut acest lucru, dar pe corpul său au apărut bășici, ca de la arsuri. Întorcându-se din nou către bătrân, a primit ordinul: „Ai răbdare, nu slăbi, acum spune **12.000** de rugăciuni”.

Părintele Onufriy a respectat această regulă cu curaj și stăruință până când, într-o zi, binecuvântarea lui Dumnezeu a coborât asupra lui – o căldură harică i-a inundat pieptul și de atunci încolo rugăciunea de sine mișcătoare nu a încetat niciodată în inima lui [1596] .

P.S. Pentru a evita „apropierea inamicului”

Ca post-scriptum, am dori să adăugăm o notă despre o publicație reputată și extrem de edificatoare. Este vorba de lucrarea în două volume „Sobrietatea”, care prezintă unele dintre cele mai semnificative texte din tradiția isihasmului rus [(1597]).

Din păcate, comentariul editorial la Volumul 1, referitor la amplasarea scaunului inimii, dezvăluie o inexactitate regretabilă.1598 Aici, cu referire la ediția mea, este prezentată o repovestire a metodei mele propuse pentru determinarea scaunului inimii, pe care o prezint în cărțile mele.1599 [Cu] toate acestea, în paginile revistei Sobriety, aceasta este interpretată incorect, ceea ce ar putea induce în eroare, fără să vrea, cititorii .

Permiteți-mi să vă reamintesc că sugestia mea pentru a găsi punctul inimii este să plasați **cele cinci degete** ale palmei drepte orizontal pe piept, astfel încât articulația degetului mare să fie direct sub claviculă. Apoi, chiar sub vârful degetului mic, veți găsi un punct care corespunde aproximativ locației dorite.

Între timp, în comentariul publicat în „Sobriety”, citim următoarele: „Cele patru degete ale mâinii ar trebui să fie unite, iar degetul mare, la un unghi de 90 de grade față de degetele palmei, ar trebui să-și sprijine vârful pe crestătura jugulară (interclaviculară) a sternului. Vârful degetului mic va indica poziția inimii”.

O abatere de la metoda mea este sugestia de a extinde degetul mare „la un unghi de 90 de grade”. Dar ce obținem dacă urmăm acest sfat? În timp ce o palmă cu toate degetele închise ne ajută să localizăm zona unde se află inima (în partea superioară a inimii spirituale), o palmă cu degetul mare extins indică exact locul (în partea inferioară a inimii spirituale) unde toți Părinții interzic categoric îndreptarea atenției în timpul rugăciunii, deoarece acest lucru stârnește „partea pofticioasă” subiacentă.

Dacă urmăm sugestiile din comentariul la Sobrietate, atunci ceea ce se întâmplă este ceea ce vorbește Sfântul Vasile de Polianomerulski în aceeași carte: „Vai, amăgirile lor!... Bolnavi de o nerațiune și o grosolănie desăvârșite, nici măcar nu

cunosc chiar acel loc al inimii... Ating o parte a inimii cu mintea și o parte a coapselor, invocând ei înșiși amăgirea, precum niște fachiri – un șarpe, căci este imposibil în acest fel... să eviți apropierea dușmanului” [1600] .

Alți Părinți vorbesc despre același lucru. Sfântul Ambrozie de la Optina, de exemplu, scrie: când „în timpul rugăciunii îți ții atenția minții foarte jos... apar mișcări carnale și gânduri josnice, blasfemiatoare” [1601] .

Nikolai Novikov

***

Note

[1448]

Acest tratat se bazează pe notițele din chilia unui ascet cunoscut cititorilor sub numele de *Arhiepiscopul Anthony (Golynsky-Mikhailovsky).* Vezi mai multe despre el la pagina.

© Novikov N.M. – compilare text, publicare. Drepturile de autor pentru publicare aparțin autorului și sunt protejate de lege. Reproducerea acestui text sau a unei părți a acestuia sub orice formă sau traducerea într-o altă limbă fără permisiunea prealabilă scrisă a autorului este ilegală. Legea Federației Ruse „Privind dreptul de autor și drepturile conexe” nr. 5351-1 (nr. 72-FZ din 20 iulie 2004); Art. 146 din Codul penal al Federației Ruse. http://ukru.ru

[1449]

Matei 26:39 . Notele de subsol din textul tratatului aparțin compilatorului.

[1450]

Apoc. 14:4 . Această expresie din Apocalipsa este comentată *de N.N. Glubokovsky* : „Deși adevărata virginitate [trupească], care necesita dispoziții speciale (Matei 19:12 ; 1 Corinteni 7:37–38), a fost întotdeauna venerată în Biserica Creștină”, totuși, „virginitatea fizică nu afirmă deloc puritatea spirituală și, în această formă, nici în întregul Nou Testament, nici în Apocalipsă nu este ridicată, în sine, la primatul înălțimilor creștine. Dimpotrivă, Apostolul Pavel poruncește cu îndrăzneală că *este mai bine să intri în căsătorie decât să arzi de patimă* (1 Corinteni 7:9). Adevărata virginitate necesită eliminarea completă a oricărei pofte (Matei 5:28) și, din acest punct de vedere, nu respinge deloc unirea dintre soț și soție în căsătoria pură (Matei 19:4 și mai departe), unde patul concubinajului este imaculat (Evrei 13:4).” *Glubokovsky N.N.* Evanghelia... 2002. Pp. 141, 142.

[1451]

Rugăciune vizuală (*slavă*) – rugăciune contemplativă.

[1452]

Matei 15:19 .

1453

Vezi Gen. 3:15 .

1454

Matei 15:19 .

1455

1 Corinteni 2:9 .

1456

Sir. 2:1 .

1457

Ioan 14:23 .

1458

Matei 19:26 .

1459

Ioan 3:3 .

1460

Cf. *Sfântul Ioan Sinaitul:* „Cine se sprijină neîncetat pe toiagul rugăciunii nu se va împiedica; și chiar dacă s-ar întâmpla acest lucru, nu va cădea cu totul.” Scara. 28:60.

1461

Numărul comentariului este dat între paranteze pătrate. Vezi pagina 766 pentru comentarii.

1462

Ioan 16:33 .

1463

Faptele Apostolilor 14:22 .

1464

Ioan 16:33 .

1465

Menționarea imposibilității de a primi Sfânta Împărtășanie „chiar și o dată pe an” se referă aici la creștinii care se află în locuri de închisoare.

1466

Matei 26:39 .

1467

Matei 15:19 .

1468

1 Corinteni 7:9 .

1469

Ioan 4:24 .

1470

1 Corinteni 2:9 .

1471

Evrei 11:38 .

1472

Ioan 14:2 .

1473

Psalmul 83:8 .

1474

Vezi: 1 Corinteni 2:14–15 .

1475

Cf.: *Sfântul Efrem Sirul* : „Îmblânzește-mă valurile harului Tău...” Opere. 1993. Vol. 1. P. 83.

1476

Rugăciunea vizuală (*slavă*) este o rugăciune contemplativă. Ambele tipuri de rugăciune, denumite în tratat **ca fiind pure** și **vizuale** , sunt contemplative. Diferența calitativă dintre ele constă în faptul că prima corespunde perioadei *contemplative* a vieții spirituale, în timp ce cea de-a doua corespunde perioadei *de îndumnezeire* .

1477

Liturghia Sfântă a Sâmbetei Mari. Troparul care înlocuiește Imnul Heruvimic, Glasul 8.

1478

Apocalipsa 3:12 .

1479

Rafail (Karelin), arhimandrit. Întrebări și răspunsuri. http://karelin-r.ru

1480

Antonia (Sukhikh), schemamon. // Prezent ed. CU. .....

1481

Ibidem.

1482

Ioan (Krestyankin), arhimandrit. Scrisori. Mănăstirea Pskov-Pechersk, 2000. p. 67, 72, 118.

1483

Conversații ale Starețului Varsanufie de Optina cu copiii săi duhovnicești. 1995. P. 40.

1484

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1998. Vol. 5. P. 110.

1485

Teofan Pușcăriașul, Sfânt. Scrisori complete. Vol. 2, Nr. 320.

1486

Barnaba (Belyaev), Episcop // Damaskin (Orlovsky), Stareț. Martiri, mărturisitori și asceți ai evlaviei Bisericii Ortodoxe Ruse a secolului XX. Tver, 1992. Cartea 1. P. 77.

1487

Ibidem, p. 78.

1488

Isaac Sirul, Sf. // Ignatie (Brianchaninov), Sf. Otehnic. M., 1996. P. 250.

1489

Vezi: http://mitras.ru/molitva/otvety.htm

1490

Pentru mai multe detalii, vezi: *Novikov N.M.* Rugăciunea lui Iisus. Experiența a două milenii. Moscova, 2008. Vol. 3. Secțiunea „Noi începuturi”.

1491

Vezi: Galateni 5:22–23 .

1492

Reguli monastice antice. Moscova, 1994. P. 348.

1493

Petru (Ekaterinovski), Episcop . Indicarea căii spre mântuire. http://psylib.org.ua

1494

Ibidem.

1495

Veniamin (Fedchenkov), Mitropolit. Părintele Ioan de Kronstadt. Moscova, 2000. P. 375.

1496

Vezi: Sfântul diasporei ruse, Făcătorul de minuni ecumenic Ioan. Moscova, 1998.

1497

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1996. Vol. 1. Pp. 223, 224.

1498

Reguli monastice antice. Moscova, 1994. Pp. 128, 137, 138, 352, 354.

1499

Nikon (Rozhdestvensky), Arhiepiscop. Sabia cu două tăișuri. Sankt Petersburg, 1995. Pp. 77–79.

1500

Ioan Gură de Aur, Sfânt // Kazanski P.S. Istoria monahismului ortodox în Răsărit. Moscova, 2000. Vol. 1. P. 398.

1501

Paisie (Velichkovsky), Venerabilul // Chetverikov Serghie, Arhipreotul . Adevărul creștinismului. Moscova, 1998. P. 203.

1502

Ioan de Kronstadt, dreapta . Viața mea în Hristos. 1991. Vol. 2. P. 24.

1503

Ioan de Kronstadt, dreapta . Jurnal nepublicat. M., 1992. S. 39, 51.

1504

Ioan (Kogan), ieromonah . Părintele Tihon... TSL, 1997. pp. 20, 37.

1505

Vezi: *Heruvimi (Karambelas), Arhimandrit.* Bătrânii moderni ai Muntelui Athos. Moscova, 1998.

1506

Convorbiri athonite // Beseda. 1988. Nr. 7. P. 225.

1507

Mf. 11, 12 ; cf. Luca 16, 16 .

1508

1 Corinteni 9:25 .

1509

Venerabilul Partenie de Kiev-Pecersk // Consiliile bătrânilor. Secolele XVIII-XIX. Moscova, 1994. Cartea a 2-a. P. 478–480.

1510

Matei 5:29 .

1511

Petru (Ekaterinovski), Episcop . Indicarea căii spre mântuire. http://psylib.org.ua

1512

Matei 5:44 .

1513

Arseny (Sebryakova), Stareț. // Calea acțiunii fără vis: Starețul Arseny și schemonahul Ardalion. Moscova, 1999. Pp. 95, 249, 306, 406.

1514

Vezi: *Sfântul Nicodim al Sfântului Munte.* Despre păstrarea simțurilor. Moscova, 2000.

1515

Iov 31:1 .

1516

Matei 5:28 .

1517

Matei 12:36 .

1518

Păzește-ți inima mai mult decât orice, căci din ea izvorăsc izvoarele vieții . (Proverbe 4:23)

1519

Am venit să arunc foc pe pământ și cât de mult aș vrea să fie deja aprins! (Luca 12:49)

1520

Sfântul Nicodim al Sfântului Munte. Despre păstrarea simțurilor. Moscova, 2000.

1521

Varsanufie cel Mare și Ioan, Venerabilii. Îndrumător al vieții spirituale. Moscova, 1995. Răspunsul 490.

1522

Sfântul Maxim Mărturisitorul. Opere. Moscova, 1993. Cartea 1. P. 112.

1523

Simeon Noul Teolog, Venerabilul. Operele. TSL, 1993. Vol. 1. P. 344.

1524

Iosif al Athosului [Isihastul], bătrân . O relatare a experienței monahale. TSL, 1998. P. 304.

1525

ebr. 4:12 ; 1 Cor. 4:5 ; domnule. 35:20–21 .

1526

Sfântul Nil Sinaitul // Arhipreotul George Florovsky . Părinții Răsăriteni ai secolelor V-VIII. Minsk, 2006. P. 211.

1527

Hrisant, ieromonah. Fiii Luminii. Moscova, 2009. P. 125.

1528

Sfântul Macarie cel Mare // Popov I.V. Lucrări de patrologie. TSL, 2004. Vol. 1. P. 188.

1529

Simeon Noul Teolog, Venerabilul. Operele. TSL, 1993. Vol. 2. P. 181.

1530

Vezi: *Sofronie, Hieromon.* bătrânul Silouan. Paris, 1952. p. 55, 56.

1531

Pentru mai multe informații despre acest subiect, consultați: *Novikov N.M.* Rugăciunea lui Iisus. Experiență de două mii de ani. M., 2008. T. 3; *Novikov N.M.* Sabia războinicului. M., 2009.

1532

Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. Paris, 1952. P. 55.

1533

Vezi: *Sfântul Simeon Noul Teolog.* Opere. Vol. 2. Cuvântul 68.

1534

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Opere. Vol. 3. http://azbyka.ru

1535

Sfântul Simeon Noul Teolog. Opere. Vol. 2. Cuvântul 68.

1536

Sofronie, ieromonah. Starețul Siluan. Paris, 1952. P. 56.

1537

Sfântul Nicodim al Sfântului Munte // Rusia – Athos: Aniversarea a 1000 de ani de la Unitatea Spirituală. 2006. Moscova, 2008. P. 53.

1538

Sfântul Inocențiu de Herson . Operă: Zilele din urmă... Edineț, 2006. Pagina 606.

1539

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Opere. Vol. 1, 3. http://azbyka.ru

1540

Grigore Sinaitul, Sf. Creații. M., 1999. S. 28, 29.

1541

Sfântul Simeon Noul Teolog. Operele. TSL, 1993. Vol. 1. Cuvintele 23. P. 214.

1542

Pentru mai multe detalii despre acest subiect, consultați: *Novikov N.M.* Rugăciunea lui Iisus. Experiența a două milenii. Vol. 3. Secțiunea „Minte și inimă”, Capitolul „Atenție” („Gestionarea atenției”).

1543

Rafail (Karelin), arhimandrit. // http://karelin-r.ru/faq/answer/1000/3567/index.html

1544

Vezi: *Teofan Pușcatul, Sfânt.* Despre Rugăciunea lui Iisus în Scrisori... Moscova, 1998. Pp. 15–20, 72, 73, 75.

1545

Rafail (Karelin), arhimandrit. // http://karelin-r.ru/faq/answer/1000/3778/index.html

1546

Vezi: *Novikov N.M.* Rugăciunea lui Iisus. Experiență de două mii de ani. T. 3.

1547

Această ediție. P. 747.

1548

Iată ce scrie Arhimandritul Rafael (Karelin) în cartea sa. Potrivit lui, Starețul Serafim (Romanțov) învăța că în timpul Rugăciunii lui Iisus trebuie „să ne concentrăm asupra mișcării buzelor”. – *Arhimandritul Rafael (Karelin),* Taina Mântuirii. Moscova, 2004. Pagina 272.

1549

Informațiile furnizate personal autorului acestei publicații au fost obținute de la ucenicii direcți ai Sfântului Serafim de Glinsk, care au lucrat cu el în Abhazia. Aceștia sunt bătrânii acum decedați: chilia sa, renumitul ascetic Schima-Arhimandrit Isaia al Caucazului (Korovai) și ieroschemonahul Siluan (Sukharevsky), precum și bătrânul Ieromonah Constantin al Abhaziei (Kovalchuk), care este încă în viață. Conform mărturiei lor unanime, „Bătrânul Serafim nu a sfătuit niciodată pe nimeni să-și țină buzele atente”. Aceste informații sunt confirmate de alți copii duhovnicești - atât Sfântul Serafim, cât și Schima-Arhimandrit Vitalie (Sidorenko). – *N.N.*

1550

Pentru mai multe detalii, vezi: *Novikov N.M.* Rugăciunea lui Iisus. Experiența a două milenii. Vol. 3. Secțiunea „Creștere spirituală”, Capitolul „Vindecarea sufletului”.

1551

Lossky V.N. Eseu despre teologie mistică... M., 1991. P. 151.

1552

Sfântul Macarie al Egiptului // Ibidem.

1553

Mandzaridis G. Îndumnezeirea omului. TSL, 2003. pp. 9, 79, 80.

1554

1 Timotei 2:4 .

1555

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Sacramentul vieții creștine. Essex; TSL, 2009. Pp. 203, 229.

1556

Vezi: *Sfântul Simeon Noul Teolog.* Un cuvânt despre cele trei forme de atenție și rugăciune // Fapte. Cuvântul 68.

1557

Sofronie (Saharov), Arhimandrit . Sacramentul vieții creștine. Essex; TSL, 2009. P. 203.

1558

Hierotheus (Vlachos), Mitropolit . Spiritualitate Ortodoxă. TSL, 1998. P. 38.

1559

Nikon (Belyaev), ieromonah. Jurnal. Sankt Petersburg, 1994. P. 160.

1560

Psalmul 52:6 .

1561

Psalmul 22:4 .

1562

Evagrie, Abba. Operele. Moscova, 1994. Pp. 82, 87, 88.

1563

Sfântul Simeon cel Cuvios // Filocalia. TSL, 1992. Vol. 5. P. 73.

1564

Ignațiu (Brianchaninov), Sfânt. Scrisori complete. Moscova–Sankt Petersburg, 1995. Pp. 141, 532.

1565

Sfântul Nil Sorski // Învățătura Bisericii Ortodoxe despre Rugăciunea lui Iisus. Sankt Petersburg, 2000. P. 128.

1566

Sfântul Isaac Sirul. Cuvinte ascetice. Moscova, 1998. Cuvintele 49, 53, 79.

1567

Pentru mai multe detalii, vezi: *Novikov N.M.* Rugăciunea lui Iisus. Experiența a două milenii. Vol. 3. Secțiunea „Minte și inimă”, Capitolul „Atenție” („Locul inimii”).

1568

1 Corinteni 13:12 .

1569

Vezi: *Novikov N.M.* Rugăciunea lui Iisus. Experiență de două mii de ani. T. 3, 4.

1570

Vezi: ibid. Vol. 3. Secțiunea „Minte și inimă”.

1571

Siluan Athonitul, Cuviosul // *Sofronie, ieromonah.* Starețul Siluan. Paris, 1952. P. 126.

1572

Paisius Velichkovsky, Schema-Arhimandrit. Despre rugăciunea mentală sau interioară. Moscova, 1902. Pp. 14, 15.

1573

Compară: *Binecuvântat este cel ce ia și zdrobește copiii tăi de stânci* (Psalmul 136:9).

1574

Venerabilul Isihie al Ierusalimului // Filocalia. TSL, 1992. Voi. 2. P. 188.

1575

Pentru mai multe detalii, vezi: *Novikov N.M.* Sabia războinicului. M., 2009. Cap. „Metoda sacră”; *Novikov N.M.* Rugăciunea lui Iisus. Experiență de două mii de ani. T. 4.

1576

Vezi: 1 Petru 5:8 ; 1 Tesaloniceni 5:6, 8 .

1577

Cf.: *Căci din inimă ies gândurile rele... acestea sunt lucrurile care spurcă pe om* (Matei 15:19, 20).

1578

Paisie al Moldovei, Sf. // Viața și scrierile Starețului Pavsia (în limba slavă). Optina pust., 2001. P. 179.

1579

Învățătură ortodoxă despre om. Moscova – Klin, 2004. P. 10.

1580

Hierotheus (Vlachos), Mitropolit . Spiritualitate ortodoxă. http://azbyka.ru

1581

Pentru mai multe detalii despre acest subiect, vezi: *Novikov N.M.* Rugăciunea lui Iisus. Experiența a două milenii. Vol. 3. („Nu te grăbi cu limba ta”). P. 848; Vol. 4. Cartea 1. („Ritm și temperament”). P. 611.

1582

Osipov, A.I. , „Cum se poate ruga neîncetat...” Moscova, 2009, p. 40. Și aici se încearcă denigrarea experienței unor asceți isihaști greci contemporani bine-cunoscuți, prezentând-o într-o formă distorsionată, caricaturizată, cu intenția, desigur, de a-i acuza de iluzie, așa cum este obișnuit în tradiția barlaamistă. Fără a intra în detalii, observăm că incompetența și inconsecvența criticii de aici sunt la fel de evidente și de ușor de expus ca în cazul „Povestirilor călătorului”.

1583

Ignațiu (Brianchaninov), Opere sfinte. Moscova, 1998. Vol. 5. P. 110.

1584

Povești Frank despre un rătăcitor... TSL, 1997. Pp. 67–69.

1585

Ibid. p. 21, 27. Rețineți că intervalul normal al frecvenței pulsului pentru un adult sănătos este de 60–80 bătăi/min.

1586

Ioan Sinaitul, Sf. Scară. M., 1997. 28:62.

1587

Ioan 4:23 ; 1 Timotei 2:4 .

1588

Rafail (Karelin), arhimandrit. Încă o dată despre erorile eretice... M., 2003. P. 46.

1589

Venerabilul Filaret Glinsky. Înainte și după tonsură. 1897. Partea a 3-a. P. 6.

1590

Rugați-vă neîncetat! Despre Rugăciunea lui Iisus. Moscova, 1992. P. 77.

1591

mozaic Glinskaya. Moscova, 1997. P. 181.

1592

Parthenius (Ageev), călugăr. Poveste... Moscova, 2008. Vol. 2. Partea 4. Pp. 256, 300, 301.

1593

Cu siguranță nu este *o ficțiune* , așa cum încearcă să-și imagineze cei care consideră lupta altora ofensatoare – cei despre care Sfântul Macarie cel Mare spune: „Aceștia sunt fariseii noi, fără experiență la minte”, lipsiți de „creșterea omului dinăuntru”; ei, „împodobind omul cel dinafară, se îndreptățesc pe ei înșiși”. Dar *vai vouă* , le spune Mântuitorul – celor care *nu intră în ei înșiși și împiedică pe alții* (cf. Luca 11, 52).

1594

Simeon (Kholmogorov), arhimandrit. Unul dintre antici. M., 1996. P. 112.

1595

Onufrie de Valaam (+1912), schimonah. Un ascet din Valaam care, după o practică persistentă și prelungită a Rugăciunii lui Iisus, începută în tinerețe, a dobândit darul rugăciunii pline de har, care a rămas cu el timp de 40 de ani, până la moartea sa. Părintele a trăit în izolare la Schitul Mare (Schitul Tuturor Sfinților) de pe Valaam, neprimind pe nimeni și aproape nevorbind cu nimeni. Într-o noapte, însoțitorul chiliei părintelui, monahul Longin, a observat o strălucire deasupra chiliei sale și l-a văzut pe părintele Onufrie „stând în

rugăciune sus în aer, ca și cum ar fi în flăcări”. Posedând darul clarviziunii, părintele cu mult înainte de 1917 a prezis revoluția, asasinarea țarului, toate detaliile tulburărilor viitoare și a prezis tulburările viitoare din mănăstirea sa și numele viitorilor stareți. La fel ca dinainte, fiind complet sănătos și viguros, a indicat ziua morții sale, care nu a fost prefigurată în exterior de nimic (+17.08.1912).

1596

Maria (Stahovici), călugăr. Tăcerea interioară. Moscova, 2006. Pp. 92–95.

1597

Sobrietate: O colecție de lucrări ale unor asceți ruși ai pietății despre fundamentele vieții spirituale și Rugăciunea lui Iisus. În 2 volume. Ekaterinburg: Mănăstirea Novo-Tihvin, 2009.

1598

Ibidem. Vol. 1. P. 80. (Eroarea a fost corectată în retipăririle ulterioare).

1599

Vezi: această ediție. P. 806. Și, de asemenea, cărțile mele „Despre Rugăciunea lui Iisus și Harul Divin”. Krasnogorsk, 2000. P. 174; „Rugăciunea lui Iisus. Experiența a două milenii” Vol. 3. P. 786; Vol. 4. Cartea 1. P. 495; „Sabia războinicului”. P. 73.

1600

Sobrietate. T. 1. P. 332.

1601

Sfântul Ambrozie de la Optina. Scrisori complete. Moscova, 1995. Partea a 3-a. P. 88.

Informații biografice despre autorul notelor celulare

Oferim cititorilor o scurtă prezentare generală a autorului notițelor de celule care au stat la baza tratatului „Despre Rugăciunea lui Iisus”. Trebuie menționat că materialul pe care îl avem a fost obținut de specialiști autorizați care au lucrat cu documente de arhivă, permițându-ne să stabilim principalele puncte ale vieții autorului în [1602.] Această clarificare este necesară datorită proliferării recente a diverselor biografii mitice *ale Arhiepiscopului Antonie.* . Vom discuta motivele acestui fenomen mai târziu, dar deocamdată avertizăm cititorul să nu acorde o încredere excesivă publicațiilor discutate mai sus în „Prefață”.

Ascetul, al cărui nume real era **Tihon Ivanovici Golynski** (1889–1976) și ale cărui însemnări din chilie au stat la baza tratatului „Despre Rugăciunea lui Iisus”,

este mai cunoscut cititorilor drept *episcopul* sau *arhiepiscopul ilegal Anthony (Golynski-Mikhailovsky)* [din 1603] .

Tihon Golinski a trăit o viață dificilă, care a coincis cu o perioadă extrem de dificilă din istoria Rusiei. Generația sa a îndurat o jumătate de secol de evenimente tragice neîncetate: Marele Război Mondial, Revoluția, persecuția anti-bisericească și represiunea politică, Marele Război Patriotic și persecuțiile lui Hrușciov. Circumstanțele vremii, particularitățile destinului său și circumstanțele vieții sale personale l-au obligat pe Golinski să păstreze tăcerea cu privire la adevăratele fapte din biografia sa pentru tot restul vieții, limitându-se la afirmații abstracte. Acest lucru a dat naștere la zvonuri și speculații în rândul adepților săi, ceea ce a dus ulterior la apariția diverselor legende legate de soarta sa, departe de adevăr, uneori contradictorii și chiar de-a dreptul neverosimile.

Tihon Golynsky s-a născut pe 9 martie 1889, într-o familie de țărani din clasa de mijloc: Ivan Golynsky (d. 1930), lector bisericesc sătesc, și Anna Ilyinichna (născută Mihailovskaia; d. 1918), care locuiau în satul Semenovka, Voronovskaia Volost (districtul Rognedinsky), gubernia Oriol. În adolescență, Tihon a fost trimis pentru scurt timp la o mănăstire pentru a fi crescut. Această practică era obișnuită la sfârșitul secolului al XIX-lea, când „părinții cu resurse economice limitate își puteau trimite copiii de la vârsta de doisprezece ani pentru a fi crescuți în mănăstiri”. La vârsta adultă, copiii erau trimiși la muncă și își întemeiau familii . Tihon a absolvit o școală elementară zemstvă, iar după ce s-a mutat în orașul Yuzofka (Donbas), a finalizat cursuri pentru a deveni profesor în școlile primare urbane. După ce a obținut diploma de liceu, a lucrat ca angajat într-un spital-fabrică, apoi ca profesor. În 1910 s-a alăturat pentru prima dată Partidului Socialist Revoluționar.

În 1915, Golinski a fost înrolat în armată. După ce a absolvit un curs de patru luni pentru subofițeri la Academia Militară din Tiflis, a servit în Armata a 5-a. A obținut gradul de căpitan de stat major și a luptat pe linia frontului. În armată, a fost activ politic, aderând la opiniile socialiștilor revoluționari de stânga. În 1916, după ce a fost rănit și profund afectat de experiențele sale de pe front, Golinski s-a convertit la credință și a devenit hotărât să se dedice slujirii Bisericii. În timp ce era spitalizat, a petrecut câteva luni studiind cursuri pastorale și teologice și a promovat examenele pentru hirotonirea preoției. Cu toate acestea, planurile sale au fost întrerupte de Revoluția din februarie din 1917. Circumstanțele l-au distras de la viziunea sa asupra slujirii bisericești și s-a întors la unitatea sa militară.

După revoluție, Golinsky a devenit activ în politică: în 1918, a fost ales delegat al Partidului Socialist Revoluționar la Primul Congres All-Russian al Sovietelor de la Moscova, apoi a participat la al Doilea Congres de la Leningrad, a devenit membru al Prezidiului Comitetului Executiv Central All-Russian reprezentând fracțiunea Socialist Revoluționară de Stânga și, rămânând acolo până la a Cincea Convocație, a condus secția țărănească până în 1919. De asemenea, a ocupat funcția de președinte al Comitetului Armatei al Armatelor a 5-a și a 12-a, reprezentând Partidul Socialist Revoluționar și ca redactor al ziarului Socialist Revoluționar, Znamya Trudovogo Krestyanstva (Steag al Țăranilor Trudy). În

acești ani, a publicat două broșuri, „Un tovarăș al tânărului socialist” și „Cum să organizezi țăranii în armată și sat”, și a contribuit cu articole la ziarele „Golos Trudovogo Krestyanstva” (Vestnikul Comitetului Armatei), apărând ideologia revoluționară a socialiștilor revoluționari. La sfârșitul anului 1918, Golinsky a fost numit șef al Departamentului de Educație Publică din Voronovsky Volost (guvernoratul Briansk), funcție pe care a deținut-o până în toamna anului 1922. Până atunci, se contura o reconsiderare a valorilor sale ideologice: dezamăgit de ideologia socialiștilor revoluționari, s-a alăturat congregației baptiste din Briansk în 1919 și a devenit un predicator activ pentru secta respectivă. Dar nu pentru mult timp.

Schimbări radicale în soarta lui Tihon Ivanovici au avut loc la începutul anilor 1920, când s-a apropiat de episcopii Ambrozie (Smirnov) [în 1605] și Serafim (Ostroumov) [în 1606] ; acesta din urmă l-a hirotonit în treapta de diacon (3 iunie 1921). Un an mai târziu, părintele Tihon a fost hirotonit preot, iar în următorii paisprezece ani, până la arestarea sa în 1936, a slujit ca preot paroh rural: mai întâi în satul Star din regiunea Briansk (din 1 septembrie 1922), apoi în satul Foshnya din districtul Jukovsky din regiunea Smolensk (din 1930).

Părintele Tihon a fost căsătorit, iar el și soția sa, Antonina, au avut trei copii: fiica Olga, născută în 1925, Maria (născută Kravtsova), în jurul anului 1927, și fiul Alexei, născut la sfârșitul anilor 1920. Fiicele au supraviețuit până în ziua de azi, locuind la Moscova și Serpuhov. Soția lui Golinsky a murit în 1930, iar sora ei i-a luat pe copii. Părintele Tihon a fost probabil tuns în monahism de către episcopul Daniel (Troitsky) [în 1607] , luând numele de Antonie.

În 1936, părintele Anthony a fost arestat de NKVD și condamnat în temeiul articolului 58 la cinci ani într-un lagăr de muncă, ispășindu-și pedeapsa în Ukhtpechlag. În iarna anilor 1938–1939, părintele Anthony a fost hirotonit în secret ca episcop în lagărul de tranzit Kotlas din satul Knyazhesky Pogost (un punct de distribuție pentru Ukhtpechlag).

Soarta ulterioară a ascetului a fost complicată de faptul că, la eliberarea din închisoare, a ales un stil de viață care depășea limitele disciplinei bisericești: pentru tot restul vieții, a ales să mențină un statut ilegal, neintrând în comuniune canonică cu primatul Bisericii locale. Acest fapt l-a privat de oportunitatea de a deveni episcop legitim canonic al Bisericii Ortodoxe Ruse, motiv pentru care trebuie clarificat: Anthony Golynsky putea fi numit *episcop* doar în cercuri ilegale și numai condiționat, în [1608] .

După eliberarea din închisoare în 1942, părintele Anthony nu a plecat în exil către destinația sa inițială - Stalinogorsk - ci s-a ascuns în Minusinsk și Abakan, unde a început o viață clandestină sub un nume fals: Ivan Ilici Mihailovski. Acest nume nu este fictiv. Ivan Ilici Mihailovski, născut în 1879, a fost unchiul lui Golinsky, fratele mamei sale, care a murit în 1943 în Abakan, unde fusese evacuat la începutul războiului. Părintele Anthony a reușit să înregistreze din nou pașaportul regretatului său unchi (emis la Odessa în 1906) pe numele său. În următorii opt ani, până la arestarea sa în 1950, părintele Anthony a oficiat în secret slujbe în case particulare și a desfășurat o muncă pastorală foarte activă,

deși neaprobată, pentru [comunități] ortodoxe neoficiale . Datele de arhivă ne permit să afirmăm că Golinsky, deși a rămas în clandestinitate, nu a aparținut totuși niciunui grup din catacombe din [1610] .

Pe 10 februarie 1950, părintele Antonie a fost arestat în Balașov, regiunea Saratov, și condamnat într-un caz colectiv pentru „participare la organizația antisovietică RPC” la 25 de ani de închisoare. În timpul anchetei, adevărata sa identitate a fost dezvăluită și, de atunci, a apărut în documentele instanței sub numele dublu Golinsky-Mikhailovsky. Ascetul și-a ispășit a doua pedeapsă în lagărele Potminsky din Mordovia. După șase ani de închisoare, a fost eliberat anticipat în baza amnistiei generale [din 1611] .

La eliberarea sa în 1956, părintele Anthony a decis să-i distrugă documentele, condamnându-se practic la un stil de viață vagabond. Neavând pașaport sau un loc de reședință permanent, era mereu în mișcare, slujind numeroaselor grupuri de imigranți ilegali și opoziționiști de diferite convingeri, răspândiți în toată țara - oameni care, din diverse motive, nu puteau câștiga încredere în Biserica oficială.

La început, s-a stabilit într-o casă pentru copii spirituali lângă Soci, iar din 1958 a găsit adăpost la chilia sa, călugărița Antonia (Suhikh) [1612] - mai întâi în orașul Snezhnoye din regiunea Donețk, apoi în satul Irpen din regiunea Kiev și, în final, în satul Bucha de lângă Kiev.

Stilul de viață personal al episcopului ilegal era marcat de o atitudine extrem de ascetică, o autodisciplină strictă, o rugăciune intensă și devotament față de programul liturgic, atât cât permiteau condițiile clandestine. Spiritul său ascetic și perspicacitatea sa plină de rugăciune îi atrăgeau pe oameni. Cei care îl cunoșteau pe acest pastor au remarcat combinația de blândețe și zel neobosit pentru împlinire spirituală a caracterului său.

Părintele Antonie nu a primit o educație temeinică; pregătirea sa s-a limitat la câteva luni, mai întâi la cursuri de formare a profesorilor de școală primară, apoi la cursuri de formare a subofițerilor și, în final, la cursuri pastorale în timpul tulburărilor prerevoluționare. În convingerile sale, a aparținut celor care nu erau de acord cu politicile Mitropolitului Serghie (Stragorodski). După Declarația din 1927 și până la moartea Patriarhului Serghie, a rămas printre cei care „nu comemorează”.

În ultimul deceniu, părintele Antonie a dus o viață retrasă în satul Bucha. Aici, în casa chiliei sale, pe 13 aprilie 1976, la vârsta de 87 de ani, ascetul grav bolnav a plecat la Domnul.

Nikolai Novikov

***

Note

[1602]

Studiul a fost realizat folosind materiale din mai multe arhive sub conducerea Arhimandritului Damaskin (Orlovsky), membru al Comisiei Sinodale pentru Canonizarea Sfinților a Bisericii Ortodoxe Ruse, director științific al Fundației „Memoria Martirilor și Mărturisitorilor Bisericii Ortodoxe Ruse”, autor al unor colecții de vieți în mai multe volume și compilator al seriei „Moștenirea Spirituală a Martirilor și Mărturisitorilor Bisericii Ortodoxe Ruse” (peste 30 de volume în total).

1603

Din cauza lipsei confirmării documentare a mai multor fapte din biografia lui Anthony Golinsky, Consiliul Editorial al Bisericii Ortodoxe Ruse a decis (25 august 2011) să-l menționeze de acum înainte în publicații ca fiind hirotonit preot.

Vezi: http://izdatsovet.ru/catalog/references/detail.php?REFERENCE=32876 (paragraful 51).

1604

Trukhanov, Mikhail , Arhipreotul. Amintiri. Minsk, 2008. Cartea 1. Pagina 21. De exemplu, Akilina Ivanovna Bondarchuk (n. 1878) „a petrecut opt ani în ascultare la Mănăstirea Vvedensky din Kiev. A fost la mănăstire de la 14 la 22 de ani și a îndeplinit toate tipurile de ascultare: matlasarea păturilor, coacerea prosforelor, cusutul hainelor de exterior și al lenjeriei intime, veșmintelor, inclusiv veșmintelor preoțești, și ascultarea de cor.” După aceasta, Akilina „a primit binecuvântarea pentru căsătorie” cu V.T. Trukhanov. Ibidem.

1605

Ambrozie (Smirnov; +1937), Arhiepiscop. Episcop de Elțeț, Vicar al Diecezei de Oriol (1917); Episcop de Briansk (1921); Riazan (1923); Sergievski (1925); Dmitrovski, Episcop Vicar al Diecezei de Moscova (1928); Arhiepiscop de Murom (1934). A murit în închisoare.

1606

Serafim de Smolensk (Ostroumov; 1880–1937), ieromartir; arhiepiscop. Mihail Mitrofanovici s-a născut la Moscova (6 noiembrie 1880) în familia unui psalmist. A studiat la Episcopia Zaikonospasski, la Seminarul Teologic din Moscova și la Academia Teologică din Moscova (1900–1904). A fost candidat la teologie și profesor asociat. A fost tuns în monahism, hirotonit ieromonah (1904) și profesor la Academia Teologică din Moscova. A fost stareț al Mănăstirii Iablocinski din regiunea Hholm (1906) și rector al Seminarului Teologic din Hholm (1914). A fost hirotonit episcop de Belsk, vicar al Episcopiei de Hholm (1916) și numit administrator al Episcopiei de Oriol. A fost arestat de două ori (1918), arestat din nou (1922) pentru rezistență la confiscarea bunurilor de valoare bisericească și condamnat la șapte ani de izolare strictă în închisoarea Oriol. A fost eliberat în baza amnistiei (1924), arestat din nou (1926) și exilat din dieceza Oriol. A fost ridicat la rangul de Arhiepiscop de Smolensk și Dorogobuzh (1927). A fost arestat în Smolensk (1936) pentru „activități antisovietice”, condamnat și exilat (1937)

la Karlag (Kazahstan). În timp ce se afla în închisoare, a fost condamnat a doua oară, condamnat la moarte și executat prin împușcare lângă Smolensk, în Pădurea Katyn (+8.12.1937). A fost canonizat (2001) la Sinodul Noilor Martiri și Mărturisitori ai Rusiei. Pomenire: 25.11/8.12.

1607

Daniil (Troitski; 1887–1934/1935), Arhiepiscop. Fratele Sfintei Martiri Hilarion (Troitski). Absolvent al Academiei Teologice din Sankt Petersburg, Episcop de Eleț (1921); apoi Episcop de Bolhov, Roslavl, Oriol și Briansk (1931). A fost arestat (1921, 1922, 1926) și supus închisorii și exilului. A fost arestat pentru ultima dată la Briansk (1934) și a murit în închisoare de tifos (1934/1935).

1608

Au existat precedente pentru astfel de hirotonii. Acestea au fost săvârșite, de exemplu, de sfântul Mărturisitor Atanasie de Kovrov , dar în cazul său au fost legal *îndeplinite* . Astfel de hirotonii în locuri de detenție au doar un statut preliminar. Devin canonic valabile și dobândesc forță juridică numai după confirmarea lor de către primatul Bisericii locale (patriarhul sau locul său de slujbă), care îl primește pe episcopul nou hirotonit în *comuniunea canonică* la eliberarea sa . Fără acest act, hirotonia nu poate fi considerată validă: cineva care nu este primit în comuniunea canonică de către primul ierarh rămâne doar un „candidat la episcop”, deoarece, în primul rând, nu este inclus în corpul ierarhic al Bisericii și, în al doilea rând, nu are posibilitatea de a fi numit într-o cathedra. Și „hirotonia este validă atunci când este legată de o numire într-o funcție specifică”, adică o cathedra. „În Biserica Ortodoxă, hirotonia care conferă rang fără un loc specific de slujire nu este permisă”. Astfel de hirotonii sunt numite canonic „nenumite” și sunt invalide. Aceasta se bazează pe Canonul 6 al Sinodului de la Calcedon: „În ceea ce privește cei hirotoniși fără o numire anume, Sfântul Sinod a hotărât: hirotonia lor trebuie considerată invalidă și nu trebuie admiși în slujbă nicăieri, spre rușinea celor care i-au hirotonisit.” Vezi: *Arhipreotul Vladislav Țipin.* Drept canonic. P. 280; Cartea de reguli. P. 55.

1609

Inițial, acestea au fost comunități din Teritoriul Krasnoiarsk, apoi comunități din Maikop și Borisoglebsk (din 1947), Teritoriile Stavropol și Krasnodar și regiunile Tambov și Saratov (din 1948). Mai târziu, a luat în grijă grupuri din Harkov și a condus grupuri în orașele Balașov, Temriuk și Budionnovsk (din 1949).

1610

Între timp, unii dintre „catacombiștii” de astăzi activi pe arena internetului încearcă să-l includă retroactiv în rândurile lor, în timp ce alții, dimpotrivă, continuă să-l acuze pe Anthony Golynsky de „sergianism ireconciliabil”.

1611

Amnistia generală a avut loc prin decizia Comisiei Prezidiului Sovietului Suprem al URSS la 2 iunie 1956.

1612

Vezi despre ea la pagina .....

Sursa: Rugăciunea lui Iisus: Experiența a două milenii: Învățăturile Sfinților Părinți și asceților evlavioși din antichitate până în prezent: O trecere în revistă a literaturii ascetice: În volumul 4 / N.M. Novikov. - ediția a 4-a - Moscova: Proiect publicitar „Calea faptei inteligente”, 2023. / Vol. 1. - 928 p.